كتاب الطبقات الكبير

KİTÂBÜ'T-TABAKÂTİ'L-KEBÎR

Tabakât

İbn Sa'd (230/845)

[MUHAMMED B. SA'D B. MENÎ EL-HÂŞİMÎ EL-BASRÎ]

MUHACİR VE ENSÂR'DAN BEDİR'E KATILANLAR

SİYER YAYINLARI

Siyer Yayınları: 25
Siyer Serisi: 15

Eser Adı
KİTÂBÜ'T-TABAKÂTİ'L-KEBÎR
[Thk: Dr. Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'l-Hanci, 1. baskı, Mısır 2001]

Yazar
İBN SA'D (230/845)
(Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Hâşimî el-Basrî)

Çeviri Editörü
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

Çeviri Heyeti
Prof. Dr. Abdurrahman ELMALI
Prof. Dr. Ali BAKKAL
Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR
Prof. Dr. Musa Kazım YILMAZ
Prof. Dr. Mustafa EKİNCİ
Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN
Doç. Dr. Mehmet AKBAŞ
Yrd. Doç. Dr. Abdullah YILDIZ
Yrd. Doç. Dr. Ahmet ASLAN
Yrd. Doç. Dr. Ayhan ERDOĞAN
Yrd. Doç. Dr. Mahmut POLAT
Yrd. Doç. Dr. Mehmet DİLEK
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Vehbi ŞAHİNALP
Yrd. Doç. Dr. Veysel KASAR
Yrd. Doç. Dr. Yasin KAHYAOĞLU

Yayın Editörü
M.Ali ALİOĞLU

Son Okuma
Hüseyin YILDIRIM
Abdulkadir ALTINHAN
Ömer KAYMAZ
Mehmet İMECE

Mizanpaj
Siyer Yayınları

Kapak
Mehmet Emrullah İNCEARIK

Baskı&Cilt
YAZIN BASIN YAYIN MATBAACILIK TUR. TİC. LTD. ŞTİ.
Çevre Sanayi Sitesi 8. blok no : 38-40-42-44 İkitelli Başakşehir İstanbul
Tel : 0212 5650122 Sertifika no : 12028

1.Baskı: Nisan 2014
2.Baskı: Haziran 2015
ISBN: 978-605-4620-48-7

Nişanca Mah. Zekai Dede Sk. No: 22 Eyüp/İstanbul
Tel & Fax: (0212) 544 76 96 – (0212) 544 58 46 Gsm: (0554) 930 07 04
www.siyeryayinlari.com

KİTÂBÜ'T-TABAKÂTİ'L-KEBÎR

(İBN SA'D 230/845)

[MUHAMMED B. SA'D B. MENÎ EL-HÂŞİMÎ EL-BASRÎ]

Birinci Tabaka

MUHACİR VE ENSÂR'DAN BEDİR'E KATILANLAR

III

Çeviri Editörü
Prof. Dr. Adnan DEMİRCAN

Çeviri
Prof. Dr. Hikmet AKDEMİR [1-368]
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Vehbi ŞAHİNALP [369-571]
Prof. Dr. Ali BAKKAL [572-694]

SİYER YAYINLARI

KISALTMALAR

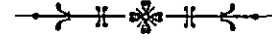

(a)	:aleyhis's-selâm, aleyha's-selâm (*Allah'ın selâmı onun üzerine olsun*)
b.	:ibn (*oğlu*)
(c)	:celle celâlüh (*Şanı yücedir*)
bt.	:bint (*kızı*)
(E)	:Editör
h.	:Hicrî
m	:Miladî
(k)	:kerremellahu vecheh (*Allah onu şereflendirsin*)
(M)	:Mütercim
(r)	:radiyallahu anhu- radiyallahu anhâ (*Allah ondan razı olsun*)
(rh)	:rahimehu'llah (*Allah'ın rahmeti üzerine olsun*)
(sas)	:sallallahu aleyhi ve sellem (*Allah'ın selamı ve duası onun üzerine olsun*)
v.	:Vefatı

İÇİNDEKİLER

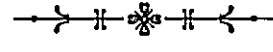

Birinci Tabaka

Bedir Savaşı'na Katılan Muhacirlerin Tabakalari

İslâm'daki Kıdemlerine Göre Bedir Savaşı'na Katılanların İlk Tabakası 2

Benî Hâşim'den Olanlar 3

23. Allah Resûlü Muhammed (sas) 3
24. Hamza b. Abdülmuttalib 4
25. Ali b. Ebû Tâlib (r) 17

Ali'nin Müslüman Olması ve Namazı 20

*Allah Resûlü'nün (sas), Ali b. Ebû Tâlib'e **"Benim yanımda Hârûn'un Musa'nın yanındaki gibi bir konumda olmaya razı olmaz mısın? Ancak benden sonra hiçbir Peygamber olmayacaktır."** Demesine Dair Rivayetler* 23

Ali b. Ebû Tâlib'in (a) Vasıfları 25

Ali'nin (a) Giysisi 28

Ali b. Ebû Tâlib'in (a) Başındaki Şalı, Yüzüğü, Yüzük Takması ve Yüzüğündeki Nakış 31

Osman b. Affân'ın (r) Öldürülmesi ve Ali b. Ebû Tâlib'e (r) Biat Edilmesi 32

Ali, Mu'âviye ve İki Hakemin Hakemliği 33

*Abdurrahman b. Mülcem el-Murâdî ve Ali'ye Biat Etmesi; Ali'nin Onu Geri Çevirmesi ve **"Bu, şununla boyanacaktır."** Sözü; Şiirle Misal Getirmesi; Ali'yi(a) Öldürmesi; Abdullah b. Ca'fer, Hüseyn b. Ali ve Muhammed b. el-Hanefiyye'nin Onu Nasıl Öldürdüğü* 34

26. Zeyd el-Hib 42
27. Ebû Mersed el-Ganevî 50
28. Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî 50
29. Allah Resûlü'nün (sas) Mevlası Enese 51
30. Ebû Kebşe 51

31. Sâlih Şukrân 52
Benî el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dan Olanlar 53
32. Ubeyde b. el-Hâris 53
33. et-Tufeyl b. el-Hâris 55
34. el-Husayn b. el-Hâris 55
35. Mistah b. Üsâse 55
Benî Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dan Olanlar 56
36. Osman b. Affân (rh) 56
Osman b. Affân'ın (r) Müslüman Olması 58
Osman'ın Giyimi 60
Şûrâ ve Şûrâ Üyelerinin Yaptığı İşler 65
Osman b. Affân'a -Allah Ona Rahmet Eylesin- Biat Edilmesi 66
Mısırlılar ve Osman'ın (r) Kuşatılması 69
Hilafetten İndirilme Konusunda Osman'a Söylenenler ve Onun Buna Cevapları ... 70
Osman b. Affân'ın -Allah ona rahmet eylesin- Öldürülmesi 78
Osman'ın Bir Rekâtta Kur'ân'ın Tümünü Okuması 82
Osman'ın -Allah Teâla ona rahmet eylesin- Geriye Bıraktıkları,
Kaç Sene Yaşadığı ve Nereye Defnedildiği 83
Osman'ı (r) Kimler Defnetti? Ne Zaman Defnedildi?
Onun Cenazesini Kimler Kaldırdı? Kim Onun Cenaze Namazını Kıldırdı?
Cenazesi Neyin Üzerinde Taşındı? Onun Kabrine Kimler İndi?
Kimler Cenazesine Katıldı? Nereye Defnedildi? 84
Allah Resûlü'nün (sas) Ashâbı'nın Söyledikleri Sözler 87
37. Ebû Huzeyfe 92
38. Ebû Huzeyfe'nin Mevlası Sâlim 94
Benî Abdüşems'in Anlaşmalıları Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme b. Müdrikeoğulları'ndan Olanlar 97
39. Abdullah b. Cahş 97
40. Yezîd b. Rukayş 100
41. Ukkâşe b. Mihsan 100
42. Ebû Sinân b. Mihsan 102
43. Sinân b. Ebû Sinân b. Mihsan 102
44. Şücâ b. Vehb 102
45. Kardeşi Ukbe 103
46. Rebî'a b. Eksem 103
47. Muhriz b. Nadle 104
48. Erbed b. Humeyyir 105
Benî Abdüşems'in Anlaşmalıları Benî Süleym b. Mansûr'dan Olanlar 106
49. Mâlik b. Amr 106

50. Midlâc b. Amr 106
51. Sakf b. Amr 106
BENÎ NEVFEL B. ABDÜMENÂF B. KUSAY'IN ANLAŞMALILARINDAN OLANLAR 107
52. Utbe b. Gazvân 107
53. Utbe b. Gazvân'ın Mevlası Habbâb 108
BENÎ ESED B. ABDÜLUZZÂ B. KUSAY'DAN OLANLAR 108
54. ez-Zübeyr b. el-Avvâm 108
*Peygamber'in (sas), "**Her Peygamber'in bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr b. el-Avvâm'dır.**" Sözü* 114
Zübeyr'in Vasiyeti, Borcunun Ödenmesi ve Terekesinin Tümü 117
Zübeyr'in -Allah Ona Merhamet Eylesin- Öldürülmesi, Onu Kimin Öldürdüğü, Kabrinin Nerede Olduğu ve Ne Kadar Yaşadığı 120
BENÎ ESED B. ABDÜLUZZA B. KUSAY'IN -ZÜBEYR B. EL-AVVÂM'IN- MÜTTEFİKLERİNDEN OLANLAR 125
55. Hâtıb b. Ebû Belte'a 125
56. Hâtıb b. Ebû Belte'a'nın Mevlası Sa'd 126
BENÎ ABDÜDDÂR B. KUSAY'DAN OLANLAR 127
57. Mus'ab el-Hayr 127
Allah Resûlü'nün (sas) Ensâr'a Dini Öğretmesi İçin Onu Medine'ye Göndermesi 129
Mus'ab'ın Allah Resûlü'nün (sas) Sancağını Taşıması 132
58. Süveybıt b. Sa'd 134
BENÎ ABD B. KUSAY B. KİLÂB'DAN OLANLAR 134
59. Tuleyb b. Umeyr 134
BENÎ ZÜHRE B. KİLÂB B. MÜRRE'DEN OLANLAR 135
60. Abdurrahman b. Avf 135
Abdurrahman b. Avf'ın Eşleri ve Çocukları 139
Peygamber'in Abdurrahman b. Avf'a İpek Giyme Konusunda Ruhsat Vermesi 142
Abdurrahman b. Avf'ın Özellikleri 146
Abdurrahman'ın Şûra ve Hac'da Görevlendirilmesi 146
Abdurrahman b. Avf'ın Vefatı, Tabutunun Taşınması ve Vefatının Ardından Söylenen Sözler 148
Abdurrahman b. Avf'ın Vasiyeti ve Terekesi 150
61. Sa'd b. Ebû Vakkâs 151
Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Müslüman Oluşu 154
Allah Yolunda İlk Ok Atan Kişi 155
*Peygamber'in (sas) Sa'd İçin "**Sana Feda Olsun**" Sözünde Hem Babasını Hem Annesini Birlikte Zikretmesi* 157
Sa'd'ın -Allah rahmet eylesin- Vasiyeti 160

Sa'd'ın Ölümü ve Defnedilmesi 164
Sa'd'ın Cenaze Namazının Kılınması ve Cenazesinin Nasıl Taşındığı 164
62. Umeyr b. Ebû Vakkâs 166

BENÎ ZÜHRE B. KİLÂB'IN MÜTTEFİKLERİ OLAN ARAP KABİLELERİNDEN OLANLAR 167
63. Abdullah b. Mes'ûd 167
Abdullah b. Mes'ûd'un Vasiyet Ettiği Şeyler 176
64. el-Mikdâd b. Amr 179
65. Habbâb b. el-Eret 182
66. Zülyedeyn 186
67. Mes'ûd b. er-Rebî 187

BENÎ TEYM B. MÜRRE B. KA'B'DAN OLANLAR 188
68. Ebû Bekir es-Sıddîk (a) 188
Ebû Bekir'in -Allah ona rahmet eylesin- Müslüman Oluşu 191
Mağara ve Medine'ye Hicret 192
Allah Resûlü'nün (sas) Vefatı Esnasında Ebû Bekir'e Kıldırmasını Emrettiği Namaz 199
Ebû Bekir'e Biat Edilmesi 202
Ebû Bekir'e -Allah Ona Rahmet Eylesin- Biat Edilmesi 207
Ebû Bekir'in Vasıfları 210
Ebû Bekir'in Vasiyeti 214
69. Talha b. Ubeydullah 240
70. Suheyb b. Sinân 255
71. Âmir b. Füheyre 261
72. Bilâl b. Rebâh 263

BENÎ MAHZÛM B. YAKAZA B. MÜRRE B. KA'B B. LÜEY B. GÂLİB'DEN OLANLAR 272
73. Ebû Seleme b. Abdülesed 272
74. Erkam b. Ebü'l-Erkam 275
75. Şemmâs b. Osman 278

BENÎ MAHZÛM'UN MÜTTEFİKLERİNDEN OLANLAR 280
76. Ammâr b. Yâsir 280
77. Mu'attib b. Avf 303

BENÎ ADÎ B. KA'B B. LÜEY'DEN OLANLAR 304
78. Ömer b. el-Hattâb 304
Ömer'in -Allah ona rahmet eylesin- Müslüman Oluşu 307
Ömer b. el-Hattâb'ın -Allah ona rahmet eylesin- Hicreti ve Kardeşleştirilmesi 311
Ömer'in -Allah ona rahmet eylesin- Halife Tayin Edilmesi 314
79. Zeyd b. el-Hattâb 443
80. Sa'îd b. Zeyd 445
81. Amr b. Sürâka 454

Benî Adî b. Ka'b'ın Anlaşmalıları ve Mevlaları Olanlar 454
82. Âmir b. Rebî'a b. Mâlik 454
83. Âkil b. Ebü'l-Bükeyr 456
84. Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr 457
85. İyâs b. Ebü'l-Bükeyr 457
86. Âmir b. Ebü'l-Bükeyr 457
87. Vâkıd b. Abdullah 458
88. Havlî b. Ebû Havlî 459
89. Mihca b. Sâlih 459
Benî Sehm b. Amr b. Husayn b. Ka'b b. Lüey'den Olanlar 460
90. Huneys b. Huzâfe 460
Benî Cumah b. Amr b. Husays b. Ka'b b. Lüey'den Olanlar 461
91. Osman b. Maz'ûn 461
92. Abdullah b. Maz'ûn 469
93. Kudâme b. Maz'ûn 469
94. es-Sâib b. Osman 470
95. Ma'mer b. el-Hâris 470
Benî Âmir b. Lüey'den Olanlar 471
96. Ebû Sebre b. Ebû Rühm 471
97. Abdullah b. Mahreme 471
98. Hâtıb b. Amr 472
99. Abdullah b. Süheyl b. Amr 473
100. Umeyr b. Avf 474
101. Vehb b. Sa'd b. Ebû Serh 475
Benî Âmir b. Lüey'in Anlaşmalılarından Yemenli Olanlar 475
102. Sa'd b. Havle 475
Benî Fihr b. Mâlik b. en-Nadr b. Kinâne'den Olanlar 476
103. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh 477
104. Süheyl b. Beydâ 482
105. Safvân b. Beydâ 484
106. Ma'mer b. Ebû Serh 484
107. İyâd b. Züheyr 485
108. Amr b. Ebû Amr 485

Birinci Tabaka

Ensâr'dan Bedir'e Katılan Sahâbîlerin Tabakaları

Benî Abdüleşhel'den Olanlar 488
109. Sa'd b. Mu'âz 488
110. Kardeşi Amr b. Mu'âz 505
111. Kardeşlerinin Oğlu el-Hâris b. Evs 506
112. el-Hâris b. Enes 506
113. Sa'd b. Zeyd 508
114. Seleme b. Selâme 508
115. Abbâd b. Bişr 509
116. Seleme b. Sâbit 511
117. Râfi b. Yezîd 511
Benî Abdüleşhel b. Cüşem'in Müttefiklerinden Olanlar 512
118. Muhammed b. Mesleme b. Seleme 512
119. Seleme b. Eslem 516
120. Abdullah b. Sehl 516
121. el-Hâris b. Hazeme 517
122. Ebü'l-Heysem et-Teyyihân 517
123. Kardeşi Ubeyd b. et-Teyyihân 519
Benî Hârise b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr [en-Nebît] b. Malik b. el-Evs'ten Olanlar 520
124. Ebû Abs b. Cebr 520
125. Mes'ûd b. Abdüsa'd 522
Benî Hârise'nin Anlaşmalılarından Olanlar 522
126. Ebû Bürde b. Niyâr 522
Benî Zafer'den Olanlar 523
127. Katâde b. en-Nu'mân 523
128. Ubeyd b. Evs 524
129. Nasr b. el-Hâris 525
Benî Zafer'in Anlaşmalılarından Olanlar 525
130. Abdullah b. Târık 525
131. Anne bir Kardeşi Mu'attib b. Ubeyd 526
Benî Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'ten, Sonra da Benî Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar 527
132. Mübeşşir b. Abdülmünzir 527
133. Kardeşi Rifâ'a b. Abdülmünzir 527

134. Kardeşleri Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir 528
135. Sa'd b. Ubeyd 529
136. Uveym b. Sâ'ide 530
137. Sa'lebe b. Hâtıb 532
138. Kardeşi el-Hâris b. Hâtıb 532
139. Râfi b. Ancede 533
140. Ubeyd b. Ebû Ubeyd 533
Benî Dubey'a b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar 534
141. Âsım b. Sâbit 534
142. Mu'attib b. Kuşeyr 535
143. Ebû Müleyl b. el-Ez'ar 535
144. Umeyr b. Ma'bed 535
Benî Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar 536
145. Üneys b. Katâde 536
Kudâ'a Kabilesinin Belî Batnından Benî el-Aclân b. Hârise'den Olanlar 536
146. Ma'n b. Adî b. el-Ced 536
147. Kardeşi Âsım b. Adî 537
148. Sâbit b. Akrem 538
149. Zeyd b. Eslem 539
150. Abdullah b. Selime 539
151. Rib'î b. Râfi 540
Benî Mu'âviye b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar 540
152. Cebr b. Atîk 540
153. Amcası el-Hâris b. Kays 541
Benî Mu'âviye b. Mâlik'in Anlaşmalılarından Olanlar 541
154. Mâlik b. Nümeyle 541
155. Nu'mân b. İsr 541
Benî Haneş b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar 542
156. Sehl b. Huneyf 542
Benî Cahcebâ b. Külfe b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar 545
157. el-Münzir b. Muhammed 545
Benî Cahcebâ b. Külfe'nin Anlaşmalıları Olan Belî Kabilesinden
Benî Uneyf b. Cüşem b. Âizullah'tan Olanlar 545
158. Ebû Akîl 545
Sa'lebe b. Amr b. Avfoğulları'ndan Olanlar 547
159. Abdullah b. Cübeyr 547
160. Kardeşi Havvât b. Cübeyr 549
161. el-Hâris b. en-Nu'mân 551

162. Ebû Dayyâh 551
163. en-Nu'mân b. Ebû Hazme 551
164. Ebû Hanne 552
165. Sâlim b. Umeyr 552
166. Âsım b. Kays 553
Benî Ganm b. es-Silm b. İmruülkays'tan Olanlar 554
167. Sa'd b. Hayseme 554
168. el-Münzir b. Kudâme 555
169. Kardeşi Mâlik b. Kudâme 555
170. el-Hâris b. Arfece 555
171. Benî Ganm b. es-Silm'in Mevlası Olan Temîm 556
el-Hazrec'ten Benî en-Neccâr'dan Olanlar Benî en-Neccâr'ın Benî Mâlik b. en-Neccâr Boyuna Mensup Benî Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dan Olanlar 557
172. Ebû Eyyûb 557
173. Sâbit b. Hâlid 559
174. Umâre b. Hazm 559
175. Sürâka b. Kâ'b 560
176. Hârise b. en-Nu'mân 561
177. Süleym b. Kays 562
178. Süheyl b. Râfi 562
179. Mes'ûd b. Evs 563
180. Kardeşi Ebû Huzeyme b. Evs 563
181. Râfi b. el-Hâris 564
182. Mu'âz b. el-Hâris 564
183. Kardeşi Mu'avviz b. el-Hâris 565
184. Kardeşleri Avf b. el-Hâris 566
185. en-Nu'mân b. Amr 566
186. Âmir b. Muhalled 568
187. Abdullah b. Kays 568
188. Amr b. Kays 568
189. Oğlu Kays b. Amr 569
190. Sâbit b. Amr 569
Benî Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'ın Anlaşmalılarından Olanlar 570
191. Adî b. Ebü'z-Zeğbâ 570
192. Vedî'a b. Amr 570
193. Usayme 570
194. Ebü'l-Hamrâ 571

Benî Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'ın Alt Kolu Olan
Benî Mu'âviye b. Amr'dan Olanlar 571
195. Übey b. Ka'b 571
196. Enes b. Mu'âz 576
Benî Meğâle'den Olanlar 577
197. Evs b. Sâbit 577
198. Kardeşi Ebû Şeyh 578
199. Ebû Talha 578
Benî Mebzûl'den Olanlar 582
200. Sa'lebe b. Amr 582
201. el-Hâris b. Sımme 582
202. Sehl b. Atîk 583
Benî Adî b. en-Neccâr'dan Olanlar 584
203. Hârise b. Sürâka 584
204. Amr b. Sa'lebe 585
205. Muhriz b. Âmir 585
206. Selît b. Kays 585
207. Ebû Selît 586
208. Âmir b. Ümeyye 586
209. Sâbit b. Hansâ 586
210. Kays b. es-Seken 586
211. Ebü'l-A'ver 587
212. Harâm b. Milhân 587
213. Kardeşi Süleym b. Milhân 588
Benî Adî b. en-Neccâr'ın Anlaşmalılarından Olanlar 589
214. Sevâd b. Gaziyye 589
Benî Mâzin b. en-Neccâr'dan Olanlar 590
215. Kays b. Ebû Sa'sa'a 590
216. Abdullah b. Ka'b 590
217. Ebû Dâvud 591
218. Sürâka b. Amr 591
219. Kays b. Muhalled 591
Benî Mâzin b. en-Neccâr'ın Anlaşmalılarından Olanlar 592
220. Usayme 592
Benî Dînâr b. en-Neccâr'dan Olanlar 592
221. en-Nu'mân b. Abduamr 592
222. Kardeşi ed-Dahhâk b. Abduamr 592
223. Câbir b. Hâlid 593

224. Ka'b b. Zeyd 593
225. Süleym b. el-Hâris 593
226. Sa'îd b. Süheyl 593
Benî Dînâr b. en-Neccâr'ın Anlaşmalılarından Olanlar 594
227. Büceyr b. Ebû Büceyr 594
Benî el-Hâris b. el-Hazrec'in Benî Ka'b b. el-Hâris b. el-Hazrec Kolundan Olanlar 594
228. Sa'd b. er-Rebî 594
229. Hârice b. Zeyd 596
230. Abdullah b. Revâha 597
231. Hallâd b. Süveyd 602
232. Beşîr b. Sa'd 603
233. Kardeşi Simâk b. Sa'd 604
234. Sübey b. Kays 604
235. Kardeşi Ubâde b. Kays 605
236. Yezîd b. el-Hâris 605
Benî Cüşem ve Zeyd'den Olanlar 605
237. Hubeyb b. Yisâf 606
238. Süfyân b. Nesr 607
239. Abdullah b. Zeyd 607
240. Kardeşi Hureys b. Zeyd 609
Benî Cidâre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'ten Olanlar 609
241. Temîm b. Yi'âr 609
242. Yezîd b. el-Müzeyn 609
243. Abdullah b. Umeyr 610
Benî el-Ebcer'den Olanlar 610
244. Abdullah b. er-Rebî 610
Benî el-Hâris b. el-Hazrec'in Anlaşmalılarından Olanlar 611
245. Abdullah b. Abs 611
246. Abdullah b. Urfuta 611
Benî Avf b. el-Hazrec'in Kollarından Belhublâ'dan Olanlar 611
247. Abdullah b. Abdullah 611
248. Evs b. Havlî 614
249. Zeyd b. Vedî'a 615
250. Rifâ'a b. Amr 615
251. Ma'bed b. Abbâd 616
Benî Sâlim el-Hublâ b. Ganm'ın Anlaşmalılarından Olanlar 616
252. Ukbe b. Vehb 616

253. Âmir b. Seleme 616
254. Âsım b. el-Ukeyr 617
KAVÂKILE'DEN OLANLAR 617
255. Ubâde b. es-Sâmit 617
256. Kardeşi Evs b. es-Sâmit 618
257. en-Nu'mân b. Mâlik 619
258. Mâlik b. ed-Duhşüm 620
259. Nevfel b. Abdullah 620
260. İtbân b. Mâlik 620
261. Müleyl b. Vebere 621
262. İsme b. el-Husayn 622
263. Sâbit b. Hezzâl 622
264. er-Rebî b. İyâs 622
265. Kardeşi Vezefe b. İyâs 622
EL-KAVÂKILE'NİN ANLAŞMALILARI OLAN BENÎ GUDAYNE'DEN OLANLAR 623
266. el-Mücezzer b. Ziyâd 623
267. Abde b. el-Hashâs 624
268. Behhâs b. Sa'lebe 624
269. Kardeşi Abdullah b. Sa'lebe 624
270. Utbe b. Rebî'a 624
271. Amr b. İyâs 625
BENÎ SÂ'İDE B. KA'B B. EL-HAZREC B. EL-HÂRİS B. EL-HAZREC'TEN OLANLAR 625
272. el-Münzir b. Amr 625
273. Ebû Dücâne 626
274. Ebû Üseyd es-Sâ'idî 628
275. Mâlik b. Mes'ûd 629
276. Abdürab b. Hak 629
277. Ziyâd b. Ka'b 629
278. Damre b. Amr 630
279. Besbes b. Amr 630
280. Ka'b b. Cemmâz 630
BENÎ HARÂM İBN KA'B B. GANM B. KA'B B. SELİME'DEN OLANLAR 630
281. Abdullah b. Amr b. Harâm 630
282. Hırâş b. es-Sımme 634
283. Umeyr b. Harâm 634
284. Umeyr b. el-Humâm 635
285. Mu'âz b. Amr 635
286. Kardeşi Mu'avviz b. Amr 636
287. Kardeşleri Hallâd b. Amr 636

288. el-Hubâb b. el-Münzir 636
289. Ukbe b. Âmir 638
290. Sâbit b. Sa'lebe 638
291. Umeyr b. el-Hâris 639
Benî Harâm b. Ka'b'ın Âzâdlılarından Olanlar 639
292. Hırâş'ın Mevlası Temîm 639
293. Habîb b. el-Esved 639
Benî Ubeyd b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime'den Olanlar 640
294. Bişr b. el-Berâ 640
295. Abdullah b. el-Ced 640
296. Sinân b. Sayfî 641
297. Utbe b. Abdullah 641
298. et-Tufeyl b. Mâlik 641
299. et-Tufeyl b. en-Nu'mân 642
300. Abdullah b. Abdümenâf 642
301. Câbir b. Abdullah 642
302. Huleyd b. Kays 643
303. Yezîd b. el-Münzir 643
304. Kardeşi Ma'kıl b. el-Münzir 644
305. Abdullah b. en-Nu'mân 644
306. Cebbâr b. Sahr 644
307. ed-Dahhâk b. Hârise 645
308. Sevâd b. Rezn 645
Benî Ubeyd b. Adî'nin Anlaşmalısı ve Mevlâsı Olanlar 645
309. Hamza b. el-Humeyyir 645
310. Kardeşi Abdullah b. el-Humeyyir 646
311. en-Nu'mân b. Sinân 646
Benî Sevâd b. Ganm b. Ka'b b. Selime'den Olanlar 646
312. Kutbe b. Âmir 646
313. Kardeşi Yezîd b. Âmir 647
314. Süleym b. Amr 648
315. Sa'lebe b. 'Aneme 648
316. Abs b. Âmir 648
317. Ebü'l-Yeser Ka'b b. Amr 648
318. Sehl b. Kays 649
Benî Sevâd b. Ganm'ın Mevâlîsinden Olanlar 649
319. Antere (Süleym'in Mevlası) 649
Benî Selime'den Olan Diğerleri 650
320. Ma'bed b. Kays 650

321. Kardeşi Abdullah b. Kays 650
322. Amr b. Talk 650
323. Mu'âz b. Cebel 650

BENÎ ZÜRAYK B. ÂMİR B. ZÜRAYK B. ABD B. HÂRİSE İBN MÂLİK B. GADB B. CÜŞEM B. EL-HAZREC'DEN OLANLAR 659
324. Kays b. Mihsan 659
325. el-Hâris b. Kays 659
326. Cübeyr b. İyâs 660
327. Ebû Ubâde 660
328. Kardeşi Ukbe b. Osman 660
329. Zekvân b. Abdükays 660
330. Mes'ûd b. Halde 661
331. Abbâd b. Kays 661
332. Es'ad b. Yezîd 662
333. el-Fâkih b. Nesr 662
334. Mu'âz b. Mâ'ıs 662
335. Kardeşi Âiz b. Mâ'ıs 663
336. Mes'ûd b. Sa'd 663
337. Rifâ'a b. Râfi 663
338. Hallâd b. Râfi 664
339. Ubeyd b. Zeyd 664

BENÎ BEYÂDA B. ÂMİR B. ZÜRAYK B. ABDÜHÂRİSE B. MÂLİK İBN GADB B. CÜŞEM B. EL-HAZREC'TEN OLANLAR 665
340. Ziyâd b. Lebîd 665
341. Halîfe b. Adî 665
342. Ferve b. Amr 666
343. Hâlid b. Kays 666
344. Ruhayle b. Sa'lebe 667

BENÎ HUBEYB B. ABDÜHÂRİSE B. MÂLİK B. GADB 667
İBN CÜŞEYM B. EL-HAZREC'TEN OLANLAR 667
345. Râfi b. el-Mu'allâ 667
346. Kardeşi Hilâl b. el-Mu'allâ 667

MİNÂ'DA YAPILAN AKABE BİATİ'NDE ALLAH RESÛLÜ'NÜN (SAS) ENSÂR ARASINDAN SEÇTİĞİ ON İKİ TEMSİLCİ (NAKİB)

NAKİBLERİN NESEB, SIFAT VE VEFATLARI 670
[BENÎ ABDÜLEŞHEL'DEN İKİ KİŞİ] 670
347. Üseyd b. el-Hudayr 670
348. Ebü'l-Heysem b. et-Teyyehân 674

Benî Ganm b. es-Silm b. İmruülkays b. Mâlik İbn el-Evs'ten Bir Kişi 674
349. Sa'd b. Hayseme 674
el-Hazrec'ten Dokuz Kişi Onlardan Benî en-Neccâr'dan Bir Kişi 675
350. Es'ad b. Zürâre 675
Benî el-Hâris b. el-Hazrec'ten İki Kişi 679
351. Sa'd b. er-Rebî 679
352. Abdullah b. Revâha 679
Benî Sâ'ide b. Ka'b b. el-Hazrec'ten İki Kişi 680
353. Sa'd b. Ubâde 680
354. el-Münzir b. Amr 685
Benî Selime b. Sa'd b. Alî b. Esed b. Sâriye b. Tezîd b. Cüşem b.
el-Hazrec'ten İki Kişi 685
355. el-Berâ b. Ma'rûr 685
356. Abdullah b. Amr 688
el-Kavâkıle'den Bir Kişi 688
357. Ubâde b. es-Sâmit 688
Benî Züravk b. Âmir b. Abdühârise İbn Mâlik 688
b. Gadb b. Cüşem b. el-Hazrec'ten Bir Kişi 688
358. Râfi b. Mâlik 688

Bedir Savaşı'na Katıldıkları Rivayet Edilen
-Ancak Bu Rivayetlerin Sağlam Olmadığı-
Külsûm b. Hidm el-Amrî ve Diğerleri

359. Külsûm b. Hidm 690
360. el-Hâris b. Kays 691
361. Sa'd b. Mâlik 691
362. Mâlik b. Amr en-Neccârî 693
363. Hallâd b. Kays 693
364. Abdullah b. Hayseme 694

Birinci Tabaka

BEDİR SAVAŞI'NA KATILAN MUHACİRLERİN TABAKALARI

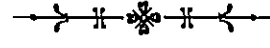

Bu bölüm Muhacirler, Ensâr ve onların dışındakilerden Allah Resûlü'nün (sas) sahâbesi saydıklarımızın isimleri; bunlardan sonra gelen fakih, âlim ve muhaddis olan oğulları ve tabileri; onların bize ulaşan isimleri, nesepleri, künyeleri ve özelliklerinin tabaka tabaka beyanına dairdir.

[Bize Muhammed b. Sa'd haber verdi; dedi ki:] Bize Muhammed b. Ömer b. Vâkıd el-Eslemî haber verdi. O, Muhammed b. Abdullah'tan, o amcası ez-Zührî'den, o da Urve'den rivayet etti. Yine (Vâkıdî), İbn Ebû Habîbe'den, o Dâvûd b. el-Husayn'dan, o da İkrime'den rivayet etti. Ayrıca (Vâkıdî), Muhammed b. Sâlih b. Dînâr'dan, o Âsım b. Ömer b. Katâde ve Yezîd b. Rûmân'dan rivayet etti. Yine (Vâkıdî), Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî'den, o babasından rivayet etti. Yine (Vâkıdî), Abdülmecîd b. Ebû Abs, o babasından rivayet etti. Ayrıca (Vâkıdî), Abdurrahman b. Abdülazîz'den, o Ebû Huveyris'ten, o da Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'den rivayet etti. Yine (Vâkıdî), Eflah b. Sa'îd el-Kurazî'den, o Sa'îd b. Abdurrahman b. Rukayş'tan rivayet etti. Ayrıca bunların dışında Medinelilerle görüşen kimselerden ve ilim ehli başka kimselerden rivayet etti. Yine bize Hüseyn b. Behram haber verdi. O da Ebû Ma'şer Necîh el-Medînî'den rivayet etti. Ayrıca bize Rüveym b. Yezîd el-Mukrî haber verdi. O, Hârûn b. Ebû İsa'dan, o da Muhammed b. İshâk'tan rivayet etti. Yine bize Ahmed b. Muhammed b. Eyyûb haber verdi. O, İbrahim b. Sa'd'dan, o da Muhammed b. İshâk'tan rivayet etti. Yine bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi. O, İsmail b. İbrahim b. Ukbe'den, o da amcası Musa b. Ukbe'den rivayet etti. Yine Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin Zekeriya b. Zeyd b. Sa'd el-Eşhelî'den, Zekeriya b. Yahya b. Ebü'z-Zevâid es Sa'dî'den, Ebû

Ubeyde b. Abdullah b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir'den, İbrahim b. Nûh b. Muhammed ez-Zaferî'den ve karşılaştığı diğer âlim ve nesep bilginlerinden bize rivayet ettikleri içinde Allah Resûlü (sas) ile beraber Bedir savaşına katılanların, ileri gelen seçkinlerin, onların sayılarının, adlarının ve Allah Resûlü'nün (sas) sohbetinde bulunan diğer şahısların zikri mevcuttur. Yine el-Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym'ın, Ma'n b. İsa el-Eşca'î el-Kazzâz'ın, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib b. Beşîr el-Kelbî'nin babasından ve diğer âlim ve nesep bilginlerinden bize naklettiği rivayetler mevcuttur. İşte bütün bu şahısların hepsi bana Allah Resûlü'nün (sas) sahâbeleri ile onlardan sonra gelen tabiînden fakih ve muhaddis olanlar hakkında birçok şey nakletti. Bunların hepsini derledim ve isimlendirme imkânı bulduklarımı yerinde beyan ettim.

İslâm'daki Kıdemlerine Göre Bedir Savaşı'na Katılanların İLK TABAKASI

Bu ilk tabakayı yurtlarından ve mallarından edilen ilk Muhacirler, imanla birlikte yurt hazırlayan Ensâr, onların anlaşmalı bütün müttefikleri ve köleleri ile Allah Resûlü'nün (sas) kendilerine bir pay ve ücret tahsis ettiği kişiler oluşturmaktadır.

Bedir savaşına Hâşimoğulları'ndan Muhacirler katılmıştır. Hâşim'in soy ağacı şöyledir:

Hâşim b. Abdümenaf b. Kusay b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihr -ki Kureyş kabilesinin bütün kolları bu şahısta birleşmektedir- b. Mâlik b. en-Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Ma'ad b. Adnan b. İsmail b. İbrahim.

Bu Muhacirler şunlardır:

Benî Hâşim'den Olanlar

23. Allah Resûlü Muhammed (sas) ﴿محمّد رسول الله﴾

Temiz, güzel, mübarek, Müslümanların efendisi, muttakilerin imamı, Âlemlerin Rabbi'nin elçisi olan Muhammed, Abdullah b. Abdülmuttalib b. Hişâm b. Abdümenâf b. Kusay'ın oğludur. Annesi Âmine bt. Vehb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib b. Fihr'dir.

Allah Resûlü'nün çocukları:

1-Kâsım: Muhammed (sas) peygamber olarak gönderilmeden önce dünyaya geldi ve ondan dolayı Efendimiz (sas) *"Ebü'l-Kâsım"* künyesini aldı.

2-Abdullah: Güzel ve temiz olan Abdullah'a bu isim, Peygamberlikten sonra dünyaya geldiği için verilmiştir.[1]

3-Zeyneb

4-Ümmü Külsûm

5-Rukıyye

6-Fâtıma

Bunların hepsinin annesi Hadîce'dir. Soyu Esed b. Abdüluzza ile Kusay'a dayanan Huveylid'in kızıdır. O, Allah Resûlü'nün (sas) evlendiği ilk kadındır.

7-İbrahim: Annesi Kıptî asıllı olan Mâriye'dir ki onu *İskenderiyye* valisi Mukavkıs [2]Allah Resûlü'ne (sas) göndermişti.

---

[1] Bu isim İslâm'dan önce de kullanılıyordu. Kanaatimizce dedesinin ismi olduğu için verilmiş olma ihtimali de vardır (M).

[2] Mukavkıs, *İskenderiye* patriği ve ve Bizans'ın *Mısır* valisidir. Hz. Peygamber (sas) Hicretin 7. yılında (M. 628) Hâtıb b. Ebû Belta'a ile ona bir mektup göndermiştir. Mukavkıs, Hâtıb'ı beş gün misafir etmiş, ondan Hz. Peygamber (sas) ve İslam hakkında çeşitli bilgiler almıştır. Onu cevabî bir mektup, cariyelerden Mâriye ve Sîrîn adlı iki kız kardeş, bir hadım köle ve kıymetli bazı hediyelerle birlikte uğurlamıştır. Hz. Ömer döneminde Mısır'ın fethi sırasında fazla kan dökülmemesinde önemli rolü olmuştur. Babilon anlaşmasından sonra Rum komutanların şikâyeti üzerine İmparator Herakleios tarafından *İstanbul*'a çağrılmış, vatan hainliği

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib haber verdi; dedi ki: Bana babam, ona da Ebû Sâlih, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'nün (sas) en büyük çocuğu Kâsım'dır. Sonra sırasıyla Zeyneb, Abdullah, Ümmü Külsûm, Fâtıma ve Rukıyye dünyaya geldi. İlk ölen çocuğu olan Kâsım, *Mekke*'de öldü. Sonra Abdullah öldü. O öldüğünde Âs b. Vâil, "Onun nesli kesildi, o ebterdir." demişti. Bunun üzerine Allah Teâla ***"Seni ayıplayan var ya, işte asıl ebter odur."***[3] mealindeki ayeti indirdi. Sonra Mâriye, *Medine*'de Hicretin sekizinci yılı Zilhicce ayında İbrahim'i dünyaya getirdi. İbrahim on sekiz aylık iken öldü.

[Dediler ki:] Allah Resûlü'nün (sas) ağrısı, zevcesi Meymûne'nin evinde, Safer ayının bitiminden iki gece önceki Çarşamba gününde başladı. Peygamber, Hicrî 11. yılda Rebîülevvel ayının 12. gecesinin akabinde gelen Pazartesi günü vefat etti. Salı günü gün batımına doğru defnedildi. Hicretten sonra *Medine*'deki ikameti on sene olmuştu. Bundan önce *Mekke*'de Peygamberlikten Hicrete kadar olan ikameti ise on üç sene idi. Kırk yaşında kendisine peygamberlik verildi, fil senesinde doğdu ve altmış üç yaşında iken vefat etti.

24. Hamza b. Abdülmuttalib ﴿حمزة بن عبد المطّلب﴾

Allah'ın Arslanı, Allah Resûlü'nün (sas) Arslanı ve amcası olan Hamza'nın (r) nesebi şöyledir: Hamza b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay. Annesi Hâle'nin nesebi ise Hâle bt. Üheyb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre şeklindedir. *"Ebû Umâre"* künyesiyle çağrılıyordu.

Çocukları:

1-Ya'lâ: Bu oğlundan dolayı *"Ebû Ya'lâ"* künyesi ile de çağrılıyordu.

---

suçlamasıyla görevden alınıp sürgün edilmiştir. 641'de Herakleios'un ölümü üzerine tekrar Mısır'a vali tayin edilmiştir. Amr ile anlaşma yapan ve İskenderiye'yi, dolayısıyla Mısır'ın tamamını Müslümanlara teslim eden Mukavkıs'ın Hicretin 25. yılında (M. 646) şehrin ikinci kez fethi sırasında Mısır'da olup olmadığı tartışmalıdır. Butler ise onun 21 Mart 642'de öldüğünü söylemektedir (Nadir Özkuyumcu, "Mukavkıs", *DİA*, XXXI, 137) (M).

[3] Kevser 108/3.

2-Âmir: Bu oğlu ölmüştür. Bu ikisinin annesi, el-Mille b. Mâlik b. Ubâde b. Hacer b. Fâid b. el-Hâris b. Zeyd b. Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'ın kızıdır ki Evs kabilesine mensup olan Ensâr'dandır.

3- Umâre: Bu oğlundan dolayı Hamza, *"Ebû Umâre"* künyesiyle anılıyordu. Bunun annesi Sa'lebe[4] b. Mâlik b. en-Neccâroğulları'ndan Havle bt. Kays b. Kahd el-Ensâriyye'dir.

4-Ümâme: Bu kızının annesi Esmâ bt. Umeys el-Has'amiyye'nin kızkardeşi Selmâ bt. Umeys'tir. Ümâme'nin kendi yanlarında kalmaları konusunda Ali, Ca'fer ve Zeyd b. Hârise birbirleriyle çekiştiler. Onlardan her biri onun kendi yanında kalmasını istiyordu. Allah Resûlü (sas), Ümâme'nin teyzesi Esmâ bt. Umeys'in Ca'fer'in eşi olduğu için onun yanında kalmasına hükmetti. Allah Resûlü (sas), onu Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmî ile evlendirdi ve "Seleme sana denk mi?" dedi. Ancak Seleme, onunla gerdeğe girmeden önce vefat etti.

Ya'lâ'nın Umâre, Fadl, Zübeyr, Akîl ve Muhammed adında çocukları oldu. Bunlar öldüler ve böylelikle Hamza'nın geride ne bir çocuğu, ne de nesli kaldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Abdurrahman b. Mevheb haber verdi; dedi ki: Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin şöyle dediğini duydum:

Bir gün Ebû Cehil, Adî b. el-Hamrâ ve İbnü'l-Asdâ Peygamber'in (sas) yanına vardılar. Ona sövüp saydılar ve eziyet ettiler. Bu haber Hamza'ya ulaştı. Öfkeli bir şekilde mescide girdi. Ebû Cehil'in kafasına yayla öyle bir darbe indirdi ki, kafasını yardı. Akabinde Hamza Müslüman oldu. Allah Resûlü (sas) ve Müslümanlar onunla güç kazandı. Bu olay nübüvvetin 6. yılında Allah Resûlü'nün (sas) Dâru'l-Erkam'a[5] gitmesinden sonra vuku buldu.

---

[4] Bu isim, Leiden baskısında "Beni Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik"; Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasmda "Benî Sa'lebe b. Mâlik" diye geçmektedir ki burada yazılan rivayet budur. Buraya Wustenfeld'in Ensâb cetvellerinden naklen yazdım. Doğru olan Ganm kelimesinin olmamasıdır.

[5] Bu isim Leiden baskısında harf-i tarifsiz olarak "Erkam" diye geçmektedir. Ancak dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre doğrusu el-Erkam'dır." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki rivayetlere de dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O, İmrân b. Mennâh'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Hamza *Medine*'ye hicret ettiğinde Külsûm b. el-Hidm'in evinde konakladı. Muhammed b. Âsım ve Âsım b. Ömer b. Katâde, onun Sa'd b. Hayseme'nin evine konuk olduğunu söylediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

Allah Resûlü (sas) Hamza'yı Zeyd b. Hârise ile kardeş ilan etti.[6] Hamza *Uhud* günü savaş gelip çattığında vasiyetini ona yaptı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şu'ayb b. Ubâde, Yezîd b. Rûmân'ın şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye geldiği zaman ilk sancağı Hamza'ya verdi. *Şam*'dan gelip *Mekke*'ye doğru giden ve içinde 300 süvari ile birlikte Ebû Cehil'in bulunduğu Kureyş kervanına saldırmak üzere, onu otuz süvari ile birlikte bir seriyyeye gönderdi. *Sîfülbahr* denilen yerin yakınına kadar ulaştılar. Ancak Ebû Cehil oradan ayrılıp uzaklaştı ve aralarında savaş olmadı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre bu haber üzerinde ittifak hâsıl olmuştur.[7] Gerçekten Allah Resûlü (sas) ilk sancağı Hamza'ya vermiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini anlattı:

Hamza,*Bedir* günü bir deve kuşu tüyünü, kendisini tanıtan bir alamet[8] olarak takmıştı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Benî Kaynûkâ gazvesinde Hamza, Allah Resûlü'nün (sas) sancağını taşıdı, o zamanlar henüz bayraklar icat edilmemişti.

---

[6] Burada kastedilen *Mekke* muahatıdır (M).

[7] III. Ahmed nüshasında buradaki "üzerinde ittifak edilen haber" ibaresi yerine "üzerinde ittifak edilmiş husus" ifadesi yer almaktadır.

[8] Leiden baskısında bu kelime (mu'limen), "mu'lemen (işaretlenmiş)" diye geçmektedir. Ancak dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre doğrusu mu'limen'dir." notu mevcuttur. Chester Beatty nüshasındaki rivayete de dayanarak "bir alametle kendisini tanıtan" anlamındaki Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

Hamza -Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun- hicretin 32. ayının başında *Uhud* günü şehid edildi. O zaman 59 yaşındaydı. Allah Resûlü'nden (sas) dört yaş büyüktü. Ne uzun, ne kısa bir adamdı. Vahşî b. Harb, onu öldürdü ve karnını yardı. Onun karaciğerini alıp Hind bt. Utbe b. Rebî'a'ya götürdü. Hind, ciğeri ağzında çiğnedi sonra onu tükürdü. Daha sonra da Hamza'mn cesedinin yanına geldi ve müsle[9] yaptı. Onun organlarından kestikleri ile iki bilezik, iki pazvant, iki tane de halhal yaptı. Nihayet bu haliyle ve onun ciğerini de yanma alarak *Mekke*'ye geldi.

Hamza bir hırka ile kefenlendi. Onunla başım örttükleri zaman ayakları dışarıda kalıyordu, ayaklarını örttükleri zaman yüzü açılıyordu. Allah Resûlü (sas), *"Yüzünü örtün."* buyurdu ve iki ayağının üstüne harmel [bir tür çöl bitkisi] koydu.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve babasının şöyle dediğini rivayet etti:

Hamza b. Abdülmuttalib bir elbise ile kefenlendi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Osman el- Cahşî babalarından [babasından ve dedesinden] naklen şunu anlattı:

Hamza b. Abdülmuttalib ve Abdullah b. Cahş tek bir kabre defnedildi. Hamza, Abdullah b. Cahş'ın dayısı idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

Hamza'nın kabrine Ebû Bekir, Ömer, Ali ve Zübeyr indi. Bu esnada Allah Resûlü, onun kabrinin başında otururken şöyle buyurdu: *"Meleklerin Hamza'yı yıkadıklarını görüyorum. O bugün cünüp idi."* Hamza o gün Peygamber'in şehitler içerisinde namazını kıldırdığı ilk kişi idi. Onun için dört defa tekbir aldı, sonra diğer şehitler onun ardından toplandı. Her bir şehit getirildiğinde Hamza'nın yanına konuldu. Peygamber, Hamza ve o şehit için cenaze namazı kıldırdı. Böylece onun için yetmiş defa cenaze namazı kıldırmış oldu.

---

[9] Canlı hayvanın ya da ölmüş insanın gözlerinin çıkarılmasına, kulak, burun, el, ayak gibi uzuvlarının kesilmesine müsle denir. Hz. Peygamber (sas) birçok hadisinde bu gayr-i insani uygulamayı kesin bir dille yasaklamıştır (M).

Allah Resûlü (sas) Abdüleşheloğulları arasında onların ölüleri için ağlamalarını duydu ve buyurdu ki: *"Ama Hamza'nın ağlayanları yok."* Bunu Sa'd b. Mu'âz duydu. Hemen Abdüleşheloğulları'nın kadınlarına döndü, onları Allah Resûlü'nün kapısına doğru yönlendirdi. Onlar Hamza'ya da ağladılar. Allah Resûlü bunu duydu; onlara dua etti ve gönderdi. O günden sonra Ensâr'dan hiçbir kadın, ilk önce Hamza'ya ağlamadan kendi ölüsü üzerine ağlamadı.[10] Bize Şihâb b. Abbâd el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. el-Verd, Zübeyr'den rivayet etti. O da Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âviye *Uhud*'daki kuyusunun suyunu akıtmak istediğinde Câbir ona şunu yazdı: "Suyu ancak şehitlerin kabirlerinin üzerinden akıtabiliriz." Mu'âviye ona tekrar şunu yazdı: Onların kabirlerini sökün [ve nakledin]. Câbir devamla dedi ki: Sanki onlar uyuyan insanlarmış gibi adamların omuzlarında taşınıyordu. Hamza b. Abdülmuttalib'in ayağının ucuna kürek isabet eder etmez kan fışkırdı.

Bize Süfyân b. Uyeyne ve İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. Onlar da Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'dan rivayet etti. O da Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini rivayet etti:

Ali, Allah Resûlü'ne (sas) dedi ki: "Amcan Hamza'nın kızıyla evlenmez misin? Çünkü o Kureyş'in en güzel genç kadınıdır." [Süfyân 'en güzel' ifadesi için 'ecmel' kelimesini kullandı. İsmail onun yerine 'ahsen' kelimesini kullandı.] Peygamber buyurdu ki: *"Ey Ali! Bilmez misin ki, Hamza benim sütkardeşimdir ve Allah nesepten dolayı haram kıldığı akraba evliliklerini, sütkardeşliği ile meydana geldiğinde de haram kılmıştır."*

Bize Abdullah b. Nümeyr ve Muhammed b. Ubeyd haber verdiler; dediler ki: Bize el-A'meş, Sa'd b. Ubeyde'den haber verdi. O da Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den Ali'nin şöyle dediğini rivayet etti:

"Dedim ki; ey Allah'ın Resülü! Gördüğüm kadarıyla sen bizi serbest bıraktığın halde kendin Kureyş kadınlarıyla evlenmekten çekiniyorsun."

---

[10] Bu rivayetten kadınların ağıt yaktıkları anlaşılmaktadır. Peygamber'in ağıt yakarak ağlamayı yasakladığı bilindiğine göre rivayetin sıhhati sorgulanabilir ya da bunun yasaktan önce olduğu düşünülebilir. Nitekim ileride (s. 8-9) geleceği gibi Âişe'den gelen rivayetin sonundaki "Sonra ertesi sabah Allah Resûlü (sas) kesin bir şekilde ağlamayı yasakladı." ifadesi ve diğer rivayetlerdeki benzer sözler buna işaret etmektedir (M).

Buyurdu ki: *"Senin bir bildiğin mi var?"* Ben de, "Evet, Hamza'nın kızı." dedim. *"O benim sütkardeşimin kızıdır."* dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe, Katâde'den haber verdi. O da Câbir b. Zeyd'den[11] İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'nün Hamza'nın kızıyla evlenmesi istendi. Bunun üzerine dedi ki: *"O benim sütkardeşimin kızıdır. Nesepten dolayı haram olan akraba evlilikleri, sütkardeşliği ile meydana geldiğinde de haram olur."*

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki:

Bize Hammâd b. Seleme, Ammâr b. Ebû Ammâr'dan Hamza'nın Peygamber'den kendisine Cibrîl'i aslî suretinde göstermesini istediğini rivayet etti. Peygamber, *"Senin onu görmeye gücün yetmez."* deyince o da "Evet" dedi. O da buyurdu ki: *"Hele yerinde otur!"* Ammâr dedi ki: "Cibrîl (a) *Kâbe*'de, müşriklerin *Kâbe*'yi tavaf ederken üzerine elbiselerini koydukları bir ağaç dalının üzerine indi. Peygamber, *"Gözünü kaldır da bir bak!"* dedi. O da baktı, bir de ne görsün, onun iki ayağı yeşil zebercet gibidir. Hemen oracıkta düşüp bayıldı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, Ebû İshâk'tan rivayet etti. O da Hârise b. Mudarrib'den Ali'nin şöyle dediğini rivayet etti:

"*Bedir* günü Allah Resûlü bana, 'Ey Ali! Bana Hamza'yı çağır!' dedi. Hamza müşriklerin [safına] en yakın kişi idi."

Bize Ebû Üsâme b. Hammâd b. Üsâme ve İshâk b. Yusuf el-Ezrak, İbn Avn'dan haber verdiler. O da Umeyr b. İshâk'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Hamza b. Abdülmuttalib, *Uhud* günü Allah Resûlü'nün önünde iki kılıçla birden savaşıyordu. 'Ben Allah'ın aslanıyım' diyordu. Bir öne atılıyor, bir arkaya dönüyordu. Bu şekilde savaşa devam ederken birden bire ayağı sürçtü ve sırt üstü yere düştü. Onu bir siyahî gördü. [Ravilerden Ebû Üsâme dedi ki:] "Harbe (küçük mızrak) ile onu yaralayıp öldürdü."[İshâk b. Yusuf ise şöyle dedi:] Habeşî onu bir harbe veya mızrak ile yaraladı, sonra karnını yardı.

---

[11] Bu isim, İhsan Abbâs, Atâ ve Tahrîr baskılarında harf hatasıyla yanlış olarak "Yezîd" diye geçmektedir.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf Muhammed'in şöyle dediğini rivayet etti. Bana şu haber ulaştı:

Hind bt. Utbe b. Rebî'a, *Uhud* günü savaşan müşrik kuvvetlerin aralarına kadar geldi. Hamza b. Abdülmuttalib'i eline geçirirse mutlaka onun ciğerini yiyeceğine dair ant içmişti. Hamza yaralamp şehit düşünce ölülere müsle yaptılar. Hamza'nın ciğerinden uzunlamasına kesilen bir parçayı getirdiler. Hind, onu alıp yemek için çiğnemeye başladı, fakat yutamadı ve ağzından dışarı attı. Bu haber, Allah Resûlü'ne ulaştığında şöyle buyurdu: *"Allah, Hamza'nın etinden bir şeyi tatmayı cehenneme ebediyen haram kılmıştır."* Sonra Muhammed dedi ki: "Bu, miskin Hind için ağır bir sözdü.[12]"

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Atâ b. es-Sâib, eş-Şa'bî'den haber verdi. O da İbn Mes'ûd'dan şunu rivayet etti:

Ebû Süfyân *Uhud* günü şöyle dedi: "Topluluk içinde müsle yapanlar vardı. Gerçekten bu benim dışımdaki ileri gelenler tarafından yapılmıştı. Ben bunu ne emrettim, ne de yasakladım. Bundan ne hoşlandım, ne de nefret ettim. Bu iş beni üzdü, sevindirmedi." [İbn Mes'ûd dedi ki:] Baktılar, bir de ne görsünler! Hamza'nın karnı yarılmış, Hind onun ciğerini almış çiğniyor. Fakat onu yiyemedi. Allah Resûlü buyurdu ki, *"Ondan bir şey yedi mi?"* 'Hayır' dediler. Bunun üzerine *"Allah Hamza'nın hiçbir parçasını cehennemin içine asla sokmaz."* dedi.

Bana Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı. Ona ez-Zührî, Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'ten rivayet etti. O da babasından Allah Resûlü'nün Uhud günü şöyle dediğini rivayet etti:

"Hamza'nın öldürüldüğü yeri kim gördü?" Bir adam, "Allah seni aziz eylesin! Onun öldürüldüğü yeri ben gördüm." dedi. Allah Resûlü buyurdu ki: *"Haydi gel, onu bize göster!"* Adam yürüyüp gitti, sonunda Hamza'nın cesedinin başında durdu. Karnının yarılmış olduğunu ve müsle yapıldığım görünce, "Ey Allah'ın Resûlü! Vallahi ona müsle yapılmış." dedi. Allah Resûlü ona bakamadı. Şehitlerin arasında durdu ve şöyle dedi: *"Ben bunlara şahidim. Bunları kanlarıyla beraber kefenleyin. Allah yolunda yaralanan*

[12] Leiden baskısında bu kelime (şedide), çoğul olarak "şedaid" diye geçmektedir. Ancak dipnotunda "Doğrusu şedide'dir." notu mevcuttur. Bu imla Chester Beatty ile III. Ahmed nüshasındaki rivayete de uygundur.

hiçbir yaralı yoktur ki, kıyamet günü rengi kan rengi, kokusu misk gibi olan kanayan yarasıyla gelmesin. Onlardan Kur'ân'dan en çok ezberi olana öncelik tanıyın ve kabre koyun."

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi. Ona Sâlih el-Mürrî haber verdi. Ona Süleyman et-Teymî haber verdi. O Ebû Osman en-Nehdî'den rivayet etti. O da Ebû Hüreyre'den şunu rivayet etti:

"Allah Resûlü (sas), şehit edildiği yerde Hamza'nın başucunda durdu. Kalbine ondan daha fazla acı veren bir acının asla olmadığı bir manzaraya baktı. Ona müsle yapıldığını gördü ve dedi ki: *'Allah'ın rahmeti senin üzerine olsun! Gerçekten sen benim bildiğim zamandan beri akrabaları çok ziyaret eden, bolca hayır işleyen bir kişiydin. Senden sonra gelenler şayet sana üzülmeselerdi Allah seni değişik ruhlardan diriltinceye kadar*[13] *seni burada bırakmayı arzu ederdim. Allah'a yemin olsun ki, senin yerine onlardan yetmiş kimseye müsle yapmak benim boynumun borcudur."* Peygamber (sas) orada dururken Cibrîl, Nahl Sûresinin sonundaki şu ayetleri indirdi: ***"Şayet ceza verirseniz, kendinize verilen cezanın misli kadarıyla ceza verin."***[14] Bunun üzerine Peygamber (sas) yemininden dolayı kefaret verdi, yapmak istediğinden vazgeçti ve sabretti.

---

[13] Bazı kaynaklarda bu rivayetteki *"hatta yehşureke'llahu min ervahin şetta"* ibaresi, *"hatta yehşureke'llahu min butuni's-sibâî"* diye geçmektedir. Nitekim bundan sonra gelen ikinci rivayette bu husus açıkça dile getirilmektedir. Bu takdirde mana şöyle olur: "Allah seni yırtıcı hayvanların karınlarından toplayıp diriltinceye kadar..." Dolayısıyla burada Hz. Peygamber (sas), cenazeyi kaldırmayıp yırtıcı hayvanların parçalayıp yemelerine terk etmek istediğini kast etmektedir. Ancak şu hususu da belirtmemiz gerekir: Bu rivayet sahih hadis kaynaklarında mevcut değildir. Sadece Beyhakî, Bezzâr ve Taberânî tarafından tahric edilmiştir. Heysemî bu rivayetin ravilerinden Salih b. Beşîr'in "zayıf" olduğunu belirtmektedir. Bu da rivayetin sıhhatinde tereddütler olduğunu göstermektedir. Burada olduğu gibi bazı hadis ve Tefsir kaynaklarında söz konusu rivayette geçen olayın *"Şayet ceza verirseniz kendinize verilen cezanın misli kadarıyla ceza verin."* diye başlayan Nahl 16/126. ayet ve devamındaki iki ayetin nüzul sebebi olduğu belirtilmektedir. Bu görüşün de tutarsız olduğu aşikârdır. Çünkü o takdirde ayetin müsleye cevaz verdiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Zira Hz. Hamza'ya yapılan muamelenin misli, ona yapıldığı gibi müsle yapılmasıdır. Rivayetin sahih olduğu kabul edilirse Hz. Peygamber'in (sas) bu arzusunun sebebinin "Hz. Hamza'nın Allah yolunda nasıl şehit edildiğini ve müşriklerin sadist ruh hallerinin hangi noktalara ulaştığını, bütün insanlara göstermek için onu bu haliyle teşhir etmek" olduğu söylenebilir (M).

[14] Nahl 16/126.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş haber verdi. O Yezîd'den, O da Miksem'den İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Uhud günü Hamza şehit edildiğinde Safiyye onu aramaya koyuldu. Onun ne yaptığını bilmiyordu. Derken Ali ve Zübeyr ile karşılaştı. Ali, Zübeyr'e, "Annene sen söyle!" dedi. Zübeyr "Hayır hayır, halana sen söyle!" dedi. Safiye "Hamza ne yaptı?" diye sordu. Onlar da bilmedikleri şeklinde görüş bildirdiler. Peygamber (sas) geldi, *"Onun aklını kaybetmesinden korkuyorum,"* dedi. Elini göğsünün üzerine koyup ona dua etti. Safiyye, "***İnnâ lillah***" dedi ve ağladı. Sonra Peygamber gelip onun cesedinin başında durdu. Ona müsle yapılmıştı. Buyurdu ki: *"Şayet kadınlar feryat etmeseler, Allah kuşların kursaklarından ve yırtıcı hayvanların karınlarından toplayıp haşredinceye kadar, onu burada bırakırdım."* Sonra şehitlerin toplanmasını emretti ve onların cenaze namazını kıldırdı. Dokuz kişiyi Hamza'yla beraber koyuyor ve onların üzerine yedi defa tekbir getiriyordu. Sonra o dokuz kişi kaldırılıyor, Hamza orada bırakılıyordu. Tekrar dokuz kişi getiriliyor ve onların cenaze namazını kılmak üzere tekbir alıyordu. Bu durum onların hepsinin cenaze namazını kılıncaya kadar devam etti.

Bize Ravh b. Ubâde, Osman b. Ömer ve Zeyd b. el-Hubâb, Üsâme b. Zeyd'den haber verdiler. O ez-Zührî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şu rivayeti nakletti:

Allah Resûlü (sas) *Uhud* günü amcası Hamza'nın yanı başına gitti. Onun burnu kesilmiş ve müsle yapılmıştı. Buyurdu ki: *"Şayet Safiyye gönlünde [bir üzüntü] bulmasa yiyecek arayan hayvanlar onu yiyinceye ve Allah onu kuşlarla yırtıcı hayvanların midelerinden toplayıp diriltinceye kadar onu burada bırakırdım."* Hamza alacalı bir elbiseyle kefenlendi. Başı örtüldüğünde ayakları açılıyordu, örtü ayaklarına çekildiğinde ise başı açık kalıyordu. Giyecekler [kefenlikler] az, şehitler çoktu. Bir kişi, iki ve üç kişi ile beraber tek bir kefenle kefenleniyordu. İki ve üç kişi tek bir kabre konuyordu. Sonra Peygamber (sas) hangisinin daha çok Kur'ân ezberlediğini soruyor ve ilk önce onu kabre koyuyordu.

Bize Vekî ve Abdullah b. Nümeyr, Hâşim b. Urve'den rivayet ettiler. O da babasından şunu nakletti:

Hamza tek bir kefenle kefenlendi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk haber verdi. O İbrahim b. el-Muhâcir'den rivayet etti. O da İbrahim'den Habbâb'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Hamza bir hırka ile kefenlendi. Başı örtüldüğünde ayakları dışarıda kalıyordu, ayakları örtüldüğünde başı dışarıda kalıyordu. Başı örtüldü, ayaklarının üstüne izhir [bir çeşit çöl bitkisi] kondu.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Yezîd b. Zeyd'den rivayet etti. O da Ebû Üseyd es-Sâ'idî'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Hamza'nın kabrinin başında Allah Resûlü (sas) ile beraberdim. Alacalı kefeni [yüzüne] çekiyorlardı, ayakları açılıyordu. Onu ayaklarına doğru çekince yüzü açılıyordu. Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *"Onu yüzüne örtün ve ayaklarına bu bitkiden koyun."* Allah Resûlü (sas) başını kaldırdı, bir de ne görsün sahâbeleri ağlıyordu. *"Niye ağlıyorsunuz?"* dedi. Ona "Ey Allah'ın Resûlü! (sas) Bugün amcana yetecek tek parçalık bir kefen bulamıyoruz." denilince şöyle buyurdu: *"İnsanlar öyle bir zamana yetişecekler ki, bereketli beldelere çıkacaklar, orada yiyecek, giyecek ve binek -veya binekler- elde edecekler. Dostlarına şöyle yazacaklar: 'Bize gelin! Çünkü siz çorak bir arazidesiniz.' Şayet bilirlerse o gün Medine onlar için daha hayırlıdır. Onlardan geçim sıkıntısına ve zorluklara sabreden her bir fert için ben kıyamet gününde şefaatçi ya da şahit olurum."*

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre, Hişâm b. Urve'nin şöyle dediğini haber verdi:

Yanında iki kefenlik olduğu halde, Safiyye bt. Abdülmuttalib geldi. Kardeşi Hamza'yı o iki kefenle kefenlemek istiyordu. Allah Resûlü (sas) Zübeyr b. el-Avvâm'a -ki onlar, ana-oğul idiler-, *"Kadını zapt etmek sana düşer."* dedi. Zübeyr onu geri çevirmek için ona yönelince annesi, *"İşte böyle [yaparsan] senden razı olmam ve senin annen de olmam."* dedi. Hamza'nın naaşının yanına vardı. Bir de baktı ki, onun yanında Ensâr'dan yere serilmiş bir adam var. Hamza o kefenliklerinden geniş olanıyla, Ensârî ise diğeriyle kefenlendi.

Bize Muhammed b. Abdullah el- Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Eş'as şunu anlattı:

Hasan'a "Şehitler yıkanır mı?" diye soruldu. O da "Evet, zira Allah Resûlü, *'Meleklerin Hamza'yı yıkadıklarını gördüm.'* buyurdu." dedi.

Bize Vekî ile el-Fadl b. Dükeyn, Şerîk'ten rivayet etti. O da Husayn'dan, o da Ebû Mâlik'ten şu rivayeti nakletti:

Peygamber (sas) *Uhud* şehitlerinin cenaze namazlarını onar onar kıldırdı. Her on kişiyle beraber Hamza'nın namazını da kıldı.

Bize Muhammed b. Fudayl b. Gazvân haber verdi. O Yezîd b. Ebû Ziyâd'dan, O da Abdullah b. el-Hâris'in şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Hamza'nın cenaze namazım kıldırdı. Onun için dokuz tekbir aldı. Daha sonra diğerleri getirildi. Onlar için yedi tekbir aldı. Sonra diğerleri geldi, onlar için beş tekbir aldı. Bu minval üzere hepsinin cenaze namazını kıldırdı. Şu kadar var ki O (sas), tekbirlerin tek olmasına dikkat ediyordu.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Atâ b. es-Sâib, eş-Şa'bî'den İbn Mes'ûd'un şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), Hamza'yı yere koydu. Onun cenaze namazını kıldırdı. Ensâr'dan bir adam getirildi, onun yanma konuldu. Onun da namazını kıldı. Ensârî kaldırıldı, Hamza orada bırakıldı. Sonra bir başkası getirildi, Hamza'nın yanma konuldu. Peygamber onun da namazını kıldı. Ensârî kaldırıldı, Hamza orada bırakıldı. Bu durum onun yetmiş kişinin namazını kılmasına kadar devam etti.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Hemmâm, 'Ata b. es-Sâib'den, o da eş-Şa'bî'den şu rivayeti nakletti:

Allah Resûlü (sas) Hamza b. Abdülmuttalib'in cenaze namazım kıldırdı. Sonra bir adam getirilip oraya konuldu, O (sas) da her ikisinin birden namazını kıldırdı. Daha sonra adam kaldırıldı, başka biri getirildi. O gün Allah Resûlü (sas), Hamza için yetmiş defa cenaze namazı kıldırıncaya kadar bu uygulamaya devam etti.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Ahvas, Sa'îd b. Mesruk'tan rivayet etti. O da Ebü'd-Duhâ'nın *"Allah yolunda öldürülen*

kimseleri ölü zannetmeyin. Onlar diridirler. Rablerinin katında kendilerine rızık ihsan edilir."[15]ayeti hakkında şöyle dediğini rivayet etti:

Bu ayet, *Uhud* şehitleri hakkında nâzil oldu. Şu ayet de onlar hakkında nâzil oldu: ***"Sizin içinizden şehitler edinsin diye..."***[16] O gün Müslümanlardan yetmiş kişi şehit oldu. Bunlardan dört tanesi Muhâcir idi: Hamza b. Abdülmuttalib, Abdüddâroğulları'nın kardeşi Mus'ab b. Umeyr, Şemmâs b. Osman el-Mahzûmî ve Abdullah b. Cahş el-Esedî. Diğerleri Ensâr'dandı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Süfyân'dan rivayet etti. O da Ebû Miclez'den, Kays b. Ubâd'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Zer'in ***"İşte bunlar Rableri hakkında çekişen iki hasımdır."***[17]ayetinin *Bedir* günü şu altı kişiden oluşan grup hakkında nâzil olduğuna[18] dair yemin ettiğini duydum: Hamza b. Abdülmuttalib, Ali b. Ebû Tâlib, Ubeyde b. el-Hâris, Utbe b. Rebî'a, Şeybe b. Rebî'a ve Velîd b. Utbe.

Bize Osman b. Amr, Ubeydullah b. Musa ve Ravh b. Ubâde haber verdiler; dediler ki: Bize Üsâme b. Zeyd, Nâfi'den İbn Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Uhud*'dan döndüğü zaman Abdüleşheloğulları'ndan kadınların kendi şehitlerine ağladıklarını duydu. Buyurdu ki: *"Ama Hamza'nın ağlayanları yok."* Bunun üzerine Ensâr'ın hanımları onun yanında toplandı ve Hamza'ya ağladılar. Allah Resûlü (sas) uyudu. Uyandığında onlar hâlâ ağlıyorlardı. *"Yazık onlara, şimdiye kadar buradalarmış. Onlara söyleyin gitsinler, bugünden sonra hiçbir ölüye ağlamasınlar."* dedi.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi. O, Züheyr b. Muhammed, Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî'den rivayet etti. O da Abdülazîz b. Muhammed ed-Derâverdî'den rivayet etti. Hepsi Şerîk b. Ebû Nemr'den, O da Atâ b. Yesâr'dan şu rivayeti nakletti:

---

[15] Âl-i İmran 3/169.

[16] Âl-i İmran 3/140.

[17] Hac 22/19.

[18] III. Ahmed nüshasında yer alan metin (ki Leiden ve İhsan Abbâs baskısı da aynıdır) şöyledir: "Ebû Zer'in *"İşte bunlar Rableri hakkında çekişen iki hasımdır. İnkâr edenler..." (Hac 22/19)* ayetiyle *"Allah dilediğini yapar."* (Hac 22/14) ayeti arasındakilerin, *Bedir* günü şu altı kişiden oluşan grup hakkında nazil olduğuna dair yemin ettiğini duydum." Ancak rivayeti bu şekilde nakleden başka kimse (Buharî ve Zehebî gibi) olmadığı için ben de "ayetiyle *'Allah dilediğini yapar.'* (Hac 22/14) ayeti arasındakilerin" kısmını metne dâhil etmedim. Nitekim Leiden baskısının muhakkiki de ikinci ayetin birincisinden önce geldiğine dipnotta dikkat çekmiştir.

Allah Resûlü (sas) *Uhud* dönüşünde Abdüleşhel kabilesinin kadınlarının yanından geçti. Onların *Uhud*'da şehit olan yakınlarına ağladıklarını duydu. Buyurdu ki: *"Ama Hamza'nın ağlayanları yok."* Bunu Sa'd b. Mu'âz duydu ve Abdüleşhel kabilesinin kadınlarına gitti. Onlara Allah Resûlü'nün (sas) kapısına gidip Hamza'ya ağlamalarını emretti. Onlar da gittiler ve ağladılar. Allah Resûlü (sas) onların ağlamalarını duydu, *"Kim bunlar?"* diye sordu. "Ensâr'm hanımları!" denildi. Onların yamna vardı ve *"Geri dönün, bugünden sonra ağlamak yoktur."* dedi.

Abdülmelik b. Amr, Züheyr b. Muhammed'den naklettiği hadiste şöyle dedi:

Allah Resûlü buyurdu ki: *"Allah sizi, çocuklarınızı ve çocuklarınızın çocuklarını mübarek kılsın."* Abdullah b. Mesleme, Abdülazîz b. Muhammed'den naklettiği hadiste Allah Resûlü'nün (sas) şöyle dediğini rivayet etti: *"Allah size, çocuklarınıza ve çocuklarınızın çocuklarına merhamet etsin."*

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İbrahim şöyle dedi:

Allah Resûlü (sas) *Uhud*'dan döndüğü zaman Abdüleşheloğulları'na uğradı. Onların kadınları şehitlerine ağlıyorlardı. Buyurdu ki: *"Ama Hamza'nın ağlayanları yok."* Bu söz Sa'd b. Mu'âz'a ulaştı. Kadınları mescidin kapısına gidinceye kadar yönlendirdi. Hamza'ya ağlıyorlardı. Âişe dedi ki: "Biz de çıktık onlarla beraber ağladık. Biz ağlarken Allah Resûlü (sas) uyudu. Sonra uyandı, son yatsı namazını [vitr namazını] kıldı. Biz ağlarken o tekrar uyudu. Sonra uyandı ve sesi duydu. Buyurdu ki: *'Yanlış mı görüyorum? Onlar şimdiye kadar burada mıydılar? Onlara söyleyin gitsinler.'* Sonra onlara, eşlerine ve çocuklarına dua etti. Sonra ertesi sabah Allah Resûlü (sas) kesin bir şekilde ağlamayı yasakladı."

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Ebû Hamîd, İbnü'l-Münkedir'in şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Uhud*'dan geldi. Abdüleşheloğulları'na uğradı. Ensâr'ın kadınları övgü sözleriyle ağıt yakarak şehitlerine ağlıyordu. Buyurdu ki: *"Ama Hamza'nın ağlayanları yok."* Ensâr'dan bazı kimseler hanımlarının yanma gidip dediler ki: Ağlamanızı ve ağıtlarınızı Hamza'ya çevirin! Allah Resûlü (sas) ayağa kalktı, ayakta uzun süre onları dinledi. Sonra oradan ayrıldı. Ertesi gün minbere çıktı, kesin bir şekilde feryat-figan

ederek ağlamayı yasakladı ve buyurdu ki: *"Hamza'ya ağıt yakan hariç, övgü dolu sözlerle ağıt yakan her kadın yalancıdır."*[19]

Bize Müslim b. İbrahim anlattı; dedi ki: Bize Hakîm b. Selmân haber verdi; dedi ki: Muhârib b. Disâr'ın şöyle dediğini duydum:

Hamza b. Abdülmuttalib şehit edildiği zaman insanlar şehitlerine ağlıyordu. Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *"Ama Hamza'nın ağlayanları yok."* Ensâr bunu duydu, hanımlarına onun için ağlamalarını söylediler. Bir kadın elini başına koyup feryat ederek geldi. Bunun üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu: *"Yeryüzüne indirildiği zaman şeytanın yaptığını yaptın. O da elini başına koyup feryat etmişti. Saçını başını yolan, üstünü başını parçalayan, bağırıp çağıran bizden değildir."*

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Ziyâd b. el-Münzir, Ebû Ca'fer'den şu rivayeti nakletti:

Fâtıma, Hamza'nın kabrine geliyor, kabri derleyip toparlıyor ve düzenliyordu.

25. Ali b. Ebû Tâlib (r) ﴿علي بن أبي طالب﴾

Ebû Tâlib'in ismi, Abdümenâf b. Abdülmuttalib'tir. Abdülmuttalib'in ismi Şeybe b. Hâşim'dir. Hâşim'in ismi Amr b. Abdümenâf'dır. Abdümenâf'ın ismi el-Muğîre b. Kusay'dır. Kusay'm ismi Zeyd'dir. Ali, *"Ebu'l-Hasan"* künyesiyle çağrılıyordu. Annesi Fâtıma bt. Esed b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Ali'nin Çocukları:

1-Hasan

2-Hüseyn[20]

---

[19] Bu rivayet başka hiçbir kaynakta tahric edilmemiştir. Suyûtî, İbn Sa'd'ın tek kaldığı bu rivayetin mürsel olduğunu belirtmektedir. Rivayetin başka hiçbir kaynakta yer almaması ve üstelik mürsel olması onun sahih olmadığını gösteren iki önemli delildir. Ayrıca rivayet metin yönüyle de tenkide açıktır. Zira İslam'ın genel prensiplerine ve Hz. Peygamber'in (sas) tutumuna aykırıdır. Allah Resûlü (sas) hiçbir hükümde istisna yapmamış; getirdiği hükümleri önce kendi hayatında en ileri derecede tatbik etmiş; sonra da yakınlarına ve bütün Müslümanlara tavsiye etmiştir (M).

[20] Diğer kaynaklarda yer alan üçüncü çocuk "Muhassin" burada zikredilmemiştir (M).

3-Zeyneb el-Kübra

4-Ümmü Külsûm el-Kübra

Bunların annesi Allah Resûlü'nün kızı Fâtıma'dır.

5-Muhammed b. Ali el-Ekber

Bu Hanefiyye'nin oğludur. Annesi ise Havle bt. Ca'fer b. Kays b. Mesleme b. Sa'lebe b. Yerbû b. Sa'lebe b. ed-Devl b. Hanife b. Lüceym b. Sa'b b. Ali b. Bekir b. Vâil'dir.

6-Ubeydullah b. Ali

Bu çocuğunu el-Muhtâr b. Ebû Ubeyd, *Mezâr*'da[21] öldürdü.

7-Ebû Bekir b. Ali

Hüseyn ile beraber öldürüldü. Son ikisinin nesli devam etmemiştir. Bu son iki çocuğun annesi Leyla bt. Mes'ûd b. Hâlid b. Sâbit b. Rib'î b. Selmâ b. Cendel b. Nehşel b. Dârim b. Mâlik b. Hanzale b. Mâlik b. Zeyd Menât b. Temîm'dir.

8-el-Abbâs el-Ekber b. Ali

9-Osman

10-Ca'fer el-Ekber

11-Abdullah

Bu son üç çocuk Hüseyn ile beraber şehit edildiler, nesilleri yoktur. Anneleri Ümmü'l-Benîn bt. Hizâm b. Hâlid b. Ca'fer b. Rebî'a b. el-Vahîd b. Âmir b. Ka'b b. Kilâb'tır.

12-Muhammed el-Asğar b. Ali

Hüseyn ile beraber öldürüldü. Annesi ümmü veleddir.[22]

13-Yahya b. Ali

---

[21] III. Ahmed nüshasının kenarında yer alan bir nota göre "*Mezar*" *Kûfe*'ye yakın bir yerdir. Bunu el-Bekrî söylemiştir. Yâkût ise şunları ilave etmiştir: "Orada büyük, değerli ve yüce olan Âmir'in şehitlik türbesi vardır. Onun imaretine değerli mallar harcanmış, üzerinde vakıflar kurulmuş ve adaklar ona tevcih edilmiştir. Orada aynı zamanda Ubeydullah b. Ali b. Ebû Tâlib'in kabri bulunmaktadır." (Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, V, 88.)

[22] Efendisinden çocuk sahibi olan cariyeye "ümmü veled" denir (M).

14-Avn b. Ali

Bu ikisinin annesi Esmâ bt. Umeys el-Has'amiyye'dir.

15-Ömer el-Ekber b. Ali

16-Rukıyye bt. Ali

Bu ikisinin annesi es-Sahbâ, yani Ümmü Habîb bt. Rebî'a b. Büceyr b. el-Abd b. Alkame b. el-Hâris b. Utbe b. Sa'd b. Züheyr b. Cüşem b. Bekir b. Hubeyb b. Amr b. Ganm b. Tağlib b. Vâil'dir. Bu kadın esir idi. Hâlid b. el-Velîd onu *Aynüttemr*[23] denilen yerde Tağliboğulları'na yaptığı baskında ele geçirmişti.

17-Muhammed el-Evsat b. Ali

Annesi Ümâme bt. Ebü'l-Âs b. Rebî b. Abdüluzzâ b. Abdüşems b. Abdümenâf'dır. Ümâme'nin annesi [Bu oğlunun ninesi] Allah Resûlü'nün (sas) kızı Zeyneb'tir. Zeyneb'in annesi Hadîce bt. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır.

18-Ümmü'l-Hasan bt. Ali

19-Remle el-Kübra

Bu ikisinin annesi Ümmü Sa'îd bt. Urve b. Mes'ûd b. Mu'attib b. Mâlik es-Sekafî'dir.

20-Ümmü Hâni bt. Ali

21-Meymûne

22-Zeyneb es-Suğra

23-Remle es-Suğra

24-Ümmü Külsûm es-Suğra

25-Fâtıma

26-Ümâme

27-Hadîce

28-Ümmü'l-Kiram

[23] Aynüttemr, *Kûfe*'nin batısında ve yakınında olan *Enbâr*'a yakın bir beldedir.

29-Ümmü Seleme

30-Ümmü Ca'fer

31-Cümâne

32-Nefîse

Bunlar [son sayılanlar] Ali'nin kızlarıdır. Anneleri, birçok farklı cariyelerdir. Ali'nin bir de ismini bilmediğimiz bir kızı vardır. Daha olgunlaşıp insanlar arasına çıkmadan, küçükken ölmüştür. Annesi Kelb kabilesinden Müheyyâ bt. İmruülkays b. Adî b. Evs b. Câbir b. Ka'b b. Uleym'dir. Daha küçük bir kız iken mescide çıktığında "Dayıların kim?" denildiği zaman Kelb'i (köpeği) kastederek "Veh veh" diyormuş. Ali'nin kendi soyundan olan çocuklarının hepsi on dört erkek ile on dokuz kızdır. Nesli beş çocuğundan devam etmiştir: Hasan, Hüseyn, Muhammed b. el-Hanefiyye, el-Abbâs b. el-Kilâbiyye ve Ömer b. et-Tağlibiyye. Muhammed b. Sa'd şöyle dedi: Bu sayılanların dışında Ali'nin (r) başka bir çocuğunun varlığı bize göre doğru değildir.

▪ Ali'nin Müslüman Olması ve Namazı

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Yezîd b. Hârûn ve Affân b. Müslim haber verdiler. Bunlar Şu'be'den, o da Amr b. Mürre'den rivayet etti. O da Ensâr'ın mevlası Ebû Hamza'dan Zeyd b. el-Erkam'ın şöyle dediğini rivayet etti:

"Allah Resûlü (sas) ile beraber Müslüman olanların ilki Ali'dir." Affân b. Müslim de "O ilk namaz kılandır." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Nâfi ile İshâk b. Hâzim, İbn Ebû Necîh'ten[24] Mücâhid'in şöyle dediğini naklettiler:

İlk namaz kılan Ali'dir. O zaman on yaşındaydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Amr b. Abdullah b. Anbese[25] anlattı. O da Umâre b. Gaziyye'den, o da Muhammed b. Abdurrahman b. Zürâre'den şu rivayeti nakletti:

Ali dokuz yaşında iken Müslüman oldu.

[24] İbn Ebû Necîh'in ismi İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak "Ebû Necîh" diye geçmektedir.

[25] Anbese ismi İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak Utbe diye geçmektedir.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana[26] el-Hasan b. Zeyd b. el-Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib şunu anlattı:

Peygamber (sas), Ali b. Ebû Tâlib'i İslâm'a davet ettiğinde o daha dokuz yaşındaydı. el-Hasan b. Zeyd dedi ki: Dokuz yaşından küçük olduğu söyleniyor. Küçüklüğünde asla putlara tapmadı.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Süleyman b. Dâvûd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be, Seleme b. Küheyl'den, Habbe el-Urenî'nin şöyle dediğini rivayet etti. Ali'nin şöyle dediğini işittim:

"Ben ilk namaz kılan kişiyim." Yezîd dedi ki: Ya da şöyle demişti: "ilk Müslüman olan kişiyim."

Bize Yahyâ b. Hammâd el-Basrî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Uvâne, Ebû Belc'den nakletti. O da Amr b. Meymûn'dan İbn Abbâs'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Hadîce'den sonra ilk Müslüman olan kişi Ali'dir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bizim arkadaşlarımız Allah Resûlü'nün (sas) davetine icabet eden kıble ehli (Müslüman olan) ilk kişinin Hadîce bt. Huveylid olduğunda müttefiktir. Ondan sonra şu üç kişi arasından kimin ilk önce Müslüman olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir: Ebû Bekir, Ali ve Zeyd b. Hârise. Bize göre doğru olan tek görüş, Ali'nin on bir yaşındayken Müslüman olmasıdır.

Bize Muhammed b. Ömer[27] haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Muhammed anlattı. O da babasından rivayet etti. O da Ubeydullah b. Ebû Râfi'den Ali'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) hicret için *Medine*'ye doğru yola çıkacağı zaman bana kendisinin yanında olan emanetleri sahiplerine teslim edinceye kadar kalmamı emretti. Emanete riayetindeki titizlikten dolayı kendisine "el-Emîn" ismi verilmişti. Üç gün kaldım. Bir tek gün bile kaybolmadım, devamlı göz önündeydim. Sonra çıktım, Allah Resûlü'nün (sas) yolunu takip

---

[26] Buradaki "haddeseni ebî ani'l-Hasan... (babam bana Hasan'dan naklen anlattı...)" cümlesi, İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak ebî (babam) kelimesi atlanmak suretiyle "haddeseni ani'l-Hasan..." diye geçmektedir.

[27] "Bize Muhammed b. Ömer haber verdi." cümlesi, İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak Muhammed kelimesi atlanmak suretiyle "Bize İbn Ömer haber verdi." diye geçmektedir.

etmeye başladım. Nihayet Allah Resûlü (sas) orada ikamet halinde iken Amr b. Avfoğulları'na geldim. Külsûm b. el-Hidm'e konuk oldum. Allah Resûlü'nün konaklama yeri de orasıydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi, dedi ki: Bana Amr b. Avfoğulları'ndan Âsım b. Süveyd, Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) *Kubâ*'da iken Ali, Rebîülevvel ayının yarısında [onun yanına] geldi ve bundan sonra ondan ayrılmadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali, babasından şu rivayeti nakletti:

Allah Resûlü (sas) [*Medine*'ye] geldiği zaman Muhacirlerle Ensâr'ı kardeş ilan ederken Muhacirlerin bir kısmını[28] da kendi aralarında kardeş yaptı. Bu iş sadece *Bedir*'den önce yapılmıştı. Onları hak ve eşitlik [prensibi] üzerine kardeş yaptı. Allah Resûlü (sas) kendisine Ali'yi kardeş yapmıştı.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi. O, Muhammed b. Ömer b. Ali'den, o da babasından şu haberi nakletti:

Peygamber (sas) sahâbeleri arasında kardeşlik ihdas ettiği zaman elini Ali'nin omuzuna koyduktan sonra *"Sen benim kardeşimsin. Sen bana varis olursun, ben de sana varis olurum."* dedi. Miras ayeti nâzil olunca bu durumu ortadan kaldırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasından naklen haber verdi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Yine bize Abdullah b. Ca'fer, İbn Ebû Avn[29] ve Sa'd b. İbrahim'den naklen haber verdi. Yine Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'den rivayet etti. [Bu tariklerdeki son raviler] dediler ki:

Allah Resûlü (sas), Ali b. Ebû Tâlib'i Sehl b. Huneyf ile kardeş yaptı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasından şu haberi nakletti:

Ali b. Ebû Tâlib, *Bedir* gününde beyaz bir yün [elbise] ile tanınıyordu.

---

[28] "Ba'dehüm liba'din (bazısını bazısına)" ibaresi, İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak "ba'dühüm feba'dün" diye geçmektedir.

[29] İbn Ebû Avn, İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak "İbn" kelimesi atlanmak suretiyle "Ebû Avn" diye geçmektedir.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe, Katâde'den şu haberi nakletti:

Ali b. Ebû Tâlib *Bedir* gününde ve her seferde Allah Resûlü'nün (sas) sancaktarıydı.

- **Allah Resûlü'nün (sas), Ali b. Ebû Tâlib'e *"Benim yanımda Hârûn'un Musa'nın yanındaki gibi bir konumda olmaya razı olmaz mısın? Ancak benden sonra hiçbir Peygamber olmayacaktır."* Demesine Dair Rivayetler**

Muhammed b. Ömer şöyle dedi:

Ali *Uhud* günü insanlar bozguna uğrayıp geri çekildiğinde o, Allah Resûlü ile beraber sebat edenlerdendi. Ona ölüm şartıyla biat etmişti. Allah Resûlü (sas) onu 100 kişilik bir kuvvetle *Fedek*'teki Sa'doğulları'nın üzerine [düzenlenen] seriyyeye gönderdi. Ali *Mekke*'nin fethedildiği günde Muhacirlerin üç bayraktarından biri olarak Allah Resûlü'nün (sas) yanındaydı. Onu Tay kabilesi üzerine düzenlenen seriyye ile *Fülüs*'e[30] gönderdi. Ayrıca onu *Yemen* 'e de göndermişti. Allah Resûlü (sas) onu ailesine göz kulak olmak üzere *Tebûk* gazvesinde *Medine*'de bırakmasının dışında o, Peygamber'in (sas) düzenlediği hiçbir gazveden geri kalmamıştır.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Fudayl[31] b. Merzûk, Atıyye'den Ebû Sa'îd'in kendisine şunları anlattığını rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Tebûk* gazvesine çıktı ve Ali'yi ailesiyle beraber kalmak üzere geride bıraktı. Bazı kimseler, " Peygamber onunla beraber olmayı çirkin gördüğü için onunla çıkmadı." dedi. Bu söz, Ali'ye ulaştı. O da bunu Peygamber'e (sas) iletti. Bunun üzerine Peygamber (sas) şöyle buyurdu: *"Ey Ebû Tâlib'in oğlu! Benim yanımda Hârûn'un Musa'nın yanındaki gibi bir konumda olmaya razı olmaz mısın?"*

[30] Leiden baskısında da bu kelime böyle (Fülüs diye) geçmektedir. Ancak dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre doğrusu Fels'tir." ifadesi mevcuttur. Yâkût da bunu Füls olarak kaydetmektedir ki bu Fels'in çoğulu olabilir. Bu kelime bir putun özel ismidir. "el-Cemhere" ve "Kitabu'l-Esnam" adlı eserlerde de Fels diye yazıldığını gördüm. Diğer bazı kaynaklarda "Fils" ve "Füls" formları da mevcuttur.

[31] Fudayl ismi, İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak "Fadl" diye geçmektedir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Fıtr b. Halîfe, Abdullah b. Şerîk'in şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Rukeym el-Kinânî'nin şöyle dediğini duydum:

Medine'ye geldik, Sa'd b. Mâlik ile karşılaştık. O, bize şöyle dedi: "Allah Resûlü (sas) *Tebûk*'e [gitmek üzere yola] çıktı. Ali'yi geride bıraktı. Ali ona 'Ey Allah'ın Resûlü! Sen çıktın ve beni geride bıraktın, öyle mi?' deyince O (sas), *'Benim yanımda Hârûn'un Musa'nın yanındaki gibi bir konumda olmaya razı olmaz mısın? Ancak benden sonra hiçbir Peygamber olmayacaktır.'* buyurdu."

Bize Affân b. Müslim, Hammâd b. Seleme'den haber verdi. Hammâd dedi ki: Bize Ali b. Zeyd, Sa'îd b. Müseyyeb'in şöyle dediğini nakletti:

Sa'd b. Mâlik'e, "Sana bir hadisi sormak istiyorum; ama onu sormaya korkuyorum." dedim. Bana, "Ey kardeşimin oğlu! Böyle yapma. Bende bir ilim olduğunu bildiğin zaman onu bana sor, benden korkma!" dedi. Ben de dedim ki: "Tebûk gazvesinde Allah Resûlü'nün Ali'yi *Medine*'de bıraktığı zaman ona söylediği söz [nedir]?" O şöyle cevap verdi: " Ali, 'Beni kadınlar ve çocuklar arasında geride mi bırakıyorsun?' deyince Allah Resûlü, *'Benim yanımda Hârûn'un Musa'nın yanındaki gibi bir konumda olmaya razı olmaz mısın?'* buyurdu. Ali hızla koşarak geri döndü. Onun ayaklarından çıkan tozlara bakıyordum. Sanki şimşek gibi çakıyordu." Hammâd ise şöyle dedi: "Ali koşarak geri döndü."

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Avn, Meymûn'dan el-Berâ b. Âzib ile Zeyd b. el-Erkam'ın şöyle dediklerini nakletti:

Zorluk seferi olan *Tebûk* gazvesinde Allah Resûlü (sas) Ali'ye *"İkimizden birisinin kalması lazım."* dedi ve onu geride bıraktı. Gazveye çıkmak üzere Allah Resûlü *Medine*'den ayrılınca insanlar, "Ali'de hoşlanmadığı bir şeyden dolayı onu geride bıraktı." dedi. Bu söz Ali'ye ulaştı. O da Allah Resûlü'nü takip etti ve nihayet onun yamna vardı. Peygamber ona şöyle dedi: *"Seni buraya getiren sebep nedir, ey Ali?"* Ali, "Hayır, ey Allah'ın Resûlü (sas)! Sadece insanların bende hoşlanmadığın bir şeyden dolayı beni geride bıraktığım iddia ettiklerini duydum." dedi. Bu söz üzerine Allah Resûlü (sas) tebessüm ederek, *"Ey Ali! Benim yanımda Hârûn'un Musa'nın yanındaki gibi bir konumda olmaya razı olmaz mısın? Ancak sen bir Peygamber*

değilsin." buyurdu. Ali, "Evet, öyle olmak isterim ey Allah'ın Resûlü!" dedi. Allah Resûlü (sas), *"İşte durum aynen böyledir."* dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Bestân b. Müslim haber verdi. O, Mâlik b. Dînâr'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'îd b. Cübeyr'e 'Allah Resûlü'nün bayraktarı kimdi?' diye sordum. Dedi ki: 'Sen gerçekten zayıf hafızalı birisin. Bana Ma'bed el-Cühenî şu haberi nakletti: Bayrağı yürüyüş esnasında Meysere el-Absî taşıyordu. Savaş başladığı zaman onu Ali b. Ebû Tâlib (r) alırdı.

▪ Ali b. Ebû Tâlib'in (a) Vasıfları

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, eş-Şa'bî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ali'yi gördüm. Geniş sakallıydı. Neredeyse iki omuzunun arasını kaplamıştı. Kafasında saç yoktu, küçücük ince kıllar vardı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk, babası Ebû İshâk'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Ali'yi gördüm. Babam bana dedi ki: "Ey Amr! Kalk ve Müminlerin emirine bak!" Ona doğru yönelip kalktım. Geniş sakallıydı. Sakalını boyadığım görmedim.

Bize Müemmel b. İsmail ile Kabîsa b. Ukbe haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân, Ebû İshâk'tan şu rivayeti nakletti: Ali'yi saçı sakalı beyaz bir halde gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk, Ebû İshâk'tan şu haberi nakletti:

Ali'yi kafasında saç olmayan beyaz sakallı biri olarak gördüm. Onun huzuruna beni babam çıkarmıştı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk, Câbir'den, o da Âmir'den şu rivayeti nakletti:

Biz çocukken Ali bizi meydandan kovuyordu. Saçı sakalı beyazdı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr, Ebû İshâk'tan şu rivayeti nakletti:

Ebû İshâk, Ali ile beraber güneş, zevalden batıya meyledince Cuma namazı kılmış. Onu başının iki yanı açılmış ve beyaz sakallı olarak görmüş.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize es-Sevrî, İsraîl, Şeybân ve Kays, Ebû İshâk'ın şöyle dediğini naklettiler:

Ali'yi saçı ve sakalı beyaz olarak gördüm.

Bize Şihâb b. Abbâd b. el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Hamîd, İsmail'den Âmir'in şöyle dediğini nakletti:

Ali'den daha geniş sakallı birisini asla görmedim. İki omuzunun arasını kaplamıştı ve beyazdı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn, Affân b. Müslim ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Ebû Hilâl haber verdi; dedi ki: Bana Sevâde b. Hanzale el-Kuşeyrî şunu anlattı:

Ali'yi sarı sakallı olarak gördüm.

Bize Abdullah b. Nümeyr ve Esbât b. Muhammed, İsmail b. Selmân el-Ezrak'tan rivayet etti. O da Ebû Ömer el-Bezzâz'dan, o da Muhammed b. el-Hanefiyye'den şu rivayeti nakletti:

Ali [sakalını] bir defa kına ile boyadı. Sonra bundan vazgeçti.

Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Bize babam şöyle dedi: Ebû Recâ'nın şöyle dediğini duydum:

Ali'yi kafasında saç olmayan, çok kıllı biri olarak gördüm. Sanki koyun postu giymişti.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne, Muğîre'den rivayet etti. O da Kudâme b. Attâb'ın şöyle dediğini nakletti:

Ali büyük karınlı idi.[32] Omuz başları geniş [köprücük kemikleri iri], pazuları büyük, dirsekten ele kadar olan kısmı inceydi. Bacak kasları büyük, dizden ayağa kadar olan kısmı inceydi. Onu bir kış gününde hutbe okurken gördüm. Üzerinde ince ve yumuşak keçi kılıyla ipek karışımından dokunmuş bir gömlek ile Kıtriyye'den[33] iki tane izar vardı. Bir de köy ve kasabalarınızda dokunan ketenden bir sarık giymişti.

[32] Bu ifadeyle Hz. Ali'nin göbekli ve şişman olduğu kastedilmektedir (M).
[33] Kıtriyye, içinde kırmızılık olan bir çeşit hırka ya da *Bahreyn* ile *Umân* arasında "*Katar*" adındaki bir köyde dokunması sebebiyle oraya nispet edilen giysidir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Rizâm b. Sa'd ed-Dabbî, babasını, Ali'yi şöyle tavsif ederken duyduğunu rivayet etti:

Ali ortanın üzerinde boyu olan bir adamdı. Geniş omuzlu, uzun sakallı idi. Ona baktığın zaman istersen "O esmerdir." diyebilirdin. Ama ona yakından iyice bakınca esmerden ziyade kumral olduğunu söylerdin.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve'nin şöyle dediğini nakletti:

Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali'ye Ali'nin nasıl birisi olduğunu sordum. Dedi ki: "O çok kumral bir adamdı. Gözleri tok ve büyüktü. Karnı büyük, saçı yoktu. Kısa boya daha yakındı."

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahyâ, Muhammed b. Cühâde'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Kalın pamuk giysileri satan Ebû Sa'îd bana şunu anlattı: Ali bazı günler çarşıya geliyordu. Çarşı esnafına selam veriyordu. Onu gördükleri zaman, "بوذا شكنب أمذ" [karnı büyük adam] derlerdi. Ona denildi ki: "Sana karnı büyük diyorlar." Bu söz üzerine o şöyle dedi: "Onun üstü ilim, altı yemek [doludur]."

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, Câbir'den, O da Âmir'den şunu nakletti:

" Ali'yi başı ve sakalı pamuk gibi beyaz bir halde gördüm."

el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Seleme b. Recâ et-Teymî, Müdrik Ebü'l-Haccâc'ın şöyle dediğini nakletti:

Ben Ali'nin iki gözünde sürme izi gördüm.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân, Ebü'l-Vedî[34] el-Kaysî'nin şöyle dediğini nakletti:

Bazen Ali'yi bize hutbe okurken görürdüm. Üzerinde sarıya çalan kırmızı renkli bir izar vardı. Ona sadece bürünmemiş, giymişti ve bir de sarığı vardı. Göğsünün ve karnının kıllarına bakıyordu.

[34] Ebü'l-Vedî, İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak "Ebü'r-Radî" şeklinde geçmektedir.

▪ Ali'nin (a) Giysisi

Bize Vekî haber verdi. O, Ebû Mekîn'den, Hâlid Ebû Ümeyye'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Ali'yi, izarı iki dizine kadar uzanmış halde gördüm.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd ve Abdullah b. Nümeyr haber verdi. Onlar el-Eclah'dan rivayet ettiler. O da Abdullah b. Ebü'l-Hüzeyl'in şöyle dediğini nakletti:

Ali'yi üzerinde [Reylilerin giydiği] koyu yeşil bir gömlek olduğu halde gördüm. Onun kol ağzını uzattığı zaman tırnaklarına kadar iniyordu. Çektiği zaman Ya'lâ'mn dediğine göre dirseğinin yarısına; Abdullah b. Nümeyr'in dediğine göre kolunun yarısma geliyordu.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Ali b. Sâlih'ten rivayet etti. O, Atâ Ebû Muhammed'in şöyle dediğini nakletti:

Ali'nin üzerinde yıkanmamış pamuktan yapılan kalın bir gömlek gördüm.

Bize Enes b. İyâd Ebû Damre el-Leysî haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Ebû Yahyâ, Eslemlilerin mevlası Ebü'l-Alâ'nın şöyle dediğini anlattı:

Ali'nin, göbeğinin üstüne gelen bir izar giydiğini gördüm.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, Amr b. Kays'tan şu rivayeti nakletti:

Ali üzerinde yamalı bir izar ile göründü. Kendisine bu durum hatırlatılınca şöyle dedi: "Bu kalbe huzur verir ve mümin ona tâbi olur."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize el-Hür b. Cürmûz, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ali'yi üzerinde iki Kıtriyye, dizin yarısına kadar inmiş bir izar ile dize yakın bir yere kadar yukarıya doğru kıvrılmış bir cübbe olduğu halde konaktan çıkarken gördüm. Elinde bir kamçı vardı. Onunla caddelerde yürüyor ve esnafa Allah'tan korkmalarını, alış verişi güzel yapmalarını, ölçü ile tartıya tam riayet etmelerini emrediyor ve "Ete üflemeyin!" [35]diyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ubeyd, Ali b. Rebî'a'dan şunu nakletti:

---

[35] Bu cümledeki "تَنْفُخُوا" fiili bazı kaynaklarda "تنقحوا" diye geçmektedir. Kanaatimizce doğru olan bu imlaya göre fiil "lâ tünakkıhû" diye okunursa "Üzerinde et olan kemiğin iliğini çıkarmayın!" manası kast edilmiş olabilir (M).

Ali b. Rebî'a, Ali'nin üzerinde iki Kıtriyye hırkası görmüş.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hamîd b. Abdullah el-Asam şöyle dedi: Eşteroğulları'nın mevlası Ferrûh'u şöyle derken duydum:

"Ben delikanlı iken Ali'yi Dîvâroğulları'nın [ikamet ettikleri mahallenin] içinde gördüm. Bana 'Beni tanıyor musun?' diye sordu. Ben de 'Evet, sen müminlerin emirisin.' dedim. Sonra bir başkasının yanına vardı ve 'Beni tanıyor musun?' diye sordu. O kişi 'Hayır!' dedi. Bunun üzerine ondan Zâb yöresine ait bir gömlek satın alıp giydi. Gömleğin kol ağzını uzatınca bir de ne görsün! O parmaklarına kadar uzanıyor. Bunun üzerine 'Bunu kısalt!' dedi. O şahıs da gömleğin kolunu kısaltınca 'Ali b. Ebû Tâlib'i giydiren Allah'a hamd olsun.' dedi."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Eyyûb b. Dînar, Ebû Süleyman el-Müktib rivayet etti: O, babasının kendisine şunları anlattığını söyledi:

"Ali'yi çarşıda yürürken gördüm. Üzerinde dizlerinin yarısına kadar inen bir izar ve sırtında da bir hırka vardı." Babası sözüne şöyle devam etti: "[Başka bir zamanda] onun üzerinde *Necrân*'da[36] dokunmuş iki hırka gördüm.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Muğîre el-Ezdî, Ümmü Kesîre'den şunu nakletti:

Ümmü Kesîre, Ali'yi yanında bir kırbaç [ya da odundan bir sopa] ve üzerinde Sünbülânî[37] bir rida ile pamuklu kalın bir gömlek ve yine pamuklu kalın bir izar görmüş. İzar ve gömlek iki dizinin yarısına kadar iniyormuş.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl haber verdi; dedi ki: Ca'fer b. Muhammed, babasının kendisine şunları söylediğini anlattı:

Ali b. Ebû Tâlib elinde bir kırbaçla çarşıda dolaşıyordu. Ona Sünbülânî bir gömlek getirildi. O da onu giydi. Gömleğin kol ağızları ellerinin üzerine dökülüyordu. Onların kısaltılmasını emretmesi üzerine kol ağızları,

---

[36] Metinde geçen "en-Necrâniyye" kelimesi *Necrân*'dan "*Necrân*'a ait, *Necrân*'da dokunmuş" anlamında ism-i mensuptur. *Necrân* ise *Hicaz*, *Şam* ve *Yemen* arasındaki bilinen bölgedir.

[37] el-Kamus müellifine göre Sünbülânî gömlek, "oldukça uzun olan gömlek" ya da "Rum diyarında bir beldeye ait olan gömlek" demektir.

ellerinin hizasında olacak şekilde kesilip kısaltıldı. Sonra kırbacını alıp tekrar dolaşmak üzere gitti.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi. O, Süleyman b. Bilâl'den, o da Ca'fer b. Muhammed'den rivayet etti. O da babasının kendisine şunları söylediğini haber verdi:

Ali dört dirheme Sünbülânî bir gömlek satın aldı. Terzi geldi ve gömleğin kol ağzını uzattı. Ama o, kol ağzının parmaklarının gerisinde kalacak şekilde kesilmesini emretti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye haber verdi. O, Câbir'den Hürmüz'ün şöyle dediğini nakletti:

Ali'yi siyah bir sarık giymiş olarak gördüm. Sarığın sarkan kısımlarından ön taraftakinin mi, arka taraftakinin mi daha uzun olduğunu fark edemedim.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk, Câbir'den rivayet etti. O da Cu'fî'nin[38] bir mevlasına Hürmüz'ün şöyle dediğini nakletti:

Ali'yi başında siyah bir sarıkla gördüm. Onu önden ve arkadan sarkıtmıştı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Ebü'l-Anbes Amr b. Mervân'dan, o da babasından şunu nakletti:

Ali'nin başında siyah bir sarık gördüm. Onu arka tarafından sarkıtmıştı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, el-A'meş'ten; o da Sâbit b. Ubeyd'den, Ebû Ca'fer el-Ensârî'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Osman'ın öldürüldüğü gün Ali'nin başında siyah bir sarık gördüm. Kadınların gölgeliğinde [39]oturuyordu. O gün şöyle dediğini duydum: "Ebediyen size yazıklar olsun!"

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Sâlih, Atâ Ebû Muhammed'den şunu nakletti:

---

[38] Leiden ve onu takip eden baskılarda bu isim yanlış olarak "Cafer" diye geçmektedir. Cu'fî şeklindeki doğru imla, Chester Beatty ve III. Ahmed nüshaları ile *Üsdü'l-Ğâbe*'nin 1. cildinin 344. sayfasında mevcuttur.

[39] Bazı kaynaklarda bu ifadeden önce "mescide uğradım" ifadesi mevcuttur. Buna göre "mescitte kadınlara ayrılmış bölüm" olabilir. Ya da zulle kelimesinin "sayha" anlamına göre "kadınların ağlaştığı yer" olabilir.

Ali'yi küçük kapıdan çıkarken gördüm. Güneş yükseldiği zaman iki rekât namaz kıldı. Üzerinde kalın pamuklu *Kesker* yöresine ait bir gömlek vardı. Bu gömlek topuklarının üstüne kadar iniyordu. Kol ağızları ise parmaklara dökülüyordu. Parmak dipleri yıkanmamıştı.

▪ Ali b. Ebû Tâlib'in (a) Başındaki Şalı, Yüzüğü, Yüzük Takması ve Yüzüğündeki Nakış

Bize Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe haber verdi; dedi ki: Bize Abdüsselâm b. Harb anlattı. O İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve'den rivayet etti. O da, İbrahim b. Abdullah b. Hanîn'den, o da İbn Abbâs'tan, o da Ali'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), bana şöyle dedi: *"İzarın geniş olduğu zaman ona kemer tak. Dar olduğu zaman ise sadece izar olarak giy."*

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hasan b. Sâlih, Ebû Hayyân'ın şöyle dediğini nakletti:

Ali'nin başındaki şal güzeldi.

Bize Muhammed b. Rebî'a el-Kilâbî haber verdi. O, Keysân b. Ebû Ömer'den, o da Yezîd b. el-Hâris b. Bilâl el-Fezârî'den şunu nakletti:

Ali'nin [başının] üzerinde mudarrebe[40] beyaz bir şal gördüm.

Bize Ma'n b. İsâ haber verdi; dedi ki: Bize Ebân b. Katan, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan, o da babası Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan şunu nakletti:

Ali b. Ebû Tâlib sol eline yüzük takıyordu.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi. O, Süleyman b. Bilâl'den, o Ca'fer b. Muhammed b. Ali'den, o da babasından şu rivayeti nakletti:

Ali, sol eline yüzük takardı.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Mu'temir babasından rivayet etti. O da Ebû İshâk eş-Şeybânî'nin şöyle dediğini nakletti:

Şam ahalisiyle barış yapıldığı sırada Ali b. Ebû Tâlib'in yüzüğündeki *"Muhammedün Resûlullah"* nakşını okudum.

---

[40] Mudarrebe "imalatının çoğu dikişle yapılan her şeydir." Bu kelime Leiden ve onu takip eden baskılarda yanlış olarak "Mısriyye" diye geçmektedir. Doğru imla, Chester Beatty ve III. Ahmed nüshalarında mevcuttur.

Bize el-Hasan b. Musa el-Eşyeb ve Amr b. Hâlid el-Mısrî haber verdi. Bu iki râvi dedi ki: Bize Züheyr haber verdi. O, Câbir el-Cu'fî'den Muhammed b. Ali'nin şöyle dediğini nakletti:

Ali'nin yüzüğünün nakşı şöyleydi: *"Allahü'l-Melik"*

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, Câbir'den Muhammed b. Ali'nin şöyle dediğini nakletti:

Ali'nin yüzüğünün nakşı şöyleydi: *"Allahü'l-Melik"*

Bize Mâlik b. İsmail en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Ziyâd, el-A'meş'ten Ebû Zabyân'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Ali, üzerinde sarı bir izar ile siyah nakışlı bir elbise olduğu halde aramıza çıktı. Bu siyah nakışlı elbise Bernekân'e[41] benziyordu.

Osman b. Affân'ın (r) Öldürülmesi ve Ali b. Ebû Tâlib'e (r) Biat Edilmesi

[Dediler ki:] Hicrî 35 senesinde Zilhicce ayının 18. gecesi geçtikten sonra gelen Cuma günü, Osman -Allah ona rahmet eylesin- öldürüldüğü zaman *Medine*'de ertesi gün halife olarak Ali b. Ebû Tâlib'e -Allah ona rahmet eylesin- biat edildi. Ona Talha, Zübeyr, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Ammâr b. Yâsir, Üsâme b. Zeyd, Sehl b. Huneyf, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Muhammed b. Mesleme, Zeyd b. Sâbit, Huzeyme b. Sâbit, *Medine*'de bulunan Allah Resûlü'nün (sas) ashâbının hepsi ve diğerleri biat etti. Sonra Talha ve Zübeyr istemeyerek, mecburen biat ettiklerini söyleyerek *Mekke*'ye doğru çıktılar. Âişe oradaydı. Sonra Talha ve Zübeyr Osman'ın kanını talep etmek üzere yanlarında Âişe ile beraber *Basra*'ya gittiler. Bu haber Ali'ye (a) ulaşınca Sehl b. Huneyf'i *Medine*'de bırakarak *Irak*'a yöneldi. Sonra Sehl b. Huneyf'e yanına gelmesini yazdı ve Ebû Hasan el-Mâzinî'yi *Medine*'ye vali olarak tayin etti. Tepelik [veya taşlık] bir yerde konakladı. Ammâr b. Yâsir ile Hasan b. Ali'yi kendisiyle beraber gitmek istemeyen *Kûfe* halkına gönderdi. Bunun üzerine yanına geldiler ve beraberce *Basra*'ya yürüdüler. Hicretin 36. senesinde Cemâziyelâhir ayında *Cemel* gününde Talha, Zübeyr, Âişe ve onların beraberindeki *Basra* halkıyla karşı

[41] Değişik kaynaklardaki bilgilere göre aslı Farsça olan ve "berrekân" diye de telaffuz edilen bu kelimenin "bir çeşit giysi, yün giysi ya da siyah giysi" gibi anlamları mevcuttur.

karşıya geldi. Onlara karşı zafer kazandı. O gün Talha, Zübeyr ve başka birçok kişi öldürüldü. Öyle ki öldürülenlerin sayısı 13.000'e ulaştı. Ali on beş gece *Basra*'da kaldıktan sonra *Kûfe*'ye gitmek üzere oradan ayrıldı.

▪ Ali, Mu'âviye ve İki Hakemin Hakemliği

Sonra Mu'âviye b. Ebû Süfyân ve yanındakileri hedefleyerek *Şam*'a doğru yöneldi. Bu haber Mu'âviye'ye ulaştı ve o da *Şam* ahalisinden yanındakilerle beraber yola çıktı. Hicrî 37. senede Safer ayında *Sıffîn*'de karşılaştılar, günlerce savaştılar. *Sıffîn*'de Ammâr b. Yâsir, Huzeyme b. Sâbit ve Ebû Amre el-Mâzinî öldürüldü. Bunlar Ali ile beraberdiler. *Şam* halkı, içindeki hükümlere davet etmek üzere mushafları yukarı kaldırdı. Bu, Amr b. el-Âs'ın, yanında olduğu Mu'âviye'ye gösterdiği bir hileydi. Bunun üzerine insanlar savaşmak istemedi ve birbirlerini barışa çağırdılar. İki hakem tayin ettiler. Ali, Ebû Musa el-Eş'arî'yi; Mu'âviye, Amr b. el-Âs'ı hakem tayin etti. Yılbaşında *Ezruh*[42] denilen yerde bir araya gelip bu ümmetin işine bakmak üzere anlaştıkları metni ihtiva eden bir belge yazdılar. Böylece insanlar [iki ordu] ayrıldı. Mu'âviye, *Şam* halkıyla birlik-beraberlik içinde döndü. Ali ise ayrılık ve fitne [rüzgârları] ile *Kûfe*'ye yöneldi. Kendi taraftarlarından olan Hâriciler ona karşı isyan ettiler ve dediler ki: "Allah'tan başka hiçbir hakem yoktur." *Harûrâ*[43] denilen yerde askeri yığınak yaptılar. Bundan dolayı onlara Harûriyye adı verilmiştir. Ali, onların üzerine Abdullah b. Abbâs ve bir başkasını gönderdi. Onlarla karşılıklı delil getirerek münakaşa ettiler. Bunun üzerine birçoğu fikrinden döndü. Bir kısmı ise eski görüşlerinde ısrar etti ve *Nehrevân*'a[44] doğru yürüdü. Orada yol kesip Abdullah b. Habbâb b. el-Eret'i öldürdüler. Ali onların üzerine yürüdü ve onlarla *Nehrevân*'da savaştı. Onlardan *"Zü's-Südeyye"* lakaplı şahsı öldürdü. O sırada tarih hicrî 38 senesini gösteriyordu. Sonra Ali, *Kûfe*'ye gitmek üzere oradan ayrıldı. O günden sonra Ali -Allah ona rahmet etsin- şehit edilinceye kadar Hâricîler ondan devamlı korktular. Hicretin 38. senesinde Şaban ayında halk

[42] *Şam* civarında bir beldedir (M).
[43] *Harûrâ*, *Kûfe* açıklarında bir köydür. Oraya iki mil uzaklıkta bir mevki olduğu da söylenmiştir.
[44] *Nehravân*, *Bağdad* ile *Vâsıt*'ın doğu tarafı arasında kalan yerleşim merkezlerinin bulunduğu geniş bir bölgedir.

Ezruh'da toplandı. Sa'd b. Ebû Vakkâs, İbn Ömer ve Allah Resûlü'nün (sas) ashâbından başka bazı kimseler de oraya gelmişti. Amr, Ebû Musa'ya öncelik tanıdı. O da söz aldı ve Ali'yi halifelikten azletti. Hemen arkasından Amr konuştu ve [halife olarak] Mu'âviye'yi kabul edip biat etti. İnsanlar bu karar üzerine ayrıldılar.

▪ Abdurrahman b. Mülcem el-Murâdî ve Ali'ye Biat Etmesi; Ali'nin Onu Geri Çevirmesi ve *"Bu, şununla boyanacaktır."* Sözü; Şiirle Misal Getirmesi; Ali'yi(a) Öldürmesi; Abdullah b. Ca'fer, Hüseyn b. Ali ve Muhammed b. el-Hanefiyye'nin Onu Nasıl Öldürdüğü

Bize el-Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym haber verdi; dedi ki: Bize Fıtr b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bana Ebü't-Tufeyl şunları anlattı:

Ali, insanları biat etmeye çağırdı. Abdurrahman b. Mülcem el-Murâdî geldi, ama onu iki defa geri çevirdi. Sonra tekrar gelince Ali ona şöyle dedi: "Onların en şerlisine ne mani oluyor? Mutlaka bu, şununla boyanacaktır." Sakalının başından [akacak kan ile boyanmasını] kast ediyordu. Sonra şu iki beyitle misal getirdi:

Kendini ölüme hazırla!
Mutlaka gelecektir ölüm sana.
Öldürülmekten dolayı sabırsızlık gösterme!
İndiği zaman senin vadine...

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ebû Nu'aym'ın dışında, [diğer raviler] bu senetle gelen rivayette Ali b. Ebû Tâlib'in şu sözünü de ilave ettiler: Allah'a yemin olsun ki bu, ümmî Peygamber'in bana verdiği bir sözdür.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme, Yezîd b. İbrahim'den, o da Muhammed b. Sîrîn'den Ali b. Ebû Tâlib'in Murâdî'ye şöyle dediğini haber verdi:

Ben ona ihsanda bulunmak istiyorum, o ise beni öldürmeyi.
Murâd aşiretinden dostuna karşı, çağır seni mazur göstereni.

Bize İsmail b. İbrahim b. Uleyye, Umâre b. Ebû Hafsa'dan Ebû Miclez'in şöyle dediğini nakletti:

Mescitte namaz kılarken Ali'ye Murâd kabilesinden bir adam geldi ve ona, "Kendine mukayyet ol! Çünkü Murâd kabilesinden bazı kişiler seni öldürmek istiyor." dedi. Bu söz üzerine Ali şöyle dedi: "Her kişinin yanında onu kaderinde olmayan [felaketlerden] koruyan iki melek vardır. Kader geldiği zaman insanı onunla baş başa bırakırlar. Gerçekten ecel [insana verilen ömür müddeti] sağlam bir kalkandır."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân, Muhammed'den, o da Ubeyde'den Ali'nin şöyle dediğini nakletti: "Sizin en şerlinizin gelip beni öldürmesine ne mani oluyor? Ey Allah'ım! Ben onlardan bıktım, onlar da benden bıktı. Onları benden kurtar, beni de onlardan kurtar!"

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, Sâlim b. Ebü'l-Ca'd'dan Abdullah b. Seb'in şöyle dediğini haber verdi.

Ali'nin şöyle konuştuğunu duydum: "Bu, şundan dolayı boyanacaktır. Bu en şerliden beklenen şeydir."

Dediler ki: "Ey Müminlerin Emiri! O şahsı bize söyle, kökünü kazıyalım!" Dedi ki: "O takdirde Allah'a yemin olsun ki, bana [kısasa] karşılık katilimden başkasını öldürürsünüz." Bunun üzerine, "Bize halife tayin et." dediler. Cevaben "Hayır, ama Allah Resûlü'nün (sas) sizi kendisiyle baş başa bıraktığı duruma terk ediyorum." dedi. "Rabbine kavuştuğun zaman ona ne diyeceksin?" diye sorduklarında ise şöyle dedi: "Ey Allah'ım! Onlarla seni baş başa bıraktım. Dilersen onları ıslah edersin, dilersen fitne ve fesat içinde bırakırsın." derim.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, Sinân b. Habîb'den, o da Nübel bt. Bedr'den, o da eşinden şu haberi nakletti:

"Ali'yi şöyle konuşurken duydum: 'Mutlaka bu, şununla boyanacaktır.' Sakalının başından [akacak kan ile boyanmasını] kast ediyordu."

Bize Abdullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ubeyde, Ebû Bekir b. Ubeydullah b. Enes'den veya Eyyûb b. Hâlid'den ya da her ikisinden haber verdi. [Dediler ki:] Bize Ubeydullah, Peygamber'in (sas) Ali'ye şöyle dediğini haber verdi:

"Ey Ali! Öncekilerin ve sonrakilerin en şerlisi kimdir? Ali, 'Allah ve Resûlü daha iyi bilir.' dedi. Peygamber, *'Öncekilerin en şerlisi [Sâlih'in (a)] devesini*

boğazlayan kişidir. Sonrakilerin en şerlisi ise seni yaralayandır ey Ali!' dedi ve yara alacağı yeri gösterdi."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Kâsım es-Sekafî haber verdi; dedi ki:

Annem, Ali'nin cariyesi Ümmü Ca'fer'in kendisine şunları anlattığını söyledi: "Ben onun ellerine su döküyordum. Birden başını kaldırdı. Sakalını tuttu ve burnuna doğru yukarı kaldırarak dedi ki: 'Yazık sana, kanla boyanacaksın.' Ümmü Ca'fer, 'Cuma günü yaralandı.' dedi."

Bize Hâlid b. Mahled ve Muhammed b. es-Salt haber verdi; dediler ki: Bize er-Rebî b. el-Münzir, babasından naklen İbnü'l-Hanefiyye'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ben, Hasan ve Hüseyn hamamda oturuyorken yanımıza İbn Mülcem geldi. O geldiğinde sanki Hasan ve Hüseyn ondan işkillendiler ve dediler ki: "Ne cüretle bizim yanımıza geldin?" Onlara, "Bırakın onu, ömrüme yemin olsun ki, size yapmak istediği şey bundan daha utanç vericidir." dedim. İbn Mülcem esir olarak getirildiğinde İbnü'l-Hanefiyye şöyle dedi: "Ben onu bugün, hamamda yanımıza geldiği günden daha fazla tanımıyorum." Ali dedi ki: "O esirdir, onu güzelce ağırlayın, misafirperverlikte kusur etmeyin. Sağ kalırsam onu öldürürüm veya affederim. Şayet ölürsem beni öldürmesine kısas olarak siz de onu öldürün. Aşırı gitmeyin, Allah aşırı gidenleri sevmez."

Bize Cerîr, Muğîre'den haber verdi. O, İbn Abbâs'ın mevlası Küsem'den şu rivayeti nakletti:

Ali, vasiyetinde şöyle yazdı: "İki oğlumdan en büyüğüne! Midesine ve namusuna saldırmaksızın (onu cezalandırın.)"

[Dediler ki:] Hâricîlerden üç kişi ortaya çıktı:

1- Abdurrahman b. Mülcem el-Murâdî ki o Himyer'den olup Murâd kabilesinden sayılır ve Kinde kabilesinden Cebeleoğulları'nın anlaşmalısıdır.

2- el-Bürek b. Abdullah et-Temîmî

3- Amr b. Bükeyr et-Temîmî

Bunlar *Mekke*'de toplandılar. Şu üç kişiyi öldürüp insanları onlardan kurtarmak üzere sözleşip akit yaptılar:

1- Ali b. Ebû Tâlib

2-Mu'âviye b. Ebû Süfyân

3- Amr b. el-Âs

Abdurrahman b. Mülcem, "Ali b. Ebû Tâlib bana aittir." dedi. Bürek, "Mu'âviye de bana!" dedi. Amr b. Bükeyr, "Amr b. el-Âs'ı da ben haklarım." dedi. Bu karar üzerine sözleşip akit yaptılar. Hiçbiri kendisinin belirlediği kişiyi öldürmedikçe ya da kendisi ölmedikçe bundan vazgeçmeyeceklerine dair kesin söz verdiler. Ramazan'ın 17. gecesinde buluşmak üzere aralarında sözleştiler. Sonra onlardan her biri öldürmeye ahdettiği kişinin olduğu bölgeye doğru harekete geçti. Abdurrahman b. Mülcem, *Kûfe*'ye geldi ve Hâricî dostlarıyla buluştu. Yapmak istediği [suikastı] onlardan gizledi. Birbirlerini ziyaret ediyorlardı. Bir gün Teymü'r-Rebâb'dan bir grubu ziyaret etti. Onların arasında Katâm bt. Şicne b. Adî b. Âmir b. Avf b. Sa'lebe b. Sa'd b. Zühl b. Teymü'r-Rebâb denilen bir kadını gördü. Ali, *Nehrevân* gününde bu kadının babasını ve kardeşini öldürmüştü. Abdurrahman b. Mülcem kadını beğendi ve ona evlenme teklif etti. Kadın, "Bana muayyen bir mihr takdim etmeden asla seninle evlenmem."[45]dedi. O da, "Benden ne istersen onu sana veririm." dedi. Kadın, "Üç bin dinar ve Ali b. Ebû Tâlib'in öldürülmesi." dedi. Abdurrahman b. Mülcem, "Allah'a yemin olsun ki, beni bu yöreye getiren sebep, Ali b. Ebû Tâlib'i öldürmekten başka bir şey değildir. Sana istediğini getireceğim." dedi.

Abdurrahman b. Mülcem, Şebîb b. Becere el-Eşca'î ile buluştu. Ona yapmak istediğini anlattı ve onu kendisiyle beraber davranmaya çağırdı. O da bunu kabul etti. Abdurrahman b. Mülcem, sabahında Ali'yi öldürmeye karar verdiği geceyi, mescidinde el-Eş'as b. Kays el-Kindî ile şafak sökünceye kadar gizli planlar yaparak geçirdi. Eş'as ona, "Sabah seni aydınlattı, kalk artık!" dedi. Abdurrahman b. Mülcem ile Şebîb b. Becere kalkıp kılıçlarını aldılar. Sonra gelip Ali'nin çıkacağı kapının karşısında oturdular.

---

[45] Bu olay değişik kaynaklarda küçük nüanslarla yer almaktadır. Bununla baraber mihrin özellikleri değişse bile (üç bin dinar, bir köle, bir cariye ve Ali'nin öldürülmesi gibi) hepsinde " Ali'nin öldürülmesi" şartı mevcuttur.

Hasan b. Ali anlatıyor: Şafakta ona [Ali'ye] geldim, yanına oturdum. Dedi ki: "Bu geceyi ev halkının en uyanık [veya üzerine en çok ağırlık çöküp de oturduğu yerden kalkamayan] kişisi olarak geçirdim. Otururken [bir ara] gözlerimin kapanmasına mani olamadım [ve uyukladım]. Allah Resûlü'nün (sas) silüeti karşımda belirdi. "Ey Allah'ın Resûlü! Ümmetinden gördüğüm bu eğrilik ve aşırı husumet de nedir?" dedim. Bana, *"Onlara beddua et!"* dedi. Ben de, "Ey Allah'ım! Bana onların yerine onlardan daha hayırlı olanları, onlara da benim yerime benden daha kötü birini ver." dedim. Bu konuşma üzerine müezzin İbn en-Nebbâh içeri girdi ve 'Namaz!' dedi. Elinden tuttum, kalktı. İbn en-Nebbâh önünde, ben arkasında iken o [Ali] aramızda yürüyordu. Kapıdan çıkınca, "Ey insanlar! Namaz, namaz!" diye bağırdı. Her gün böyle yapar, kamçısını yanına [alarak] çıkar ve halkı uyandırırdı. Derken karşısına hemen iki adam çıkıverdi. Bu olaya şahit olanların bir kısmı [bundan sonra olanları] şöyle anlatıyor: Kılıcın parıltısını gördüm ve birinin şöyle dediğini duydum: "Hüküm sadece Allah'a aittir, ey Ali! Sana değil." Sonra ikinci bir kılıç gördüm. İkisi beraberce vurdular. Abdurrahman b. Mülcem'in kılıcı, onun alnından başının yan tarafına doğru isabet etti ve dimağına [başın arka kısmına veya beynine] kadar ulaştı. Şebîb'in kılıcı ise [kapının] kemerine isabet etti. Ali'nin, "Adam sizi atlatmasın!" dediğini duydum. Halk onları her taraftan kuşattı.

Şebîb'e gelince, o kayboldu. Abdurrahman b. Mülcem yakalandı ve Ali'nin huzuruna getirildi. Ali, "Ona güzel yemek, yumuşak yatak verin. Şayet yaşarsam kendi kanımda[46] öncelikle ben hak sahibiyim. Bu hak af ya da [yaralama için yapılacak] kısastır. Şayet ölürsem, onu benim ardımdan [Ahirete] gönderin, onunla âlemlerin Rabbinin huzurunda hesaplaşırım."

Ümmü Külsûm bt. Ali, ona "Ey Allah'ın düşmanı! Müminlerin emirini öldürdün!" dedi. Abdurrahman b. Mülcem, "Ben sadece senin babanı öldürdüm." dedi. Ümmü Külsûm, "Allah'a yemin olsun ki, ben Müminlerin Emirine bir zarar gelmemesini ümit ediyorum." dedi. İbn Mülcem, "Öyleyse niye ağlıyorsun?" dedi. Sonra kılıcını kast ederek, "Ona bir aydır

[46] Bu kelime (demi), Tahrîr, İhsan ve Atâ baskılarında "demihi-onun kanı" şekinde yanlış yazılmıştır.

zehir sürüyorum. Şayet [o kılıç] beni yalancı çıkarırsa, Allah onu kahretsin, mahvetsin!" dedi.

el-Eş'as b. Kays, Ali'nin (a) saldırıya uğradığı günün sabahında oğlu Kays b. el-Eş'as'ı, "Ey sevgili oğlum! Bak, müminlerin emiri nasıl oldu?" diyerek gönderdi. O da gitti, ona baktı, sonra dönüp şöyle dedi: "Onun iki gözünü başının içine girmiş olarak gördüm." Eş'as, "*Kâbe*'nin Rabbine yemin olsun ki, dimağı yerinden fırlamış insanın iki gözünü [gördün, öyle mi?]" [Râvî devamla şöyle dedi:] Ali, Cuma ve Cumartesi günü yaşadı, hicretin 40. senesinde, Ramazan ayının bitimine 11 gece kala Pazartesi gecesi vefat etti. Onu Hasan, Hüseyn ve Abdullah b. Ca'fer yıkadı. İçinde gömlek olmayan üç kefenlik elbiseyle kefenlendi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Yahya b. Müslim Ebü'd-Dahhâk'tan rivayet etti. O da Âsım b. Küleyb'den, babasının şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca bize Abdullah b. Nümeyr, Müseylimeoğulları'ndan bir adam olan Abdüsselâm'dan rivayet etti. O, Beyân'dan Âmir eş-Şa'bî'nin şöyle dediğini nakletti. Yine bize Abdullah b. Nümeyr, Süfyân'dan; O, Ebû Ravk'tan, o da bir adamdan nakletti. Ayrıca bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs, İsmail b. Amr b. Sa'îd b. el-Âsım şöyle dediğini nakletti. Yine bize Şebâbe b. Sevvâr el-Fezârî haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî, Beyân'dan; o da eş-Şa'bî'den şu rivayeti nakletti:

Hasan b. Ali, Ali b. Ebû Tâlib'in cenaze namazını kıldırdı. Namazda dört tekbir aldı. Ali, *Kûfe*'de insanlar sabah namazından ayrılmadan önce Kinde kapılarının bitişiğinde olan meydandaki cemaat mescidinin yanına defnedildi. Hasan b. Ali, onun defin işini bitirip ayrılınca, insanları kendisine biat etmeye çağırdı, onlar da biat ettiler. Ali'nin hilafeti dört sene dokuz ay sürdü.

Bize el-Fadl b. Dükeyn, Şerîk'ten; o da Ebû İshâk'tan şu rivayeti nakletti:

Ali 63 yaşında iken vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Ömer ve Ebû Bekir b. Ebû Sebre, Abdullah b. Muhammed b. Akîl'in şöyle dediğini naklettiler.

Muhammed b. el-Hanefiyye'yi, hicrî 81. sene girdiğinde Sel yılında[47] şöyle söylenirken duydum: "Bu benim 65. yaşımdır. Babamın yaşını geç-

---

[47] *Mekke*'de önüne gelen her şeyi silip süpüren ve hacılara zarar veren büyük bir sel felaketi meydana geldiği için H. 80 yılına "Senetü'l-Cühâf" denir (Bk. Taberî, *Târîhu't-Taberî*(thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim, 2. Basım, *Dârü'l-Ma'ârif*, Kahire 1971, VI, 325) (E).

tim." Dedim ki: "O, (Allah ona rahmet eylesin) öldürüldüğü zaman kaç yaşındaydı?" Dedi ki: "63 yaşmdaydı."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu, bize göre sağlam olan bir rivayettir.

Bize Muhammed b. Rebî'a el-Kilâbî, Talk el-A'mâ'dan; o da ninesinden şu rivayeti nakletti:

Ben, Ümmü Külsûm b. Ali ile beraber Ali (a) için ağıt yakıyorduk.

Bize Abdullah b. Nümeyr ve Ubeydullah b. Musa, İsmail b. Hâlid'den; oda Ebû İshâk'tan, Hübeyre b. Yerîm'in şöyle dediğini nakletti:

Hasan b. Ali'yi kalkıp insanlara hitap ederken duydum. O, şöyle diyordu: "Ey insanlar! Siz dün, ne öncekilerin kendisini geçebileceği, ne de sonrakilerin ona yetişebileceği bir insanı kaybettiniz. Allah Resûlü (sas), onu gönderilecek yere gönderir ve bayrağı ona verirdi. O da Allah kendisine fethi müyesser etmeden dönmezdi. Cibrîl onun sağında, Mîkâîl ise solunda idi. Ne çil çil sarı altınlar, ne de ak ak akçeler bıraktı. Sadece atıyyesinden geriye kalan 700 dirhem... O parayla bir hizmetçi satın almak istiyordu."

Bize Abdullah b. Nümeyr, el-Eclah'dan; o da, Ebû İshâk'tan H übeyre b. Yerîm'in şöyle dediğini nakletti:

Ali b. Ebû Tâlib vefat ettiğinde Hasan b. Ali kalkıp minbere çıkarak şöyle dedi: "Geçtiğimiz gece, ne öncekilerin kendisini geçebileceği, ne de sonrakilerin ona yetişebileceği bir insan ruhunu teslim etti. Allah Resûlü (sas) onu gönderilecek yere gönderirdi. Cibrîl onu sağından, Mîkâîl de solundan kollardı. Allah kendisine fethi müyesser etmeden dönmezdi. Sadece 700 dirhem bıraktı. O parayla bir hizmetçi satın almak istiyordu. Meryem oğlu İsa'nın [semaya] yükseltildiği gece olan Ramazan'm 27. gecesinde ruhunu teslim etti."

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr, Haccâc'dan, o da Ebû İshâk'tan Amr b. el-Asamm'ın şöyle dediğini nakletti:

Hasan b. Ali'ye, "Ebü'l-Hasan Ali'nin taraftarları olan kişiler, onun *Dabbetü'l Arz* olduğunu ve kıyametten önce diriltileceğini iddia ediyorlar." denildi. Bunun üzerine Hasan şöyle dedi: "Yalan söylüyorlar, onlar onun taraftarı değil düşmanlarıdır. Şayet biz böyle bir şey bilseydik onun mirasını taksim etmez, eşlerini evlendirmezdik."

İbn Sa'd dedi ki: [Ebû İshâk], Amr b. el-Asamm'ın böyle dediğini rivayet etti.

Bize Esbât b. Muhammed, Mutarrif'tan; o da Ebû İshâk'tan Amr b. el-Asamm'ın şöyle dediğini nakletti:

Hasan b. Ali, Amr b. Hureys'in evinde iken onun yanına vardım ve dedim ki: "Bir kısım insanlar 'Ali kıyamet gününden önce geri dönecek' diyorlar." Güldü ve "Şayet biz böyle bir şey bilseydik onun eşlerini evlendirmez, mirasını taksim etmezdik." dedi.

[Dediler ki:] Ali, -Allah'ın rızası, rahmeti ve bereketi onun üzerine olsun!- vefat ettiğinde Abdurrahman b. Mülcem hapisteydi. Definden sonra Hasan b. Ali, [bir adam] göndererek onu kısas yoluyla öldürmek üzere hapisten çıkarttı. İnsanlar toplandı. Onu, neft (yanıcı sıvı madde), hasır ve ateşle birlikte getirdiler. "Onu yakalım" dediler. Abdullah b. Ca'fer, Hüseyn b. Ali ve Muhammed b. el-Hanefiyye, "Onu bize bırakın ki, onunla yüreklerimize su serpelim." diyerek [bu cezaya karşı çıktılar]. Abdullah b. Ca'fer, onun ellerini ve ayaklarını kesti. O, sızlanmadı ve konuşmadı. Kızgın mismar (büyük çivi) ile gözlerine mil çekti. Yine sızlanmadı ve şöyle demeye başladı: "Gerçekten sen amcanın gözlerine keskin ve acı veren sürme çekme aleti ile mil çekiyorsun." Sonra ***"Yaratan rabbinin adıyla oku. O, insanı alaktan (rahim duvarına tutunan döllenmiş yumurtadan) yarattı."***[48] mealindeki ayetleri okudu. Gözleri aka aka, surenin sonuna kadar hepsini okudu. Daha sonra [dilini çıkarmasını] emretti. Kesilmesi için dili tutulunca sızlandı. Ona "Ey Allah'ın düşmanı! Senin ellerini, ayaklarını kestik ve kızgın mismar ile gözlerini oyduk, hiç sızlanmadın. Biz diline el atınca neden sızlandın?" denildi. "Sızlanmam bundan dolayı değil. Sadece Allah'ı zikretmeden dünyadan ayrılmayı çirkin gördüğümdendir." dedi. Onun dilini kestiler. Sonra kamıştan yapılmış bir hurma sepetine koyup yaktılar.[49] Abbâs b. Ali o gün daha küçüktü. Henüz büluğa ermemişti. Abdurrahman

[48] Alak 96/1-2.

[49] Bundan başka sadece iki eserde *(Üsdü'l-Ğâbe, Tarihu Dımeşk)* geçen bu rivayetin sahih hadis kaynaklarında yer almaması sıhhatini sorgulamamızı gerekmektedir. Kanaatimizce zayıf olduğu aşikâr olan bu rivayetin senedine bakmadan metnine bakılması bile onun bu vasfını göstermeye kâfidir. Zira rivayet İslam'ın genel prensiplerine aykırı birçok abartılı ifadelerle doludur. Hayvanların bile yakılmasını yasaklayan bir dinin mensupları nasıl olur da bir insanın yakılmasını teklif edebilirler. İslam hukukuna göre katilin cezası kısas olarak idam edilmesidir. Bunun dışındaki cezalar ona tatbik edilemez (M).

b. Mülcem, esmer, güzel yüzlü, kulak memeleriyle saçlarının arası ayrık birisiydi. Alnında secde izi vardı.

[Dediler ki:] Ali'nin şehit edilmesiyle birlikte Süfyân b. Ümeyye b. Ebû Süfyân b. Ümeyye b. Abdüşems *Hicaz*'a gitti. Bu haberi Âişe'ye duyurunca o şöyle dedi:

O asasını attı ve evde ikamet etti.
Dönüşle yolcunun gözünün aydın olması gibi…

26. Zeyd el-Hib ﴿زيد الحب﴾

[Zeyd el-Hib] b. Hârise b. Şerâhîl b. Abdüluzzâ b. İmruülkays b. Âmir b. Nu'mân b. Âmir b. Abdüvüd [bu şahsa (Abdüvüd'e) babası "Budme" ismini takmıştı] b. Avf b. Kinâne b. Avf b. Uzre b. Zeyd el-Lât b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelb b. Vebere b. Tağlib b. Hulvân b. İmrân b. el-Hâf b. Kudâ'a [bunun adı Amr'dır. Kabilesinden ayrıldığı için kendisine Kudâ'a adı verilmiştir.] b. Mâlik b. Amr b. Mürre b. Mâlik b. Himyer b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân. *Yemen* [kabilelerinin] Kahtân'da soyu birleşmektedir.

Zeyd b. Hârise'nin annesi, Su'dâ bt. Sa'lebe b. Abduâmir b. Eflet b. Silsile'dir. [Bu şahıs Tay kabilesinin Ma'noğulları kolundadır.] Zeyd b. Hârise'nin annesi Su'dâ, beraberinde Zeyd olduğu halde kabilesini ziyaret etti. Cahiliye döneminde el-Kayn b. Cesroğulları'ndan bir kısım süvariler baskın düzenlediler ve Zeyd'in annesinin aşireti olan Ma'noğulları'nın evlerine uğradılar. O zaman Zeyd, boyu posu yerinde, hizmet etmeye elverişli genç bir delikanlı idi. Onu alıp Ukâz panayırına götürdüler ve [köle olarak] satışa sundular.

Onlardan onu, Hakîm b. Hizâm b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay, halası Hadîce bt. Huveylid için 400 dirheme satın aldı. Hadîce, Allah Resûlü (sas) kendisiyle evlenince onu Peygamber'e (sas) hediye etti. O da onu himayesine aldı. Zeyd'in babası onu kaybettiği zaman şu şiirle [duygularını dile] getirmişti:

Ne yaptığını bilmeden onun, ağladım Zeyd'e…
Hayatta mıdır ki [dönüşü] ümit edilsin, yoksa ecel mi geldi ona?

Vallahi bilmiyorum, her ne kadar sorsam da...
Arzın ovasında mı helak oldun, dağda mı yoksa?
Keşke bir bilsem, bir zaman dönüşün olacak mı?
Dünyalık sevinç olarak, senin dönüşün yeter bana!
Doğduğu zaman güneş, hatırlatır onu bana.
Gün bitip akşam yaklaştığı zaman, düşer o yâdıma...
Rüzgârlar estiği zaman hoplatır, onu anmayı...
Ey ona olan bitmez üzüntüm ve hey korku...
Çalışacağım ben de, yeryüzünde beyaz develer var güçleriyle nasıl koşarlarsa
Ben dolaşmaktan usanmayacağım, develer bıkmadıkça!
Hayatımı feda edeceğim, ya da gelecek idealim bana...
Her kişi fanidir, emel onu aldatsa da...
Ona şefkat göstermesi istendi, Kays ve Amr'ın her ikisinden de.
Yezîd'den de, onlardan sonra Cebel'den de...

Cebel ile Zeyd'in kardeşi Cebele b. Hârise'yi; Yezîd ile Zeyd'in anne bir kardeşi olan Yezîd b. Ka'b b. Şürâhîl'i kast etmektedir.

Kelb kabilesinden bir kısım insanlar hacca gitti. Zeyd'i görüp tamdılar, o da onları tanıdı ve "Şu beyitleri aileme ulaştırın. Gerçekten ben biliyorum ki, onlar benim için sızlanıp durmuşlardır." dedi.

Aşiretime şu haberi götürün, onlardan uzak olsam bile,
Harem-i Şerif'in yanındaki evin sakiniyim ben...
Sizi heyecana getiren hüzne hâkim olun!
Çalışmayın, yeryüzünde var güçleriyle koşmaları gibi develerin...
Allah'a hamd olsun, hayırlı bir ailenin içindeyim ben.
Baba ve dedelerinden beri peş peşe saygıdeğer olarak gelen...

Kelb kabilesine mensup olan o kişiler gidip babasına durumu bildirdiklerinde o "*Kâbe*'nin Rabbine yemin olsun ki benim oğlum!" dedi. Ona yerini ve kimin yanında olduğunu tarif ettiler. Şerâhîl'in iki oğlu Hârise ve Ka'b, Zeyd'i fidye karşılığında kurtarmak üzere [yola] çıktılar. *Mekke*'ye gelip Peygamber'i (sas) sordular. Mescitte olduğu söylendi. Hemen huzuruna girip dediler ki: "Ey Abdullah'ın oğlu! Ey Abdülmuttalib'in torunu!

Ey İbn Hişâm'ın torunu! Ey Kabile reisinin torunu! Siz Harem'in sahipleri ve komşularısınız. Allah'ın evi olan *Kâbe*'nin yanı başındasınız. Köleyi azat eder, esiri doyurursunuz. Yanındaki oğlumuz için sana geldik. Bize ikramda bulun, onun fidye ile azadı konusunda bize bir iyilik yap! Fidyeyi senin için artıracağız." Peygamber (sas), *"Kimdir o?"* diye sordu. "Zeyd b. Hârise." dediler. Allah Resûlü (sas), *"Bunun başka bir yolu olmaz mı?"*[50] dedi. "Nedir o?" diye sordular. Resûlullah (sas), *"Onu çağırın ve tercihinde serbest bırakın. Şayet sizi tercih ederse o fidyesiz olarak sizindir. Şayet beni tercih ederse, vallahi ben, hiçbir kimseyi beni seçen birine asla tercih etmem."* dedi. "Bize daha fazla adalet gösterdin ve iyilik ettin." dediler. Onu çağırdılar. Peygamber (sas) *"Bunları tanıyor musun?"* dedi. Zeyd, "Evet!" dedi. Resûlullah (sas), "Kimdir bu iki kişi?" diye sordu. Zeyd, "Bu babam, şu da amcamdır." dedi. Resûlullah (sas), *"Ben senin tanıyıp bildiğin bir kişiyim. Seninle arkadaşlığımı gördün. İstersen beni tercih et, istersen onları!"* Zeyd, "Hiçbir kimseyi asla sana tercih etmem. Sen benim babam ve annem yerindesin." dedi. Zeyd'in babası ve amcası, "Yazıklar olsun sana ey Zeyd! Hürriyete, babana, amcana ve ailene karşılık köleliği mi tercih ediyorsun?" dediler. Zeyd, "Evet, ben bu insanda, ona asla hiçbir kimseye tercih edemeyeceğim bir şey gördüm." dedi. Allah Resûlü (sas) bunu görünce, onu *Hıcru'l-Kâbe*'ye[51] çıkardı ve buyurdu ki: *"Ey burada hazır olanlar! Zeyd benim oğlumdur, ben ona varis olurum, o da bana varis olur."* Bu durumu gören Zeyd'in babasının ve amcasının gönülleri hoşnut oldu ve oradan ayrıldılar. Bundan böyle o; Allah, İslâm dinini gönderinceye kadar "Zeyd b. Muhammed" diye çağrıldı.

Bunların hepsini bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî babasından, Cemil b. Mersed et-Tâî'den ve başkalarından nakletti. [Hişâm] bu rivayetin

---

[50] İhsan Abbâs neşrinde buradaki "fehellâ liğayri zalike? -ki bazı baskılarda bu "fehel liğayri zalike?" şeklindedir-" ibaresi, "entüm" ilavesiyle "fehel entüm liğayri zalike?" şeklindedir. Son ifade "Siz bundan başka bir teklife açık mısınız?" mealinde daha güzel bir anlam ifade etmektedir (M).

[51] Kaynaklarda *Hıcru'l-Kâbe* için şu tarifler mevcuttur: 1-Kureyş'in Kâbe'yi inşa ederken İbrahim'in bina ettiği temelden terk edip dışarıda bıraktıkları ve Kâbe'den olduğu bilinsin diye sınır koydukları yerdir. 2- Hacer ve İsmail'in kabirlerinin bulunduğu yerdir. 3-Rükün, Zemzem ve Makam arasındaki yerdir. 4-Makamdan kapıya kadar olan yerdir. 5-Rükn-i esved, kapı ve Makam arasındaki yerdir ki, insanlar dua için burada toplanır ve izdihama sebep olurlardı (M).

bir kısmını, babası, Ebû Sâlih, İbn Abbâs tarikiyle rivayet etti ve İbn Abbâs isnadında şöyle dedi:

"Allah Resûlü (sas) Zeyd'i, Zeyneb bt. Cahş b. Riyâb el-Esediyye ile evlendirdi. Zeyneb'in annesi Ümeyme bt. Abdülmuttalib b. Hâşim'dir. Bir müddet sonra Zeyd onu boşadı, Allah Resûlü (sas) onunla evlendi. Bu olay üzerine münafıklar konuşup durdular, Peygamber'i (sas) ayıpladılar ve dediler ki: Muhammed oğulların eşlerini haram kılıyor ama kendisi oğlu Zeyd'in hanımı ile evleniyor. Bunun üzerine Allah, ***"Muhammed erkeklerinizden hiçbirisinin babası değildir. Ama o Allah'ın Resûlü ve son peygamberdir."***[52]diye başlayıp devam eden ayeti indirdi ve [aynı surenin daha önce gelen bir ayetinde] şöyle buyurdu: ***"Onları babalarına nispet ederek çağırın!"***[53] O günden sonra Zeyd, "Zeyd b. Hârise" diye çağrıldı ve evlatlıklar da babalarına nispet edilerek çağrıldılar. Mikdâd, Amr'a nispet edilerek çağrıldı. Hâlbuki daha önce ona "el-Mikdâd b. el-Esved" deniyordu. el-Esved b. Abdüyağûs ez-Zühri onu evlatlık edinmişti.

Bize Haccâc b. Muhammed haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Ukbe haber verdi. O, Sâlim b. Abdullah'tan, Abdullah b. Ömer'in Zeyd b. Hârise hakkında şöyle dediğini nakletti:

"Biz ***'Onları babalarına nispet ederek çağırın!'***[54] mealindeki ayet nâzil oluncaya kadar onu sadece 'Zeyd b. Muhammed' diye çağırıyorduk."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid haber verdi; dedi ki: Bana el-Mu'allâ b. Esed, Abdülazîz b. el-Muhtâr'dan rivayet etti. el-Mu'allâ ve Abdülazîz'in her ikisi de dediler ki: Bize Musa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bana Sâlim b. Abdullah b. Ömer, ona Abdullah b. Ömer, ona da Allah Resûlü'nün (sas) mevlası Zeyd b. Hârise el-Kelbî şunu anlattı:

Abdullah b. Ömer şöyle dedi: Kur'ân'ın şu ayeti nâzil oluncaya kadar biz onu sadece Zeyd b. Muhammed diye çağırıyorduk: ***"Onları babalarına nispet ederek çağırın. Bu Allah katında adalete daha uygundur."***[55]

[52] Ahzâb 33/40.
[53] Ahzâb 33/5.
[54] Ahzâb 33/5.
[55] Ahzâb 33/5.

Bize Ebû Dâvûd, Süfyân'dan, o Nüseyr'den, o da Ali b. Hüseyn'den şunu nakletti: *"Muhammed erkeklerinizden hiçbirisinin babası değildir."*[56] âyeti Zeyd hakkında nâzil olmuştur.

Bize Ârim b. Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Sâbit'in şöyle dediğini nakletti:

[Zeyd'e] "Zeyd b. Muhammed" deniyordu.

Bize Ubeydullah b. Musa, İsrâîl'den rivayet etti. O, Ebû İshâk'tan, O, Hübeyre ve Hânî b. Hânî'den rivayet etti. Onlar da Ali'den ve Ebû İshâk'tan, onlar da el-Berâ b. Âzib'den şu rivayeti naklettiler:

Allah Resûlü (sas), Hamza'nın kızı ile ilgili sözünde Zeyd b. Hârise'ye şöyle dedi: "Sen bizim kardeşimiz ve kölemizsin."

Bize İsmail b. Abdullah b. Hâlid es-Sükkerî er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Seleme, Muhammed b. İshâk'tan; O, Yezîd b. Abdullah b. Kusayt'ten, O da Muhammed b. Üsâme b. Zeyd'den nakletti. O, babası Üsâme b. Zeyd'in şöyle dediğini nakletti:

Allah Resûlü (sas), Zeyd b. Hârise'ye şöyle dedi: *"Ey Zeyd! Sen benim mevlamsın. Bendensin ve bana nispet edilirsin. Bana insanların en sevimli olanısın."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. el-Hasan b. Üsâme b. Zeyd, babasının şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) ile Zeyd b. Hârise arasında on yaş fark vardı. Allah Resûlü (sas) ondan büyüktü. Zeyd kısa boylu, çok esmer bir adamdı. Burnunun ortasında çukurluk vardı. Kendisine "Ebû Üsâme" künyesi verilmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Mevheb anlattı; dedi ki: Bana Nâfî b. Cübeyr anlattı. Ayrıca bana Muhammed b. Hasan b. Üsâme, Hasan el-Mâzinî'den; o Yezîd'den; o da Abdullah b. Kusayt'tan; o, Muhammed b. Üsâme b. Zeyd'den nakletti. Ayrıca bana Rebî'a b. Osman, İmrân b. Ebû Enes'in şöyle dediğini anlattı. Yine bize Mus'ab b. Sâbit, Ebü'l-Esved'den naklen Süleyman b. Yesâr'ın şöyle dediğini anlattı. Ayrıca bize İbn Ebû Zi'b, ez-Zührî'den nakletti. [Son raviler] dediler ki:

Müslüman olanların ilki Zeyd b. Hârise'dir.

[56] Ahzâb 33/40.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih, İmrân b. Mennâh'ın şöyle dediğini nakletti: Zeyd b. Hârise, *Medine*'ye hicret ettiği zaman Külsûm b. el-Hidm'in konuğu oldu.

Muhammed b. Sâlih dedi ki: Âsım b. Ömer b. Katâde ise onun Sa'd b. Hayseme'ye konuk olduğunu söyledi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini haber verdi. Ayrıca bize Abdullah b. Ca'fer, İbn Ebû Avn ve Sa'd b. İbrahim'den haber verdi. Yine bize Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer'den naklen şunları anlattı. [Son raviler] dediler ki:

Allah Resûlü (sas), Zeyd b. Hârise ile Hamza b. Abdülmuttalib'i kardeş ilan etti. Ayrıca Allah Resûlü (sas) Zeyd b. Hârise ile Üseyd b. Hudayr'ı kardeş ilan etti.

Bize Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî, babasından; o da Şarkî b. Katâmî ve başkalarından şu rivayeti nakletti: Onlar dediler ki:

Ümmü Külsûm bt. Ukbe b. Ebû Mu'ayt, -Ümmü Külsûm'ün annesi Ervâ bt. Küreyz b. Rebî'a b. Habîb b. Abdüşems'tir. Ervâ'nın annesi Ümmü Hakîm'dir ki o el-Beydâ bt. Abdülmuttalib b. Hâşim'dir.- Peygamber'in (sas) [emri istikametinde] hicret ederek *Medine*'ye geldi. Zübeyr b. el-Avvâm, Zeyd b. Hârise, Abdurrahman b. Avf ve Amr b. el-Âs ona evlenme teklif ettiler. Bunun üzerine Ümmü Külsûm, anne bir kardeşi Osman b. Affân'a danıştı. Osman ona Peygamber'e (sas) gitmesini tavsiye etti. O da bu tavsiye üzerine Allah Resûlü'ne (sas) geldi. Peygamber (sas), ona Zeyd b. Hârise'yi işaret etti. Ümmü Külsûm onunla evlendi. Ondan Zeyd b. Zeyd ve Rukıyye adlı iki çocuğu oldu. Zeyd küçükken öldü, Rukıyye ise Osman'ın himayesinde iken öldü. Zeyd b. Hârise, Ümmü Külsûm'ü boşadı ve Dürre bt. Ebû Leheb ile evlendi. Sonra onu da boşadı ve Zübeyr b. el-Avvâm'ın kızkardeşi Hind bt. el-Avvâm ile evlendi. Daha sonra Allah Resûlü (sas), Zeyd'i [*'Cennet ehli bir kadınla evlenmek isteyen Ümmü Eymen ile evlensin!'* buyurarak] Cennetle müjdeleyip sütannesi ve dadısı olan Ümmü Eymen ile evlendirdi. Onların bu evlilikten Üsâme adlı oğulları oldu. Bu oğlundan dolayı Zeyd, bundan böyle "Ebû Üsâme" künyesini aldı. Zeyd, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Allah Resûlü (sas) *Müreysi* seferine çıktığında onu kendi yerine yönetici olarak *Medine*'de bıraktı. Yine

Zeyd, *Hendek* savaşına, *Hudeybiye* seferine ve *Hayber* fethine katıldı. O, Allah Resûlü'nün (sas) meşhur gözde okçularından birisiydi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Hasan b. Üsâme, Ebü'l-Huveyrit'in şöyle dediğini nakletti:

Zeyd b. Hârise yedi seriyyenin komutanı olarak sefere çıktı. Bunların ilki *Karade*'dir. Bir kervana saldırıp onu ele geçirdiler. Ebû Süfyân b. Harb ve kavmin ileri gelenleri izlerini kaybettirdiler. Fürat b. Hayyân el-İclî, o gün esir edildi ve kervanla birlikte Peygamber'e (sas) getirildi. Peygamber (sas), kervandaki malları beşe taksim etti.

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. Ebû Ubeyd, Seleme b. el-Ekva'nın şöyle dediğini nakletti:

Ben, Allah Resûlü (sas) ile beraber yedi gazveye; Allah Resûlü'nün (sas) bize komutan tayin ettiği Zeyd b. Hârise ile dokuz gazveye katıldım.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bana Vâil b. Dâvûd şunu anlattı: el-Behî'yi Aîşe'nin şöyle dediğini anlatırken duydum:

Allah Resûlü (sas) Zeyd b. Hârise'yi komutan tayin etmediği hiçbir orduyla [savaşa] göndermemiştir. Şayet geride kalırsa o zaman da onu kendisine *Medine*'de vekâlet eden yönetici yapmıştır.

Muhammed b. Ömer şöyle dedi: Zeyd'in çıktığı seriyyeler sırasıyla şunlardır:

1-el-Karade

2-el-Cemûm

3-el- Îs

4-et-Taraf

5-Hısmâ

6- Ümmü Kırfe

Sonra Allah Resûlü (sas) *Mûte* gazvesinde onu [diğer] komutanların önüne geçirerek orduya komutan tayin etti. Müslümanlar ve müşrikler karşılaştığı zaman komutanlar piyade olarak savaşırlardı. Zeyd b. Hârise sancağı aldı, savaşmaya başladı ve insanlar da onunla beraber savaştı. Müslümanlar henüz kendi saflarında iken Zeyd, mızrakla yaralanarak şehit

düştü. Allah Resûlü (sas), onun cenaze namazını kıldırdı ve buyurdu ki: *"Onun için Allah'tan af dileyin. O, koşarak Cennete girdi."Mûte* gazvesi, hicretin sekizinci senesinde Cemâziyelûlâ ayında vuku bulmuştu. Zeyd, o gün 55 yaşında iken şehit oldu.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr, Yezîd b. Hârûn ve Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshâk, Ebû Meysere'nin şöyle dediğini nakletti:

Zeyd b. Hârise'nin, Ca'fer'in ve İbn Revâha'nm şehit edildikleri haberi Allah Resûlü'ne (sas) ulaşınca ayağa kalktı ve onlar hakkında konuşmaya başladı. Zeyd ile başlayarak şöyle dedi: *"Allah'ım, Zeyd'i affet! Allah'ım, Zeyd'i affet! Allah'ım, Zeyd'i affet! Allah'ım, Ca'fer ile Abdullah b. Revâha'yı affet!"*

Bize el-Fadl b. Dükeyn, Abdülmelik b. Amr, Ebû Üsâme ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize el-Esved b. Şeybân haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Sümeyr,[57] Abdullah b. Ebû Rebâh el-Ensârî'yi şöyle konuşurken duyduğunu haber verdi:

Allah Resûlü'nün (sas) süvarisi Ebû Katâde el-Ensârî bize haber verdi; dedi ki: Allah Resûlü (sas) Ümerâ [komutanlar] ordusunu[58] sefere gönderirken şöyle dedi: *"Sizin komutanınız Zeyd b. Hârise'dir. Şayet Zeyd şehit olursa Ca'fer b. Ebû Tâlib, Ca'fer de şehit olursa Abdullah b. Revâha [komutayı üstlenecektir]."* Ca'fer öne atıldı ve "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Zeyd'i bana idareci tayin etmenden tedirgin olmuyorum." dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Emri yerine getir! Sen bunların hangisinin daha hayırlı olduğunu bilemezsin."* buyurdu.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Hâlid b. Sümeyr'in şöyle dediğini nakletti:

Zeyd b. Hârise yaralanıp şehit düşünce Allah Resûlü (sas) [onun ailesine] geldi. Zeyd'in kızı onun (sas) yüzüne ağlamaklı bir şekilde bakınca o da (sas) ağlamaya başladı. Nihayet ağlaması sesli olarak hıçkırmcaya kadar devam etti. Sa'd b. Ebû Ubâde, "Ey Allah'ın Resûlü! Bu ne hal?" deyince buyurdu ki: *"Bu sevenin sevdiğine tutkusudur."*

---

[57] Önceki baskılarda bu isim yanlış olarak "Şümeyr" şeklinde geçmektedir.
[58] Mu'te savaşma giden ordu kastedilmektedir (E).

27. *Ebû Mersed el-Ganevî* ﴿أبو مرثد الغنوى﴾

Ebû Mersed el-Ganevî, Hamza b. Abdülmuttalib'in anlaşmalısı idi. Ebû Mersed'in ismi, Kennâz b. el-Husayn b. Yerbû b. Tarîf b. Hareşe b. Ubeyd b. Sa'd b. Avf b. Ka'b b. Cillân b. Ganm b. Yahya b. Ya'sur b. Sa'd b. Kays b. Aylân b. Mudar'dır. Hamza b. Abdülmuttalib ile yaşıt idi. Gür saçlı ve uzun boylu bir adamdı. Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer'in rivayetinde [beyan edildiğine göre] Allah Resûlü (sas) Ebû Mersed'i, Ubâde b. es-Sâmit ile kardeş ilan etmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih, İmrân b. Mennâh'ın şöyle dediğini anlattı:

Ebû Mersed el-Ganevî ve oğlu Mersed b. Ebû Mersed, *Medine*'ye hicret ettiklerinde Külsûm b. el-Hidm'e konuk oldular. Muhammed b. Sâlih böyle dedi. Âsım b. Ömer b. Katâde ise "onların Sa'd b. el-Hayseme'ye konuk olduklarını" söyledi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Mersed, *Bedir, Uhud, Hendek* savaşlarına ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı. Hicretin 12. senesinde Ebû Bekir'in hilafetinin başlarında *Medine*'de 66 yaşında iken vefat etti.

28. *Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî* ﴿مرثد بن أبي مرثد الغنوى﴾

[Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî,] Hamza b. Abdülmuttalib'in anlaşmalısıdır. Allah Resûlü (sas) onu, Ubâde b. es-Sâmit'in kardeşi Evs b. es-Sâmit ile kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Sa'd b. Mâlik el-Ganevî babalarından (babasından ve dedesinden) şu haberi nakletti:

Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî, *Bedir* harbine *"Sebel"* denilen bir atla katıldı. Muhammed b. Ömer dedi ki: O, *Uhud*'a katıldı ve Recî günü şehit edildi. Allah Resûlü'nün (sas) *Medine*'ye hicretinin 36. ayının başına tekabül eden Safer ayındaki bu seriyyede komutan idi.

29. Allah Resûlü'nün (sas) Mevlası Enese ﴿أَنَسَة﴾

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih b. Dînâr et-Temmâr, Beni Âmir b. Lüey'in kölesi İmrân b. Mennâh'tan naklen şunu anlattı:

Allah Resûlü'nün (sas) kölesi Enese, hicret ettiği zaman, Külsûm b. el-Hidm'e konuk oldu. Muhammed b. Sâlih böyle dedi, ama Âsım b. Ömer, onun Sa'd b. Hayseme'ye konuk olduğunu söyledi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe, Dâvûd b. el-Husayn'dan; o da İkrime'den İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakletti:

Allah Resûlü'nün (sas) mevlası Enese, *Bedir* günü (*Bedir* savaşında) şehit edildi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre [bu haber] kesin değildir. İlim erbabının onun *Bedir*'de şehit edilmediğini tespit ettiklerini gördüm. O, *Uhud* savaşına katıldı ve ondan sonra da bir müddet daha yaşadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd, Muhammed b. Yusuf'un şöyle dediğini anlattı:

Enese, Peygamber'den (sas) sonra Ebû Bekir Sıddîk'in hilafetinde vefat etti. *es-Serâ* doğumlu idi. "Ebû Müserrih" künyesi ile çağrılırdı. [Dedi ki:] Bana Yunus b. Yezîd el-Eylî'den sema yoluyla rivayette bulunan birisi, Yunus'tan ez-Zührî'nin şöyle dediğini anlattı: Allah Resûlü (sas) sünneti olduğu üzere, öğleden sonra [huzuruna] girilmesine izin verirdi. [Bu sırada insanlar için] izni O'ndan (sas), mevlası Enese alırdı.

30. Ebû Kebşe ﴿أبو كَبْشَة﴾

Allah Resûlü'nün (sas) mevlası olan Ebû Kebşe'nin ismi Süleym'dir. *Devs* bölgesinde doğanlardandır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, İmrân b. Mennâh'tan şu haberi nakletti:

Allah Resûlü'nün (sas) mevlası Ebû Kebşe, *Medine*'ye hicret ettiği zaman Ümmü Külsûm b. el-Hidm'e konuk oldu. Muhammed b. Sâlih böyle dedi, ama Âsım b. Ömer b. Katâde, onun Sa'd b. Hayseme'ye konuk olduğunu söyledi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Kebşe, Allah Resûlü (sas)

ile beraber *Bedir, Uhud* ve bütün seferlere katıldı. Ömer b. el-Hattâb'ın halife olduğu ilk günde vefat etti. O gün, hicretin 13. senesinin Cemâziyelâhir ayının bitimine sekiz günün kaldığı bir Çarşamba günüydü.

31. Sâlih Şukrân ﴿صالح شُقْران﴾

[Sâlih Şukrân,] Allah Resûlü'nün (sas) kölesidir. [Daha önce] Abdurrahman b. Avf'ın kölesiydi. Allah Resûlü (sas), onu beğendi ve parayla satın aldı. [Adı] Sâlih b. Adî olan Habeşli bir köleydi. Köle olarak *Bedir* savaşına katıldı. Allah Resûlü (sas), onu esirlerin sorumlusu olarak tayin etti ve ona [ganimetten] pay vermedi. Ancak esiri olan her insan, ona [esirini muhafaza hizmetinin] karşılığını verince, ganimetten pay alan gruptan bir şahsın elde ettiği maldan daha fazlasına sahip oldu. Aynı şekilde onun gibi köle olarak *Bedir* savaşına katılan üç kişi daha vardı: Abdurrahman b. Avf'ın kölesi, Hâtıb b. Ebû Belta'a'nın kölesi ve Sa'd b. Mu'âz'ın kölesi. Allah Resûlü (sas) onları [benzer şekilde] mükâfatlandırdı, ganimetten pay vermedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Cehm el-Adevî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas), kölesi Şukrân'ı, Müreysi halkının bütün yüklerine,[59] değersiz mallara, silahlara, develere, sığırlara, koyunlara nezaret etmek ve kadınları bir tarafa toplamakla[60] görevlendirdi. Vefatı sırasında Allah Resûlü (sas) ona vasiyette bulundu. O, Allah Resûlü'nün (sas) cenazesinin yıkanmasında O'nun (sas) ailesiyle beraber hazır bulundu. Onlar, Şukrân'ın dışında sekiz kişiydiler.

---

[59] Leiden baskısında bu ibare ('alâ cemî'i mâ vücide fî rihâl) "alâ cem'i mâ vücide fî ricâl" diye geçmektedir. Ancak dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre doğrusu 'alâ cem'i mâ vücide fî ricâl' şeklindedir." notu mevcuttur. Ben de III. Ahmed nüshasına dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. Nitekim Vâkıdî'de bu ibare böyledir. Chester Beatty nüshasındaki ifade ise şöyledir: "alâ cem'i mâ vücide fî rihâl..."

[60] Chester Beatty ile III. Ahmed nüshasında ve Vâkıdî'de bu kelime (cem'-toplamak) böyledir. Leiden baskısında ise aynı kelime "cemî'i" diye geçmektedir.

Benî el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dan Olanlar

32. Ubeyde b. el-Hâris ﴿عبيدة بن الحارث﴾

[Ubeyde b. el-Hâris] b. Abdülmuttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Annesi Sühayle bt. Huzâ'î b. el-Huveyris b. Hübeyyib[61] b. el-Hâris b. Mâlik b. Hutayt b. Cüşem b. Kasî'dir ki bu (Kasî) Sakîf'tir. Ubeyde'nin farklı cariyelerinden olan çocukları şunlardır: Mu'âviye, Avn, Münkız, el-Hâris, Muhammed, İbrahim, Rayta, Hadîce, Sühayle ve Safiyye.Ubeyde, Allah Resûlü'nden (sas) on yaş büyüktü. "Ebü'l-Hâris" künyesiyle de çağrılıyordu. Orta boylu, esmer ve güzel yüzlü idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Yezîd b. Rûmân'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ubeyde, Allah Resûlü'nün (sas) el-Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın evine girmesinden ve orada [İslâm'a] davetinden önce Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hakîm b. Muhammed, babasının şöyle dediğini haber verdi:

el-Hâris b. el-Muttalib'in üç oğlu Ubeyde, Tufeyl ve el-Husayn ile Mistah b. Üsâse b. el-Muttalib [*Medine*'ye] hicret etmek üzere *Mekke*'den çıktılar. *Batnu Ye'cec*[62] denen yerde buluşmak üzere anlaştılar. Ancak [bir yılan tarafından] sokulduğu için Mistah onlardan geri kaldı. Ertesi sabaha çıktıklarında onlara haber ulaştı. Ona gittiler ve onu *Hishâs*'ta[63] buldular, sırtlayıp *Medine*'ye geldiler. Abdurrahman b. Seleme el-Aclânî'ye konuk oldular.

---

[61] Asıl nüshalarda bu isim "Habîb" diye geçmektedir. Ancak ben İbn Nasıruddin'in açıklamısını tercih ettim. III. Ahmed nüshasının kenarındaki bir notta da bu ismin "Hubeyyib" olduğuna dair bir nakil mevcuttur.

[62] Bu kelime Leiden ve onu takip eden baskılarda yanlış olarak "Nâcih" diye geçmektedir. Doğrusu (*Ye'cec*) Chester Beatty ile III. Ahmed nüshasındaki imladır.

[63] Bu yer ismi Leiden baskısıyla Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında "*Hisâs*" diye geçmektedir. Yakut Hicaz'da "*Hishâs*" adında bir yerden söz etmekte ve şunları ilave etmektedir: "*Zü'l-Hisâs, Zü Tuva*'ya yakın bir dağdır."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den rivayet etti. ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas), Ubeyde b. el-Hâris, Tufeyl ve iki kardeşine bugün *Bakî'ü'z-Zübeyr*[64] ile *Benî Mâzin* arasında yer alan *Medine*'deki arsalarını[65] tahsis etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Ubeyde b. el-Hâris'i Bilâl ile kardeş ilan etti. Yine Ubeyde b. el-Hâris'i Umeyr b. el-Humâm el-Ensârî ile kardeş ilan etti. İkisi de [Ubeyde ve Umeyr] *Bedir* günü şehit edildiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mu'âz b. Muhammed el-Ensârî, Abdullah b. Abdullah b. Ebû Sa'sa'a'nın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye geldikten sonra ilk sancağı Hamza b. Abdülmuttalib'e; ondan sonra da Ubeyde[66] b. el-Hâris b. Muttalib'e verdi. Ubeyde'yi altmış süvarinin [başında bir seriyyeye] gönderdi. *Batnu Râbiğ* mevkiindeki *Ehyâ* denilen bir suyun başında 200 kişiyle birlikte bulunan Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye ile karşılaştılar. O gün onların arasında karşılıklı ok atışının dışında bir şey olmadı. Birbirlerine yaklaşmadılar, kılıç çekmediler. O gün ilk ok atan kişi Sa'd b. Ebû Vakkâs idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yunus b. Muhammed ez-Zaferî, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ubeyde b. el-Hâris'i, *Bedir* günü Şeybe b. Rebî'a şehit edildi. Allah Resûlü (sas) onu *"Safrâ"* denilen yere defnetti. Yunus dedi ki: Babam, *Zâtu Ecdâl*'de[67] *Cedvel* kuyusunun aşağısındaki dar geçitte bulunan Ubeyde b.

---

[64] *Bakî'ü'z-Zübeyr*, Peygamber'in *Medine*'ye hicret ettiğinde önce pazar yeri olarak tespit ettiği, sonra pazar için daha uygun bir yer bulunca ondan vazgeçtiği, Benî Ganm'ın evlerinin civarında bulunan bir mevkidir (M).

[65] Bu kelime (hıttıhim), İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak "hutbetihim" diye geçmektedir.

[66] Bu kelime (li Ubeyde), Leiden baskısıyla III. Ahmed nüshasında " Ubeyde" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelime 'li Ubeyde' şeklinde olmalıdır." notu mevcuttur. Ben de Chester Beatty nüshasına dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[67] *Safrâ*'da bir mevkidir (M).

el-Hâris'in kabrini bana gösterdi. Bu mekân, Safrâ denen yerdedir. Ubeyde şehit edildiği gün 63 yaşında idi.

33. et-Tufeyl b. el-Hâris ﴿الطُّفَيل بن الحارث﴾

[Adı] et-Tufeyl b. el-Hâris b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Annesi Ubeyde b. el-Hâris'in de annesi olan Sühayle bt. Hüzâ'a es-Sekafiyye'dir. et-Tufeyl'in tek çocuğu Âmir b. et-Tufeyl'dir. Allah Resûlü (sas) et-Tufeyl b. el-Hâris'i el-Münzir b. Muhammed b. Ukbe b. Uhayha b. el-Cülâh ile kardeş ilan etti. Bu, Muhammed b. Ömer'in rivayetidir. Muhammed b. İshâk'ın rivayetinde ise Peygamber (sas) et-Tufeyl b. el-Hâris'i, Süfyân b. Nesr b. Amr b. el-Hâris b. Ka'b b. Zeyd b. el-Hâris el-Ensârî ile kardeş ilan etti. Muhammed b. Ömer şöyle dedi: et-Tufeyl *Bedir, Uhud* ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı. Hicretin 32. senesinde yetmiş yaşında iken vefat etti.

34. el-Husayn b. el-Hâris ﴿الحُصَيْن بن الحارس﴾

[Adı] el-Husayn b. el-Hâris b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Annesi, el-Hâris'in oğulları Ubeyde ve et-Tufeyl'in de annesi olan Sühayle bt. Hüzâ'a es-Sekafiyye'dir. el-Husayn'm tek çocuğu Şair Abdullah'tır. Abdullah'ın annesi, Ümmü Abdullah bt. Adî b. Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay'dır. Allah Resûlü (sas) el-Husayn b. el-Hâris ile Râfi b. Ancede'yi kardeş ilan etti. Muhammed b. Ömer'in rivayetinde böyledir. Muhammed b. İshâk'm rivayetinde ise Peygamber (sas) el-Husayn'ı Havvât b. Cübeyr'in kardeşi Abdullah b. Cübeyr ile kardeş ilan etti. Muhammed b. Ömer şöyle dedi: el-Husayn *Bedir, Uhud* ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı. O, et-Tufeyl b. el-Hâris'in ölümünden birkaç ay sonra hicretin 32. senesinde vefat etti.

35. Mistah b. Üsâse ﴿مِسْطَح بن أُثاثة﴾

[Adı] Mistah b. Üsâse b. Abbâs b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır. "Ebû Abbâd" künyesini almıştır. Annesi Ümmü Mistah b. Ebû

Rühm b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Kendisinden biat alınan kadınlardandı. Allah Resûlü (sas) Mistah b. Üsâse ile Zeyd b. el-Müzeyyen'i kardeş ilan etti. Bu bilgi Muhammed b. İshâk'ın rivayetinde de mevcuttur. Muhammed b. Ömer şöyle dedi: Mistah *Bedir, Uhud* ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı. Allah Resûlü (sas) ona ve İbn İlyâs'a *Hayber*'de elli vesk[68] yiyecek verdi. Hicretin 34. senesinde elli altı yaşında vefat etti.

Benî Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dan Olanlar

36. Osman b. Affân (rh) ﴿عثمان بن عفان﴾

[Adı Osman b. Affân -Allah ona rahmet eylesin-] b. Ebü'l-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems b. Kusay'dır. Annesi Ervâ bt. Küreyz b. Rebî'a b. Habîb b. Abdüşems b. Abdümenâfb. Kusay'dır. Ervâ'nın annesi Ümmü Hakîm'dir.[69] Yani el-Beydâ b. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Osman Cahiliye'de "Ebû Amr" künyesi ile çağrılıyordu. Müslüman olduğu zaman Allah Resûlü'nün (sas) kızı Rukıyye'den "Abdullah" adını verdiği bir çocuğu dünyaya geldi ve ondan dolayı [yeni bir] künyesi oldu. Böylece Müslümanlar onu [bu yeni künyesiyle] "Ebû Abdullah" diye çağırmaya başladılar. Abdullah altı yaşına gelince, bir horoz onun gözünü[70] gagaladı. O da hicretin 4. senesinde Cemâziyelevvel ayında hastalanıp öldü. Allah Resûlü (sas) onun cenaze namazını kıldırdı. Osman b. Affân onun kabrine indi. Osman'm (r) Rukıyye'den olan oğlu Abdullah'ın dışındaki diğer çocukları şunlardır:

1-Abdullah el-Asğar

---

[68] Vesk, Kûfelilere göre 200 kg. ağırlığındaki bir ölçektir.

[69] Bu isim, İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak "Hakem" diye geçmektedir.

[70] Bu kelime (aynihi - onun gözü-), İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında yanlış olarak "ayneyhi - iki gözü-"" diye geçmektedir.

Vefat emiştir. Annesi Fâhite bt. Gazvân b. Câbir b. Nüseyb b. Vüheyb b. Zeyd b. Mâlik b. Abd b. Avf b. el-Hâris b. Mâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasefe b. Kays b. Aylân'dır.

2- Amr

3-Hâlid

4-Ebân

5-Ömer

6-Meryem

Bunların annesi Ezd kabilesinden Ümmü Amr b. Cündüb b. Amr b. Humâme b. el-Hâris b. Rufâ'a b. Sa'd b. Sa'lebe b. Lüey b. Âmir b. Ganm b. Duhmân b. Münhib b. Devs'tir.

7-el-Velîd b. Osman

8-Sa'îd

9-Ümmü Sa'îd

Bunların anneleri Fâtıma bt. el-Velîd b. Abdüşems b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

10-Abdülmelik b. Osman

Vefat etmiştir. Bunun annesi, Ümmü'l Benîn bt. Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr el-Fezârî'dir.

11-Âişe bt. Osman

12-Ümmü Ebân

13-Ümmü Amr

Bunların anneleri Remle bt. Şeybe b. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

14-Meryem bt. Osman

Bunun annesi, Kelb kabilesinden Nâile bt. el-Fürâfisa b. el-Ahves b. Amr b. Sa'lebe b. el-Hâris b. Hısn b. Damdam b. Adî b. Cenâb'tır.

15-Ümmü'l-Benîn bt. Osman

Annesi, ümmü veleddir[71] ki Abdullah b. Yezîd b. Ebû Süfyân'ın himayesinde idi.

Osman b. Affân'ın (r) Müslüman Olması

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muham med b. Sâlih, Yezîd b. Rûman'ın şöyle dediğini nakletti:

Osman b. Affân ile Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b. el-Avvâm'ın hemen ardından Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna girdiler. Peygamber, (sas) onlara İslâm dinini anlattı, Kur'ân okudu, İslâm'ın haklarını bildirdi ve onlara Allah'ın ikramını vaat etti. Bunun üzerine onların her ikisi de iman edip (Peygamber'i) tasdik ettiler. Osman şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! *Şam*'dan daha yeni geldim. *Mu'ân* ve *ez-Zerkâ* denilen yerlerin arasında [bir yerde] iken, uyur gibi olduk. Bir de ne görelim, bir tellal şöyle nida ediyordu: 'Ey uyuyanlar, uyanın! Ahmed, *Mekke*'de ortaya çıktı.' Geldik, seni duyduk." Osman'ın Müslüman oluşu Allah Resûlü'nün (sas) Dâru'l-Erkam'a girmesinden önce idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. Hâris et-Teymî, babasının şöyle dediğini nakletti:

Osman b. Affân Müslüman olduğu zaman amcası el-Hakem b. Ebü'l-Âs b. Ümeyye onu yakalayıp bir direğe bağladı ve şöyle dedi: 'Atalarının dinlerini bırakıp yeni bir dine mi giriyorsun? Allah'a yemin olsun ki [yeni kabul ettiğin] bu dini terk etmedikçe asla senin bağını çözmeyeceğim!' Osman buna cevaben, 'Allah'a yemin olsun ki ben de o dini terk edip ondan ayrılmayacağım.' dedi. el-Hakem onun bu metanetini görünce onu bıraktı.

[Dediler ki:] Osman *Mekke*'den *Habeş* ülkesine birinci ve ikinci defa hicret edenlerdendi. Her iki hicrette de Allah Resûlü'nün kızı olan eşi Rukıyye onunla beraberdi. Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"O ikisi [Osman ve Rukıyye] Lût'tan sonra Allah'a hicret eden ilk kişilerdir."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Umâre haber verdi; dedi ki: Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan işittim. Muhammed b. Ömer dedi ki: Yine bize Musa b. Yak'ûb ez-Zem'î,

[71] Daha önce geçtiği gibi ümmü veled, efendisinden çocuk sahibi olan ve bu sebeple otomatik olarak azat olan cariyedir (M).

Muhammed b. Ca'fer b. ez-Zübeyr'den haber verdi. Onların her ikisi [Abdullah ve Muhammed] dediler ki:

Osman *Medine*'ye hicret ettiği zaman Neccâroğulları'ndan Hassân b. Sâbit'in kardeşi Evs b. Sâbit'e konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah haber verdi; dedi ki: ez-Zührî bize, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'de evlerin mülkiyetini dağıtırken Osman'ın o günkü evinin sınırlarını çizdi. Deniliyor ki, Osman'ın o günkü evinin küçük kapısı, Allah Resûlü'nün (sas) Osman'ın evine girerken çıktığı kapısının karşısında idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) Osman b. Affân'ı Abdurrahman b. Avf ile kardeş ilan etti ve yine Osman'ı Evs b. Sâbit Ebû Şeddâd b. Evs ile kardeş ilan etti. Kardeşi olarak ilan edilen kişinin Ebû Ubâde Sa'd b. Osman ez-Züraki olduğu da söylenmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı; dedi ki: Bana el-Misver b. Rufâ'a, Abdullah b. Münkif b. Hârise el-Ensârî'nin şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) *Bedir* gazvesine çıktığı zaman Osman'ı kızı Rukıyye'nin başında [olması için] geride bıraktı. Rukıyye -Allah ondan razı olsun- hastaydı. Sonra Allah'ın, Resûlüne (sas) *Bedir*'de fethi müyesser ettiği haberiyle Zeyd b. Sâbit'in müjdeci olarak geldiği gün vefat etti. Allah Resûlü (sas) Osman'a *Bedir*'de [elde edilen ganimetlerdeki] hissesini ve ücretini verdi. Böylece o *Bedir* harbine katılan kimse gibi oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: İbn Ebû Sebre'nin dışındaki raviler dediler ki:

Allah Resûlü (sas) Osman b. Affân'ı Rukıyye'den sonra kızı Ümmü Külsûm ile evlendirdi. O da onunla evli iken ölünce Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Yanımda üçüncü bir kızım olsaydı onu da Osman ile evlendirirdim."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Âiz b. Yahya, Ebü'l-Huveyris'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) *Zâtürrikâ* denilen yere harp için sefere çıkarken Osman b. Affân'ı *Medine*'de vekil olarak bıraktı. Yine Allah Resûlü (sas) Necid bölgesindeki *Zû Emer* mevkiinde bulunan Gatafân [kabilesiyle] harp için sefere çıkarken onu *Medine*'de vekil olarak bıraktı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı; dedi ki: Bana Esed b. Abdüluzzâ'nın mevlası Musa b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bana Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb, babasının şöyle dediğini işittiğini anlattı:

Allah Resûlü'nün (sas) sahâbeleri içinde Osman b. Affân'dan daha mükemmel ve daha güzel konuşan hiçbir kimseyi görmedim. Ancak şu da var ki o, konuşmaktan çekinen bir insandı.

▪ Osman'ın Giyimi

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Utbe b. Cebîre anlattı; dedi ki:

el-Husayn b. Abdurrahman b. Amr b. Sa'd b. Mu'âz, Mahmûd b. Lebîd'in, "Osman b. Affân'ı kendisine ait dişi bir katırın üzerinde, [başında] iki tane saç örgüsüyle ve üzerinde de iki sarı elbise olduğu halde gördüğünü" bana anlattı.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdiler; dediler ki: Bize İbn Zi'b, el-Esved b. Süfyân'ın mevlası Abdurrahman b. Sa'd'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Osman b. Affân'ı Zevrâ'yı[72] inşa ederken kırçıl bir dişi katırın üzerinde, sakalı sarıya boyanmış[73] olarak gördüm." İbn Ebû Füdeyk "Kırçıl bir dişi katırın üzerinde" ifadesini kullanmadı. O ifadeyi Yezîd kullandı.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bana el-Hakem b. es-Salt, babasının şöyle dediğini anlattı:

---

[72] Zevrâ, Osman'ın *Medine*'deki evinin adıdır (M).

[73] Bu kelime (müsferran - sarıya boyanmış), Leiden baskısında " müdafferen - örülmüş" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'li 'müsferran' şeklinde olmalıdır." notu mevcuttur. Burada Chester Beatty ile III. Ahmed nüshası esas alınmıştır. Leiden baskısındaki yanlış imla, İhsan ve Atâ baskısında da mevcuttur.

Osman b. Affân'ı kına ile boyanmış ve üzerinde siyah bir aba ile hutbe okurken gördüm.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk b. Abdullah haber verdi; dedi ki: Bana Hâtibîlerden bir ihtiyar (veya âlim), babasının şöyle dediğini anlattı:

Minberde iken Osman'm üzerinde beyaz bir gömlek gördüm.

Bize Hüşeym b. Beşîr haber verdi; dedi ki: Bize Husayn, Ömer b. Câvân'dan naklen el-Ahnef b. Kays'ın şöyle dediğini haber verdi:

Osman b. Affân'm üzerinde sarı renkli [hırka veya aba benzeri] bir dış giysi gördüm.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Yahya b. Talha, Musa b. Talha'nın şöyle dediğini haber verdi:

Osman b. Affân'ı üzerinde açık sarı renkli iki elbise olduğu halde gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Abdullah b. Muhammed b. Sâbit b. Aclân, Süleym Ebû Âmir'in şöyle dediğini haber verdi:

Osman b. Affân'm üzerinde fiyatı 100 dirhem olan *Yemen* yöresine ait bir hırka gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Sebre, Mervân b. Ebû Sa'îd b. el-Mu'allâ'nın şöyle dediğini anlattı: Bana el-A'rec, Muhammed b. Rebî'a b. el-Hâris'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü'nün (sas) sahâbeleri, hanımlarına korundukları ve güzel göründükleri giysiler konusunda onlara cömert davranıyorlardı. Muhammed sonra şöyle diyor:

Osman b. Affân'ın üzerinde fiyatı 200 dirhem olan yün ve ibrişimden dokunmuş bir rida[74] gördüm. [Osman] dedi ki: "Bu [aslında eşim] Nâile'ye aittir. Giymesi için bunu ona verdim. Ben sadece onu memnun etmek için bunu giyiyorum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Amr b. Abdullah b. Anbese'ye, Urve b. Hâlid b. Abdullah b. Amr b. Osman'a ve Abdurrahman b. Ebü'z-Zenâd'a Osman'ın özelliklerini sordum. [Bu hususta] onların arasında herhangi bir ihtilaf görmedim. Şöyle dediler:

---

[74] Rida, cübbe ve aba gibi elbisenin üzerine giyilen ya da izarın üzerinde belden üst kısmı örten giysidir (M).

O ne kısa, ne de uzun bir adamdı. Güzel yüzlü, zarif cildi olan, sakalı büyükçe, esmer tenli, omuz başları iri, geniş omuzlu, saçı gür birisiydi. Sakalını sarıya boyardı.[75]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Vâkıd b. Ebû Yâsir şunu haber verdi:

Osman dişlerini altınla bağlardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Vâkıd b. Ebû Yâsir, Ubeydullah b. Dâre'nin şöyle dediğini haber verdi:

Osman'ın idrarı üzerine akıyordu. [İdrarını tutamıyordu. Ubeydullah] onu tedavi edip gönderdi. [Osman o özrü sırasında] her [vakit] namaz için abdest alıyordu.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl haber verdi; dedi ki:

Bize Ca'fer b. Muhammed, babasının "Osman sol eline yüzük taktı." dediğini haber verdi.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, Ömer b. Sa'îd'in şöyle dediğini haber verdi:

Osman b. Affân bir çocuğu dünyaya geldiği zaman onu, daha bir bez parçası içinde iken getirtir ve koklardı. Ona "Niçin böyle yapıyorsun?" denildiği zaman, "Şayet ona bir şey -ki sevgiyi kast ediyordu- isabet ederse onun için benim kalbime bir şey düşmesini arzu ediyorum." diye cevap verirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Yahya, amcası Musa b. Talha'nın şöyle dediğini haber verdi:

Osman'ı Cuma günü üzerinde sarı renkli iki elbiseyle çıkarken gördüm. Minbere oturur, müezzin ezan okurken o da insanlarla konuşur; fiyatları, istikballerini ve hastalarını sorardı. Sonra müezzin sustuğunda ucu çengelli demir asasına dayanarak ayağa kalkar ve asası elinde iken hutbeyi okurdu. Sonra tekrar bir daha oturur, insanlarla konuşmaya başlar, ilk seferde sorduğu gibi onlara sorular sorardı. Sonra ayağa kalkar hutbeye

[75] Bu kelime (yusaffiru - sarıya boyar), Leiden baskısında " yudaffiru - örgü yapar" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'yusaffiru' şeklinde olmalıdır." notu mevcuttur. Chester Beatty nüshasında da aynı rivayet (yusaffiru) bulunduğu için ben son okuyuşu tercih ettim.

devam ederdi. [Hutbeyi bitirdikten] sonra, bir taraftan müezzin kamet getirirken o, [minberden] inerdi.

Bize Hişâm b. Abdülmelik Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Hüşeym haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Kays, Musa b. Talha b. Ubeydullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

Müezzin ezan okurken Osman b. Affân'ın insanlarla konuştuğunu gördüm. Fiyatlar ile haberler [olaylar] hakkında onlara sorular soruyor ve bilgi alıyordu.

Bize Muhammed b. Rebî'a haber verdi; dedi ki: Bize Ümmü Gurâb, Bünâne'nin şöyle dediğini haber verdi:

Osman abdest aldıktan sonra [mendil veya benzeri bir şeyle] kurulanırdı.

Bize Muhammed b. Rebî'a haber verdi; dedi ki:

Bize Ümmü Gurâb, Bünâne'nin "Osman yağmurun altında ıslanırdı." dediğini haber verdi.

Bize Muhammed b. Rebî'a haber verdi; dedi ki: Bize Ümmü Gurâb, Bünâne'nin şöyle dediğini haber verdi:

Osman boy abdesti aldığı zaman elbiselerini ona götürdüğümde bana şöyle derdi: "Bana bakma! Çünkü bana bakman, sana helal değildir." Bünâne dedi ki: Ben onun eşinin[76] [kölesi] idim.

Bize Muhammed b. Rebî'a haber verdi; dedi ki: Bize Ümmü Gurâb, Bünâne'nin şöyle dediğini haber verdi:

Osman beyaz sakallı idi.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Mes'ade, Abdullah er-Rûmî'nin şöyle dediğini haber verdi: Osman gece abdestini kendi başına alırdı. [er-Rûmî] dedi ki:

Ona "Bazı hizmetçilere söylersen onlar sana [abdest almanda yardım konusunda] yeterli olurlar." denildi. Osman cevaben, "Hayır, gece onların dinlenmesi içindir." dedi.

[76] Diğer baskılarda "limraetihi" diye geçen bu kelime -ki doğrusu budur- bu baskıda "imraetehu" şeklinde yanlış yazılmıştır. Bu yanlış imla, "Ben onun eşiydim" anlamındadır. Hem hanımın kocasına bakmasının helal olması, hem de Osman'ın "Bünâne" adlı eşinin olmaması sebebiyle bu imla fahiş bir hatadır (M).

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid el-Hazzâ haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Kılâbe, Enes b. Mâlik'ten naklen Peygamber'in (sas) şöyle buyurduğunu haber verdi:

"Ümmetimden haya duygusuna en sadık olan Osman'dır."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Süleym b. Ahdar haber verdi; dedi ki: Bana İbn Avn, Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

Onlardan Hac menasikini en iyi bilen [Osman] b. Affân, ondan sonra da [Abdullah] b. Ömer idi.

Bize Ravh b. Ubâde ve Affân b. Müslim haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Osman b. Huseym haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim haber verdi; dedi ki:

Bize İkrime, İbn Abbâs'ın ***"Şimdi o adamla, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse hiç eşit olur mu?"***[77]ayeti hakkında şöyle dediğini haber verdi: O [***'doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse'*** ifadesi ile kast edilen kişi] Osman b. Affân'dır.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Ubeyd, el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi:

Osman'ın, mescitte ridasını yastık yaparak uyuduğunu gördüm.[78]

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî haber verdi; dedi ki: Bize Müslim b. Hâlid ez-Zencî haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahîm anlattı; dedi ki:

Bana Hişâm b. Urve, babasının şöyle dediğini anlattı: Osman b. Affân, vasiyetinde kelime-i şehadeti yazmadı.[79]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Osman b. Hânî, Ubeydullah b. Dâre'nin şöyle dediğini nakletti:

Osman, hem Cahiliye hem İslâm döneminde ticaret yapan bir adamdı. Malını, kârdan belirli bir hisse karşılığında [bir ortağa] verirdi.

---

[77] Nahl 16/76.

[78] Buradan başlayarak aşağıdaki başlığa kadar olan kısım Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında mevcut değildir. Sadece Leiden baskısında yer almaktadır.

[79] Metindeki "lem yeteşehhed fi vasiyyetihi" ibaresinin başka bir çeviriye muhtemel olmadığı aşikârdır. Ancak Suyûtî'nin *Câmi'u'l-Ehâdîs*'i, el-Hind'nin *Kenzü'l-Ummâl*'ı, İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye*'si gibi bazı kaynaklarda Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra odasındaki kilitli bir sandıktan yazılı bir vasiyet çıktığı söylenmektedir. Söz konusu vasiyetin başında, buradaki rivayetin aksine kelime-i şehadet yer almaktadır. (İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VII, 205) (M).

Bize Muhammed b. Ömer ve Şibl b. el-Alâ haber verdiler; dedile r ki:

Bize el-Alâ b. Abdurrahman, babasından "Osman'ın kendisine mudarebe akdiyle kazancın yarısı karşılığında mal verdiğini" haber verdi.

▪ Şûrâ ve Şûrâ Üyelerinin Yaptığı İşler[80]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şürahbîl b. Ebû Avn, babasından el-Misver b. Mahreme'nin şöyle dediğini anlattı:

Sağlığında Ömer b. el-Hattâb'dan [kendisinden sonraki] halifeyi tayin etmesi istendi; ama o bundan kaçındı. Bir gün minbere çıkıp bir şeyler söyledi; dedi ki: "Şayet ben ölürsem sizin [hilafet] işinizi, vefat ettiğinde Allah Resûlü'nün (sas) kendilerinden razı olduğu şu altı kişiye havale ediyorum: Ali b. Ebû Tâlib ve dengi ez-Zübeyr b. el-Avvâm, Abdurrahman b. Avf ve dengi Osman b. Affân, Talha b. Ubeydullah ve dengi Sa'd b. Mâlik [Ebû Vakkâs]. Dikkat edin! Ben size hüküm konusunda Allah'tan korkmanızı ve taksimatta adalete riayet etmenizi tavsiye ediyorum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer el-Ezherî, Ebû Ca'fer'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb şura üyelerine şöyle dedi: "İşinizi aramızda istişare edin. Şayet [görüşler eşit oy dağılımı ile] ikişer ikişer olursa tekrar şuraya dönün. Dörde iki şeklinde olursa çoğunluğun tarafındaki görüşü alın."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd ve Abdullah b. Zeyd b. Eslem haber verdiler; dediler ki:

Bize Zeyd b. Eslem, babasından Ömer'in şöyle dediğini nakletti: "Üçer kişinin görüşü bir olur [da oyların dağılımında eşitlik sağlanırsa] Abdurrahman b. Avf'ın grubuna tabi olun, [onu] dinleyin ve itaat edin."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ed-Dahhâk, Osman[81] b. Abdülmelik b. Ubeyd'den; o da Abdurrahman b. Sa'îd b. Yerbû'dan naklen Ömer'in yaralandığı zaman şöyle dediğini anlattı:

[80] İhsan Abbâs nüshasında burada bulunan "min emrihim" ibaresindeki "min" harf-i cerri yer almamaktadır (M).

[81] Burada Osman kelimesinden önceki "an" harf-i cerri İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında "ibn" diye yanlış olarak yazılmıştır.

"Suheyb size üç gün namaz kıldırsın. İşinizi aranızda istişare edin. İş o altı kişiye havale edilmiştir. İşinize karşı çıkanın -yani size muhalefet edenin- boynunu vurun."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Musa, İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha'dan, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb, vefatından kısa bir süre önce Ebû Talha'ya [haber] gönderdi ve dedi ki: Ey Ebû Talha! Aşiretinden elli kişiyle birlikte şu andan itibaren o şura üyesi olan şahıslarla beraber ol! Üç gün geçip de içlerinden birini halife seçmedikçe onları bırakma! Ey Allah'ım! Onların üzerinde benim halifem sensin.

▪ Osman b. Affân'a -Allah Ona Rahmet Eylesin- Biat Edilmesi

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mâlik b. Ebü'r-Ricâl, İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha'nın şöyle dediğini anlattı:

Ebû Talha arkadaşlarıyla beraber Ömer'in kabrine gelip bir müddet [durduktan] hemen sonra şûra üyelerine geldi ve onlardan hiç ayrılmadı. İçlerinden birini halife seçmek üzere işlerini Abdurrahman b. Avf'a havale ettiklerinde Abdurrahman b. Avf, Osman'a biat edinceye kadar Ebû Talha arkadaşlarıyla birlikte onun kapısından hiç ayrılmadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd el-Müktib anlattı; dedi ki: Bana Seleme b. Ebû Seleme b. Abdurrahman, babasının şöyle dediğini anlattı:

Osman'a ilk biat eden kişi Abdurrahman'dır. Ondan sonra da Ali b. Ebû Tâlib'tir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. el-Hattâb'ın mevlası Ömer b. Amîre b. Hüney babasından naklen, dedesinin şöyle dediğini anlattı:

Ben Osman'a biat eden insanların ilki olarak Ali'yi gördüm. Sonra insanlar peş peşe gelip biat ettiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. İbrahim, Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Rebî'a el-Mahzûmî'den naklen babasının şöyle dediğini anlattı:

Kendisine biat edildiği zaman Osman insanların içine çıktı ve onlara hitap etti. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra dedi ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ilk binek [veya "bir işe yeni başlamak anlamında" ilk binmek] zordur. Bu günden sonra [daha çok] günler gelecektir. Şayet yaşarsam hitabet size uygun şekliyle gelecektir. Biz hatip olan insanlar değiliz, Allah bize öğretecektir."

Bize Ebû Mu'âviye haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, Abdullah b. Sinân el-Esedî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Osman halife seçildiği zaman Abdullah, "En yüce pay sahibinden vazgeçmedik." dedi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr, Ubeydullah b. Musa ve Ebû Nu'aym el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize Mis'ar haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Meysere, en-Nezzâl b. Sebre'nin şöyle dediğini haber verdi:

Osman halife seçildiği zaman Abdullah, "Geriye kalanların en hayırlısını halife seçtik, onu ıskalamadık." dedi.

Bize Haccâc b. Muhammed, Şu'be'den; o da Abdülmelik b. Meysere'den naklen en-Nezzâl b. Sebre'nin şöyle dediğini haber verdi: Abdullah b. Mes'ûd'u bu mescitte gördüm. O, "Geriye kalanların en hayırlısını devlet başkanı olarak seçtik, ıskalamadık." demeden hiç bir konuşma yapmadı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Âsım b. Behdele, Ebû Vâil'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd, Osman b. Affân halife seçildiğinde sekizinci defa *Medine*'den *Kûfe*'ye gitti. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra dedi ki: "Asıl konuya gelince, Müminlerin Emiri Ömer b. el-Hattâb vefat etti. O günden daha çok hıçkırığa boğulduğumuz bir gün görmedik. Muhammed'in arkadaşları olarak toplandık ve ümmetin pay sahibi en hayırlısını ıskalamadık. Müminlerin Emiri Osman'a biat ettik. Bizim peşimiz sıra [diğer insanlar da] ona biat ettiler."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. İsmail b. Muhammed b. Sa'd b. Ebû Vakkâs, Osman b. Muhammed b. el-Ahnesî'nin şöyle dediğini anlattı. Ayrıca bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi; dedi ki: Bize Yak'ûb b. Zeyd, babasından nakletti. [Yukarıdaki birinci senedin ilk ravisi] Osman b. Muhammed b. el-Ahnesî ve [bu ikinci senedin ilk ravisi] Zeyd'in babası şöyle dediler:

Hicretin 23. senesinin Zilhicce ayının bitimine bir gece kalan güne tekabül eden Salı gününde Osman'a biat edildi. Böylece o, hicrî 24. senenin Muharrem ayını halife olarak karşıladı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, sözünde şöyle dedi:

O sene Osman, Abdurrahman b. Avf'ı hacca yönlendirdi. O da hicrî 24. senede insanlarla beraber hac farizasını eda etti. Sonra Osman on yıllık hilafet süresinin tamamında [her yıl] halife olarak [görevi bizzat üzerine almak suretiyle] insanlarla beraber hac farizasını yerine getirdi. Ancak bunun tek istisnası muhasara edildiği hicrî 35. senedir. O sene Abdullah b. Abbâs'ı insanlarla birlikte hac yapmakla görevlendirmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî, o da Dâvûd b. el-Husayn'dan; o da İkrime'den naklen İbn Abbâs'ın şöyle dediğini anlattı:

Osman b. Affân, kendisinin öldürüldüğü hicrî 35. senede onu [İbn Abbâs'ı] hac yaptırmakla görevlendirmişti. O da çıkıp Osman'ın emriyle insanlara hac yaptırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'nin şöyle dediğini anlattı:

Osman halife olarak görev yaptığı on iki yılın ilk altı senesinde [birçok] iş yaptı. İnsanlar onun hiçbir şeyini yadırgamadı. Hatta o, Kureyş'e Ömer b. el-Hattâb'dan daha sevimli hale gelmişti. Çünkü Ömer onlara karşı sert idi. Osman halife olunca onlara yumuşak davrandı ve onlarla irtibatını kuvvetlendirdi. Sonra insanların idaresini hafife aldı. Son altı yılda akrabalarına ve yakın aile çevresine idarî görevler verdi. *Mısır*'ın beşte birini Mervân'a tahsis etti. Akrabalarına mal verdi. Allah'ın emrettiği sıla-i rahmi böyle yorumladı. Mal-mülk edindi. Hazineden borç aldı ve dedi ki: "Ebû Bekir ve Ömer, hazineden kendi hakları olanı [kullanmayıp] bıraktılar. Ben ise hakkımı aldım ve akrabalarıma dağıttım." İşte insanlar onun bu davranışını yadırgadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer, babasından naklen Ümmü Bekir bt. el-Misver'in şöyle dediğini anlattı:

Osman'ı şöyle konuşurken duydum: "Ey İnsanlar! Ebû Bekir ve Ömer bu mal [hazine] konusunda 'kendilerini ve akrabalarım ondan men etmek' şeklinde bir yoruma gittiler. Ben ise onu sıla-i rahmime [akrabalarıma harcamaya] yordum."

▪ Mısırlılar ve Osman'ın (r) Kuşatılması

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. Ca'fer anlattı. O da Ümmü er-Rebî bt. Abdurrahman b. Muhammed b. Mesleme'den naklen babasının şöyle dediğini anlattı. Yine[82] bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yahya b. Abdülazîz, Ca'fer b. Mahmûd'dan naklen Muhammed b. Mesleme'nin şöyle dediğini anlattı. Ayrıca bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Cüreyc ve Dâvûd b. Abdurrahman el-Attâr anlattılar; dediler ki: Bize Amr b. Dînâr, Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediğini anlattı:

Mısırlılar, Osman'ı [hilafetten indirmeye] niyetlenerek *Mısır*'dan çıkıp *Zû Huşub* denilen yerde konakladıkları zaman Osman, Muhammed b. Mesleme'yi çağırdı ve ona, "Onlara git. Onları benden vazgeçir, tarziye ver. Talep ettikleri şeyleri yapacağımı; hakkında konuştukları şu şu işlerden vazgeçeceğimi onlara bildir." dedi. Muhammed b. Mesleme onlara [ulaşmak için] *Zû Huşub*'a doğru [yola çıkmak üzere bir bineğe] bindi. Câbir şöyle dedi: Osman, benim de içinde bulunduğum Ensâr'dan elli süvariyi onunla beraber gönderdi. Bunların reisleri dört kişiydi: Abdurrahman b. Udeys el-Belevî, Sûdân b. Humrân el-Murâdî, İbn el-Beyyâ ve Amr b. el-Hamık el-Huzâ'î. Bu sonuncunun ismi öne çıktı. Hatta [o süvarilere] Amr b. el-Hamık'ın ordusu deniliyordu. Muhammed b. Mesleme onlara geldi ve "Müminlerin Emiri şöyle şöyle diyor." diyerek onun sözlerini onlara aktardı. Onlar dönünceye kadar onların yanından ayrılmadı. *Büveyb*'e[83] geldikleri zaman orada üzerinde zekât damgası olan [zekâttan toplanan] bir deve gördüler. Onu yakaladılar. Bir de ne görsünler, Osman'ın genç kölesi! Onun eşyalarını alıp araştırdılar. Eşyaların arasında[84] kurşun bir

---

[82] Atâ baskısının metninde unutulduğu anlaşılan buradaki "vav" (و) harfi İhsan Abbâs baskısında mevcuttur (M).

[83] Büveyb, iki dağ arasındaki geçittir. Hicaz halkının *Mısır*'a giriş yeri olduğu da söylenmiştir.

[84] Atâ baskısının metninde eksik olarak "îf" diye yazılmış olan bu kelime, İhsan Abbâs baskısında "fîhi" şeklindedir ki doğrusu da budur (M).

tüpte idâvenin[85] ortasında suyun içinde, Abdullah b. Sa'd'a gönderilen bir mektup buldular. Mektupta, Osman'a baş kaldıran topluluktan falana şunu yap, filana şunu yap [gibi emirler] vardı. Aynı grup ikinci kez döndü ve *Zû Huşub* denilen yerde konakladı. Osman, Muhammed b. Mesleme'ye "Çık git, onları benden vazgeçir!" diye [haber] gönderdi. Muhammed b. Mesleme, "Hayır, bunu yapmam." dedi. [Ravi] dedi ki: Geldiler ve Osman'ı kuşattılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. el-Hâris b. el-Fudayl anlattı; dedi ki: Bana babam, Süfyân b. Ebü'l-Avcâ'nın şöyle dediğini anlattı:

Osman mektup yazdığını veya böyle bir elçi gönderdiğini inkâr etti ve "Bu benim dışımda yapıldı." dedi.

Bize Kabîsa b. Ukbe; o, Süfyân'dan; o da Ebû İshâk'tan naklen, Amr b. el-Asamm'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ben *Zû Huşub* ordusuyla gönderilenlerin içindeydim. Bize dediler ki: "Allah Resûlü'nün sahâbelerine 'Gelelim mi?' diye sorun, en sonunda da Ali'ye sorun!" Onlara sorduk. Ali hariç, hepsi "Gelin!" dediler. Ali ise şöyle dedi: "Ben size [bunu] emretmiyorum. Şayet [beni dinlemekten] kaçınırsanız, bu yumurta [çok] civciv çıkarır."[86]

▪ Hilafetten İndirilme Konusunda Osman'a Söylenenler ve Onun Buna Cevapları

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Bana Ya'lâ b. Hakîm, Nâfi'in şöyle dediğini nakletti: Bana Abdullah b. Ömer anlattı; dedi ki:

Evde kuşatılmış iken Osman bana "el-Muğîre b. el-Ahnes'in bana işaret ettiği konu hakkında görüşün nedir?" dedi. Ben, "O sana neyi işaret etti?" dedim. "O grup beni hilafetten indirmek istiyormuş. Şayet hilafeti bırakırsam onlar da beni [serbest] bırakacaklarmış. Hilafeti bırakmasam beni öldüreceklermiş". dedi. Ona, "Hilafetten vazgeçersen, dünyada ebedî

---

[85] Bu kelime (el-idâve) İhsan ve Atâ baskılarında yanlış olarak "el-idâre" diye geçmektedir. İdâve, su içmek için deriden yapılmış küçük kaptır.

[86] Ali, herhalde bu sözüyle "İsyanınız pek çok olaya gebedir, büyük fitnelere sebep olabilir." demek istemektedir (M).

olarak bırakılacağım mı sanıyorsun?" diye sordum. "Hayır!" dedi. "Onlar Cennet ve Cehennem'e sahip midirler?" dedim. "Hayır!" dedi. "Şayet hilafetten vazgeçmezsen sana, seni öldürmekten daha fazla bir şey yapabilirler mi?" diye sordum. "Hayır!" dedi. "İslâm'da böyle bir adet başlatmanı uygun görmüyorum. Başkanlarma öfkelenen her grup onu tahttan indirir. Allah'ın sana giydirdiği gömleği çıkarma!" dedim.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Ebû Halîfe haber verdi; dedi ki: Bana Ümmü Yusuf b. Mâhek, annesinin şöyle dediğini anlattı:

Osman kuşatılmış iken onun huzuruna girip, "Bizim için hilafetten feragat et!" diyorlardı. O da, "Ben Allah'ın bana giydirdiği bir gömleği çıkarmam. Ancak hoşlanmadığınız [diğer] şeylerden vazgeçerim." diyordu.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Talha b. Zeyd el-Cezerî veya eş-Şâmî, Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Meryem'den naklen, Abdurrahman b. Cübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Osman'a dedi ki: *"Allah bir gün sana bir gömlek giydirecek. Şayet münafıklar senden onu çıkarmanı isterlerse, bir zalim için onu çıkarma!"*

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme, İsmail b. Ebû Hâlid'in şöyle dediğini haber verdi: Bize Kays haber verdi; dedi ki: Bana Osman'ın mevlası Ebû Sehle haber verdi; dedi ki:

Allah Resûlü (sas) hastalığı sırasında buyurdu ki: *"Bazı sahâbelerimin yanımda olmasını arzu ediyorum."* Âişe dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Sana Ebû Bekir'i çağırayım mı?" diye sordum. Susunca onu istemediğini anladım. "Sana Ömer'i çağırayım mı?" dedim. Susunca onu istemediğini anladım. "Sana Ali'yi çağırayım mı?" dedim. Susunca onu istemediğini anladım. "Sana İbn Affân'ı çağırayım mı?" dedim. *"Evet!"* dedi. "O geldiği zaman Allah Resûlü (sas) bana uzaklaşmam için işaret etti. Osman geldi ve Peygamber'in yanına oturdu. Allah Resûlü (sas) bir şeyler söyledikçe Osman'ın rengi değişti." Kays dedi ki: Ebû Sehle bana şöyle dedi: Ev [kuşatma] günü olunca Osman'a, "Savaşmayacak mısın?" denildi. Osman "Allah Resûlü (sas) bana bir tavsiyede bulundu. Onu yerine getirmek için sabredeceğim." dedi. Ebû Sehle dedi ki: İnsanlar o sözün, işte o gün [için] olduğu görüşündedirler.

Bize Affân b. Müslim ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd, Ebû Ümâme b. Sehl'in şöyle dediğini haber verdi:

Kuşatıldığı zaman Osman ile beraber evdeydim. Öyle bir yere giriyorduk ki, oraya girince [damdaki döşenmiş] taşların üzerinde olan kişilerin seslerini duyuyorduk. Bir gün bir ihtiyacı için Osman da [oraya] girdi. Rengi atmış olarak çıktı ve dedi ki: "Şimdi onlar beni öldürmekle tehdit ediyorlar." Biz de "Ey Müminlerin Emiri! Onlara karşı Allah sana yeter!" dedik. Sözüne şöyle devam etti: "Beni niçin öldürecekler? Allah Resûlü'nün (sas) şöyle dediğini duydum: *'Müslüman bir kişinin kanı, sadece şu üçünden biri ise helal olur: İman etmesinden sonra küfre giren adam, evlendikten sonra zina eden ve bir cana karşılık [kısas] olmaksızın bir kimseyi öldüren.'* Allah'a yemin ederim ki, ne Cahiliye döneminde, ne de Müslüman olduktan sonra, asla zina etmedim. Allah bana hidayeti nasip ettiğinden beri dinimi değiştirmeyi arzu etmedim. Hiçbir kimseyi de öldürmedim. Hangi sebeple bunlar beni öldürecekler?"

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Ebû Bekir haber verdi; dedi ki: Bize Heyyâc b. Serî, Mücâhid'in şöyle dediğini haber verdi:

Osman kendini kuşatanlara yaklaştı ve "Ey topluluk! Beni öldürmeyin! Ben idareci [halife] ve Müslüman bir kardeşim. Allah'a yemin ederim ki, doğruyu bulsam ya da hata etsem de sadece gücüm yettiği kadar ıslahı murad ediyorum. Şayet beni öldürürseniz sonsuza kadar birlikte toplu olarak namaz kılamazsınız, sonsuza kadar birlikte savaşamazsınız ve [düşmandan ele geçirdiğiniz] ganimetleriniz aranızda paylaştırılamaz." dedi. Onlar bundan kaçınınca dedi ki: "Size Allah'ı hatırlatıyorum. [Allah için hatırlayın!] Müminlerin Emiri [Ömer] vefat ettiğinde [beni, şimdi] çağırdığınız şeye çağırdınız mı? Sizin kararınız toplu idi, ayrılmamıştı. Siz Allah'ın dininin ve hakkının sahipleriydiniz. Allah'ın sizin çağrınıza icabet etmediğini mi, yoksa dinin Allah katında değersiz olduğunu mu söylüyorsunuz? Ya da benim bu [hilafet] işini, Müslümanların istişaresi ile değil de kılıçla ve cebren mi aldığımı veyahut Allah'ın işimin [hilafetimin daha] başlangıcında, sonunda [olacak] bir şeyi bilmediğini mi söylüyorsunuz?" Onlar [onun sözünü dinlemekten] kaçındıkları zaman dedi ki: "Ey Allah'ım! Onları tek tek say, param parça ederek öldür ve onlardan hiçbirini bırakma!" Mücâhid

şöyle dedi: "Allah onların içinden fitnede katil olanları öldürdü. Yezîd *Medine* halkının üzerine 20.000 asker gönderdi. Bunlar üç gün *Medine*'de [savaşta yapılan her şeyi yapmayı] mubah sayarak [Osman'ın şehit edilmesi olayında ortaya koydukları] riyakârlık ve gevşeklikten dolayı onlara her istediklerini yaptılar.[87]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Amr b. Abdullah b. Anbese b. Amr b. Osman anlattı; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah b. Amr b. Osman, İbn Lebîbe'den naklen şunları anlattı:

Osman kuşatıldığı zaman duvarın yüksek bir yerindeki delikten onlara yaklaşıp dedi ki: "Talha sizin içinizde mi?" "Evet!" dediler. "Sana Allah'ı hatırlatırım. Bilir misin ki, Allah Resûlü (sas) Muhacirlerle Ensâr'ı kardeş yaptığında kendisiyle beni kardeş ilan etmişti, değil mi?" diye sordu. Talha, "Allah şahittir, evet!" Talha'ya bu sorulduğunda şöyle dedi: Bana Allah'ı şahit gösterdi. Gördüğüm bir şeye şahitlik etmeyeyim mi?

Bize Muhammed b. Yezîd el-Vâsıtî ve Yezîd b. Hârûn haber verdiler; dediler ki: Bize el-Avvâm b. Havşeb, Habîb b. Ebû Sâbit'ten naklen Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali'nin şöyle dediğini haber verdi:

Evde kuşatılmış iken Osman, Ali'ye [bir haberci] gönderdi ve onun kendisine gelmesini istedi. Bunun üzerine onunla ilgilenip onu [gitmekten] menettiler. Ebû Ca'fer dedi ki: Ali başındaki siyah sarığı çözdü ve şu mealde sözler söyledi: "Ey Allah'ım! Onun öldürülmesine razı değilim ve bunu emretmiyorum. Allah'a yemin olsun ki, onun öldürülmesine razı değilim ve bunu emretmiyorum."

Bize Kesîr b. Hişâm, Ca'fer b. Bürkân'ın şöyle dediğini haber verdi: Bana Râşid b. Keysân Ebû Fezâre el-Absî şunları anlattı:

Osman evde kuşatılmış iken kendisine gelsin diye Ali'ye [bir elçi ile haber] gönderdi. Ali ona gitmek üzere kalktı. Hemen Ali'nin yakın aile çevresinden bazıları kalkıp ona mani oldular ve şöyle dediler: "Önündeki bölük bölük askerleri görmüyor musun? Bunlardan kurtulup ona ulaşamazsın." Ali'nin başında siyah bir sarık vardı. Onu başından çözdü. Sonra Osman'ın elçisine attı ve dedi ki: "Gördüğün şeyi ona haber ver!" Sonra Ali

[87] Bu savaşla Harre vakası kastedilmektedir.

mescitten çıktı. Nihayet *Medine* çarşısındaki *Ehcârüzzeyt*'e[88] geldiğinde onun öldürüldüğü haberi kendisine ulaştı. Bunun üzerine şöyle dedi: "Ey Allah'ım! Onu öldürmüş olmak veya öldürülmesine meyletmek suretiyle onun kanının dökülmesinden uzak olduğumu sana arz ediyorum."

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân haber verdi; dedi ki: Bize Meymûn b. Mihrân haber verdi; dedi ki:

Osman b. Affân, evde kuşatıldığı zaman, "Sorup soruştur! Bak bakalım, insanlar ne diyor?" diyerek bir adam gönderdi. [Adam gidip dönünce] dedi ki: Bazı insanların "Onun kanı artık helal oldu." dediklerini duydum. Bu söz üzerine Osman şöyle dedi: "Müslüman bir kişinin kanı, imanından sonra inkâr eden bir adam, evlendikten sonra zina eden, birini öldürüp de ona karşılık [kısasla] öldürülen biri olmadıkça helal olmaz." [Meymûn] dedi ki: Zannedersem o, öyle veya şöyle dedi: "Ya da yeryüzünde fitne çıkarmaya çalışan birisi olmadıkça..."

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe haber verdi; dedi ki: Ya'lâ b. Hakîm, Nâfi'den naklen İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

Osman'ı öldürmek istediklerinde onlara yaklaşıp şöyle dedi: "Hangi sebeple beni öldüreceksiniz? Ben Allah Resûlü'nü (sas) şöyle derken duydum: *"Şu üçünden biri olmadıkça bir adamın öldürülmesi helal değildir: Müslüman olmasından sonra inkâr eden adam ki şüphesiz bu öldürülür. Evlendikten sonra zina eden adam ki şüphesiz bu recmedilir. Taammüden bir adamı öldüren adam ki bu da şüphesiz öldürülür."*

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr, babasından naklen Alkame b. Vakkâs'ın şöyle dediğini haber verdi:

Amr b. el-Âs, Osman minberdeyken ona şöyle dedi: "Ey Osman! Sen bu ümmeti kum tepelerine[89] götüren bir işi yüklendin. Tövbe et, onlar da seninle beraber tövbe etsinler! [Alkame] dedi ki: Osman yüzünü kıbleye döndü, ellerini kaldırdı ve "Ey Allah'ım! Ben senin affını istiyorum ve sana tövbe ediyorum." dedi. İnsanlar da ellerini kaldırdılar.

---

[88] Ehcârüzzeyt, üzerine yol yapıldığı için taşların toprağa gömülüp kaybolduğu taşlık bir mevkidir.

[89] Bu tabirle zor ve sıkıntılı işleri kast etmektedir.

Bize Âmir b. Lüeyoğulları'ndan Abdülazîz b. Abdullah el-Üveysî haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd, babasından naklen Amr b. el-Âs'ın Osman'a şöyle dediğini haber verdi:

Sen bizi kum tepelerine götürdün. Biz de seninle beraber gittik. Tövbe et ki, insanlar da seninle beraber tövbe etsin. Osman iki elini kaldırdı ve dedi ki: "Ey Allah'ım! Sana tövbe ediyorum."

Bize Şebâbe b. Sevvâr el-Fezârî haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. Sa'd, babasından naklen dedesinin şöyle dediğini anlattı:

Osman b. Affân'ı şöyle derken duydum: "Şayet Allah'ın kitabında benim iki ayağıma kelepçe vurmaya dair bir şey bulursanız, ayaklarıma kelepçe vurun."

Bize Abdullah b. İdrîs haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân, Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediğini haber verdi:

Zeyd b. Sâbit, Osman'a geldi ve "İşte bu Ensâr kapıda! 'Şayet istersen biz ikinci defa Allah'ın yardımcıları oluruz.' diyorlar." dedi. Osman dedi ki: "Savaşmak ise, hayır!"

Bize Abdullah b. İdrîs haber verdi; dedi ki: Bize Yahyâ b. Sa'îd, Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'nın şöyle dediğini haber verdi:

Evinin kuşatıldığı gün Osman, şöyle dedi: "Şüphesiz içinizden benden daha büyük zenginliğe sahip olan, elini ve silahını geri çeken adamdır."

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, Ebû Sâlih'ten naklen Ebû Hüreyre'nin şöyle dediğini haber verdi:

Evin kuşatıldığı gün Osman'ın huzuruna girdim. Dedim ki: "Ey Müminlerin Emiri! Savaş artık mubah oldu![90]" Osman dedi ki: "Ey Ebû Hüreyre! Bütün insanları ve beni öldürmen seni sevindirir mi?" "Hayır!" dedim. Osman, "Allah'a yemin olsun ki, gerçekten sen bir tek adamı öldürsen, bütün insanları öldürmüş gibi olursun."[91]dedi. Ebû Hüreyre, "Bunun üzerine döndüm ve artık savaşmadım." dedi.

---

[90] Leiden baskısında ve yazma nüshalarda bu ibare (Tâbe'd-darbü), "Tâbün em darbün - İyilik mi yoksa savaş mı?" diye geçmektedir. İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye'si, İbn Asâkir'in Tarih'i ve ez-Zehebî'nin Tarih'i gibi kaynaklara uyarak "Tâbe'd-darbü" ifadesini tercih ettim. [Atâ baskısında da Leiden baskısındaki ibare (Tâbün em darbün) yer almaktadır (M)].

[91] Leiden, İhsan ve Atâ baskılarında bu ibare (katelte'n-nase), "kutile'n-nasu -insanlar öldürüldü" diye geçmektedir. Buraya alınan ifade Chester Beatty ve III. Ahmed nüshalarında mevcuttur.

Bize Üsâme b. Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve, babasından naklen Abdullah b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

"Evin [kuşatıldığı] gün Osman'a şöyle dedim: 'Onlarla savaş! Allah'a yemin olsun ki, Allah onlarla savaşmayı sana helal kılmıştır.' Bunun üzerine o, 'Hayır. Vallahi onlarla asla savaşmam.' dedi. O oruçlu iken yanına girdiler." [Urve] dedi ki: Osman, ev [muhafızlığı] konusunda Abdullah b. ez-Zübeyr'i görevlendirmiş ve şöyle demişti: "Bana itaat etmesi hususunda kimin üzerinde hakkım varsa o, Abdullah b. ez-Zübeyr'e itaat etsin!"

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî b. Uleyye haber verdi; dedi ki: Bize Eyyûb, İbn Ebû Müleyke'den naklen Abdullah b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Osman'a dedim ki: "Ey Müminlerin Emiri! Şüphesiz evde senin yanında, -onlardan daha az [sayıda] olmalarına rağmen- Osman için Allah'ın yardımını isteyen bir topluluk vardır. İzin ver bana, savaşayım!" Osman, "Kanı dökülen adam hakkında Allah'ı hatırlarım[92] (Allah'tan korkarım)." dedi. [İlk ravi] dedi ki: Burada [hatırlama manasını ifade eden fiil için] "enşüdü" veya "üzekkiru" kelimesini telaffuz etti. Yine [ilk ravi] dedi ki: "Kanı dökülen adam" ya da "benim uğrumda kanı dökülen adam" ifadesini kullandı.

Bize İsmail b. İbrahim, İbn Avn'dan naklen İbn Sîrîn'in şöyle dediğini haber verdi:

O gün Osman ile beraber evde 700 kişi vardı. Şayet onları bıraksaydı Allah'ın izniyle onları [asileri] bizim bölgemizden çıkarıncaya kadar kılıçtan geçirirlerdi. [Evdekilerin] arasında İbn Ömer, el-Hasan b. Ali ve Abdullah b. ez-Zübeyr de vardı.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme, Abdülmelik b. Ebû Süleyman'ın şöyle dediğini haber verdi: Bana Ebû Leyla el-Kindî anlattı; dedi ki:

Osman'ı kuşatılmışken gördüm. O bir delikten şöyle konuşurken görüldü: "Ey İnsanlar! Beni öldürmeyin, tövbeye davet edin! Vallahi şayet beni öldürürseniz ebediyen beraberce namaz kılamaz, düşmanla cihat edemezsiniz. Şöyle oluncaya kadar ayrılığa düşersiniz." Parmaklarını birbirine kenetledi ve sonra dedi ki: ***"Ey kavmim! Sakın bana karşı olan düşmanlığınız,***

[92] Buradaki "enşüdü-hatırlarım" kelimesi, yanlış olarak İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında "enşüdüke -sana hatırlatırım" diye geçmektdir.

Nûh kavminin veya Hûd kavminin ya da Sâlih'in kavminin başına gelen belaların bir benzerinin sizin de başınıza gelmesine sebebiyet vermesin! Lût'un kavmi de sizden pek uzak değildir."[93] Abdullah b. Selâm'a, "Görüşün nedir?" diye [haber] gönderdi. O da "Kendini tut, kendini tut! Şüphesiz bu davranış, delil hususunda [senin elini] daha güçlü kılacaktır." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd, İbn Abbâs el-Mahzûmî'nin mevlası Ebû Ca'fer el-Kâri'nin şöyle dediğini haber verdi:

Osman'ı kuşatan Mısırlılar 600 kişi idi. Onların başında Abdurrahman b. Udeys el-Belevî, Kinâne b. Bişr b. Attâb el-Kindî ve Amr b. el-Hamık el-Huzâ'î vardı. *Kûfe*'den gelen 200 kişinin reisi, Mâlik b. el-Eşter en-Neha'î; *Basra*'dan gelen 100 kişinin başkanı Hukeym b. Cebele el-Abdî idi. Onlar şerde tek bir el [gibi] idiler. İnsanların ayak takımı onlara meyledip katılıyorlardı. Bunların ahitleri ve emanetleri farklıydı.[94] Bunlar aynı zamanda [fesada meraklı] delirmiş kişilerdi. Osman'ı yardımsız bırakan Allah Resûlü'nün sahâbeleri, fitneye atılmayı hoş karşılamamışlardı. Bir de işin onun öldürülmesi boyutuna ulaşacağını tahmin edememişlerdi. Sonradan bu hususta yaptıklarına pişman olmuşlardı. Ömrüme yemin ederim ki, onlar ayağa kalksalardı veya [en azından] onlardan bir kısmı ayağa kalkıp asilerin yüzlerine toprak serpselerdi,[95] onlar bozguna uğrayarak çekip giderlerdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana el-Hakem b. el-Kâsım, el-Misver b. Mahreme'nin mevlası Ebû Avn'ın şöyle dediğini anlattı:

Mısırlılar, *Kûfe*'den Irak'ın yardımı, *Basra* ile *Şam*'ın yardımı gelinceye kadar, Osman'ın kanını dökmekten ve onunla savaşmaktan geri durdular. Bunlar gelip de asiler güruhu cesaretlenince ve İbn Âmir'in kuvvetlerinin *Irak*'tan, Abdullah b. Sa'd'ın kuvvetlerinin de *Mısır*'dan [oraya gelmek

[93] Hud 11/89.

[94] Bu kelime (mericet - farklı oldu), Leiden baskısında " müzicet - karışık oldu" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'mericet' şeklinde olmalıdır." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında da aynı olan rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İbnü'l-Esîr'in en-Nihâye'sinde de aynı tercih (mericet) söz konusudur. İhsan ve Atâ baskılarında da "müzicet" imlası mevcuttu

[95] Buradaki "yüzlerine toprak serpmek" ifadesi, "onların önüne geçmek" anlamında bir deyimdir (M).

üzere] ayrıldığı haberi kendilerine ulaşınca "Yardım gelmeden önce onun işini bitirelim!" dediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Abdülmecîd b. Süheyl'den naklen Mâlik b. Ebû Âmir'in şöyle dediğini anlattı:

Sa'd b. Ebû Vakkâs çıkıp Osman -Allah ona rahmet eylesin- kuşatılmış iken onun huzuruna geldi. Sonra onun yanından çıktı. Abdurrahman b. Udeys'i, Mâlik el-Eşter'i ve Hukeym b. Cebele'yi görünce bir elini diğerine vurdu, sonra "***İnnâ lillah ve innâ ileyhi râciûn***" dedi. Ardından aşikâr bir şekilde şöyle söylendi: "Vallahi başında bunların bulundukları bir iş, mutlaka kötü bir iştir."

▪ Osman b. Affân'ın -Allah ona rahmet eylesin- Öldürülmesi

Bize İsmail b. İbrahim, İbn Avn'dan naklen el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi: Bana Vessâb haber verdi - ki o Müminlerin Emiri Ömer'in azadına nail olmuştu. Onun boğazında sanki dağlanmış[96] gibi olan iki yara izi görmüştüm. Bu iki yarayı kuşatıldığı gün Osman'ın evinde almıştı.- Dedi ki:

Osman beni gönderdi ve ben ona el-Eşter'i çağırdım. O da geldi. İbn Avn dedi ki: Onun [Vessâb'ın] şöyle dediğini zannediyorum:

Müminlerin Emiri'ne bir yastık, ona da bir yastık verdim. Osman, "Ey Eşter! İnsanlar benden ne istiyor?" diye sordu. Eşter, "Mutlaka içlerinden birini yerine getirmen gereken üç şey." dedi. Osman, "Nedir onlar?" dedi. Eşter, "Onlar seni [yönetim] işini onlara bırakıp 'İşte emir ve görev sizde! Hilafet için dilediğinizi seçin!' demen ile 'kendine kısas uygulanmasına imkân vermen' arasında muhayyer bırakıyorlar. Bu ikisinden kaçınırsan bu topluluk seni öldürecek." dedi. Osman, "Bu üçünden başka bir alternatif yok mu?" diye sordu. Eşter, "Hayır, bunların üçünden başka bir yol yok." dedi. Osman, "Hilafet işini onlara bırakmam hususuna gelince, Allah'ın bana giydirdiği bir gömleği asla çıkarmam." dedi. Vessâb dedi ki: Osman bundan başka şunları da söyledi: "Vallahi öne atılıp boynumun vurulmasını, Muhammed ümmetinin bir kısmının hakkını diğerlerine bırakmaya tercih ederim. -'Bu, Osman'ın sözüne daha çok benziyor.' dediler.- Kendime kısas

[96] Buradaki "keyyetân - iki dağlama yeri" kelimesi İhsan Abbâs baskısında "kübbetân"diye geçmektedir. (İhsan Abbâs, III, 72.) (M).

uygulanmasına imkân vermeme gelince, vallahi ben kesinlikle biliyorum ki benden önceki (halife olan) iki arkadaşım bazen hesaba çekiliyorlardı. Bedenim[97] kısas cezasını ifayı üzerine almaz.[98] Beni öldürmenize gelince, vallahi şayet beni öldürürseniz benden sonra sonsuza kadar birbirinizi sevemezsiniz. Benden sonra sonsuza kadar topluca namaz kılamazsınız. Ve benden sonra sonsuza kadar topluca düşmanla savaşamazsınız." Sonra [Eşter] kalkıp gitti. Biz bekledik, "Herhalde insanlar da [gitti.]" dedik. Derken Rüveycil geldi. Sanki o bir kurt gibiydi. Kapıdan göründü, sonra geri döndü. Ardından Muhammed b. Ebû Bekir on üç adamla birlikte geldi. Osman'ın yanına kadar vardı ve onun sakalını tuttu. O vaziyette iken konuştu ve nihayet dişlerinin gıcırdama sesi duyuldu: "Sana Mu'âviye'nin faydası dokunmadı. Sana İbn Âmir'in faydası dokunmadı. Sana mektuplarının faydası dokunmadı." Osman, "Ey kardeşimin oğlu, bırak sakalımı! "Ey kardeşimin oğlu, bırak sakalımı!" dedi. Vessâb dedi ki: "Topluluktan bir adamın ona yardım etmek üzere saldırdığını gördüm. Osman'a doğru uzun bir okla kalktı, onunla onun kafasına vurdu." Vessâb devamla dedi ki: "Sonra 'Artık bırak!' dedim" Sonra[99] vallahi öldürünceye kadar -Allah ona rahmet eylesin- onun üzerine çullandılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz, Abdurrahman b. Muhammed b. Abd'ın şöyle dediğini anlattı:

Muhammed b. Ebû Bekir, yanında Kinâne b. Bişr b. Attâb, Sûdân b. Hurmân ve Amr b. el-Hamık olduğu halde Amr b. Hazm'ın evinden atlayıp geçerek hücum etti. Osman'ı, eşi Nâile'nin yanında Mushaf'tan Bakara sûresini okurken buldular. Muhammed b. Ebû Bekir onların önüne geçti, Osman'ın sakalını tuttu ve şöyle dedi: "Allah seni rezil etti, ey sırtlan [veya

[97] Buradaki "bedenî - bedenim" kelimesi, Leiden ve onu takip eden baskılarda yanlış olarak "budde fî" diye geçmektedir. Doğrusu Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasıyle İbn 'Asakir'in (s. 410) İbn Sa'd'dan yaptığı nakilde geçen "bedenî" şeklindeki rivayettir.

[98] Hz. Osman bu sözüyle galiba "Ben kısas cezasını gerektirecek bir suç işlemedim. Böyle bir cezayı hak etmediğim halde kendime neden kısas cezası verilmesine izin vereyim?" demek istemiştir (M).

[99] Bu kelime (sümme - sonra), Leiden baskısında " semme -orada" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'sümme' şeklindedir." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında da aynı olan rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

ahmak ihtiyar]!"[100] Osman, "Ben sırtlan [veya ahmak ihtiyar] değilim, Allah'ın kulu ve Müminlerin Emiriyim." dedi. Muhammed, "Sana Mu'aviye'nin, falanın filanın faydası dokunmadı." dedi. Osman: "Ey kardeşimin oğlu! Bırak sakalımı! Senin tuttuğun şeyi baban asla tutmazdı." dedi. Muhammed, "Senden istediğim şey, sakalını tutmamdan çok daha şiddetli bir şeydir." diye karşılık verdi. Osman, "Sana karşı Allah'tan yardım ve inayet beklerim." dedi. Sonra elindeki kargı gibi uzun bir okla onun alnını yaraladı. Kinâne b. Bişr b. Attâb elindeki uzun okları havaya kaldırıp onları Osman'ın kulak dibine sapladı. Oklar boğazına girinceye kadar saplandı. Sonra kılıçla ona vurdu ve sonunda onu öldürdü.

Abdurrahman b. Abdülazîz dedi ki: İbn Ebû Avn'ın şöyle dediğini duydum:

Kinâne b. Bişr demir bir çubukla onun alnına ve başının ön kısmına vurdu. Osman yüzükoyun yere kapandı. Yüzükoyun yere kapanmasından sonra Sûdân b. Humrân el-Murâdî ona vurdu ve öldürdü. Amr b. el-Hamık ise, can çekişirken Osman'ın üzerine atladı, göğsüne oturdu, dokuz yerinden yaraladı ve dedi ki: "O yaralardan üçünü Allah için yaptım. Altısını ise kalbimde ona karşı olan [kinim] için yaptım."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ez-Zübeyr b. Abdullah, ninesinin şöyle dediğini anlattı:

Uzun oklarla Osman'a vurduğu zaman o şöyle dedi: "Bismillah, Allah'a tevekkül ettim." Kan sakalın üzerine aktığı zaman damlıyordu. Mushaf önündeydi. "***Sübhanallah el-Azîm***" diyerek sol tarafının üzerine yaslandı. O esnada Kur'ân okuyordu. Kan Mushaf'ın üzerine aktı ve şu ayette durdu: ***"Onlara karşı Allah sana kâfi gelecektir. O her şeyi işiten ve her şeyi bilendir."***[101] Mushafı kapattı. Hep birlikte ona tek bir darbe indirdiler. Vallahi ona vurdular. Babam ona feda olsun, o geceyi rekât [namaz] ile ihya eder, akrabalarıyla devamlı irtibat kurar, mazlumu, yoksulu doyurur ve zayıfı korurdu. Allah ona rahmet eylesin.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer, İbn Ebû Avn'dan naklen ez-Zührî'nin şöyle dediğini anlattı:

---

[100] "Ahmak ihtiyar ve erkek sırtlan" anlamındaki "Na'sel" kelimesi Osman muhaliflerinin kendisi için kullandıkları bir lakaptı (E).

[101] Bakara 2/137.

Osman ikindi namazı vaktinde öldürüldü. Osman'ın siyah bir kölesi, Kinâne b. Bişr'e kuvvetli bir hamle yaptı ve onu öldürdü. Sûdân da bu köleye hamle yaptı ve onu öldürdü. Osman'ın evine bağırış-çağırış düştü. Onlardan biri şöyle bağırıyordu: "Osman'ın kanı helal olacak da malı helal olmayacak, öyle mi?" Bunun üzerine eşyalarını yağmaladılar. Nâile ayağa kalktı ve dedi ki: "*Kâbe*'nin Rabbine yemin olsun ki siz hırsızsınız. Ey Allah'ın düşmanları! Osman'ın kanıyla ilgili işlediğiniz [cinayet] bundan daha büyüktür. Vallahi siz çok oruç tutan, bir rekâtta Kur'ân'ın tümünü okuyan ve çok namaz kılan birisi olduğu halde onu öldürdünüz." Sonra insanlar Osman'ın evinden çıktılar. Evin kapısı öldürülen üç kişinin üzerine kapandı: Osman, onun siyah kölesi ve Kinâne b. Bişr.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme ve Yezîd b. Hârûn haber verdiler; dediler ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe, Ya'lâ b. Hakîm'den naklen Nâfi'in şöyle dediğini haber verdi:

Öldürüldüğü günün sabahında Osman b. Affân, gördüğü şu rüyayı arkadaşlarına anlatıyordu: Dün gece Allah Resûlü'nü (sas) [rüyamda] gördüm. Bana, *"Ey Osman! Bizim yanımızda iftar et."* dedi. O gün içinde öldürüldü. Allah ona rahmet eylesin!

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ukbe, Abdurrahman b. Avf'ın mevlası Ebû Alkame'den naklen Kesîr b. es-Salt el-Kindî'nin şöyle dediğini nakletti:

Osman öldürüldüğü gün içinde [bir ara] uyudu. O gün Cuma'ydı. Uyandığı zaman dedi ki: "İnsanlar 'Osman kuruntudan ibaret bir idealini temenni etmiş.' demezlerse size bir söz söylerim. Kesîr dedi ki: 'Allah seni ıslah etsin, söyle bize! İnsanların ne diyeceği umurumuzda değil.' dedik. Bunun üzerine Osman şöyle dedi: "Bu uykumda Allah Resûlü'nü (sas) gördüm. Bana *'Gerçekten sen Cuma'yı bizim aramızda göreceksin.'* dedi."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb haber verdi; dedi ki: Bize Dâvûd haber verdi. Ona da Ziyâd b. Abdullah, Ümmü Hilâl b. Vekî'den naklen Osman'ın eşinin [Ravi dedi ki: Onun el-Ferâfisa'nın kızı olduğunu sanıyorum] şöyle dediğini haber verdi: "Osman azıcık uyudu. Uyandığı zaman dedi ki: "Bu güruh beni öldürecek." Ben, "Hayır, ey Müminlerin Emiri!" dedim. Osman dedi ki: "Gerçekten ben Allah Resûlü'nü

(sas), Ebû Bekir'i ve Ömer'i gördüm. *'Bu akşam bizim yanımızda iftar et!'* veya *'Sen bu akşam mutlaka bizim yanımızda iftar edeceksin.'* dediler."

▪ Osman'ın Bir Rekâtta Kur'ân'ın Tümünü Okuması

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm, Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediğini haber verdi:

Gerçekten Osman, geceyi ihya ediyor ve bir rekâtta Kur'ân'ı hatmediyordu.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr, Muhammed b. İbrahim'den naklen Abdurrahman b. Osman'ın şöyle dediğini haber verdi:

O gece kimse benden baskın çıkmasın diye minberin hemen arkasında durdum. Birden bir adam beni çimdiklemeye başladı. [Önce ona] dönmedim. Sonra tekrar çimdikleyince dönüp baktım, bir de ne göreyim Osman b. Affân. Yan tarafa çekildim, öne çıktı [ve minbere geçti.] Bir rekâtta [baştan sona] Kur'ân'ı okudu, sonra ayrılıp gitti.

Ebû Mu'âviye ed-Darîr, Âsım el-Ahvel'den naklen İbn Sîrîn'in şöyle dediğini haber verdi:

Osman öldürüldüğü zaman onun eşi şöyle dedi: "Gerçekten onu öldürdünüz ha! O, bir rekâtta [baştan sona] Kur'ân'ı okumak suretiyle bütün geceyi ihya ederdi."

Bize Abdullah b. Nümeyr, Kays'ın; o, Ebû İshâk'ın, o da ismini söylediği bir adamın şöyle dediğini haber verdi:

Güzel kokulu, temiz elbiseli bir adamı, arkasında bir delikanlı olduğu halde *Kâbe*'nin arka tarafında ayakta namaz kılarken gördüm. İnsanlar o adamın üzerine her üşüştüklerinde, delikanlı ona [yer] açıyordu. "Bu kimdir?" dedim. "Osman." dediler.

Bize Yusuf b. el-Garik haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Bükeyr, Atâ b. Ebû Rebâh'ın şöyle dediğini haber verdi:

Osman b. Affân, insanlara namaz kıldırdı. Sonra minberin arkasında ayağa kalkıp namaza durdu. Allah'ın kitabını tek bir rekâtta topladı [tümünü okudu]. Bu rekât tek idi. Onun için "Büteyrâ" [güdük] diye isimlendirildi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Kurre b. Hâlid ile Selâm b. Miskîn ile Muhammed b. Sîrîn haber verdiler; dediler ki: Osman'ı kuşatıp öldürmek için girdiklerinde onun eşi şöyle dedi: İster onu öldürün, ister bırakın! O, Kur'ân'ın tümünü okuduğu bir rekâtla geceyi ihya ederdi.

▪ Osman'ın -Allah Teâla ona rahmet eylesin- Geriye Bıraktıkları, Kaç Sene Yaşadığı ve Nereye Defnedildiği

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Sebre, Sa'îd b. Ebû Zeyd'den; o da ez-Zührî'den naklen, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Osman'ın hazinesinde öldürüldüğü gün 30.500.000 dirhem, 150.000 dinar vardı. Bunlar yağmalanıp götürüldü. *Rebeze*[102] denilen yerde 1.000 deve bıraktı. Ayrıca *Bi'rü Erîs*[103], *Hayber* ile *Vâdilkurâ*'da bulunan ve verdiği sadakalardan oluşan 200.000 dinar değerindeki malları bıraktı.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana ninemin amcası er-Rebî b. Mâlik b. Ebû Âmir, babasından naklen şunu anlattı:

İnsanlar ölülerini "*Huşşü Kevkeb*"[104] (Kevkeb'in Bostanı) denilen yere defnetmeye çekinirlerdi. Osman b. Affân şöyle demişti: "Sâlih bir adamın ölmesi ve oraya defnedilmesi yakındır. İnsanlar ona üzülür." Mâlik b. Ebû Âmir dedi ki: Osman b. Affân oraya defnedilen ilk kişi oldu.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bu sözü Muhammed b. Ömer'e aktardım. O da bunu bildi [hatırladı ve tasdik etti].

---

[102] Bu kelime, Atâ baskısında zal harfinin noktası unutularak dal ile er-Rebede" diye yanlış yazılmıştır. Böyle bir yer ismi mevcut değildir. İhsan Abbâs baskısında ise (III, 77) doğru imla (الربذة) mevcuttur (M).

[103] Bu kelime Leiden ve onu takip eden baskılarda yanlış olarak "Berâdîs" diye geçmektedir. Doğrusu Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasıyle İbn 'Asakir'in İbn Sa'd'dan yaptığı nakilde mevcuttur. Firûzâbâdî'ye göre Bi'r-i Erîs, *Kuba* Mescidinin önünde bir kuyudur.

[104] Bu kelime (Huşşü Kevkeb), Leiden baskısında "Haşşü Kevkeb" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'Huşşü Kevkeb' şeklindedir." notu mevcuttur. Yakut'un eserinde ve Kamus'da da "Huşşü Kevkeb -*Medine*'de bir mevki" diye geçmektedir. Bekrî'ye göre Huşşü Kevkeb, *Medine*'de bir mevkidir. Osman oraya defnedilmiştir. el-Huşşü bostan demektir. Kevkeb ise Ensar'dan biridir. Muaviye devlete hâkim olduğu zaman oranın duvarını yıktırıp Bakî'ye kattı. Osman oradan geçer ve şöyle derdi: "Buraya salih bir adam defnedilecektir." Oraya ilk defnedilen kişi kendisi oldu ama kabri kayboldu.

Bana Amr b. Abdullah b. Anbese, Muhammed b. Abdullah b. Amr'dan; o da İbn Lebîbe'den naklen Abdullah b. Amr b. Osman'ın[105] şöyle dediğini anlattı:

Hicrî 24. yılın Muharrem ayının ilk gününde Osman b. Affân'a Halife olarak biat edildi. Hicretin 36. senesinde Zilhicce ayının on dokuzuna tekabül eden bir Cuma gününde ikindiden sonra -Allah ona rahmet eylesin- öldürüldü. O gün oruçlu idi. Cumartesi gecesi akşam ile yatsı arasında el-Bakî'de *"Huşşü Kevkeb"* (Kevkeb'in Bostam) denilen yere defnedildi. Orası o gün Ümeyyeoğulları'nm mezarlığı idi. Onun hilafeti, on iki seneden on iki gün eksikti. Seksen iki yaşında iken öldürüldü. Ebû Ma'şer der ki: O, yetmiş beş yaşında iken öldürüldü.

▪ Osman'ı (r) Kimler Defnetti? Ne Zaman Defnedildi? Onun Cenazesini Kimler Kaldırdı? Kim Onun Cenaze Namazını Kıldırdı? Cenazesi Neyin Üzerinde Taşındı? Onun Kabrine Kimler İndi? Kimler Cenazesine Katıldı? Nereye Defnedildi?

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim et-Teymî, babasının; o da Abdullah b. Niyâr el-Eslemî'den naklen el-Eslemî'nin babasının şöyle dediğini anlattı:

Mu'âviye Hac için gittiğinde Eslem'in çarşıdaki caddelerde yer alan evlerine bakıp dedi ki: "Evlerini onlara zindan edin! [veya evlerini karanlık yapın, karartın! Onlara hoşlanmadıkları şeyleri duyurun!] Osman'ın katilleri! Allah onların kabirlerini zindan etsin!" Niyâr b. Mükrem dedi ki: Bu söz üzerine onun önüne atıldım ve "Müminlerin Emiri'nin cenazesini taşıyan, onu defneden, cenaze namazını kılan dört kişiden biri olduğum halde evim bana zindan edilecek,[106] öyle mi?" dedim. Mu'âviye onu tanıdı ve dedi ki: "Binayı yıkın! Onun (Osman'm) evine doğru (bakar şekilde) inşa etmeyin!" [Niyâr] dedi ki: Sonra yalnız kaldığında beni çağırdı

[105] Bu isim, Atâ baskısında, peltek se harfinin hazfiyle "Umman" diye geçmektedir (M).

[106] Bu kelime (yuzlemu - zindan edilir), Leiden baskısında " yuzlimu -zindan eder" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'yuzlemu' şeklindedir." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasmda da aym olan rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. Yazma nüshalardaki ifade şöyledir: "Hey Allah'ım! Evim bana zindan edilecek, öyle mi?"

ve "Onun cenazesini ne zaman kaldırıp defnettiniz? Cenaze namazını kim kıldırdı?" dedi. Ben de "Allah rahmet eylesin, onun cenazesini ben, Cübeyr b. Mut'im, Hakîm b. Hizâm ve Ebû Cehm b. Huzeyfe el-Adevî Cumartesi akşamı, akşam ile yatsı arasında kaldırdık. Cübeyr b. Mut'im öne geçti ve cenaze namazını kıldırdı." dedim. Mu'âviye onu tasdik etti. Onun kabrine inen kişiler de onlardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd, Muhammed b. Yusuf'un şöyle dediğini anlattı:

Nâile bt. el-Ferâfise yakasını önden ve arkadan yırtmış bir vaziyette, o gece yanında bir kandil ile "Vah, Müminlerin Emiri, vah!" diye feryat ederek dışarı çıktı. [Muhammed] dedi ki: Cübeyr b. Mut'im ona "Kandili söndür ki bizi fark ettirmesin! Kapının önündeki asileri gördün."[107] dedi. [Muhammed] dedi ki: Nâile kandili söndürdü. el-Bakî'a [*Medine* kabristanına] vardılar. Arkasında Hakîm b. Hizâm, Ebû Cehm b. Huzeyfe, Niyâr b. Mükrem el-Eslemî ve Osman'ın iki eşi Nâile bt. el-Ferâfise ile Ümmü'l-Benîn bt. Uyeyne olduğu halde Cübeyr b. Mut'im onun cenaze namazını kıldırdı. Niyâr b. Mükrem, Ebû Cehm b. Huzeyfe ve Cübeyr b. Mut'im onun [kabri için kazılan] çukura indiler. Hakîm b. Hizâm, Ümmü'l-Benîn ve Nâile ise onun naaşını adamlara sarkıtıyorlardı. Nihayet onu gömdüler. Kabrini (üzerini örtüp) gizlediler ve dağıldılar.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Mâlik Abdülmelik b. Hüseyn en-Neha'î, İmrân b. Müslim b. Riyâh'tan naklen, Abdullah el-Behî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Cübeyr b. Mut'im on altı adamla -kendisiyle beraber on yedi adam- Osman'ın cenaze namazını kıldırdı.

İbn Sa'd dedi ki: "Cenaze namazını dört kişiyle beraber kıldırdığı" şeklindeki birinci söz daha sağlamdır.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bana ninemin amcası er-Rebî b. Mâlik b. Ebû Âmir, babasının şöyle dediğini anlattı:

---

[107] Bu kelime (raeyti - gördün), Leiden baskısında "raeytü -gördüm" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'raeyti' şeklindedir." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında te harfini esre ile harekeleyen rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

Ben Osman b. Affân vefat ettiğinde onun cenazesini taşıyanlardan biriydim. Onun naaşını bir kapı üzerinde taşıdık. Hızlı götürdüğümüz için onun kafası kapıya çarpıp duruyordu. Çok büyük korkumuz vardı. Nihayet onu *"Huşşü Kevkeb"* (Kevkeb'in Bostanı) denilen yerdeki kabrine gömdük.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys, Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd'ın şöyle dediğini haber vedi:

Osman b. Affân'ın cenazesini dört kişi taşıdı: Cübeyr b. Mut'im, Hakîm b. Hizâm, Niyâr b. Mükrem el-Eslemî ve Araplardan bir genç. Ona dedim ki: O genç, Mâlik b. Ebû Âmir'in dedesidir. Dedi ki: İsmi bana söylenmedi. Osmanîler [Osman'ın aşireti] bu mahremiyeti benden daha iyi bilir ve daha iyi gözetirler.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman haber verdi; dedi ki: Babamı şunları söylerken duydum:

Ebû Osman, bize Osman'ın günlerinin[108] ortasında öldürüldüğünü haber verdi.

Bize Abdullah b. İdrîs haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays b. Ebû Hâzim'den naklen Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in şöyle dediğini haber verdi:

"Kendimi Ömer'in kız kardeşi Müslüman iken beni bağladığı halde görüyorum. *Uhud* dağı, İbn Affân'a yaptıklarınızdan dolayı paramparça olup dağılsa yeridir."[109]

[108] Teşrık günleri, Kurban bayramının arefe gününden başlayıp dördüncü gününe kadar devam eden günlerdir (M).

[109] Sa'îd b. Zeyd, Ömer'in amcasının oğludur ve kız kardeşi Fatıma'nın eşidir. İlk cümlesiyle Ömer'in İslâm'a girmesine sebep olan meşhur olaya atıf yapmaktadır. Ömer'in onu bağlamasından kasdı, sıkıştırıp aşağılamasıdır. Aynı rivayet Buharî başta olmak üzere bazı kaynaklarda biraz değişik lafızlarla şöyle geçmektedir: "Raeytünî ve inne umera mûsikî ala'l-İslâmi. Ve lev inkadde uhudun mimmâ fe'altüm bi Usmâne kâne mahkûken en yenkadde. -Kendimi Ömer'in [henüz Müslüman olmamışken] beni Müslüman olduğum için bağladığı halde gördüm. Sizin Osman'a yaptığınızdan dolayı *Uhud* dağı parçalanıp yıkılsa yeridir." (M).

▪ Allah Resûlü'nün (sas) Ashâbı'nın Söyledikleri Sözler

Bize Abdullah b. İdrîs haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Ebû Eyyûb, Hilâl b. Ebû Hamîd'den[110] naklen Abdullah b. Ukeym'in şöyle dediğini haber verdi:

Osman'dan sonra hiçbir halifenin kanının dökülmesine asla yardım etmeyeceğim. Abdullah dedi ki: Ona "Ey Ebû Ma'bed! Yoksa onun kanının dökülmesine yardım mı ettin?" denildi. Cevaben "Onun kötülüklerini sayıp dökmeyi, kanının akıtılmasına yardım sayıyorum." dedi.

Bize Abdullah b. İdrîs haber verdi; dedi ki: Bize Leys, Ziyâd b. Ebû Melîh'ten; o da babasından naklen İbn Abbâs'ın şöyle dediğini haber verdi:

Şayet insanlar Osman'ın katlinde ittifak etselerdi, Lût kavmine atıldığı gibi gökyüzünden onlara taş yağdırılırdı.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize es-Sa'ik b. Hazn haber verdi; dedi ki: Bize Katâde, Zehdem el-Cermî'nin şöyle dediğini haber vedi:

İbn Abbâs [insanlara] hitap etti ve dedi ki: "İnsanlar Osman'ın kanını [katillerinin cezalandırılmasını] talep etmeselerdi üzerlerine gökten taş yağdırılırdı."

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân haber verdi; dedi ki: Bana el-Alâ b. Abdullah b. Râfi, Meymûn b. Mihrân'ın şunları söylediğini anlattı:

Osman öldürüldüğü zaman Huzeyfe, eliyle halka gibi yaparak -on parmağını [daire şeklinde] birbiriyle birleştirdiğini[111] kast ediyor- şöyle dedi:

İslâm'da öyle bir yarık açıldı ki bir dağ bile onu kapatamaz.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan naklen Ebû Kılâbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

---

[110] Burada Abdullah b. Ukeym'den rivayet eden ravinin isminde bir hata meydana gelmiştir. Asıl nüshaların tümünde bu isim "Hamîd b. Ebû Hilâl" diye geçmektedir. Ancak Oryantalist Sachau, Leiden baskısının dipnotunda bu hataya dikkat çekmiş; "Bu isimde bir adam tanımıyorum. Galiba bundan maksat Abdullah b. Ukeym'den rivayet eden Hilâl b. Ebû Hamîd'dir." demiş; ancak hatayı düzeltmeksizin dipnotta işaret etmekle yetinmiştir. Chester Beatty nüshasının kenarında ise ismin önündeki notta şu ifadeler mevcuttur: "İbn Fehm, 'Bu hatadır. Doğrusu Hilâl b. Ebû Hamîd'dir. İbn Sa'd hata etmiştir.' ifadesi mevcuttur." Bu isim, İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında da yanlış olarak "Hamîd b. Ebû Hilâl" diye zikredilmiştir.

[111] Bu ibareye (akade aşereten) dair Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bunun doğrusu 'akde aşeretin' şeklindedir." notu mevcuttur.

Sümâme b. Adî'ye - ki *San'a*'da vali idi ve onunla arkadaşlığı vardı- Osman'ın öldürüldüğü haberi ulaşınca uzun süre ağladı. Sonra dedi ki: Şu zaman, Muhammed (sas) ümmetinden Peygamberlik hilafetinin çekilip alındığı ve zorba bir saltanata dönüştüğü andır. Kim bir şeyi zorla ele geçirirse onu yer.[112]

Bize Ahmed b. İshâk el-Hadramî haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid Eyyûb'dan; o, Ebû Kılâbe'den; o, Ebü'l-Eş'as es-San'anî'den; o da Sümâme b. Adî'den naklen yukarıdaki rivayetin aynısını haber verdi. [Sadece Sümâme b. Adî şunu ilave etti ve] dedi ki:

O [vali], Kureyş'ten idi.

Bize Süleyman b. Harb ve Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Yezîd haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd haber verdi; dedi ki:

Ebû Hamîd es-Sâ'idî -ki bu zat *Bedir*'e katılanlardan idi- Osman öldürüldüğü zaman şöyle dedi: "Ey Allah'ım! Şöyle şöyle yapmamam ve sana kavuşuncaya kadar gülmemem, senin benim üzerimdeki hakkın oldu."

Bize Ebû Mu'âviye haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, Ebû Sâlih'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Hüreyre'ye Osman'a yapılanlar anlatıldığı zaman ağladı. Sanki ben [halen daha] onun "Ah ah diyerek hıçkırıkla ağladığım duyar gibiyim.

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî haber verdi; dedi ki: Bize Fıtr b. Halîfe, Zeyd b. Ali'den şunu nakletti:

Zeyd b. Sâbit, evinin kuşatıldığı gün Osman'a ağlıyordu.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize el-Yemân b. el-Muğîre haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Süveyd haber verdi. [Dedi ki:] Bana Hassân b. Sâbit'i duyan bir kişi, Hassân'ın şöyle dediğini anlattı:

Peygamber'in sahâbeleri, sanki akşam vakti...

Boğazlanan kurbanlıklardır,[113] *Mescidin kapısının yanında.*

[112] Sosyal paylaşım ve adalet ilkesinden hareket etmeyi bırakıp ele geçirdiği malı keyfî bir şekilde kullanacağım söylemektedir (E).

[113] Buradaki "budünün -kurbanlıklar" kelimesinin doğru imlası, Muhammed Abduh'a göre aym manadaki "budnün" şeklindedir.

İmtihanın güzelliğinden dolayı ağlattı Ebû Amr'ı...

Rehin olarak akşamladı, Garkad[114] *mezarlığında...*

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Selâm b. Miskîn haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Dînâr, Abdullah b. Selâm'ı duyan birisinin kendisine şöyle dediğini haber verdi:

Osman öldürüldüğü gün Abdullah b. Selâm, "İşte bugün Araplar mahvoldu." diyordu.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, Ebû Sâlih'in şöyle dediğini haber verdi:

Osman öldürüldüğü gün Abdullah b. Selâm'ı şöyle derken duydum: "Vallahi döktüğünüz her şişe [damla] kan, sadece Allah'tan sizi biraz daha uzaklaştırır."

Bize Abdurrahman b. Muhammed el-Muhâribî, Leys'ten naklen, Tâvus'un şöyle dediğini haber verdi:

Osman öldürüldüğü zaman Abdullah b. Selâm'a "Kitaplarında Osman'ın vasıflarını nasıl buldukları" soruldu. Dedi ki: Onu Kıyamet günü [kendisini] öldüren ve yardımsız bırakanlardan [hesap soran] bir halife olarak buluyoruz.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî, Leys'ten naklen, Tâvus'un şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Selâm, "Osman, Kıyamet günü [kendisini] öldüren ve yardımsız bırakanlar hakkında hakem tayin edilecektir." dedi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Şihâb, Hâlid el-Hazzâ'dan naklen Ebû Kılâbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

"Osman b. Affân'ın Kıyamet günü kendisini öldürenler hakkında hakem tayin edileceği" [bilgisi] bana ulaştı.

Bize Ebû Mu'âviye, Leys'den; o da Tâvus'tan naklen İbn Abbâs'ın şöyle dediğini haber verdi:

---

[114] Bu kelime (الغرقد) "Sincan Dikeni" denilen ağacın büyüğüne verilen isimdir. *Medine* mezarlığında bu ağaç yetiştiği için oraya da "Bakî'u'l-Garkad" (بقيع الغرقد) denmiştir. (Âsım Efendi, Ebü'l-Kemal es-Seyyid Ahmed Âsım, *Kamus Tercümesi -Okyanusu'l-Basit fi Tercemeti'l-Kamusi'l-Muhit-*, İstanbul 1304 - 1305, I, 1230.) (M)

Osman öldürüldüğü zaman Ali'nin şöyle dediğini duydum: "Vallahi, [onu] öldürmedim, [öldürülmesini] emretmedim. Ancak mağlup edildim." Bunu üç defa söylüyordu.

Bize Abdullah b. Nümeyr, Şerîk'ten; o da Abdullah b. İsa'dan naklen Abdurrahman b. Ebû Leyla'nın şöyle dediğini haber verdi:

Ali'yi *Medine*'nin içinde *Ahcârüzzeyt*[115] denilen yerde kollarını yukarı kaldırdığı halde gördüm. O şöyle diyordu: "Ey Allah'ım! Osman'ın işinde suçsuz olduğumu sana arz ediyorum."

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Osman b. Attâb, Hâlid er-Rebe'î'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah'ın indirilmiş[116] kitabında "Osman b. Affân'ın 'Ey Rabbim! Beni senin mümin kulların öldürdü.' diyerek ellerini yukarı kaldırdığı" [bilgisi] mevcuttur.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, Hayseme'den; o da Mesrûk'tan naklen Osman öldürüldüğü zaman Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

"Onu kirden temizlenmiş elbise gibi bıraktınız. [Suçsuz bir halife olarak kabullendiniz.] Sonra da koç boğazlar gibi onu boğazlayarak kurban ettiniz. Bu [kurban etme işi] şundan [suçsuz bir halife olarak kabullenmeden] önce olsaydı ya!" Mesrûk ona dedi ki: "Bu senin işindir. [Sen böyle yaptın.] İnsanlara mektup yazıp ona karşı ayaklanmalarını emreden sen değil misin?" Âişe, "Hayır. Müminlerin inandığı, kâfirlerin inkâr ettiği Zat'a yemin olsun ki, onlara beyaz [kâğıt] üzerine siyah [yazı] yazmadım. Sadece bu oturduğum yerde oturdum." dedi. el-A'meş dedi ki: "İnsanlar o mektubun onun ağzından yazıldığı görüşünde idiler."

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, ez-Zübeyr'den; o da Abdullah b. Şakîk'ten naklen Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

"Yemek kabını yıkar gibi onu yıkayıp temizlediniz, sonra da öldürdünüz." [Bu sözüyle] Osman'ı kast ediyordu.

[115] Hz. Peygamber'in (sas) *Medine*'ye hicretinde çarşı olarak ihdas ettiği ya da ikametine tahsis ettiği yerdir ki günümüzde Mescid'i Nebevî'nin olduğu mahallin karşılığıdır. Orada siyah taşlar bulunduğu için bu ad verilmiştir (M).

[116] Bu kelime (el-münzel -indirilmiş), Leiden baskısında "el-mübarek" diye geçmektedir. Burada tercih edilen ise Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasından alınmıştır.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Muhammed b. Sîrîn'den duydum; şöyle diyordu:

Osman öldürüldüğü zaman Âişe şöyle dedi: "Yemek kabını yıkar gibi adamı yıkayıp temizlediniz, sonra da onu öldürdünüz."

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Eşheb haber verdi; dedi ki: Bize el-Hasan haber verdi; dedi ki:

Cezaya çarptırıldıkları zaman -Osman b. Affân'm katillerini kast ediyor- Ebû Bekir'in fasık oğlu yakalandı. (Ebü'l-Eşheb dedi ki, 'el-Hasan onu kendi ismiyle anmıyor, sadece fasık diye adlandırıyordu.) Hasan [devamla] dedi ki: O fasık yakalandı, bir eşek [leşinin] karnına kondu ve yakıldı.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Eşheb haber verdi; dedi ki: Bana Avf b. Muhammed b. Sîrîn, Huzeyfe b. el-Yemân'ın şöyle dediğini anlattı:

"Ey Allah'ım! Şayet Osman'ın öldürülmesi hayırlı [bir iş] ise [benim] onda hiçbir payım olmasın! Yok, onun öldürülmesi şerli [bir iş] ise kesinlikle ben ondan [o cinayetten] uzağım. Vallahi şayet onun öldürülmesi hayırlı [bir iş] ise kesinlikle ondan süt sağacaklardır. Yok, onun öldürülmesi şerli [bir iş] ise kesinlikle onunla yavaş yavaş kan emeceklerdir."

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm haber verdi; dedi ki: Bana Katâde, Ebü'l-Melîh'ten naklen Abdullah b. Selâm'ın şöyle dediğini anlattı:

Hiçbir peygamber öldürülmemiştir ki, onun katlinden dolayı ümmetinden 70.000 kişi öldürülmesin. Hiçbir halife öldürülmemiştir ki, onun katlinden dolayı 35.000 kişi öldürülmesin.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan; o da Kunâfe el-Ukaylî'den naklen Mutarrif'ın Ammâr b. Yâsir'in yanına gelip ona şöyle dediğini haber verdi:

Biz dalalette olan kimselerdik. Allah bize hidayeti nasip etti. Bedevî idik, hicret ettik. İkamet edenimiz [sefere çıkmayan] Kur'ân öğrenmek üzere ikamet ediyordu. Cihada giden cihada gidiyordu. Cihada giden döndüğü zaman Kur'ân öğrenmek üzere ikamet ederdi. [Bu sefer de] İkamet eden kişi cihada giderdi. Bize emrettiğiniz şeyi [emirlerinizi] beklerdik. Bize bir şeyi emrettiğiniz zaman ona uyardık, bir şeyi yasakladığınızda ondan vazgeçerdik. [Sonra] bize Müminlerin Emiri Ömer'in öldürüldüğüne dair mektubunuz geldi. İbn Affân'a biat ettik. Hem kendimiz, hem de sizin

adınıza ondan memnun olduk. Siz biat ettiğiniz için biz de biat ettik. [Bütün bunlara rağmen] niçin onu öldürdünüz? Eyyûb dedi ki: O anda buna bir cevap bulamadım.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye haber verdi; dedi ki: Bize Safiyye'nin mevlası Kinâne haber verdi; dedi ki:

Evde Osman'ın katilini gördüm. *Mısır* halkından kendisine "Cebele" denilen siyah bir adamdı. İki elini açmış -veya Kinâne 'iki elini yukarıya kaldırmış' dedi- şöyle diyordu: "Ben sırtlanı [veya ahmak ihtiyarı] öldüren kişiyim."

Bize Haccâc b. Nusayr haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Halde,[117] el-Müseyyeb b. Dârim'in şöyle dediğini haber verdi:

Osman'ı öldüren kişi, on yedi defa düşmanla savaşa katıldı. Onun etrafındakiler öldürülüyor; ama ona hiçbir şey olmuyordu. [Kendisine şehitlik nasip olmadı ve] nihayet yatağında öldü.

37. Ebû Huzeyfe ﴿أبو حُذَيْفَة﴾

[Ebû Huzeyfe] İbn Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay. Adı Hüşeym'dir. Annesi Ümmü Safvân'dır. Annesinin adı, Fâtıma bt. Safvân b. Ümeyye b. Muharres el-Kinânî'dir.

Ebû Huzeyfe'nin Çocukları:

1-Muhammed

Annesi Âmir b. Lüeyoğulları'ndan Sehle bt. Süheyl b. Amr'dır. Muhammed, Osman b. Affân'a isyan eden, onun aleyhine çalışan ve Mısırlıları kışkırtan kişidir ki [onun kışkırtması sonucunda] onlar Osman'ın üzerine yürümüşlerdi.

2-Âsım b. Ebû Huzeyfe

Annesi Âmine bt. Amr b. Harb b. Ümeyye'dir.

Ebû Huzeyfe'nin çocukları öldü, nesli kesildi. Onlardan hiçbiri hayatta kalmadı. Babası Utbe b. Rebî'a'nın da el-Muğîre b. İmrân b. Âsım b.

[117] İhsân, Abbâs ve Tahrîr neşirlerinde yanlış olarak "Halede" şeklinde yer almıştır.

el-Velîd b. Utbe b. Rebî'a'nın çocuğu dışında bütün çocukları [nesli ve torunları] yok olmuştu. Onlar *Şam* bölgesinde idiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Yezîd b. Rûmân'nın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Huzeyfe, Allah Resûlü'nün (sas) orada [insanları İslâm'a] davet etmek üzere Erkam'ın evine girmesinden önce Müslüman olmuştu.

[Dediler ki:] Ebû Huzeyfe, yanında eşi Sehle bt. Süheyl b. Amr olduğu halde *Habeşistan* 'a yapılan iki hicretin her ikisine de katılmıştı. Eşi, oğlu Muhammed b. Ebû Huzeyfe'yi *Habeşistan* toprağında dünyaya getirmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Umâre haber verdi; dedi ki: Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın şöyle dediğini duydum. Yine bize Muhammed b. Ömer, Musa b. Yak'ûb'dan naklen Muhammed b. Ca'fer b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Huzeyfe b. Utbe ile Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettikleri zaman Abbâd b. Bişr'e konuk oldular. İkisi de *Yemâme*'de öldürüldü.

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas) Ebû Huzeyfe'yi Abbâd b. Bişr ile kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ebû Huzeyfe *Bedir* savaşına katıldı ve babası Utbe b. Rebî'a'yı er meydanında teke tek vuruşmaya çağırdı. Babasını er meydanında teke tek vuruşmaya çağırınca Ebû Huzeyfe'nin kız kardeşi Hind bt. Utbe şöyle dedi:

Şaşı, dişlek, bahtı uğursuz,

Ebû Huzeyfe, dinde insanların en kötüsü...

Küçüklüğünde seni terbiye eden babaya böyle mi teşekkür ettin?

Onun terbiyesiyle eğri-büğrüsüz sırım gibi bir genç oldun...

Ebû Huzeyfe uzun boylu, güzel yüzlü bir adamdı. Dişleri birbirinin üzerine bindiği için dişlek idi ve [ayrıca] şaşıydı. [*Bedir*'in yanı sıra] aynı şekilde *Uhud* ile *Hendek* savaşına ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile birlikte katıldı. Hicretin 12. senesinde Ebû Bekir'in (r) halife olduğu dönemde elli üç veya elli dört yaşında iken *Yemâme* günü öldürüldü.

38. Ebû Huzeyfe'nin Mevlası Sâlim (ra)

Ebû Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a'nın mevlası. Musa b. Ukbe'nin rivayetine göre [Sâlim'in ismi] Sâlim b. Ma'kıl'dır. *İstahr*[118] halkındandır. Sübeyte bt. Ye'âr el-Ensâriyye'nin mevlasıdır. Sonra o, Evs kabilesinden Üneys b. Katâde'nin aşiretinden Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'ın oğullarından biri olmuştur. Böylece Sâlim, Sübeyte bt. Ye'âr'ın kendisini azat etmesinden dolayı Ensâr olan Ubeydoğulları'nın arasında zikredilir; Ebû Huzeyfe'nin mevlası olması sebebiyle de Muhacirlerin arasında zikredilir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe, Dâvûd b. el-Husayn'dan naklen Ebû Süfyân'ın şöyle dediğini anlattı:

Sâlim, Sübeyte bt. Ye'âr el-Ensâriyye'ye ait [bir köle] idi. - [O zaman Sübeyte] Ebû Huzeyfe'nin nikâhlı eşi idi.- Üzerindeki bütün mülkiyet haklarından vazgeçerek onu azat etti. O da Ebû Huzeyfe'yi veli edindi. Ebû Huzeyfe de onu evlat edindi. Bundan böyle ona "Sâlim b. Ebû Huzeyfe" [Ebû Huzeyfe'nin oğlu Sâlim] deniliyordu. Ebû Huzeyfe'nin eşi Sehle bt. Süheyl b. Amr dedi ki: "***Evlat edindiğiniz kişileri babalarına nispet ederek çağırın!***"[119] ayeti nâzil olunca Allah Resûlü'ne (sas) vardım ve "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Sâlim bizim yanımızda sadece bir çocuktu." dedim. "Onu beş defa emzir ki, senin yanına girebilsin." dedi. Sehle dedi ki: "Büyük olduğu halde onu emzirdim." Ebû Huzeyfe onu kardeşinin kızı Fâtıma bt. el-Velîd b. Utbe b. Rebî'a ile evlendirdi. *Yemâme* günü öldürülünce, Ebû Bekir onun mirasını kendisini azat eden mevlası [Sehle'ye] gönderdi. O, mirası kabul etmeye yanaşmadı. Sonra Ömer, o mirası tekrar gönderince şöyle dedi: "Ben onu Allah için [dilediğiniz şekilde sarf edilmek üzere] serbest bıraktım [bağışladım]." Bunun üzerine Ömer onu devlet hazinesine koydu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu [yukarıdaki] sözü İbn Ebû Zi'b'e anlattım. Bunun üzerine o şöyle dedi: Bana Yezîd b. Ebû Habîb, Sa'îd b.

[118] Şiraz'a otuz altı mil uzaklıkta kadim ve meşhur olan İran şehirlerinden biridir ki Fars krallarının başkenti idi (M).

[119] Ahzâb 33/59.

el-Müseyyeb'in şunları söylediğini haber verdi: Sâlim sâibe[120] idi. Malının üçte birinin Allah yolunda harcanmasını, üçte birinin kölelere, üçte birinin de mevlalarına verilmesini vasiyet etti.

Bize Ârim b. Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan naklen Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim'i, Ensâr'dan bir kadın sâibe olarak azat etti ve dedi ki: Dilediğini veli edin! O da Ebû Huzeyfe b. Utbe'yi veli edindi. Sâlim, Ebû Huzeyfe'nine eşinin yanına giriyordu. Eşi bu durumu Peygamber'e anlattı ve dedi ki: Ben bunu [hoşnutsuzluk emaresini] Ebû Huzeyfe'nin yüzünde görüyorum. Peygamber, *"Onu emzir!"* dedi. Ebû Huzeyfe'nin eşi, "Onun sakalı var." diye cevap verdi. Resûlullah (sas), *"Onun sakalı olduğunu elbette ben de biliyorum."* dedi.[121] [Muhammed] dedi ki: Sâlim, *Yemâme* günü öldürülünce mirası [kendisini azat eden bu] kadına verildi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ma'kıl b. Ubeydullah, İbn Ebû Müleyke'den naklen Kâsım b. Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

Sehle bt. Süheyl b. Amr, -o Ebû Huzeyfe'nin eşi idi- Allah Resûlü'ne (sas) geldi ve dedi ki: Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim, benim yanımdadır. O, erkeklerin ulaştığı şeye [ergenlik çağına] ulaştı. Onun bu sözü üzerine Peygamber, *"Onu emzir! Onu emzirdiğin zaman mahreminden haram olan şey [nikâh, ondan dolayı da] sana haram olur."* buyurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer, ez-Zührî'den naklen Ebû Ubeyde b. Abdullah b. Zem'a b. el-Esved'in şöyle dediğini anlattı: Annem, bana Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini haber verdi:

---

[120] Sâibe "efendisinin üzerinde hiçbir hak iddia etmediği, tamamen serbest bırakılmış azatlı köle" demektir (M).

[121] Müslim'in *Sahîh*'inde de geçen (IV, 169) bu rivayetin hemen akabinde şu açıklama mevcuttur: "Fakihler bu hususta şu görüşü dile getirmişlerdir: Buradaki emzirmeden maksat sütün memeden bir kaba sağılıp Sâlim'e gönderilmesi, onun da bu sütü içmesidir. Bu iş beş defa tekrarlanmış, böylece nesep cihetiyle oğlu olması gibi emzirmeden dolayı mahremiyet husule gelmiştir (M).

Allah Resûlü'nün (sas) diğer eşleri, bu emzirme sebebiyle kendi yanlarına birinin girmesinden kaçındılar ve "Bu Allah Resûlü (sas) tarafından sadece Sâlim'e mahsus olarak verilmiş özel bir ruhsat idi." dediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer, ez-Zührî'den; o, Urve'den; o da Âişe'den naklen şunu anlattı:

"Peygamber'in eşleri arasında bu [emzirme ruhsatını] sadece o [Ümmü Seleme] aldı."

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Şeybân, Mansûr'dan naklen Mâlik b. el-Hâris'in şöyle dediğini haber verdi:

Zeyd b. Hârise'nin soyu biliniyordu. Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim'in soyu ise bilinmiyordu. Bundan dolayı ona "Sâlihlerden Sâlim" deniyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülhamîd b. İmrân b. Ebû Enes, babasının şöyle dediğini anlattı: İbn Ömer'in şöyle dediğini duydum:

Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim, *Mekke*'den *Medine*'ye gelinceye kadar Muhacirlere [namazda] imam olup durdu. Çünkü o, onların içinde en iyi [Kur'ân] okuyandı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Eflah b. Sa'îd, Ebû Ka'b el-Kurazî'nin şöyle dediğini anlattı:

Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim, Allah Resûlü (sas) gelmeden önce *Kubâ* denilen yerde, içlerinde Ömer'in de bulunduğu Muhacirlere imamlık yapıyordu.

Bize Enes b. İyâd ve Abdullah b. Nümeyr haber verdiler. [Dediler ki:] Bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den naklen İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

İlk Muhacirler *Mekke*'den *Medine*'ye geldikleri zaman topluca *Kubâ*'nın yanında konakladılar. Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim onlara imam oldu. Çünkü o, içlerinde en çok Kur'ân [ayeti] bilendi. Abdullah b. Nümeyr, rivayetinde dedi ki: Onların içinde Ömer b. el-Hattâb ve Ebû Seleme b. Abdülesed de vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim ile Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı kardeş ilan etti. Yine Allah Resûlü (sas) onunla Mu'âz b. Mâ'is el-Ensârî'yi kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yunus b. Muhammed ez-Zaferî, Yak'ûb b. Ömer b. Katâde'nin şöyle dediğini anlattı:

Muhammed b. Sâbit b. Kays b. Şemmâs bana haber verdi; dedi ki: Müslümanlar *Yemâme* gününde dağılınca Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim, "Biz Allah Resûlü (sas) ile beraber [iken] böyle yapmazdık." dedi ve kendisine bir siper kazdı. Beraberinde Muhacirlerin bayrağı olduğu halde, o gün öldürülünceye kadar -Allah ona rahmet eylesin- o siperde kaldı. [Böylece] hicretin 12. yılında, Ebû Bekir Sıddîk'in halife olduğu dönemde *Yemâme* gününde şehit oldu.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Yunus b. Muhammed ez-Zaferî'nin dışındaki [raviler], bu rivayette, [ilaveten] şöyle derler: "Sâlim'in başı, Ebû Huzeyfe'nin ayaklarının yanında bulundu." veya "Ebû Huzeyfe'nin başı, Sâlim'in ayaklarının yanında bulundu."

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshâk, -eş-Şeybânî'yi kast ediyor- Ubeyd b. Ebü'l-Ca'd'dan naklen Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâdi'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim, *Yemâme* günü öldürüldü. Ömer onun mirasını sattı. Mirasın değeri 200 dirheme ulaştı. Ömer bu parayı onun annesine verdi ve "Onu ye!" dedi.

Benî Abdüşems'in Anlaşmalıları Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme b. Müdrikeoğulları'ndan Olanlar

Bunlar Harb b. Ümeyye ve Ebû Süfyân b. Harb'in Anlaştığı Kimselerdir.

39. Abdullah b. Cahş ﴿عبد الله بن جحش﴾

[Abdullah b. Cahş] İbn Riyâb[122] b. Ya'mur[123] b. Sabire b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Annesi Ümeyye bt. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

[122] Bu isim Atâ baskısında "Riâb" diye geçmektedir (M).

[123] Bu isim, Leiden baskısında mim harfinin zammesiyle ve fethasıyla yer almaktadır. Dipnotunda ise "Muhammed Abduh'a göre doğrusu mimin fethasıyla Ye'mer şeklindedir." ifadesi

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Yezîd b. Rûmân'ın şöyle dediğini haber verdi:

Cahş'ın oğulları Abdullah, Ubeydullah ve Ebû Ahmed, Allah Resûlü'nün (sas) Erkam'ın evine girmesinden önce Müslüman oldular.

[Dediler ki:] Cahş'ın iki oğlu Abdullah ve Ubeydullah ikinci seferde *Habeşistan* toprağına hicret ettiler. Ubeydullah'ın yanında eşi Ümmü Habîbe bt. Ebû Süfyân da vardı. Ubeydullah *Habeşistan* diyarında Hıristiyan oldu ve orada öldü. Abdullah ise *Mekke*'ye döndü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Osman el-Cahşî, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ganm b. Dûdânoğulları Ehl-i İslâm idiler. Erkekleri ve kadınları, hepsi birlikte eksiksiz olarak *Medine*'ye hicret ettiler. Hep beraber topluca çıktılar ve evlerini kilitli olarak terk ettiler. [Hicret etmek üzere *Mekke*'den] şunlar çıktı: Abullah b. Cahş, kardeşi Ebû Ahmed b. Cahş -adı Abd idi-, Ukkâşe b. Mihsan, Ebû Sinân b. Mihsan, Sinân b. Ebû Sinân, Şücâ b. Vehb ile kardeşi Ukbe b. Vehb, Erbed b. Humeyre, Ma'bed b. Nübâte, Sa'îd b. Rukayş, Yezîd b. Rukayş, Muhriz b. Nadle, Kays b. Câbir, Amr b. Mihsan b. Mâlik, Mâlik b. Amr, Safvân b. Amr, Sikâf b. Amr, Rebî'a b. Eksem, Zübeyr b. Ubeyd. Bunların hepsi topluca Mübeşşir b. Abdülmünzir'e konuk oldular.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Osman b. Ebû Süleyman b. Cübeyr b. Mut'im, babasının şöyle dediğini anlattı: "Şu [üç kabile], *Medine*'ye hicret için çıkanlardan; erkek-kadın topluca gidenlerden; evlerini kilitleyenlerden; içlerinden muhacir olarak çıkmayan hiçbir kişi kalmayanlardandır: Ganm b. Dûdânoğulları, Ebü'l-Bükeyroğulları ve Maz'ûnoğulları."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Abdullah b. Cahş'ı, Âsım b. Sâbit b. Ebü'l-Eflah ile kardeş ilan etti.

---

mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında ise mim harfinin zammesiyle "Ye'mur" diye geçmektedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hârice b. Abdullah, Dâvûd b. el-Husayn'dan naklen Nâfi b. Cübeyr'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas), Abdullah b. Cahş'ı hicretin 17. ayının başına tekabül eden Recep ayında *Nahle*'ye bir seriyyeye gönderdi. Bu seriyyeye onunla beraber, içlerinde Ensâr'dan hiçbir kimsenin bulunmadığı Muhacirlerden bir grup çıktı. Peygamber (sas) onu komutan olarak tayin etti, ona [kapalı bir şekilde] yazılı bir emir verdi ve buyurdu ki: *"İki gün yürüdüğün zaman onu aç, içine bak! Sonra da sana o yazıda verdiğim emri yerine getir!"*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Necîh Ebû Ma'şer el-Medenî haber verdi; dedi ki: Abdullah b. Cahş bu seriyyede "Müminlerin Emiri" ismini aldı.

Bize Affân b. Müslim ve Musa b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd, Sa'îd b. el-Müseyyeb'den naklen şunu haber verdi:

Bir adam *Uhud* gününden bir gün önce Abdullah b. Cahş'ın şöyle dediğini duymuş: Ey Allah'ım! Yarın şu insanlar [Müslümanlar ile müşrikler] karşılaştıklarında, onlar beni öldürüp, karnımı deşip burnumu kestiklerinde ve sen de bana "Sana niçin bu yapıldı?" dediğinde, sana yemin ediyorum ki, "Ey Allah'ım! Senin yolunda!" diyeceğim. [Ordular] karşılaştığında ona bunu yaptılar. Bunun üzerine onu [yukarıdaki sözlerini söylerken] duyan adam dedi ki: İşte onun duası böyle kabul edildi ve Allah, ona dünyada bedeni konusunda istediklerini verdi. Ben ümit ediyorum ki, Ahiret'te istedikleri de ona verilecektir.

Bize Ubeydullah b. Abdülmecîd el-Hanefî el-Basrî haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Zeyd, el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'ın kendisine şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) *Uhud*'a çıktığı gün [önce] Ebû Bekir ve Ömer'e konuk oldu. Orada sabahladı. Ümmü Seleme, O'na (sas) kızarmış bir kol getirdi, O (sas) da onu yedi. Sonra O'na (sas) şıra getirdi, onu da içti. Sonra o şırayı topluluktan bir kişi aldı ve ondan biraz içti. Ondan sonra da Abdullah b. Cahş onu aldı ve [bir kapla ya da avuçlarıyla değil de] ağzını dayayarak içti. Adam ona dedi ki: İçeceğinin bir kısmını [sakla!] Nereye gideceğini biliyor musun? "Evet" dedi Abdullah b. Cahş ve devam etti: "Suya

kanmış olarak Allah'a kavuşmayı, susamış olarak ona kavuşmaya yeğlerim. Ey Allah'ım! Senden şehit edilmemi, bana müsle yapılmasını, bunun üzerine senin 'Neyin uğruna sana bu yapıldı?' demeni, benim de 'Allah ve Resûlü'nün yolunda!' diye cevap vermemi diliyorum."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdullah b. Cahş *Uhud* günü şehit edildi. Onu Ebü'l-Hakem b. el-Ahnes b. Şerîf es-Sakafî öldürdü. Abdullah b. Cahş ve dayısı Hamza b. Abdülmuttalib [beraberce] tek bir kabre defnedildi. Abdullah öldürüldüğü gün kırk küsur yaşında idi. Ne uzun, ne de kısa boylu bir adamdı. Saçları çoktu. Onun terekesinin idaresini, Allah Resûlü (sas) üzerine aldı ve oğluna *Hayber*'de mal satın aldı.

40. Yezîd b. Rukayş ﴿يزيد بن رُقَيْش﴾

[Yezîd b. Rukayş] İbn Riyâb[124] b. Ya'mur b. Sabire b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme. Künyesi Ebû Hâlid'dir. *Bedir, Uhud* ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile birlikte katıldı. Hicretin 12. senesinde *Yemâme*'de şehit edildi.

41. Ukkâşe b. Mihsan ﴿عُكَّاشَة بن مِحْصَن﴾

[Ukkâşe b. Mihsan] İbn Hursân b. Kays b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme. Künyesi Ebû Mihsan'dır. *Bedir, Uhud, Hendek* ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile birlikte katıldı. Allah Resûlü (sas) onu kırk kişilik bir seriyye ile el-Gamr'a gönderdi. Gittiler ve bir tuzakla karşılaşmadılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Osman el-Cahşî, babalarından [babasından ve dedesinden] naklen Ümmü Kays bt. Mihsan'ın şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas), Ukkâşe kırk dört yaşında iken vefat etti. Ukkâşe, bundan bir sene sonra Ebû Bekir'in halife olduğu dönemde hicretin 12. senesinde *Büzâha*'da[125] öldürüldü. Ukkâşe en güzel erkeklerden biriydi.

---

[124] Bu isim Atâ baskısında "Riâb" diye geçmektedir (M).

[125] *Necid* bölgesinde bir su kuyusudur. Esedoğulları'na ait olduğu da söylenmiştir. Orada Müslümanların irtidat eden Tuleyha ile savaşları olmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Muhammed b. Ebû Zeyd, İsa b. Umeyle el-Fezârî'den naklen İsa'nın babasının şöyle dediğini anlattı:

Hâlid b. el-Velîd, İslâm dininden döndükleri için insanlara saldırmak üzere [yola] çıktı. Namaz vaktinde ezanı duyduğu her seferde [her beldede oraya saldırmayıp] geri durdu. Ezan duymadığı zaman baskın yaptı. Hâlid, Tuleyha ve arkadaşlarına yaklaşınca, kendisine istihbarat toplamaları için önden Ukkâşe ve Sâbit b. Akrem'ı atli keşif kolu olarak gönderdi. Onlar süvari idiler. Ukkâşe er-Rizâm denen bir atının, Sâbit ise el-Muhabber adlı atının üzerinde idi. Bunlar, kendi arkalarındaki insanlar için keşif kolu olan Tuleyha ve onun kardeşi Seleme b. Huveylid ile karşılaştılar. Tuleyha, Ukkâşe ile; Seleme de Sâbit ile teke tek kaldı. Seleme hemen Sâbit b. Akrem'ı öldürdü. Tuleyha Seleme'ye "Yetiş, bu adama karşı yardım et bana! O beni öldürecek." diye bağırdı. Bunun üzerine Seleme, Ukkâşe'nin üzerine saldırdı ve ikisi birlikte onu öldürdüler. Sonra geri dönerek arkalarındaki insanlara geldiler ve [olanları] onlara aktardılar. Uyeyne b. Hısn buna sevindi. - ki o, Tuleyha ile beraberdi ve Tuleyha onu kendi yerine askerine vekâlet eden [komutan] tayin etmişti.- Ve "Bu zaferdir!" dedi. Müslümanlarla beraber Hâlid b. el-Velîd [onlara] yöneldi. Onları sadece Sâbit b. Akrem'in öldürülmüş ve bineğin onu çiğnemiş olması feryat ettirdi. Bu Müslümanlara ağır geldi. Sonra azıcık daha yürüyünce [farkında olmadan] Ukkâşe'nin cansız bedenini çiğnediler. Bunun üzerine insanlar [cesedi çiğneyen] bineğin üzerine çullandılar. Onlardan birinin tarif ettiği gibi, binek neredeyse tırnaklarını kaldıramaz hale gelmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülmelik b. Süleyman, Damre b. Sa'îd'den; o, da Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan naklen Ebû Vâkıd el-Leysî'nin şöyle dediğini anlattı:

Biz 200 süvari öncü birlik idik. Başımızda [komutan olarak] Zeyd b. el-Hattâb vardı. Sâbit b. Akrem ile Ukkâşe b. Mihsan bizim önümüzde idi. Onların yanına vardığımızda [gördüğümüz manzaradan dolayı] kötü olduk. Hâlid ve Müslümanlar henüz arkamızda idiler. Az sonra Hâlid peydah oluncaya kadar onların başında durduk. Bize emretti, biz de onlara mezar kazdık, kanlarıyla ve elbiseleriyle beraber onları defnettik. Ukkâşe'de alışılmadık, yadırganan yaralar bulmuştuk.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu [son rivayet], bize göre Ukkâşe b. Mihsan ile Sâbit b. Akrem'ın öldürülmesi konusundaki rivayetlerin en sağlamıdır.

42. Ebû Sinân b. Mihsan ﴿أبو سِنان بن مِحْصن﴾

[Ebû Sinân b. Mihsan] İbn Mihsan b. Hursân b. Kays b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme. *Bedir, Uhud* ve *Hendek* gazvesine katıldı. Allah Resûlü (sas) Kurayzaoğulları'nı kuşattığı zaman vefat etti.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Âmir'in şöyle dediğini haber verdi:

Rıdvan biatinde Allah Resûlü'ne (sas) ilk biat eden kişi Ebû Sinân el-Esedî'dir. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu rivayet zayıftır. Ebû Sinân, Allah Resûlü (sas) hicretin 5. senesinde Kurayzaoğulları'nı kuşattığı zaman vefat etti. O gün Kurayzaoğulları'nın kabristanına defnedildi. O kırk yaşında iken vefat etti. Ukkâşe'den iki yaş büyüktü. Ancak hicretin 6. senesinde ki *Hudeybiye* günü yapılan Rıdvan biatinde Allah Resûlü'ne (sas) biat eden kişi Sinân b. Ebû Sinân b. Mihsan'dır. Babasıyla birlikte *Bedir*'e katılmıştı. *Uhud,* hendek ve diğer seferlere de katıldı.

43. Sinân b. Ebû Sinân b. Mihsan ﴿سِنان بنأبي سِنان بن مِحْصن﴾

[Sinân b. Ebû Sinân] İbn Mihsan b. Hursân b. Kays b. Mürre. Kendisiyle babasının arasında yirmi yıllık yaş farkı vardı. *Bedir, Uhud, Hendek* ve *Hudeybiye*'ye katıldı. O *Rıdvan* biatinde Allah Resûlü'ne (sas) ilk biat eden kişidir. Hicretin 32. senesinde vefat etti.

44. Şücâ b. Vehb ﴿شُجاع بن وَهْب﴾

[Şücâ b. Vehb] İbn Rebî'a b. Suheyb b. Mâlik b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Osman el-Cahşî anlattı; dedi ki:

Şücâ b. Vehb'in künyesi Ebû Vehb'tir. İnce, uzun, zayıf ve kambur[126] bir adamdı. İkinci *Habeşistan* hicretine katıldı. Allah Resûlü (sas) onu Evs b. Havlî ile kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve'den naklen Ömer b. el-Hakem'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas), Şücâ b. Vehb'i yirmi dört kişilik bir seriyye ile Rükbe taraflarındaki Âmiroğulları'nın arazisinden *Siy*'deki[127] Hevâzin topluluğuna karşı gönderdi. Onlara baskın yapmasını emretti. Onlar da sabahleyin baskın yapıp çok sayıda deve, sığır ve koyun ele geçirdiler.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Şücâ b. Vehb, Allah Resûlü'nün (sas) Hâris b. Ebû Şimr el-Gassânî'ye mektubunu götüren elçisidir. Onlar *Gûtatüdımaşk*'ta[128] idiler. Hâris Müslüman olmadı ama onun kapı bekçisi Müray Müslüman oldu ve Şücâ ile birlikte Allah Resûlü'ne (sas) bir mektup gönderdi. Mektubunda ona (sas) selam ettikten [sonra] "onun (sas) dinine bağlı olduğunu" bildirdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) *"Doğru söylemiş."* buyurdu. Şücâ *Bedir, Uhud, Hendek* ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile birlikte katıldı. Kırk küsur yaşında iken hicretin 12. yılında *Yemâme* gününde şehit edildi.

45. Kardeşi Ukbe ﴿عُقْبَة﴾

[Ukbe] İbn Vehb b. Rebî'a b. Esed b. Suheyb. *Bedir, Uhud, Hendek* ve [diğer] seferlere Allah Resûlü (sas) ile birlikte katıldı.

46. Rebî'a b. Eksem ﴿رَبِيعَة بن أَكْثَم﴾

[Rebî'a b. el-Eksem] İbn Sahbere b. Amr b. Lükeyz b. Âmir b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme. Muhammed b. İshâk da onun nesebini böyle belirledi.

[126] Bu kelime (ecneü), "sırtında eğrilik-kambur olan kişi" anlamındadır. "Boynu eğri olan kişi" olduğu da söylenmiştir (*en-Nihâye*).

[127] Siy, *Mekke*'nin Basra yolu üzerinde bulunan çölün adıdır (M).

[128] Gûtatüdımaşk, Dımaşk'ın da içinde bulunduğu etrafı yüksek dağlarla çevrili; birkaç nehrin suladığı; ağacı, bağı, bahçesi bol; manzarası çok güzel ender bölgelerden biridir (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. [Dedi ki:] Bize Ömer b. Osman babalarının [babasının ve dedesinin] şöyle dediğini haber verdi:

Rebî'a b. Eksem'in künyesi Ebû Yezîd idi. Kısa ve şişman idi.[129] Otuz yaşında iken *Bedir* savaşına katıldı. *Uhud, Hendek* ve *Hudeybiye*'ye de katıldı. Otuz yedi yaşında iken hicretin 7. senesinde *Hayber*'de şehit edildi. Yahudi el-Hâris onu en-*Netâ*'da[130] öldürdü.

47. Muhriz b. Nadle ﴿مُحْرِزُ بن نَضْلَة﴾

[Muhriz b. Nadle] İbn Abdullah b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme. Künyesi Ebû Nadle'dir. Beyaz [tenli] ve güzel yüzlü idi. Ona "Füheyre" lakabı takılmıştı. Abdüleşheloğulları, onun kendi antlaşmalılarından olduğunu iddia ediyorlardı. Muhammed b. Ömer dedi ki: İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe'yi bunu söylerken duydum. Ve yine o şöyle diyordu: Sarh günü, Abdüleşheloğulları'ndan[131] sadece Muhriz b. Nadle, Muhammed b. Mesleme'ye ait "Züllimme" [Saçlı] adındaki atın üzerinde [meydana] çıktı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) Muhriz b. Nadle ile Umâre b. Hazm'ı kardeş ilan etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: O, *Bedir, Uhud* ve *Hendek* savaşına katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Sâlih b. Keysân'ın şöyle dediğini anlattı:

Muhriz b. Nadle dedi ki: "[Rüyamda] dünya semasının benim için yarılmış olduğunu gördüm. O yarıktan girdim ve yedinci semaya kadar

[129] Bu kelime (dehdâh), yanlış olarak İhsan ve Atâ baskılarında "rehrah", Tahrîr baskısında "dehrah" diye geçmektedir. Dehdâh, kısa ve şişman adam demektir (*en-Nihâye*).

[130] *Netâ, Hayber*'in bir kasabası veya oradaki bir kale ya da su kuyusudur (M).

[131] Leiden baskısında "Abduleşheloğulları" ibaresinden önce bir "dâr" kelimesi mevcuttur. Ancak dipnotunda "Bu kelime metinde olmadığı halde eklenmiştir. Doğrusu kaldırılmasıdır." notu mevcuttur. Nitekim bu kelime Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında mevcut değildir. İhtiyaç olmadığı halde İhsan ve Atâ baskılarında da bu kelime (dâr) metne ilave edilmiştir.

vardım. Sonra [oradan da] Sidre-i Münteha'ya ulaştım. Bana "Burası senin konağındır." denildi. Bu rüyayı Ebû Bekir Sıddîk'a anlattım. O, rüya tabirinde insanların en mahir olanıydı. Şöyle dedi: "Şehit olmaktan dolayı sevin!" Bundan bir gün sonra öldürüldü. Allah Resûlü (sas) ile beraber Sarh günü[132] *Gâbe* gazvesine çıkmıştı. Bu, hicretin 6. senesindeki *Zû Karad* gazvesidir. Onu Mes'ade b. Hakeme öldürdü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Osman el-Cahşî, babalarından [babasından ve dedesinden] şunu nakletti:

Muhriz b. Nadle, otuz bir ya da otuz iki yaşında iken *Bedir* savaşına katıldı. Öldürüldüğü gün otuz yedi veya otuz sekiz veyahut da buna yakın bir yaşta idi.

48. Erbed b. Humeyyir[133] ﴿أربد بن حمير﴾

Künyesi Ebû Mahşî'dir. O bizzat Esed b. Huzeymeoğulları'ndandır. Muhammed b. İshâk da böyle demiştir ve bundan şüphe etmemiştir. Bunu Muhammed b. Ömer, Abdullah b. Ca'fer ez-Zührî'den nakletmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Habîbe, Dâvûd b. el-Husayn'ın şöyle dediğini haber verdi:

O, Süveyd b. el-Mahşî'dir ve Abdüşemsoğulları'nın anlaşmalısı olan Tay kabilesindendir.

Bize el-Hüseyn b. Muhammed, Ebû Ma'şer'in şöyle dediğini haber verdi:

O, Ebû Mahşî'dir ve ismi Süveyd b. Adî'dir.

Bize Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî şöyle dedi: Onlar iki ayrı şahıstır:

Erbed b. Humeyyir, hiç şüphesiz *Bedir* savaşma katılmıştır. Süveyd b. Mahşî ise *Uhud*'a katılmış, *Bedir*'e katılmamıştır.

---

[132] Hicretin 6. yılında Uyeyne b. Hısn tarafından *Medine*'ye düzenlenen baskın olayıdır (M).

[133] Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında bu isim "Humeyre" diye geçmektedir. Leiden baskısında da aynı imla mevcuttur. Leiden baskısının dipnotunda "doğrusu Humeyre'dir" notu vardır. Ancak ben İbnü'l-Esîr'in Üsdü'l-Gâbe'sini; İbn Sa'd'ın "Habeşistan'a Göç Edenler Arasında *Bedir*'e Katılanlar" başlığı altında İbn İshak'tan yaptığı rivayetlerde yer alan "Erbed b. Humeyyir" ismini; İbn Hacer'in "et-Tabsîr" adlı eserindeki imlayı dikkate alarak "Humeyyir" lafzını tercih ettim.

BENÎ ABDÜŞEMS'İN ANLAŞMALILARI BENÎ SÜLEYM B. MANSÛR'DAN OLANLAR

Muhammed b. İshâk dedi ki: Onlar Kebîr b. Ganm b. Dûdânoğulları'nın anlaşmalıları olup Benî Hacr'den Benî Süleym ailesidir. Bu aile aşağıdaki üç kardeşten ibarettir.

49. Mâlik b. Amr ﴿مالك بن عمرو﴾

Bedir, Uhud ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile birlikte katıldı. Hicretin 12. senesinde *Yemâme*'de şehit edildi. [Bütün tarihçiler] bunu ittifakla zikretmişlerdir.

50. Midlâc b. Amr ﴿مِدلاج بن عمرو﴾

Bedir, Uhud ve bütün seferlere katıldı. Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer onu zikretti. Musa b. Ukbe ise onu zikretmedi. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın halife olduğu dönemde hicretin 50. senesinde öldü.

51. Sakf b. Amr ﴿ثُقْف بن عمرو﴾

İbn Sümayt. Mâlik ile Midlâc'ın kardeşidir. Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer, onun Sakf b. Amr olduğunu söylemişlerdir. Ebû Ma'şer ise [onun adının] Sikâf b. Amr olduğunu söylemiştir. Musa b. Ukbe onu zikretmedi. Bu [zikretmeyiş] onun ya da ondan rivayet eden kişinin bir vehmidir [yanılgısıdır]. Sakf *Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye* ve *Hayber* gazvesine katıldı. Hicretin 7. yılında *Hayber*'de şehit edildi. Onu Yahudi Üseyr öldürdü.

[Buraya kadar Benî Abdüşems ve anlaşmalılarından zikredilenler] on altı kişidir.

Benî Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'ın Anlaşmalılarından Olanlar

52. Utbe b. Gazvân ﴿عُتْبَةُ بن غَزْوان﴾

[Utbe b. Gazvân] İbn Câbir b. Vehb b. Nüseyb b. Zeyd b. Mâlik b. el-Hâris b. Avf b. Mâzin b. Mansûr b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Mudar. Künyesi Ebû Abdullah'tır.

İbn Sa'd dedi ki: Bazılarının onu "Ebû Gazvân" künyesi ile çağırdıklarını duydum. Uzun boylu, güzel bir adamdı. Erken dönemde Müslüman olmuştu. İkinci *Habeşistan* hicretine katılmıştı. Allah Resûlü'nün (sas) ashâbı arasında zikri geçen okçulardan idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Cübeyr b. Abdullah ile İbrahim b. Abdullah, Utbe b. Gazvân'ın çocuğundan naklen şunu anlattılar:

Utbe b. Gazvân, kırk yaşında iken hicret edip *Medine*'ye geldi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hukeym b. Muhammed, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Utbe b. Gazvân ile Utbe'nin mevlası Habbâb, *Medine*'ye hicret ettiklerinde Abdullah b. Seleme el-Aclânî'ye konuk oldular.

Bize Muhammed b. Ömer, Musa b. Muhammed b. İbrahim'den naklen, [Musa'nın] babasının şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas), Utbe b. Gazvân ile Ebû Dücâne'yi kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Cübeyr b. Abdullah ile İbrahim b. Abdullah şunları anlattılar:

Ömer b. el-Hattâb, Utbe b. Gazvân'ı *Basra*'ya vali tayin etti. *Basra*'yı şehir haline getiren ve planlamasını yapan odur. Ondan önce orası kasabaydı. [Ayrıca] o, kamışlarla mescit inşa ettirdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Deniliyor ki Utbe b. Gazvân, Sa'd b. Ebû Vakkâs ile beraberdi. Sa'd, Ömer'in [Utbe'yi *Basra* taraflarına göndermesini] emrettiği mektubu doğrultusunda onu *Basra*'ya yönlendirdi. *Basra*'da altı ay valilik görevinde bulunduktan sonra *Medine*'de Ömer'in huzuruna geldi. Ömer onu vali olarak tekrar *Basra*'ya gönderdi. Ömer b. el-Hattâb'ın

halife olduğu dönemde hicretin 17. senesinde elli yedi yaşında iken *Basra*'da öldü. Onu bir karın ağrısı tutmuştu. *"Ma'dinü Benî Süleym"*[134] denilen yerde vefat etti. Hizmetçisi Süveyd, onun malını ve terekesini Ömer b. el-Hattâb'a getirdi.

53. Utbe b. Gazvân'ın Mevlası Habbâb ﴿خَبّاب مولى عُتْبَة بن غَزْوان﴾

Künyesi Ebû Yahya'dır. Allah Resûlü (sas) onunla Hıraş b. es-Samme'nin mevlası Temîm'i kardeş ilan etti. *Bedir, Uhud, Hendek* ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile birlikte katıldı. Elli yaşında iken hicretin 19. senesinde vefat etti. Cenaze namazını *Medine*'de Ömer b. el-Hattâb kıldırdı.

BENÎ ESED B. ABDÜLUZZÂ B. KUSAY'DAN OLANLAR

54. ez-Zübeyr b. el-Avvâm ﴿الزُّبَيْر بن العَوّام﴾

[ez-Zübeyr b. el-Avvâm] İbn Huveylid b. Esed b. Abdüluzzâ b. Kusay. Annesi Safiyye bt. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Bana Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki:

Bize Hişâm b. Urve, kardeşi Abdullah b. Urve'den naklen el-Fürâfisa el-Hanefî'nin rivayet ettiği bir hadiste "Zübeyr b. el-Avvâm'ın künyesinin 'Ebû Abdullah' olduğunu" haber verdi.

[Dediler ki:] Zübeyr b. el-Avvâm'ın on bir erkek, dokuz kız çocuğu vardı:

1-Abdullah

2-Urve

3- el-Münzir

4-Âsım

[134] *Medine*'nin *Necid* yolu üzerindeki kasabalarından biridir. (Yakut el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 125.) (M).

Vefat etmiştir.

5-el-Muhâcir

Vefat etmiştir.

6-Hadîcetü'l-Kübrâ

7-Ümmü'l-Hasan

8-Âişe

Bunların annesi Ebû Bekir Sıddîk'in kızı Esmâ'dır.

9-Hâlid

10-Amr

11-Habîbe

12-Sevde

13-Hind

Bunların annesi Ümmü Hâlid'dir. Yani Eme bt. Hâlid b. Sa'îd b. el-Âs b. Ümeyye'dir.

14-Mus'ab

15-Hamza

16-Remle

Bunların annesi Kelb kabilesinden er-Rebâb bt. Üneyf b. Ubeyd b. Musâd b. Ka'b b. Uleym b. Cenâb'tır.

17-Ubeyde

18-Ca'fer

Bu son ikisinin annesi Zeyneb'tir. Yani Ümmü Ca'fer bt. Mersed b. Amr b. Abduamr b. Bişr b. Amr b. Mersed b. Sa'd b. Mâlik b. Dubey'a b. Kays b. Sa'lebe'dir.

19-Zeyneb

Bunun annesi Ümmü Külsûm bt. Ukbe b. Ebû Mu'ayt'tır.

20-Hadîcetü's-Suğrâ

Bunun annesi Esedoğulları'ndan el-Helâl bt. Kays b. Nevfel b. Câbir b. Şecne b. Üsâme b. Mâlik b. Nasr b. Ku'ayn'dır.

Bana Hişâm b. Urve'den, [Hişâm'ın] babasının şöyle dediği haber verildi:

Zübeyr b. el-Avvâm dedi ki: "Talha b. Ubeydullah et-Teymî çocuklarına peygamberlerin isimlerini koyuyordu. Muhammed'den sonra peygamber olmayacağını bildi. Ben ise şehit olurlar ümidiyle çocuklarıma şehitlerin isimlerini verdim." Bu sebeple o (Zübeyr b. el-Avvâm) Abdullah'a, Abdullah b. Cahş; el-Münzir'e, el-Münzir b. Amr; Urve'ye, Urve b. Mes'ûd; Hamza'ya, Hamza b. Abdülmuttalib; Ca'fer'e, Ca'fer b. Ebû Tâlib; Mus'ab'a, Mus'ab b. Umeyr; Amr'a, Amr b. Sa'îd b. el-Âs - ki *Yermûk* günü öldürülmüştü- adını vermişti.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Urve, babasının şöyle dediğini anlattı:

Zübeyr delikanlı iken *Mekke*'de bir adamla kavga etti. Onu feci şekilde dövdü ve elini kırdı. Adam taşınırken Safiyye'nin yanından geçildi. Safiyye "Ona ne oldu?" dedi. "Zübeyr ile kavga etti." dediler. Bunun üzerine Safiyye dedi ki:

Kuvvetliyi[135]*nasıl gördün?*

İkt[136]*mi*[137]*yoksa kuru hurma mı?*

Yoksa uçan bir doğan mı?

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den; o da Urve'den şunu nakletti:

Zübeyr, yetim iken Safiyye onu feci şekilde dövüyordu. Ona "Onu öldürdün, kalbini söküp çıkardın, bu delikanlıyı mahvettin! " denildi. O da şöyle dedi:

---

[135] Bu kelime ile (Zebr), ism-i tasğiri olan Zübeyr'i kast etmektedir (M).

[136] Ekıt (أقط), ikt, ekt, ukt gibi değişik kalıpları olan bu kelimenin Türkçe karşılığı keştir. Keş, bir çeşit yoğurt kurusudur ki, ayran pişirilip katı hale geldikten sonra süzülüp kurutularak elde edilir. Yağı alınmış koyun veya keçi sütünden yapılır (Âsım Efendi, III, 21.) (M).

[137] Asıl nüshalarda bu mısra "eiktan hasibtehü em temren - Onu ikt mi zannettin yoksa kuru hurma mı?" şeklindedir. Ancak "hasibtehü" lafzının varlığı vezni bozmaktadır. Müberred'in *"el-Kâmil"* (s. 1096) adlı eseriyle *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*'da (c. 1, s. 45) mevcut olan şekle tabi oldum.

Onu sadece şunun için dövüyorum: Akıllı olsun!

Orduyu mağlup etsin ve yağma ile gelsin![138]

O, bir gün bir delikanlının elini kırdı. Delikanlı Safiyye'ye getirildi. Olay ona anlatıldı. Bunun üzerine Safiyye şöyle dedi:

Kuvvetliyi nasıl buldun?

İkt mi yoksa kuru hurma mı?

Yoksa uçan bir doğan mı?

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mus'ab b. Sâbit haber verdi; dedi ki: Bana Ebü'l-Esved Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel anlattı; dedi ki:

Zübeyr'in Müslüman oluşu dördüncü veya beşinci [kişi] olarak Ebû Bekir'den sonra idi.

Bana Hammâd b. Üsâme'den naklen, Hişâm b. Urve'nin [şöyle dediği] haberi geldi:

Zübeyr, on altı yaşında Müslüman oldu. O, Allah Resûlü'nün (sas) çıktığı hiçbir gazveden geri kalmadı.

[Dediler ki:] Zübeyr [hicret için çıkılan] her iki seferde de *Habeşistan*'a hicret etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin şöyle dediğini haber verdi:

Zübeyr b. el-Avvâm, *Medine*'ye hicret ettiği zaman el-Münzir b. Muhammed b. Ukbe b. Uhayha b. el-Cülâh'a konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) Zübeyr ile İbn Mes'ûd'u kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali b. Ebû Tâlib, babasının şöyle dediğini haber verdi:

---

[138] Asıl nüshalarda karışıklık olduğu için *Nesebü Kureyş* (s. 230) ile *el-İsâbe*'deki rivayeti tercih ettim. [Atâ baskısında buradaki ikinci mısrayı teşkil eden "ve yehzüme'l-ceyşe ve ye'tîye bi's-seleb" ibaresi yerine "ve yecürre'l-ceyşe ze'l-celeb- Sürü sahibi (çok kalabalık) orduyu çekip çevirsin!" ifadesi mevcuttur (M)].

Peygamber (sas) sahâbelerini birbirleriyle kardeş ilan ettiği zaman Zübeyr ile Talha'yı kardeş ilan etti.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve, babasının şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve, babasının şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den naklen Urve'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Zübeyr b. el-Avvâm ile Ka'b b. Mâlik'i kardeş ilan etti.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve, Beşîr b. Abdurrahman b. Ka'b b. Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas) Zübeyr ile Ka'b b. Mâlik'i kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Zübeyr b. el-Avvâm, kendisine sarı bir sarığı alamet olarak seçmişti [139] ve *Bedir* günü Meleklerin siyah-beyaz alacalı atlar üzerinde, başlarında sarı sarıklar olduğu halde indiklerini anlatıyordu. O gün Zübeyr'in başında da sarı bir sarık vardı.

Bize Vekî, Hişâm b. Urve'den naklen Zübeyr'in neslinden bir adamın şöyle dediğini haber verdi: [Bu adam] bir defasında Yahya b. Abbâd b. Abdullah b. Zübeyr'in; başka bir sefer ise [Yahya'nın değil de] Hamza b. Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

Zübeyr'in başında *Bedir* günü başına sardığı ve ucunu yüzüne doğru sarkıttığı sarı bir sarık vardı. O gün Meleklerin başlarında da sarı sarıklar vardı.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm, Hişâm b. Urve'den naklen [Hişâm'ın] babasının şöyle dediğini haber verdi:

Zübeyr'in başında *Bedir* günü başına sardığı tek desen ve tek parçadan ibaret sarı bir sarık vardı. Peygamber (sas), *"Melekler Zübeyr'in alameti üzere [alamet-i farikası olan sarığıyla göründüğü tarzda] indi."* buyurdu.

[139] Leiden baskısının metninde bu kelime (yu'limu), "yu'lemu -tanınıyor" diye geçmektedir. Ancak bu baskının dipnotunda "Muhammmed Abduh'a göre doğrusu 'yu'limu' şeklindedir." notu mevcuttur. Ben III. Ahmed nüshasına dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

Bize Ebû Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi; dedi ki:

Bedir günü Allah Resûlü'nün (sas) yanında, birinin üzerinde Zübeyr'in olduğu iki attan başkası yoktu.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. el-Müseyyeb haber verdi; dedi ki:

Zübeyr b. el-Avvâm'ın ipek [elbise] giymesine ruhsat verildi.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki:

Sa'îd b. Ebû Arûbe'ye ipek giyme konusu soruldu. O da bize, Katâde-Enes b. Mâlik tarikiyle Peygamber'in (sas) Zübeyr'in ipek gömlek giymesine ruhsat verdiğini haber verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den naklen Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin [şöyle dediğini] anlattı:

Allah Resûlü (sas) ev planlarını çizdiği zaman Zübeyr'e geniş bir arazi tahsis etti.

Bize Ali b. Abdullah b. Ca'fer el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Âdem haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş, Hişâm b. Urve'den; o da babasından naklen Ebû Bekir'in kızı Esmâ'nın [şöyle dediğini] haber verdi:

Peygamber (sas), Zübeyr'e bir hurma bahçesi verdi.

Bize Enes b. İyâd ile Abdullah b. Nümeyr el-Hemdânî haber verdiler; dediler ki: Bize Hişâm b. Urve, babasından şunu nakletti:

Peygamber (sas), Nadîroğulları'nın mallarından içinde hurma ağaçları bulunan bir araziyi Zübeyr'e tahsis etti. Ebû Bekir de Zübeyr'e bir vadinin yamacını tahsis etti. Enes b. İyâd, rivayetinde [bu arazi hakkında] "ölü [çorak, imara elverişsiz ve sahipsiz] arazi" ifadesini kullandı. Ömer ise Zübeyr'e daha önce selin yardığı bir vadinin tümünü tahsis etti.

[Dediler ki:] Zübeyr b. el-Avvâm, *Bedir*'e, *Uhud*'a ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı. Onunla (sas) beraber *Uhud*'da sebat etti. Ona ölüm üzerine biat etti. Fetih gazvesinde Zübeyr'in yanında, Muhacirlerin üç bayrağından biri vardı.

Bize Abdullah b. Nümeyr, Hişâm b. Urve'den naklen [Urve'nin] babasının şöyle dediğini haber verdi: Âişe bana dedi ki:

Vallahi senin iki atan, Müminlere acı isabet ettikten sonra Allah'a ve Resûlü'ne (sas) icabet edenlerdendir.[140]

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Muhammed b. Humrân haber verdi. [Dedi ki:] Bana Ebû Sa'îd Abdullah b. Büsr, Ebû Kebşe el-Enmârî'nin şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) *Mekke*'yi fethettiği zaman Zübeyr b. el-Avvâm [ordunun] sol kanadında, Mikdâd b. el-Esved ise [ordunun] sağ kanadında idi. Allah Resûlü (sas) *Mekke*'ye girdiğinde ve insanlar sakinleşince bunlar atlarıyla beraber geldiler. Allah Resûlü (sas) o ikisinin yüzündeki tozu elbisesi ile silmeye başladı ve buyurdu ki: *"Ben ata iki hisse, süvariye bir hisse tayin ettim. Kim bu iki hisseyi eksiltirse Allah da onu eksiltsin."*

- **Peygamber'in (sas), *"Her Peygamber'in bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr b. el-Avvâm'dır."* Sözü**

Bize Enes b. İyâd el-Leysî haber verdi. [Dedi ki:] Bize Hişâm b. Urve, babasının şöyle dediğini rivayet etti:

Peygamber buyurdu ki: Her ümmetin bir havarisi vardır. Benim havarim de halamın oğlu Zübeyr'dir.

Bize Yezîd b. hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân haber verdi. O da el-Hasan'dan naklen Peygamber'in (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. Yine bize el-Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Ebü'l-Ahvas haber verdi. Yine bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Selâm b. Ebû Mutî haber verdi. Yine bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Zâide b. Kudâme haber verdi. Bunların hepsi Âsım b. Behdele'den, o da Zir b. Hubeyş'ten şunu nakletti:

İbn Cürmûz, Ali'nin (r) huzuruna girmek için izin istemek üzere geldi. İzinleri bildirmekle görevli olan kişi [Ali'ye], "Şu İbn Cürmûz, Zübeyr'i öldüren kişi kapıda izin istiyor." dedi. Ali (a) dedi ki: "Safiyye'nin oğlunun katili Cehenneme girsin! Allah Resûlü'nü (sas) *'Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir.'* derken duydum."

[140] Âişe *"Müminlere acı isabet ettikten sonra Allah'a ve Resûlüne (sas) icabet edenler"* sözüyle, aynı ifadelerle *Uhud* savaşından bahseden Âl-i İmran 3/172. ayete telmih yapmaktadır (M).

[Bu isnatlar içinde] onların arasından Selâm İbn Ebû Mûtî-Âsım-Zir [tarikinde Zir] dedi ki: Ben Ali'nin yanındaydım. "Safiyye'nin oğlunun katili Cehenneme girsin!" sözünü söylemedi. Diğer [tarikteki] bütün raviler isnatlarında bu sözü zikrettiler.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, Muhammed b. el-Münkedir'den naklen Câbir'in şöyle dediğini haber verdi; dedi ki:

Allah Resûlü (sas) *"Ahzâb [Hendek] günü kavmin [Kurayzaoğulları] haberini bana kim getirecek?"* dedi. Zübeyr, "Ben!" dedi. Tekrar *"Kavmin haberini bana kim getirecek?"* dedi. Yine Zübeyr, "Ben!" dedi. Tekrar *"Kavmin haberini bana kim getirecek?"* dedi. Yine Zübeyr, "Ben!" dedi. Bunun üzerine Peygamber, *"Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir."* dedi.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Füleyh b. Süleyman Ebû Yahya haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. el-Münkedir, Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) *Hendek* günü insanları, *"Kurayzaoğulları'ndan kendisine kim haber getirir?"* diye [göreve] davet etti. Bu davete Zübeyr icabet etti. Sonra insanları tekrar çağırdı, yine Zübeyr icabet etti. Sonra insanları üçüncü defa tekrar çağırdı, yine Zübeyr icabet etti. Bunun üzerine onun elinden tuttu ve *"Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir."* dedi.

Bize Abdullah b. Nâfi b. Sâbit b. Abdullah b. Zübeyr haber verdi; dedi ki: Bana el-Münkedir b. Muhammed, babasından naklen Câbir b. Abdullah'ın [şöyle dediğini] anlattı:

Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *"Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir."*

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe, Eyyûb'dan naklen Nâfi'nin şöyle dediğini haber verdi:

İbn Ömer, bir adamın "Ben Allah Resûlü'nün havarisinin oğluyum." dediğini duydu. Bunun üzerine İbn Ömer dedi ki: Şayet sen Zübeyr'in ailesinden isen [söylediğin doğrudur.] Aksi takdirde, hayır! [İddian doğru değildir.]

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya, Hişâm b. Urve'den şunu nakletti:

Bir delikanlı, İbn Ömer'in yanından geçti. Ona kim olduğu sorulunca, "Allah Resûlü'nün (sas) havarisinin oğlu." dedi. Bunun üzerine İbn Ömer dedi ki: "Şayet sen Zübeyr'in çocuklarından isen [söylediğin doğrudur.] Aksi takdirde, hayır! [İddian doğru değildir.]" Ona, Zübeyr'in dışında bir kimseye "Allah Resûlü'nün (sas) havarisi" denildi mi? diye soruldu. "Ben öyle birini bilmiyorum." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve, babasından naklen Abdullah b. Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Ahzâb günü babama, "Ey babacığım! Seni beyaza çalan al renkli [doru] atının üzerinde giderken gördüm." dedim. "Ey sevimli yavrucuğum! Beni gördün, öyle mi?" dedi. "Evet." dedim. Dedi ki: "O zaman Allah Resûlü (sas) ('sana feda olsun!' deyiminde) hem annesini hem babasını zikrederek *'Babam ve annem senin için feda olsun!'* diyordu."

Bize Affân b. Müslim, Vehb b. Cerîr b. Hâzim ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be, Câmi b. Şeddâd'ın şöyle dediğini haber verdi: Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'i, babasının şu sözünü aktarırken duydum:

Zübeyr'e "Falan falanın rivayet ettiği gibi neden senin de Allah Resûlü'nden (sas) hadis rivayet ettiğini duymuyorum?" dedim. Dedi ki: Müslüman olduğum günden beri ondan hiç ayrılmadım. Fakat Allah Resûlü'nün (sas) şöyle dediğini duydum: *"Kim benim adıma yalan bir söz söylerse Cehennem'deki bir yere hazırlansın!"*

Vehb b. Cerîr, Zübeyr'den naklettiği sözde dedi ki: "Vallahi 'müteammiden' (kasıtlı olarak -yalan söylerse-) demedi, siz 'müteammiden' diyorsunuz.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den şunu nakletti:

Zübeyr *Mısır*'a gönderildi. Ona denildi ki: Orada Taun [Veba salgını] vardır. Bunun üzerine dedi ki: Biz hem yaralamak hem de taun için geldik. [Urve] dedi ki: Merdivenleri koyup üzerlerine tırmandılar.

Bize Enes b. İyâd Ebû Damre el-Leysî, Hişâm b. Urve'den; o da babasından şunu nakletti:

Zübeyr b. el-Avvâm, Ömer öldürüldüğü zaman kendisini divan [üyeliğinden] sildirdi.[141]

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. Rebî, Ebû Husayn'dan şunu nakletti:

Osman b. Affân, ez-Zübeyr b. el-Avvâm'a 600.000 [dirhem] bahşiş verdi. Onun dayıları olan Kâhiloğulları'na konuk oldu ve dedi ki: "En güzel mal hangi maldır?" Onlar da "İsfahan malı" dediler. "Öyleyse bana İsfahan malı verin!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Eflah b. Sa'îd el-Medenî, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den şunu nakletti:

"Zübeyr değişmemişti." O [bu sözüyle] ihtiyarlığı kast ediyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd, Hişâm b. Urve'den naklen, [Hişâm'ın] babasının şöyle dediğini haber verdi:

Bazen ben büyük bir çocuk iken Zübeyr'in omuzlarının üstündeki saçı tutup onun vasıtasıyla sırtına tutunuyordum.

Muhammed b. Ömer dedi ki:

Zübeyr b. el-Avvâm ne uzun, ne kısa bir adamdı. Hafif etliydi, sakalı seyrekti. Rengi esmer, saçları sık ve uzundu. Allah ona rahmet eylesin!

■ Zübeyr'in Vasiyeti, Borcunun Ödenmesi ve Terekesinin Tümü

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs, Hişâm b. Urve'den; o da babasından şunu nakletti:

Zübeyr b. el-Avvâm kendisine ait bir evi, kızlarından geri çevrilenler için tahsis etmişti.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Hişâm b. Urve'den naklen [Hişâm'ın] babasından şunu nakletti:

Zübeyr b. el-Avvâm, [malının] üçte birini [hayır yollarına sarf edilmesi için] vasiyet etti.

[141] Bu paragraf, Atâ baskısında mevcut değildir (M).

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve babasından naklen Abdullah b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Zübeyr, *Cemel* günü durduğu zaman beni çağırdı. Onun yanında ayakta dikildim. Dedi ki: "Yavrucuğum! Bugün ya zalim ya da mazlum olan öldürülür. Ben bugün sadece mazlum olarak öldürüleceğimi tahmin ediyorum. En büyük üzüntüm borcumdur.[142] Borcumuzun malımızdan bir şey bırakacağını düşünüyor musun?" Sonra şöyle devam etti: "Yavrucuğum! Malımızı sat ve borcumu öde! Malın üçte birini vasiyet et! Şayet borç ödendikten sonra malımızdan bir şey artarsa onun üçte biri senin çocuğunundur." Hişâm dedi ki: "Abdullah b. Zübeyr'in Hubeyb ve Abbâd adındaki iki oğlu, Zübeyr'in bazı oğullarıyla [yani amcalarıyla miras taksimi sebebiyle] karşı karşıya geldiler. O sırada [Zübeyr'in] dokuz tane kızı vardı." Abdullah b. Zübeyr devamla şöyle dedi: Şöyle diyerek borcu hakkında bana tavsiyede bulunmaya devam etti: "Yavrucuğum! Şayet o konuda aciz kalırsan, benim mevlamdan yardım iste!" Vallahi ne kastettiğini anlamadım ve sonunda "Babacığım! Mevlan kim senin?" dedim. "Allah!" dedi. Abdullah sözlerine şöyle devam etti: Vallahi, onun borcu konusunda her sıkıntıya düştüğümde, "Ey Zübeyr'in Mevlası! Onun borcunu öde!" dedim. O da ödedi. Zübeyr, içinde orman bulunan iki arazi, *Medine*'de on bir ev, *Basra*'da iki ev, *Kûfe*'de bir ev ve *Mısır*'da bir evden başka ne bir dirhem, ne de bir dinar bırakmadan öldürüldü. Onun üzerindeki borcu sadece şu şekilde oluşmuştu: Adam malı ona emanet etmek için gelirdi. Zübeyr şöyle derdi: "Hayır! [Bunu emanet olarak kabul etmiyorum.] Bu benim sana borcum olsun. Onun zayi olmasından korkuyorum." Hiçbir imaret [Emir'in tahsis ettiği arazi], toplanan mal, haraç ve [başka] bir şey yoktur ki, onu Allah Resûlü (sas) ile ya da Ebû Bekir, Ömer ve Osman ile beraberce katıldığı gazvede elde etmiş olmasın.

Abdullah b. Zübeyr dedi ki: Onun üzerindeki borcu hesapladım. Borcun 2.200.000 [dirhem] olduğunu gördüm. Hakîm b. Hizâm, Abdullah b. Zübeyr ile karşılaştı ve dedi ki: Ey kardeşimin oğlu! Kardeşimin ne

[142] Bu kelime (ledeynî -kesinlikle borcumdur), Leiden baskısında "lîdeynî- borcum içindir" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'ledeynî' şeklindedir." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında yer alan rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

kadar borcu var? Abdullah b. Zübeyr onu [borcun miktarını] gizledi ve "100.000." dedi. Hakîm, "Vallahi mallarınızın bu borcu kapatacağını tahmin etmiyorum." dedi. Abdullah b. Zübeyr, "Ya 2.200.000 olsa ne dersin?" dedi. Hakîm, "Buna gücünüzün yeteceğini sanmıyorum. Şayet bir şeye gücünüz yetmezse benden yardım isteyin!" dedi.

Zübeyr, *Gâbe*'yi[143] 170.000'e satın almıştı. Abdullah b. Zübeyr onu 1.600.000'e sattı. Sonra kalkıp şöyle dedi: "Kimin Zübeyr'de bir alacağı varsa orman karşılığında bizimle ödeşsin." Abdullah b. Ca'fer ona geldi - ki Zübeyr'den 400.000 alacağı vardı- ve Abdullah b. Zübeyr'e dedi ki: "İsterseniz o borçtan vazgeçeyim, isterseniz -şayet bir şey erteleyecekseniz- onu dilediğiniz bir zamana kadar erteleyin!" Abdullah b. Zübeyr, "Hayır." dedi. Abdullah b. Ca'fer, "Öyleyse bana bir parsel tahsis edin." dedi. Abdullah b. Zübeyr, "Şuradan şuraya kadar senindir." dedi. Borcunun karşılığında orayı sattı ve onunla ödeşti. Ormanda geriye dört tam, bir de yarım parsel daha kaldı. Abdullah b. Zübeyr, Mu'âviye'nin yanına geldi. Onun yanında Amr b. Osman, el-Münzir b. ez-Zübeyr ile İbn Zem'a vardı. Mu'âviye ona dedi ki: "Ormanın fiyatı ne oldu?" Abdullah, "Her parsel yüz bin." dedi. Mu'âviye, "Kaç parsel kaldı?" diye sordu. Abdullah, "Dört buçuk parsel." dedi. Bunun üzerine el-Münzir b. ez-Zübeyr, "Bir parseli yüz bine aldım." dedi. Amr b. Osman da, "Ben de bir parseli yüz bine aldım." dedi. İbn Zem'a, "Ben de bir parseli yüz bine aldım." dedi. Mu'âviye "[Şimdi geriye] kaç parsel kaldı?" diye sorunca, Abdullah "Bir buçuk." dedi. Mu'âviye, "Ben de [o kalan] bir buçuk parseli yüz elli bine aldım." dedi.

Abdullah b. Ca'fer, [alacağına karşılık kendisine verilen] payını [200.000 kâr ile] Mu'âviye'ye 600.000'e sattı. Abdullah b. Zübeyr borç ödeme işini bitirince Zübeyr'in oğulları, "Mirasımızı aramızda paylaştır!" dediler. Abdullah b. Zübeyr "Hayır, vallahi dört sene [boyunca hac] mevsiminde 'Buraya bakın! Kimin Zübeyr'den alacağı varsa gelsin ödeyelim!' diye nida etmedikçe aranızda taksimat yapmam." dedi. Her sene [hac] mevsiminde [o şekilde] nida etti. Dört sene geçince aralarında taksimat

[143] *Gâbe*, *Medine* avâlîsinden meşhur büyük arazidir. Avâlî, *Medine*'den Necid istikametinde dört ile sekiz millik mesafeler arasında yer alan yüksek yerlerdir. Ya da *Medine*'nin Necid cihetinde Tihâme'ye kadar olan bölgenin ismidir (M).

yaptı. Zübeyr'in dört tane hanımı vardı. [Onlar için mirasın] sekizde birini dörde böldü. Her bir hanıma 1.100.000 dirhem düştü. Malın hepsinin değeri 35.200.000 dirhem idi.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne şunu anlattı:

Zübeyr'in mirası, 40.000.000 dirhem üzerinden taksim edildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Hişâm b. Urve'den naklen [Hişâm'ın] babasının şöyle dediğini haber verdi:

Zübeyr'in bıraktığı mirasın değeri 51.000.000 veya 52.000.000 dirhem idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Hamza Abdülvâhid b. Meymûn, Urve'nin şöyle dediğini anlattı:

Zübeyr'in *Mısır*'da, *İskenderiyye*'de ve *Kûfe*'de arsaları; *Basra*'da evleri vardı. Ve yine onun *Medine*'deki mallarından gelen kira gelirleri vardı.

■ Zübeyr'in -Allah Ona Merhamet Eylesin- Öldürülmesi, Onu Kimin Öldürdüğü, Kabrinin Nerede Olduğu ve Ne Kadar Yaşadığı

Bize el-Hasan b. Musa b. el-Eşyeb haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit b. Yezîd, Hilâl b. Habbâb'dan; o da İkrime'den naklen İbn Abbâs'ın Zübeyr'e gidip şöyle dediğini haber verdi:

"Abdülmuttalib'in kızı Safiyye nerede ki, sen kılıcınla Abdülmuttalib'in oğlu Ebû Tâlib'in oğlu Ali ile savaşıyorsun?" [Dedi ki:] Zübeyr geri döndü ve İbn Cürmûz onu karşılayıp öldürdü. İbn Abbâs, Ali'ye geldi ve "Safiyye'nin oğlunun katili nereye [gidecek]?" dedi. Ali "Cehennem'e!" diye cevap verdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İmrân b. Zâide b. Neşît, babasından naklen Ebû Hâlid'in yani el-Vâlibî'nin şöyle dediğini haber verdi:

el-Ahnef, Temîmoğulları'nı çağırdı. Onlar ona icabet etmedi. Sonra Sa'doğulları'nı çağırdı. Onlar da ona icabet etmedi. [Beş-on kişilik küçük bir] grupla birlikte bir köşeye çekildi. Derken "Zünni'âl" [Nallı] denilen atının üzerinde Zübeyr oradan geçti. Bunun üzerine el-Ahnef, "İşte

insanların arasında fitne fesat çıkaran budur!" dedi. Beraberindekilerden iki kişi onu takip etti. Onlardan biri Zübeyr'e hamle yaptı ve onu yaraladı. Diğeri de hamle yapıp onu öldürdü, başını alıp kapıya getirdi ve dedi ki: "Zübeyr'in katiline izin verin!" Ali onu duydu ve şöyle dedi: *"Safiyye'nin oğlunun katilini Cehennem ile müjdele!"* Bunun üzerine o, Zübeyr'in kesik başını atıp gitti.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Fudayl b. Merzûk haber verdi; dedi ki: Bana Süfyân b. Ukbe, Kurre b. el-Hâris'den naklen Cevn b. Katâde'nin şöyle dediğini anlattı:

Cemel günü Zübeyr b. el-Avvâm ile beraberdim. [İnsanlar] ona "Emir" gibiymiş gibi selam veriyorlardı. Bir süvari geldi ve "Ey Emir! Sana selam olsun!" dedikten sonra ona bir şeyi haber verdi. Sonra bir başkası geldi ve aynı şeyi yaptı. Sonra yine bir başkası daha geldi ve o da aynı şeyi yaptı. Taraflar karşılaşıp da Zübeyr gördüğü şeyi görünce,"Vay burnu kopasıca!" veya "Vay kökü kazınasıca!" dedi. (Fudayl, "Bu ikisinden hangisini söylediğini [tam olarak] bilemiyorum." dedi.) Sonra Zübeyr'i bir titreme aldı. Fudayl dedi ki, "Bu [titreme] sebebiyle [onun] itibarı sarsıldı. Cevn şöyle dedi: Dedim ki: "Annem beni kaybetsin! Kendisiyle birlikte ölmek istediğim kişi bu mudur? Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, [onu saran] bu titremenin, sadece onun duyduğu veya gördüğü bir şey sebebiyle [olduğunu] gördüm. O Allah Resûlü'nün (sas) süvarisi idi." İnsanlar kendi işleriyle meşgul olmaya başlayınca oradan ayrıldı, kendisine ait binek hayvanına atlayıp gitti. Cevn de oradan ayrıldı ve bineğine binip Ahnef'e yetişti. Ahnef'e iki atlı geldi ve konakladı. Onunla baş başa verip fısıldaşmaya başladılar. Ahnef başını kaldırıp İbn Cürmûz'u kast ederek dedi ki: "Ey Amr! Ey Filan!" Seslendiği o iki kişi onun yanına geldiler ve baş başa verip kısa bir müddet onlarla gizli gizli kulis yaptıktan sonra Ahnef oradan ayrıldı. Bundan sonra Amr b. Cürmûz, Ahnef'e gelerek "Zübeyr'i *Sibâ* vadisinde[144] yakaladım ve öldürdüm." dedi. Kurre b. el-Hâris b. el-Cevn şöyle diyordu: "Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki Zübeyr'in Ahnef'ten başka [samimi] arkadaşı yoktu."

---

[144] *Mekke* ile *Basra* arasında, *Basra*'ya beş mil uzaklıkta olan bir mevkidir (M).

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize el-Esved b. Şeybân, Hâlid b. Sümeyr'in naklettiği bir rivayette Zübeyr ile ilgili şunları söylediğini haber verdi:

Zübeyr [bineğine] bindi. Temîmoğulları'ndan biri onu *Sibâ* vadisinde yaraladı. [Dediler ki:] Zübeyr b. el-Avvâm, *Cemel* günü -ki o gün hicretin 36. senesinin Cemâziyelevvel ayının 10. gününe rastlayan bir Perşembe günü idi- "Zülhımâr" adlı atının sırtında *Medine*'ye dönmek amacıyla oradan ayrılarak yola çıktı. Temîmoğulları'ndan en-Na'ir b. Zemmâm el-Mücâşi'î denen biri onu *Sefvân*'da karşıladı ve "Ey Allah Resûlü'nün (sas) Havarisi! Bana gel, bana! Sen benim himayem altındasın. İnsanlardan hiçbiri sana ulaşamaz." diyerek onunla beraber yola koyuldu. Temîmoğulları'ndan başka bir adam da el-Ahnef b. Kays'a geldi ve gizlice ona "İşte Zübeyr, *Sibâ* vadisinde!" dedi. el-Ahnef sesini yükselterek şöyle dedi: "Ne yapayım, ne emrediyorsun bana? Zübeyr, birinin diğerini öldürmesine sebep olacak şekilde Müslümanlardan iki orduyu[145] birbirine düşürdü ve sonra da kalkmış ailesine kavuşmak istiyor." Onu Umeyr b. Cürmûz, Füdâle b. Hâbis et-Temîmî ve Nufay ya da Nüfeyl b. Hâbis et-Temîmî duydu. Bunlar hemen atlarına atlayıp onu aramaya koyuldular. Sonunda ona yetiştiler. Umeyr b. Cürmûz hamle yaptı ve onu hafif şekilde yaraladı. Bu sefer Zübeyr ona hamle yaptı. Zübeyr'in kendisini öldüreceğini anlayınca, "Ey Füdâle! Ey Nufay!" diye [onları yardıma] çağırdı. Sonra da "Allah, Allah! Ey Zübeyr!" dedi. Bunun üzerine Zübeyr ondan vazgeçti ve çekip gitti. Hemen bunların hepsi birden hamle yaptılar ve onu öldürdüler. Allah ona rahmet eylesin. Umeyr b. Cürmûz onu, hedefini bulan bir hamle ile yaralayınca yere yıkıldı. [Kedinin fareyle oynaması gibi] onu aralarında birbirlerine atıp durdular. Kılıcını aldılar. İbn Cürmûz onun kellesini alıp kılıcıyla beraber Ali'ye getirdi. Ali şöyle dedi: "Vallahi bu, Allah Resûlü'nün yüzünden hüznü kaldırmak suretiyle yücelen bir kılıçtır. Fakat [sonunda] kötü bir yıkılış

[145] Bu kelime (ğâreyn), Leiden baskısında "ğârreyn" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'ğâreyn' şeklindedir." notu mevcuttur. III. Ahmed nüshasında yer alan rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. III. Ahmed nüshasının kenarında şöyle bir not mevcuttur: "Ğâr, ordu demektir. İki ordunun karşılaştığını ifade etmek için 'İlteka'l-ğârâni" denilir."

ve mahvoluş!" Zübeyr -Allah ona rahmet eylesin- *Sibâ* vadisinde defnedildi. Ali ve arkadaşları oturup onun başında ağladı.

Âtike bt. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl -ki o Zübeyr b. el-Avvâm'ın nikâhı altındaydı- şöyle dedi:

"*Medine* halkı, 'Kim şehitlik istiyorsa Âtike bt. Zeyd ile evlensin. Abdullah b. Ebû Bekir ile evli iken o öldürüldü. Sonra Ömer b. el-Hattâb ile evlendi, o da öldürüldü. Sonra Zübeyr ile evlendi, o da öldürüldü.' diyordu." Âtike bt. Zeyd, [şiirinde] şöyle dedi:

İbn Cürmûz, vefasızlık etti kahraman süvariye...
Korkup kaçan olmadı o süvari, karşılaşma gününde.
Ey Amr! Şayet sen onu uyarsaydın görürdün ki,
O, ne hedefi ıskalayan; ne kalbi titreyendir, ne de eli!
Gerçekten bir Müslüman'ı öldürdün, elin kurusun senin!
Kasden adam öldürme cezası hak oldu, üzerine senin!
Annen seni kaybetsin! Onun bir benzerini görme fırsatın oldu mu hiç?
Daha önce geçen insanlardan, gidip karşılaştıkların arasında hiç...
Onu eğip bükemedi, çıkarttıkları nice zorluklar,
Senin hamleci süvarilerinin, ey "yamaç toprağının mantarının oğlu!"[146]

Cerîr b. Hatafî de şöyle dedi:

Musibet, Sibâ vadisinin kabrini barındırdığı kişinin [başındadır].
Her tarafta toprağa serilmiş bir [yiğidi barındıran] mekân vardır.
Zübeyr'in [ölüm] haberi geldiği zamanlar,
Tevazu ile eğildi, Medine'nin suru ve alçak başlı dağlar...
Zübeyr'e ağladı kızları, bir matem içinde...
Duymayan kişinin ağlamasını geri çeviren ne?

---

[146] Şiirde geçen " فقع القَرْدَد " ibaresindeki birinci kelime (فقْع) adi bir mantar türüne verilen isim, ikinci kelime (القَرْدَد) ise çukur bir yerin kıyısındaki yüksek arazi anlamındadır. (İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VIII, 255) Sözlüklerde belirtilmemekle beraber, bu tabirin, zilletten kinaye olması kuvvetle muhtemeldir (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Urve b. ez-Zübeyr, kardeşi Abdullah b. Urve'den naklen Urve'nin şöyle dediğini haber verdi:

Babam *Cemel* günü altmış dört yaşında iken öldürüldü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Mus'ab b. Sâbit b. Abdullah b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini duydum:

Zübeyr b. el-Avvâm, yirmi dokuz yaşında iken *Bedir* savaşına katıldı. Altmış dört yaşında öldü.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bana Cerîr b. Hâzim anlattı; dedi ki: Zübeyr hakkında konuşurken el-Hasan'dan şunları duydum:

Hayret doğrusu Zübeyr'e! Müşâcioğulları'ndan bir bedevîye sığındı. "Beni koru, beni koru!" diye diye nihayet öldürüldü. Vallahi o bedevî kendisine denk değildi. [Ey Zübeyr!] Vallahi sen gerçekten sağlam bir zimmetin (himayenin) altında idin.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Mansûr, İbrahim'in şöyle dediğini haber verdi:

İbn Cürmûz, Ali'nin huzuruna girmek için izin istemek üzere geldi. Ali'nin sert tavrını görünce "O, baş belası değil miydi?" dedi. Bunun üzerine Ali şöyle dedi: "Ağzına toprak dolsun! [Ağzından yel alsın!] Ben, Talha ve Zübeyr ile beraber Allah'ın kendileri hakkında, '***Biz onların gönüllerindeki kini söküp attık. Onlar artık koltuklar üzerinde karşılıklı oturan kardeşler olacaklar.***'[147]buyurduğu kimselerden olmayı kuvvetle ümit ediyorum."

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, Ca'fer b. Muhammed'den naklen [Ca'fer'in] babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ali, "Ben, Talha ve Zübeyr ile beraber Allah'ın kendileri hakkında '***Biz onların gönüllerindeki kini söküp attık. Onlar artık koltuklar üzerinde karşılıklı oturan kardeşler olacaklar.***'[148]buyurduğu kimselerden olmayı kuvvetle ümit ediyorum." dedi.

[147] Hicr 15/47.
[148] Hicr 15/47.

Benî Esed b. Abdüluzza b. Kusay'ın -Zübeyr b. el-Avvâm'ın- Müttefiklerinden Olanlar

55. Hâtıb b. Ebû Belte'a ﴿حاطب بن أبي بَلْتَعَة﴾

Künyesi Ebû Muhammed'dir. O, sonradan Lahm kabilesinden, Benî Râşide b. Ezeb[149] b. Cezîle b. Lahm'dendir. Lahm, Mâlik b. Adî b. el-Hâris b. Mürre b. Üded b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ye'rub b. Kahtân'dır. *Yemen* kabilelerinin soyu Kahtân'da birleşmektedir. Râşide'nin asıl ismi Hâlife idi. Bir heyet halinde Allah Resûlü'ne (sas) gelmişlerdi. Onlara *"Siz kimsiniz?"* diye sordu. Onlar da "Biz Hâlifeoğullarıyız." dediler. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Siz Râşideoğullarısınız."* buyurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin şöyle dediğini anlattı:

Hâtıb b. Ebû Belte'a ile mevlası Sa'd, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiklerinde el-Münzir b. Muhammed b. Ukbe b. Uhayha b. el-Cülâh'a konuk oldular.

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas) Hâtıb b. Ebû Belte'a ile Ruhayle b. Hâlid'i kardeş ilan etti. Hâtıb, *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile birlikte katılmıştır. Allah Resûlü (sas) onu bir mektupla, *İskenderiyye*'nin valisi Mukavkıs'a göndermişti. Hâtıb Allah Resûlü'nün meşhur okçularından birisiydi. *Medine*'de hicrî 30. senede altmış beş yaşındayken vefat etti. Cenaze namazını Osman b. Affân kıldırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hâtıb'ın neslinden bir ihtiyar, babalarının (babasının ve dedesinin) şöyle dediğini anlattı:

Hâtıb güzel görünümlü, hafif sakallı, kambur, biraz kısaya yakın boylu ve kalın parmaklı idi.

---

[149] Bu isim (Ezeb), Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında zal (ذ) harfiyle yazılmıştır. İbn Hazm'ın *el-Cemhere*'sinde (s. 423) ve Yakut'un *el-Muktedab*'ta (v. 81) aynı imla söz konusudur. Leiden ve onu takip eden nüshalarda ise bu isim, za (ز) harfiyle yazılmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yahya b. Abdullah b. Ebû Ferve, Yak'ûb b. Utbe'nin şöyle dediğini anlattı:

Hâtıb b. Ebû Belte'a, öldüğü gün 4.000 dinar ve dirhem, bir ev ve başka bazı şeyler bırakmıştı. Gıda ve diğer bazı mallar satan bir tüccardı. Hâtıb'ın *Medine*'de [miras olarak] bıraktığı şeyler de vardı.

56. Hâtıb b. Ebû Belte'a'nın Mevlası Sa'd ﴿سعد﴾

O, Sa'd b. Havlî b. Sebre b. Düreym b. Kays b. Mâlik b. Amîre b. Âmir b. Bekir b. Âmir el-Ekber b. Avf b. Bekir b. Avf b. Uzre b. Rüfeyde b. Sevr b. Kelb b. Kudâ'a'dır. Onun Sa'd b. Havlî b. el-Kavsâr b. el-Hâris b. Mâlik b. Amîre olduğu söylenir. Yine onun Sa'd b. Havlî b. Ferve b. el-Kavsâr olduğu da söylenir. Esedoğulları'ndan bir adam, kendisine eşini [seçme konusunda] rehberlik eden Havlî için şöyle demektedir:

Ey arkadaşım! Kavsâr'ın kızı var ya...
Kudâ'a kabilesinden develerimi, seven biri götürdü beni ona.
Ben de verdim, Havlî b. Ferve'ye arzuladıklarını
Zirvelerden ve tepelerden yüksek olanlarını

Onun Kelb kabilesinden Sa'd b. Havlî olduğunda ittifak ettiler. Ancak sadece Ebû Ma'şer, onun Mezhic kabilesinden olduğunu söylüyordu. Belki de o, onun nesebini diğerleri kadar [iyi] hıfzedememişti. Yine onların hepsi onun bir esarete maruz kalıp Esed b. Abdüluzza b. Kusayoğulları'nın müttefiklerinden Hâtıb b. Ebû Belte'a el-Lahmî'nin eline geçtiğinde ittifak etmişlerdir. Hâtıb, ona ikramda bulundu. Beraberce *Bedir* ve *Uhud*'a katıldılar. Sa'd *Uhud* gazvesinde Allah Resûlü'nün (sas) hicretinin 32. ayının başında şehit edildi. Ömer b. el-Hattâb, onun oğlu Abdullah b. Sa'd için Ensâr arasında [atıyye] tahsis etmişti. Hâtıb'ın mevlası Sa'd'ın zürriyeti yoktur.

[Esedoğulları ve anlaşmalılarından zikredilenler] üç kişidir.

Benî Abdüddâr b. Kusay'dan Olanlar

57. *Mus'ab el-Hayr* ﴿مُصْعَبُ الْخَيْر﴾

[Mus'ab] İbn Umeyr b. Hâşim b. Abdümenâf b. Abdüddâr b. Kusay. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Annesi Hunâs bt. Mâlik b. el-Mudarrib b. Vehb b. Huceyr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir. Mus'ab'ın Zeyneb adında bir kızı vardı. Zeyneb'in annesi Hamne bt. Cahş b. Riyâb[150] b. Ya'mur b. Sabire b. Mürre b. Kesîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme'dir. Mus'ab kızını Abdullah b. Abdullah b. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre ile evlendirdi. Kızının Abdullah'tan Karîbe adında bir kız çocuğu oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Muhammed el-Abderî, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Mus'ab b. Umeyr, *Mekke*'nin en yakışıklı, en genç delikanlısıydı. Anne babası onu seviyordu. Annesi zengindi ve malı çoktu. Ona elbiselerin en güzelini ve en incesini giydirirdi. O, *Mekke* halkının en güzel koku sürünen kişisiydi. Hadremî nalınları giyerdi. Allah Resûlü (sas) onun hakkında şöyle diyordu: *"Mekke'de Mus'ab b. Umeyr'den daha güzel uzun saçlı olan, daha ince elbise giyen, daha çok nimete mazhar olan birini görmedim."* Allah Resûlü'nün (sas), el-Erkam[151] b. Ebü'l-Erkam'ın evinde kendisini İslâm'a davet ettiği haberi ona ulaşınca Peygamber'in huzuruna girdi, Müslüman oldu ve onu tasdik etti. Annesinden ve aşiretinden korktuğu için Müslüman olduğunu gizleyerek oradan çıktı. Allah Resûlü'nün (sas) yanına ara sıra gizlice gelip gidiyordu. Osman b. Talha onu namaz kılarken gördü. Hemen annesine ve aşiretine haber verdi. Bunun üzerine onu yakalayıp hapsettiler. Birinci *Habeşistan* hicretinde oraya hicret edinceye kadar hapiste kaldı. Sonra hicretten Müslümanlar döndüğünde onlarla beraber döndü.

[150] Bu isim (Riyâb), Leiden baskısında "Rebâb" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'Riâb' şeklindedir." notu mevcuttur. İbn Hacer'in el-İsâbe'sinde (c. V, s. 34), İbn Hazm'ın el-Cemhere'sinde (s. 191), Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında da Abduh'un tercihi söz konusudur.

[151] Bu isim (el-Erkam), Leiden baskısında "Erkam" diye geçmektedir. Muhammed Abduh'a göre bu ismin doğrusu 'el-Erkam'dır. III. Ahmed nüshasında yer alan rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ baskısında "Erkam" imlası mevcuttur.

Durumu değişmiş, sıkıntı ve zorluğa girmiş olarak döndü. Annesi artık onu kınamaktan vazgeçmişti.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl, Ebû Abdülazîz er-Rebezî'den; o da kardeşi Abdullah b. Ubeyde'den naklen Urve b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini anlattı:

Bir gün ben Ömer b. Abdülazîz'in yanında oturuyordum. O, mescidi [Mescid-i Nebevî'yi] inşa ediyordu. [Dedi ki:] Bir gün Allah Resûlü (sas) ashâbı ile otururken Mus'ab b. Umeyr çıkageldi. Üzerinde siyah-beyaz çizgili bir giysi vardı. Bu giysiye bir de işlenmemiş bir hayvan derisi eklemiş. [Yani] deriye kol ağzı yapmış[152] ve onu [hırka benzeri] giysiye eklemiş. Peygamber'in (sas) ashâbı onu gördüklerinde ona acıdıkları için başlarını öne eğdiler. Zira yanlarında onun bu halini değiştirecek bir şey yoktu. Mus'ab selam verdi. Allah Resûlü (sas) onun selamını aldı ve ona güzel övgüler dizdikten sonra şöyle buyurdu: *"Dünya ehliyle dünyayı değiştiren Allah'a hamd olsun. -Mus'ab'ı kastederek- Bunu görmüştüm. Mekke'de Kureyş içinde anne babası yanında nimete ondan daha çok mazhar olan bir genç görmedim.Sonra, Allah ve Resûlü'nün sevgisi ile hayra talip olmak, onu bu refah içinden çıkardı."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Âsım b. Ubeydullah'dan; o, Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan; o da babasından naklen şunları anlattı:

Mus'ab b. Umeyr Müslüman olduğu günden *Uhud*'da öldürülünceye kadar -Allah ona rahmet eylesin- benim yakın arkadaşım ve sırdaşımdı. *Habeşistan* ülkesine yapılan her iki hicrete de bizimle beraber katıldı. İnsanlar arasında benim arkadaşımdı. Ondan daha güzel ahlaklı ve daha az muhalefet eden bir adam asla görmedim.

[152] Buradaki "ona kol ağzı yaptı" anlamındaki "reddenehu" kelimesi, bazı kaynaklarda "vedenehu" diye geçmektedir. O zaman mana şöyle olur: "Yumuşasın diye o işlenmemiş deriyi ıslatmıştı." (M)

▪ Allah Resûlü'nün (sas) Ensâr'a Dini Öğretmesi İçin Onu Medine'ye Göndermesi

Bize Hişâm b. Abdülmelik Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshâk, [şunu] haber verdi: el-Berâ b. Âzîb'i duydum, şöyle diyordu:

Allah Resûlü'nün (sas) sahâbeleri arasından bize, yani hicret ile *Medine*'ye ilk gelen Mus'ab b. Umeyr ve İbn Ümmü Mektûm'dur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülcebbâr b. Umâre anlattı; dedi ki: Abdullah b. Ebû Bekir Muhammed b. Amr b. Hazm'ı şöyle derken duydum:

Mus'ab b. Umeyr, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret edince Sa'd b. Mu'âz'a konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Ca'fer, babasından şunu nakletti. Yine bize İbn Ebû Habîbe, Dâvûd b. Husayn'dan naklen Ebû Süfyân ile Vâkıd b. Amr b. Sa'd b. Mu'âz'ın şöyle dediklerini haber verdi. Yine bize Abdurrahman b. Abdülazîz, Âsım b. Ömer'den naklen Katâde'nin şöyle dediğini haber verdi. Ayrıca bize Abdülhamîd b. İmrân b. Ebû Enes, babasından naklen Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini haber verdi. Yine bize İbn Cüreyc, Ma'mer ve Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'nin şöyle dediğini haber verdiler. Yine bize İshâk b. Hâzim, Yezîd b. Rûmân'ın şöyle dediğini nakletti. Yine bize İsmail b. Ayyâş, Yâfi b. Âmir'den naklen Süleyman b. Musa'nın şöyle dediğini haber verdi. Yine bize İbrahim b. Muhammed el-Abderî babasının şöyle dediğini nakletti. Bütün bu râvilerin sözlerinin birbirine eklenmesiyle birlikte [ortak bir rivayet olarak] şöyle dediler:

Birinci Akabe biatini yapan on iki kişi ayrılıp [*Medine*'ye geldiği zaman] İslâm, Ensâr evleri arasında yayıldı. Ensâr, bir adamı Allah Resûlü'ne (sas) gönderdiler ve ona [gönderdikleri] bir mektupta şöyle yazdılar: "Din konusunda bize derin bilgiler verecek ve bize Kur'ân okutacak bir adam gönder." Allah Resûlü onlara Mus'ab b. Umeyr'i gönderdi. O, [*Medine*'ye] geldi Es'ad[153] b. Zürâre'ye konuk oldu. Ensâr'ın evlerine ve kabilelerine gidip onları İslâm'a davet ediyor ve onlara Kur'ân okuyordu. Onlar da birer ikişer Müslüman oluyorlardı. Nihayet İslâm dini aşikâr bir hale geldi.

[153] Bu isim (Es'ad), Leiden baskısında "Sa'd" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'Es'ad' şeklindedir." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında da bu imla mevcut olduğu için Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

Sadece Evsullah kabilesinin bazı kolları dışında Ensâr'ın bütün kollarında ve el-Avâlî [bölgesinde oturan kabileler] arasında yayıldı. İslâm'ın girmediği evler Hatme, Vâil ve Vâkıf aşiretlerinin evi idi. Mus'ab, onlara Kur'ân-ı Kerim'i öğretiyor ve okutuyordu. Allah Resûlü'ne (sas) bir mektup yazarak onlara Cuma namazı kıldırma konusunda izin istedi. Allah Resûlü (sas) ona izin verdi ve şöyle yazdı: *"Yahudilerin Sebt [istirahat] ilan ettikleri günü gözetle! Güneş zevale [tam tepeden batıya doğru] meyledince iki rekât namaz ile Allah'a yaklaş ve o iki rekâtın içinde*[154] *[iki rekâtla birlikte öncesinde] hutbe oku!"* Mus'ab b. Umeyr onları Sa'd b. Hayseme'nin evinde topladı. Onlar on iki kişiydi. Onlar için o gün sadece bir koyun kesti. O, İslâm'da ilk Cuma namazı kıldıran kişidir.

Ensâr'dan bir grup, kendilerine ilk Cuma namazı kıldıran kişinin Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre olduğunu rivayet etti. Sonra Mus'ab b. Umeyr, Evs ve Hazrec hacılarından oluşan yetmiş kişiyle beraber 2. Akabe Biat'inde Allah Resûlü'ne (sas) biat etmek üzere *Medine*'den çıktı. Bu yolculuğa Es'ad b. Zürâre de eşlik etti. Mus'ab *Mekke*'ye vardı. Kendi evine yaklaşmayıp ilk önce Allah Resûlü'nün (sas) evine geldi. Allah Resûlü'ne (sas) Ensâr'dan ve onların hızla İslâm'a girişinden söz etti. Allah Resûlü (sas) onların biraz beklemesini istedi ve Mus'ab'ın verdiği bütün haberlerle mutlu oldu. Mus'ab'ın annesine oğlunun geldiği haberi ulaşınca ona şu haberi yolladı: "Ey kaçak! [anne babasına isyan eden!] Benim olduğum beldeye geliyorsun ve ziyarete benden başlamıyorsun, öyle mi?" Mus'ab cevaben: "Ziyarete Allah Resûlü'nden (sas) önce hiçbir kimse ile başlamam." dedi. Allah Resûlü'ne (sas) selam verip ona anlatacaklarını anlattıktan sonra annesine gitti. Annesi ona dedi ki: "Halen daha eskiden olduğun gibi sapıklık içindesin!" Mus'ab, "Ben Allah Resûlü'nün dini üzereyim. O da Allah'ın kendi zatı için ve Resûlü için razı olduğu İslâm dinidir." dedi. Annesi, "Bir defasında *Habeşistan* 'a, diğer seferinde *Yesrib*'e [gitmenden dolayı] arkandan ağıtlar yakmama teşekkür [bile] etmedin." dedi. Mus'ab, "Şayet bana

---

[154] İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında bu kelime (fîhima-ikisinin içinde), "fîhim-onların içinde" diye geçmektedir.

işkence ederseniz dinimde [sebat ederek] kaçıp giderim."[155] Bunun üzerine annesi onu hapsetmek isteyince bu kez Mus'ab, "Şayet beni hapsedersen bana saldıran kişiyi öldürmeye iyice hırslanırım." dedi. Annesi, "Hadi, işine git!" dedi ve ağlamaya başladı. Mus'ab, "Anneciğim! Gerçekten ben sana nasihat eden ve şefkat gösteren birisiyim. Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet et!" dedi. Annesi, "Yüksekteki yıldızlara yemin olsun ki, senin dinine girmem. Görüşüm hafife alınır ve aklım zayıf kabul edilir. Ama seni ve üzerinde olduğun dini terk ediyorum, kendi dinimde sebat ediyorum." [Ravi dedi ki:] Mus'ab b. Umeyr, Zilhicce'nin geri kalan günlerinde, Muharrem ve Safer ayında Peygamber (sas) ile beraber *Mekke*'de kaldı. Allah Resûlü'nün (sas) gelişinden on iki gece önce Rebîülevvel ayının ilk gününde *Medine*'ye muhacir olarak geldi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc, Atâ'nın şöyle dediğini nakletti. Yine bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî ve Kabîsâ b. Ukbe haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc, Atâ'nın şöyle dediğini haber verdi:

Medine'de ilk Cuma namazı kıldıran Abdüddâroğulları'ndan bir adamdır. [Ravi dedi ki:] " Peygamber'in emriyle mi?" diye sordum. "Evet, bekle" dedi. Sonra sözüne devam ederek dedi ki: "Süfyân, onun Mus'ab b. Umeyr olduğunu söyledi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim babasından naklen şunu anlattı:

Allah Resûlü (sas) Mus'ab b. Umeyr ile Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı kardeş ilan etti ve yine Mus'ab b. Umeyr ile Ebû Eyyûb el-Ensârî'yi kardeş ilan etti. Mus'ab b. Umeyr'in Zekvân b. Abdükays ile kardeş ilan edildiği de söylenir.

---

[155] Bu kelime (efirru-kaçarım), Leiden baskısında "ukırru-sebat ederim" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'efirru' şeklindedir." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında da bu imla mevcut olduğu için Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ ve baskılarında "ukırru" imlası mevcuttur.

Mus'ab'ın Allah Resûlü'nün (sas) Sancağını Taşıması

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Kudâme, Ömer b. Hüseyn'in şöyle dediğini nakletti:

Bedir günü, Allah Resûlü'nün (sas) en büyük sancağı olan Muhacirlerin sancağını Mus'ab b. Umeyr taşıyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Muhammed b. Şürahbîl el-Abderî, babasının şöyle dediğini nakletti:

Mus'ab b. Umeyr *Uhud* günü sancağı taşıdı. Müslümanlar panik yaşayınca Mus'ab sebat etti ve süvari olan İbn Kamîe ona doğru yöneldi. Sağ eline vurup kopardı. Bu sırada Mus'ab şöyle diyordu: ***"Muhammed ancak bir peygamberdir, ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir."***[156] Sancağı sol eline aldı ve üzerine eğildi.[157] İbn Kamîe ona tekrar saldırdı ve Mus'ab'ın sol elini de kesip attı. Mus'ab sancağın üzerine kapandı ve ***"Muhammed ancak bir peygamberdir, ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir."***[158]ayetini okuyarak pazuları ile onu göğsüne bastırdı. Sonra İbn Kamîe üçüncü defa mızrakla hamle yaptı ve ona isabet ettirdi. Mızrak kırıldı, Mus'ab yere yığıldı ve sancak yere düştü. Abdüddâroğulları'ndan Süveybıt b. Sa'd b. Harmele ve Ebü'r-Rûm b. Umeyr adlı iki kişi onu ilk görenlerdi. Ebü'r-Rûm b. Umeyr, sancağı yanına aldı ve Müslümanlar ayrılıp gittiğinde kendisi onunla beraber *Medine*'ye girinceye kadar onu elinde tutmaya devam etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: İbrahim b. Muhammed babasının şöyle dediğini söyledi:

"Muhammed ancak bir peygamberdir, ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir."[159]ayeti o gün henüz nâzil olmamıştı. Nihayet bu [olaydan] sonra nâzil oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ez-Zübeyr b. Sa'd en-Nevfelî, Abdullah b. el-Fadl b. el-Abbâs b. Rebî'a b. el-Hâris b. Abdülmuttalib'in şöyle dediğini anlattı:

---

[156] Âl-i İmrân 3/144.

[157] Bu kelime (henâ), değişik kaynaklarda ha ve cim (cenee) ile yazılmıştır. Ha ile olursa "belini eğmek, eğilmek" anlamına gelir. Cim ile (cenee) olursa "bir şeyin üzerine kapanmak" anlamına gelir. Dolayısıyla bu iki kelimenin manaları birbirine yakındır.

[158] Âl-i İmrân 3/144.

[159] Âl-i İmrân 3/144.

Allah Resûlü (sas) *Uhud* günü sancağı Mus'ab b. Umeyr'e verdi. Mus'ab öldürüldü. Bir melek Mus'ab'ın suretine büründü. Allah Resûlü (sas) günün sonunda ona *"Öne geç, ey Mus'ab!"* dedi. Melek ona dönüp, "Ben Mus'ab değilim." deyince Allah Resûlü (sas) onun kendisini destekleyen bir melek olduğunu anladı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Suhbân, Mu'âz b. Abdullah'tan; o, Vehb b. Katan'dan; o da Ubeyd b. Umeyr'den şunu nakletti:

Peygamber (sas), Mus'ab b. Umeyr yüzükoyun yere kapanmış haldeyken onun başında durup ***"Müminlerden bir kısım adamlar Allah'a verdikleri sözde durdular."***[160] ayetini sonuna kadar okudu. Sonra şöyle buyurdu: *"Allah Resûlü, kıyamet gününde Allah katında sizin şehitler olduğunuza mutlaka şahitlik edecektir."* Sonra insanlara yöneldi ve dedi ki: *"Ey insanlar! Onları ziyaret edin, onlara gelin ve onlara selam verin. Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, onlar kıyamete kadar kendilerine selam veren her kişinin selamını alırlar."*

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, Şakîk'ten naklen Habbâb b. el-Eret'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) ile beraber sadece Allah'ın rızasını umarak Allah yolunda hicret ettik. Bizim mükâfatımızı vermek Allah'a vacip oldu. Bizden bir kısmı mükâfatından hiç bir şey yemeden göçüp gitti. Mus'ab b. Umeyr onlardan biri idi. *Uhud* günü öldürüldü. Bir parça pars derisinden başka ona kefen yapılacak bir şey bulunamadı. O parçayı başına koyuyorduk, ayakları dışarıda kalıyordu; ayaklarına koyuyorduk, başı dışarıda kalıyordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) bize, *"Onunla baş kısmını örtün, ayaklarının üzerine izhir bitkisinden koyun! Bizden bazıları da meyvesini olgunlaştırdı ve devşirdi."* buyurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. Muhammed b. Şürahbîl el-Abderî, babasının şöyle dediğini anlattı:

Mus'ab b. Umeyr ince tenli, güzel görünüşlü idi. Ne uzun ne de kısaydı. *Uhud* günü hicretin 32. ayının başında kırk yaşında veya biraz daha fazla bir yaştayken şehit edildi. O, bir maktülün bürdesi içinde iken Allah Resûlü (sas) onun başında durdu ve dedi ki: *"Seni Mekke'de görmüştüm.*

[160] Ahzâb 33/23.

Ne senden daha ince [şık] bir elbisesi olan, ne de güzel görünüşlü birisi vardı. Sonra [şimdi] sen bir bürdenin içinde saçı başı dağınık haldesin." Sonra defnedilmesini emretti. Onun kabrine kardeşi Ebü'r-Rûm b. Umeyr, Âmir b. Rebî'a ve Süveybıt b. Sa'd b. Harmele indi.

58. Süveybıt b. Sa'd ﴿سُوَيْبِط بن سعد﴾

[Süveybıt b. Sa'd] İbn Harmele b. Mâlik -Mâlik şair idi- b. Umeyle b. es-Sebbâk b. Abdüddâr b. Kusay. Annesi Huzâ'a kabilesinden Hüneyde b. Habbâb Ebû Sirhân b. Münkız b. Sübey b. Cu'süme b. Sa'd b. Müleyh b. Huzâ'a'dır. Süveybıt, *Habeşistan* 'a hicret edenlerdendi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hukeym b. Muhammed, babasının şöyle dediğini haber verdi.

Süveybıt b. Sa'd *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiği zaman Abdullah b. Seleme el-Aclânî'ye konuk oldu.

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas), Süveybıt b. Sa'd'ı, Âiz b. Mâ'is ez-Züraki ile kardeş ilan etti. Süveybıt *Bedir* ve *Uhud* savaşına katıldı.

BENÎ ABD B. KUSAY B. KİLÂB'DAN OLANLAR

59. Tuleyb b. Umeyr ﴿طُلَيْب بن عُمَيْر﴾

[Tuleyb b. Umeyr] İbn Vehb b. Kesîr b. Abd b. Kusay. Künyesi Ebû Adî. Annesi Ervâ bt. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî, babasının şöyle dediğini anlattı:

Tuleyb b. Umeyr, Erkam'ın evinde Müslüman oldu. Sonra çıkıp annesine gitti. Annesi Erva bt. Abdülmuttalib'tir. Ona şöyle dedi: "Muhammed'e tabi oldum ve Allah'a teslim oldum." Annesi, "Yardım etmene ve destek vermene en layık olan kişi şüphesiz dayının oğludur. Vallahi biz adamların gücünün yettiği şeye muktedir olsaydık onu korur ve müdafaa ederdik." dedi. Tuleyb, "Ey Anneciğim! Öyleyse Müslüman olup ona tabi olmana engel olan şey nedir? Nitekim kardeşin Hamza Müslüman oldu."

dedi. Annesi, "Kız kardeşlerimin ne yapacaklarına bakar, ondan sonra ben de onlar gibi davranırım." dedi. Tuleyb, "Ona [Peygambere] varıp selam vermeni, onu tasdik edip Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet getirmeni Allah'tan diliyorum." dedi. Annesi, "Şüphesiz ben Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ederim." dedi. Bundan sonra o diliyle Peygambere destek verdi. Oğlunu da ona yardım etmeye ve emrini yerine getirmeye teşvik etti.

[Dediler ki:] Tuleyb b. Umeyr 2. *Habeşistan* hicretine katılanlardandı. Bu hususu Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer hep birlikte ittifakla zikrettiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hukeym b. Muhammed babasının şöyle dediğini haber verdi:

Tuleyb b. Umeyr *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiği zaman Abdullah b. Seleme el-Aclânî'ye konuk oldu.

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas) Tuleyb b. Umeyr'i, el-Münzir b. Amr es-Sâ'idî ile kardeş ilan etti. Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Tuleyb, *Bedir* savaşına katıldı ki, o bu rivayeti kuvvetli addetmiştir. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer ise onu *Bedir*'e katılanlar arasında zikretmedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer, İsmail b. Muhammed b. Sa'd ile Muhammed b. Abdullah b. Amr'ın şöyle dediklerini haber verdi. Yine bize Kudâme b. Musa, Âişe b. Kudâme'den haber verdi. [Son raviler] Dediler ki:

Tuleyb b. Umeyr, hicrî 13. senenin Cemâziyelevvel ayında otuz beş yaşında iken *Ecnâdeyn*[161] günü şehit edildi. Onun zürriyeti yoktur.

Benî Zühre b. Kilâb b. Mürre'den Olanlar

60. Abdurrahman b. Avf ﴿عبد الرّحمٰن بن عَوْف﴾

[Abdurrahman b. Avf] İbn Abduavf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb. Cahiliye döneminde adı "Abduamr" idi. Müslüman olduğunda

[161] *Ecnâdeyn*, *Şam* bölgesinde *Ramle* ile *Beytü Cebrîn* arasında bilinen bir mevkidir.

Allah Resûlü (sas) ona "Abdurrahman" ismini verdi. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Annesi eş-Şifâ bt. Avf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb'tır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer ez-Zührî, Yak'ûb b. Utbe el-Ahnesî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf, fil olayından on yıl sonra doğmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muham med b. Sâlih, Yezîd b. Rûmân'ın şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf, Allah Resûlü'nün (sas) el-Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın evine girip orada davete başlamasından önce Müslüman olmuştur.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr, Amr b. Dînâr'ın şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf'ın ismi "Abdülka'be" idi. Allah Resûlü (sas) ona Abdurrahman adını verdi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr ve Muhammed b. Ubeyd, Hişâm b. Urve'den naklen onun babasının şöyle dediğini haber verdiler:

Allah Resûlü (sas) Abdurrahman b. Avf'a *"Ey Ebû Muhammed! Hacerülesved'e istilâm [elle dokunma ve öpme] konusunu ne yaptın?"* diye sordu. Abdurrahman b. Avf, "Bunun hepsini yaptım. Onu yaptığım da oldu, terk ettiğim de oldu." dedi. Allah Resûlü (sas), *"[Bu tutumunla] isabetli davrandın."*

[Dediler ki:] Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre, Abdurrahman b. Avf, *Habeşistan* 'a yapılan her iki hicrete de katıldı.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmîr el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer, Abdurrahman b. Humeyd'den naklen onun babasının şöyle dediğini haber verdi:

el-Misver b. Mahreme şöyle dedi: Osman ve Abdurrahman b. Avf arasında bir kervanla giderken, -Abdurrahman'ın üzerinde siyah bir gömlek vardı ve önümdeydi.- Osman, "Siyah gömleğin sahibi kimdir?" dedi. "Abdurrahman b. Avf!" dediler. Osman "Ey Misver!" diye seslendi. "Buyur, ey Müminlerin Emiri!" dedim. "[*Habeşistan*'a] birinci ve ikinci hicrette [bulunanlar arasından] her kim ki kendisinin senin dayından daha hayırlı olduğunu iddia ederse o kişi kesinlikle yalan söylemiştir."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer b. Râşid, Katâde'den naklen Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiği zaman Belhâris b. el-Hazrec'den Sa'd b. er-Rebî adlı sahâbeye konuk oldu. Sa'd b. er-Rebî ona dedi ki: "İşte malım! Onu seninle paylaşayım. İki eşim var, senin için onlardan birisinden vazgeçeyim." Abdurrahman b. Avf ise cevaben "Allah seni mübarek kılsın! Ancak sabah olunca bana çarşınızın yolunu göster." dedi. Sa'd ona çarşıyı gösterdi, o da çarşıya çıktı. Beraberinde bir hamit[162] (içine yağ konulan bir çeşit kap) yağ ve keş[163] ile döndü.

Bize Yezîd b. Hârûn ile Mu'âz b. Mu'âz haber verdiler; dediler ki: Bize Humeyd et-Tavîl, Enes b. Mâlik'ten şunu nakletti:

Abdurrahman b. Avf Peygamber'e [kavuşmak amacıyla *Medine*'ye] hicret etti. Allah Resûlü (sas) onu Sa'd b. er-Rebî ile kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali, babasından şunu nakletti:

Allah Resûlü (sas) sahâbelerini birbirleriyle kardeş yaptığı zaman Abdurrahman b. Avf'ı, Sa'd b. Ebû Vakkâs ile kardeş ilan etti.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit ve Humeyd, Enes b. Mâlik'ten şunu naklettiler:

Abdurrahman b. Avf *Medine*'ye geldi. Allah Resûlü (sas) onu Sa'd b. er-Rebî ile kardeş ilan etti. Sa'd ona şöyle dedi: "Kardeşim! Ben *Medine*'de malı en çok olan kişiyim. Malımın yarısına bak ve onu al! Nikâhımın altında iki tane kadın var. Bak, onlardan hangisi hoşuna giderse onu senin için boşayayım." Abdurrahman b. Avf, "Allah aileni ve malını sana mübarek kılsın. Bana çarşının yolunu göster!" dedi. O da ona çarşıyı gösterdi. Abdurrahman alış veriş yaptı ve kâr etti. Biraz keş ve yağ ile dönüp geldi. Sonra Allah'ın kalmasını dilediği müddet kadar kaldı ve üzerinde yer yer zaferan [rengi bulunan bir gömlek] olduğu halde geldi. Allah Resûlü (sas),

---

[162] İbnü'l-Esîr'in *en-Nihâye* adlı eserindeki beyanına göre hamit, "yağ, pekmez benzeri şeylerin konulduğu deriden yapılmış kap (tulum)" anlamına gelir.

[163] Daha önce geçtiği gibi Ekıt (أقط), ikt, ekt, ukt gibi değişik kalıpları olan bu kelimenin Türkçe karşılığı keştir. Keş, bir çeşit yoğurt kurusudur ki ayran pişirilip katı hale geldikten sonra süzülüp kurutularak elde edilir. Yağı alınmış koyun veya keçi sütünden yapılır (Âsım Efendi, III, 21) (M).

"Ne haber?" diye sordu. Abdurrahman, "Ey Allah'ın Resûlü! Bir kadınla evlendim." dedi. *"Mihir olarak ne verdin?"* dedi. Abdurrahman, "Beş dirhemlik altın." diye cevap verdi. Resûlullah (sas), *"Bir koyun [keserek] bile olsa ziyafet yemeği ver!"* dedi. Abdurrahman, "Ben kendimi bilirim, bir taş bile kaldırsam altında altın veya gümüş bulacağımı ümit ederim." dedi.

Bize Cerîr b. Abdülhamîd, Yezîd b. Ebû Ziyâd'dan; o da Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan şunu nakletti:

Abdurrahman b. Avf Ensâr'dan bir kadınla 30.000 [dirhem mihir] karşılığında evlendi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den naklen Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'de evlerin planlarını çizerken Zühreoğulları'nın [evleri için] mescid'in arkasında bir yer tayin etti. Abdurrahman b. Avf'ın bir huşşu[164] vardı. Huş sulanmayan küçük hurma ağacıdır.

Bize Affân b. Müslim ile Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve, babasından naklen Abdurrahman b. Avf'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Allah Resûlü'nün (sas) ve Ömer b. el-Hattâb'ın şu şu araziyi bana tahsis ettiğine şehadet ederim." Bunun üzerine Zübeyr, Ömer'in yakınlarına gitti ve onlardan paylarını satın aldı. Zübeyr, Osman'a "Avf'ın oğlu şöyle şöyle dedi." deyince o da cevap olarak "O, kendi lehinde ve aleyhinde şahitliği geçerli olan bir kişidir." dedi.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana babam, Sa'd b. İbrahim ile İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'ın diğer bir çocuğunun şöyle dediğini anlattı:

Abdurrahman b. Avf şöyle dedi: "Allah Resûlü (sas) *Şam* bölgesinde *'Selîl'* denen bir araziyi bana tahsis etti. Sonra Allah Resûlü (sas) vefat etti. Ancak bu konu hakkında bana yazılı bir belge vermemiş, sadece *'Allah bize Şam'ın fethini nasip ettiğinde orası senindir.'* demişti."

---

[164] Bu kelime (el-huşşu), Leiden baskısında "el-haşşu" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'el-huşşu' şeklindedir." notu mevcuttur. Her iki okuyuş da doğrudur.

▪ Abdurrahman b. Avf'ın Eşleri ve Çocukları

[Dediler ki:] Abdurrahman b. Avf'ın çocukları şunlardır:

1-Sâlim el-Ekber: İslâm [gelmeden] önce öldü. Annesi Ümmü Külsûm bt. Utbe b. Rebî'a'dır.

2-Ümmü'l-Kâsım: Bu da Cahiliyye döneminde doğdu. Annesi Şeybe bt. Rebî'a b. Abdüşems'in kızıdır.

3-Muhammed: Babası bundan dolayı "Ebû Muhammed" künyesini almıştı.

4-İbrahim

5-Humeyd

6-İsmail

7-Hamîde

8-Emeturrahman

Bunların anneleri Ümmü Külsûm bt. Ukbe b. Ebû Mu'ayt b. Ebû Amr b. Abdüşems'dir.

9-Ma'n

10-Ömer

11-Zeyd

12-Emeturrahman es-Suğra

Bunların anneleri, Kudâ'a kabilesinin Belî kolundan Sehle bt. Âsım b. Adî b. el-Ced b. el-Aclân'dır. Bunlar Ensâr'dan idi.

13-Urve el-Ekber: İfrîkiyye gününde[165] öldürüldü. Annesi Şeybânoğulları'ndan Bahriyye bt. Hâni b. Kabîsa b. Hâni b. Mes'ûd b. Ebû Rebî'a'dır.

14-Sâlim el-Asğar: İfrîkıyye gününde öldürüldü. Annesi Sehle bt. Süheyl b. Amr b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hısl b. Âmir b. Lüey'dir.

---

[165] Hicretin 27. yılında Afrka'nın fethini başlatan savaştır (M).

15-Ebû Bekir: Annesi Ümmü Hakîm bt. Kâriz b. Hâlid b. Ubeyd b. Süveyd'dir. Bunlar Abdurrahman'ın kabilesinin müttefikleriydi.

16-Abdullah b. Abdurrahman: İfrîkıyye'nin fethedildiği gün öldürüldü. Annesi Ensâr'dan ve Evs kabilesinden olan Ebü'l-Hayser[166] b. Râfi b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel'in kızıdır.

17-Ebû Seleme: Bu, Abdullah el-Asğar'dır. Annesi Kelb kabilesinden Tümâdır bt. el-Asbağ b. Amr b. Sa'lebe b. Hısn b. Damdam b. Adî b. Cenâb'tır. Bu kadın Kureyşli birinin nikâhladığı Kelb kabilesine mensup ilk kişidir.

18-Abdurrahman b. Abdurrahman: Annesi Esmâ bt. Selâme b. Muharrebe b. Cendel b. Nehşel b. Dârim'dir.

19-Mus'ab

20-Âmine

21-Meryem

Bunların anneleri Behrâ'nın esirlerinden Ümmü Hureys'tir.

22-Süheyl: Bu, Ebü'l-Ebyad'dır. Annesi Mecd bt. Yezîd b. Selâme Zû Fâiş el-Himyerî'dir.

23-Osman: Annesi Gazâl bt. Kisrâ'dır. Bu kadın, Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Medâin günü[167] esir aldığı ümmü veled olan bir cariyedir.

24-Urve: Vefat etmiştir.

25-Yahya

26- Bilâl

[Son üç çocuğun her birinin annesi de] ümmü veleddir. Ve bunlar [çocukken] vefat etmişlerdir.

[166] Bu künye (Ebü'l-Hayser), Leiden baskısında "Ebü'l-Hays" diye geçmektedir. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında ise "Ebü'l-Haşhâş" imlası mevcuttur. Bunların hepsi yanlıştır. Doğrusu Ebü'l-Hayser'dir. Nitekim bu imla, III. Ahmed nüshasının kenarındaki notlarda, İbn Sa'd'ın bu kişinin oğlunun tercümesini verdiği yerde ve İbn Hazm'ın el-Cemhere'sinde (s. 131) mevcuttur.

[167] Sa'd b. Ebû Vakkas komutasındaki İslam ordusuyla İranlılar arasında Hicretin 16. yılında gerçekleşen savaştır (M).

27-Ümmü Yahya bt. Abdurrahman: Annesi Zeyneb bt. es-Sabbâh b. Sa'lebe b. Avf b. Şebîb b. Mâzin'dir. Bu da Behrâ esirlerindendir.[168]

28-Cüveyriye bt. Abdurrahman: Annesi Bâdiye bt. Gaylân b. Seleme b. Mu'attib[169] es-Sakafî'dir.

[Dediler ki:] Abdurrahman b. Avf, *Bedir*'e, *Uhud*'a, *Hendek* savaşına ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı. İnsanlar geri dönüp kaçıştıklarında o, Allah Resûlü (sas) ile beraber sebat gösterip [yerinden ayrılmadı].

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî İbnü'l-Uleyye haber verdi; dedi ki: Bize Eyyûb, Muhammed b. Sîrîn'den naklen Amr b. Vehb'in şöyle dediğini haber verdi:

el-Muğîre b. Şu'be'nin yanındaydık. Ona "Ebû Bekir'den başka bu ümmetten birisi Peygamber'e [namaz kıldırmak üzere] imam olmuş mudur?" diye soruldu. O, "Evet" dedi ve ekledi: Bende bunu doğrulayan benzer bir olayın [bilgisi] mevcuttur. Muğîre devamla şöyle dedi:[170] "Bir seferde Allah Resûlü ile beraberdik. Seher vakti olunca bineğimin boynuna vurdu. Onun bir ihtiyacı olduğunu zannettim. Onunla beraber insanlardan iyice uzaklaşıncaya kadar ayrılıp gittik. Bineğinden indi, sonra gözümden kayboluncaya kadar gitti. Uzun bir süre bekledikten sonra geldi ve dedi ki: *'İhtiyaç giderecek misin, ey Muğîre?'* 'İhtiyacım yok' dedim. Bunun üzerine: *'Yanında su var mı?'* diye sordu. 'Evet' dedim. Su kırbasını -veya yükün arkasında asılı olan iki parça deriden yapılmış su kabını- almak üzere kalktım ve ona getirdim. Suyu döktüm, ellerini güzelce yıkadı. Ellerini toprakla ovup ovmadığından şüphe ediyorum.[171] Sonra yüzünü yıkadı ve kollarını sıvamaya yeltendi. Ama üzerinde [bedenine] dar gelen ve kol yenleri de dar olan *Şam* cübbesi vardı. Kollarını [kol yenlerinin dar olmasından

---

[168] Burada Mazin kelimesinden sonra gelen "min sebyi" ibaresindeki "min" harf-i cerri, Atâ baskısında "bin" şeklinde yanlış yazılmıştır (III, 95.) (M).

[169] Bu isim (Mu'attıb- معتب), İhsan Abbâs neşrinde "متعب "şeklinde geçmektedir (Bk. İhsan Abbâs, III, 128) (M).

[170] Atâ baskısında "söyle!" anlamında emir kipi olarak yanlış yazılmış olan " قل " kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde doğru olarak " قال " (söyledi) şeklinde yazılmıştır. (Bk. Atâ, III, 95; İhsan Abbâs, III, 128.) (M).

[171] Buradaki "eşükkü" kelimesi, Atâ baskısında "yakın oldu, -e yazdı!" anlamındaki "evşeke- اوشك" diye yanlış yazılmış olup İhsan Abbâs neşrinde doğru olarak "eşükkü - اشك - şüphe ediyorum" şeklinde yazılmıştır. (Bk. Atâ, III, 95; İhsan Abbâs, III, 128.) (M).

dolayı sıvamaya muktedir olamayınca] cübbenin altından iyice çıkardı. Yüzünü ve kollarını yıkadı. -[İlk ravi] dedi ki: Hadiste yüzün yıkanması iki defa zikrediliyor. Böyle mi oldu, bilmiyorum.- Sonra perçemini, sarığının ve ayaklarındaki mestlerin üzerini meshetti. Sonra da bineklerimize bindik, insanlara yetiştik. Namaz kılınmaya başlanmıştı. Abdurrahman b. Avf onların önüne geçip imam olmuştu. Bir rekât kıldırmıştı, onlar o anda ikinci rekâttaydılar. Abdurrahman'ı uyarmak üzere gitmek istediğimde Peygamber (sas) bana mani oldu. Yetiştiğimiz rekâtı [cemaatle beraber] kıldık, kılamadığımız ilk rekâtı ardından kaza ettik."

İbn Sa'd dedi ki: Bu hadisi Muhammed b. Ömer'e zikrettim. Şöyle dedi: Bu *Tebûk* gazvesinde olmuştu. Muğîre, Allah Resûlü'nün (sas) abdest suyunu taşıyordu. Abdurrahman b. Avf'ın arkasında namaz kıldığında Peygamber (sas) şöyle buyurdu: *"Hiçbir peygamber, ümmetinden salih bir adamın arkasında namaz kılmadıkça ruhu kabzedilmez."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Müslim b. Kamâzîn, Atâ b. Ebû Rebâh'tan naklen İbn Ömer'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) Abdurrahman b. Avf'ı yüz kişilik bir kuvvetle *Dûmetülcendel*'e gönderdi. Bu hicrî 6. senenin Şaban ayındaydı. Sarığını kendi eliyle çözdü. Sonra siyah bir sarık sardı. Bir kısmını iki omuzundan aşağıya salıverdi. Dûme'ye geldi. Onları üç defa İslâm dinine davet etti. Ama onlar buna yanaşmadı. Sonra el-Asbağ b. Amr el-Kelbî Müslüman oldu. Bu zat Hıristiyandı ve onların reisiydi. Abdurrahman [bir adam] gönderdi ve durumdan Peygamber'i haberdar etti. Bunun üzerine Peygamber ona [bir mektup] yazıp el-Asbağ'ın kızı Tümâdır ile evlenmesini emretti. Abdurrahman onunla evlendi, gerdeğe girdi ve beraberce geldi. O kadın Ümmü Ebû Seleme b. Abdurrahman'dır.

▪ Peygamber'in Abdurrahman b. Avf'a İpek Giyme Konusunda Ruhsat Vermesi

Bize Vekî, Hişâm b. Urve'den naklen [Hişâm'ın] babasının şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf kendisinde bulunan kurdeşen hastalığından[172] dolayı ipek giyiyordu.

Bize el-Kâsım b. Mâlik el-Müzenî, İsmail b. Müslim'den naklen el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf, kurdeşen hastası bir adam idi. İpek gömlek giyme konusunda Allah Resûlü'nden izin istedi, o da ona izin verdi. el-Hasan dedi ki: Müslümanlar savaşta ipek giyerlerdi.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ şunu haber verdi: Sa'îd b. Ebû Arûbe'ye ipek [giymenin hükmü] soruldu. [Dedi ki]: Bize Katâde'nin Enes b. Mâlik'ten şunu naklettiği haberi ulaştı:

Peygamber (sas) bir seferde Abdurrahman b. Avf'ın cildinde bulunan uyuz hastalığından dolayı onun ipek gömlek giymesine izin verdi.

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Cenâb el-Kelbî, babasından naklen Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf Allah Resûlü'ne (sas) bitin çokluğundan şikâyet etti ve dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! İpek gömlek giymeme izin verir misin?" Allah Resûlü (sas) de ona izin verdi. Allah Resûlü (sas) ve Ebû Bekir vefat ettiğinde Ömer halife oldu. Üzerinde ipek bir gömlek olduğu halde Abdurrahman, oğlu Ebû Seleme ile birlikte Ömer'e geldi. Ömer, "Bu nedir?" dedi. Sonra elini gömleğin yakasına soktu ve gömleği aşağısına kadar iki parçaya ayırdı. Abdurrahman ona, "Allah Resûlü'nün onu bana helal kıldığını bilmiyor musun?" deyince Ömer'in cevabı şu oldu: "O (sas) sadece sen bitten şikâyet ettiğin için onu sana helal kılmıştı. Senin dışındakilere ise, asla!"

Bize Affân b. Müslim ve Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdiler; dediler ki:[173] Bize Katâde, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini anlattı:

Abdurrahman b. Avf ile ez-Zübeyr b. el-Avvâm Allah Resûlü'ne (sas) bitten şikâyet ettiler. O da [katılacakları] savaşlarında ipek gömlek giymeleri konusunda o ikisine ruhsat verdi. Amr b. Âsım, hadisinde dedi ki:

[172] III. Ahmed nüshasında bu kelimenin önünde şu açıklama vardır: Cevherî şöyle dedi: "Şeriye cilduhu - Onun cildi kurdeşen hastalığına yakalandı. Bu fiil, şerâ kökünden gelmektedir. Şerâ deride çıkan ve şiddetli acı veren kırmızı kabarcıktır."

[173] Atâ baskısında burada "ehberana Hemmâmü'bnü Yahya kâle -bize Hemmâm b. Yahya haber verdi. Dedi ki" ifadesiyle senette Katâde'den önce bir ravi ilavesi vardır (M).

Onların [Abdurrahman ve Zübeyr'in] her birinin üzerinde ipek gömlek gördüm.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bize Sa'îd b. el-Müseyyeb anlattı; dedi ki:

Abdurrahman b. Avf'a ipek giyme konusunda ruhsat verildi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar, Sa'd b. İbrahim'in şöyle dediğini anlattı:

Abdurrahman b. Avf, fiyatı 500 veya 400 [dirhem] olan bürde ya da hulle giyerdi.

Bize Yahya b. Ya'lâ b. el-Hâris haber verdi; dedi ki: Bana Mindel b. Ali el-Anezî, Ebû Ferve'den; o, Kays b. Ebû Mersed'den; o da Atâ b. Ebû Rebâh'tan naklen İbn Ömer'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü'nün (sas) Abdurrahman b. Avf için siyah bir sarık sardığını gördüm. Sonra da, "İşte böyle sarık sar!" buyurmuştu.

Bize Muhammed b. el-Fudayl b. Gazvân ve Yezîd b. Hârûn haber verdiler; dediler ki: Bize Zekeriya b. Ebû Zâide, Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'ın şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf *Mekke*'ye geldiği zaman hicret ettiği evde konaklamayı çirkin gördü. Yezîd hadisinde dedi ki: "Cahiliye devrinde konakladığı evde..." Nihayet ondan[174] [*Mekke*'den] çıktı.

Bize Süleyman b. Abdurrahman ed-Dımaşkî haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Yezîd b. Ebû Mâlik, babasından; o, Atâ b. Ebû Rebâh'tan; o, İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'dan; o da babasından [Abdurrahman b. Avf] naklen Allah Resûlü'nün (sas) şöyle dediğini haber verdi:

"Ey İbn Avf! Sen zenginlerdensin. Cennete ancak sürünerek gireceksin. Allah'a borç ver ki, ayaklarını salıversin." İbn Avf dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Neyi borç vereyim?" *"İçinde akşamladığın şeyle başlarsın!"* buyurdu. İbn Avf, "Hepsinden mi hazırlayayım, ey Allah'ın Resûlü (sas)?" *"Evet!"* dedi. [Râvi] der ki: İbn Avf buna üzülmüş bir haldeyken çıktı. Ardından Allah Resûlü (sas) ona şu haberi gönderdi: "Cibrîl dedi ki: 'İbn Avf'a emret,

[174] Bu kelime (minha -ondan- yani *Mekke*'den), Leiden baskısında "minhu - ondan- yani evden" diye geçmektedir. Buradaki imla (minha) Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasından alınmıştır.

misafir kabul etsin, fakiri doyursun, dilenciye ihsanda bulunsun ve ailesinden başlasın! Bunu yaparsa içinde bulunduğu şeyi [malı] temizlemiş olur."

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Melîh, Habîb b. Ebû Merzûk'un şöyle dediğini anlattı:

Abdurrahman b. Avf'a ait bir kervan [*Medine*'ye] geldi. O gün *Medine* halkı [kıtlıktan dolayı] feryat ve figan içindeydi. Âişe dedi ki: "Bu nedir?" Ona, "Bu Abdurrahman b. Avf'ın gelen kafilesidir." denildi. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi: "Gerçekten ben Allah Resûlü'nden şunu duymuştum: *'Sanki ben Abdurrahman b.Avf ile beraber Sırat'ın üzerindeydim. Kâh sağa sola yalpalıyor, kâh doğruluyordu. Sonunda kurtuldu, neredeyse kurtulamıyordu."* [Ravi] dedi ki: Bu söz Abdurrahman b. Avf'a ulaşınca, "Kervan ve üzerindekiler sadakadır." dedi. Yine Ravi devamında dedi ki: Onun için o kervanın üzerindekilerden daha kıymetli bir şey yoktu. Kervan o gün 500 deveden oluşmaktaydı.

Bize Abdülazîz b. Abdullah el-Üveysî el-Medenî ile Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî el-Mekkî haber verdiler; dediler ki: Bize İbrahim b. Sa'd b. Muhammed b. İshâk, Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. el-Husayn'dan; o da Avf b. el-Hâris'ten naklen Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'nün (sas) eşlerine şöyle dediğini duydum: *"Benden sonra [sizin haklarınızı] koruyan kişi gerçekten dürüst ve iyi bir kimsedir. Ey Allah'ım! Abdurrahman b. Avf'a cennetin selsebil [şarabından] içir!"*

Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî hadisinde şöyle dedi: İbrahim b. Sa'd dedi ki: Abdurrahman b. Avf'ın çocuklarından olan ailemden biri bana şunu anlattı: Abdurrahman b. Avf, Keydeme'nin[175] Nadîroğulları'ndan kendisine düşen hissesini 40.000 dinara sattı ve parayı Peygamber'in eşlerine paylaştırdı.

Bize Abdülmelik b. Amr el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer, Ümmü Bekir bt. el-Misver'den şunu nakletti:

---

[175] III. Ahmed nüshasının haşiyelerinde şu not mevcuttur: el-Bekrî dedi ki: *Medine*'de bilinen mal varlığıdır. Orada hurma bahçeleri vardı. Abdurrahman b. 'Avf, onu Peygamber'in (sas) eşlerine vasiyet etmişti. Abdullah b. Sa'd b. Ebû Sarh'a kırk bin dinara satıldı ve bu para onların arasında taksim edildi.

Abdurrahman b. Avf, Osman'dan 40.000 dinara bir arazi satın aldı ve bunu Zühreoğulları'nın fakirleri, insanlardan ihtiyaç sahipleri ile müminlerin anneleri arasında paylaştırdı. Misver dedi ki: Bu taksimden hissesine düşen payı Âişe'ye getirdim. "Bana bunu kim gönderdi?" dedi. Ben de, "Abdurrahman b. Avf" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Benden sonra size şefkat gösteren sadece sabırlı olanlardır. Allah İbn Avf'a cennetin selsebil şarabından içirsin!"*

▪ Abdurrahman b. Avf'ın Özellikleri

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yak'ûb b. Muhammed el-Uzrî haber verdi; dedi ki: Abdülvâhid b. Ebû Avn'dan, İmrân b. Mennâh'dan şunu nakletti:

Abdurrahman b. Avf ihtiyarlığında fazla değişmemişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer ez-Zührî, Yak'ûb b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf, uzun boylu, güzel yüzlü, ince tenli idi. Onda kamburluk vardı. Kırmızıya çalan beyaz renkli idi. Sakalını ve saçını değiştirmiyordu. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu Ebû Bekir Sıddîk'tan rivayet edilmiştir.

▪ Abdurrahman'ın Şûra ve Hac'da Görevlendirilmesi

Bize Abdülazîz b. Abdullah el-Üveysî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer, Ümmü Bekir bt. el-Misver'den naklen [Ümmü Bekir'in] babasının şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf, şûrada görev aldığı zaman insanlar içinde en çok halife olmasını arzu ettiğim kişi o idi. O bundan vazgeçtiği takdirde Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın olmasını isterdim. Derken Amr b. el-Âs bana geldi ve dedi ki: "Kendisinin daha hayırlı olduğunu bildiği halde başkasının bu işe getirilmesi durumunda dayının Allah'a [nasıl hesap vereceği konusundaki] düşüncesi nedir?" [Sözünün devamında] bana, "Ama ben [böyle olsun] istemem." dedi. Ben de Abdurrahman'a geldim ve bunu ona söyledim. "Sana bunu kim söyledi?" dedi. "Söylemem." dedim. "Bunu bana söylemezsen seninle ebediyen konuşmam." dedi. Ben de "Amr b. el-Âs." dedim. Bunun

üzerine "Vallahi bir hançerin alınıp boğazıma dayatılması, sonra da boğazımın bir yanından öbür yanına geçirilmesi bana bundan [hilafetten] daha sevimlidir." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Mu'allâ el-Cezerî, Meymûn b. Mihrân'dan; o da İbn Ömer'den şunu nakletti:

Abdurrahman b. Avf şûra üyelerine dedi ki: "Ne dersiniz? Ben kendim bu işten vazgeçip sizin içinizden birisini seçeyim mi?" Ali hemen "Evet" dedi. "İlk razı olan kişi benim. Çünkü Allah Resûlü'nün (sas), [senin hakkında]: *'Sen hem gök ehli içinde, hem de yer ehli içinde güvenilir bir kişisin.'* dediğini duydum."

[Dediler ki:] Ömer b. el-Hattâb hicrî 13. yılda halife olunca o sene içinde hacca Abdurrahman b. Avf'ı gönderdi. O da böylece insanlarla beraber hac farizasını eda etti. Aynı zamanda o, Ömer'in hicrî 23. senede yaptığı son haccında Ömer ile beraber hac ibadetini yerine getirdi. Ömer o sene Peygamber'in eşlerine hac ibadetini yapmaları için izin vermişti. Onlar hevdeclerde taşındılar. Osman b. Affân ile Abdurrahman b. Avf'ı onların beraberinde gönderdi. Osman bineğiyle beraber onların önünden gidiyordu ve hiç kimsenin onlara yaklaşmasına izin vermiyordu. Abdurrahman b. Avf ise bineğinin üzerinde onların arkasından gidiyordu ve hiç kimsenin onlara yaklaşmasına izin vermiyordu. Onlar Ömer ile beraber her konak yerinde konaklıyorlardı. Osman ve Abdurrahman da geçitlerde onlarla beraber konaklıyor ve onlara geçitlerde[176] peçe taktırıyorlardı.[177] Geçidin girişinde konaklıyorlar, hiç kimsenin onların yanından

[176] Bu kelime (eş-şi'âb -dağ yolları, geçitler), III. Ahmed ve Chester Beatty nüshasında "eş-şi'-bu -dağ yolu, geçit" diye geçmektedir.

[177] Leiden baskısında bu kelime, (feyukabbilûnehünne - onlara peçe taktırıyorlardı) böyledir. III. Ahmed nüshasında "feyukabbilûhünne" iken Chester Beatty nüshasında sadece son iki harfin harekesi mevcuttur. Leiden baskısının dipnotunda Muhammed Abduh'a göre bunun doğrusunun "feyukbilûnehünne - onları geçitlerde yönlendiriyorlardı" şeklinde olduğu belirtilmektedir.

Kanaatimizce Muhakkik'in tercihinden ziyade Abduh'un tercihi daha isabetlidir. Ancak "öncesinde tesniye olan fiiller mevcut iken bu fiil neden çoğul formunda gelmiştir?" diye bir soru akla gelmektedir. Bu soruya iki şekilde cevap verebiliriz: 1-Bu fiile, Osman ve Abdurrahman b. Avf'ın yanı sıra Ömer de iştirak etmiştir. 2-Bazı kaynaklarda bu fiil de tesniye formunda (feyukbilânihinne) zikredilmektedir ki kanaatimizce bu imla en isabetli olandır (M).

geçmesine müsaade etmiyorlardı. Osman b. Affân hicrî 24 senesinde halife olunca o sene Abdurrahman b. Avf'ı hacca gönderdi. O da insanlarla beraber hac görevini ifa etti.

Bize Muhammed b. Kesîr el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Kesîr, ez-Zührî'den naklen İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'ın şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf [bir ara] bayıldı. Sonra ayıldı ve "Bayıldım mı?" dedi. "Evet" dediler. O zaman dedi ki: "Bana sert ve haşin görünümlü iki melek veya iki adam geldi. Beni götürdüler. Sonra bana daha yumuşak ve merhametli iki adam ya da iki melek geldi. Dediler ki: 'Bunu nereye götürmek istiyorsunuz?' Onlar: 'Azîz ve emin olan [Allah'a] götürüyoruz.' dediler. [Sonra gelenler], 'Onu serbest bırakın çünkü o daha annesinin karnında iken kendisi için saadet yazılmış kimselerdendir.' dediler."

Bize Muhammed b. Hamîd el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer'den; o, ez-Zührî'den; o, Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'tan naklen [Humeyd'in] annesi Ümmü Külsûm'ün -ki o ilk Muhacirlerden idi- *"Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin..."*[178]ayeti hakkında şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf bir keresinde bayıldı.[179] [Yanındakiler] son nefesini verecek sandılar. Bunun üzerine onun eşi Ümmü Külsûm, kendileri vasıtasıyla yardım istemesinin emrolunduğu şeyler olan sabır ve namazla Allah'tan yardım dilemek üzere mescide gitti.

▪ Abdurrahman b. Avf'ın Vefatı, Tabutunun Taşınması ve Vefatının Ardından Söylenen Sözler

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer ez-Zührî, Yak'ûb b. Utbe'nin şöyle dediğini anlattı:

Abdurrahman b. Avf yetmiş beş yaşında iken hicretin 32. senesinde vefat etti.

---

[178] Bakara 2/153.

[179] Bu kelime (ğaşyeten - bir defa bayılmak), Leiden baskısında "ğışyeten - bir çeşit bayılmak" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'ğaşyeten' şeklindedir." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında da bu imla mevcut olduğu için Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ ve baskılarında "ğışyeten" imlası mevcuttur.

Vekî b. el-Cerrâh, Haccâc b. Muhammed ve Yahya b. Hammâd haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be, Sa'd b. İbrahim'den naklen [Sa'd'ın] babasının şöyle dediğini anlattı:

Sa'd b. Mâlik'i [Ebû Vakkas'ı] , Abdurrahman b. Avf'ın tabutunun iki ayağının yanında, "Vah dağ [gibi yiğidim] vah!" diye söylenirken gördüm. Yahya b. Hammâd, rivayetinde onun tabutu kendi omuzuna koyduğunu[180] söyledi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. el-Mismâr, Sa'd b. İbrahim'den naklen [Sa'd'ın] babasının şöyle dediğini anlattı:

Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı Abdurrahman b. Avf'ın tabutunu ortasından omuzladığını gördüm.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd, babasından naklen dedesinin, Abdurrahman b. Avf öldüğünde Ali b. Ebû Tâlib'in şöyle dediğini duyduğunu haber verdi:

"Git, ey Avf'ın oğlu! Onun [hayatın] saf ve duru haline kavuştun, bulanık halini geride bıraktın."

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd, babasından naklen dedesinin, Abdurrahman b. Avf öldüğünde Amr b. el-Âs'ın şöyle dediğini duyduğunu haber verdi:

"Haydi, git[181] ey Avf'ın oğlu! Gerçekten sen hiçbir şeyi eksik bırakmayan[182] bir toklukla [üzerine düşen dinî ve dünyevî tüm görevleri noksansız olarak yerine getirmiş bir halde][183] gidiyorsun."

---

[180] Bu kelime (veda'a-koydu), Leiden baskısında "vudi'a-konuldu" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'veda'a' şeklindedir." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında da bu imla mevcut olduğu için Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ ve baskılarında "vudi'a" imlası mevcuttur.

[181] Bu kelime (izheb-git), Leiden baskısmda "ezhebü-gidiyorum" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'izheb' şeklindedir." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında bu kelime harekeli değildir. Ben Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. Bunun için bkz. *Muhtasaru Tarihi Dımaşk*, c. XIV. s. 361.

[182] İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye* adlı eserinde Amr b. el-Âs'ın sözüne benzer ifadelerle nakletmekte ve şöyle demektedir: "Ğadğede, eksiltti; teğadğade, eksik oldu anlamındadır. Amr bu sözüyle onun hilafeti kabule ve amelini eksiltecek bir işe girişmediğini kast etmektedir.

[183] Teğadğade fiilinin bu anlamı için bkz. Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Hüseynî, *Tâcü'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, el-Mektebetü'ş-Şâmile el-İsdâru's-Sânî, s. 4686.

Abdurrahman b. Avf'ın Vasiyeti ve Terekesi

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mahreme b. Bükeyr, Ebü'l-Esved'in şöyle dediğini duyduğunu anlattı:

Abdurrahman b. Avf, 50.000 dinarın Allah yolunda harcanmasını vasiyet etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Muhammed b. Ebû Harmele'den naklen Osman b. eş-Şerîd'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf, 1.000 deve, *Nekî*'de[184] 3.000 koyun ve yine *Nekî*"de otlayan 100 at bırakmıştı. *el-Cürf*ta[185] sulama için edinilmiş yirmi hayvanı kullanarak ekin ekiyor ve ailesinin yıllık erzakını buradan karşılıyordu.

Bize Ârim b. Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Eyyûb, Muhammed'den şunu nakletti:

Abdurrahman b. Avf vefat ettiğinde baltalarla kesilen altın bıraktı. Öyle ki [bu altınları kesen] adamların elleri bu işten dolayı kabarıp su toplamıştı. O, dört tane de hanım bırakmıştı. Onların her birine sekizde bir paydan düşen miras olarak seksen bin [dinar] tahsis edildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd el-Leysî, Sâlih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'ın şöyle dediğini haber verdi:

Dört eşten biri olan Tümâdır bt. el-Asbağ, [tüm hanımların miras payı olan] sekizde bir hissenin çeyreğini aldı. Ona [bu pay için] yüz bin [dinar] tahsis edildi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn Ebû Nu'aym haber verdi; dedi ki: Bize Kâmil Ebü'l-Alâ, Ebû Sâlih'in şöyle dediğini duyduğunu haber verdi:

Abdurrahman b. Avf vefat ettiğinde geriye üç tane hanım bıraktı. Bu eşlerden her biri onun terekesinden seksen bin [dinar] pay aldı.

---

[184] Bu kelime (en-Nekî), Leiden baskısında "el-Bekî'" diye geçmektedir. Leiden baskısının dipnotunda "Muhammed Abduh'a göre bu kelimenin doğrusu 'en-Nekî' şeklindedir." notu mevcuttur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında da bu imla mevcut olduğu için Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. Nekî, *Medine* yakınlarında bir mevkidir. Takip eden baskılarda yanlış olan " el-Bekî' " imlası mevcuttur.

[185] *el-Cürf*, *Şam* yönünde *Medine*'ye üç mil uzaklıkta, Ömer ve Ashâb'dan başka kimselerin arazisinin olduğu bir yerdir (Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 128) (E).

61. Sa'd b. Ebû Vakkâs ﴿سَعْد بن أبي وَقّاس﴾

Ebû Vakkâs'ın adı, Mâlik b. Vüheyb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre'dir. Künyesi Ebû İshâk'tır. Annesi Hamne bt. Süfyân b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Bize Muhammed b. Süleym el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Ali b. Zeyd'den; o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den naklen Sa'd'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Ey Allah'ın Resûlü! Ben kimim?" dedim. O da *"Sen Sa'd b. Mâlik b. Vüheyb b. Abdümenâf b. Zühre'sin. Kim bundan başka bir şey söylerse Allah'ın laneti onun üzerine olsun!"* buyurdu.

Bize Ali b. Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd el-Kattân, Mücâlid'den; o da eş-Şa'bî'den naklen Câbir b. Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) otururken Sa'd çıkageldi. Bunun üzerine o (sas), *"Bu benim dayımdır. Başkası bana [onun gibi bir] dayısını göstersin bakalım!"* [186]buyurdu.

[Dediler ki:] Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın çocukları şunlardır:

1-İshâk el-Ekber

Babası künyesini bunun adından almıştı. Vefat etmiştir.

2-Ümmü'l-Hakem el-Kübrâ

Bu ikisinin annesi, Şihâb b. Abdullah b. el-Hâris b. Zühre'nin kızıdır.

3-Ömer

Bunu el-Muhtâr öldürmüştür.

4-Muhammed b. Sa'd

---

[186] Bu ibare (felyurinî'mriun halehu - bir kişi bana dayısını göstersin!), Leiden baskısında "felyerbei'mreen haluhu -kişiyi dayısı korusun!" diye geçmektedir. İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye* adlı eserinde "rebee" filinin korumak anlamında olduğunu belirtmektedir. Muhammed Abduh ise bu ibareyi "felyürbi'mriün halehu" diye okumuştur. Ben Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki imlayı tercih ettim. Benim tercihim ibare, aynı zamanda Tirmizî (*es-Sünen*, Sa'd'ın Menkıbeleri Babı), el-Hâkim (*el-Müstedrek*, c. III, s. 498) ve ez-Zehebî'nin (*Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*, c. I, s. 110) eserlerinde de mevcuttur.

Haccâc tarafından *"Deyrü'l-Cemâcim"*[187] günü öldürülmüştür.

5-Hafsa

6-Ümmü'l-Kâsım

7-Ümmü Külsûm

Son üçünün annesi, Mâviyye bt. Kays b. Ma'dîkerib b. Ebü'l-Keysem b. es-Simt b. İmruülkays b. Amr b. Mu'âviye b. Kinde'dir.

8-Âmir

9-İshâk el-Asğar

10-İsmail

11-Ümmü İmrân

Son dördünün annesi, Behrâ kabilesinden Ümmü Âmir bt. Amr b. Amr b. Ka'b b. Amr b. Zür'a b. Abdullah b. Ebû Cüşem b. Ka'b b. Amr'dır.

12-İbrahim

13-Musa

14-Ümmü'l-Hakem es-Suğrâ

15-Ümmü Amr

16-Hind

17-Ümmü'z-Zübeyr

18-Ümmü Musa

Son yedisinin annesi, Zebed'dir. Zebed'in oğulları onun el-Hâris b. Ya'mur b. Şurâhîl b. Abduavf b. Mâlik b. Cenâb b. Kays b. Sa'lebe b. Ukâbe b. Sa'b b. Ali b. Bekir b. Vâil'in kızı olduğunu iddia ettiler. Esir olarak alınmıştır.[188]

19-Abdullah b. Sa'd[189]

Annesi, Tağlib b. Vâiloğulları'ndan Selmâ'dır.

[187] *Deyru'l-Cemâcim, Kûfe*'ye kara tarafından *Basra*'ya doğru yedi fersah uzaklıkta olan bir mevkidir.

[188] Bu cümle Atâ baskısında mevcut değildir (M).

[189] Bu isim ve annesinin adı, Atâ baskısında mevcut değildir (M).

20-Mus'ab b. Sa'd

Bunun annesi Havle bt. Amr b. Evs b. Selâme b. Gaziyye b. Ma'bed b. Sa'd b. Züheyr b. Teymullah b. Üsâme b. Mâlik b. Bekir b. Hubeyb b. Amr b. Tağlib b. Vâil'dir.

20-Abdullah el-Asğar

21-Büceyr

Bunun ismi Abdurrahman'dır.

22-Hamîde

Son üçünün annesi Ümmü Hilâl bt. Rebî b. Mürey b. Evs b. Hârise b. Lâm b. Amr b. Sümâme b. Mâlik b. Ced'â b. Zühl b. Rûmân b. Hârise b. Hârice b. Sa'd b. Mezhic'dir.

23-Umeyr b. Sa'd el-Ekber

Babasından önce ölmüştür.

24-Hamne

Son ikisinin annesi, Zühreoğulları'nın müttefiki olan Kinâne kabilesinden Ümmü Hakîm bt. Kâriz'dir.

25-Umeyr el-Asğar

26-Amr

27-İmrân

28-Ümmü Amr

29-Ümmü Eyyûb

30-Ümmü İshâk

Son altısının annesi, Teymullât b. Sa'lebe b. Ukâbe kabilesinden Selmâ bt. Hasafe b. Sakf b. Rebî'a'dır.

31-Sâlih b. Sa'd

Kendisiyle kardeşi Ömer b. Sa'd arasında ortaya çıkan kötü bir durum sebebiyle *el-Hîre* bölgesine göç etti. Oğlu da oraya yerleşti. Sonra

Re'sülayn'a[190] yerleştiler. Bunun annesi, en-Nemr b. Kâsıt kabilesinden Tayyibe bt. Âmîr b. Utbe b. Şürâhîl b. Abdullah b. Sâbir b. Mâlik b. el-Hazrec b. Teymullah'dır.

32-Osman

33-Remle

Son ikisinin annesi Ümmü Huceyr'dir.

34-Amrâ

Bu âmâ idi. Bununla Süheyl b. Abdurrahman b. Avf evlenmişti. Annesi, Âişe bt. Sa'd adında Arap esirlerinden bir kadındı.

▪ Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın Müslüman Oluşu

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer, İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan; o da Âmir b. Sa'd'dan naklen [Âmir'in] babasının şöyle dediğini anlattı:

Benden önce hiçbir adam Müslüman olmadı. Sadece bir adam benim Müslüman olduğum gün Müslüman olmuştu. İslâm'ın üçte biri [yani ilk üç Müslüman'dan biri] olduğum günü geçirdim.[191]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. İsmail b. Muhammed, babasından; o da Âmir b. Sa'd'dan naklen [Âmir'in] babasının şöyle dediğini anlattı:

Ben İslâm [dinine girenler arasında] üçüncü idim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. İsmail b. Muhammed, el-Muhâcir b. el-Mismâr'dan naklen Sa'd'ın şöyle dediğini anlattı:

Ben Allah'ın daha namazı farz kılmadığı günde Müslüman oldum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Seleme b. Buht, Âişe bt. Sa'd'ın şöyle dediğini anlattı:

Babamı şöyle derken duydum: "Ben on yedi yaşındayken Müslüman oldum."

---

[190] *Şanlıurfa*'nın *Ceylanpınar* ilçesinin karşısında, sınırın karşı yakasında yer alan bir kenttir. Günümüzde Türk tarafında yaşayan Araplar *Ceylanpınar*'a *Re'sülayn* [Pınarbaşı] derler (E).

[191] "Müslüman sayısının [Peygamber dâhil] üç kişi, benim de onlardan biri olduğum bir dönem yaşadım." demek istiyor (E).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. İsmail b. Muhammed, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ebû Vakkâs'ın iki oğlu Sa'd ve Umeyr *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiklerinde kardeşleri Utbe b. Ebû Vakkâs'ın evinde konakladılar. Utbe, o evi Amr b. Avfoğulları'nın içinde ve muhitinde inşa etmişti. *Mekke*'de adam öldürdüğü için kaçıp Amr b. Avfoğulları'na konuk oldu. Bu olay *Bu'âs* vakasından[192] önceydi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den naklen Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın *Medine*'deki evinin planı, Allah Resûlü (sas) tarafından çizilmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed babasının şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Sa'd b. Ebû Vakkâs ile Mus'ab b. Umeyr'i kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer, Sa'd b. İbrahim ile Abdülvâhid b. Ebû Avn'ın şöyle dediklerini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Sa'd b. Ebû Vakkâs ile Sa'd b. Mu'âz'ı kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. İsmail b. Muhammed, babasından; o da Âmir b. Sa'd'dan naklen [Âmir'in] babasından şunu rivayet etti:

O, Allah Resûlü'nün kendisini gönderdiği bir seriyyede Hamza b. Abdülmuttalib ile beraber imiş.

▪ Allah Yolunda İlk Ok Atan Kişi

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Seleme b. Ebû Büreyd amcasından naklen Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Ben İslâm'da ilk ok atan kişiyim. [İlk ok attığım zaman] Ubeyde b. el-Hâris ile birlikte altmış süvari olarak bir seriyyeye çıkmıştık."

---

[192] Hz. Peygamber'e (sas) peygamberlik geldikten sonr *Medine*'de Evs ve Hazrec kabileleri arasında patlak veren ve çok sayıda insanın ölmesine sebep olan savaştır (M).

Bize Vekî b. el-Cerrâh, İsmail b. Ebû Hâlid'den naklen Kays b. Ebû Hâzim'in şöyle dediğini haber verdi:

Sa'd'ı şöyle derken duydum: "Gerçekten ben Araplar içinde Allah yolunda ilk ok atan kişiyim."

Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ubeyd'in iki oğlu Ya'lâ ve Muhammed haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays b. Ebû Hâzim'in şöyle dediğini haber verdi:

Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı şöyle derken duydum: "Vallahi gerçekten ben Araplar içinde Allah yolunda ilk ok atan kişiyim. Biz Allah Resûlü (sas) ile beraber savaşıyorduk. Huble[193] yapraklarından ve şu mugaylan ağacından başka yiyecek hiçbir şeyimiz yoktu. Hatta her birimiz koyun gibi gaita çıkarırdık. O gaita [sertliğinden ve kuruluğundan dolayı] birbirine karışmazdı. Sonra Esedoğulları beni dinden men etmeye başladılar. [Şayet onlara uysaydım] o takdirde kaybederdim ve [o vakte kadar Müslüman olarak işlediğim salih] amelim boşa giderdi."

İbn Nümeyr, buradaki *"dalle ameliyeh"* ibaresini *"dalle amelî"*[194] diye rivayet etmiştir.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Muhammed b. Ubeyd ve el-Fadl b. Dükeyn, el-Mes'ûdî'den naklen el-Kâsım b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini haber verdiler:

Allah yolunda ilk ok atan kişi Sa'd b. Mâlik'tir.

Bize Vehb b. Cerîr haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, Âsım'dan; o da Ebû Osman'dan naklen:

Sa'd b. Mâlik'in "Kendisinin Allah yolunda ok atan ilk kişi olduğunu" söylediğini haber verdi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, İbrahim'den naklen Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

Bedir günü Sa'd'ın piyadeler içinde süvari gibi savaştığını gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Habîbe haber verdi; dedi ki: Bize Dâvûd b. el-Husayn haber verdi; dedi ki:

---

[193] İbnü'l-Esîr'in *en-Nihâye*'de belirttiğine göre "huble", semer (mugaylan) ağacının baklagillere benzeyen meyvesidir.

[194] Her iki ifadenin manası da (amelim boşa gitti) aynıdır. Aradaki fark ilkinin sonuna üzerinde sükûn ile durulan Ha-i Sekt'in getirilmesidir. Söz konusu Ha harfi şu ayetlerde de mevcuttur: Hâkka 69/25 (كِتَابِيَهْ), 26 (حِسَابِيَهْ), 28 (مَالِيَهْ), 29 (سُلْطَانِيَهْ) (M).

Allah Resûlü (sas) Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı *el-Harrâr*'a[195] bir seriyyeyle gönderdi. O, yirmi süvariyle birlikte Kureyş'in bir kervanına saldırmak üzere sefere çıktı, ancak hiçbir kimseyle karşılaşmadı.

- **Peygamber'in (sas) Sa'd İçin *"Sana Feda Olsun"* Sözünde Hem Babasını Hem Annesini Birlikte Zikretmesi**

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Süfyân'dan; o, Sa'd b. İbrahim'den; o da Abdullah b. Şeddâd'dan naklen Ali b. Ebû Tâlib'in şöyle dediğini haber verdi:

"Babam ve annem sana feda olsun!" sözünü, Allah Resûlü'nün (sas) Sa'd'dan başka biri için söylediğini duymadım. Ben onun (sas) *Uhud* günü şöyle dediğini duydum: *"[Ok] at, ey Sa'd! Babam ve annem sana feda olsun!"*

Bize Abdullah b. Nümeyr, Yahya b. Sa'îd'den[196] naklen Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini haber verdi:

Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı, Allah Resûlü'nün *Uhud* günü kendisine *"Annem babam sana feda olsun!"* dediğini anlatırken duydum.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî, Eyyûb'dan şunu nakletti: Âişe bt. Sa'd'ın şöyle dediğini duydum:

Vallahi benim babam, Allah Resûlü'nün (sas) *Uhud* günü kendisi için [sana feda olsun! sözünde] hem babasını, hem annesini birlikte söyleyerek *"Annem babam sana feda olsun!"* dediği kişidir.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın zürriyetinden olan Muhammed b. Bicâd, babasından bahsederken, "Âişe bt. Sa'd'ın şöyle dediğini" duyduğunu haber verdi:

Allah Resûlü (sas), *Uhud* günü ona *"Babam ve annem sana feda olsun!"* dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Bicâd, Âişe bt. Sa'd'dan naklen [Âişe'nin] babası Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın şöyle dediğini haber verdi:

[195] Hicaz'da bir mevkidir. Söz konusu seriye Hicretin 1. ya da 2. yılında gerçekleşmiştir (M).
[196] Bu isim (Sa'îd), Atâ baskısında "Sa'd" diye geçmektedir (M).

Dikkat edin! Ulaştı mı Allah Resûlü'ne?
Dostluğumu[197]*oklarımın uçlarıyla koruduğum,*
O oklarla düşmanları nasıl da kovduğum,
Her türlü zorluk ve her türlü kolaylıkla...
Benden önce hiçbir okçu, Allah Resûlü ile
Beraber ok hazırlayıp atan okçu sayılmaz[198] *bile...*

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays b. Ebû Hâzim'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'nün (sas) Sa'd b. Mâlik'e şöyle dediği bana ulaştı: *"Ey Allah'ım! Dua ettiği zaman onun duasına icabet et!"*

Bize Abdülazîz b. Abdullah el-Üveysî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer ez-Zührî, İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan naklen Sa'd'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Yüzümde dokunacağım tek bir kıl bulunmazken *Bedir*'e katıldım. Ondan sonra Allah sakalımı çoğalttı." Bu ifadesiyle çok sayıda çocuğunun olduğunu kast etmektedir.

[Dediler ki:] Sa'd *Bedir*'e ve *Uhud*'a katıldı. İnsanlar kaçıştığı zaman *Uhud*'da Allah Resûlü (sas) ile beraber sebat etti. *Hendek* savaşına, *Hudeybiye* seferine, *Hayber*'in ve *Mekke*'nin fethine katıldı. *Mekke*'nin fethinde Muhacirlerin üç sancağından biri ondaydı. Bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katılmıştı. Allah Resûlü'nün (sas) sahâbeleri arasındaki ünlü okçulardan idi.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Leys b. Sa'd, Muhammed b. Aclân'dan; o da isimlerini verdiği bir topluluktan şunu nakletti:

"Sa'd, siyaha boyanırdı."

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. el-Muttalib, Yunus b. Yezîd el-Eylî'den; o, İbn Şihâb'dan; o da Sa'd b. Ebû Vakkâs'dan:

[197] Bu kelimenin Arapça karşılığı olan "sihâbetî - صحابتي" kelimesi Atâ baskısında buradaki gibi yazılmışken İhsan Abbâs neşrinde "sihâbî - صحابي " diye geçmektedir (M).

[198] Bu kelime (ye'teddü), Leiden baskısında "yu'teddü" diye harekelenmiştir. Buraya alınan ise Muhammed Abduh'un okuyuşudur. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında bu fiilin harekesi mevcut değildir.

"Kendisinin [saçını-başını] siyaha boyadığını" nakletti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Bükeyr b. Mismâr, Âişe bt. Sa'd'ın şöyle dediğini anlattı:

Babam kısa boylu, şişman, sert görünümlü, başı büyük, kalın parmaklı, saçlı bir adamdı. O, siyaha boyanırdı.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer, Vehb b. Keysân'ın şöyle dediğini haber verdi:

Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın ipek-yün karışımı elbise giydiğini gördüm.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Ebû Sa'd Sa'îd b. el-Merzübân'dan naklen Amr b. Meymûn'un şöyle dediğini haber verdi:

Sa'd, bir müstüka[199] [giyinmiş halde] bize imam oldu.

Bize Kabîsa b. Ukbe, Süfyân'dan; o da Hakîm b. ed-Deylemî'den şunu nakletti:

Sa'd çakıl taşlarıyla tesbih çekerdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki:

Bize İsrâîl, ona Ebû Husayn, ona Mus'ab b. Sa'd, ona da Sa'd b. Ebû Vakkâs "kendisinin altın yüzük taktığını" haber verdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî, İmrân b. Musa b. Talha'nın şöyle dediğini haber verdi:

Bana Muhammed b. İbrahim b. Sa'd, babasından naklen [dedesi] Sa'd'ın parmağında altın bir yüzük olduğunu haber verdi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki:

Bize Yunus b. Ebû İshâk, ona Mus'ab b. Sa'd, ona da Sa'd, "kendisinin sarımsak yemek istediği zaman kıra çıktığını" haber verdi.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî, Eyyûb'dan naklen Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

Sa'd'ın şunları söylediği bana ulaştı: Bu gömleğimle hilafete benden daha layık kimse olduğunu zannetmiyorum. Cihada aklım kestiği zaman cihat ettim.[200] Benden daha üstün bir adam olursa kendimi helak etmem.

---

[199] İbnü'l-Esîr'in *en-Nihâye*'de belirttiğine göre "müstüka" -ki müsteka diye de kullanılır-, kol yakaları geniş olan kürktür.

[200] Küçük yaştan beri cihat ettiğini kast etmektedir.

Bana iki gözü, bir dili ve iki dudağı olan bir kılıç getirip de o kılıç "Şu mümindir, şu kâfirdir." demedikçe savaşmam.[201]

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, Yahya b. el-Husayn'ın şöyle dediğini haber verdi: Aşiretimize mensup kişiler konuşurlarken onlardan, babam ile Sa'd arasında geçen şu diyalogu aktardıklarını duydum:

Babam Sa'd'a, "Seni savaşmaktan men eden şey nedir?" demiş. O da "Mümini tanıyıp kâfirden ayıran bir kılıcı bana getirmediğiniz müddetçe savaşmam." diye cevap vermiş.

Bize Affân b. Müslim ile Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd, es-Sâib b. Yezîd'den şunu nakletti:

Sa'd b. Ebû Vakkâs ile *Medine*'den *Mekke*'ye gidinceye kadar arkadaşlık ettim. Dönünceye kadar Peygamber'den (sas) tek bir hadis bile naklettiğini duymadım.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bize Sa'd, teyzesinden şunu nakletti:

Onlar Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın yanma gitmişler. Ona bir şey sorulunca, susmuş ve "Ben size bir şey söylerim, siz onun üzerine yüz şey eklersiniz diye korkuyorum." demiş.

■ Sa'd'ın -Allah rahmet eylesin- Vasiyeti

Bize Süfyân b. Uyeyne, ez-Zührî'den; o da Âmir b. Sa'd'dan naklen Sa'd'ın şöyle dediğini haber verdi:

Beni ölüme yaklaştıracak[202] [diye düşündüğüm] hastalığa yakalandığımda Allah Resûlü (sas) ziyaretime geldi. Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü

[201] Bu kelime (ukatilu), Leiden baskısında "ukatil" diye geçmektedir. Ancak dipnotunda Abduh'a göre bunun "ukatilu" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüsahsında da aynı hareke mevcut olduğu için Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[202] Bu kelime (eşfeytü), Leiden baskısında "eskabtü" diye geçmektedir. Dipnotunda ise şu ifade mevcuttur: "Bu kelime Üsdü'l-gâbe' de (c. II, s.274, 8. satır) 'eşfeytü' diye geçmektedir. Abduh'un okuyuşu da böyledir." Ben Chester Beatty ve III. Ahmed nüsahsındaki rivayetlere dayanarak İbnü'l-Esîr'in rivayatiyle Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İbn Mâce "Vasiyetler" bölümünün "Mirasın Üçte Birini Vasiyet Etme " babında bu rivayeti nakletmiş ve söz konusu kelimeyi "eşfeytü" diye kaydetmiştir. Aynı rivayetin aynı isnatla yer aldığı Zehebî'nin *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*'sında da "eşfeytü" imlası mevcuttur.

(sas)! Benim çok malım var. İki kızımdan başka varisim de yok. Malımın üçte ikisini [Allah yolunda harcanması için] vasiyet edeyim mi?" Resûlullah (sas), *"Hayır!"* dedi. "Yarısını?" dedim. *"Hayır!"* dedi. "Üçte birini?" diye sordum. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Evet, üçte bir. Üçte bir, çoktur. Çocuklarını zengin olarak bırakman elbette ki, onları insanlara el açar vaziyette fakir olarak terk etmenden daha iyidir. Harcayacağın her nafakanın karşılığında mutlaka sevap kazanacaksın. Hatta eşinin ağzına koyacağın birlokmadan bile! Her halükârda ardında [bir şeyler] bırakacaksın. Böylelikle bir kısım insanlar senden dolayı fayda, diğer bir takım kişiler de zarar görürler. Ey Allah'ım! Ashâbımın hicretlerini geçerli ve devamlı kıl, onları gerisin geri döndürme!"* buyurdu. Musibete maruz kalan kişi Sa'd b. Havle idi. *Mekke*'de öldüğü zaman Resûlullah (sas), onun için ağlamıştı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ile Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân, Sa'd'dan; o da Âmîr b. Sa'd'dan naklen Sa'd'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ben *Mekke*'de iken Peygamber (sas) beni ziyaret etmek üzere geldi. O, hicret edip ayrıldığım yerde ölmemi hoş karşılamıyordu. Bu vesileyle buyurdu ki: *"Ey Afrâ'nın oğlu! Allah sana rahmet eylesin."* Ben, "Ey Allah'ın Resûlü! Malımın hepsini [Allah yolunda harcanması için] vasiyet edeyim mi?" diye sordum. Resûlullah (sas), *"Hayır!"* dedi. "Yarısını?" diye sordum. Yine *"Hayır!"* dedi. "Üçte birini?" diye sorunca, *"Evet, üçte bir. Üçte bir, çoktur. Varislerini zengin olarak bırakman elbette ki onları insanların ellerine-avuçlarına bakar vaziyette fakir olarak terk etmenden daha iyidir. Sen ailene her harcama yaptıkça bu senin için sadakadır. Hatta eşinin ağzına götürdüğün lokma bile! İnşallah, Allah seni yüceltecektir. Böylelikle bir kısım insanlar senden dolayı fayda, diğer bir takım kişiler de zarar görürler."* Râvî dedi ki: Onun o gün tek bir kızı vardı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb haber verdi; dedi ki: Bize Eyyûb, ona Amr b. Sa'îd, ona Humeyd b. Abdurrahman, ona da Sa'd'ın çocuklarından üçü, Sa'd'dan şunu naklettiler:

Allah Resûlü (sas), *Mekke*'de hasta iken ziyaret için onun yanına gitti. Ona, "Ey Allah'ın Resûlü! Sa'd b. Havle gibi [daha önce] hicret edip ayrıldığım yerde ölmekten korkuyorum. Bana şifa vermesi için Allah'a dua et!" dedi. Bunun üzerine o da üç defa *"Ey Allah'ım! Sa'd'a şifa ver!"* diye dua

etti. Sa'd, "Ey Allah'ın Resûlü! Benim çok malım var. Bir kızımdan başka varisim yok. Malımın hepsini vasiyet edeyim mi?" diye sordu. Resûlullah (sas), *"Hayır!"* dedi. "Üçte ikisini vasiyet edeyim mi?" dedi. Yine *"Hayır!"* dedi. "Yarısını vasiyet edeyim mi?" dedi. Resûlullah (sas) yine *"Hayır!"* dedi. "Üçte birini vasiyet edeyim mi?" deyince Resûlullah (sas), *"Evet... Üçte bir. Üçte bir, çoktur.*[203]*Malından yaptığın harcama senin için sadakadır. Ailen için yaptığın harcama senin için sadakadır. Akrabaların için yaptığın harcama senin için sadakadır. Aileni mutlu bir halde -ya da zenginlik içinde- bırakman, elbette ki, onları insanlara el açar vaziyette bırakmandan daha iyidir."* buyurdu.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahyâ haber verdi; dedi ki: Bize Katâde, Yunus b. Cübeyr'den; o da Muhammed b. Sa'd'dan naklen [Muhammed'in] babasının şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas), ben *Mekke*'de iken bana geldi. Ben vasiyette bulunmak istedim. Dedim ki: "Benim sadece tek bir kızım var. Malımın hepsini vasiyet edeyim mi?" Allah Resûlü (sas), *"Hayır!"* dedi. "Yarısını vasiyet edeyim mi?" diye sordum. Yine *"Hayır!"* dedi. "Üçte birini vasiyet edeyim mi?" dedim. Resûlullah (sas), *"Evet, üçte bir. Üçte bir, çoktur."* dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Osman b. Huseym, Amr b. el-Kârî'den; o, babasından, o da [Amr'ın] dedesi Amr b. el-Kârî'den şunu nakletti:

Allah Resûlü (sas) geldi. *Huneyn*'e çıktığı zaman Sa'd'ı hasta olarak geride bıraktı. *Ci'râne*'den umre yapmak üzere geldiği zaman Sa'd acı içinde kıvranırken onun yanına geldi. Sa'd ona dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Benim malım var. Kelâle[204] olarak miras bırakıyorum. Malımı vasiyet mi edeyim, yoksa sadaka olarak mı vereyim?" Allah Resûlü (sas), *"Hayır!"* dedi. "Üçte ikisini vasiyet edeyim mi?" diye sordu. Resûlullah (sas), *"Hayır!"* dedi. "Yarısını vasiyet edeyim mi?" dedi. Yine *"Hayır!"* dedi. "Üçte birini vasiyet edeyim mi?" diye sordu. Allah Resûlü (sas), *"Evet, bu çoktur.*

---

[203] Burada "çok" anlamındaki "كثير" kelimesi, Atâ baskısında yanlış olarak "مثير" şeklinde yazılmıştır. İhsan Abbâs neşrinde bu hatalı imla mevcut değildir (Bk. İhsan Abbâs, III, 145) (M).

[204] Kelâle, "Babası ve çocuğu olmayıp kendisine diğer akrabalarının varis olacağı kimsedir." (Zebidî, s. 7485; İbn Manzûr, XI, 590) (M).

-veya büyüktür.-" dedi. Sa'd, "Ey Allah'ın Resûlü! Ben [daha önce] hicret edip çıktığım evde mi ölmüş olacağım?" diye sordu. Resûlullah (sas), *"İnşallah Allah seni [katına] yüceltecektir. Böylelikle bir kısım insanlar senden dolayı zarar, diğer bir takım kişiler de fayda görürler."* [Sonra bana dönüp şöyle buyurdu:] "Ey Amr b. el-Karî! Sa'd benden sonra burada ölürse onu şu *Medine* yolunda defnet." Eliyle [orayı] böyle işaret etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Süfyân b. Uyeyne, İsmail b. Muhammed'den naklen Abdurrahman el-A'rec'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın yanında bir adam bıraktı ve dedi ki: *"Şayet Sa'd Mekke'de ölürse onu orada defnetme!"*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Süfyân b. Uyeyne, Muhammed b. Kays'dan naklen Ebû Bürde b. Ebû Musa'nın şöyle dediğini anlattı:

Sa'd b. Ebû Vakkâs, Peygamber'e, "İnsanın hicret edip ayrıldığı yerde ölmesini çirkin görür müsün?" diye sordu. O da cevaben *"Evet."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, İbn Ebû Necîh'ten; o da Mücâhid'den naklen Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ben hastalandım, Allah Resûlü (sas) ziyaretime geldi. Allah Resûlü (sas) elini [göğsümde] iki mememin arasına koydu. Elinin soğukluğunu yüreğimde hissettim. Sonra buyurdu ki: *"Sen kalp hastası bir adamsın. Sakîf'in kardeşi Hâris b. Kelede'ye git. O tabiplik yapan bir kişidir. Onu ziyaret et. Medine'nin güzel hurma ağacından yedi tane meyve alsın. Onları çekirdekleriyle beraber ezsin, sonra sana içirsin."*

Bize Affân b. Müslim ile el-Hasan b. Musa el-Eşyeb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme, Simâk b. Harb'den naklen Mus'ab b. Sa'd'ın şöyle dediğini haber verdi:

Babamın başı, vefat ettiğinde benim kucağımda idi. Gözlerim dolunca bana baktı ve "Sevgili oğlum! Niye ağlıyorsun?" dedi. "Mertebene ve [şu anda] gördüğüm durumuna." dedim. "Bana ağlama!" dedi ve devam etti: "Allah asla bana azap etmeyecektir. Ben Cennet ehlindenim. Allah için amel işledikleri müddetçe Allah, müminlere iyiliklerinin karşılığını verir. Kâfirlere gelince, iyilikleri sebebiyle onların [azabım] hafifleştirir. İyilikleri

tükendiği zaman şöyle buyurur: Her amel işleyen kişi, kimin için o ameli işlemişse karşılığını ondan istesin!"

▪ Sa'd'ın Ölümü ve Defnedilmesi

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes, birkaç kişiden şunu duyduğunu haber verdi:

Sa'd b. Ebû Vakkâs Akîk'te vefat etti, *Medine*'ye taşındı ve orada defnedildi.

Bize Mutarrif b. Abdullah haber verdi; dedi ki: Abdülazîz b. Ebû Hâzim, İbn Şihâb'ın kardeşi Muhammed b. Abdullah'tan şunu nakletti:

Muhammed, İbn Şihâb'a "Ölünün bir yerden bir yere taşınması mekruh olur mu?" diye sormuş. O da cevaben "Sa'd b. Ebû Vakkâs, *Akîk*'ten[205] *Medine*'ye taşındı." demiş.

Bize Enes b. İyâd Ebû Damre el-Leysî, Yunus b. Yezîd'in şöyle dediğini haber verdi:

İbn Şihâb'a, "Ölünün bir beldeden bir beldeye taşınması mekruh olur mu?" diye soruldu. O da cevaben "Sa'd b. Ebû Vakkâs, Akîk'ten *Medine*'ye taşındı." dedi.

▪ Sa'd'ın Cenaze Namazının Kılınması ve Cenazesinin Nasıl Taşındığı

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ukbe, Abdülvâhid'den; o da Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den haber verdi. Abbâd, Âişe'den naklen şunları anlatıyor:

Sa'd b. Ebû Vakkâs vefat ettiğinde Peygamber'in eşleri, onun cenazesini [taşıyanların] mescide uğramalarına dair [haber] gönderdiler. Onlar da bunu yaptılar. Cenaze onların odalarının önünde durduruldu. Peygamber'in eşleri, onun cenaze namazını kıldılar. Sonra cenazeyi oturma yerlerine açılan "Cenazeler kapısından" çıkardılar. İnsanların bu durumu ayıpladığı ve "Cenazeler mescitlere sokulmaz." dedikleri haberi onlara ulaştı.

---

[205] Akîk/Akîku'l-*Medine*, *Medine*'ye 2-3 mil uzaklıkta *Medine* halkının mallarının bulunduğu vadidir (M).

Bu haber Âişe'ye de ulaşınca şöyle dedi: "Bilmedikleri şeyi ayıplama hususunda insanlar, ne kadar da acelecidirler! Cenazenin mescide uğratılması konusunda bizi ayıplamışlar. Oysa Allah Resûlü (sas) Süheyl b. Beydâ'nın cenaze namazını mescidin tam ortasında kıldırmıştı."

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Füleyh b. Süleyman, Sâlih b. Aclân ile Muhammed b. Abbâd b. Abdullah'tan naklen Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den şunu naklettiler: Âişe, Sa'd'ın cenazesinin mescide [getirilerek] kendi huzurundan götürülmesini emretti. Bu konuda ileri geri konuşulduğu kendisine ulaşınca şunları söyledi: İnsanlar, konuşmakta ne kadar da acelecidirler! Vallahi, Allah Resûlü (sas) Süheyl b. Beydâ'nm cenaze namazını sadece mescitte kıldırmıştı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs, el-Esved'in mevlası Sâlih b. Yezîd'in şöyle dediğini haber verdi:

Ben Sa'îd b. el-Müseyyeb'in yanında idim. Ali b. Hüseyn ona uğradı ve "Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın cenaze namazı nerede kılındı?" diye sordu. O da cevaben, "Peygamber'in (sas) eşleri için mescit [ikiye] bölündü. 'Onun cenaze namazım kılmak için dışarı çıkamıyoruz.' diye [cenazeyi kaldırma işini üstlenenlere] haber göndermişlerdi. Bunun üzerine onlar da cenazeyi mescide getirdiler. Peygamber'in eşlerinin huzurunda cenaze namazını kıldılar. Böylece onlar da cenaze namazını kılmış oldular."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Bükeyr b. Mismâr ile Ubeyde bt. Nâbil, Âişe bt. Sa'd'ın şöyle dediğini haber verdi:

Babam -Allah rahmet eylesin!- *Medine*'ye on mil uzaklıkta bulunan *Akîk*'teki köşkünde vefat etti. [Cenazesi] insanların omuzunda *Medine*'ye taşındı. Cenaze namazını o gün *Medine* valisi olan Mervân b. el-Hakem kıldırdı. O yıl, hicretin 55. senesi idi ve babam öldüğü gün yetmiş küsur yaşında idi.

Muhammed b. Ömer, "Onun vefat tarihi hakkında bize nakledilen[206] rivayetlerin en sağlamı budur." dedi. Sa'd, Ebû Bekir ve Ömer'den (hadis) rivayet etmişti.

[206] Bu kelime (ruvîna-bize rivayet edilen), Leiden baskısında da böyledir. Bu Sachau'nun okuyuşudur. Ben de burada onu tercih ettim. Muhammed Abduh ise bu kelimeyi III. Ahmed nüshasında olduğu gibi "raveynâ-rivayet ettiğimiz" diye okumuştur.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Muhammed b. Ömer'in dışında, ilmi yüklenip aktaran bir kısım zevatın "Sa'd, hicretin 50. yılında vefat etti." dediklerini duydum. En doğrusunu Allah bilir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ferve b. Zübeyr, Âişe bt. Sa'd'ın şöyle dediğini haber verdi:

Sa'd b. Ebû Vakkâs, malının aynî zekâtı olarak 5.000 dirhemi Mervân b. el-Hakem'e gönderdi. Sa'd vefat ettiği gün 250.000 dirhem miras bıraktı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. İbrahim b. Ukbe haber verdi. Ona babası ve amcası, onlara Sâlim b. Abdullah, ona da babası şunu anlattı:

Ömer, Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı Irak [valiliğinden] azlettiğinde mal taksiminde ona düşen hissesini verdi.

62. Umeyr b. Ebû Vakkâs ﴿عُمَيرُ بن أبي وقّاس﴾

Adı Umeyr b. Ebû Vakkâs b. Vüheyb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb b. Mürre'dir. Annesi Hamne bt. Süfyân b. Ümeyye b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas), Umeyr b. Ebû Vakkâs ile Sa'd b. Mu'âz'ın kardeşi Amr b. Mu'âz'ı kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. İsmail b. Muhammed b. Sa'd, ona babası, ona Âmir b. Sa'd, ona da babası şunu anlattı:

Allah Resûlü (sas) *Bedir*'e çıkmak üzere iken bizi teftiş ettiğinde kardeşim Umeyr b. Ebû Vakkâs'ın gizlendiğini gördüm. "Kardeşim, ne oluyor sana?" dedim. O da cevaben, "Allah Resûlü'nün (sas) beni görüp de [yaşımı] küçük bularak [cihattan] geri çevirmesinden korkuyorum. Oysa ben [cihada] çıkmak istiyorum. Allah'ın bana şehitlik nasip etmesini umuyorum." dedi. Allah Resûlü'ne (sas) gösterilince onu küçük buldu ve *"Dön!"* dedi. Umeyr'in ağlaması üzerine Allah Resûlü (sas) ona izin verdi. Sa'd devamla şöyle dedi: O, küçük olduğu için kılıcının bağlarını ben bağladım. On altı yaşında iken *Bedir*'de Amr b. Abdüvüd tarafından şehit edildi.

BENÎ ZÜHRE B. KİLÂB'IN MÜTTEFİKLERİ OLAN ARAP KABİLELERİNDEN OLANLAR

63. Abdullah b. Mes'ûd ﴿عبدُ الله بن مسعود﴾

[Abdullah b. Mes'ûd] İbn Gâfil b. Habîb b. Şemh b. Fe'r b. Mahzûm b. Sâhile b. Kâhil b. el-Hâris b. Temîm b. Sa'd b. Hüzeyl b. Müdrike'dir. Müdrike'nin adı Amr b. İlyâs b. Mudar'dır. Abdullah b. Mes'ûd'un künyesi Ebû Abdurrahman'dır.

Mes'ûd b. Gâfil, Abd b. el-Hâris b. Zühre ile Cahiliye döneminde müttefik olmuştu. Abdullah b. Mes'ûd'un annesi, Ümmü Abd bt. Abdüvüd b. Sevâ b. Kuraym b. Sâhile b. Kâhil b. el-Hâris b. Temîm b. Sa'd b. Hüzeyl'dir. Onun [Abdullah b. Mes'ûd'un annesinin] annesi ise Hind bt. Abd b. el-Hâris b. Zühre b. Kilâb'tır.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, Zeyd b. Vehb'den naklen anlattı. Yine bize el-A'meş, İbrahim'den, o da Alkame'den şunu haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd'un künyesi "Ebû Abdurrahman" idi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, ona Âsım b. Ebü'n-Necûd, ona da Zer b. Hubeyş, Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediğini haber verdi:

Ben ergenlik çağına yaklaşmış bir çocuk iken Ukbe b. Ebû Mu'ayt'ın koyunlarını otlatıyordum. [O sırada] Peygamber (sas) ve Ebû Bekir geldi. Müşriklerden kaçmışlardı. Bana *"Ey Delikanlı! Yanında bize içirecek sütün var mı?"* diye sordular. Ben de "Ben emanetçiyim. Size [süt] içiremem." dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Yanında henüz erkeği tarafından döllenmemiş [sekiz veya dokuz aylık] bir koyun var mı?"* dedi. Ben "Evet." dedim ve [o vasıftaki bir koyunu] onlara getirdim. Peygamber (sas) onu yan yatırdı ve memelerini meshedip dua etti. Hemen memeler doldu.[207] Sonra Ebû Bekir içi çukur olan büyük bir taş getirdi. Sütü onun içine sağdı.

[207] Bu kelime (fe hafele) Leiden baskısında "fe haffele" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "fe hafele" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ baskılarında ise "fe haffele" imlası mevcuttur.

Önce Ebû Bekir ondan içti, sonra da ben içtim. Daha sonra Peygamber (sas) memelere "Çekilip büzülün!" dedi. Memeler de büzüldü. Abdullah b. Mes'ûd devamla dedi ki: Bu olaydan sonra ona gittim ve "Bu sözden [Kur'ân'dan] bana öğret!" dedim. *"Sen öğretilmiş bir delikanlısın."* buyurdu. Onun ağzından yetmiş sûre öğrendim ki, hiç kimse onlar hakkında benimle tartışmaya giremez.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Yezîd b. Rûmân'ın şöyle dediğini anlattı:

Abdullah b. Mes'ûd, Allah Resûlü'nün (sas) el-Erkam'ın evine girmesinden önce Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ubeyd ile el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki:

Bize el-Mes'ûdî, el-Kâsım b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü'nün (sas) ağzından [öğrenerek] Kur'ân'ı *Mekke*'de [öğreterek] ilk yayan kişi Abdullah b. Mes'ûd idi.

[Dediler ki:] Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Habeş yurduna yapılan her iki hicrete de katılmıştır. Muhammed b. İshâk ise onu Habeş yurduna yapılan birinci hicrette değil, ikinci hicrette zikretmiştir.

Bize Muhammed b. Rebî'a el-Kilâbî, ona Ebû Umeys, ona da el-Kâsım b. Abdurrahman şunu haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd, *Habeşistan* 'da bir şeyden dolayı tutuklanınca [serbest bırakılması için] iki dinar rüşvet verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Abdülcebbâr b. Umâre bana Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın şöyle dediğini duyduğunu anlattı. Yine bize Muhammed b. Ömer, ona da Musa b. Yak'ûb, Muhammed b. Ca'fer b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi. [Her iki senetteki ilk raviler -Abdullah ve Muhammed] dediler ki:

Abdullah b. Mes'ûd *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiğinde Mu'âz b. Cebel'e konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin şöyle dediğini anlattı:

Abdullah b. Mes'ûd hicret ettiğinde Sa'd b. Hayseme'ye konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim el-Hâris et-Teymî, babasının şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas), Abdullah b. Mes'ûd ile ez-Zübeyr b. el-Avvâm'ı kardeş ilan etti.

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas), Abdullah b. Mes'ûd ile Mu'âz b. Cebel'i kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc ile Süfyân b. Uyeyne, onlara Amr b. Dînâr, ona da Yahya b. Ca'de anlattı; dediler ki:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye geldiği zaman insanlara evler [veya arsalar] tahsis ediyordu. Zühreoğulları'nın Abd b. Zühreoğulları adındaki bir koluna mensup kişiler [Abdullah b. Mes'ûd'u kast ederek] "Ümmü Abd'ın [Abdullah b. Mes'ûd'un annesi] oğlunu bizden uzak tut!" dediler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Niçin? Öyleyse Allah beni niye gönderdi?*[208] *İçlerinde zayıfın hakkı kendisine verilmeyen bir topluluğu Allah kutlu kılmaz."*

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr b. Dînâr'dan naklen Yahya b. Ca'de'nin [yukarıdaki rivayetin bir] benzerini [anlattığını] haber verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den naklen Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas), evlerin planını çizdi. Zühreoğulları'na mescidin arkasındaki bir yeri tahsis etti. Mes'ûd'un iki oğlu Abdullah ve Utbe için bu planda mescidin yanında yer verdi.

[Dediler ki:] Abdullah b. Mes'ûd *Bedir*'e katıldı ve Afrâ'nın iki oğlu kendisine Ebû Cehil'i gösterince onun boynunu vurdu. O, *Uhud, Hendek* ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı.

Bize Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi; dedi ki: Bize el-Mes'ûdî, ona Ali b. es-Sâib, ona da İbrahim, Abdullah'ın ***"Allah ve Resûlü'nün***

[208] Bu ibare (felime ibte'aseni'llahu izen), Leiden baskısında yanlış olarak "felime eyeb'asüni'llahu izen" diye geçmektedir. Burada kaydettiğimiz doğru ifade Chester Beatty ve III. Ahmed nüshalarında mevcuttur. Aynı şekilde "el-Kenz" müellifinin Buharî ve Müslim'den 5587 rakamıyla naklettiği rivayette de bizim tercih ettiğiimiz aynı imla söz konusudur.

davetine icabet edenler... "[209]ayeti hakkında şöyle dediğini haber verdi: [Ayette işaret edilen şahıslar olarak] biz on sekiz kişi idik.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer, Abdurrahman b. Muhammed b. Abdülkârî'den naklen Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd, Allah Resûlü'nün (sas) sivâdının[210] yani sırrının sahibi idi. Ayrıca o, seferde Peygamber'in (sas) yastığından yani döşeğinden, misvakından, nalınlarından ve temizliğinden sorumlu idi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Ubeydullah b. Musa haber verdi. Onlara el-Mes'ûdî, ona da Abdülmelik b. Umeyr, Ebü'l-Melîh'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah, Allah Resûlü (sas) yıkandığı zaman [çeşitli vasıtalarla siper yaparak] onu gizler; uyuduğu zaman onu uyandırır; korkulu ve tenha yerlerde onunla beraber yürürdü.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, ona el-Muğîre, ona da İbrahim, Alkame'nin Ebü'd-Derdâ'yı şunları söylerken duyduğunu haber verdi:

Sizin içinizde sır sahibi olan olmadı mı? Sır sahibi olan İbn Mes'ûd'dur.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ile Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi. Onlar el-Mes'ûdî'den, o İbn Abbâs el-Âmirî'den, o da Abdullah b. Şeddâd'dan şunu nakletti:

Abdullah b. Mes'ûd, [Peygamber'e (sas) ait] sırrın, yastığın ve nalınların sahibi idi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn, el-Mes'ûdî'den naklen el-Kâsım b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah, Allah Resûlü'nün (sas) nalınlarını giydirir, sonra onun önünde asayla beraber yürürdü. O (sas) oturacağı yere geldiğinde asayı ona verir, nalınlarını çıkarıp kol yenlerinin içine koyardı. Allah Resûlü (sas), kalkmak isteyince [nalınlarını] ona giydirir, sonra da asayla beraber önünde yürürdü. Nihayet [eve geldiklerinde] Allah Resûlü'nden (sas) önce odaya girerdi.

---

[209] Âl-i İmrân 3/172.

[210] Bu kelime (sivâd-sır), Leiden baskısında "sevâd-siyah" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "sivâd" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İbnü'l-Esîr'in *en-Nihâye* adlı eserinde belirttiğine göre sivâd, sır anlamındadır.

Bize Abdullah b. İdrîs haber verdi. [Dedi ki:] el-Hasan b. Ubeydullah en-Neha'î'yi duydum, İbrahim b. Süveyd'den; o da İbrahim b. Yezîd'den naklen Abdullah'ın şöyle dediğini anlatıyordu:

Allah Resûlü (sas) bana şunu söyledi: *"Seni men edinceye kadar örtüyü kaldırmana ve sırrımı duymana benden sana izin vardır."*

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şû'be, Ebû İshâk'tan haber verdi. Ebû İshâk dedi ki: Ebû Musa el-Eş'arî şöyle dedi:

Peygamber'i (sas) gördüm. İbn Mes'ûd'u da [başka konumda değil], sadece onun ailesinden biri olarak gördüm.

Bize Ubeydullah b. Musa, ona İsrâîl, ona Ebû İshâk, ona da el-Hâris, Ali'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *"Müslümanların istişaresi olmaksızın bir kişiyi Emir tayin edecek olsaydım Ümmü Abd'ın oğlunu [Abdullah b. Mes'ûd'u] tayin ederdim."*

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, ona da İbrahim, Alkame'nin şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah siret ve ahlakıyla, vakar ve sükûnetiyle, hal ve tavırlarıyla Peygamber'e (sas) benzetiliyordu. Alkame de Abdullah'a benzetiliyordu.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, Şakîk'in Huzeyfe'den şu sözleri duyduğunu haber verdi:

[Evinden] çıkışından dönüşüne kadar, siret ve ahlakıyla, vakar ve sükûnetiyle, hal ve tavırlarıyla Muhammed'e (sas) en çok benzeyen kişi Abdullah b. Mes'ûd idi. Ancak evinde nasıl davrandığını bilemem.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan şunu nakletti: Abdurrahman b. Yezîd'i, şunu söylerken duydum:

Huzeyfe'ye "Hal ve tavırlarıyla, siret ve ahlakıyla Allah Resûlü'ne (sas) en çok benzeyen kişiyi bize söyle ki [onu örnek alarak, o huy ve tavırları] ondan alalım!" dedik. [Bu talebimize] o şöyle cevap verdi: "Evin duvarı onu gizleyinceye kadar[211] hal ve tavırlarıyla, siret ve ahlakıyla, vakar ve sükûnetiyle Allah Resûlü'ne (sas) Ümmü Abd'ın oğlundan daha yakın olan hiçbir kimseyi tanımıyorum." Devamla dedi ki: " Muhammed'in (sas)

[211] Özel hayatı hakkında bir şey söyleyemeyeceğini ifade etmek istiyor (E).

sahâbeleri arasında [günahtan] korunanlar, 'Ümmü Abd'in oğlunun, vesile olma yönüyle içlerinde Allah'a en yakın şahıs olduğunu' bilirlerdi."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs, ona el-A'meş, ona da Amr b. Mürre, Ebû Ubeyde'nin şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah eve girdiği zaman [oradakilerle hemen] ünsiyet peyda ederdi. Onların da kendisine ısınmaları için sesini yükseltirdi.

Bize Mâlik b. İsmaîl Ebû Gassân haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, ona Süveyr, ona da babası haber verdi. [Süveyr'in babası] dedi ki:

İbn Mes'ûd'un şöyle dediğini duydum: "Müslüman olduğum günden beri kuşluk vaktinde hiç uyumadım."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki:

Bize Kays b. er-Rebî, Âsım'dan; o, Zir'den; o da Abdullah'tan "kendisinin Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tuttuğunu" nakletti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye, Ebû İshâk'tan naklen Abdurrahman b. Yezîd'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd'dan daha az oruç tutan hiçbir fakih görmedim. Ona "Niçin [daha fazla] oruç tutmuyorsun?" denildiğinde şu cevabı verdi: "Ben namazı oruca tercih ediyorum. Oruç tuttuğum zaman namaza gücüm kalmıyor."

Bize Muhammed b. el-Fadl Ebû Gazvân haber verdi; dedi ki: Bize Muğîre, Ümmü Musa'nın şöyle dediğini haber verdi: Ali'yi şunları söylerken duydum:

Peygamber (sas) İbn Mes'ûd'a, bir ağaca çıkıp kendisine ondan bir şey getirmesini emretti. Arkadaşları onun bacaklarının çelimsizliğine bakıp güldüler. Bunun üzerine Peygamber (sas), "Ne gülüyorsunuz? Abdullah'ın tek bir ayağı, Kıyamet günü mizanda *Uhud*'dan daha ağırdır." buyurdu.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize el-Avvâm b. Havşeb, İbrahim et-Teymî'den şunu nakletti:

İbn Mes'ûd, bir ağaca tırmandı. Bacaklarının çelimsizliğine gülmeye başladıklarında Allah Resûlü (sas) şunları söyledi: *"O bacaklara mı gülüyorsunuz? Onlar mizanda Uhud dağından daha ağırdır."*

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, ona Âsım b. Behdele, ona da Zir b. Hubeyş, Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) için misvak ağacından meyve topluyordum. [Oradaki] topluluk bacaklarımın çelimsizliğine güldüklerinde Allah Resûlü (sas) "Neye gülüyorsunuz?" diye sordu. Onlar da "Bacağının çelimsizliğine." dediler. Bunun üzerine *"O [güldüğünüz bacak] mizanda Uhud'dan daha ağırdır."* buyurdu.

Bize Abdullah b. Nümeyr, el-A'meş'den naklen, Zeyd b. Vehb'in şöyle dediğini haber verdi:

Bir topluluk içinde Ömer'in yanında oturuyorduk. Derken zayıf, ince bir adam çıkageldi. Ömer ona bakmaya başladı. Sevinçten yüzü aydınlandı. Sonra üç defa "İlim dolu küçücük beden!" dedi. Bir de ne görelim, o İbn Mes'ûd imiş!

Bize Abdullah b. Umeyr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, Habbe b. Cüveyn'in şöyle dediğini haber verdi:

Ali'nin yanındaydık. Abdullah'ın bazı sözlerini naklettik. Oradakiler onu övüp, "Ey Müminlerin Emiri! Abdullah b. Mes'ûd'dan daha güzel ahlaklı, daha şefkatli öğreten, insanlarla oturup kalkması daha güzel olan ve daha fazla takva sahibi bir kişi görmedik." dediler. Bunun üzerine Ali, "Size Allah'ı hatırlatırım. Bunu gönülden mi [samimi olarak mı] söylüyorsunuz?" dedi. Onlar da "Evet." dediler. O zaman o da "Ey Allah'ım! Seni şahit gösteriyorum ki onun hakkında ben de onların sözlerinin benzerini veya daha fazlasını söylüyorum." dedi.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, Ebû İshâk'tan naklen Habbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ali *Kûfe*'ye geldiği zaman Abdullah'ın arkadaşlarından bir grup onun yanına geldi. Ali, onun hakkında onlara sorular sordu. Neredeyse onlar Ali'nin kendilerini sınadığını düşündüler. Ama Ali şöyle dedi: Onun hakkında ben de onların sözlerinin benzerini veya daha fazlasını söylüyorum. O, Kur'ân'ı okudu; onun helalini helal, haramını haram kabul etti; dinde fakihtir ve sünneti bilir."

Bize el-Fadl b. Dükeyn ile Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize el-Mes'ûdî haber verdi. [Dedi ki:] Bana Müslim el-Batîn, Amr b. Meymûn'un şöyle dediğini anlattı:

Bir sene boyunca zaman zaman Abdullah b. Mes'ûd'un yanına gittim, ama o süre içinde onun Allah Resûlü'nden (sas) bir hadis naklettiğini ve "Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu." dediğini hiç duymadım. Sadece bir gün hadis nakletti ve ağzından "Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu." sözleri çıkıverdi. Hemen onu büyük bir hüzün kapladı ve alnından terin boşaldığını gördüm. Sonra "İnşallah, ya bunun biraz fazlasını; ya buna yakın bir şeyi; ya da bundan biraz azını söylemiştir." dedi.

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. el-Muhtâr, Mansûr el-Gudânî'den; o eş-Şa'bî'den; o da Alkame b. Kays'dan şunu nakletti:

Abdullah b. Mes'ûd, her Perşembe gecesini [insanlarla sohbet ederek] ihya ediyordu. O gecelerin hiçbirinde, "Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu." dediğini duymadım. Bunun bir tek istisnası oldu. O zaman ona baktım, bir asaya dayanmıştı. Asaya baktım, [onun titremesinden dolayı sağa sola] sallanıyordu.

Bize Mâlik b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, Ebû Husayn'dan, o, Âmir'den; o da Mesrûk'tan naklen Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

[Abdullah b. Mes'ûd], bir gün bir hadis nakletti ve "Allah Resûlü'nü (sas) [şöyle konuşurken] duydum." dedi. Sonra kendisi titredi, elbiseleri de titredi ve dedi ki: "Buna yakın veya buna benzer bir şey..."

Bize Affân b. Müslim, Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî ve Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be, Câmi b. Şeddâd'ın şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdullah b. Mirdâs haber verdi; dedi ki:

Abdullah her Perşembe günü bizimle sohbet ediyordu. Bir şeyler söylüyor, bazen de susuyordu. Biz ise onun daha fazla konuşmasını arzu ediyorduk.

Bize Affân b. Müslim ile Musa b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Vüheyb, Dâvûd'dan; o da Âmir'den şunu nakletti:

Abdullah b. Mes'ûd'un hicret ettiği yer *Hıms* idi. Ömer onu *Kûfe*'ye gönderdi ve onlara "Zatından başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki, ondan istifade hususunda sizi nefsime tercih ettim. [Onun kıymetini bilin ve] ondan [ilim] alın!" diye yazdı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize el-Mes'ûdî, el-Kâsım b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini haber verdi:

[Hazineden] Abdullah b. Mes'ûd'a verilen atıyye 6000 [dirhem] idi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Abdullah haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays b. Ebû Hâzim'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd'u hafif etli [zayıf] bir adam olarak gördüm.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize el-Mes'ûdî, Süleyman b. Mînâ'dan naklen, Abdullah'ın kölesi Nüfey'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd, beyaz elbiseyi en güzel şekilde giyen ve en güzel kokulu olan insandı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar, Muhammed b. Cühâde'den naklen Talha'nın şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd, geceleyin güzel kokusu [ya da güzel koku sürünmesi] ile tanınırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer, Abdurrahman b. Muhammed b. Abdülkârî'den naklen Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah narin, kısa ve oldukça esmer bir adamdı. [Yaşlandıkça] değişmiyordu.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Süfyân'dan naklen Ebû İshâk'ın şöyle dediğini haber verdi: Hübeyra b. Yerîm şöyle dedi:

Abdullah'ın kulaklarının üzerine çıkardığı saçları vardı. Sanki onlar bala bulanmıştı. Vekî dedi ki: Yani [saçlar birbirine yapışmış gibi olduğundan dolayı] saç tellerini tek tek ayırmıyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr, Ebû İshâk'tan; naklen, Hübeyra b. Yerîm'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd'un saçları omuzuna dökülüyordu. Namaz kıldığında saçlarını kulaklarının arkasına attığını gördüm.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-İclî haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe, Ebû Ma'şer'den; o da İbrahim'den şunu nakletti:

İbn Mes'ûd'un yüzüğü demirdendi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr ile Abdullah b. en-Nümeyr haber verdiler; dediler ki: Bize el-A'meş, İbrahim'den; o da Alkame'den naklen, Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

[Abdullah b. Mes'ûd] bir hastalığa yakalandı ve sızlanıp durdu. Ona " Hiçbir hastalığında bu hastalığındaki kadar sızlandığını görmedik." dedik. Bunun üzerine, "Bu, beni [fena] yakaladı ve gaflete yaklaştırdı." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî haber verdi; dedi ki:

Abdullah b. Mes'ûd ölümü andı ve "Ben, bugün ona hazır değilim." dedi.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize İsmail, Becîle'den biri olan Cerîr'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah dedi ki: "Öldükten sonra hiç diriltilmemeyi çok arzu ederdim."[212]

Bize Vekî b. el-Cerrâh, ona Ebü'l-Umeys, ona da Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr:

İbn Mes'ûd'dan naklen "kendisinin vasiyet ettiğini ve vasiyet yazısına besmele ile başladığını" haber verdi.

▪ Abdullah b. Mes'ûd'un Vasiyet Ettiği Şeyler

"Onun başına bu hastalığında bir şey gelirse, vasiyetinin mercii Allah, ez-Zübeyr b. el-Avvâm ve onun oğlu Abdullah b. ez-Zübeyr'dir. Bu ikisi üzerlerine aldıkları ve hüküm verdikleri konularda izin ve yetki sahibidirler. Abdullah'ın kızlarından hiçbiri bu iki kişinin izni olmadan evlenemezler. [Abdullah b. Mes'ûd'un eşi] Zeyneb bundan men edilmez.[213]"

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Umeys Utbe b. Abdullah anlattı; dedi ki: Bana Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr anlattı; dedi ki:

Abdullah b. Mes'ûd, ez-Zübeyr'e vasiyette bulundu. Allah Resûlü (sas), o ikisini birbirleriyle kardeş ilan etmişti. O da ona ve oğlu Abdullah b. ez-Zübeyr'e şu vasiyette bulundu:

---

[212] Abdullah b. Mes'ûd, başka hiçbir kaynakta yer almayan bu sözüyle, bir önceki ile birlikte düşünüldüğünde günahlarının çokluğu sebebiyle Allah'ın huzurunda hesap vermekten korktuğunu anlatmak istemektedir (M).

[213] "Zeyneb bundan men edilmez." sözü ile bir sonraki rivayette yer alan "Bu, Abdullah b. Mes'ûd'un eşi Zeyneb bt. Abdullah es-Sekafiyye'den men edilmez." ifadesinden kanaatimizce "Onun da bu işten haberi olsun, bu hususta izni ve rızası bulunsun!" anlamı kast edilmektedir (M).

"Bu Abdullah b. Mes'ûd'un vasiyetidir. Onun başına bu hastalığında bir şey gelirse, vasiyetinin mercii ez-Zübeyr b. el-Avvâm ve onun oğlu Abdullah b. ez-Zübeyr'dir. Bu iki şahıs, vasiyet konusunda üzerlerine aldıkları ve hüküm verdikleri şeylerde izin ve yetki sahibidirler. Bunlara bu konuda hiçbir zorluk yoktur. Abdullah'ın kızlarından hiçbirisi bu iki kişinin bilgisi olmadan evlenemezler. Bu, Abdullah b. Mes'ûd'un eşi Zeyneb bt. Abdullah es-Sekafiyye'den men edilmez." Kölesi hakkındaki vasiyeti ise şöyleydi: "Falan kişi 500 [dirhem] öderse hürdür."

Bize Vekî b. el-Cerrâh, ona Ebü'l-Umeys, ona Habîb b. Ebû Sâbit, ona da Haysem b. Amr şunu haber verdi:

İbn Mes'ûd 200 dirhem değerindeki bir hulle ile kefenlenmesini vasiyet etti.

Bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk, ona Muhammed b. Abdullah el-Murâdî, ona Amr b. Mürre, ona da Ebû Ubeyde b. Abdullah, Abdullah b. Mes'ûd'un şöyle dediğini haber verdi:

Beni Osman b. Maz'ûn'un kabrinin yanına defnedin.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer ez-Zührî, ona da Abdurrahman b. Muhammed b. Abdülkârî, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd, *Medine*'de hicrî 32 yılında vefat etti ve el-Bakî mezarlığına defnedildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. İmrân el-İclî, Avn b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd altmış küsur yaşında vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

Bize "Abdullah b. Mes'ûd'un cenaze namazını Ammâr b. Yâsir'in kıldırdığı" rivayet edildi. Bir kişi de onun cenaze namazını Osman b. Affân'ın kıldırdığını söyledi. Bunlardan her ikisi de Abdullah'ın ölümünden önce arkadaşları [Abdullah b. Mes'ûd] için Allah'tan af dilediler. [Muhammed b. Ömer] devamla şöyle dedi: "Onun cenaze namazım Osman b. Affân'ın kıldırdığına dair olan rivayet bize göre daha sağlamdır. Abdullah, Ebû Bekir ve Ömer'den rivayette bulunmuştur."

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm, Katâde'den şunu nakletti:

Abdullah b. Mes'ûd geceleyin defnedildi.

Bize Muhammed b. Ömer, ona İbn Ebû Habîbe, ona da Dâvûd b. el-Husayn, Sa'lebe b. Ebû Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Mes'ûd'un kabrini defnedildiği günün ertesinde ziyaret ettim ve kabrin ıslanmış olduğunu gördüm.

Bize Vehb b. Cerîr haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, Ebû İshâk'tan naklen Ebü'l-Ahvas'ın şöyle dediğini haber verdi: Abdullah b. Mes'ûd vefat ettiğinde Ebû Musa ve Ebû Mes'ûd'u gördüm. Biri arkadaşına şöyle diyordu:

"Onun, kendisinden sonra bir benzerini bıraktığı sana görünüyor mu?" Bunun üzerine diğeri, "Şayet bunu söylersen biz engellendiğimizde [Allah Resûlü'nün huzuruna] o girmiş; biz hazır olmadığımızda [Allah Resûlü'nün huzurunda] kendisi hazır bulunmuş demektir." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mansûr b. Ebü'l-Esved, ona İdrîs b. Yezîd, ona da Âsım b. Behdele, Zir b. Hubeyş'in şöyle dediğini haber verdi:

İbn Mes'ûd, [miras olarak] 90.000 dirhem bıraktı.

Bize Yezîd b. Hârûn, ona da İsmail b. Ebû Hâlid, Kays b. Ebû Hâzim'in şöyle dediğini haber verdi:

ez-Zübeyr b. el-Avvâm, Abdullah b. Mes'ûd'un vefatından sonra Osman'ın huzuruna girdi ve "Abdullah'ın maaşını bana ver! Abdullah'ın ailesi, onu [parayı] hazineden daha fazla hak ediyor." dedi. Bunun üzerine Osman ona 15.000 dirhem verdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs, Hişâm b. Urve'den, o da babasından şunu nakletti:

Abdullah b. Mes'ûd, Zübeyr'e [maaşının halifeden istenmesi konusunda] vasiyette bulunmuştu. Osman onun maaşını iki sene haczetmişti. Zübeyr ona geldi ve "Onun ailesi o maaşa hazineden daha çok muhtaçtır." dedi. Bunun üzerine Osman, onun maaşı olarak 20.000 veya 25.000 [dirhemi] ona verdi.

64. el-Mikdâd b. Amr ﴿المِقْداد بن عمرو﴾

el-Mikdâd b. Amr b. Sa'lebe b. Mâlik b. Rebî'a b. Sümâme b. Matrûd b. Amr b. Sa'd b. Dehîr[214] b. Lüey b. Sa'lebe b. Mâlik b. eş-Şerîd b. Ebû Ehven b. Kâs[215] b. Düreym b. el-Kayn b. Ehved b. Behrâ b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a. Künyesi Ebû Ma'bed'dir. Cahiliye döneminde el-Esved b. Abdüyağûs ez-Zührî onun müttefiki idi ve el-Esved onu evlat edinmişti. Ona el-Mikdâd b. el-Esved deniyordu. Kur'ân-ı Kerim ***"Onları [evlatlıkları] babalarına nispet ederek çağırın!"***[216]emrini getirince el-Mikdâd b. Amr diye çağrıldı. el-Mikdâd, Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Habeş yurduna ikinci hicrette hicret etmişti. Musâ b. Ukbe ile Ebû Ma'şer ise [ikinci *Habeşistan* hicretine katılanlar arasında] onun adını zikretmediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin şöyle dediğini anlattı:

"Mikdâd b. Amr *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiğinde Külsûm b. el-Hidm'e konuk oldu."

Allah Resûlü (sas), el-Mikdâd ile Cebbâr b. Sahr'ı kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ona da ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas), Mikdâd'a Benî Hudeyle [içinde bir arsa] tahsis etti. Onu o tarafa Übey b. Ka'b çağırmıştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Yak'ûb, halasından; o, kendi annesi Kerîme bt. el-Mikdâd b. Amr'dan; o da kendi annesi Dubâ'a bt. ez-Zübeyr b. Abdülmuttalib'den naklen el-Mikdâd b. Amr'ın şöyle dediğini haber verdi:[217]

---

[214] Buradaki tespit (Dehîr), Chester Beatty nüshasına göredir. *Tehzîbu'l-Kemâl* ve et-*Tâc*'da da böyledir. III. Ahmed nüshasında ve Leiden baskısında ise bu isim "Düheyr" diye geçmektedir. İbn Hazın'ın el-Cemhere'sinde de böyledir.

[215] Bu isim, Leiden baskısında "Fâiş" diye geçmektedir. el-Mizzî'nin Tehzîbu'l-Kemâl'inde de böyledir. Buradaki tespit (Kâs), Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasına göredir. İbn Hazm'ın *el-Cemhere*'sinde de (s. 441) böyledir.

[216] Ahzâb 33/5.

[217] Atâ baskısında bu senetteki son iki ravinin yer aldığı "عن أمها ضباعة بنت الزبير بن عبد المطلب عن المقداد بن عمرو قال - o da kendi annesi Dubâ'a bt. ez-Zübeyr b. Abdulmuttalib'den naklen el-Mikdâd b. Amr'ın ... " ifadesi mevcut değildir. (Bk. Atâ, III, 120) Bu yanlışlık İhsan Abbâs neşrinde söz konusu değildir. (Bk. İhsan Abbâs, III, 162) (M).

Bedir günü beraberimde "Sebha" adlı bir kısrak vardı.

Bize Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, ona Ebû İshâk, ona da ismini verdiği bir adam -ki onun Hârise b. Mudarrib olduğunu tahmin ediyorum- Ali'nin şöyle dediğini haber verdi:

Bedir günü aramızda el-Mikdâd b. Amr'dan başka süvari yoktu.

Bize Muhammed b. Ubeyd ile el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize el-Mes'ûdî, el-Kâsım b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini haber verdi:

Allah yolunda atını ilk koşturan kişi el-Mikdâd b. el-Esved'dir.

Bize Kabîsa b. Ukbe, ona da Süfyân, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Allah yolunda atını ilk koşturan kişi el-Mikdâd b. el-Esved'dir.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, ona Muhârik, ona da Târık, Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

el-Mikdâd'm bir olayına şahit oldum ki, o olayın sahibi olmayı o olaya denk olanlara tercih ederdim. O da şudur: Peygamber (sas), [insanları] müşriklere karşı [cihada] çağırırken ona geldi ve "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Vallahi, Musa'nın kavminin ona söylediği '***Sen git, Rabbinle beraber savaş! Biz burada oturuyoruz.***'[218]sözünü, biz sana söylemeyiz. Aksine biz senin sağında, solunda, önünde ve arkanda savaşırız." Bu sözün Peygamber'i (sas) sevindirdiğini ve [yüzünü] aydınlattığını gördüm.

[Dediler ki:] el-Mikdâd, *Bedir, Uhud, Hendek* gazvesi ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı. O, Allah Resûlü'nün (sas) meşhur okçularındandı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit şunu nakletti:

el-Mikdâd b. Amr, Kureyş'e mensup bir adamdan kız istedi. Adam [kızını] onunla evlendirmekten kaçınınca Peygember, el-Mikdâd'a, *"Hayır, seni ez-Zübeyr b. Abdülmuttalib'in kızı Dubâ'a ile evlendireceğim."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Yak'ûb, ona da halası, annesinin [halasının annesi yani el-Mikdâd b. Amr'ın kızı Kerîme] şöyle dediğini anlattı:

[218] Mâide 5/24.

Allah Resûlü'nün (sas) *Hayber* [fethinde] el-Mikdâd'a ganimet olarak verdiği 15 vesk[219] arpayı, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'a 100.000 dirheme sattık.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Harîz[220] b. Osman haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Meysere, Ebû Râşid el-Hubrânî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Mescid'den çıktım. Bir de ne göreyim, karşımda kuyumcu sandıklarının birinin üzerinde, büyüklüğünden dolayı [boyu] onu aşmış bir vaziyette [duran ve savaşa katılmak için hazırlık yapan] el-Mikdâd b. el-Esved! Ona "Şüphesiz [yaşlı olmandan ötürü] Allah senin mazeretini kabul etmiştir." deyince o da bana, " Bize [cihaddan muaf olmak hususunda] ***'Sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak hep birlikte seferber olunuz!'***[221][emrini getiren] Buhûs[222] sûresi izin vermiyor.' dedi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Yak'ûb, ona da halası, annesi Kerîme bt. el-Mikdâd'ın, babasının [el-Mikdâd b. Amr'ın] özeliklerini şöyle anlattığını haber verdi:

O esmer, uzun boylu, şişman ve başındaki saçı çok olan bir adamdı. Sakalını sarıya boyardı. Sakalı güzeldi, ne hafif [seyrek veya kısa] ne de büyüktü [sık veya uzundu]. Ahu gözlüydü, kaşları bitişikti. Burnunun ortası yüksekçe idi.[223]

---

[219] Bir vesk, 60 sâ'lık bir ölçektir. Bir sâ' 2.917 kilogramdır. Buna göre bir vesk 175.02 kg.'a tekabül etmektedir (M).

[220] Bu isim (Harîz) Atâ baskısında "Cerîr" diye geçmektedir (Atâ, III, 121) (M).

[221] Tevbe 9/41. Ayetin tamamının meâli şöyledir: *"Ey müminler! Sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak hep birlikte seferber olunuz, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad ediniz. Eğer anlıyorsanız, sizin için hayırlı olan budur."* (M)

[222] Bu kelime (Buhûs), Leiden baskısında "Bahûs" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "Buhûs" olduğu belirtilmektedir. Chester Beatty nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. Zehebî'nin Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ'sında da aynı imla mevcuttur. Münafıkların sırlarını ortaya döktüğü için Tevbe sûresine "Buhûs sûresi" adı verilmiştir.

[223] Bu kelime (aknâ-burnunun ortası yüksek adam), Leiden baskısında "aknee- kıpkırmızı" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "aknâ" olduğu belirtilmektedir. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. Aynı rivayeti İbn Sa'd'dan nakleden el-Mizzî'nin *Tehzîbu'l-Kemâl*'inde (c. XXVIII, s. 454) de aynı imla mevcuttur.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Sâbit Ebü'l-Mikdâm, babasından; o da Ebü'l-Fâid'den şunu nakletti:

el-Mikdâd b. el-Esved, hirva[224] yağını içti ve öldü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Yak'ûb, ona da halası, annesi Kerîme bt. el-Mikdâd'ın şöyle dediğini haber verdi:

el-Mikdâd *Medine*'ye üç mil uzaklıktaki "*el-Cüruf*" denen yerde öldü ve insanların omuzlarında taşındı. Nihayet *Medine*'de *el-Bakî* mezarlığına defnedildi. Onun cenaze namazını Osman b. Affân kıldırdı. Bu olay hicretin 33. senesinde vaki oldu. O vefat ettiği gün yetmiş yaşında veya buna yakın bir yaşta idi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi veya bu haber bana ondan nakledildi. O Şu'be'den, o da el-Hakem'den şunu nakletti:

Osman b. Affân, vefatından sonra el-Mikdâd'ı övdü. ez-Zübeyr şöyle dedi:

Ölümden sonra bana ağıt yakar bulmadım asla seni,
Zaten hayatımda da azığımı bana vermedin ki... [225]

65. Habbâb b. el-Eret ﴿خبّاب بن الأرَتّ﴾

Sa'd b. Zeyd Menât b. Temîmoğulları'ndan Habbâb b. el-Eret b. Cendele b. Sa'd b. Huzeyme b. Ka'b.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

Musa b. Yak'ûb b. Abdullah b. Vehb b. Zem'a, Habbâb'ın bu nesebini, Urve b. ez-Zübeyr'in yetimi Ebü'l-Esved Muhammed b. Abdurrahman'dan naklen bana bildirdi. Muhammed b. Ömer devamla "Habbâb'ın oğlu da aynı şeyi söyledi." dedi.

---

[224] Türkçe'de "Gene gerçek otu" denilen bu bitki zehirlidir ve yağı yakmak için kullanılır. Hayvanlar otladığı zaman karınları şişer ve ölürler (Âsım Efendi, III, 224) (M).

[225] Bu beyit, Ubeyd b. el-Abras'ın divanında yer alan (s. 48) bir kasidede geçmektedir. Onun (bu kasidenin başka bir beytinde geçen) "lâ a'rifenneke-seni asla tanımıyorum" ifadesi, "hayatında iken kardeşinin hukukunu çiğneyip de ölümünden sonra onun ardından ağlayan kimse için" kullanılan bir darb-ı meseldir. Bk. el-Kasım b. Selâm, *Kitabu'l-Emsâl*, s. 181-182.

[Dediler ki:] Onun payına bir erkek esir düşmüştü. Bu esir *Mekke*'de satılınca onu Ümmü Enmâr -ki bu kadın Avf b. Abduavf b. Abd b. el-Hâris b. Zühre'nin müttefiki olan Ümmü Sibâ el-Huzâ'iyye'dir.- satın aldı.

[Bütün bu rivayetlerin yanı sıra] Habbâb'ın annesi ile *Mekke*'de sünnetçilik yapan Ümmü Sibâ b. Abdüluzzâ el-Huzâ'î'nin aynı kadın olduğu da söylenmektedir. Yine bu kadın, Hamza'nın *Uhud* savaşında Sibâ b. Abdüluzzâ'yı [çağırırken tahkir etmek amacıyla] -ki bu adamın annesi Ümmü Enmâr'dır- "Ey kadınların bızırlarını kesip duranın oğlu! Bana gel!" diyerek kastettiği şahıstır. Habbâb b. el-Eret, Sibâ ailesine sığındı ve bu sebepten dolayı Zühreoğullarıyla anlaşmalı olduğunu iddia etti.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd, ona el-A'meş, ona da İbrahim, Alkame'den şunu nakletti:

Habbâb'ın künyesi Ebû Abdullah idi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr ile Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. Onlara el-A'meş, ona Ebü'd-Duhâ, ona da Mesrûk, Habbâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ben demircilik yapan bir adamdım. el-Âs b. Vâil'den alacağım bir borç vardı.[226] Bu borcu istemek üzere ona vardığımda bana "Muhammed'i inkâr etmedikçe sana asla [bu borcu] ödemeyeceğim." dedi. Ben de ona, "Sen ölüp de tekrar diriltilmedikçe ben de asla onu inkâr etmeyeceğim." dedim. Cevaben o şöyle dedi: "Ben öldükten sonra mutlaka tekrar diriltileceğim. Mal ve çocuklarıma dönersem o zaman sana ödeme yaparım." Bunun üzerine ***"Baksana şu âyetlerimizi inkâr edip,'Mutlaka malım mülküm de olacak, çoluk çocuğum da olacak!' diyen adamın haline!"***[227] diye başlayan ayetten ***"Ferden"***[228] diye biten ayete kadar olan [Kur'ân vahyi] nâzil oldu.[229]

[226] Bazı kaynaklarda Habbâb'ın ona birkaç kılıç sattığından söz edilmektedir (M).
[227] Meryem 19/77.
[228] Meryem 19/80.
[229] Söz konusu ayetlerin meali şöyledir: *"Baksana şu âyetlerimizi inkâr edip: 'Mutlaka malım mülküm de olacak, çoluk çocuğum da olacak!' diyen adamın haline! Ne o, bu adam gaybı öğrenmenin yolunu mu buldu, yoksa Rahman'dan kesin bir söz mü aldı? Asla! İşte onun bu sözünü deftere kaydedeceğiz ve azabını da artırdıkça artıracağız. O sözünü ettiği mal ve evlada Biz vâris olacağız, nesi var nesi yoksa Bize kalacak ve o, huzurumuza tek başına (ilk yarattığımız gibi mal ve mülkten, makam ve mevkiden, hatta elbiseden bile soyunmuş olarak çırılçıplak) gelecektir."* (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Yezîd b. Rûmân'ın şöyle dediğini haber verdi:

Habbâb b. el-Eret, Allah Resûlü'nün (sas) el-Erkam'ın evine girip orada [insanları İslâm'a] davet etmesinden önce Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mu'âviye b. Abdurrahman Ebû Müzerrid, ona da Yezîd b. Rûmân, Urve b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Habbâb b. el-Eret, dininden dönmesi için *Mekke*'de işkenceye maruz kalan ezilenlerdendi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile el-Fadl b. Dükeyn, onlara Süfyân, ona da Ebû İshâk, Ebû Leylâ el-Kindî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Habbâb b. el-Eret, Ömer'in huzuruna gelince Ömer ona "Yaklaş! [başköşeye otur!] Ammâr b. Yâsir hariç bu makama [başköşeye] senden daha layık olan birisi yoktur." dedi. Bunun üzerine Habbâb, Müşriklerin sırtında bıraktıkları işkence izlerini gösterdi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Hibbân b. Ali, ona da Mücâlid, eş-Şa'bî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Habbâb b. el-Eret, Ömer b. el-Hattâb'ın huzuruna girdi. Ömer onu koltuğuna oturtup, "Bir tek adam dışında, yeryüzünde bu makama senden daha layık olan hiçbir kimse yoktur." deyince Habbâb "Ey Müminlerin Emiri! Kimdir o?" diye sordu. Ömer "Bilâl." dedi. Bunun üzerine Habbâb ona şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! [Bu makama] o, benden daha layık değildir. Bilâl için müşrikler içerisinde Allah'ın kendisi vasıtasıyla [ona işkence edilmesine] mani olan birileri vardı. Ama bana [işkenceden onları] meneden hiç bir kimse yoktu. Bir gün kendimi şu vaziyette buldum: Beni yakaladılar, benim için bir ateş yaktılar. Sonra beni o ateşin içine sırtüstü yatırdılar. Bir adam ayağını göğsümün üstüne bastırdı. Bu yüzden toprak ile -veya 'toprağın serinliği ile' dedi.- sadece sırtımı koruyabildim." [eş-Şa'bî] dedi ki: Sonra sırtını açtı, bir de ne görelim, [yandığı için] alacalıydı!

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin şöyle dediğini anlattı:

Habbâb b. el-Eret, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiğinde Külsûm b. el-Hidm'e konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mus'ab b. Yak'ûb, halasından şunu nakletti:

el-Mikdâd b. Amr ile Habbâb b. el-Eret, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiklerinde Külsûm b. el-Hidm'e konuk oldular. Allah Resûlü'nün (sas) *Bedir*'e çıkmasından kısa bir süre önce o vefat edinceye kadar onun evinden ayrılmadılar. Akabinde oradan ayrılıp Sa'd b. Ubâde'ye konuk oldular. Kurayzaoğulları'nın [mağlup edildiği] fethe kadar onun yanında kaldılar.

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas), Habbâb b. el-Eret ile Cebr b. Atîk'i kardeş ilan etti. Habbâb *Bedir, Uhud, Hendek* gazvelerine ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katılmıştır.

Bize Haccâc b. Muhammed, ona Yunus b. Ebû İshâk, ona da babası, Hârise b. Mudarrib'in şöyle dediğini haber verdi:

[Hasta olduğu için] ziyaret amacıyla Habbâb b. el-Eret'in yanına vardım. Yedi kez dağlanmıştı. Onu şunları söylerken duydum: Allah Resûlü'nün (sas) *"Kişinin ölümü temenni etmesi doğru değildir."* sözünü duymamış olsaydım bugün beni onu temenni ederken bulurdun. Mısırda örülen keten kumaştan kesilmiş kefeni getirildi. Bunun üzerine ağladı ve akabinde dedi ki: "[Biz böyleyiz,] Ama [işte bak!] Peygamber'in (sas) amcası Hamza! O, bir bürde ile kefenlendi. Ayaklarına uzatılınca başına yetmiyor, başına çekilince ayaklarına yetişmiyordu. Nihayet üzerine izhir otu kondu. Ne dinarım, ne de dirhemim yok iken kendimi Allah Resûlü (sas) ile beraber bulmuştum. [Şimdi ise] evimin bir köşesinde sandığın içinde tam tamına 40.000 [dirhem] var. İyiliklerimizin karşılığının dünya hayatımızda peşin olarak verilmiş olmasından korkuyorum."

Bize Ya'lâ b. Ubeyde haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays b. Ebû Hâzim'in şöyle dediğini haber verdi:

[Hasta olduğu için] ziyaret maksadıyla Habbâb b. el-Eret'in yanına vardık. Karnı yedi defa dağlanmıştı. Şöyle diyordu: "Allah Resûlü (sas) ölümü istemekten men etmeseydi [şimdi ben ölümü] isterdim."

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar b. Kidâm, Kays b. Müslim'den naklen Târık b. Şihâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

[Hasta olduğu için] Allah Resûlü'nün (sas) sahâbelerinden bir grup Habbâb b. el-Eret'i ziyaret etti. "Sevin, ey Ebû Abdullah! Yarın kardeşlerine

kavuşacaksın." dediler. Bunun üzerine ağladı ve şöyle dedi: "Onların üzerlerinde benim halimden bazı şeyler vardı.[230] Bende tahammülsüzlük ve sızlanma [eseri de] yoktur. Ancak beni [başka bir] millet olarak zikredip onları 'benim kardeşlerim' diye isimlendirdiniz. Onlar olduğu gibi, tastamam sevaplarıyla beraber geçip gittiler. Ben o amellerden zikrettiğiniz şeylerin mükâfatının, 'onlardan sonra bize verilen [dünyevî] şeyler' olmasından korkuyorum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den naklen Abdullah b. Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Habbâb'a "Baban ne zaman öldü?" diye sordum. "Yetmiş üç yaşında iken hicretin 37. senesinde..." diye cevap verdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Şöyle diyeni duydum:

"O [Habbâb b. el-Eret], Ali'nin *Sıffîn* dönüşünde cenaze namazını kıldırıp *Kûfe*'de defnettiği ilk kişidir."

Bize Talk b. Gannâm en-Neha'î haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İkrime b. Kays b. el-Ahnef en-Neha'î, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Habbâb'ın oğlu bana şunları anlattı: İnsanlar ölülerini *Kûfe*'de [sahradaki] kabristanlarına defnediyorlardı. Habbâb ağırlaştığı zaman, bana 'Ey sevgili oğlum! Ben öldüğüm zaman beni şu tepeye defnet! Şayet sen beni tepeye defnedersen Allah Resûlü'nün sahâbelerinden bir adam tepeye defnedildi denir ve insanlar da ölülerini [oraya] defnederler.' Allah rahmet eylesin, Habbâb öldüğü zaman tepeye defnedildi. Böylece *Kûfe* tepesine defnedilen ilk kişi Habbâb oldu.

66. Zülyedeyn ﴿ذو اليَدَيْن﴾

Bu şahsa "Züşşimâleyn" de denilmektedir. İsmi Umeyr b. Abduamr b. Nadle b. Amr b. Gubşân b. Süleym b. Mâlik b. Efsâ b. Hârise b. Amr b. Âmir b. Huzâ'a'dır. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Herşeyi iki eliyle yaptığı

[230] Leiden baskısının dipnotunda şu açıklama mevcuttur: "Bu ifadenin anlamının şöyle olduğunu sanıyorum: Benim halimle, arkadaşlarım olduğunu söylediğiniz o adamların halleri arasındaki fark ne kadar da büyüktür! Kendimi onlara benzetmem ne kadar da zordur!"

için kendisine Zülyedeyn [iki elli] denilmiştir. Abduamr b. Nadle *Mekke*'ye geldi. Kendisi ile Abd b. el-Hâris b. Zühre arasında bir antlaşma yaptı. Bunun üzerine Abd, onu kızı Nu'm bt. Abd b. el-Hâris ile evlendirdi. Bu kadın Abduamr'dan, Umeyr Züşşimâleyn ve Rayta adlı iki çocuk dünyaya getirdi. Rayta'ya "Mishane"[231] lakabı takılmıştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin şunları söylediğini anlattı:

Züşşimâleyn Umeyr b. Abduamr *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiği zaman Sa'd b. Hayseme'ye konuk oldu.

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas) Umeyr b. Abduamr el-Huzâ'î ile Yezîd b. el-Hâris b. Füshum'ü kardeş ilan etti. Bunların her ikisi de *Bedir*'de öldürüldü. Züşşimâleyn'i, Ebû Üsâme el-Cüşemî öldürdü. Umeyr Züşşimâleyn, *Bedir*'de öldürüldüğü gün otuz küsur yaşında idi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bunu Huzâ'a kabilesinden bir ihtiyar bana anlattı.

67. Mes'ûd b. er-Rebî ﴿مَسْعُود بن الرّبيع﴾

Kâre kabilesinden Mes'ûd b. er-Rebî b. Amr b. Sa'd b. Abdüluzzâ, Abdümenâf b. Zühre b. Kilâboğulları'nın müttefikidir. Künyesi Ebû Umeyr'dir. Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer [onun adının] "Mes'ûd b. Rebî (رَبيع)" olduğunu söylediler. Musa b. Ukbe ile Muhammed b. İshâk ise [ona] "Mes'ûd b. Rebî'a (رَبيعة)" dediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Yezîd b. Rûmân'ın şöyle dediğini haber verdi:

Mes'ûd b. er-Rebî el-Kârî, Allah Resûlü'nün (sas) el-Erkam'ın evine girmesinden önce Müslüman oldu.

Allah Resûlü (sas) Mes'ûd b. er-Rebî el-Kârî ile Ubeyd b. et-Teyyehân'ı kardeş ilan etti.

[231] "Çömlek" anlamına gelmektedir (E).

İlmi nakledenlerin bazıları, Mes'ûd b. er-Rebî'in, Peygamber'in (sas) sohbetiyle müşerref olan ve *Bedir*'e katılan Amr b. er-Rebî adında bir kardeşinin olduğunu söylediler.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Onun [kardeşi Amr'ın] *Bedir*'e katıldığının sabit olduğu görüşünde değilim. Siyer âlimleri, onun bu savaşa katıldığını kaydetmemişlerdir.

Mes'ûd b. er-Rebî, *Bedir, Uhud, Hendek* gazvelerine ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katılmıştır. Altmış yaşını geçmiş iken hicretin 30. senesinde öldü. Zürriyeti yoktur.

[Buraya kadar, Benî Zühre ve müttefiklerinden hakkında bilgi verilenler] sekiz kişidir.

BENÎ TEYM B. MÜRRE B. KA'B'DAN OLANLAR

68. Ebû Bekir es-Sıddîk (a) ﴿أبو بكر الصّدّيق﴾

İsmi Abdullah b. Ebû Kuhâfe'dir. [Babası] Ebû Kuhâfe'nin ismi ise, Osman b. Âmir b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir. Annesi Ümmü'l-Hayr'dır. Bunun ismi Selmâ bt. Sahr b. Âmir b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre'dir.

Ebû Bekir'in Çocukları:

1-Abdullah

2-Esmâ Zâtü'n-Nitâkeyn

Bu ikisinin annesi Kuteyle bt. Abdüluzzâ b. Abdües'ad b. Nadr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Lüey'dir.

3-Abdurrahman

4-Âişe

Son ikisinin annesi Ümmü Rûmân bt. Âmir b. Uveymir b. Abdüşems b. Attâb b. Üzeyne b. Sübey b. Duhmân b. el-Hâris b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne'dir. Bunların annelerinin bu kadın değil de Ümmü Rûmân bt. Âmir

b. Umeyre b. Zühl b. Duhmân b. el-Hâris b. Ganm b. Mâlik b. Kinâne olduğu da söylenmiştir.

5-Muhammed b. Ebû Bekir

Bunun annesi Esmâ bt. Umeys b. Ma'd[232] b. Teym b. el-Hâris b. Ka'b b. Mâlik b. Kuhâfe b. Âmir b. Mâlik b. Nesr b. Vehbüllah b. Şehrân b. İfris b. Halif[233] b. Eftel'dir. O [Eftel] Has'am'dır.

6-Ümmü Külsûm b. Ebû Bekir

Bunun annesi el-Hâris b. el-Hazrecoğulları'ndan Habîbe bt. Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr'dir. [Daha Ebû Bekir hayatta iken âdeti geciktiği için] hamile olduğu tahmin ediliyordu. Ebû Bekir vefat ettikten sonra doğum yaptı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Yahya b. Talha, ona Mu'âviye b. İshâk b. Talha, ona da babası, Âişe'den şunu nakletti:

Ona "Ebû Bekir'e neden Atîk [azatlı] adı verildi?" diye sorulmuş. O da "Allah Resûlü (sas) ona baktı ve *'Bu Allah'ın Cehennem'den azat ettiği kişidir.'* buyurdu." demiş.

Muhammed b. İshâk ise "Ebû Kuhâfe'nin adı Atîk idi." dedi. Oysa ondan başka [hiçbir kimse] böyle bir şey söylemedi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize el-Mu'âfî b. İmrân haber verdi; dedi ki: Bize Muğîre b. Ziyâd haber verdi; dedi ki:

Ebû Bekir Sıddîk'in adının ne olduğunu sormak üzere İbn Ebû Müleyke'ye [bir adam] gönderdim. [Gönderdiğim o adam dönünce] şunları söyledi: Gidip ona sordum. Bana dedi ki: "Onun adı Abdullah b. Osman idi. Atîk ise sadece şöyle şöyle idi. Yani lakaptı."

Ma'mer'den naklen İbn Sîrîn'in şöyle dediği bana Abdürrezzâk b. Hemmâm vasıtasıyla ulaştı:

---

[232] İbn Hacer'in el-*İsâbe*'sinde (VII, 489) kaydettiği üzere bu isim "Sa'd" veznindedir. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında bu isme hareke verilmemiştir. Leiden baskısında ise mim ve ayn harfinin fethası ve dal harfinin şeddesiyle (Ma'add diye) harekelenmiştir.

[233] İbn Hazm'ın *el-Cemhere*'sinde (s. 390) kaydettiği üzere bu isim noktasız ha harfinin fethasıyla ve lam harfinin kesresiyle "Halif" şeklindedir. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında ha harfi noktalıdır. Leiden baskısında ise noktasız ha harfi ve sakin lam harfiyle "Half" diye geçmektedir.

Ebû Bekir'in ismi Atîk b. Osman idi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Sâlih b. Musa et-Talhî haber verdi; dedi ki: Bana Mu'âviye b. İshâk, ona da Âişe bt. Talha, müminlerin annesi Âişe'nin şöyle dediğini anlattı:

Ben Allah Resûlü'nün (sas) evinde idim. Onun sahâbeleri avludaydılar. Benimle onlar arasında bir perde vardı. Birden Ebû Bekir çıkageldi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Cehennem'den azat edilmiş birine bakması kendisini sevindirecek kimse buna baksın!"* Âişe devamla dedi ki: Elbette ki ailesinin ona verdiği isim "Abdullah b. Osman b. Âmir b. Amr" idi. Ancak [bundan sonra] Atîk ismi daha çok kullanılır oldu.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Ma'şer, Ebû Hüreyre'nin mevlası Ebû Vehb'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *"Miraca çıkarıldığım gece Cibrîl'e 'Kavmim beni asla tasdik etmeyecektir.' dedim. Cibrîl cevaben 'Seni Ebû Bekir tasdik edecektir. O sıddîktır.' dedi."*

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Kurre b. Hâlid haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sîrîn, Ukbe b. Evs'den naklen Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'e sıddîk ismini verdiniz ve bu isimde isabet ettiniz.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona da Ebü'l-Cehhâf, Müslim el-Batîn'in şöyle dediğini [şu şiiri okuduğunu] haber verdi:

Baban olmadığı için topluca nasıl[234] *kınıyoruz seni biz?*

İftira atıp uzak durdular Sıddîk'tan...

Akılsızlıklarından uzak durdular Peygamberlerinin yardımcısından...

Mahvolsun, kahrolsun, uzak duran Fârûk'tan...

Azgınlara rağmen şöyle diyorum ben...

Benimseyin, dinini alıp dürüstlüğü onaylanmış Sadık'tan...

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd haber verdi; dedi ki: Bize el-Hasan b. Ubeydullah haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim en-Neha'î haber verdi; dedi ki:

---

[234] Bu kelime (ennâ-nasıl), Leiden baskısında "innâ-şüphesiz biz" diye geçmektedir. Buradaki kayıt, III. Ahmed nüshasından alınmıştır. İbn 'Asâkir'in *"Muhtasaru İbn Manzûr"* adlı eserinde de (XIII, 118) aynı kayıt mevcuttur.

Şefkat ve merhametinden dolayı Ebû Bekir'e "el-Evvâh" [Çok fazla ah eden] ismi verilmişti.

Bize Sa'îd b. Muhammed es-Sekafî, ona da Kesîr en-Nevvâ, Ebû Serîha'nın şöyle dediğini haber verdi:

Ali'yi (a) minberde şöyle hitap ederken duydum: "Dikkat edin! Ebû Bekir evvâh ve kalbi Allah'a yönelmiş biridir. Dikkat edin! Ömer Allah'a karşı samimi ve ihlaslı davrandı. Allah da ona samimi davrandı. [Ona bu samimi davranışının mükâfatını verdi.]"

■ Ebû Bekir'in -Allah ona rahmet eylesin- Müslüman Oluşu

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed, İbrahim b. Muhammed b. Talha'nın şöyle dediğini anlattı. Yine bana Mansûr b. Seleme b. Dînâr, ona da Muhammed b. Talha b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekir, babasının şöyle dediğini anlattı. Yine bana Abdülmelik b. Süleyman, ona da Ebü'n-Nadr, Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini anlattı. Yine bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, ona Sâlih b. Muhammed, ona Zâide, ona da Ebû Abdullah ed-Devsî, Ebû Ervâ ed-Devsî'nin şöyle dediğini anlattı:

Müslüman olan ilk kişi Ebû Bekir Sıddîk'tır.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, ona da Amr b. Mürre, İbrahim'in şöyle dediğini haber verdi: Namaz kılan ilk kişi Ebû Bekir Sıddîk'tir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim, ona İbrahim b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ebû Rebî'a, ona da babası, Esmâ bt. Ebû Bekir'in şöyle dediğini anlattı:

Babam Müslümanların ilki olarak İslâm'a girdi. Hayır, vallahi babamı bildim bileli o, dini [İslâm'ı] benimsemiş bir kişidir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer ile Muhammed b. Abdullah, onlara ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini anlattı:

Ben babamı ve annemi bildim bileli onlar, dini [İslâm'ı] benimsemiş kişilerdir. Allah Resûlü'nün (sas) bize sabah-akşam gelmediği hiçbir günümüz asla geçmemiştir.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne,[235] ona da Muğîre, Âmir'in şöyle dediğini haber verdi:

Bir adam Bilâl'e, "Kim geçti [birinci oldu]?" diye sordu. Bilâl, "Muhammed." dedi. "Yarışta onun arkasından kim geldi?" diye sordu. "Ebû Bekir." dedi. Adam, "Ben sadece at yarışını kast etmiştim."dedi. Bunun üzerine Bilâl, "Ben de sadece hayırda yarışı kast ediyorum." diye cevap verdi.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'nin şöyle dediğini haber verdi: Bana babam haber verdi; dedi ki:

Müslüman olduğu gün, Ebû Bekir'in 40.000 dirhemi vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd b. Eslem, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ebû Bekir'in ticaret [yaptığı] biliniyordu. Peygamber, elçilik görevi ile gönderildiğinde onun 40.000 dirhemi vardı. O parayla köle azat ediyor ve Müslümanları destekliyordu. Nihayet *Medine*'ye 5.000 dirhem ile geldi. Sonra orada da *Mekke*'de yaptığı şeyleri yapmaya devam etti.

▪ Mağara ve Medine'ye Hicret

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den; o da babasından şunu nakletti:

Allah Resûlü (sas), Ebû Bekir Sıddîk'a hicreti kast ederek *"Çıkmam emredildi."* dedi. Ebû Bekir "Ey Allah'ın Resûlü (sas), ya arkadaş?" deyince *"Arkadaş sensin."* buyurdu. İkisi [beraber] çıktılar. Nihayet Sevr [dağına] geldiler. Orada gizlendiler. Abdullah b. Ebû Bekir, geceleyin onlara *Mekke* halkından haber getiriyordu. Sonra da sanki geceyi *Mekke*'de geçirmiş gibi onların arasında sabaha gözlerini açıyordu. Âmir b. Füheyre, Ebû Bekir'in koyunlarını otlatıyordu. Akşamleyin sürüyle beraber onlara uğruyor, onlar da böylece süt içiyorlardı. Esmâ yemek yapıp, onlara gönderiyordu. Yemeği [bir defasında] tepsiye koydu. Onu bağlayacak bir şey bulamayınca kuşağını kesip bağladı. Bu sebepten dolayı ona Zâtü'n-Nitâkeyn [iki kuşaklı] ismi verildi. Allah Resûlü (sas) *"Hicret etmem emredildi."* dedi. Ebû Bekir'in bir devesi vardı. Allah Resûlü (sas) başka bir deve satın aldı. Allah Resûlü

[235] Bu isim (Avâne), İhsan Abbâs ve Atâ baskılarında yanlış olarak 'Uvâne diye geçmektedir.

bir deveye, Ebû Bekir de bir deveye bindi. Ravi Hammâd'ın bilgisine göre, diğer bir deveye de Âmir b. Füheyre bindi. Allah Resûlü (sas) deveye ağır gelince [zaman zaman] Ebû Bekir'in devesine geçiyor;[236] Ebû Bekir, Âmir b. Füheyre'nin devesine geçiyor; Âmir b. Füheyre, Allah Resûlü'nün (sas) devesine geçiyordu. Allah Resûlü (sas), Ebû Bekir'in devesine binince deveye ağır geliyordu.[237] Urve devamla şöyle dedi: Peygamber ile Ebû Bekir'i, Talha b. Ubeydullah tarafından Ebû Bekir'e gönderilen ve *Şam*'dan gelen bir hediye karşıladı. Onun içinde beyaz *Şam* elbiseleri vardı. O elbiseleri giyerek beyaz elbiseler içinde *Medine*'ye girdiler.

Bize Ebû Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve, babasından şunu nakletti:

Peygamber (sas) ile Ebû Bekir mağarada iken onlara yemek getirip götüren kişi Abdullah b. Ebû Bekir idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer, ona ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir hicret maksadıyla *Medine*'ye, Allah Resûlü (sas) ile beraber çıkmıştır. Onların beraberinde Âmir b. Füheyre ile Abdullah b. Üraykıt ed-Deylî adlı bir rehber vardı. Bu kişi o gün henüz Müslüman olmamıştı. Ancak Peygamber (sas) ve Ebû Bekir ona güvendi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit, Enes'ten şunu nakletti: Ebû Bekir ona anlatmış ve demiş ki:

Mağarada iken Peygamber'e (sas) "Onlardan biri ayaklarına baksa ayaklarının altındaki yerde bizi mutlaka görür." dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu: *"Ey Ebû Bekir! Üçüncüleri Allah olan iki kişiyi sen ne zannediyorsun?"*

Bize Şebâbe b. Sevvâr haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Atûf el-Cezerî, ez-Zührî'nin şöyle dediğini haber verdi:

---

[236] Bu cümle (fekâne Resulullahu yeskulu ala'l-be'îri feyetehavvelü Resulullahu 'alâ be'îri Ebî Bekr - Allah Resûlü (sas) deveye ağır gelince (zaman zaman) Ebû Bekir'in devesine geçiyordu), Atâ baskısında "yeskulu ala'l-be'îri feyetehavvelü Resulullahu - deveye ağır geliyor ve Allah Resûlü geçiyordu" kısmı eksik olarak "fekâne Resulullahu 'alâ be'îri Ebî Bekr - Allah Resûlü Ebû Bekir'in devesinin üzerindeydi" diye geçmektedir (M).

[237] Bu cümle Atâ baskısında mevcut değildir (M).

Allah Resûlü (sas), Hassân b. Sâbit'e, *"Ebû Bekir hakkında bir şey [şiir] söyledin mi?"* dedi. O da "Evet!" deyince Allah Resûlü (sas), *"Söyle, seni dinliyorum."* dedi. Bunun üzerine Hassân şu beyitleri terennüm etti:

İki kişinin ikincisiydi o, yüce mağarada,
Dağa tırmandığında düşman, dönüp durdu onun etrafında...
Allah Resûlü'nün (sas), sevdiği[238]*insandı o...*
Bilirler ki, ona denk hiçbir adam bulunmaz, insanlar arasında...

Allah Resûlü (sas), dişleri görülünceye kadar güldü ve sonra şöyle dedi: *"Doğru söyledin, ey Hassân! O, söylediğin gibidir."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Abdullah b. Atıyye b. Abdullah b. Üneys, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiği zaman Habîb b. Yesâf'a konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Ubeyde, Eyyûb b. Hâlid'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir [*Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiği zaman] Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr'e konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer, Musa b. Yak'ûb'un şöyle dediğini haber verdi:

Muhammed b. Ca'fer b. ez-Zübeyr bana anlattı; dedi ki:

Ebû Bekir [*Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiği zaman] Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr'e konuk oldu ve onun kızıyla evlendi. Allah Resûlü (sas) vefat edinceye kadar da devamlı olarak *es-Sünh*'ta[239] el-Hâris b. el-Hazrecoğulları'nın arasında kaldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini haber verdi:

---

[238] Bu kelime (hibbu-sevdiği kimse), Leiden baskısında "hubbu-sevgi" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "hibbu" olduğu belirtilmektedir. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki rivayet ile Hassân'ın *Divan*'ındaki imlaya dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[239] *Medine* avâlisinde Hazrec kabilesinden el-Hârisoğulları'nın evlerinin bulunduğu yerdir. Mescid-i Nebevî'ye bir mil uzaklıkta olan bu yerde Ebû Bekir'in eşinin meskeni bulunmaktaydı. *Medine* avâlisi (عَوَالِي الْمَدِينَة), *Medine*'nin doğusunda bir mil ile sekiz mil uzaklıktaki mesafe aralığında bulunan yakın yerleşim birimlerine verilen genel bir isimdir (M).

Allah Resûlü (sas), Ebû Bekir ile Ömer'i kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Ali b. Ebû Tâlib, babasından şunu nakletti:

Allah Resûlü (sas), ashâbını birbirleriyle kardeş ilan ettiğinde Ebû Bekir ile Ömer'i kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bana Vâil b. Dâvûd, *Basra* halkından bir adamın kendisine şunları söylediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas), Ebû Bekir ile Ömer'i kardeş ilan etti. Bir gün onları [kendine doğru] gelirken görünce *"Bu iki zat, Nebi ve Resûller hariç, önceki [ümmetlerden] ve sonrakilerden Cennet ehli olan gençlerle ihtiyarların efendisidir."*

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Miğvel, eş-Şa'bî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas), Ebû Bekir ile Ömer'i kardeş ilan etti. Onlardan biri arkadaşının elini tutarak geldiklerinde o (sas), *"Nebi ve Resûller hariç, önceki [ümmetlerden] ve sonrakilerden Cennet ehli olan gençlerle ihtiyarların iki efendisine bakması kendisini sevindirecek kişi, şu gelen iki zata baksın!"* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den naklen Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas), *Medine*'de evleri tahsis ettiği zaman Ebû Bekir'e mescidin yanında ev yeri verdi. O ev [daha sonra] Ma'mer ailesinin olmuştur.

[Dediler ki:] Ebû Bekir *Bedir, Uhud, Hendek* gazvelerine ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katılmıştır. Allah Resûlü (sas) siyah olan en büyük sancağını *Tebûk* gününde Ebû Bekir'e teslim etti ve *Hayber*'de ona ganimet malından 100 vesk [hububat] verdi. O, *Uhud*'da insanların kaçıştığı esnada Allah Resûlü (sas) ile beraber sebat edenler arasındaydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hamza b. Abdülvâhid, İkrime b. Ammâr'dan; o da İyâs b. Seleme'den; [İyâs'ın] babasının şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas), Ebû Bekir'i [bir seriyye ile] *Necid*'e gönderdi. Onu başımıza Emir tayin etmişti. Geceleyin karşımıza aniden Hevâzin kabilesinden insanlar çıkıverdi. Ben bizzat kendi ellerimle şeref ehli olan yedi kişiyi öldürdüm. Parolamız "Öldür, öldür!" idi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bana Mis'ar, ona Ebû Avn, ona da Ebû Sâlih, Ali'nin şöyle dediğini anlattı:

Ali'ye ve Ebû Bekir'e *Bedir* günü "Birinizin yanında Cibrîl, diğerinizin yanında Mîkâîl var. İsrâfîl büyük bir melektir. O da savaşa tanıklık ediyor." Ali ya da "*Safa* tanıklık ediyor." dedi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr, ona el-A'meş, ona Amr b. Mürre, ona da Ebü'l-Ahvas, Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas) şöyle buyurdu: *"Ben bütün dostların dostluğundan uzağım. Ancak Allah, -kendisini kast ederek- arkadaşınızı Halil [yakın ve samimi dost] edindi. Şayet ben bir dost edinseydim Ebû Bekir'i dost edinirdim."*

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, ona Ebû İshâk, ona Ebü'l-Ahvas, ona da Abdullah, Peygamber'in (sas) şöyle buyurduğunu haber verdi:

"Şayet ben ümmetimden bir dost edinseydim Ebû Bekir'i dost edinirdim."

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr, ona Zeyd b. Ebû Üneyse, ona da Amr b. Mürre, Abdullah b. el-Hâris'in şöyle dediğini anlattı: Cündeb bize Allah Resûlü'nü (sas) şöyle konuşurken duyduğunu anlattı:

"Şayet ben ümmetimden bir dost edinseydim Ebû Bekir'i dost edinirdim."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid, ona Ebû Kılâbe, ona da Enes b. Mâlik, Peygamber'in (sas) şöyle buyurduğunu haber verdi:

"Ümmetimin içinde ümmetime en merhametli olan Ebû Bekir'dir."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, ona el-Cerîrî, ona da Abdullah b. Şakîk, Amr b. el-Âs'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Ey Allah'ın Resûlü (sas)! En çok sevdiğin insan kimdir?" dedim. *"Âişe."* dedi. Ben, "Sadece erkeklerden olanı kast ediyorum." deyince [bu kez], *"Onun babası."* buyurdu.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, ona da Hişâm, Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

Bu ümmetin, Peygamber'inden sonra en haysiyetli ve vakarlı olan şahsı Ebû Bekir'dir.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize es-Serî b. Yahya, el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir [Peygamber'e], "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Epey zamandır sürekli olarak [rüyamda] insanların kazuratlarına bastığımı görüyorum." dedi. *"Kesinlikle insanlara yol [gösteren bir önder] olacaksın."* buyurdu. Ebû Bekir, "Göğsümde sanki iki rakme[240] varmış gibi gördüm." dedi. Resûlullah (sas), *"[Bunun tabiri şudur: insanlara önderliğin] iki senedir."* buyurdu. "Üzerimde pamuktan mamul, çizgili *Yemen* hullesi olduğunu gördüm." dedi. *"[Bunun da tabiri] kendisiyle sevinilecek bir erkek çocuğudur."* buyurdu.

Bize Haccâc b. Muhammed, İbn Cüreyc'in şöyle dediğini haber verdi:

Atâ bize, " Peygamber'in (sas) Fetih senesinde hacca gitmeyip hac için Ebû Bekir Sıddîk'ı, Emir tayin ettiğini" haber verdi.

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer, ona da Nâfi, İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas) İslâm döneminde yapılan ilk hacda Ebû Bekir'i görevlendirdi. Sonra Allah'ın Resûlü (sas), ertesi yıl hac farizasını ifa etti. Peygamber (sas) vefat edip de Ebû Bekir hilafet görevine getirilince hac için Ömer b. el-Hattâb'ı görevlendirdi. Sonra Ebû Bekir ertesi yıl hac farizasını ifa etti. Ebû Bekir vefat edip de Ömer hilafet görevine getirilince hac için Abdurrahman b. el-Avf'ı görevlendirdi. Sonra Ömer, her sene hac ibadetini eda etti. Nihayet vefat edip de Osman hilafet görevine getirilince o da hac için Abdurrahman b. el-Avf'ı görevlendirdi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus anlattı; dedi ki: bize Ebû Bekir b. Ayyâş, ona Mübeşşir es-Sa'dî, İbn Şihâb'ın şöyle dediğini anlattı:

Peygamber (sas) bir rüya gördü ve onu Ebû Bekir'e şu sözleriyle anlattı: *"Ey Ebû Bekir! [Rüyamda] gördüm ki sanki ben, bir merdivende seninle yarışıyorum. Seni iki buçuk basamak geçtim."* Ebû Bekir, "Hayırdır, ey Allah'ın Resûlü (sas)! Seni sevindirecek ve gözünü aydınlatacak şeyleri görünceye

---

[240] Rakme, hayvanın ön bacaklarında tırnağa benzer çıkan şey, çizgi, kıl, dirhem büyüklüğünde siyahlık, bahçe gibi anlamlara gelmektedir. Burada ilk mana kast edilmiş olabilir. Başka bir rivayette buradaki "er-rakmeteyni" yerine, "iki yumak" anlamındaki "el-kübbeteyni" lafzı geçmektedir (M).

kadar Allah sana uzun ömürler versin!" dedi. [İbn Şihâb] dedi ki: Allah Resûlü (sas) buna benzer sözü ona üç defa söyledi. O da buna benzer sözü ona üç defa söyledi. Üçüncü defasında Allah Resûlü (sas) şöyle devam etti: *"Ey Ebû Bekir! [Rüyamda] gördüm ki sanki ben, bir merdivende seninle yarışıyorum. Seni iki buçuk basamak geçtim."* Bunun üzerine Ebû Bekir, "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Allah seni rahmet ve mağfiretine alacak, ben ise senden sonra iki buçuk yıl daha yaşayacağım." dedi.

Bize el-Fadl b. Anbese el-Hazzâz el-Vâsıtî ile Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Sadaka, Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber'den sonra, bilmediği[241] şeyler konusunda Ebû Bekir'den daha fazla korkan hiçbir kimse yoktu. Ebû Bekir'den sonra bilinmeyen şeyler konusunda Ömer'den daha fazla korkan hiçbir kimse yoktu. Ebû Bekir'e ne Allah'ın Kitabı'nda bir kaynağını, ne de sünnette bir izini bulduğumuz bir hüküm getirildiğinde şöyle derdi: "Kendi anlayışımla içtihat ederim. Şayet bu içtihat doğru ise Allah'tandır [onun hidayet ve ihsanındandır]. Şayet yanlış ise bendendir ve [bu hatam için] Allah'tan af dilerim."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd babasından, o Cübeyr b. Mut'im'den, o da babasından şunu nakletti:

Ondan [geçimlik] bir şeyler istemek üzere bir kadın Peygamber'e geldiğinde ona, *"Bana [sonra] dön!"* buyurdu. Bunun üzerine kadın, ölümü îma ederek "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Şâyet [daha sonra] sana dönersem seni bulamayabilirim." dedi. Allah Resûlü (sas) de ona *"Şâyet dönüp de beni bulamazsan Ebû Bekir'e müracaat et!"* dedi.

Bize Süleyman Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ile Abdülazîz b. Abdullah haber verdiler; dediler ki: Bize İbrahim b. Sa'd babasından, o Muhammed b. Cübeyr'den, o da babasından şunu nakletti:

Ondan [geçimlik] bir şeyler istemek üzere bir kadın Peygamber'e (sas) geldiğinde ona, *"Bana [sonra] dön!"* buyurdu. Bunun üzerine kadın, ölümü kast ederek, "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Şayet [daha sonra] seni göremezsem kime başvurayım?" diye sordu. Allah Resûlü (sas) de ona *"Ebû Bekir'e."* dedi.

---

[241] Bu kelime (ya'lemu), Leiden baskısında "yu'lemu" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "ya'lemu" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ baskılarında "yu'lemu" imlası mevcuttur.

▪ Allah Resûlü'nün (sas) Vefatı Esnasında Ebû Bekir'e Kıldırmasını Emrettiği Namaz

Bize Hüseyn b. Ali el-Cu'fî, ona Zâide, ona Abdülmelik b. Umeyr, ona da Ebû Bürde, Ebû Musa'nın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) hastalandı. Ağrısı artınca, *"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın!"* dedi. Âişe, "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Ebû Bekir yufka yürekli bir insandır. Senin makamına geçtiği zaman sesini insanlara duyuramaz." deyince o (sas) şöyle buyurdu: *"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın! Gerçekten siz Yusuf'un arkadaşlarısınız. [Yusuf kıssasında zikri geçen kadınlar gibisiniz.]"*

Bize Hüseyn b. Ali el-Cu'fî, ona Zâide, ona Âsım, ona da Zer, Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) vefat ettiği zaman Ensâr [Muhacirlere], "Bir halife bizden, bir halife de sizden olsun!" dediler. [Abdullah] devamla dedi ki: Ömer onlara geldi ve "Ey Ensâr topluluğu! Allah Resûlü'nün (sas) Ebû Bekir'e insanlara namaz kıldırmasını emrettiğini bilmiyor musunuz?" dedi. Onlar da "Evet, biliyoruz." diye cevap verince Ömer, "Peki, öyleyse Ebû Bekir'in önüne geçmek hanginizin hoşuna gider?" diye sordu. Onlar da "Ebû Bekir'in önüne geçmekten Allah'a sığınırız." dediler.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş, ona İbrahim, ona da el-Esved, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas), [son hastalığında] ağırlaştığı zaman namazı haber vermek üzere Bilâl gelince, *"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın!"*dedi. Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Ebû Bekir yufka yürekli, sulu gözlü, çabuk ağlayan bir insandır. Senin makamına geçtiği zaman sesini insanlara duyuramaz. Ömer'e emretsen [daha iyi olmaz mı]?" O (sas) yine, *"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın!"* dedi. Bu sefer Hafsa'ya, "Ona söyle, Ebû Bekir yufka yürekli, çabuk ağlayan bir insandır. Senin makamına geçtiği zaman sesini insanlara duyuramaz. Ömer'e emretsen [daha iyi olmaz mı]?" dedim. Hafsa da bunu ona söyleyince Allah Resûlü (sas), *"Siz gerçekten Yusuf'un arkadaşlarısınız. [Yusuf kıssasında zikri geçen kadınlar gibisiniz.] Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın!"* buyurdu. Bunun üzerine Hafsa Âişe'ye, "Ben zaten senden asla bir iyilik

görmedim." dedi. Âişe devamla dedi ki: Ebû Bekir'e namazı kıldırmasını söylediler. Ebû Bekir namaza başladığı zaman Allah Resûlü (sas) kendisinde bir hafiflik hissetti. Ayağa kalktı. İki kişinin arasında sağa sola yaslanarak[242] ve ayaklarını da yerde sürüyerek nihayet mescide girdi. Ebû Bekir, onu görmediği halde gelişinin hafif sesini duyunca [minberden] geri çekildi. Allah Resûlü (sas), ona *"az önce yaptığı gibi namazı kıldırmaya devam etmesini"* işaret etti. [Âişe devamla] dedi ki: Allah Resûlü (sas) geldi ve Ebû Bekir'in soluna oturdu. Böylece Allah Resûlü (sas) insanlara oturarak namaz kıldırıyordu. Ebû Bekir ise ayakta duruyor ve Allah Resûlü'nün (sas) namazına uyuyordu. Cemaat ise Ebû Bekir'in namazına tabi oluyordu.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes, Hişâm b. Urve'den; o, babasından; o da Âişe'den naklen Peygamber'in (sas) [son hastalığında] şöyle dediğini haber verdi:

"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın!" Bunun üzerine Âişe, "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! Ebû Bekir senin makamına geçince ağlamaktan dolayı sesini insanlara duyuramaz. Ömer'e emret, insanlara namazı o kıldırsın!" dedi. Allah Resûlü (sas) yine, *"Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın!"* buyurdu. [Âişe devamla] dedi ki: Bu sefer Hafsa'ya dedim ki: "Ona söyle, Ebû Bekir senin makamına geçince ağlamaktan dolayı sesini insanlara duyuramaz. Ömer'e emret, insanlara namazı o kıldırsın!" Hafsa da öyle yaptı. Ama Allah Resûlü (sas) yine, *"Gerçekten siz Yusuf'un arkadaşlarısınız. [Yusuf kıssasında zikri geçen kadınlar gibisiniz.] Ebû Bekir'e söyleyin, insanlara namazı kıldırsın!"* buyurdu. Bu söz üzerine Hafsa Âişe'ye, "Zaten ben senden asla bir iyilik görmedim." dedi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İsrâîl, el-Fudayl b. Amr el-Fukaymî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir Peygamber (sas) hayatta iken insanlara üç defa namaz kıldırdı.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd, Sâlih b. Keysân'dan; o, ez-Zührî'den; o, Urve'den; o da Âişe'den şunu nakletti:

---

[242] Bu kelime (yuhâdâ), Leiden baskısında "yuhâdî" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "yuhâdâ" olduğu belirtilmektedir. Chester Beatty nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

Allah Resûlü (sas) *"Bana babanı ve kardeşini çağır ki, Ebû Bekir'e yazılı bir metinle vasiyette bulunayım. Zira ben gerçekten [hilafet konusunda] birinin bir şey söylemesinden; [bu konuda] temennide bulunmasından; Allah'ın ve -Ebû Bekir hariç- müminlerin buna yanaşmamalarından korkuyorum."* dedi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebû Bekir el-Kureşî, ona da İbn Ebû Müleyke, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) [son hastalığında] ağırlaştığı zaman Abdurrahman b. Ebû Bekir'i çağırıp dedi ki: *"Bana [yazı malzemesi olarak] bir kürek kemiği getir de Ebû Bekir'e, üzerinde [halıfe olması konusunda] ihtilafa düşülmeyecek yazılı bir metinle vasiyette bulunayım."* Abdurrahman ayağa kalkmaya yeltenince [bu kez], *"Otur! Allah ve müminler, Ebû Bekir üzerinde ihtilaf çıkmasına izin vermezler."* dedi.

Bize Affân b. Müslim ile Süleyman et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Muhammed b. Ebân el-Cu'fî, ona Abdülazîz b. Rüfay, ona Abdullah b. Ebû Müleyke, ona da Ebû Dâvûd, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi. Yine Affân, Abdullah b. Ebû Müleyke'den naklen Âişe'nin şöyle dediğini söyledi:

Allah Resûlü (sas) hastalandığında Âişe'ye *"Bana Abdurrahman b. Ebû Bekir'i çağırın ki Ebû Bekir'e, benden sonra onun üzerinde hiç kimsenin ihtilafa düşmeyeceği yazılı bir metinle vasiyette bulunayım."* dedi.- Affân dedi ki, Müslümanlar onun hakkında ihtilafa düşmediler. Sonra Allah Resûlü (sas) [Âişe'ye], *"Boş ver! Müminlerin Ebû Bekir hakkında ihtilafa düşmelerinden Allah'a sığınırım [Haşa, onlar böyle bir şey yapmazlar]."* dedi.

Bize Ca'fer b. Avn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Umeys Utbe b. Abdullah, İbn Ebû Müleyke'nin şöyle dediğini haber verdi:

Âişe'den işittim ki, kendisine "Ey müminlerin annesi! Şayet Allah Resûlü (sas) kendisinden sonraki halifeyi tayin etseydi kimi tayin ederdi?" diye sorulunca "Ebû Bekir'i." dedi. Sonra ona "Ebû Bekir'den sonra kimi?" denince "Ömer'i." dedi. Sonra "Ömer'den sonra kimi?" diye sorulunca "Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı." diye cevap verdi. [İbn Ebû Müleyke] dedi ki, Âişe bununla [sıralamayı] bitirdi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Ma'şer, Muhammed b. Kays'ın şöyle dediğini haber verdi:

[Son hastalığında] Allah Resûlü (sas) on üç gün hasta yattı. Kendisinde biraz hafiflik hissedince namazı kıldırdı. Ağırlaştığı zaman ise namazı Ebû Bekir kıldırdı.

▪ Ebû Bekir'e Biat Edilmesi[243]

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize el-Avvâm, İbrahim et-Teymî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) vefat edince Ömer, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'a geldi ve "Uzat elini, sana biat edeyim. Zira sen Allah Resûlü'nün (sas) ifadesiyle bu ümmetin [kendisine güven duyduğu] eminisin." dedi. Bunun üzerine Ebû Ubeyde Ömer'e şöyle dedi: "Müslüman olduğundan beri şimdiye kadar vartaya ve cehalete düştüğünü hiç görmemiştim. [Hicret yolundaki mağarada] iki kişiden ikincisi olan Sıddîk aranızda iken bana mı biat ediyorsun?"

Bize Mu'âz b. Mu'âz ile Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdiler; dediler ki: Bize Ebû Avn, Muhammed'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) vefat edince [sahâbeler, kendisine biat etmek maksadıyla] Ebû Ubeyde'ye geldiklerinde onlara, "İçinizde üçün üçüncüsü dururken bana mı geliyorsunuz?" dedi. Ebû Avn dedi ki: "Muhammed'e "Üçün üçüncüsü de ne demek?" diye sordum. O da cevaben "Sen şu ayeti görmedin mi? ***Hani kâfirler onu** Mekke**'den çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken arkadaşına: 'Hiç tasalanma, zira Allah bizimle beraberdir.' diyordu.***"[244]

Bize Yak'ûb b. İbrahim ez-Zührî, babasından; o, Sâlih b. Keysân'dan; o, İbn Şihâb'dan; o, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den; o da Abdullah b. Abbâs'dan şunu nakletti:

[243] Bu başlık Leiden baskısında ve III. Ahmed nüshasında böyledir. Chester Beatty nüshasında ise şöyledir: "Ebû Bekir'e Biat Edilmesi, Orada Ona Söylenenler ve Halife Olunca Ona Yüklenen Sorumluluklar."

[244] Tevbe 9/40.

Ebû Bekir'e biat edilmesini anlatırken Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini duydum: "İçinizde Ebû Bekir gibi, boyunların kendisine [yetişmekten] kesildikleri [ya da aciz kaldıkları] birisi yoktur."[245]

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, el-Cüreyrî'den naklen Ebû Nadre'nin[246] şöyle dediğini anlattı:

İnsanlar kendisine [biat konusunda] ağır davranınca Ebû Bekir onlara, *"Bu işe benden daha layık kim vardır? İlk namaz kılan ben değil miyim? [Şunu şunu yapan] ben değil miyim?"* diyerek Peygamber (sas) ile beraber yaptığı işleri anlattı.

Bize Ârim b. el-Fadl anlattı; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, ona da Yahya b. Sa'îd, el-Kâsım b. Muhammed'den naklen şunları anlattı:

Peygamer (sas) vefat ettiğinde Ensâr, Sa'd b. Ubâde'de [yani onun halife olması hususunda] fikir birliğine vardılar. Bu sırada onlara Ebû Bekir, Ömer ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh geldi. [el-Kâsım] dedi ki: *Bedir* savaşına katılmış olan el-Hubâb b. el-Münzir ayağa kalktı ve "Bir halife bizden, bir halife sizden olsun! Ey [Muhacirler] Topluluğu! Vallahi bu işi size layık görmeyip de sizi kıskanıyor değiliz. Ancak biz bu görevi babalarını ve kardeşlerini öldürdüğümüz kişilerin üstlenmesinden - yeliyehâ ya da yeliyehü[247] dedi.- korkuyoruz." Ömer ona dedi ki "Öyle olduğu zaman gücün yeterse öl!" Akabinde Ebû Bekir sözü aldı ve "Biz yöneticileriz, siz yardımcılarsınız. Bu iş sizinle bizim aramızda, -hurma yaprağını kastederek- üblümenin[248] yarılması gibi yarı yarıya eşit bir durumdadır."

[245] Yani sizin içinizde hayırda yarış konusunda onu geçecek birisi yoktur. Onunla yarışanların boyunları kesilir ve ona yetişemezler. Zira asil bir at, yarışı kazandığı zaman "onunla yarışan atların boyunları kesildi." denir. Çünkü yarışçı boynunu uzatır ve kendisini geçene yetişmekten aciz kalır. Bu deyimden hareketle Ömer bu sözüyle "Onun herkesten üstün olduğu, araştırmaya ihtiyaç bırakmayacak derecede açık bir gerçektir. Dolayısıyla ona hemen beyat edilmelidir." demek istiyor (M).

[246] Ebû Nadre ismi III. Ahmed nüshasının dipnotunda eklenmiştir. Aynı zamanda bu isim el-Mizzî'nin *Tehzîb*'inde (XVIII, 509) de mevcuttur.

[247] Burada gramer kaidesine göre "yeliyehu" ifadesi daha uygundur. Çünkü fiilin sonundaki "hu (ه)" zamiri, müzekker olan " heze'l-emre " ibaresine aittir (M).

[248] Burada "üblüme" her na kadar hurma yaprağı olarak tarif edilse de aslında başka bir çeşit ağacın yaprağıdır. Bu yaprak, tam ortadan ikiye ayrıldığı için iki eşit parçayı ifade etmek üzere deyim olarak kullanılır. Örneğin "Bu mal aramızda üblüme gibidir." dendiği zaman tam ortadan iki eşit parçaya ayrılması kast edilir. (Âsım Efendi, IV, 192) (M).

dedi. İnsanlar arasında ilk olarak Beşîr b. Sa'd Ebü'n-Nu'mân [ona] biat etti. İnsanlar Ebû Bekir üzerinde ittifak ettiklerinde o, [kendisine ulaşan bir geliri] hisselere ayırarak halka dağıttı. Adî b. en-Neccâroğulları'ndan ihtiyar bir kadına hissesini Zeyd b. Sâbit ile gönderdi. İhtiyar kadın, "Bu nedir?" diye sordu. Zeyd, "Ebû Bekir'in kadınlar için ayırdığı bir pay." dedi. İhtiyar kadın "Dinime karşılık bana rüşvet mi veriyorsunuz?" deyince "Hayır." dediler. Kadın bu sefer "Üzerinde bulunduğum [yolu] terk etmemden mi korkuyorsunuz?" diye sordu. Onlar yine "Hayır." deyince "Vallahi ben ondan asla bir şey almam." dedi. Zeyd Ebû Bekir'e döndü ve kadının söylediklerini ona anlattı. Bunun üzerine Ebû Bekir şöyle dedi: "Biz de ona verdiğimiz şeyden asla bir şey almayız."

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi. Ubeydullah dedi ki: Zannedersem o da babasından nakletti. [Hişâm'ın babası Urve] şöyle dedi:

Ebû Bekir hilafet görevini üzerine alınca insanlara hitap etti. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi: "Sadede gelirsem, ey insanlar! Sizin en faziletliniz olmadığım halde [idare] işinizi üzerime aldım. Ancak Kur'ân nâzil oldu, Peygamber de (sas) sünnetlerini ortaya koydu. [Kur'ân ve sünneti] bize öğretti, biz de öğrendik. Biliniz ki en büyük akıllılık takvadır. En büyük ahmaklık ise doğru yoldan çıkıp günah işlemektir. [Gasp edilen] hakkını alıp [kendisine teslim edinceye] kadar zayıf, benim nazarımda en güçlünüzdür. [Gasp ettiği] hakkı kendisinden alıncaya kadar da güçlü, benim nazarımda en zayıfınızdır. Ey İnsanlar! Ben sadece [kendinden önceki bir rehbere] tabi olan biriyim, yoksa yeni bir şey icat eden biri değilim. Şayet [bu idare işini] güzel yaparsam bana yardım edin! Yok, eğer doğru yoldan saparsam beni doğrultun!"

Bize el-Fadl b. Dükeyn ile Şu'ayb b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Mâlik b. Miğvel, Talha b. Musarrif'in şöyle dediğini anlattı:

Abdullah b. Ebû Evfâ'ya, "Allah Resûlü (sas) vasiyet etti mi?" diye sordum. "Hayır." dedi. Ben, "Peki öyleyse, insanlara vasiyette bulunmayı nasıl farz kıldı da onlar da böylece vasiyet etmekle emrolundular?" deyince cevaben "Allah'ın Kitabını vasiyet etti" dedi. [Talha] dedi ki: Hüzeyl şöyle dedi: "Ebû Bekir Allah Resûlü'nün (sas) vasiyeti üzerine mi halife oldu?

Ebû Bekir Allah Resûlü'nden (sas) bir sözleşme elde edip burnuna bir hızma takmayı çok arzu ederdi."

Bize Vekî b. el-Cerrâh, ona da Ebû Bekir el-Hüzelî, el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas) vefat ettiğinde Ali şöyle dedi: [Hilafet] meselemize baktık. Peygamber'in (sas) Ebû Bekir'i namazda öne geçirip [imamlık yaptırdığını] görmüştük. Allah Resûlü'nün (sas) dinimiz için razı olduğu kişiden biz de dünyamız için razı olduk. Böylece Ebû Bekir'i [hilafet konusunda] öne geçirdik.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, ona Ebû İshâk, ona da el-Erkam b. Şürahbîl, İbn Abbâs'dan naklen şunları anlattı:

Son hastalığında Peygamber (sas), cemaate namaz kıldırırken Ebû Bekir'in yanına geldiğinde Kur'ân kıraatını onun geldiği yerden alıp devam ettirdi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, ona da Nâfi b. Ömer, İbn Ebû Müleyke'nin şöyle dediğini haber verdi:

Bir adam Ebû Bekir'e, "Ey Allah'ın Halifesi!" deyince o şunları söyledi: "Ben Allah'ın halifesi değilim, ancak Allah Resûlü'nün halifesiyim ve ben buna razıyım."

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi; dedi ki: Bize el-Velîd b. Kesîr, ona da İbn Sayyâd, Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) vefat ettiği zaman *Mekke* çalkalandı. Ebû Kuhâfe "Bu nedir?" deyince "Allah Resûlü (sas) vefat etti." dediler. "Ondan sonra halkın idaresini kim üzerine aldı?" diye sorunca, "Senin oğlun." dediler. Bu sefer "Abdüşems ve Benî el-Muğîre bu işe razı oldu mu?" diye sordu. "Evet." dediler. Bunun üzerine, "Gerçek şu ki Allah'ın verdiğine engel olacak hiçbir kimse yoktur. Allah'ın menettiği şeyi verecek de hiçbir kimse yoktur." dedi. Sa'îd dedi ki: Sonra *Mekke* birinci sarsıntıdan daha az bir sarsıntı ile çalkalandı. Ebû Kuhâfe yine "Bu nedir? diye sordu. "Oğlun öldü." dediler. Ebû Kuhâfe, "Bu büyük ve önemli bir haberdir." dedi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm ed-Destevâî haber verdi; dedi ki: Bize Atâ b. es-Sâib haber verdi; dedi ki:

Ebû Bekir halife olduğu zaman omuzunda ticaret yaptığı elbiselerle sabahleyin çarşının yolunu tuttu. Ömer b. el-Hattâb ile Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh onunla karşılaştılar ve ona şöyle dediler: "Ey Allah Resûlü'nün halifesi! Nereye gidiyorsun?" "Çarşıya." dedi. "Müslümanların idare işini üzerine aldığın halde bunu mu yapıyorsun?" diye sordular. Ebû Bekir, "Peki, ailemi ne ile geçindireceğim?" dedi. "Gel, sana [hazineden] bir şeyler takdir edelim." dediler. Ebû Bekir hemen onlarla beraber gitti. [Bu iş için toplanan kimseler] her gün için ona bir koyunun yarısını ve başla karnı örtecek bir giyecek takdir ettiler. Ömer "Yargı bana ait olsun!" dedi. Ebû Ubeyde de "Fey işleri de bana ait olsun!" dedi. Ömer dedi ki "Bir ay gelir geçerdi ama muhakeme için bana davalı iki kişi gelmezdi."

Bize Ravh b. Ubâde ile Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdiler; dediler ki: Bize İbn Avn, Umeyr b. İshâk'tan şunları nakletti:

Bir adam Ebû Bekir Sıddîk'in omuzunda bir aba gördü ve şöyle dedi: "Bu nedir? Onu getir, ona ihtiyaç bırakmayacak [meblağı] vereyim sana!" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir, "Git başımdan! Sen ve Hattâb'ın oğlu [Ömer], ailemin geçimi konusunda aklımı çelmeyin!" dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. el-Muğîre, Humeyd b. Hilâl'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir hilafet görevini üzerine alınca Allah Resûlü'nün (sas) sahâbeleri, "Allah Resûlü'nün (sas) halifesine ihtiyacını görecek kadar bir [maaş] takdir edin!" dediler. Bunun üzerine şöyle dediler: "Evet, iki adet çizgili aba kumaşı, -Eskittiği zaman onları bırakır, yerine benzer iki tanesini alır.- yolculuk sırasında sırtına bineceği bir binek hayvanı ve halife seçilmeden önce ailesine harcadığı miktar kadar nafaka!" Ebû Bekir de "Kabul ettim." dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, ona da Eyyûb, Humeyd b. Hilâl'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir halife seçildiği zaman sırtında bürdelerini taşıyarak çarşıya gitti ve şöyle dedi: "Ailemin geçimi konusunda benim aklımı çelmeyin!"

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr, ona Ma'mer, ona ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir hilafet görevini üstlenince şunları söyledi: "Kavmim bilir ki mesleğim, ailemin rızkını temin etme konusunda asla yetersiz değildir. [Şimdi] Müslümanların işiyle meşgul oluyorum, onların mallarında tasarrufu meslek edineceğim. Ebû Bekir'in aile fertleri bu maldan yiyeceklerdir."

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Ayyâş, ona da Amr b. Meymûn, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir hilafet görevini üstlenince ona 2000 [dirhem maaş] takdir ettiler. Ebû Bekir, "Bunu artırın! Zira benim çoluk-çocuğum var. Üstelik beni ticaretten de alıkoyuyorsunuz." dedi. [Amr'ın babası] dedi ki: Ona 500 [dirhem] artış yaptılar. [Yine Amr'ın babası devamla] dedi ki: "Maaş ya 2000 [dirhem] idi, 500 daha artırdılar; ya da 2500 [dirhem] idi, 500 daha artırdılar."

▪ Ebû Bekir'e -Allah Ona Rahmet Eylesin- Biat Edilmesi

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Mervân b. Ebû Sa'îd b. el-Mu'allâ'nın şöyle dediğini haber verdi: Sa'îd b. el-Müseyyeb'i şöyle konuşurken duydum. Yine bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, ona babası, ona Abdurrahman b. Sabîha et-Teymî, babasının şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Abdurrahman b. Ömer, ona da Nâfi, İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Muhammed b. Abdullah, ona ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Ebû Kudâme Osman b. Muhammed, ona da Ebû Vecze, babasının şöyle dediğini haber verdi. Bunların dışındaki bazı raviler de bana bu [gelecek rivayetin] bir kısmını anlattı. [Bu rivayette] ravilerin sözlerinin birbirine eklenmesiyle birlikte [ortak bir rivayet olarak] şöyle dediler:

Ebû Bekir'e Allah Resûlü'nün (sas) vefat ettiği gün -hicretin 11. senesi Rebîülevvel ayının 12'sinde Pazartesi günü- biat edildi. Onun evi, el-Hâris b. el-Hazrecoğulları'ndan olan eşi Habîbe bt. Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr'in yanında *es-Sünh* denilen yerde idi. Kıldan yapılmış bir oda ona dar gelmişti. Ama *Medine*'deki evine taşınıncaya kadar buna bir ilave yapmadı. *es-Sünh* denilen yerdeki o odasında kendisine biat edildikten sonra altı ay daha oturdu. *Medine*'ye yürüyerek gidiyordu. Bazen de kendisine ait bir ata biniyordu. Üzerinde bir izar ile kırmızı çamurla boyanmış bir de rida vardı. *Medine*'ye geliyor, halka namaz kıldırıyordu. Yatsı namazını kıldırdıktan

sonra *es-Sünh*'taki ailesine dönüyordu. [*Medine*'de] olduğu zaman kendisi, olmadığı zaman da Ömer b. el-Hattâb insanlara namaz kıldırıyordu.

Cuma günü gündüzün başlangıcında *es-Sünh*'ta kalıyor, saçını ve sakalını boyuyordu. Sonra Cuma namazımn kılınacağı mekâna gidiyor ve halka Cuma namazını kıldırıyordu. O tüccar bir adamdı. Her gün çarşıya gidip alış-veriş yapıyordu. Akşamları kendisine gelen şahsına ait bir koyun sürüsü vardı. Bazen kendisi sürüye giderdi. Bazen de ona yardım edilir ve sürü onun için otlatılırdı.

Kabilenin koyunlarını sağardı. Kendisine halife olarak biat edilince kabileden genç bir kız "Artık bundan sonra evimizin bol süt veren koyunlarını bizim yerimize sağan olmaz." dedi. Genç kızı duyan Ebû Bekir şöyle dedi: "Hayır, ömrüme yemin olsun ki, onları sizin için mutlaka sağacağım. İçine girdiğim makamın [daha önce] edindiğim huylarımı değiştirmeyeceğini ümit ediyorum." Böylece onların koyunlarını sağmaya devam etti. Kabilenin söz konusu kızına bazen, "Kızım, [sütü sağarken] köpürtmemi mi, yoksa köpüksüz sade bırakmamı mı arzu edersin?" derdi. Kız da bazen "Köpürt!" bazen de "Köpürtme!" derdi. O da kız bunlardan hangisini söylerse onu yapardı. Bu minval üzere *Sünh*'ta altı ay kaldı. Sonra *Medine*'ye taşındı ve orada ikamet etti. Sonra içinde bulunduğu durumu düşündü ve şöyle dedi: "Hayır, vallahi halkı idare etmek, ticaretle beraber gitmiyor. Halkın idaresi sadece ona yoğunlaşarak ve onların işlerine bakarak düzgün yapılabilir. Ailem için halka uygun olanı [yapmam] gerekir." Böylelikle o ticareti bıraktı. Gün be gün kendisinin ve ailesinin durumuna uygun olacak; hac ve umre yapmasını temin edecek bir meblağı Müslümanların malından [hazineden] nafaka olarak istedi.

Ona takdir ettikleri maaş, senelik 6000 dirhem idi. Vefatı yaklaştığında şunları söyledi: "Müslümanların malından yanımızda kalanı geri iade edin! Ben kesinlikle bu maldan bir şey almam. Falan falan yerdeki arazim, kendilerinin mallarıyla aldığım için Müslümanlara aittir. Bu arazi, süt veren bir deve, kılıç yapıp parlatan bir köle ile beş dirhem değerinde bir kumaş Ömer'e teslim edildi. Bunun üzerine Ömer, "O, gerçekten kendinden sonrakini zora soktu." dedi.

[Dediler ki:] Ebû Bekir hicrî 11. yılda hac için Ömer b. el-Hattâb'ı görevlendirdi. Sonra kendisi 12. senenin Receb ayında umre yaptı. Kuşluk vaktinde *Mekke*'ye girdi ve evine geldi. Ebû Kuhâfe yanında iki gençle beraber evin kapısında oturuyordu. Kendisine, "Bu senin oğlundur." denilinceye kadar onlara bazı olayları anlatıyordu. [Bu sözü duyunca] ayağa kalkarak dikildi. Ebû Bekir bineğini çöktürmek için acele etti; ama daha çökmeden ayakta iken ondan indi ve "Babacığım! Sen ayağa kalkma!" dedi. Sonra onu kucaklayıp sarıldı. Ebû Kuhâfe'nin iki kaşının ortasını öptü. İhtiyar, onun gelişine sevincinden dolayı ağladı. Attâb b. Esîd,[249] Süheyl b. Amr, İkrime b. Ebû Cehil ile el-Hâris b. Hişâm *Mekke*'ye geldiler ve "Ey Allah Resûlü'nün halifesi! Selam olsun sana!" diyerek onu selamladılar. Sonra da Ebû Kuhâfe'ye selam verdiler. Ebû Kuhâfe, Ebû Bekir'e, "Ey Atîk [Cehennem'den azat edilmiş], Bunlar eşraftandır. Onlarla iyi arkadaşlık et!" deyince o da şöyle dedi: "Babacığım! Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah [Allah'tan başka hiçbir güç ve kuvvet yoktur]! Allah'ın yardımından başka kendisine dair hiçbir gücümün olmadığı ve iki elin[250] [yetmediği] büyük bir iş, başıma sarıldı." Ebû Bekir sonra içeri girdi, yıkandı ve çıktı. Arkadaşları onun ardına düştü. Onları bir köşeye çekip "Acele etmeyin, yavaş yürüyün!" dedi. İnsanlar onu karşılıyor, ona doğru yürüyor ve Peygamber (sas) için ona taziyede bulunuyorlardı. O ise ağlıyordu. Nihayet *Kâbe*'ye vardı. Ridasının ortasını sağ koltuğunun altına aldı, iki ucunu sol omzunun üzerinden göğsüne ve sırtına salıverdi. Sonra Rükn-i Yemânî'yi[251] selamladı. Akabinde yedi defa tavaf yapıp iki rekât namaz kıldı. Sonra evine gitti. Öğlen vakti olunca dışarı çıktı ve aynı şekilde tekrar *Kâbe*'yi tavaf etti. Daha sonra Dârünnedve'ye yakın bir yere oturdu ve şöyle dedi: "Bir zulümden şikâyetçi olan veya bir hak talebinde bulunan biri var mı?"

[249] Bu isim (Esîd), Leiden baskısında "Üseyd" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "Esîd" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete ve İbn Nâsıruddin'in *Tavzîhu'l-Müşebbeh*'teki kaydına dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[250] Bu kelime (yedâni), Leiden baskısında "yudânu" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "yedâni" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[251] Rükn-i Yemani, Kâbe'nin *Yemen* tarafında olan güney köşesidir. Burası da Hacerülesved gibi selamlanır (M).

Hiçbir kimse [bu husus için] ona gelmedi. Halk halifelerini iyi bir insan diye övdü. Sonra ikindi namazını kıldırıp oturdu. İnsanlar ona veda edip ayrıldıktan sonra *Medine*'ye dönmek üzere yola çıktı. Hicrî 12. senede hac vakti gelince Ebû Bekir, o sene kendisine vekil olarak *Medine*'de Osman b. Affân'ı bıraktı ve ifrad haccı yaparak insanlarla beraber haccı eda etti.

▪ Ebû Bekir'in Vasıfları

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays b. Ebû Hâzim'in şöyle dediğini haber verdi:

Babamla birlikte Ebû Bekir'in huzuruna girdik. O zayıf, narin ve beyaz tenli bir adamdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. [Dedi ki:] Bize Şu'ayb b. Talha b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekir es-Sıddîk, ona da babası, Âişe'den şunu nakletti:

Âişe hevdecinde iken [yoldan] geçen Arap bir adama baktı ve "Ebû Bekir'e bu adamdan daha fazla benzeyen bir adam görmedim." deyince biz de "Bize Ebû Bekir'in vasıflarını anlat!" dedik. Bunun üzerine o şöyle dedi: "O, beyaz tenli, narin, yanakları zayıf, hafifçe kambur, izarını [sıkı] tutmayıp belinden biraz aşağıya salıveren, zayıf yüzlü, gözleri içeriye göçük, alnı dışa doğru tümsek ve çıkık, avuç içiyle parmaklarının eti az olan bir adamdı. İşte onun vasıfları bunlardır."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bunu [yukarıda zikri geçen vasıfları] Musa b. İmrân b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekir'e anlatınca şöyle dedi: Âsım b. Ubeydullah b. Âsım'ı, bu vasıfların tıpa tıp aynısını söylerken duydum.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Hüseyn, ona ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir, [saç ve sakalını] kına ve çivit otu ile boyardı.

Bize Ca'fer b. Avn haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ziyâd, ona da Umâre, amcasının şöyle dediğini haber verdi:

Halife iken Ebû Bekir'i ziyarete gittim. O gün sakalı kıpkırmızı idi.

Bize Ca'fer b. Avn ile Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Mis'ar, ona da Ebû Avn, Esedoğulları'ndan bir ihtiyarın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'i Zâtü's-Selâsil gazvesinde gördüm. Onun sakalı sanki beşparmak ağacının alevi gibiydi. O, boz devesinin üzerinde narin, beyaz bir ihtiyardı.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr, ona el-A'meş, ona da Sâbit, Ebû Ca'fer el-Ensârî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir Sıddîk'i gördüm. Saçı ve sakalı sanki *Gadâ*[252] ağacının koru gibiydi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd, Muhammed b. İbrahim'den; o da Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan şunları nakletti:

Abdurrahman b. el-Esved b. Abdüyağûs onların sohbet arkadaşı imiş. Saçı ve sakalı beyazmış. Bir gün onlara sakalını kırmızıya boyamış olarak gelmiş. Akadaşları ona "Böylesi daha güzel!" demişler. Bunun üzerine Abdurrahman şöyle demiş: "Annem Âişe, dün gece bana cariyesi Nuhayle'yi gönderdi. O da sakalımı mutlaka boyayacağıma dair bana yemin ettirdi ve Ebû Bekir'in de [saçını ve sakalını] boyadığını söyledi."

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl, ona da Muhammed b. Ebû Atîk ile Musa b. Ukbe, İbn Şihâb'ın şöyle dediğini anlattılar:

Urve b. ez-Zübeyr, Âişe'nin, "Ebû Bekir, [saçını ve sakalını] kına ve çivit otu ile boyardı." dediğini bana haber verdi.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Muhammed, ona Amr b. Ebû Amr, el-Kâsım b. Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

Kına ile [saçını ve sakalını] boyayan bir adam onun yanında anılınca Âişe'nin şunları söylediğini duydum: "Şayet o [saçını ve sakalını] boyuyorsa [bilsin ki] ondan önce Ebû Bekir de [saçını ve sakalını] boyadı." el-Kâsım dedi ki: Şayet Allah Resûlü'nün [saçını ve sakalını] boyadığını bilseydim onunla başlar ve önce onu zikrederdim.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd haber verdi; dedi ki:

---

[252] Gadâ (الغضا), "el-Gudât" (الغضاة) kelimesinin çoğuludur. Bu badiyede yetişen sağlam bir ağaçtır. Ateşi sönmeyip günlerce devam ettiği için Araplar arasında bu özelliği ile meşhur olmuştur. Bu ağacın adı Farsça'de Tâğ, Türkçe'de Dağdağan ve Seksek'tir. (Âsım Efendi, IV, 1105.) (M).

Enes b. Mâlik'e, "Allah Resûlü (sas) [saçını ve sakalını] boyadı mı?" diye sorulunca "İhtiyarlık onu çirkinleştirmedi.[253] Ama Ebû Bekir, kına ile [saçını ve sakalını] boyadı; Ömer, kına ile [saçını ve sakalını] boyadı." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir kına ve çivit otu ile [saçını ve sakalını] boyadı.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize Âsım el-Ahvel, İbn Sîrîn'in şöyle dediğini haber verdi:

Enes b. Mâlik'e, "Ebû Bekir ne ile boyanırdı?" diye sorulunca "Kına ve çivit otu ile." dedi. İbn Sîrîn dedi ki: "Ya Ömer?" diye sordum. "Kına ile." diye cevap verdi. Ben bu kez, "Ya Peygamber?" deyince "Bu bilinmedi." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya, ona Katâde, ona da Enes haber verdi. Yine bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe, ona da Katâde, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer, ona da Humeyd et-Tavîl, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir kına ve çivit otu ile [saçını ve sakalını] boyadı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd, ona İbn Şihâb, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir kına ve çivit otu ile [saçını ve sakalını] boyardı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, ona da Simâk, Haysemoğulları'ndan bir adamın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'i gördüm. Saçını ve sakalını kına ile boyamıştı.

Bize Ubeydullah b. Musa ile el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize İsrâîl, Mu'âviye b. İshâk'ın şöyle dediğini haber verdi:

el-Kâsım b. Muhammed'e, "Ebû Bekir [saçını ve sakalını] boyar mıydı?" diye sordum. "Evet, [boyamayla saç ve sakalının rengini] değiştiriyordu." dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, Ammâr ed-Dühnî'nin şöyle dediğini haber verdi:

[253] Bu kelime (yeşinhu), III. Ahmed ve Chester Beatty nüshasında "yüşinhu" diye geçmektedir.

Mekke'de Ensâr'dan bazı ihtiyarların yanına oturdum. Ubeyd b. Ebü'l-Ca'd onlara, "Ömer kına ve çivit otu ile [saçını ve sakalını] boyar mıydı?" diye sordu. Onlar da, "Falan kişi bize 'Ebû Bekir'in kına ve çivit otu ile [saçını ve sakalını] boyadığını haber verdi.' dediler."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Uyeyne, ona ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir kına ve çivit otu ile [saçını ve sakalını] boyardı.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne,[254] ona Husayn, ona el-Muğîre b. Şübeyl el-Becelî, ona da Kays b. Ebû Hâzim:

"Ebû Bekir'in, sanki sakalı kına ve çivit otunun kırmızılığının şiddetinden dolayı beşparmak ağacının alevi gibi olduğu halde aralarına çıktığını" haber verdi.

Bize Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, ona da Katâde, Enes'in şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Sa'îd b. Mansûr, ona Hammâd b. Zeyd, ona da Sâbit, Enes'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir kına ve çivit otu ile [saçını ve sakalını] boyardı.

Bize Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, ona Ziyâd b. İlâka, bir adamın -zannedersem [bu adamın] kendi aşiretinden olduğunu söylemişti- şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir kına ve çivit otu ile [saçını ve sakalını] boyadı.

Bize Süleyman b. Abdurrahman ed-Dımaşkî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Himyer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Ebû Able, Ukbe b. Vessâc'ın kendisine Peygamber'in (sas) hizmetçisi Enes'in şunları anlattığını haber verdi:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye geldiğinde Ebû Bekir dışında onun sahâbeleri içinde saçına ve sakalına kır düşen bir kimse[255] yoktu.O da [saçının ve sakalının kırlığını] kına ve çivit otu ile boyayıp kapattı.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc, ona da Osman b. Ebû Süleyman, Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas), "Yahudilere benzemeyin, onlardan farklı olun!" buyurdu. [Nâfi] dedi ki: Ebû Bekir [saçını ve saksalını] kına ve çivit otu ile

[254] Bu isim (Avâne), Atâ baskısında Uvâne diye geçmektedir (Bk. Atâ, III, 142) (M).

[255] Buradaki "saçına veya sakalına kır düşen kişi" anlamındaki " eşmat " kelimesi, Atâ baskısında mevcut değildir. (Bk. Atâ, III, 142) Söz konusu yanlışlık İhsan Abbâs neşrinde görülmez (M).

boyadı. Ömer de [saçını ve saksalım] boyadı, hem de boyasını daha da koyulaştırdı. Osman b. Affân ise [saçını ve saksalını] sarıya boyadı. [Osman b. Ebû Süleyman] dedi ki: Nâfi b. Cübeyr'e, "Ya Peygamber (sas)?" diye sorulunca şöyle dedi: "O sidr [Arabistan kirazı] ağacından mamul sabunu [saçına ve saksalına] sürerdi." İbn Cüreyc dedi ki: Atâ el-Horâsânî, Allah Resûlü'nün (sas) şöyle buyurduğunu söyledi: *"Kına ve çivit otu [boyama özelliğini kullanarak] kendinizi güzelleştirdiğiniz*[256] *şeylerin en güzelidir."*

Bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, Âsım b. Süleyman'ın şöyle dediğini haber verdi:

İbn Sîrîn, Enes b. Mâlik'e, "Allah Resûlü'nün (sas) ashâbından [saçını ve sakalını] boyayan biri var mıydı?" diye sordu. O da "Ebû Bekir." deyince İbn Sîrîn, "Tamam, bu benim için yeterli." dedi.

▪ Ebû Bekir'in Vasiyeti

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Abdullah b. Nümeyr haber verdiler; dediler ki: Bize el-A'meş, ona Ebû Vâil, ona da Mesrûk, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir vefatına sebep olan hastalığına yakalanınca, "Hilafet görevini üstlendiğim zamandan beri malımda oluşan artışa bakın ve onu benden sonraki halifeye gönderin! Ben onu [kendim için] helal saymıştım. -Abdullah b. Nümeyr [rivayetinde Ebû Bekir'in 'helal saymıştım' değil de] 'Çalışmam o malı iyileştirip artırdı.' dediğini söyledi- Ticarette elde ettiğim miktar kadar iç yağından elde ettim. Âişe dedi ki: O vefat ettiği zaman [bıraktığı mirasına] baktık. Bir de ne görelim! Çocuklarını sırtlamış Nûbî[257] bir köle ile bir de su taşımak için kullanılan bir hayvan! Köle o hayvanın sırtında su taşıyor. -Abdullah b. Nümeyr dedi ki: Kendi bostanına su taşıdığı bir hayvan... - Âişe devamla dedi ki: Köle ile hayvanı Ömer'e gönderdik. Dedem[258] bana Ömer'in ağladığını ve şöyle dediğini haber verdi: "Allah Ebû Bekir'e rahmet eylesin. Kendinden sonrakini büyük bir zora koştu."

---

[256] Bu kelime (tecemmelûne), Leiden baskısında "yucemmilûne" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "yucemmilûne" olduğu belirtilmektedir. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[257] Nûbî, *"Mısır'*ın güney bölgesinde yerleşik olan bir ırk ya da oralı olan kişi" anlamındadır (M).

[258] Hz. Âişe "dedem" sözüyle kendi dedesi Ebû Kuhâfe'yi kastetmektedir (M).

Bize Abdullah b. Nümeyr ile Muhammed b. Ubeyd,[259] Ubeydullah b. Ömer'den, o Abdurrahman b. el-Kâsım'dan, o babasından, o da Âişe'den şunları nakletti:

Ebû Bekir'e ölüm anı yaklaşınca şöyle dedi: "Gerçekten ben şu süt veren sağımlık deveden, Müslümanların kılıçlarını yapan ve bize hizmet eden şu parlak köleden başka bir malın Ebû Bekir'in yanında olduğunu bilmiyorum. Ben öldüğüm zaman onu Ömer'e ver. Âişe o köleyi Ömer'e verince, Ömer şöyle dedi: Allah Ebû Bekir'e rahmet eylesin! Kendinden sonrakini zora soktu.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. el-Muğîre, Sâbit'ten naklen Enes'in şöyle dediğini haber verdi:[260]

Vefatına sebep olan hastalığında Ebû Bekir Sıddîk'in odasını dolaştık. [Dedik ki:] Allah Resûlü'nün (sas) halifesi nasıl sabahlıyor veya akşamlıyor? Bunun üzerine o da bir sırrı[261] bize açtı ve dedi ki: "Yaptığım şeylere razı değil misiniz?" "Hayır, razıyız." dedik. Onun hasta bakıcılığını Âişe üstlenmişti. Ebû Bekir devamla şöyle dedi: "Gerçekten ben Müslümanlara ganimetten düşen paylarını tam olarak verme konusunda çok hırslı oldum. Bununla beraber [bu mallardan] benim payıma bir miktar et ve süt düştü. Benim ziyaretimden döndüğünüz zaman, bizim yanımızda olan mala mutlaka bakın ve onu Ömer'e bildirin." Enes dedi ki: Böylece onlar, onun Ömer'i kendinden sonra halife tayin edeceğini anladılar. Enes sözlerine şöyle devam etti: "Onun yanında ne dinar ne de dirhem vardı. Sadece bir hizmetçi, süt veren sağımlık bir deve ve bir de içine süt sağılan bir kap! Bunların kendisine gönderildiğini gören Ömer şöyle dedi: Allah Ebû Bekir'e rahmet eylesin! Kendinden sonrakini zora soktu."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn, Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

[259] Bu isim (Ubeyd), Atâ baskısında Ubeydullah diye geçmektedir (Bk. Atâ, III, 143) (M)

[260] Bu senette el-Kilabî'den sonraki üç ravi (Süleyman b. el-Muğîre - Sâbit - Enes), Atâ baskısında mevcut değildir (Bk. Atâ, III, 143) (M).

[261] Bu kelime (ittilâ'atün), Leiden baskısında "ittilâ'ahu" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "ittilâ'atün" olduğu belirten Sachau, kendisine göre de bunun doğru oluğunu söyler. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Sachau'nun okuyuşunu tercih ettim.

Ebû Bekir Sıddîk üzerinde 6.000 dirhem olduğu halde vefat etti. Onları hazineden almıştı. Ölüm yaklaşınca şöyle dedi: "Ömer beni rahat bırakmadı. Sonunda hazineden [aldığım maaşlarla] 6.000 dirhem elde ettim. Falan falan yerde olan hurma bahçem oradadır." Ebû Bekir vefat ettiği zaman bu Ömer'e anlatılınca şöyle dedi: "Allah Ebû Bekir'e rahmet eylesin! Kendinden sonra hiçbir kimseye konuşacak bir söz bırakmak istemedi. Ben ondan sonra hilafet görevini üzerime aldım. O paraları size iade ediyorum."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten, o Sümeyye'den, o da Âişe'den şunu nakletti:

Ebû Bekir, Âişe'ye şöyle demiş: "Ey Âişe! Benim yanımda sağımlık deve ile bir bardaktan başka mal yoktur. Ben öldüğüm zaman onları Ömer'e götür." Vefat ettiği zaman, Âişe onları Ömer'e götürdü. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Allah Ebû Bekir'e rahmet eylesin! Kendinden sonrakini zora soktu."

Bize el-Fadl b. Dükeyn, Muhammed b. Abdullah el-Esedî ve Kabîsa b. Ukbe, onlara Süfyân, ona es-Serî, ona da Abduhayr, Ali'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Ebû Bekir'e rahmet eylesin! O, iki kapağı birleştiren ilk kişidir.[262]

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd b. Eslem, ona babası, ona da Niyâr el-Eslemî, Âişe'nin şöyle dediğini anlattı:

Babam [hilafetinin] ilk senesinde fey'i dağıttı. Hür erkeğe on [hisse], köleye on, kadına on, kadının cariyesine on [hisse] verdi. İkinci sene tekrar taksimat yaptı. Bu kez onlara yirmişer yirmişer verdi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Âmir el-Hazzâz Sâlih b. Rüstem haber verdi; dedi ki: Bana Ebû İmrân el-Cevnî, Üseyr'in şöyle dediğini anlattı: Selmân dedi ki:

Son hastalığında Ebû Bekir Sıddîk'in huzuruna vardım. Ona, "Ey Allah Resûlü'nün halifesi! Bana bir ahd [nasihat] ver. Zira bugünden sonra bana ahd veremeyeceğini düşünüyorum." dedim. Ebû Bekir, "Evet" dedi. "Ey Selmân! Yakın zamanda fetihler gerçekleşecek. Bu fetihlerden senin payına düşüp de boğazına akıttığın ya da sırtına attığın şeyleri asla bilemem.

---

[262] Bu ifade (hüve evvelu men cema'a'l-levhayni) ile Ebû Bekir'in Kur'ân metinlerini iki kapak arasında toplayan ilk kişi olduğu kast edilmektedir. Nitekim kaynaklarda geçen "hüve evvelu men cema'a'l-Kur'âne beyne'l-levhayni" rivayeti bunu göstermektedir (M).

Şunu bil ki, beş vakit namaz kılan kişi Allah'ın zimmetinde olur. Allah'ın zimmetinde olan kişilerden hiçbirini asla öldürme ki, Allah zimmetini senden talep eder ve seni yüz üstü cehenneme atar."

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Kesîr b. Hişâm, Ca'fer b. Bürkân'dan, o da Hâlid b. Ebû Azze'den şunu nakletti:

Ebû Bekir, malının beşte birini vasiyet etti. Ya da [Ebû Bekir] şöyle dedi: "Allah'ın Müslümanların fey'inden [ganimetinden] aldığı miktar kadar ben de malımdan alıyorum."

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya, Katâde'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir bana, "Malımdan benim olan miktar, Rabbimin ganimetten razı olduğu pay kadardır." dedi ve malının beşte birini vasiyet etti.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, İshâk b. Süveyd'den şunu nakletti:

Ebû Bekir [malının] beşte birini vasiyet etti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne,[263] ona ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'in vefatı yaklaşınca diz üstü [namazda tahiyyata oturur gibi] oturdu ve sonra şunları söyledi: "Sadede gelince, ey sevgili kızım! Kendimden sonra zenginlik cihetiyle bana insanların en sevimlisi sensin. Kendimden sonra fakirlik yönüyle bana insanların en değerlisi yine sensin. Hurma devşirme zamanında malımdan sana 20 vesk bağışlamıştım. Vallahi onu alıp sahiplenmeni arzu etmiştim. Ancak o varis malıdır. O iki grup varis de iki erkek kardeşin ile iki kız kardeşindir. Âişe dedi ki: 'Şunlar iki erkek kardeşim, peki iki kız kardeşim de kim oluyor?' dedim. O da 'Hârice'nin kızının karnındaki bebeğin kız olduğunu tahmin ediyorum.' dedi."

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize el-Kâsım b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Kibâş el-Kindî, Muhammed b. el-Eş'as'dan şunu nakletti:

Ebû Bekir hastalığı ağırlaşınca Âişe'ye şöyle dedi: "Gerçekten ailemden hiçbir kimse bana senden daha sevimli değildir. *Bahreyn*'deki araziyi sana tahsis etmiştim. Ondan pek faydalandığını görmüyorum." Âişe,

[263] Süfyân b. Uyeyne ismi, Leiden ve onu takip eden baskılarda "Süfyân an Uyeyne" diye yanlış yazılmıştır. [Bu isim Atâ baskısında doğru yazılmıştır (M)].

"Evet." dedi. Ebû Bekir, sözlerine şöyle devam etti: "Ben öldüğüm zaman şu cariyeyi -ki Ebû Bekir'in oğlunu emziriyordu,- şu sağımlık iki deveyi ve onları sağan [köleyi] Ömer'e gönder!" O iki devenin sütünü, birlikte oturup sohbet ettiği arkadaşlarına ikram ederdi. Elinde maldan bir şey yoktu. Ebû Bekir vefat edince Âişe köleyi, sağımlık iki deveyi ve cariyeyi Ömer'e gönderdi. Bunun üzerine Ömer, "Allah Ebû Bekir'e rahmet eylesin! Gerçekten kendinden sonrakini zora soktu." dedi ve develerle köleyi aldı, cariyeyi onlara geri verdi.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm, ona Hişâm b. Urve, ona da babası, Âişe'den şunları nakletti:

Vefatı yaklaşınca Ebû Bekir onu çağırıp demiş ki: "Kendimden sonra zenginlik cihetiyle bana ailem içinde senden daha sevimli olan birisi yoktur. Fakirlik yönüyle benim için senden daha değerlisi de yoktur. Hurma devşirme zamanında -yani meyve devşirme zamanında- *Âliye*'deki[264] araziden sana 20 vesk [hurma] bağışlamıştım. Şayet onu tek bir seneye mahsus olmak üzere kuru hurma olarak alırsan senindir. Ancak o varis malıdır. O iki grup varis de iki erkek kardeşin ile iki kız kardeşindir." Ben, "Kız kardeşim sadece Esmâ'dır" deyince o da "Hârice'nin kızının karnındaki bebeğin kız olduğu kalbime doğdu. Onun iyiliğini istiyorum." dedi. Sonra Hârice'nin kızı, Ümmü Külsûm'ü doğurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Eflah b. Humeyd, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ebû Bekir'in Âişe'ye Âliye'den verdiği mülk, Nadîroğulları'nın mallarından [ganimet olarak alınan] taş bir kuyu idi. Peygamber onu Ebû Bekir'e vermişti. Ebû Bekir de onu ıslah edip oraya küçük hurma fidanları dikmişti.

Bize Ebû Sehl Nasr[265] b. Bâb, Dâvûd b. Ebû Hind'den, o da Âmir'den şunu nakletti:

---

[264] *Medine*'nin *Necid* cihetinde *Tihâme*'ye kadar olan bölgenin ismidir (Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 71) (E).

[265] Bu isim (Nasr), Atâ baskısında "sad harfinin dad harfine dönüşmesiyle yazılan "Nadr" diye geçmektedir. (Bk. Atâ, III, 145) (M).

Ebû Bekir Sıddîk, vefatı esnasında Âişe'ye şöyle dedi: "Ey sevgili kızım! Bilirsin ki benim için insanların en sevgilisi ve en değerlisi[266] elbette ki sensin. Falan falan yerdeki bildiğin araziyi sana bağışlamıştım. Şimdi onu bana geri vermeni arzu ediyorum ki o arazi, Allah'ın kitabına göre çocuklarımın arasında paylaştırılmış olsun. Böylece ben de Rabbime kavuştuğum zaman çocuklarımın bir kısmını diğerlerine üstün tutmadan ona kavuşmuş olurum."

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Ebû Üsâme haber verdiler; dediler ki: Bize Hişâm b. Urve, ona da babası Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir ne dinar, ne de dirhem bıraktı. Onun parasını [mükâfatını] Allah versin!

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Abdullah b. Nümeyr ve Ya'lâ b. Ubeyd, onlara İsmail b. Ebû Hâlid, ona da Zübeyr'in mevlası Abdullah el-Behî, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'in vefatı yaklaşınca Hâtem'in sözünden şu kısmı söyledim:

Ömrüne yemin olsun ki servet fayda vermez gence...

Göğüs daralıp da, bir gün ruha ölüm gelince...

Bunun üzerine Ebû Bekir şöyle dedi: "Ey sevgili kızım! Böyle söyleme, şöyle de: ***Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çekiştiği sırada insana 'İşte' denir, 'senin en çok nefret edip kaçtığın şey!'***[267] Şu [elbisenin üstüne giydiğim eski] iki dış giysime bakın! Ben öldüğüm zaman onları yıkayıp beni onlarla kefenleyin! Çünkü sağ olan kişi, yeniye ölüden daha fazla muhtaçtır."

Bize Ubeyd'in oğulları Ya'lâ ile Muhammed haber verdiler; dediler ki: Bize Musa el-Cühenî, Ebû Bekir b. Hafs b. Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir, ölünün başına gelen haller, onun başına gelip de nefesi göğsünde iken Âişe ona geldi. Şu beyitle misal getirdi:[268]

---

[266] Bu kelime (e'azzehu), İhsan, Atâ ve Tahrîr baskılarında "e'azzehüm" diye geçmektedir. Burada tercih edilen ise orijinal yazma nüshalardaki imladır.

[267] Kaf 50/19.

[268] Buradaki "temesselet-misal getirdi" kelimesi, hem Atâ (III, 146) hem de İhsan Abbâs baskısında sonu ötre ile harekeli olarak "temesseltü-ben misal getirdim" diye geçmektedir. Ancak son harfin sakin olması (temesselet) ve misal getiren kişinin Âişe olması metnin bağlamına daha uygundur (M).

Ömrüne yemin olsun ki servet fayda vermez gence...
Göğüs daralıp da bir gün, ruha ölüm gelince...

Ebû Bekir, Âişe'ye kızgın birisi gibi baktı ve sonra şöyle dedi: "Ey Müminlerin annesi! Öyle değil, şöyledir: '***Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çekiştiği sırada insana 'İşte' denir, 'senin en çok nefret edip kaçtığın şey!'***[269] Ben sana bir hurma bahçesi bağışlamıştım. Gönlümde ona dair bir şey var. Onu mirasa devret!" Âişe, "Evet, onu devrettim." dedi. Ebû Bekir sözüne devam etti: "Müslümanların [idare] işini üzerimize aldığımızdan beri onlara ait ne bir dinarı, ne de bir dirhemi yedik. Onların [yediği] basit, lezzetli olmayan yemek çeşitlerinden karnımızı doyurduk; onların [giydiği] sert elbise cinsinden [giysileri] sırtımıza giydik. Sadece şu Habeşli köle, su taşıyan şu deve ile deseni ve çizgileri kaybolmuş eski bir hırkadan başka yanımızda Müslümanların feyinden ne az, ne de çok bir miktar mevcuttur. Ben öldüğüm zaman onlardan uzak dur ve onları Ömer'e gönder!" [Âişe dedi ki] "Bunu da yaptım."

Elçi kendisine gelince, Ömer şöyle diyerek gözyaşları toprağa akıncaya kadar ağladı: "Allah Ebû Bekir'e rahmet eylesin! Gerçekten kendinden sonrakini zora soktu. Ey Delikanlı, kaldır onları!" Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf "Fesübhanallah! Ebû Bekir'in ailesinden Habeşli bir köleyi, su taşıyan bir deveyi ve beş dirhem değerindeki deseni ve çizgileri kaybolmuş eski bir hırkayı çekip alıyorsun, öyle mi?" dedi. Ömer, "Ne yapmamı istersin?" diye sorunca o, "Onları onun ailesine geri ver!" dedi. [Bu teklife karşılık] Ömer şöyle dedi: "Hayır! Muhammed'i hak ile gönderen Zat'a yemin olsun ki, -ya da benzer bir yemini teleffuz etti.- Bu [iade işi] asla benim idaremde olmaz. Ebû Bekir onları vefatı anında çıkaracak[270] da ben de onları onun ailesine tekrar geri vereceğim, öyle mi? Ölüm [bana bu işten] daha yakındır.

---

[269] Kaf 50/19.

[270] Burada ve diğer kaynaklarda geçen "ve la harace Ebû Bekrin minhünne ınde'l-mevti" ibaresi bağlama uygun düşmediği için kuvvetli ihtimalle yanlış olmalıdır. Doğrusu "la harece, la harrece-çıkmadı, çıkarmadı" ibaresinin "le ehrace-kesinlikle çıkardı" şeklinde olmasıdır. Bazı kaynaklarda aynı rivayetin "yuhricu Ebû Bekrin minhünne ınde'l-mevti" ifadesiyle yer alması iddiamızı desteklemektedir. Dolayısıyla çeviride doğru olduğuna kani olduğumuz ikinci rivayeti esas aldık (M).

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme, ona Hişâm b. Urve, ona da babası, Ebû Bekir hastalandığında Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Gözyaşı devamlı hapsolmuş olan bir kimse [bilsin ki],
Mutlaka fışkırır bir keresinde o gözyaşı... [271]

Bunun üzerine Ebû Bekir, "Ey sevgili kızım! Öyle değil, şöyledir: ***"Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çekiştiği sırada insana 'İşte' denir, 'senin en çok nefret edip kaçtığın şey!'"***[272] dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hârûn b. Ebû İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ubeyd şunları söyledi:

Vefat anı yaklaştığında Ebû Bekir'in yanına Âişe geldi ve şöyle dedi: Ey babacığım! Bu [hal tam da] Ebû Hâtem'in dediği gibidir:

Göğüs daralıp da, bir gün ruha ölüm gelince

Bunun üzerine Ebû Bekir: "Ey sevgili kızım! Allah'ın sözü daha doğrudur: ***"Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çekiştiği sırada insana 'İşte' denir, 'senin en çok nefret edip kaçtığın şey!'"***[273] Öldüğüm zaman benim eski elbiselerimi yıkayıp bana kefen yap!" dedi. Âişe "Ey babacığım! Allah [sana] rızık verdi ve ihsanda bulundu. Seni yeni kefenle kefenleriz." deyince o şöyle dedi: "Hayatta olan insanın ona daha fazla ihtiyacı vardır. Onunla kendisini korur, ölüden kaldırmış olur.[274] [Ölüye kefen yapılan ise] sadece irin ve çürüğe dönüşür."

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân, Bekir b. Abdullah el-Müzenî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Bana ulaştı ki, Ebû Bekir hastalanıp da ağırlaşınca Âişe onun başımn ucunda oturdu ve şöyle dedi:

---

[271] Buradaki ikinci mısra (feinnehü fî merretin medfûku) asıl nüshalarda "feinnehü lâ budde merreten medfûku" diye geçmektedir. Bu mısra, Zehebî'nin Tarihu'l-İslâm'ında da böyledir. Ancak bu aruz veznine göre doğru değildir. Doğrusu bizim de tercihimiz olan es-Sâlihî'de (c. XII, s. 205) geçen ifadedir.

[272] Kaf 50/19.

[273] Kaf 50/19.

[274] Bu kelime (yeda'uhâ) Leiden baskısında "yukanni'uhâ" diye geçmektedir. Dipnotunda bu kelimenin değişik şekilleri sayılmış, ancak muhakkik hiçbir yazma kaynağa dayanmadan onu tercih etmiştir. Ben ise Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki rivayette yer alan imlayı tercih ettim. İhsan ve Atâ baskılarında da "yukanni'uhâ" imlası mevcuttur.

Her deve sahibi miras bırakacaktır onları [bir gün],

Her kabuklu şey soyulacaktır [bir gün]...

Bunun üzerine Ebû Bekir dedi ki: Ey sevgili kızım! Senin dediğin gibi değil, Allah'ın dediği gibidir: "***Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çekiştiği sırada insana 'İşte' denir, 'senin en çok nefret edip kaçtığın şey!'***"[275]

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den; o, el-Kâsım b. Muhammed'den; o da Âişe'den şunu nakletti:

Ebû Bekir'in vefatı yaklaşınca Âişe şu beyitle misal getirmiş:

Yüzü suyu hürmetine onun, bulut yağmur indirdi. Beyaz tenlidir o...

Yetimlerin şefkatli hamisi, dul kadınların sığınağıdır o...

Bunun üzerine Ebû Bekir "O, Allah Resûlü'dür (sas)." demiş.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit, ona da Sümeyye, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Gözyaşı devamlı hapsolmuş olan bir kimse [bilsin ki],[276]

Mutlaka dökülür bir gün o gözyaşı... [277]

Bunun üzerine Ebû Bekir dedi ki: *"Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çekiştiği sırada insana 'İşte' denir, 'senin en çok nefret edip kaçtığın şey!'"*[278]

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir şu beyit ile misal getirirdi:

Sevdiklerinin ölüm haberini verip durursun, nihayet [bir gün de ölen kişi] sen olursun!

Genç kişi hep kendisinden başkasının öleceğini ümit eder.

---

[275] Kaf 50/19.

[276] Daha önce de zikri geçen bu beytin birinci mısrasında yer alan "onun gözyaşı" anlamındaki " دمعه " kelimesi, Atâ baskısında (III, 148) sehven yazılmamıştır (M).

[277] Buradaki ikinci mısra (lâ budde yevmen ennehü yuhrâku), Atâ baskısında "feinnehü lâ budde merreten medfûku" diye geçmektedir (Bk. Atâ, III, 148) (M).

[278] Kaf 50/19.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Miğvel, Ebü's-Sefer'in[279] şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir hastalandı. "Hekim çağırmayalım mı?" dediler. [Ebü's-Sefer] dedi ki: O beni gördü ve şöyle dedi: "Elbette ki ben dilediğimi yaparım."

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Ebû Abdullah, Katâde'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'in şöyle dediği bana ulaştı: "Hayvanların yiyeceği bir yeşillik olmayı çok arzu ederdim."[280]

Bize Abdülazîz b. Abdullah el-Üveysî haber verdi; dedi ki: Bana el-Leys b. Sa'd, Akîl'den; o da İbn Şihâb'dan şunu nakletti:

Ebû Bekir ile el-Hâris b. Kelede Ebû Bekir'e ikram edilen bir bulamaç aşını yiyorlardı. el-Hâris Ebû Bekir'e, "Ey Allah Resûlü'nün halifesi! Elini çek! Bu aşta bir sene sonra etkisini gösterecek bir zehir vardır. Ben ve sen aynı günde öleceğiz." dedi. [İbn Şihâb] dedi ki: Ebû Bekir elini çekti. İkisinin de hastalığı devam ededurdu. Nihayet [o yemek olayından sonra] bir sene geçtiğinde ikisi de aynı günde öldü.

Bize Muhammed b. Humeyd el-Abdî, ona Ma'mer, ona da Hişâm b. Urve, babasının şöyle dediğini haber verdi: Ebû Bekir dedi ki: "[Malımın] beşte birini vasiyet etmek, bana dörtte birini vasiyet etmekten daha sevimli geliyor. [Malımın] dörtte birini vasiyet etmek, bana üçte birini vasiyet etmekten daha sevimli geliyor. Kim malının üçte birini vasiyet ederse geriye hiçbir şey bırakmaz."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, ona Abdülmecîd b. Süheyl, Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini anlattı. Yine bize Beredân b. Ebü'n-Nadr, Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî'nin şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Amr b. Abdullah b. Anbese, ona da Ebü'n-Nadr, Abdullah b. Behî'nin şöyle dediğini haber verdi. Bu rivayetlerde ravilerin [üç ayrı rivayetteki] sözleri birbirine eklenmiştir:

[279] Bu isim (es-Sefer), Leiden baskısında "es-Sefr" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "es-Sefer" olduğu belirtilmektedir. Ben de III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[280] Abdullah b. Mes'ûd'un daha önce zikri geçen haşrin olmamasını temenni eden bir sözünde olduğu gibi bu sözde de Allah'ın huzurunda hesap verme korkusu vardır (M).

Ebû Bekir Sıddîk hastalığı ağırlaşıp da vefatı yaklaşınca Abdurrahman b. Avf'ı çağırdı ve "Bana Ömer b. el-Hattâb'ı anlat!" dedi. Abdurrahman da cevaben, "Bana sorduğun her işi, sen benden daha iyi bilirsin." deyince o tekrar "Şayet [bilmiyorsam]!..." dedi. Bunun üzerine Abdurrahman şunu söyledi: "Vallahi o, senin düşündüğünden de iyidir." Sonra Ebû Bekir Osman b. Affân'ı çağırıp, "Bana Ömer b. el-Hattâb'ı anlat!" dedi. Osman "Sen onu içimizde en iyi bilen kişisin." dedi. Ebû Bekir, "Buna rağmen ey Ebû Abdullah, [sen yine anlat]!" dedi. Osman, "Allah için onun hakkındaki kesin bilgim şudur: Onun içi dışından daha iyidir ve içimizde onun bir benzeri yoktur." dedi. Ebû Bekir, "Allah sana rahmet eylesin! Vallahi şayet ben onu bıraksaydım[281] seni ıskalamazdım." Ebû Bekir, bu iki kişinin (Abdurrahman b. Avf ve Osman) yanı sıra Sa'îd b. Zeyd Ebü'l- A'ver, Üseyd b. el-Hudayr ve diğer bazı Muhacir ve Ensâr ile meşveret etti. Üseyd dedi ki: Allah için kesinlikle onu senden sonra tercih edilen biri[282] olarak biliyorum. Rızadan [Allah'ın razı olduğu iyi şeylerden] razı olur; gazaba [Allah'ın gazabına sebep olan şeylerde] öfkelenir. [Gizli yapılması gereken işleri] gizli yapan [onları] aleni yapandan daha hayırlıdır. Bu işi üzerine alacak ondan daha güçlü hiçbir kimse yoktur. Peygamber'in (sas) bazı sahâbeleri Abdurrahman ile Osman'ın Ebû Bekir'in yanına girip[283] onunla baş başa kaldıklarını duydular ve onlar da Ebû Bekir'e geldiler. Onlardan biri ona şöyle dedi: "Sertliğini bildiğin halde kendinden sonra Ömer'i[284] üzerimize halife tayin etmeni sorduğu zaman Rabbine ne diyeceksin?" Bunun üzerine Ebû Bekir şöyle dedi: "Beni [yatağımdan doğrultarak] oturtun!

[281] Bu kelime (terektühü), Leiden baskısında "terektehü" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "terektühü" olduğu belirtilmektedir. Ben de III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ baskısında "terektehü" imlası mevcuttur.

[282] Bu kelime (el-hıyeratü - tercih edilen) Leiden baskısında "el-hayretü - en faziletli kişi" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "el-hıyeratü" olduğu belirtilmektedir. Ben de Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşun tercih ettim. İhsan ve Atâ baskılarında ise "el-hayretü" imlası mevcuttur.

[283] Buradaki "fedehelû 'alâ" ibaresinden önce Atâ baskısında (III, 149) "fedehelû bihi" ibaresi fazladan yazılmıştır (M).

[284] Leiden baskısında Ömer isminin başında lam harf-i cerri (li 'Umere) mevcuttur. Dipnotunda bu imlanın hatalı olabileceği belirtilmiştir. Burada tercih edilen imla, Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasından alınmıştır.

Allah ile mi beni korkutuyorsunuz? Sizi idare işinde zulüm ile kendine azık hazırlayan zarar etmiştir. Derim ki: Ey Allah'ım! Onlara senin halis kullarından en hayırlısını halife olarak tayin ettim. [Sonra Ebû Bekir kendisiyle konuşan kişiye dönerek sözünü şöyle bitirdi:] Söylediklerimi arkandakilere bildir!"

Sonra yatağına uzandı ve Osman b. Affân'ı çağırıp dedi ki: "Yaz! Rahman ve Rahim olan Allahın adıyla başlarım. Bu [belge] Ebû Bekir b. Ebû Kuhâfe'nin dünyadan göçmek üzereyken; kâfirin mümin, günahkârın kesin iman sahibi olacağı ve yalancının da doğru söyleyeceği ahirete dahil olma anındaki ahdidir. Benden sonra [görevi devralmak üzere] Ömer b. el-Hattâb'ı size halife tayin ettim. Onu dinleyin ve itaat edin! Ben Allah için, O'nun elçisi, dini, nefsim ve sizin için sadece[285] hayır gayesiyle çalıştım. Şayet Ömer adil olursa, bu zaten benim onun hakkındaki tahminim ve bilgimdir. Şayet bu [adil olma vasfını] değiştirirse [o zaman da bilsin ki] herkesin kazandığı günah kendinedir. [Bu tayin kararıyla] ben sadece hayrı irade ettim. Ancak gaybı bilemem. ***"Zalimler de nasıl bir inkılab ile devrileceklerini, yakında öğrenirler."***[286] Allah'ın selamı ve rahmeti üzerinize olsun." Ebû Bekir sonra [yazdırdığı bu] yazıyı istedi ve onu mühürledi.

Sonra bazıları şöyle dedi: Ebû Bekir bu belgenin başlangıç kısmını yazdırdı, Ömer'in ismi [yazılmadan] kalmışken hiçbir kimsenin adını vermeden bayıldı. Bunun üzerine Osman, "Benden sonra [görevi devralmak üzere] Ömer b. el-Hattâb'ı size halife tayin ettim." cümlesini yazdı. Daha sonra Ebû Bekir ayılınca yazdığını bana oku dedi. Osman da Ömer'in adını zikrederek okudu. Ebû Bekir tekbir getirerek dedi ki: "Görüyorum ki benim bu baygınlığımda canımın çıkacağından ve insanların ihtilafa düşeceğinden korktun. Allah seni İslâm'a ve İslâm ehline hayırlı kılsın! Vallahi sen gerçekten de o [hilafet makamına] layıksın."[287]

---

[285] Leiden baskısmda, Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında "ille -sadece" kelimesi mevcut değildir. Burada tercih edilen metin, İbn Sa'd'dan nakil yapmış olan İbnü'l-Cevzî'nin Menâkıb-ı Ömer ile İbn Şebbe'nin *Tarîhu'l-Medine* adlı eserinden iktibas edilmiştir.

[286] Şuara 26/227.

[287] İhsan Abbâs neşrinde (İhsan Abbâs III, 200) yer almasına rağmen Atâ baskısında, (III. 149) "İslâm ehline hayırlı kılsın! Vallahi sen gerçekten de o (hilafet makamına) layıksın.

Ardından Ebû Bekir, Osman'a mühürlenmiş yazıyla insanların içine çıkmasını emretti. Osman'ın yanında Ömer b. el-Hattâb ile Üseyd b. Sa'îd el-Kurazî vardı. Osman insanlara şöyle dedi: "Bu belgede [ismi yazılı olan kişiye] biat eder misiniz?" "Evet" dediler. Bazıları "Onu biliyoruz." dedi. -Hatta bana "O Ömer'dir" [cümlesini ekleyen râvi de] oldu. -İnsanların hepsi bunu kabul etti ve ona razı olup biat ettiler. Sonra Ebû Bekir Ömer'i tek başına yanına çağırdı ve ona tavsiyelerini sıraladı. Ardından Ömer onun yanından çıkınca Ebû Bekir ellerini yukarı kaldırarak şöyle dedi: "Ey Allah'ım! Ben bununla sadece onların iyiliğini istedim. Onların fitneye düşmelerinden korktum. Senin daha iyi bildiğin şeyle onlara muamele ettim. Onlar için reyimle içtihat ettim. Onların idaresini içlerinden en hayırlı, en güçlü ve onları doğru yola götürmekte en hırslı olana tevdi ettim. Senin emrinden gelen [ecel] emri bana geldi. [Vefatımdan sonra] onların içinde hayırla yâd edilmemi nasip et! Onlar senin kullarındır ve perçemleri senin elindedir. Onları ıslah et ve Ömer'i senin raşid halifelerinden kıl ki, rahmet peygamberinin ve ondan sonraki salihlerin hidayet yoluna tabi olsun! Onun raiyyetini de onun idaresine uygun hale getir!"

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr, ona Hişâm b. Urve, ona da babası Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir, [son hastalığında] ağırlaşınca "Bugün hangi gündür?" dedi. Âişe dedi ki: "Pazartesi günüdür." dedik. Ebû Bekir, "Allah Resûlü (sas) hangi günde vefat etti?" diye sordu. Âişe, "Pazartesi günü vefat etti." dedik. Ebû Bekir, "Benimle gece arasındaki şeyi [bu gece ruh teslim edeceğimi] ümit ediyorum." Âişe devamla dedi ki: Onun üzerinde, değişik yerlerinde kırmızı rengin olduğu bir elbise vardı. "Ben öldüğüm zaman bu elbisemi yıkayın, ona iki tane de yeni elbise ekleyin ve beni bu üç elbiseyle kefenleyin!" dedi. "Onların hepsini yeni [elbiseden] yapsak olmaz mı?" dedik. O "Hayır. O [yeni elbise, ölüde geçici bir] süre içindir." dedi. Hayatta olan kişi, yeni elbiseyi ölüden daha fazla hak etmektedir. [Yeni elbise ölüden ziyade dirinin hakkıdır.] Âişe devamla dedi ki: Ebû Bekir Salı gecesinde vefat etti. Allah rahmet etsin!

Ardından Ebû Bekir, Osman'a mühürlenmiş yazıyla insanların içine çıkmasını emretti." cümleleri yazılmamıştır. Bu eksiklik anlamı bozduğu için hemen dikkat çekmektedir (M).

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den; o Hişâm'dan; o da Âişe'den şunu nakletti:

Ebû Bekir, Âişe'ye "Allah Resûlü (sas) hangi günde vefat etti?" dedi. O da "Pazartesi günü." diye cevap verdi. Ebû Bekir, "Maşallah! Benimle gece arasındaki şeyde [ecelimin olduğunu veya bu gece ruh teslim edeceğimi] ümit ediyorum. Onu ne ile kefenlediniz?" diye sordu. Âişe, "İçlerinde gömlek ve sarık bulunmayan beyaz *Yemen* bezinden üç elbise [kefenlik] ile kefenledik." dedi. Ebû Bekir, "Benim bu elbiseme bak! Onun değişik yerlerinde azar azar safran rengi veya kırmızı renkler var. Onu yıka ve onunla beraber [kefenlik için] başka iki elbise daha hazırla!" dedi. Âişe, "Babacığım! O eskidir." deyince; Ebû Bekir, "Hayatta olan kişi, yeni elbiseyi ölüden daha fazla hak etmektedir. [Yeni elbise ölüden ziyade dirinin hakkıdır.] O [yeni elbise, ölüde geçici bir] süre içindir." Abdullah b. Ebû Bekir, onlara desenli yumuşak kumaştan dokunmuş bir hulle vermişti. Allah Resûlü'nün [ölmüş bedeni] (sas) önce ona kondu, sonra onu o hullenin içinden çıkarıp üç beyaz elbiseyle kefenlediler. Abdullah hulleyi aldı ve dedi ki: "Kendimi mutlaka Allah Resûlü'nün (sas) dokunduğu bir şeyle kefenleyeceğim." Ondan sonra da şöyle dedi: "Vallahi Allah'ın, Peygamber'ine kefen yapılmasını menettiği bir şeyle kefenlenmem." Ebû Bekir Salı gecesi vefat etti ve gece defnedildi. Âişe de gece vefat etti ve Abdullah b. Zübeyr onu gece defnetti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî, ona da Hamza b. Amr, babasının şöyle dediğini anlattı. Yine bize Ömer b. İmrân b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekir es-Sıddîk, ona da Maz'ûn ailesinin mevlası Ömer b. Hüseyn, Talha b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekir'in şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Muhammed b. Abdullah, ona ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi. [İlk raviler -Amr, Talha, Âişe-] dediler ki:

Ebû Bekir'in [son] hastalığının başlangıcı, aynı zamanda o günde yıkandığı 7 Cemâziyelâhir Pazartesi günündeydi. O gün soğuk bir gündü. Ebû Bekir on beş gün boyunca sıtmaya tutuldu ve namaz [için mescide] çıkamadı. Ömer b. el-Hattâb'ın insanlara namaz kıldırmasını emrediyordu. O her geçen gün biraz daha ağırlaşırken insanlar hasta ziyareti kabilinden onun huzuruna giriyorlardı. O gün, Allah Resûlü'nün (sas) kendisine tahsis ettiği ve bugün Osman b. Affân'ın evinin karşısında yer alan evinde

ikamet etmekteydi. Osman onun hastalığında onlara sürekli gidip geliyordu. Ebû Bekir -Allah ona rahmet eylesin- Peygamber'in (sas) hicretinin 13. senesinde Cemâziyelâhir ayının bitmesine sekiz gece kala Salı gecesi vefat etti. Onun hilafet müddeti [toplam] iki sene üç ay on gün oldu. Ebû Ma'şer ise bu sürenin iki sene üç ay yirmi altı gün olduğunu söylemektedir. Ebû Bekir -Allah ona rahmet eylesin- 63 yaşında vefat etti. Bütün rivayetlerde bu konuda ittifak vardır. O, Allah Resûlü'nün (sas) yaşını tamamlamıştı. Ebû Bekir, fil olayından üç yıl sonra doğmuştu.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: bana Ebû İshâk, Âmir b. Sa'd'dan; o da Cerîr'den şunu nakletti:

Cerîr, Mu'âviye'yi şunu söylerken duymuş: Ebû Bekir 63 yaşında vefat etti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk, Ebû İshâk'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir 63 yaşında vefat etti.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys, ona Süleyman b. Bilâl, ona da Yahya b. Sa'îd, Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir, hilafetinde Allah Resûlü'nün (sas) yaşını tamamladı ve 63 yaşında vefat etti.

Bize Ali b. Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi; dedi ki: Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'ı, Enes'in şöyle dediğini anlatırken duydum:

Allah Resûlü'nün (sas) en yaşlı sahâbeleri Ebû Bekir ile Süheyl b. Beydâ idi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Şu'be'den; o da Sa'd b. İbrahim'den şunu nakletti:

Ebû Bekir, cenazesini eşi Esmâ'nın yıkamasını vasiyet etti.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm, Katâde'den şunu nakletti:

Ebû Bekir'in cenazesini eşi Esmâ bt. Umeys yıkadı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Muhammed b. Şerîk'ten; o da İbn Ebû Müleyke'den şunu nakletti:

Ebû Bekir, cenazesini eşi Esmâ'nm yıkamasını vasiyet etti.

Bize Abdullah b. Nümeyr, Sa'îd'den; o Katâde'den; o da el-Hasan'dan şunu nakletti:

Ebû Bekir, cenazesini Esmâ'nın yıkamasını vasiyet etti.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile el-Fadl b. Dükeyn, Süfyân'dan; o İbrahim b. Muhâcir'den; o da İbrahim'den şunu nakletti:

Ebû Bekir'in cenazesini eşi Esmâ yıkadı.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Sa'îd b. Bürde'den; o da Ebû Bekir b. Hafs'dan şunu nakletti:

Ebû Bekir, eşi Esmâ bt. Umeys'e öldüğü zaman cenazesini kendisinin yıkamasını vasiyet etti ve ona "Daha güçlü olacağın için iftar ettiğin zaman [bu işi yapacaksın]" diye yemin ettirdi. Esmâ günün sonunda yeminini hatırlayıp su istedi ve içti. Ardından da "Vallahi bugün onun sözünü tutup vasiyetini yerine getirirken yeminini bozmuş birisi olmak istemem.

Bize Mu'âz b. Mu'âz ile Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdiler; dediler ki: Bize Eş'as, Abdülvâhid b. Sabire'den, o da Kâsım b. Muhammed'den şunu nakletti:

Ebû Bekir, cenazesini eşi Esmâ'nın yıkamasını; şayet o aciz kalırsa ondan olan oğlu Muhammed'in kendisine yardım etmesini vasiyet etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Bu [rivayet] zayıftır." Muhammed b. Sa'd da "Bu hatadır." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc, Atâ'nın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir cenazesini eşi Esmâ bt. Umeys'in yıkamasını; şayet gücü yetmezse Abdurrahman b. Ebû Bekir'in ona yardım etmesini vasiyet etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Sahih rivayet budur. Oğlu Muhammed, Esmâ'ya nasıl yardım eder? Onu *Zulhuleyfe* denilen yerde hicretin 10. yılında veda haccında doğurmuştu. Ebû Bekir vefat ettiği gün o, üç yaşında veya ona yakın bir yaştaydı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Ma'şer, Hişâm b. Urve'den; o babasından; o da Âişe'den şunu nakletti:

Ebû Bekir'in cenazesini Esmâ bt. Umeys yıkadı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Abdullah b. Ebû Bekir şunu nakletti:

Ebû Bekir Sıddîk'in eşi Esmâ bt. Umeys, Ebû Bekir vefat ettiğinde onun cenazesini yıkadı. Sonra çıkıp Muhacirlerden orada hazır bulunanlara

şöyle dedi: "Ben oruçluyum, bugün hava çok soğuk, gusletmem gerekir mi?" Onlar da "Hayır." dediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer, ona da Süleyman'ın[288] hâcibi Ebû Ubeyd, Atâ'nın şöyle dediğini anlattı:

"Onun cenazesini soğuk bir günün sabahında yıkadım. Osman'a "Bana gusül gerekir mi?" diye sordum. "Hayır." dedi. Ömer de bunu işitmiş ve onu yadırgamamıştı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, ona da Hanzale, el-Kâsım b. Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir iki adet dikişsiz çar [ince örtü] ile kefenlenmişti. Onlardan biri beyaz, diğeri al renkli idi. O, "Elbiseye hayatta olanın ölüden daha fazla ihtiyacı vardır. O kefen[289] sadece cenazenin burnundan ve ağzından çıkan şeyler içindir." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl, Bekir b. Abdullah el-Müzenî'den şunu nakletti:

Ebû Bekir iki giysi ile kefenlendi.

Bize Abdullah b. en-Nümeyr, ona Ubeydullah b. Ömer, ona da Abdurrahman b. el-Kâsım, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir üç giysi ile kefenlendi. Onlardan biri al renkli idi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik, Yahya b. Sa'îd'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'in [son] hastalığında Âişe ile aralarında şu konuşmanın geçtiği bana ulaştı: Ebû Bekir, "Allah Resûlü (sas) kaç kefenle kefenlendi?" diye sordu. Âişe, "Üç bezden giysi [kefenlik] ile." dedi. Ebû Bekir, "Bu- üzerine [yer yer] safran rengi ya da kırmızı renk atılmış olan üstündeki elbiseyi işaret ederek- elbiseyi alın ve onu yıkayın! Sonra başka iki elbise ile beraber onunla beni kefenleyin." dedi. Âişe, "Bu da nedir?" diye sordu. Ebû Bekir, "Yeniye hayatta olanın ölüden daha fazla ihtiyacı vardır. O [kefen] sadece [belli bir] mühlet içindir." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Mindel, ona da Leys, Atâ'nın şöyle dediğini haber verdi:

---

[288] Bu kişi, Emevî halifesi Süleyman b. Abdülmelik'tir (E).

[289] Buradaki "el-Kefen" kelimesi metinde değil de Leiden baskısının dipnotunda mevcuttur.

Ebû Bekir iki yıkanmış elbise ile kefenlendi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, Abdurrahman b. el-Kâsım'dan; o da babasından şunu nakletti.

Ebû Bekir üç elbise ile kefenlendi.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki:

Abdurrahman b. el-Kâsım'a, "Ebû Bekir'in kaç kefenle kefenlendiğini" sordum. "Üç elbise ile." dedi. "Bunu size kim söyledi?" dedim. "Bunu Muhammed b. Ali'den duydum." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr, Ebû İshâk'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir iki elbise ile kefenlendi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân ile Şerîk, İmrân b. Müslim'den; o da Süveyd b. Gafele'den şunu nakletti:

Ebû Bekir iki elbise ile kefenlendi. Ravi Şerîk, "birbirine düğümle bağlanmış [iki elbise ile]." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr, İmrân b. Müslim'den; o da Süveyd b. Gafele'den şunu nakletti:

Ebû Bekir, birbirine eklenmiş şu elbiselerden ikisiyle kefenlendi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Kesîr b. Zeyd, el-Muttalib b. Abdullah'tan şunu nakletti:

Ebû Bekir onlara eski elbiselerini yıkamalarını ve onların içinde kendisini defnetmelerini emretti. [Yine el-Muttalib devamla] dedi ki: O, gece defnedildi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Seyf b. Ebû Süleyman haber verdi; dedi ki: el-Kâsım b. Muhammed'i şunları söylerken duydum:

Kendisine ölüm yaklaştığında Ebû Bekir, "Üzerimde iken namaz kıldığım şu iki elbisemle beni kefenleyin! Onları yıkayın! Onlar sadece [belli bir] mühlet ve toprak içindir." dedi.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî, Affân b. Müslim ve el-Hasan b. Musa el-Eşyeb haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be, ona Muhammed b. Abdurrahman, ona da Amre, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir dedi ki: "Bu elbisemi yıkayın ve beni onunla kefenleyin! Şüphesiz ki yaşayan, yeni olana ölüden daha fazla muhtaçtır."

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize el-Kâsım b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. el-Kâsım şunu nakletti:

Ebû Bekir Sıddîk yıkanmış iki giysi ile kefenlendi. Bu giysiler *Yemen*-bezindendi. Ebû Bekir şöyle demişti: "Hayatta olan yeniye daha layıktır. Kefen, sadece [belli bir] müddet içindir."

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe, Katâde'den; o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şunu nakletti:

Ebû Bekir, biri yıkanmış iki giysi ile kefenlenmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer ile Muhammed, onlara ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir üzerine giydiği iki elbise ile kefenlenmesini vasiyet etti ve "Beni o ikisiyle kefenleyin! Zira yaşayan, yeni olana ölüden daha fazla muhtaçtır." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbn Cüreyc, ona da Atâ, Ubeyd b. Umeyr'in şöyle dediğini anlattı:

Ebû Bekir, biri yıkanmış iki giysi ile kefenlenmişti.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs, Sâlih b. Ebû Hassân'dan şunu nakletti:

Ali b. el-Hüseyn, Sa'îd b. el-Müseyyeb'e, "Ebû Bekir'in cenaze namazı nerede kılındı?" diye sordu. Sa'îd, "Kabir ile minber arasında." dedi. "Onun cenaze namazını kim kıldırdı?" diye sordu. "Ömer." dedi. "Kaç tekbir getirdi?" diye sordu. "Dört." dedi.

Bize Şebâbe b. Sevvâr el-Fezârî haber verdi; dedi ki: Bize Abdüla'lâ b. Ebü'l-Müsâvir, ona da Hammâd, İbrahim'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'in cenaze namazını Ömer kıldırdı ve onun üzerine dört tekbir getirdi.

Bize Vekî, Kesîr b. Zeyd'den; o da el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan şunu nakletti:

Ebû Bekir ve Ömer'in cenaze namazları mescitte minberin karşısında kıldırıldı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Abdullah b. Nümeyr, Hişâm b. Urve'den; o da babasından -Vekî dedi ki: 'Ya da bir başkasından... Hişâm [bu rivayeti babasından mı, yoksa başkasından mı duyduğu konusunda] şüpheye düştü.' İbn Nümeyr ise '[Hişâm bunu] babasından [nakletti] ve bunda şüpheye düşmedi.' dedi.- şunu nakletti:

Ebû Bekir'in cenaze namazı mescitte kıldırıldı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs, el-Esved'in kölesi Sâlih b. Yezîd'in şöyle dediğini haber verdi:

Ben, Sa'îd b. el-Müseyyeb'in yanındaydım. Ali b. Hüseyn ona uğrayarak, "Ebû Bekir'in cenaze namazı nerede kılındı?" diye sorunca o da şöyle cevap verdi: "Minber ile kabir arasında."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs, Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr'dan; o da babasından şunu nakletti:

Ömer, Ebû Bekir'in üzerine [onun cenaze namazını kıldırırken] dört tekbir getirdi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Muhammed haber verdi. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şunu nakletti:

Ebû Bekir'in cenaze namazı mescitte kılındı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs, İbn Cüreyc'ten; o da Muhammed b. Fülân b. Sa'd'dan şunu nakletti:

Ömer, Ebû Bekir'in cenaze namazını mescitte kıldırırken "***İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râci'ûn!***" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer, ez-Zührî'nin şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Kesîr b. Zeyd, el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan naklen anlattı. O ikisi [ez-Zührî ve el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab] şöyle dedi:

Ebû Bekir'in cenaze namazını kıldıran kişi Ömer b. el-Hattâb'tır. Suheyb de Ömer'in cenaze namazını kıldırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ömer, Ebû Bekir'in cenaze namazını kıldırdı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Hişâm b. Urve'den; o da babasından veya bir başkasıdan -ki hangisinin olduğu konusunda Hişâm şüpheye düştü.- şunu nakletti:

Ebû Bekir, geceleyin defnedildi.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm, Hişâm b. Urve'nin şöyle dediğini haber verdi: Babam bana, Âişe'nin kendisine şöyle dediğini anlattı:

Ebû Bekir geceleyin vefat etti ve biz onu sabaha çıkmadan defnettik.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, ona Musa b. Ali, ona da babası, Ukbe b. Âmir'in şöyle dediğini haber verdi:

[Kendisine] ölü geceleyin defnedilir mi?" diye soruldu. O da "Ebû Bekir geceleyin defnedilmişti." dedi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc, İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan; o da İbn es-Sebbâk'tan şunu nakletti:

Ömer, Ebû Bekir'i geceleyin defnetti. Sonra mescide girdi ve üç rekât vitir namazı kıldı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. el-Müemmel, İbn Ebû Müleyke'den şunu nakletti:

Ebû Bekir geceleyin defnedildi.

Bize Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî, el-Evzâ'î'den; o da Yahya b. Sa'îd'den şunu anlattı:

Ebû Bekir geceleyin defnedildi.

Bize İsmail b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize el-Velîd b. Ebû Hişâm, el-Kâsım b. Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir geceleyin defnedildi.

Bize Muhammed b. Rebî'a el-Kilâbî, Kesîr b. Zeyd'den; o da el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan şunu nakletti:

Ebû Bekir Sıddîk geceleyin defnedildi.

Bize Mutarrif b. Abdullah el-Yesârî haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Ebû Hâzim, Muhammed b. Abdullah'tan; o da İbn Şihâb'dan şunu nakletti:

İbn Şihâb'a "Ebû Bekir'in geceleyin defnedildiği ve onu Ömer b. el-Hattâb'ın defnettiği [bilgisi] ulaşmış."

Bize Enes b. İyâd, Yunus b. Yezîd el-Eylî'den; o da İbn Şihâb'dan şunu nakletti:

Ömer, Ebû Bekir'i geceleyin defnetti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, ona Hâlid b. Rebâh, ona da el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab, İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'in defnine şahit oldum. Onun kabrine Ömer b. el-Hattâb, Osman b. Affân, Talha b. Abdullah ve Abdurrahman b. Ebû Bekir indi. İbn Ömer devamla dedi ki: Ben de [kabre] inmek istedim ama Ömer, "Sana gerek kalmadı." dedi.

Bize Osman b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Yezîd, ona da ez-Zührî, Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir vefat ettiği zaman Âişe feryat figan ederek ağladı. [Bu durum] Ömer'e ulaşınca geldi ve onları Ebû Bekir için feryat figan ederek ağlamaktan menetti. Onlar matemi bitirmekten kaçındılar. Bunun üzerine Ömer, Hişâm b. el-Velîd'e şöyle dedi: "Ebû Kuhâfe'nin kızını[290] çıkarıp bana getir!" Ona kırbaçla birkaç darbe indirdi. Bunu duydukları zaman yas tutmak için toplanan kadınlar dağıldı. Ömer de şöyle dedi: "Ağlamalarınızla Ebû Bekir'e azap verilmesini mi istiyorsunuz? Allah Resûlü (sas) 'Ölü, ailesinin kendisine ağlamasıyla azap görür.' buyurdu."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Ebü'r-Ricâl, ona da babası, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir akşam ile yatsı arasında vefat etti. Sabahladık ve muhacir ile Ensâr hammları toplandı. Ebû Bekir'in cenazesi yıkanıp kefenlenirken onlar feryat figan ederek ağladılar. Ömer b. el-Hattâb feryat figan ederek ağlayanların [dağıtılmasını] emretti. Onlar da dağıtıldılar. Vallahi buna rağmen onlar [tekrar tekrar] dağılıp toplandılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Ömer b. Abdullah b. Urve'den şunu nakletti: O (Ömer), Urve ile el-Kâsım b. Muhammed'in şöyle dediklerini duymuş:

Ebû Bekir, Âişe'ye Allah Resûlü'nün (sas) yanına defnedilmesini vasiyet etti. O vefat ettiği zaman başı, Allah Resûlü'nün (sas) iki omuzunun hizasına gelecek şekilde kabri kazıldı. Kabrin yan tarafı, Allah Resûlü'nün (sas) kabriyle bitiştirildi ve oraya defnedildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Rebî'a b. Osman, Âmir b. Abdullah'ın şöyle dediğini anlattı:

[Kabirlerdeki durumlarına göre] Ebû Bekir'in başı, Allah Resûlü'nün omuzlarının hizasında; Ömer'in başı Ebû Bekir'in belinin hizasındaydı.

[290] Yukarıdaki ifadeden bu kişinin Hz Âişe olduğu anlaşılmaktadır (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Amr b. Ebû Amr'dan naklen el-Muttalib b. Abdullah b. Hantâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'in kabri Peygamber'in (sas) kabri gibi düz yapıldı ve üzerine su serpiştirildi.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk, ona da Amr b. Osman b. Hânî, el-Kâsım b. Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

Âişe'nin huzuruna girdim ve dedim ki: "Ey Anneciğim! Bana Peygamber'in (sas) ve iki arkadaşının kabrini aç." O da üç kabri bana açtı. O kabirler birbirine yakın değildi, bitişik de değildi. Üzerlerine yumuşak kırmızı toprak yayılmıştı. el-Kâsım devamla dedi ki: " Peygamber'in (sas) kabrinin baş tarafta olduğunu gördüm. Ebû Bekir'in kabri onun (sas) başının hizasındaydı, Ömer'in başı ise Peygamber'in (sas) ayağının hizasmdaydı" Amr b. Osman, "el-Kâsım, onların kabirlerinin vasıflarını anlattı." dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes, Abdullah b. Dînar'ın şöyle dediğini haber verdi:

Abdullah b. Ömer'i Peygamber'in (sas) kabrinin yanmda dururken gördüm. O, Peygamber'e (sas) salat ve selam getiriyor; Ebû Bekir ve Ömer için dua ediyordu.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Akîl, bir adamın şöyle dediğini haber verdi: Ali'ye Ebû Bekir ve Ömer soruldu. O da cevaben şöyle dedi:

Onlar doğru yolda olan, doğru yola götüren, ıslah eden, başarılı hidayet önderleri idiler. Dünyadan karınları aç olarak gittiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize ed-Dahhâk b. Osman, ona da Umâre b. Abdullah b. Sayyâd, İbnü'l-Müseyyeb'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Kuhâfe, *Mekke*'de müthiş bir uğultu duydu. Bunun üzerine "Bu nedir?" diye sordu. Birisi ona, "Oğlun öldü." dedi. O da "Bu büyük bir felakettir.[291] Ondan sonra hilafet işini kim üzerine alacak?" dedi. "Ömer" dediler. O zaman, "O, buna layıktır." dedi.

[291] Bu kelime (ruz'ün - felaket), Leiden baskısında "raz'ün" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "ruz'ün" olduğu belirtilmektedir. Ben de III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. Nitekim sözlüklerde de bu form (ruz'ün) mevcuttur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şu'ayb b. Talha b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekir, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir Sıddîk'a, babası Ebû Kuhâfe altıda bir oranında varis oldu. Ebû Bekir'in malına çocukları Abdurrahman, Muhammed, Âişe, Esmâ ve Ümmü Külsûm ile iki eşi Esmâ bt. Umeys ve Belhâris b. el-Hazrecoğulları'ndan Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr'in kızı Habîbe varis oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Yahya b. Talha haber verdi; dedi ki: Mücâhid'i şunları söylerken duydum:

Ebû Kuhâfe ile Ebû Bekir Sıddîk'ten -Allah ona rahmet eylesin- [kendi payına düşen] miras konusunda konuşuldu. O "Ben bunu Ebû Bekir'in çocuklarına geri verdim." dedi.

[Dediler ki:] Ebû Kuhâfe, Ebû Bekir'den sonra sadece altı ay ve birkaç gün yaşadı. *Mekke*'de 97 yaşında iken hicrî 14. yılın Muharrem ayında vefat etti.

Bize Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi; dedi ki: Bize er-Rebî, Hibbân es-Sâiğ'in şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir'in mühründeki yazı "***Ni'me'l-Kadîru Allah*** [Allah ne güzel kudret sahibidir!]" idi.

Bize Ma'n b. İsa ile Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdiler; dediler ki: Bize Süleyman b. Bilâl, ona da Ca'fer b. Muhammed, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir Sıddîk sol eline yüzük takardı.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, ona da Eyyûb ile Hişâm, Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediğini haber verdiler:

Ebû Bekir Kur'ân'ı hıfzetmeden vefat etti.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Mu'âviye, ona es-Serî b. Yahya, Bistâm b. Müslim'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Ebû Bekir ve Ömer'e şöyle dedi: *"Benden sonra sizin ikinizin üstünde hiç kimse emir [yönetici] olmayacaktır."*

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn, Muhammed'den şunu nakletti:

Ebû Bekir, Ömer'e "Uzat elini, sana biat edelim!" dedi. Ömer, "Sen benden daha faziletlisin." dedi. Ebû Bekir, "Sen benden daha güçlüsün."

diye karşılık verdi. Ömer, "Senin faziletinle beraber benim gücüm de senindir." dedi. [Muhammed] dedi ki: Bunun üzerine Ömer ona biat etti.

Bize el-Hasan b. Musa el-Eşyeb haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr haber verdi; dedi ki: Bize Urve b. Abdullah b. Kuşeyr haber verdi; dedi ki:

Ebû Ca'fer ile karşılaştım. O, [daha önce] benim sakalımı tıraş etmişti. Bana "[Saçını ve sakalını] boyama işine ne dersin?" dedi. "Bu beldede o işi yapmayı hoş karşılamıyorum." dedim. O da "Vesime[292] ile boya! Ağzım hareket edinceye kadar ben onunla [saçımı sakalımı] boyuyordum." dedi. Sonra dedim ki: Sizin zahitlerinizden bazı ahmak kişiler, sakalı boyamanın haram olduğunu iddia ediyorlar. Onlar, Muhammed b. Ebû Bekir'e veya el-Kâsım b. Muhammed'e -Züheyr 'şüphenin kendisinin dışındakilerden kaynaklandığını' söyledi.- Ebû Bekir'in saç-sakal boyamasını sordular. [Kendisine soru sorulan kişi] 'O [saçını ve sakalını] kına ve çivit otu ile boyardı. İşte Sıddîk [böyle] boyardı.' dedi. Ben "Sıddîk mi?" diye sordum. O da "Evet, Bu kıblenin -veya bu *Kâbe*'nin- Rabbine yemin olsun ki O [boyama işini yapan kişi] Sıddîk idi." dedi.

Bize Vehb b. Cerîr haber verdi; dedi ki: Bize babam, el-Hasan'ın şöyle dediğini duyduğunu haber verdi:

Ebû Bekir'e biat edilince [insanlara] hitap etmek üzere ayağa kalktı. Vallahi ondan sonra onun bu konuşmasını asla hiçbir kimse yapmamıştır. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi:[293]"Sadede gelince, ben istemediğim halde bu işi üzerime aldım. Vallahi başka birinizin onu bana bırakmamasını çok arzu ettim. Dikkat edin! Şayet beni, size Allah Resûlü'nün (sas) davrandığı gibi davranmakla sorumlu tutarsanız [şunu iyi bilin ki] ben o sorumluluğu yerine getiremem. Allah Resûlü (sas), Allah'ın kendisini vahiy ile şereflendirdiği ve vahiyle koruduğu bir kul idi. Dikkat edin! Ben ise sadece bir insanım ve hiç birinizden üstün değilim. Beni [ve icraatlarımı dikkatle gözetleyip] izleyin! İstikameti tutturduğumu gördüğünüzde bana tabi olun! [İstikametten sağa sola] kaydığımı gördü-

[292] Vesime, *Yemen*'de yetişen yapraklarıyla saçın siyaha boyandığı bir bitki veya ağaçtır. (İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, el-Mektebetü'ş-Şâmile el-İsdârü's-Sânî 2.11, XII, 635.) (M).

[293] Bu kelime (kale-dedi), Leiden baskısında "kame-ayağa kalktı" diye geçmektedir. Abduh'un okuyuşu, "kale" şeklindedir. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasının da teyit ettiği gibi Abduh'un okuyuşu doğrudur.

ğünüzde beni doğrultun! Şunu da bilin ki benim, bana musallat olan bir şeytanım vardır. Öfkelendiğimi gördüğünüz zaman benden uzak durun ki saçlarınıza ve yüzlerinize dokunmayayım."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid haber verdi; dedi ki: Bize Dâvud b. Ebû Hind, ona da Ebû Nadre, Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde Ensâr'ın konuşmacıları ortaya çıktı. Onlardan birisi şöyle demeye başladı: "Ey Muhacirler topluluğu! Allah Resûlü (sas) sizden bir adamı yönetici yaptığı zaman onun yanına bizden bir adamı verirdi. Biz bu [hilafet] işini biri sizden, diğeri bizden olmak üzere iki kişinin üstlenmesi görüşündeyiz." [Ebû Sa'îd el-Hudrî devamla] dedi ki: "Ensâr'ın konuşmacıları bu minval üzerine birbirini takip etti. Ardından Zeyd b. Sâbit ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Allah Resûlü (sas) Muhacirlerden idi. Öyleyse halife de sadece Muhacirlerden olur. Biz Allah Resûlü'nün (sas) yardımcıları olduğumuz gibi [seçilecek] o halifenin de yardımcıları oluruz." Sonra Ebû Bekir kalktı ve şöyle dedi: "Ey Ensâr topluluğu! Allah [sizden de] yaşayanlara hayırla karşılık versin[294] ve sizin sözcünüzü [doğru yolda] sabit kılsın." Sonra devamla şöyle dedi: "Vallahi, siz bunun dışında bir şey yapsaydınız asla sizinle uzlaşmazdık."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Yahya b. Sehl b. Ebû Hasme, ona da babası, Muhammed'in dedesinin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülmelik b. Vehb, ona İbn Subeyhâ et-Teymî, ona da babaları, [Subeyhâ'nın] dedesi Subeyhâ'nın şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Abdurrahman b. Muhammed b. Ebû Bekir, ona babası, ona da Hanzale b. Kays ez-Zürakî, Cübeyr b. el-Huveyris'in şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Muhammed b. Hilâl, babasından şunu nakletti. Bazısının rivayeti diğerlerinkiyle karıştı:

Ebû Bekir Sıddîk'in *es-Sünh*'ta bilinen bir hazinesi vardı. O hazineyi hiç kimse korumuyordu. Ona, "Ey Allah Resûlü'nün halifesi! Hazineye onu koruyacak birisini tayin etmez misin?" denildi. O da cevaben, "Onun [çalınmasından] korkulmaz." dedi. "Niçin?" dedim. Dedi ki: "Üzerinde bir kilit vardır." [Râvi] dedi ki: "Ebû Bekir, hiçbir şey kalmayıncaya kadar içindekileri halka verirdi. Ebû Bekir *Medine*'ye taşınınca o hazineyi de taşıdı

[294] Buradaki "hay" kelimesi, "canlı" anlamında değil de "kabile" anlamında düşünülürse çeviri şöyle olur: "Allah sizi kabilenize -Ensar topluluğuna" hayırlı kılsın!" (M).

ve içinde oturduğu eve yerleştirdi. Ona *Kabeliyye* ve *Cüheyne* madenlerinden[295] çok mal geldi. Süleymoğulları'nın madeni de Ebû Bekir'in hilafeti döneminde fethedildi. O madenden bir kısmı, [orada toplanan] zekâtıyla beraber ona getirildi.[296] Bunlar hazineye konuyordu. Ebû Bekir o malları insanlara en küçük parçasına kadar [kuruşu kuruşuna] dağıtıyordu. Her yüz kişiye şu, şu miktar kadar düşüyordu. Ebû Bekir dağıtımda insanları eşit tutuyordu. Hür ile köle, erkek ile kadın, küçük ile büyük o dağıtımda eşitti. Deve, at ve silah alır, onları Allah yolunda kullanırdı. Bir sene badiyeden gelen ipekten dokunmuş elbiseleri sattı ve kışın *Medine* halkının dul kadınlarına dağıttı. Ebû Bekir ölüp defnedildiği zaman Ömer b. el-Hattâb emin [güvenilir kişileri] çağırdı ve onlarla birlikte Ebû Bekir'in hazinesine girdi. Ömer'in yanında Abdurrahman b. Avf, Osman b. Affân ve onların dışında başkaları vardı. Hazineyi açtılar ama orada ne bir dinar, ne de bir dirhem buldular. Sadece mal için [kullanılan] bir çuval buldular. Çuval silkelendi;[297] içinde sadece bir dirhem buldular. Bunun üzerine Ebû Bekir'e rahmet okudular. Allah Resûlü'nün (sas) zamanında *Medine*'de [malın ağırlığını ve değerini tespit eden] bir tartıcı vardı. Ebû Bekir'in yanında bulunan malı da tartardı. O tartıcıya Ebû Bekir'e gelen malların hangi değere ulaştığı soruldu. O, "200.000 [dirhem]." diye cevap verdi.

69. Talha b. Ubeydullah ﴿طَلْحَة بن عُبيد الله﴾

[Talha b. Ubeydullah] İbn Osman b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Teym b. Mürre. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Annesi es-Sa'be bt. Abdullah b. İmâd el-Hadramî'dir. Onun [es-Sa'be'nin] annesi de Âtike bt. Vehb b. Abd

[295] Kaynaklarda burada kastedilen şeylerin günümüzdeki anlamıyla maden olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bunların ne tür maden olduğu hakkında bir bilgiye ulaşamadık (M).

[296] Bu kelime (fekudime), Leiden baskısında "fekadime" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "fekudime" olduğu belirtilmektedir. Ben de Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşun tercih ettim. İhsan ve Atâ baskısında "fekadime" imlası mevcuttur.

[297] Bu kelime (fenüfidat-silkelendi), Leiden baskısında "fenukıdat-çözüldü" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "fenüfidat" olduğu belirtilmektedir. Ben de Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşun tercih ettim. İhsan ve Atâ baskısında "fenukıdat" imlası mevcuttur.

b. Kusay[298] b. Kilâb'tır. Kureyş'in başka hiçbir ferdi değil de sadece Vehb b. Abd, Rifâde'nin[299] sahibi idi.

Talha'nın Çocukları:

1-Muhammed: O, Seccâd'dır [çok secde eden, namaz kılan biridir]. Talha bu oğlunun adından künyesini almıştır. Babasıyla beraber *Cemel* günü öldürüldü.

2-İmrân b. Talha

Bu ikisinin annesi Hamne bt. Cahş b. Riâb b. Ya'mur b. Sabire b. Mürre b. Kebîr b. Ganm b. Dûdân b. Esed b. Huzeyme'dir. Onun [Hamne'nin] annesi Ümeyye bt. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

3-Musa b. Talha: Bunun annesi Temîmoğullarından Havle bt. el-Ka'kâ b. Ma'bed b. Zürâre b. Udes b. Zeyd'dir. [Babası] Ka'kâ adındaki şahsa, cömertliğinden dolayı "Fırat'ın akıntısı" denilirdi.

4-Yak'ûb b. Talha: Çok cömert idi. *el-Harre* günü öldürüldü.

5-İsmail

6-İshâk

Son üçünün annesi[300] Ümmü Ebân bt. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems'tir.

7-Zekeriya

8-Yusuf

9-Âişe

Son üçünün annesi, Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekir es-Sıddîk'tir.

10-İsa

11-Yahya

---

[298] İhsan Abbâs neşrinde yer almasına rağmen (İhsan Abbâs, Beyrut 1405/1985, III, 214) "بن كلاب و كان وهب بن" ibaresi, Atâ baskısında (Atâ, III, 160) sehven atlanmıştır (M).

[299] Rifâde, Cahliye devrinde Haşimoğulları'nın üstlendiği bir hizmetti. Herkes gücü yettiği kadar mal verir; bunlar toplanır; ekmek, yemek ve üzüm şırası satın alınırdı. Bu yiyecek ve içecekler hac mevsimi boyunca insanlara ikram edilirdi. (İbn Manzûr, III,181.) (M).

[300] Burada ki " ام ابان بنت عتبة بن ربيعة بن عبد شمس و زكرياء و يوسف وعائشة " ibaresi, İhsan Abbâs neşrinde yer almasma (İhsan Abbâs, Beyrut 1405/1985, III, 214) rağmen Atâ baskısında sehven atlanmıştır. (Atâ, III, 160-161) (M)

Son ikisinin annesi Su'dâ bt. Avf b. Hârice b. Sinân b. Ebû Hârise el-Mürrî'dir.

12-Ümmü İshâk bt. Talha

Bunu el-Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib nikâhladı, ondan Talha adlı bir çocuk dünyaya getirdi. Hasan'ın vefat etmesiyle dul kalınca Hüseyn b. Ali onu nikâhladı. Ondan da Fâtıma adlı bir kız çocuğu dünyaya getirdi. Ümmü İshâk'ın annesi el-Cerbâ'dır ki, o da Tay kabilesinden Ümmü'l-Hâris bt. Kasâme b. Hanzale b. Vehb b. Kays b. Ubeyd b. Tarîf b. Mâlik b. Ced'â'dır.

13- es-Sa'be bt. Talha

Bunun annesi ümmü veleddir.

14-Meryem bt. Talha

Bunun annesi de ümmü veleddir.

15-Sâlih b. Talha

Bu ölmüştür. Annesi Tağliboğulları'ndan esir alınan el-Fer'a bt. Ali'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana ed-Dahhâk b. Osman, ona da Mahreme b. Süleyman el-Vâlibî, İbrahim b. Muhammed b. Talha'nın şöyle dediğini anlattı:

Talha b. Ubeydullah şöyle dedi: *Busra[301]* çarşısına vardım. Bir de ne göreyim, manastırında bir rahip şöyle diyor: "Bu mevsimde gelenlere sorun, onların içinde harem bölgesinden birisi var mı?" Talha dedi ki: 'Evet, ben varım.' dedim. Rahip, "Henüz Ahmed ortaya çıktı mı?" diye sordu. "Talha, "Ahmed kimdir?" dedim. Rahip, "Abdullah b. Abdülmuttalib'in oğlu. Bu ay, onun orada ortaya çıkacağı aydır. O, peygamberlerin sonuncusudur. Ortaya çıkış yeri Harem bölgesidir. Hicret yeri *Nahl, Harre* ve *Sibâh*'tır. Ona koşmakta [başkaları tarafından] geçilmenden[302] seni sakındırırım." dedi. Talha devamla şöyle dedi: "Onun söylediği kalbimde yer etti. Hızla çıktım ve *Mekke*'ye geldim. 'Herhangi bir olay oldu mu?'

[301] Dımaşk'ın meşhur kasabalarından biridir (M).

[302] Bu kelime (tüsbeku-geçilirsin), Leiden baskısında "tesbiku-geçersin" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "tüsbeku" olduğu belirtilmektedir. Ben de Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşun tercih ettim. İhsan ve Atâ baskısında "tesbiku" imlası mevcuttur.

dedim. 'Evet, Abdullah'ın oğlu Muhammedü'l-Emin peygamberliğini ilan etti. Ebû Kuhâfe'nin oğlu da ona tabi oldu.' dediler. Çıktım, hemen Ebû Bekir'in yanma geldim ve 'Bu adama tabi oldun mu?' dedim. 'Evet, ona git, huzuruna gir ve tabi ol! Çünkü o hakka davet ediyor.' dedi. Talha, Ebû Bekir'e rahibin söylediğini aktardı. Bunun ardından Ebû Bekir, Talha ile beraber çıkıp Allah Resûlü'nün (sas) huzuruna girdi. Talha hemen Müslüman oldu ve Allah Resûlü'ne (sas) rahibin söylediklerini aktardı. Allah Resûlü (sas) de buna sevindi. Ebû Bekir ve Talha b. Ubeydullah Müslüman oldukları zaman Nevfel b. Huveylid b. el-Adeviyye bunları yakaladı ve her ikisini tek bir ipe bağladı. Teymoğulları o ikisine [bunun yapılmasına] mani olmadılar. -Nevfel b. Huveylid "Kureyş'in Aslanı" diye çağrılıyordu.- Bundan dolayı Ebû Bekir ve Talha'ya "اَلْقَرِينَانِ-iki kader yoldaşı" adı verildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ali b. Ebû Râfi'in mevlası Fâid haber verdi. Ona da Abdullah b. Sa'd, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye hicreti sırasında *Harrâr*'dan çıktığı zaman ertesi gün Talha b. Ubeydullah bir kervan içinde *Şam*'dan gelirken onunla karşılaştı. Allah Resûlü'ne (sas) ve Ebû Bekir'e *Şam* giysilerinden giydirdi. Allah Resûlü'ne (sas) *Medine*'deki Müslümanların kendisinin [gelişini] gecikmiş bulduklarını haber verdi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) seyrini hızlandırdı. Talha *Mekke*'ye gitti. İşini bitirdikten sonra Ebû Bekir'in ailesiyle beraber çıktı. Onları *Medine*'ye getiren odur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülcebbâr b. Umâre anlattı; dedi ki: Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın şöyle dediğini duydum:

Talha b. Ubeydullah *Medine*'ye hicret ettiği zaman Es'ad b. Zürâre'ye konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Talha b. Ubeydullah ile Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Yahya b. Talha, amcası İsa b. Talha'nın şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Mahreme b.

Bükeyr, babasından; o da Büsr b. Sa'îd'den nakletti: [İsa b. Talha ile Büsr b. Sa'îd] dediler ki:

Allah Resûlü (sas) Talha b. Ubeydullah ile Übey b. Ka'b'ı kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ona da ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Talha'nın evinin yerini tayin etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, el-Misver b. Rifâ'a'dan naklen Ensâr'dan olan Hâriseoğulları'ndan[303] Abdullah b. Miknef'in şöyle dediğini anlattı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: 'Bu rivayetin bir kısmını İbn Ebû Sebre'nin dışındakilerden duydum. Onlar şöyle dediler: Allah Resûlü (sas) Kureyş kervanının *Şam*'dan ayrılış vaktini beklerken *Medine*'den çıkışından on gece önce Talha b. Ubeydullah ile Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i, kervan hakkında istihbarat toplamak üzere gönderdi. Onlar [yola] çıktılar, sonunda *el-Havrâ* denen yere vardılar. Kervan onların yanından gelip geçinceye kadar orada ikamet etmeye devam ettiler. Haber, Talha ve Sa'îd'in dönüşünden önce Allah Resûlü'ne (sas) ulaştı. O da ashâbını çağırıp [topladı] ve kervanı yakalamak amacıyla çıktı. Kervan sahile çekildi ve hızlandı. Yakalanma endişesiyle hem gece, hem gündüz yol aldılar. Talha b. Ubeydullah ile Sa'îd b. Zeyd Allah Resûlü'ne (sas), onun *Medine*'den çıktığını bilmeden kervandan istihbarat getirmek amacıyla *Medine*'ye gitmek üzere [yola] çıktılar. Allah Resûlü'nün (sas) *Bedir*'de Kureyş'ten bir grupla karşılaştığı gün onlar da *Medine*'ye vardılar. Ardından Allah Resûlü'ne (sas) ulaşmak amacıyla *Medine*'den çıktılar. Allah Resûlü (sas) *Bedir* dönüşünde *Melel* ile *Seyyâle* arasındaki doğru yolun üzerinde yer alan *Turbân*[304] denilen yerde onlarla karşılaştı. Bu sebeple Talha ve Sa'îd [*Bedir*] vakasına şahit olmadılar. Allah Resûlü (sas) onları, *Bedir*'de [elde edilen ganimetlere] pay ve ücretleriyle ortak etti. Böylece onlar da *Bedir*'e tamk olanlar gibi

[303] Buradaki "min hâriseti'l-Ensâr" ibaresi, Leiden ve onu takip eden baskılarda yanlış olarak "an hâriseti'l-Ensâr" diye geçmektedir. Doğrusu Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında (min olarak) mevcuttur. Ayrıca bunun için bkz. *Tehzîbu'l-Kemal*, c. XVI, s. 176.

[304] *Turbân*, *Melel*'in bir köyüdür ki *Medine*'ye bir gecelik uzaklıktadır.

oldular. Talha, Allah Resûlü (sas) ile beraber *Uhud* savaşına katıldı. O gün insanların kaçıştığı sırada o, onunla (sas) beraber sebat edenler arasındaydı ve ölüm üzerine ona biat etmişti. *Uhud* günü Mâlik b. Züheyr, Allah Resûlü'ne (sas) [bir ok] atmıştı. Talha elini Allah Resûlü'nün yüzüne siper etti. [Ok] serçe parmağına isabet etti ve o parmak sakat kaldı. Ok parmağına isabet ettiğinde "Hassi [Ah]" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) *"Şayet 'Bismillah' deseydi cennete girerdi."* buyurdu.İnsanlar bakıyordu. O gün Talha'nm başına haç şeklinde [kılıç yarası] isabet etmişti. Müşriklerden bir adam ona, -bir darbe o karşıdan gelirken [önden], bir darbe de sırtını dönmüş uzaklaşırken [arkadan] olmak üzere- iki darbe indirdi. Ondan çokça kan akmıştı. Dırâr b. el-Hattâb el-Fihrî diyordu ki: "Vallahi o gün ona darbeyi ben indirdim." Talha *Hendek* ve diğer seferlerin hepsine Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı.

Bize Abdullah b. Nümeyr, Ubeyd'in iki oğlu Ya'lâ ve Muhammed ile el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler. Onlara da Zekeriya b. Ebû Zâhide, Âmir eş-Şa'bî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Uhud günü Allah Resûlü'nün (sas) burnu ve ön dişleriyle azı dişleri arasındaki bir dişi yara aldı. Talha b. Ubeydullah eliyle Allah Resûlü'nü (sas) korudu. Eli isabet aldı ve parmağı sakat kaldı.

Bize Ebû Üsâme, ona İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi; dedi ki: Bize Kays haber verdi; dedi ki:

Talha'nın iki parmağını sakatlanmış olarak gördüm. O iki parmağıyla *Uhud* günü Peygamber'i (sas) korumuştu.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Sâlih b. Musa, ona da Mu'âviye b. İshâk, Talha'nın iki kızı Âişe ile Ümmü İshâk'ın şöyle dediklerini haber verdi:

Babamız *Uhud* günü yirmi dört yerinden yaralandı. Bu yaralardan biri başında oluşan dört uçlu bir yarıktı. Ayrıca onun bacak damarı kesilmişti, parmağı sakat kalmıştı. Diğer yaralar ise bedeninin başka yerlerindeydi. Allah Resûlü'nün (sas) ön dişleriyle azı dişleri arasındaki iki dişi kırılmış ve yüzü yarılmışken ona baygınlık gelmişti. Allah Resûlü (sas) baygın iken Talha onu taşıdı ve geri geri giderek çekildi. Müşriklerden biri ona her yetiştiğinde Resûlullah'ın (sas) önünde onu korumak için savaştı. Nihayet onu (sas) dağ yoluna [ya da iki dağın arasındaki geçide] yaslandırdı.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. el-Mübârek haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Yahya b. Talha haber verdi; dedi ki: Bana İsa b. Talha, müminlerin annesi Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir bana şunları anlattı: "*Uhud* günü Allah Resûlü'ne (sas) dönen kişilerin ilki ben idim. Allah Resûlü (sas) bize Talha'yı kast ederek *'Arkadaşınıza bakın!'* dedi. Biz Allah Resûlü'ne (sas) yönelmişken o, kan kaybediyordu ve buna aldırmıyordu."

İshâk b. Yahya dedi ki: Ayrıca bana Musa b. Talha haber verdi; dedi ki:

Talha o gün yetmiş beş veya otuz yedi darbe aldı. [Bu darbelerden dolayı] alnında kare şeklinde yara oluştu, bacak damarı kesildi, başparmağını takip eden [işaret] parmağı sakat kaldı.

Abdullah b. el-Mübârek dedi ki: Yine bana Muhammed b. İshâk, ona Yahya b. Abbâd, ona babası, ona [Abbâd'ın] dedesi, ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'nü (sas) şöyle derken duydum: *"Talha [cenneti kendisine] vacip kıldı."*

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Sâlih b. Musa, ona Mu'âviye b. İshâk, ona da Âişe bt. Talha, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ben Allah Resûlü'nün (sas) evindeydim. Onun arkadaşları da evin avlusundaydı. Onlarla benim aramda bir perde vardı. O sırada Talha b. Ubeydullah geldi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *"Adağını yerine getirmiş olarak yeryüzünde yürüyen bir adama bakıp sevinmek isteyen kişi Talha'ya baksın!"*[305]

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Yahya b. Talha haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Talha anlattı; dedi ki:

Mu'âviye'nin huzuruna girdim, "Sana bir müjde vereyim mi?" dedi. Ben de "Evet [ver!]" deyince şöyle dedi: Allah Resûlü'nü (sas) şunu söylerken duydum: *"Talha, adağını yerine getirenlerdendir."*

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne,[306] ona da Husayn, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

---

[305] Bu hadis-i şerifte *"Müminlerden öyle yiğitler vardır ki Allah'a verdikleri sözü yerine getirip sadakatlerini ispat ettiler Onlardan kimi adağını ödedi, canını verdi, kimi de şehitliği gözlemektedir. Onlar verdikleri sözü asla değiştirmediler."* mealindeki Ahzâb 33/23. ayete telmih vardır (M).

[306] Bu isim (Avâne) İhsan ve Atâ baskısında yanlış olarak Uvâne diye geçmektedir.

Allah Resûlü (sas), *"Adağını yerine getirmiş bir adama bakmak isteyen kişi Talha b. Ubeydullah'a baksın!"* dedi.

Husayn dedi ki: Talha o gün Allah Resûlü'nü (sas) savunmak için savaştı ve nihayet bu uğurda yaralandı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, ona Şerîk, ona da Ebû İshâk, Peygamber'in (sas) Talha'yı on kişilik bir seriyyeye [komutan olarak] gönderdiğini ve "Parolanız 'Ey on' sözüdür."[307] dediğini haber verdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk, Ebû İshâk'ın şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas) dokuz kişilik bir seriyye gönderdi. Talha b. Ubeydullah ile onların sayısını ona tamamladı ve "Parolanız 'On' sözcüğüdür."dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Talha'yı tarif eden birinin şöyle dediğini duydum:

O esmer bir adamdı. Ne fazla kıvırcık, ne de tam düz olan saçları [gür ve] çoktu. Yüzü güzel, burnu ince idi. Yürüdüğü zaman hızlı yürürdü. Saçını [boyamak suretiyle] değiştirmezdi. Ebû Bekir ve Ömer'den rivayet nakletmiştir.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Talha ailesinin mevlası Amr b. Osman, Ebû Ca'fer'in şöyle dediğini haber verdi:

Talha b. Ubeydullah, aspur [yalancı safran] bitkisiyle boyanmış elbiseler giyerdi.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Füleyh b. Süleyman, Nâfi'den; o da Ömer'in mevlası Eslem'den şunu nakletti:

Ömer, Talha b. Ubeydullah'ın üzerinde, ihramlı iken kırmızı çamurla boyanmış iki elbise görünce, "Ey Talha! Bu iki elbise de neyin nesi?" dedi. O da cevaben, "Ey Müminlerin Emiri! Sadece onları özlü [kırmızı] çamurla boyadık." deyince Ömer şöyle dedi: "Ey topluluk! Siz gerçekten insanların kendilerine uydukları önderlersiniz. Şayet cahil bir kimse senin üzerindeki şu iki elbiseyi görse 'Talha ihramlı iken boyanmış elbiseler giymiş.' der."

---

[307] Seriyyeye katılanların sayısı on kişi olduğu için böyle bir parola belirlenmiş olabilir (M).

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk, Nâfi'den; o da Safiyye bt. Ebû Ubeyd'den ya da Eslem'den şunu nakletti:

Ömer, Talha b. Ubeydullah'ın üzerinde, kırmızı çamurla boyanmış iki elbise görünce, "Ey Talha! Bu da nedir?" dedi. O da cevaben "Ey Müminlerin Emiri! O sadece özlü çamurdur." deyince Ömer şöyle dedi: "Ey topluluk! Siz gerçekten kendilerine tabi olunan önderlersiniz. Şayet cahil bir kimse seni [bu vaziyette] görse 'Talha ihramlı iken boyanmış elbiseler giymiş.' der. İhramlı kişinin giyeceği en güzel elbise, beyaz [renkli] olandır. İnsanların kafasını karıştırmayın!"

Bize el-Fadl b. Dükeyn ile Muhammed b. Ömer haber verdiler; dediler ki: Bize İsrâîl şöyle dedi: İmrân b. Musa b. Talha'yı, babasından naklen şunları söylerken duydum:

Talha b. Ubeydullah, *Cemel* günü parmağında altın yüzük olduğu halde öldürüldü.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Kays b. er-Rebî, ona da İmrân b. Musa b. Talha, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Talha'nın parmağında üzerinde kırmızı bir yakut bulunan altın bir yüzük vardı. Onu çıkardı ve yerine *Yemen* boncuğu[308] taktı. O boncuk parmağında iken *Cemel* günü yaralandı ve öldü. -Allah rahmet eylesin!-

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi; dedi ki:

Talha b. Ubeydullah'ın geliri[309] tam 1.000 [dirhem] idi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn, ona da Süfyân b. Uyeyne, Talha b. Yahya'nın şöyle dediğini haber verdi:

Ninem Su'dâ bt. Avf el-Mürriyye[310] bana şunu anlattı: Bir gün Talha'nın yanına vardım ve [onu düşünceli görünce] dedim ki: "Hayırdır, seni

[308] Burada Muhakkikin harekelediği bu kelimenin (el-ciz'atü) metne en uygun manasını tercih ettik. Ancak bu mana bağlama pek uygun düşmüyor. Zira boncuk, yüzük gibi parmağa takılmaz. Söz konusu kelimenin ilk harfi fetha ile okunursa o zaman "el-cez'u" kelimesinin müennesi olur. Bunun anlamı şudur: Değişik renkli birbirine parelel yuvarlak çizgileri olan bir çeşit akik. Bu durumda Talha'nın altın yüzüğü çıkarıp akik taşından bir yüzüğü taktığı anlaşılabilir ki bu bağlama daha uygun görünüyor (M).

[309] Bu kelime (galletü-gelir), Atâ baskısında (III, 165) doğru yazılmışken burada yanlış olarak "gallehü" diye geçmektedir (M).

[310] Bu hanım, Talha b. Ubeydullah'ın eşlerinden biridir (M).

ailenle ilgili bir şeyin rahatsız ettiğini görüyorum. [Şayet öyleyse söyle, sıkıntını giderip] senin gönlünü alalım." O da "Evet, kişinin helali sensin[311] [benim zevcem sensin]. Ancak benim bir miktar malım var ve bu beni düşündürüyor veya üzüyor." dedi. [Bunun üzerine ninem] "Onu taksim et!" deyince o da hemen cariyesini çağırıp "Eşe dosta git, [onları çağır!]" demiş ve hemen malı dağıtmaya başlamış. Nineme "Mal ne kadardı?" diye sorduğumda "400.000" dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm, el-Hasan'dan şunu nakletti:

Talha b. Ubeydullah kendisine ait bir araziyi Osman b. Affân'a 700.000 bin [dirheme] sattı. Osman paraları alıp Talha'ya geldiğinde Talha şöyle dedi: "Yanında bu kadar parayla evinde geceleyen ve kapısını Allah'ın emrinden neyin çalacağı bilinmeyen bir adam gerçekten Allah hakkında aldanmıştır."[312] Akabinde Talha, geceyi onun elçileri *Medine* sokaklarında o parayı dağıtırken geçirdi. Nihayet sabahlayınca paradan yanında bir dirhem bile kalmamıştı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn, ona Süfyân b. Uyeyne, ona Mücâlid, ona da Âmir, Kabîsa b. Câbir'in şöyle dediğini haber verdi:

Talep olmaksızın, Talha b. Ubeydullah'tan daha çok mal veren hiçbir kimse görmedim.

Bize el-Fadl b. Dükeyn, ona Süfyân b. Uyeyne, ona da İbn Ebû Hâlid, İbn Ebû Hâzim'in şöyle dediğini haber verdi:

Talha b. Ubeydullah'ı -ki o Kureyş'in yumuşak huylu olan insanlarından sayılırdı- şunu söylerken duydum: "Adama isnat edilecek en küçük ayıp, evinde oturmasıdır."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail, ona da Kays, Talha b. Ubeydullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

Erkek şahsa isnat edilecek en küçük ayıp, evinde oturmasıdır.

---

[311] Buradaki "sen" anlamına gelen " انت -enti" kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde doğru yazılmasına (İhsan Abbâs, III, 220) rağmen Atâ baskısında (III, 165) "ألأت" şeklinde yanlış yazılmıştır (M).

[312] Bu kelime (leğarîrun-aldanmıştır), Leiden baskısında "el-Azîzü - Aziz olan Allah'ın emrinden" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'un okuyuşunun "leazîzü" olduğu belirtilmektedir. Ancak bunun "leğarîrun" olması da caizdir. Nitekim Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki imla böyledir. Diğer baskılarda ise "el-Azîz" imlası mevcuttur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, ona da Mahreme b. Süleyman el-Vâlibî, İsa b. Talha'nın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Muhammed Talha, Irak'tan her gün tam 1.000 dirhem ve iki danik[313] gelir elde ediyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Talha b. Ubeydullah, *Irak*'tan 400.000 [dirhem] ile 500.000 [dirhem] arasında bir gelir elde ediyordu. *Serât*'tan[314] gelen geliri ise yaklaşık 10.000 dinar idi. Bu miktar biraz az veya çok olabilir. Ayrıca onun başka gelirleri de mevcuttu. Teymoğulları'ndan hiçbir kimseyi muhtaç olarak bırakmaz, onun ve ailesinin zaruri ihtiyaçlarını karşılardı. Yine onlardan evli olmayanları evlendirir, fakirleri istihdam eder, borçlu olanların borcunu öderdi. Her sene geliri geldiğinde mutlaka Âişe'ye 10.000 [dirhem] gönderirdi. Subayha et-Teymî'nin 30.000 dirhemlik borcunu ödemişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Yahya, Musa b. Talha'dan naklen şunu anlattı:

Mu'âviye, kendisine [Musa'ya], "Ebû Muhammed -Allah ona rahmet eylesin!- aynî maldan ne kadar miras bıraktı?" diye sorunca Musa şöyle demiş: 2.200.000 dirhem ile 200.000 dinar. Onun malı artmıştı. *Serât* ve diğer yerlerden gelen gelirlerinden başka sadece *Irak*'tan her sene 100.000 [dirhemlik] gelir elde ediyordu. *Medine*'deki ailesinin yıllık zaruri gıda ihtiyacını *Kanât*[315] denilen vadideki bir çiftlikten temin ediyordu. [Bu tarlada] su taşımak için kullanılan 20 hayvanla ekim yapıyordu. O, *Kanât* adlı vadide buğday eken ilk kişidir. Mu'âviye [onun hakkında] şöyle dedi: Övgüye layık, cömert ve şerefli olarak yaşadı; fakir olarak öldürüldü. -Allah ona rahmet eylesin!-

---

[313] Danik (الدانق), dirhemin altıda biridir (M).

[314] Serât hakkında biçok tarif mevcuttur. Onlardan yaygın oaln birkaçı şöyledir: San'a civarında yüksek bir dağ, *Tâif* civarında bir dağ, *Tihâme* ile *Yemen*'i ayıran dağlar ve arazi. (Yakut el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, el-Mektebetü'ş-Şâmile el-İsdâru's-Sânî 2.11, III, 204) (M).

[315] Kanât (القناة), *Medine*'nin üç vadisinden biridir. (Yakut el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, el-Mektebetü'ş-Şâmile el-İsdâru's-Sânî 2.11, IV, 401) (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, ona da Muhammed b. Zeyd b. el-Muhâcir, İbrahim b. Muhammed b. Talha'nın şöyle dediğini anlattı:

Talha b. Ubeydullah'm taşınır ve taşınmaz mallarla altın ve gümüş paradan bıraktığı mirasın değeri 30.000.000 dirhem idi. Bunun 2.200.000 dirhem ile 200.000 dinarı nakit para idi. Geriye kalan ise nakit paranın dışındaki [menkul ve gayr-i menkul] mallardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Yahya, kendisinin ninesi ve [aynı zamanda babası] Yahya b. Talha'nın annesi olan Su'dâ bt. Avf el-Mürriyye'nin şöyle dediğini haber verdi:

Talha b. Ubeydullah -Allah ona rahmet eylesin!- haznedarının elinde 2.200.000 dirhem varken öldürüldü. Onun taşınır ve taşınmaz mallarına toplam 30.000.000 dirhem değer biçildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Recâ el-Eylî, ona da Yezîd b. Ebû Habîb, Ali b. Rebâh'ın şöyle dediğini anlattı: Amr b. el-Âs, kendisine şunun anlatıldığını söyledi:

Talha b. Ubeydullah, her birinin içinde üç kıntâr[316] altın bulunan 100 adet torba miras bıraktı. Torbanın öküz derisi olduğunu duydum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, ona da Mahreme b. Süleyman el-Vâlibî, es-Sâib b. Yezîd'in şöyle dediğini haber verdi:

Talha b. Ubeydullah ile hem seferde, hem de mukim iken arkadaşlık ettim. Buna rağmen dirhem [para], giyecek ve yiyecek konusunda ondan daha fazla cömert birisine asla vakıf olmadım.[317]

---

[316] Aynı zamanda "çok mal" anlamına da gelen bu kelime, üzerinde ittifak edilmemiş bir ölçü birimidir: Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği bir hadise göre 12.000 ukıyye, İbn Abbas'm rivayet ettiği bir hadise göre 100 miskal, bir öküz derisini dolduran altın ya da gümüş, 100 ukıyye altın ya da gümüş, 1000 ukıyye altın ya da gümüş, 4000 dinar ya da dirhem. Çoğunlukla 4000 dinar olarak kabul edildiği söylenmektedir. Günümüzde ise *Mısır*'da yüz rıtıldır ki bu da 44,928 kilograma tekabül etmektedir (M).

[317] Bu kelime (ehbur-bilirim, vakıf olurum), Leiden baskısında "uhber-haber verilirim" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "ehbur" olduğu belirtilmektedir. Ben de III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşun tercih ettim. Nasare gibi birinci babdan olan bu fiil, sözlüklerde şöyle geçmektedir: "habere bil-emri" ifadesi "o işi bildi" anlamındadır.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Yine bana İsmail b. Ebû Hâlid'den sema yoluyla rivayette bulunan biri, Hakîm b. Câbir el-Ahmesî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Cemel günü Talha b. Ubeydullah şöyle dedi: "Biz Osman'ın [şehit edilmesi] konusunda gevşek ve ikiyüzlü davrandık. Bugün onun uğrunda kanlarımızı dökmekten daha faziletli hiç bir şey bulamayız. Ey Allah'ım! Sen razı oluncaya kadar bugün benden Osman için [her şeyimi] al!"

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Avf bize haber verdi; dedi ki:

Bana ulaştı ki Mervân b. el-Hakem, Talha Âişe'nin yanında dururken ona bir ok attı. Ok onun dizine isabet edince şöyle dedi: 'Vallahi senden sonra Osman'ın katilini asla talep etmeyeceğim.' Daha sonra Talha mevlasına 'Bana bir yer bul!' dedi. Mevlası, 'Buna gücüm yetmez.' deyince o da şöyle dedi: 'Vallahi bu Allah'ın gönderdiği bir oktur. Ey Allah'ım! Sen razı oluncaya kadar bugün benden Osman için [her şeyimi] al!' Sonra bir taşa yaslandı ve [oracıkta] öldü.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn, Nâfi'in şöyle dediğini haber verdi:

Mervân atların arasında Talha ile beraberdi. Talha'nın zırhında bir delik gördü ve ona ok atıp öldürdü.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe, Katâde'nin şöyle dediğini haber verdi:

Talha'ya ok atıldı. Bunun üzerine atı hızlandı ve koştu. Böylece Temîmoğulları'nın arasında öldü. [Ölmeden önce] şöyle dedi: "Vallahi bir ihtiyarın yere yıkılışı ziyan edildi."[318]

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Kurre b. Hâlid'den; o da Muhammed b. Sîrîn'den şunu nakletti:

İnsanlar [savaşta] geri çekilip tekrar hücum ettikleri sırada Mervân, Talha'ya bir okla saldırdı ve onu yaralayıp öldürdü.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bana Ebû el-Hubâb el-Kelbî'den sema yoluyla rivayette bulunan biri, Kelb kabilesinden bir ihtiyarın kendisine şunları anlattığını haber verdi:

---

[318] Talha b. Ubeydullah, bu sözüyle ya kendisinin ya da Osman'ın boşu boşuna öldürülüp kanının heder edildiğini kastetmiş olabilir (M).

Abdülmelik b. Mervân'ı şöyle derken duydum: Şayet Müminlerin Emiri Mervân bana Talha'yı öldüren kişinin kendisi olduğunu söylemeseydi Talha'nın çocuklarından hiçbirini bırakmaz, Osman b. Affân'ın [kanına] karşılık öldürürdüm.

Bana Ebû Üsâme, İsmail b. Ebû Hâlid'in şöyle dediğini haber verdi; dedi ki: Bana Kays b. Ebû Hâzim haber verdi; dedi ki: *Cemel* günü Mervân b. el-Hakem, Talha'nın dizine ok attı. Kan sürekli akmaya başladı. Kanı [bir tıkaçla] tuttukları zaman duruyor, [tıkacı] bıraktıkları zaman kan tekrar akıyordu. Talha, "Vallahi bundan sonra onların okları bize ulaşmaz." dedi ve sonra da şöyle devam etti: "Bırakın onu! O, Allah'ın gönderdiği bir oktur." Talha [bu sözlerin] ardından öldü. Onu nehrin kıyısına defnettiler. Ailesinden biri [rüyasında] onun şöyle dediğini gördü: "Beni bu sudan kurtarmaz mısınız? Gerçekten ben suya battım." Bu sözü üç defa söylemiş. Bunun üzerine onun yeşil kabrini kazıp açtılar. Sanki o kabir su yolu [kuyusu] gibi [olmuş]. Kabrin suyunu tamamen çekip boşalttılar. Sonra onun cesedini çıkardılar. Bir de ne görsünler! Sakalından ve yüzünden yere temas eden kısımları toprak yemiş. Akabinde Ebû Bekre'nin evlerinden birini satın alıp onu oraya defnettiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muhammed b. Talha, Muhammed b. Zeyd b. el-Muhâcir'in şöyle dediğini haber verdi:

Talha b. Ubeydullah, *Cemel* günü öldürüldü. -Allah ona rahmet eylesin!- O gün Perşembe idi ve hicretin 36. senesinin Cemâziyelâhir ayının 10. günüydü. O, öldürüldüğü gün altmış dört yaşındaydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Yahya, İsa b. Talha'nın şöyle dediğini söyledi: Talha 62 yaşında iken öldürüldü.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Mâlik el-Eşca'î, Talha'nın kölesi Ebû Habîbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

İmrân b. Talha, *Cemel* vakasına katılanlardan ayrıldıktan sonra Ali'nin huzuruna girdi. Ali onu "Hoş geldin!" diyerek karşıladı ve şöyle dedi: Gerçekten ben, Allah'ın beni ve seni, kendileri hakkında Allah'ın şöyle buyurduğu kimselerden eylemesini ümit ediyorum: ***"Dost ve kardeş olarak,***

divanlar üzerinde karşı karşıya otururlar."[319] Ebû Habîbe devamla dedi ki: Bu söz üzerine serginin kenarında oturan iki kişi, "Allah bunu yapmayacak kadar âdildir. Daha dün onları öldürüyordunuz, [sonra da] Cennet'te divanlar üzerinde karşılıklı oturan kardeşler olacaksınız, öyle mi?" dediler. Ali de onlara "Kalkın, en uzak ve ırak yere [def olup gidin!] Şayet ben ve Talha değilsek, öyleyse kimdir o?" dedi. Ebû Habîbe yine devamla dedi ki: Sonra Ali, İmrân'a şöyle dedi: "Babanın kendisinden çocuk sahibi olduğu (ümmü veled olan) cariyelerinden geride kalan ailen nasıl? O yıllarda elinizden almak maksadıyla arazinize el koymadık. Sadece insanlar yağmalar korkusuyla onu aldık. Ey Falan! Onunla beraber İbn Karaza'ya git ve ona şu emrimi söyle: 'Ona arazisini ve o yılların mahsulünü versin!' Ey kardeşimin oğlu! Bir ihtiyacın olursa bize gel!"

Bize Abdullah b. Nümeyr, Talha b. Yahya'nın şöyle dediğini haber verdi. Bana Ebû Habîbe şunları söyledi:

İmrân b. Talha, Ali'ye geldi. Ali ona, "Ey kardeşimin oğlu, buraya gel!" dedi ve onu minderine oturtup şöyle dedi: "Vallahi gerçekten benimle şunun babasının Allah'ın kendileri hakkında şöyle buyurduğu kimselerden olmamızı ümit ediyorum: "***Onların kalplerindeki kini söküp çıkarmışızdır. Dost ve kardeş olarak, divanlar üzerinde karşı karşıya otururlar.***"[320]Bunun üzerine İbnü'l-Kevvâ, Ali'ye, "Allah bunu yapmayacak kadar âdildir." dedi. Ali kırbacıyla ona doğru doğruldu, ona vurdu ve "Annesi ölesice! Sen ve arkadaşların, bunu inkâr mı ediyorsunuz?" dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebân b. Abdullah el-Becelî anlattı; dedi ki: Bana Nu'aym b. Ebû Hind anlattı; dedi ki: Bana Rib'î b. Hirâş anlattı; dedi ki:

Gerçekten ben Ali'nin yanında oturuyordum. Birden Talha'nın oğlu çıkageldi, Ali'ye selam verdi. Ali ona "Hoş geldin!" deyince o da "Hoş bulduk, Ey Müminlerin Emiri! Babamı öldürdün, malımı aldın, değil mi?" dedi. Ali cevaben şöyle dedi: "Malına gelince o hazinede ayrı tutulmuştur. Mâlik'e git ve onu al! Senin 'Babamı öldürdün.' sözüne gelince gerçekten benimle senin babanın, Allah'ın kendileri hakkında şöyle

[319] Hicr 15/47.
[320] Hicr 15/47.

buyurduğu kimselerden olmamızı ümit ediyorum: ***"Onların kalplerindeki kini söküp çıkarmışızdır. Dost ve kardeş olarak, divanlar üzerinde karşı karşıya otururlar."***[321] Bu söz üzerine Hemdân kabilesinden tek gözü kör bir adam "Allah bunu yapmayacak kadar âdildir." dedi. Ali köşkü çınlatan bir çığlıkla bağırdı ve "O kişiler, biz olmayacağız da ya kim olacak?" dedi.

Bize Hafs b. Ömer el-Havdî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeyde b. Ebû Rayta haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Humeyde Ali b. Abdullah ez-Zâ'inî haber verdi; dedi ki:

Ali *Kûfe*'ye geldiği zaman Talha b. Ubeydullah'ın iki oğluna [haber] gönderdi. [Onları yanına çağırttı.] Onlara şunları söyledi: "Ey kardeşimin iki oğlu! Arazinize gidin ve onu alın. Şüphesiz ben, sadece[322] insanlar kapmasın diye o araziye el koymuştum. Gerçekten benimle babanızın Allah'ın, Kitabında şu şekilde bahsettiği kişilerden olmamızı ümit ediyorum: ***"Onların kalplerindeki kini söküp çıkarmışızdır. Dost ve kardeş olarak, divanlar üzerinde karşı karşıya otururlar."***[323] Tek gözü kör el-Hâris el-Hemdânî, "Allah bunu yapmayacak kadar âdildir." dedi. Bunun üzerine Ali, onun yakasına yapıştı ve iki defa "Annesi ölesice! Öyleyse kim [olacak onlar]?" dedi.

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr, ona Zeyd b. Ebû Üneyse, ona da Muhammed el-Ensârî, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Cemel günü bir adam gelerek "Talha'nın katiline [Ali'nin yanma girmek için] izin verin!" dedi. [Muhammed el-Ensârî'nin babası], "Ali'nin 'Onu Cehennemle müjdele!' dediğini duydum." dedi.

70. Suheyb b. Sinân ﴿صُهَيْب بن سِنان﴾

[Suheyb b. Sinân] İbn Mâlik b. Abduamr b. Ukayl b. Âmir b. Cendele b. Cezîme[324] b. Ka'b b. Sa'd b. Eslem b. Evs Menât b. en-Nemir b. Kâsıt b.

---

[321] Hicr 15/47.

[322] Burada "sadece" diye çeviriye dâhil ettiğimiz hasr ifadesi olan " انما -innemâ" kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde yer almasına (İhsan Abbâs, III, 225) rağmen Atâ baskısmda (Atâ, III, 169) yazılmamıştır (M).

[323] Hicr 15/47.

[324] Bu isim (Cezîme) III. Ahmed nüshasında ve Leiden baskısında "Huzeyme" diye geçmektedir. Her ikisindeki imla da yanlıştır. Doğrusu Chester Beatty nüshasında mevcuttur.

Hinb b. Efsâ b. Du'mî b. Cedîle b. Esed b. Rebî'a b. Nizâr. Annesi Selmâ bt. Ka'îd b. Mehîd b. Huzâ'a b. Mâzin b. Mâlik b. Amr b. Temîm'dir. Babası Sinân b. Mâlik ya da amcası, Kisrâ'nın *Übülle*'deki[325] idarecisiydi. Evleri *Mevsıl* arazisindeydi. *el-Cezîre* ile *Mevsıl* civarında *Fırat*'ın kıyısında yer alan bir köyde yaşadıkları sırada Bizanslıların bölgeye baskın yaptıkları ve daha küçük bir çocuk olan Suheyb'i esir aldıkları söylenir. Amcası [onlara] şöyle dedi:

Size Allah'ı hatırlatıyorum, [Allah'tan korkun!] Nemir kabilesine mensup çocuk var ya!
Benim ailem en-Nebî'de iken onu Rumlar alıp kaçırdı.[326]

[Ravi] dedi ki: *en-Nebî'*, onun ailesinin olduğu köydür. Böylece Suheyb, Rum diyarında büyüdü. Bu sebeple Arapçaya dili dönmez oldu. Kelb kabilesi onu Bizanslılardan satın aldı ve *Mekke*'ye getirdi. Abdullah b. Cüd'ân et-Teymî onu onlardan satın aldı ve azat etti. Suheyb, Abdullah b. Cüd'ân vefat edinceye ve Allah'ın Peygamber (sas) için fazileti irade edip İslâm nimetini ihsan ederek onu peygamber olarak göndermesine kadar Abdullah ile birlikte *Mekke*'de ikamet etti.

Suheyb'in ailesi ve çocukları ise şöyle diyorlar: Hayır, [vakıa bu anlatılan gibi değil,] aksine o ergenlik çağına girip aklı kemale erdiği zaman Rumlardan kaçtı ve *Mekke*'ye geldi. Abdullah b. Cüd'ân ile [onun vasıtasıyla kabilesine intisap etmek üzere] anlaşma yaptı ve Abdullah ölünceye kadar onunla ikamet etti. Suheyb, [yüzü ve teni] çok kırmızı olan bir adamdı. Ne uzun, ne de kısaydı. Ama boyu kısaya daha yakındı. Başındaki saçı gürdü ve saçını kınayla boyardı.

Muhakkikin Huzeyme olarak yanlışlığını tespit ettiği bu isim, "Cüzeyme" olabilir. Çünkü Atâ baskısında (Atâ, III, 170) "Cüzeyme" imlası mevcuttur (M).

[325] *Übülle*, *Basra* yakınlarında deniz kıyısında İran hakimiyetinde olan önemli bir ticaret merkezidir (M).

[326] Bu beyit, Leiden baskısında "ünşidu'llahe el-gulâmu'n-Nemirî dücce ve ehlî bi's-Senî-Size Allah'ı hatırlatırım! Nemir kabilesine mensup delikanlı, benim ailem Senî köyünde iken kaçırıldı.- " ifadesiyle şiir olarak değil de nesir şeklinde geçmektedir. Aynı ifade Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında ise şiir olarak geçmektedir. Oysa bu aruz veznine göre doğru bir metin değildir. Bizim buraya aldığımız doğru metin el-Hâkim'in *Müstedrek*'inde (III, 449) mevcuttur.

Bize Süleyman b. Harb ile Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Ma'rûf b. Ebû Ma'rûf el-Cezerî'nin şöyle dediğini haber verdi: Muhammed b. Sîrîn'i, şunları söylerken duydum:

Suheyb Araplardan, [yani] en-Nemir b. Kâsıt kabilesinden idi.

Bize İsmail b. İbrahim, ona Yunus, ona da el-Hasan, Allah Resûlü'nün (sas) şöyle buyurduğunu haber verdi:

Suheyb [fazilet yarışında] Rumların birincisidir.

Bize Abdülmelik Ebû Âmir el-Akadî ile Ebû Huzeyfe Musa b. Mes'ûd haber verdiler; dediler ki: Bize Züheyr b. Muhammed haber verdi. Yine bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Amr haber verdi. Hepsinin [Züheyr ve Abdullah] Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, onun Hamza b. Suheyb'den, onun da babasından naklettiğine göre:

"Suheyb. 'Ebû Yahya' künyesiyle çağrılıyordu. Yine Suheyb, kendisinin Arap olduğunu ve [insanlara] çokça yemek yedirdiğini söylüyordu. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb ona şöyle demiş: 'Ey Suheyb! Çocuğun olmadığı halde neden Ebû Yahya diye çağrılıyorsun? Rum olan bir kişi olduğun halde neden Arap olduğunu söylüyorsun? Çokça yemek yediriyorsun, bu malı israf etmektir.' Buna cevap olarak o şöyle der: Ebû Yahya künyesini bana Allah Resûlü (sas) verdi. Senin nesep konusundaki sözüne ve benim Araplık iddiama gelince, ben Mevsıl halkından en-Nemir b. Kâsıt kabilesinden bir adamım. Ancak esir alındım. Küçük bir çocukken beni Rumlar esir aldı. Sonra ailemi ve kabilemi tanıdım, nesebimi öğrendim. Senin yemek[327] ve o konudaki israfıma dair sözüne gelince [bilesin ki] Allah Resûlü (sas) şöyle diyordu: *'Sizin en hayırlınız yemek yediren ve selamı alandır.'* Beni yemek yedirmeye sevk eden şey, işte budur."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ebû Ubeyde, babasından naklen Ammâr b. Yâsir'in şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) el-Erkam'ın evinde iken Suheyb b. Sinân ile o evin kapısında karşılaştım. "Ne yapmak istiyorsun?" dedim. O da bana "Sen ne

[327] Burada "yemek" anlamındaki "et-ta'âm- الطعام " kelimesi, İhsan Abbâs basısında (İhsan Abbâs, III, 227) doğru yazılmışken Atâ baskısında baştaki harf-i tariften lam harfinin eksiltilmesiyle yanlış olarak " اطعام " (Atâ, III, 171) diye geçmektedir. Bu kelimenin "it'âm" şeklinde (nekre mastar) okunması da yanlış olur. Çünkü bununla "yedirmek" anlamı düşünülmüş olsa bile o zaman kelimenin kendisine yapılan atıf (اسرافي) gibi marife olması, yani ya (اطعامي) ya da (الاطعام) şeklinde yazılması gerekirdi (M).

yapmak istiyorsun?" dedi. Ben "Muhammed'in (sas) huzuruna girip onun sözünü dinlemek istiyorum." deyince o, "Ben de öyle yapmak istiyorum." dedi. Ammâr devamla dedi ki: "Bunun üzerine onun (sas) huzuruna girdik. Bize İslâm'ı anlattı ve biz de Müslüman olduk. Sonra o gün bu minval üzere akşamlayıncaya kadar bekledik ve gizlice [oradan] çıktık." Ammâr ve Suheyb'in Müslüman oluşu, otuz küsur kişiden sonra idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mu'âviye b. Abdurrahman b. Ebû Müzerrid, ona da Yezîd b. Rûmân, Urve b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Suheyb b. Sinân, *Mekke*'de Allah [yolunda] işkence gören ve ezilen müminlerdendi.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf, Ebû Osman en-Nehdî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bana şu [bilgi] ulaştı:

Suheyb *Medine*'ye hicret etmek istediğinde *Mekke* halkı ona şöyle dedi: "İşte buraya, bize hakir bir fakir olarak geldin. Malın bizim yanımızda çoğaldı ve [zenginlik cihetiyle bugünkü] ulaştığın mertebeye ulaştın. Şimdi de malınla birlikte buradan ayrılacaksın öyle mi? Vallahi böyle olmaz." Suheyb bu söze karşılık, "Ne dersiniz? Şayet malımı bıraksam, siz de yolumu açıp beni salıverir misiniz?" dedi. Onlar da "Evet." dediler. Bunun üzerine bütün malını onlara bıraktı. Bu haber Allah Resûlü'ne (sas) ulaşınca *"Suheyb kazançlı çıktı, Suheyb kazançlı çıktı."* buyurdu.

Bize Affân b. Müslim, Süleyman b. Harb ve Musa b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Yezîd haber verdi; dedi ki: Bana Ali b. Zeyd, Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini haber verdi:

Suheyb *Medine*'ye hicret etmek üzere yola çıktı. Kureyş'ten bir grup onu takip etti. O, bineğinden indi ve ok dağarcığındaki okları hızlıca çekip çıkardı. Ardından şöyle dedi: "Ey Kureyş topluluğu! İçinizde en iyi ok atanlardan biri olduğumu iyi bilirsiniz. Allah'a yemin ederim ki, yanımdaki ok dağarcığında bulunan bütün okları atmadıkça bana ulaşamazsınız. Sonra da elimdeki oklardan bir şey kalmayınca kılıcımla sizi doğrarım. Şimdi dilediğinizi yapın! İsterseniz ben [malımın olduğu yeri söyleyip] sizi ona yönlendireyim, siz de yolumdan [çekilip] beni salıverin!" Onlar "Evet." deyince o da [dediğini] yaptı. Peygamber'in (sas) huzuruna geldiğinde o

(sas), *"Ebû Yahya! Bu alış-veriş kârlı oldu,*[328]*bu alış-veriş kârlı oldu."* buyurdu. Sa'îd b. el-Müseyyeb dedi ki: Bunun üzerine ***"İnsanlardan öylesi de vardır ki Allah'ın rızasını kazanmak için kendisini feda eder. Allah da kullarına pek merhametlidir."***[329]ayeti indi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Amr b. Avfoğulları'ndan Âsım b. Süveyd, Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'in şöyle dediğini anlattı:

Hicret eden insanların en sonuncusu olarak *Medine*'ye Ali ile Suheyb b. Sinân geldi. O zaman Rebîülevvel ayının ortasıydı ve Allah Resûlü (sas) *Kubâ*'da idi, henüz oradan ayrılmamıştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer, ona da Abdülhakîm b. Suheyb, Ömer b. el-Hakem'in şöyle dediğini anlattı:

Suheyb, Allah Resûlü (sas) beraberinde Ebû Bekir ve Ömer olduğu halde *Kubâ*'da iken onun (sas) huzuruna geldi. Onların önünde taze hurma vardı. Ümmü'l-Cerâzîn[330] türünden olan o yaş hurmaları, onlara Külsûm b. el-Hidm getirmişti. Suheyb'in gözleri yolda iltihaplanmış ve şiddetli bir açlığa maruz kalmıştı. Bu sebeple hemen hurmalara daldı. [Bu durumu gören] Ömer, "Ey Allah'ın Resûlü! Suheyb'i görüyor musun? Gözleri iltihaptan kapanmış olduğu halde hurmaları nasıl da yiyor?" dedi. Allah Resûlü (sas), *"Gözlerin iltihaptan kapanmış olduğu halde hurma yiyorsun, öyle mi?"* deyince Suheyb de "Ancak onları gözlerimin sağlam taraflarıyla [görüp] yiyorum." dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) tebessüm etti. Akabinde Suheyb, Ebû Bekir'e şöyle demeye başladı: "Arkadaş olacağımıza[331] dair

[328] Bu ibare (rabiha'l-bey'u-alış veriş kârlı oldu), Leiden baskısında "rabbeha'l-bey'u-alış veriş Ebû Yahya'yı kârlı çıkardı" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "rabiha'l-bey'u" olduğu belirtilmektedir. Ben de III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşun tercih ettim. İhsan ve Atâ baskısında "rabbeha'l-bey'u" imlası mevcuttur.

[329] Bakara 2/207.

[330] İbnü'l-Esîr'in *en-Nihâye* adlı eserindeki beyanına göre "ümmü cürzân" büyük olan bir hurma çeşididir. Kamus'ta da (cereze maddesi) tekilinin "cürzâne" olduğu belirtilen bu kelimenin "bir çeşit hurma" manasında kullanıldığı bilgisi mevcuttur. [Ümmü'l-Cerâzîn (ام الجراذين), Hicaz bölgesinde en son olgunlaşan hurma cinsidir. (Zebîdî, *Tâcü'l-ârûs,* el-Mektebetü'ş-Şâmile el-İsdâru's-Sânî 2.11, 1, 2381) (M)].

[331] Bu fiil (nestehıbe-biz arkadaş oluruz), Leiden baskısında "testehıbe-sen arkadaş olursun" diye geçmektedir. Dipnotunda Muhammed Abduh'a göre doğrusunun "nestehıbe" olduğu belirtilmektedir. Ben de III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ baskısında "testehıbe" imlası mevcuttur.

söz vermiştin; ama beni [*Mekke*'de] bırakıp çıktın." [Aynı şekilde Allah Resûlü'ne (sas) de] şöyle diyordu: "Ey Allah'ın Resûlü! (sas) Bana arkadaşlık edeceğine dair söz vermiştin. Ama beni [*Mekke*'de] bırakıp gittin. Kureyş beni yakaladı. Hemen beni hapsettiler. Kendimi ve ailemi, malım karşılığında satın aldım [kurtardım]. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Bu alış-veriş kazançlı oldu."* buyurdu ve hemen ardından *"İnsanlardan öylesi de vardır ki Allah'ın rızasını kazanmak için kendisini feda eder."*[332] ayeti indi. Suheyb dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü (sas)! *Ebvâ*'da hamur yoğurduğum bir müd[333] kadar undan başka bir azığım olmadı. Nihayet [o azıkla idare ederek] huzuruna geldim."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin şöyle dediğini anlattı:

Suheyb, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiğinde Sa'd b. Hayseme'ye konuk oldu. Allah Resûlü'nün (sas) bekâr sahâbeleri Sa'd b. Hayseme'ye konuk oluyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî, babasının şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) Suheyb b. Sinân ile el-Hâris b. es-Sımme'yi kardeş ilan etti.

Suheyb, *Bedir, Uhud, Hendek* ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim, ona Ya'lâ b. Hakîm, Süleyman b. Ebû Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

Suheyb şöyle diyordu: Gelin size savaşlarımızı anlatayım. Ama "Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu" dememe gelince, ben bunu asla söylemem.[334]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Füleyh b. Süleyman, ona da Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr, babasının şöyle dediğini haber verdi:

---

[332] Bakara 2/207.

[333] Iraklılara ve Ebû Hanife'ye göre iki rıtıl (yaklaşık 832 gram) olan bir müd (المد), Hicazlılara ve Şafiî'ye göre 1+1/3 rıtıldır. (İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, el-Mektebetü'ş-Şâmile el-İsdaru's-Sânî 2.11, III, 396) (M).

[334] Suheyb bu sözüyle, yanlışlık yapma korkusuyla hadis rivayetinden kesinlikle kaçındığını ifade etmektedir (M).

Ömer, şûra ehline vasiyet ettiği şeylerin içinde [bir de] şöyle demişti: "Suheyb size namaz kıldırsın!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Talha b. Muhammed b. Sa'îd, ona da babası, Sa'îd b. el Müseyyeb'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer vefat ettiği zaman Müslümanlar baktılar ki Ömer'in emriyle Suheyb onlara farz namazları kıldırıyor. Bunun üzerine Suheyb'i öne geçirdiler ve böylece o da Ömer'in cenaze namazını kıldırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Suheyb'in neslinden biri olan Ebû Huzeyfe, ona da babası, [Ebû Huzeyfe'nin] dedesinin şöyle dediğini anlattı:

Suheyb hicretin 38. yılının Şevvâl ayında *Medine*'de yetmiş yaşındayken öldü. Bakî mezarlığına defnedildi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Suheyb, Ömer'den rivayet etmiştir. -Allah her ikisinden de razı olsun!-

71. Âmir b. Füheyre ﴿عامر بن فُهَيْرَة﴾

Ebû Bekir Sıddîk'in mevlasıdır. "Ebû Amr" künyesiyle çağrılır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer, ona ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin uzun bir hadisinde şunları da söylediğini anlattı:

Âmir b. Füheyre, Âişe'nin anne bir kardeşi -ki bu anne Ümmü Rûmân'dır- et-Tufeyl b. el-Hâris'in kölesiydi. Âmir'in Müslüman olması üzerine Ebû Bekir onu satın alıp azat etti. O da [Ebû Bekir'e bir minnet borcu olarak] onun koyunlarını karşılıksız otlatıyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih, Yezîd b. Rûmân'ın şöyle dediğini anlattı:

Âmir b. Füheyre, Allah Resûlü'nün (sas) Dârü'l-Erkam'a girip orada İslâm'a davete başlamasından önce Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mu'âviye b. Abdurrahman b. Ebû Müzerrid, ona da Yezîd b. Rûmân, Urve b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Âmir b. Füheyre, ezilen müminlerdendi ve *Mekke*'de dininden dönmesi için kendisine işkence yapılanlardandı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin şöyle dediğini haber verdi:

Âmir b. Füheyre, *Medine*'ye hicret ettiği zaman Sa'd b. Hayseme'ye konuk oldu.

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas) Âmir b. Füheyre ile el-Hâris b. Evs b. Mu'âz'ı kardeş ilan etti. Âmir b. Füheyre, *Bedir*'e ve *Uhud*'a katıldı. Hicretin 4. yılında *Bi'r-i Ma'ûne* günü öldürüldü. Öldürüldüğü gün kırk yaşındaydı.

Bize Yak'ûb b. İbrahim b. Sa'd, ona babası, ona da Sâlih b. Keysân, İbn Şihâb'ın şöyle dediğini haber verdi. Bana Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik ve ilim ehlinden bir takım kişilerin haber verdiğine göre:

Âmir b. Füheyre, Bi'r-i Ma'ûne günü öldürülen toplulukta yer alanlardandı. İbn Şihâb devamla dedi ki, Urve b. ez-Zübeyr, "Onun o gün öldürüldüğünü, ama defin işlemi sırasında cesedinin bulunmadığını" iddia etti. Yine Urve, "Onlar onu Meleklerin defnettiği görüşünde idiler." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer, bu kitabın başında kendisinin rivayette bulunduğu kişilerden isimleri sayılanlardan şunu nakletti:

Cebbâr b. Sülmâ el-Kilâbî,[335] Âmir b. Füheyre'yi (mızrakla) yaralayıp öldürdü. Âmir [ölmek üzereyken], "Vallahi kazandım!" dedi. Âmir semada yükseklere götürüldü. Nihayet onu göremez olduk. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Onun cesedini Melekler defnetti ve o İlliyyûn'a indirildi."* dedi. Cebbâr b. Sülmâ, onun "Vallahi kazandım!" sözünün ne demek olduğunu sordu. "Cennet" dediler. Âmir b. Füheyre'nin olayında gördüklerinden dolayı dolayı Cebbâr Müslüman oldu. Hem de iyi bir Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah, ona ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini anlattı:

Âmir b. Füheyre, gökyüzüne yükseltildi de cesedi bulunamadı. [Diğer şehitleri defnedenler], onu Meleklerin defnettiği görüşündedirler.

---

[335] Bu kelime (el-Kilâbî), Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında, Leiden baskısında ve dipnotunda "el-Kelbî" diye geçmektedir. Vâkıdî'nin Meğâzî'sinde ise (s. 349) "el-Kilâbî" imlası mevcuttur. Ben de İbn Sa'd'ın Sîrete mahsus bölümde Kilâb heyetindenden bahsederken kullandığı imlaya dayanarak onu tercih ettim.

72. Bilâl b. Rebâh ﴿بلال بن رَباح﴾

Bilâl b. Rebâh, Ebû Bekir'in mevlasıdır ve "Ebû Abdullah" künyesiyle çağrılır. *Serât* doğumludur ve annesinin adı Hamâme'dir. Annesi, Benî Cumah'tan birisinin mevlasıydı.

Bize İsmail b. İbrahim, ona da Yunus, el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi: Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu:

"Bilâl, [fazilet yarışında] Habeşlilerin birincisidir."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mu'âviye b. Abdurrahman b. Ebû Müzerrid, ona da Yezîd b. Rûmân, Urve b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Bilâl b. Rebâh, ezilen müminlerdendi. Müslüman olduğu zaman dininden dönmesi için kendisine işkence yapılıyordu. Ama o, onlara istedikleri sözlerden hiçbirini asla söylemedi. Ona işkence yapan kişi, Ümeyye b. Halef idi.

Bize Osman b. Ömer ile Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdiler; dediler ki: Bize İbn Avn, Umeyr b. İshâk'ın şöyle dediğini haber verdi:

Kendisine işkenceyi artırdıkları zaman Bilâl "[Allah] birdir, birdir." diyordu. Ona "Bizim söylediğimiz gibi söyle!" dediklerinde o, "Onu dilim güzel söyleyemiyor [ona dilim dönmüyor]." diyordu.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, ona Eyyûb, ona da Muhammed'in haber verdiğine göre:

Ailesi [sahipleri] Bilâl'i alıp [güneşe karşı boylu boyunca] uzattılar. Üstüne çakıl taşları[336] ve inek derisi attılar ve şöyle demeye başladılar: "Senin Rabbin Lât ve Uzzâ'dır." O ise "[Allah] birdir, birdir." diyordu. [Muhammed] dedi ki: Ebû Bekir ona [ya da bu olayın üzerine] geldi ve "Bu insana ne diye işkence yapıyorsunuz?" dedi. [Muhammed devamla] dedi ki: Akabinde Ebû Bekir onu yedi Ûkiyye'ye[337] satın alıp azat etti. Bu durum Peygamber'e (sas) anlatılınca, *"Ey Ebû Bekir, onunla ortaklık sözleşme-*

---

[336] Çakıl taşları diye çevirdiğimiz "el-bethâu" kelimesinin "yumuşak toprak" anlamı da vardır (M).

[337] Beldelere göre değişik bir birim olarak kullanılan ûkıyye, "1/12 rıtıl, 7 miskal, 40 dirhem veya 10 dirhem" gibi farklı karşılıklarla açıklanmaktadır. (İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, el-Mektebetü'ş-Şâmile el-İsdaru's-Sânî 2.11, XV, 401) (M).

si[338] *yap!"* buyurdu. Ebû Bekir de, "Ey Allah'ın Resûlü! (sas)! Ben onu azat ettim." dedi.

Bize Abdullah b. ez-Zübeyr el-Humeydî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne, ona da İsmail b. Ebû Hâlid, Kays'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Bekir, Bilâl'i beş ûkıyyeye satın aldı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn, Abdülmelik b. Amr el-Akadî ve Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdiler; dediler ki: Bize Abdülazîz b. Abdullah b. Ebû Seleme, Muhammed b. el-Münkedir'den; o da Câbir b. Abdullah'tan şunu nakletti:

Ömer şöyle diyordu: Ebû Bekir bizim efendimizdir ve -Bilâl'i kast ederek- efendimizi azat etti.

Bize Cerîr b. Abdülhamîd ed-Dabbî, ona da Leys, Mücâhid'in, *"Azgınlar: "Neden acaba, derler, dünyada kendilerini değersiz saydığımız birtakım adamları burada görmüyoruz? Aklımız sıra, onlarla alay ederdik! Yoksa gözlerimiz onlardan kaydı da onun için mi kendilerini göremiyoruz?"*[339]ayeti hakkında şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Cehil [öbür dünyada] şöyle der: "Bilâl nerede? Falan nerede? Filan nerede? Biz onları dünyada iken kötülerden sayıyorduk. [Şimdi ise] onları Cehennem'de görmüyoruz. Yoksa onlar bizim görmediğimiz bir yerdeler mi? Ya da onlar Cehennem'de de biz mi onların yerlerini göremiyoruz?"

Bize Cerîr b. Abdülhamîd, ona da Mansûr, Mücâhid'in şöyle dediğini haber verdi:

Müslüman olduklarını açığa vuranların ilkleri yedi kişidir: Allah Resûlü (sas), Ebû Bekir, Bilâl, Habbâb, Suheyb, Ammâr, Ammâr'ın annesi Sümeyye. Allah Resûlü'nü (sas) amcası, Ebû Bekir'i ise kabilesi [kendilerine müşriklerin ilişmesine] mani oldu. Diğerleri ise alınıp kendilerine demir zırhlar giydirildikten sonra güneşin kızgın sıcaklığına maruz bırakıldılar. Sonunda [bu işkence tahammül sınırlarını aşınca] onların dayanma gücü kalmadı ve istediklerini onlara verdiler. Bilâl hariç bunlardan her biri, aşiretine içinde su bulunan ve üzerinde mahkûm öldürülen derilerle geldiler.[340] Onlar da bu şahısları onun içine atıp kenarlarından [tutup] taşıdılar. Akşam olunca Ebû Cehil geldi, Sümeyye'ye sövüp saydı ve çirkin sözler

[338] Ortaklık sözleşmesi (الشركة) ile mükâtebe akdi kast edilmiş olabilir (M).

[339] Sad 38/62-63.

[340] Bazı kaynaklarda bu ifade (fecâe küllü raculin minhüm kavmehu), "fecâe ilâ külli raculin minhüm kavmuhu" diye geçmektedir. Bağlama daha uygun olan bu ifadenin çevirisi

söyledi. Sonra [mızrak ya da oku] ona saplayıp öldürdü. Böylece Sümeyye İslâm uğruna şehit edilen ilk şehit oldu. Bilâl bu muamelelerin dışındaydı. Zira nefsi ona Allah yolunda değersiz görünüyordu. Nihayet onu [hayattan] bıktırdılar. Onun boynuna bir ip geçirip sonra da çocuklarına *Mekke*'nin iki sarp dağı arasında [onu sürüklemek suretiyle] şiddetli bir şekilde eziyet etmelerini emrettiler. [Bütün bu işkencelere rağmen] Bilâl "[Allah] birdir, birdir." deyip duruyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'den şunu nakletti:

Bilâl *Medine*'ye hicret ettiği zaman: Sa'd b. Hayseme'ye konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) Bilâl ile Ubeyde b. el-Hâris b. el-Muttalib'i kardeş ilan etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Onun (sas) Bilâl ile Ebû Rüveyha el-Has'amî'yi kardeş ilan ettiği söylenmektedir.

Muhammed b. Ömer, "Bu sabit [sağlam bir rivayet] değildir. Ebû Rüveyha *Bedir*'e katılmadı." dedi.

Muhammed b. İshâk, Bilâl'in önce Ebû Rüveyha b. Abdullah b. Abdurrahman el-Has'amî, -ki bu zat daha sonra [*Mekke* ile *Medine* arasında bir yer olan] *Fur* beldesine mensup olmuştur.- [veya sonra da *Mekke* ile *Medine* arasında bir yer olan *Fur* beldesinden birisi] ile kardeş ilan edildiğini ortaya koymakta ve şöyle demektedir: "Ömer b. el-Hattâb *Şam*'daki divanları tedvin etmeye [atıyye alacakların listelendiği kütükleri yazmaya] başladığında Bilâl *Şam*'a gitti ve cihad etmek üzere orada ikamet etti. Ömer ona şöyle dedi: "Ey Bilâl! Senin divanını [listedeki ismini] kiminle beraber yazayım?" Bilâl, Ebû Rüveyha ile birlikte yaz! Allah Resûlü'nün (sas) benimle onun arasında yaptığı kardeşlik sözleşmesinden dolayı ondan asla ayrılmam. Bunun üzerine Ömer de onun ismini ona ekledi ve Habeşlilerin listesini, Bilâl'in onlar arasındaki yüksek makamı dolayısıyla *Has'am*'a ekledi. Böylece o [divan], bugüne kadar *Şam* bölgesindeki *Has'am*'dadır [Has'amlıların içinde yer almaktadır].

şöyledir: "Onlardan her bir adama aşireti, içinde su bulunan ve üzerinde mahkûm öldürülen deriler getirdiler." (M)

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî ile el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize el-Mes'ûdî, el-Kâsım b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini haber verdi:

İlk defa ezan okuyan kişi Bilâl'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim el-Hâris et-Teymî, babasının şöyle dediğini anlattı:

Bilâl ezanı bitirip de Peygamber'in, kendisinin ezan okuduğunu bilmesini istediğinde kapıda durur ve "Haydi namaza (Hayye ale's-salâh), haydi kurtuluşa (hayye ale'l-felâh), namaz, Ey Allah'ın Resûlü (sas)!" derdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Allah Resûlü (sas) [evinden dışarıya] çıkıp da Bilâl onu (sas) görünce kamet getirmeye başlardı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, ona da Câbir, Âmir'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'nün (sas) üç tane müezzini vardı: Bilâl, Ebû Mahzûre ve Amr b. Ümmü Mektûm. Bilâl bulunmazsa Ebû Mahzûre müezzinlik yapardı. Ebû Mahzûre de bulunmazsa Amr b. Ümmü Mektûm müezzinlik yapardı.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan; İbn Müleyke'den ya da bir başkasından şunu nakletti:

Allah Resûlü (sas), *Mekke*'nin fethedildiği gün Bilâl'e *Kâbe*'nin üstünde [damında] ezan okumasını emretti. O da *Kâbe*'nin üstünde ezan okudu. [O sırada] el-Hâris b. Hişâm ile Safvân b. Ümeyye oturuyorlardı. Biri diğerine, "Şu Habeşliye bak!" dedi. Bunun üzerine öteki de "Şayet Allah onu çirkin görseydi değiştirirdi." dedi.

Bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân en-Nehdî haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk, Simâk b. Harb'den, o da Câbir b. Semüre'den şunu nakletti:

Bilâl güneş tam tepe noktasından batıya meyledince[341] ezan okurdu ama kamet getirmeyi biraz ertelerdi. Yahut [Câbir] şöyle dedi: Bazen [kamet getirmeyi] biraz ertelerdi ama ezanı vaktinden geciktirmezdi.

---

[341] Bu kelime (tedhadü), Leiden baskısında "yedhadü" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'un "tedhadü" diye okuduğu belirtilmektedir. Burada tercih edilen III. Ahmed nüshasındaki rivayettir. Bunu en-Nihâye'nin rivayeti de desteklemektedir.

Bize Affân b. Müslim ile Ârim haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten; o da Enes b. Mâlik'ten şunu nakletti:

Bilâl şöyle söylenerek ezan okumak üzere yukarı çıkıyordu:

Ne oluyor Bilâl'e?[342]*Annesi onu kaybetsin!*[343]

Alnının kanının eseriyle ıslansın![344]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ömer, ona da Nâfi, İbn Ömer'in şöyle dediğini anlattı:

Uzun asa Allah Resûlü'nün (sas) önünde taşınırdı. Bayram günü onu müezzin Bilâl taşırdı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: [Bilâl o asa namaz kılınacağı zaman] onun (sas) önüne dikerdi. Namazgâh o günlerde boş alandı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. Muhammed b. Ammâr b. Sa'd el-Karaz, ona da babası, [Muhammed'in] dedesinin şöyle dediğini anlattı:

Bayram gününde ve yağmur duasına çıkılacağı günde uzun asayı Allah Resûlü'nün (sas) önünde Bilâl taşırdı.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Sa'd b. Ammâr b. Sa'd b. Ammâr b. Sa'd el-Müezzin anlattı; dedi ki: Bana Abdullah b. Muhammed b. Ammâr b. Sa'd, Ammâr b. Hafs b. Ömer b. Sa'd ve Ömer b. Hafs b. Ömer b. Sa'd, babalarından nakle n dedelerinin şöyle dediğini anlattılar: Onlara şöyle bir haber ulaşmış:

Habeşistan Kralı Necâşî, Allah Resûlü'ne (sas) üç tane uzun asa gönderdi. Peygamber (sas) onlardan birisini kendisine ayırdı, birini Ali b. Ebû Tâlib'e, birini de Ömer b. el-Hattâb'a verdi. Bilâl Allah Resûlü'nün (sas) kendisine ayırdığı bastonla iki bayramda, yani Ramazan ve Kurban

[342] Bu ibare (mâ libilalin-Bilâl'e ne oluyor?) Leiden baskısında "mâli bilâlen" diye geçmektedir. Şayet bu rivayet sahih olsa "mâli" kelimesinin mâlee fiilinden emr-i hazır olan "mâli' - yardım et!" anlamıda olması gerekir. Abduh ise "mâ libilalin" diye okumuştur. Ben de Chester Beatty nüshasındaki rivayete uygun olduğu için Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İbn Sa'd'an nakil yapan Belâzurî de (*Ensâbü'l-eşrâf*, I, 188) bunu tercih etmiştir. III. Ahmed nüshasında ise "mâ lebilal" imlası mevcuttur.

[343] Bu kelime (sekilethu), Leiden baskısında "sekelethu" diye geçmektedir. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında ise Kamus'taki rivayetin desteklediği "sekilethu" imlası mevcuttur.

[344] Bazı kaynaklarda bu beytin ilk mısrası farklı olarak şu ibareyle kaydedilmiştir: "Leyte Bilalen lem telidhu ümmüh-Keşke annesi, Bilal'i doğurmasaydı." (M)

bayramında onun önünde yürürdü. Nihayet namazgâha geldiğinde onu Peygamber'in önünde yere diker[345] ve o (sas) da ona doğru namaz kılardı. Allah Resûlü'nden (sas) sonra Bilâl aynı şekilde o bastonla bu sefer Ebû Bekir'in önünde yürüdü. Daha sonra Sa'd el-Karaz o bastonla iki bayramda Ömer b. el-Hattâb'ın ve Osman b. Affân'ın önünde yürüdü. Onların önüne onu dikti ve onlar da ona doğru namaz kıldılar. Abdurrahman b. Sa'd dedi ki: İşte bugün valilerin önünde taşınan bastonlar, o bastondur. [Bu adet ondan kalmıştır.]

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas) vefat ettiği zaman Bilâl, Ebû Bekir Sıddîk'a geldi ve şöyle dedi: Ey Allah Resûlü'nün (sas) halifesi! Ben Allah Resûlü'nü şöyle derken duydum: *"Müminin en faziletli ameli Allah yolunda cihat etmektir."* Ebû Bekir, "Ne istiyorsun, ey Bilâl?" diye sordu. Bilâl, "Düşmanın saldırma tehlikesi olan yerde [hazır kıta gibi], ölünceye kadar nöbet tutmak istiyorum." dedi. Ebû Bekir, "Ey Bilâl! Sana Allah'ı hatırlatırım. [Allah'tan kork!] Benim hatırım ve [senin üzerindeki] hakkım için [beni bırakıp gitme!] Yaşlandım, düşkün oldum ve ecelim yaklaştı." dedi. Bu sözler üzerine Bilâl, Ebû Bekir ölünceye kadar onunla beraber ikamet etti. Ebû Bekir vefat ettiği zaman Bilâl, Ömer b. el-Hattâb'a geldi ve Ebû Bekir'e söylediğini ona da söyledi. Ömer de Ebû Bekir gibi onun [talebini] geri çevirdi. Bilâl ısrar edince Ömer, "Ezan okuma işini kime tevdi etmemi uygun görürsün?" dedi. Bilâl cevaben şöyle dedi: "Sa'd'a [vermeni öneririm]. Zira o, Allah Resûlü'ne (sas) ezan okumuştu." Bunun üzerine Ömer, Sa'd'ı çağırdı ve ezan okuma görevini ona verdi. Ondan sonra da aynı görevi onun nesline tevdi etti.

İbn Sa'd dedi ki: Bunların hepsi, İsmail b. Ebû Üveys'in isnadıyla hadiste mevcuttur.[346]

---

[345] Bu kelime (feyerküzeha), Leiden baskısında "feyerküzüha" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'un okuyuşunun "feyerküzeha" olduğu belirtilmektedir. Chester Beatty nüshasındaki rivayetle aynı olduğu için ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[346] "İbn Sa'd dedi ki: Bunların hepsi, İsmail b. Ebû Üveys'in isnadıyla hadiste mevcuttur" ifadesi, Leiden baskısında mevcut değildir. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında mevcut olan bu rivayeti, İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Ğâbe*'sinde (c. I, s. 244) geçtiği için ben de buraya aldım.

Bize Muhammed b. Ömer, ona da Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) vefat etmiş, ancak henüz kabre konmamış iken Bilâl ezan okudu. "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah (Ben şehadet ederim ki Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür)" dediği zaman insanlar mescitte hıçkırarak ağladı. [Musa'nın babası] dedi ki: Allah Resûlü (sas) defnedildiğinde Ebû Bekir Bilâl'e "Ezan oku!" dedi. Bilâl, "Sen beni sadece seninle beraber olmam için azat ettiysen buna yol vardır [bunu benden istemeye hakkın vardır, o zaman ezan okurum]. Ama beni Allah için azat ettiysen o zaman beni, kendisi için azat ettiğin [Allah] ile baş başa bırak!" dedi. Ebû Bekir, "Seni sadece Allah için azat ettim." dedi. Bilâl, "Öyleyse ben de [bundan böyle] Allah Resûlü'nden (sas) başka hiçbir kimse için ezan okumuyorum." dedi. Ebû Bekir, "Bu senin bileceğin bir iştir." dedi. [Musa'nın babası] dedi ki: *Şam* elçileri *Medine*'den çıkıncaya kadar Bilâl orada ikamet etti. Sonra onlarla beraber gitti ve *Şam*'a vardı.

Bize Ravh b. Ubâde, Affân b. Müslim ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den; o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şunu nakletti:

Ebû Bekir Cuma günü minbere oturunca Bilâl ona "Ey Ebû Bekir!" dedi. Ebû Bekir, "Efendim, buyur!" dedi. Bilâl, "Beni Allah için mi, yoksa kendi nefsin için mi azat ettin?" diye sordu. Ebû Bekir, "Allah için." dedi. Bilâl, "Öyleyse bana izin ver ki Allah yolunda savaşayım." dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir ona izin verdi. O da *Şam*'a gitti ve orada öldü.

Bize Vehb b. Cerîr haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, ona da Muğîre ve Ebû Seleme, eş-Şa'bî'nin şöyle dediğini haber verdiler:

Bilâl ve kardeşi, Yemenli bir aileden kız istediler. Bilâl onlara şöyle dedi: Ben Bilâl'im ve bu da benim kardeşimdir.[347] Biz Habeşli iki köleyiz. Yolumuzu sapıtmıştık, Allah bize hidayet nasip etti. Köleydik, Allah bizi azat etti. Şayet bizi evlendirirseniz[348] Allah'a hamd olsun! Şayet bize [bu konuda] engel çıkarırsanız, Allah büyüktür, [kısmetimizi başka yerde ararız].

[347] Buradaki "ehûhu-onun kardeşi" kelimesi Atâ baskısında (Atâ, III, 179) mevcut değildir (M).
[348] Buradaki "ve in tünkihûnâ-şayet bizi evlendirirseniz" cümlesi Atâ baskısında (Atâ, III, 179) mevcut değildir (M).

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Ziyâd haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Meymûn haber verdi; dedi ki: Bana babam şunları anlattı:

Bilâl'in bir kardeşi, kendisini Araplara nispet edip onlardan olduğunu iddia ediyordu. Araplardan bir kız isteyince "Şayet Bilâl gelirse seni [istediğin kızla] evlendiririz." dediler. [Amr b. Meymûn'un babası devamla] dedi ki: Bilâl geldi, kelime-i şehadet getirdi ve şöyle dedi: "Ben Bilâl b. Rebâh'ım, bu da benim kardeşimdir. Bu huyu ve dini [dindarlığı] kötü olan birisidir. Onu [kızınızla] evlendirmek isterseniz [evlendirin!] Onu terk etmek isterseniz de terk edin!" Onlar da "Kardeşin olan kişiyi, biz [kızımızla] evlendiririz." dediler ve onu evlendirdiler.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk, Hişâm b. Sa'd'dan; o da Zeyd b. Eslem'den şunu nakletti:

Ebü'l-Bükeyr'in oğulları, Allah Resûlü'ne (sas) geldiler ve "Kızkardeşimizi falan kişiyle evlendir!" dediler. O (sas) da cevaben onlara şöyle dedi: *"Bilâl'e ne dersiniz?"* Sonra tekrar bir kere daha geldiler ve "Ey Allah'ın Resûlü! (sas) Kızkardeşimizi falan kişiyle evlendir!" dediler. O (sas) da cevaben onlara yine şöyle dedi: *"Bilâl'e ne dersiniz?"* Sonra üçüncü kez tekrar geldiler ve "Kızkardeşimizi falan kişiyle evlendir!" dediler. O (sas) yine [önceki cevaplarına benzer bir şekilde] şöyle dedi: *"Bilâl'e ne dersiniz? Cennet ehlinden olan bir adama ne dersiniz?"*[Zeyd b. Eslem] dedi ki: Bunun üzerine kızkardeşlerini Bilâl ile evlendirdiler.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd, Zeyd b. Eslem'den şunu nakletti:

Peygamber (sas), Ebü'l-Bükeyr'in kızını Bilâl ile evlendirdi.

Bize Haccâc b. Muhammed, Ebû Ma'şer'den; o da el-Makburî'den[349] şunu nakletti:

Allah Resûlü (sas), el-Bükeyr'in kızını Bilâl ile evlendirdi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl heber verdi; dedi ki:

Bize Katâde "Bilâl'in Zühreoğulları'ndan Arap bir kadınla evlendiğini" haber verdi.

---

[349] Bu isim (el-Makburî), Atâ baskısında (Atâ, III, 179) "el-Makberî" diye geçmektedir. Atâ baskısındaki imla yanlıştır (M).

Bana Ebü'l-Yemân el-Hımsî, ona Cerîr b. Osman, ona da Abdurrahman b. Meysere vasıtasıyla İbn Mürâhin'in şöyle dediği haber verildi: İnsanlar Bilâl'e gelip onun faziletlerini ve Allah'ın ona nasip ettiği hayırları anlatırlardı. O ise şöyle derdi:

Ben sadece bir Habeşliyim, [daha] dün bir köleydim.

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Hâlid, Kays'ın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde Bilâl, Ebû Bekir'e şöyle dedi: Şayet sen beni sadece bizzat kendin için satın aldıysan beni tut! Yok, eğer beni sadece Allah için satın aldıysan o zaman beni Allah için [yaptığım veya yapacağım] amelimle baş başa bırak!

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Bilâl altmış küsur yaşındayken *Dımaşk*'ta hicretin 20. senesinde vefat etti ve *Dımaşk* mezarlığında küçük kapının yanına defnedildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Ebû Bekir Sıddîk'in neslinden Şu'ayb b. Talha'yı şunu söylerken duydum:

"Bilâl, Ebû Bekir'in yaşıtıydı." Muhammed b. Ömer devamla dedi ki: Durum böyle ise, Ebû Bekir hicretin 13. yılında altmış üç yaşında iken vefat ettiğine göre bununla [yukarıda] Bilâl hakkında bize aktarılan rivayetteki tarih [hicrî 20] arasında yedi sene vardır. Şu'ayb b. Talha "O, Ebû Bekir'in yaşıtıdır." dediğine göre Bilâl'in doğum tarihini daha iyi bilmektedir. En doğrusunu Allah bilir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Abdülazîz, Mekhûl'ün şöyle dediğini anlattı: Bilâl'i gören biri bana şunları anlattı:

"O, çok esmer, narin yapılı, uzun ve hafif kambur olan bir adamdı. Saçları gürdü ve yanakları toplu değildi. [Saçında ve sakalında boyama ile] değiştirilmeyen çok kır vardı." Muhammed b. Ömer dedi ki: Bilâl, *Bedir*'e, *Uhud*'a, *Hendek* savaşına ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katılmıştır.

[Buraya kadar, Benî Teym b. Mürre b. Ka'b'dan hakkında bilgi verilenler] beş kişidir.

Benî Mahzûm b. Yakaza b. Mürre b. Ka'b b. Lüey b. Gâlib'den Olanlar

73. *Ebû Seleme b. Abdülesed* ﴿أبو سَلمة بن عبد الأسَد﴾

[Ebû Seleme] İbn Abdülesed b. Hilâl b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Ebû Seleme'nin adı Abdullah'dır. Annesi Berre bt. Abdülmuttalib b. Hâşim[350] b. Abdümenâf b. Kusay'dır.

Ebû Seleme'nin Çocukları:

1-Seleme

2-Ömer

3-Zeyneb

4-Dürre

Bu dördünün annesi Ümmü Seleme'dir ki adı Hind bt. Ebû Ümeyye b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur. Zeyneb'i, hicret için gittiği Habeşistan diyarında doğurmuştu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Yezîd b. Rûmân'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Seleme b. Abdülesed, Allah Resûlü'nün (sas) el-Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın evine girip orada [İslâm'a] davetinden önce Müslüman olmuştu.

[Dediler ki:] Ebû Seleme, *Habeşistan*'a yapılan her iki hicrete de katılan Muhacirlerdendi ve eşi Ümmü Seleme bt. Ebû Ümeyye her iki hicrette de kendisiyle beraberdi. Bu konuda rivayetlerde ittifak vardır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer, ona da ez-Zührî, Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'nün (sas) sahâbelerinden hicret maksadıyla *Medine*'de bize ilk gelen Ebû Seleme b. Abdülesed'dir.

[350] Bu isim (Hâşim), Leiden baskısında "Hişâm" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'un okuyuşunun "Hâşim" olduğu belirtilmektedir. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abdu'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ baskısında "Hişâm" imlası mevcuttur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Amr b. Avfoğulları'ndan Âsım b. Süveyd, Muhammed b. Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'in şöyle dediğini anlattı:

Mekke'den *Medine*'ye hicrette bize ilk gelen kişi, Ebû Seleme b. Abdülesed'dir. O Muharrem'in 10'unda bize geldi. Allah Resûlü (sas) ise *Medine*'ye Rebîülevvel ayının 12'sinde geldi. İlk gelen Muhacirlerle -ki bunlar Amr b. Avfoğulları'na konuk olmuşlardı- en son gelenler arasında iki ay vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Sebre, ona da Musa b. Meysere, Ebû Meymûne'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ümmü Seleme'yi şunu söylerken duydum: Ebû Seleme *Medine*'ye hicret ettiği zaman *Kubâ*'da Mübeşşir b. Abdülmünzir'e konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b Muhammed b. İbrahim el-Hâris et-Teymî, babasının şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas), Ebû Seleme b. Abdülesed ile Sa'd b. Hayseme'yi kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den naklen Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) *Medine*'de evlerin [inşası için arsaları] tayin ve tahsis ettiği zaman Ebû Seleme'nin evinin yerini, Abdülazîz b. ez-Zührîyyûnoğulları'nın o günkü evinin yanı olarak belirledi. [O zaman] yanında [eşi] Ümmü Seleme vardı. Daha sonra onlar, onu satıp Ka'boğulları'nın yanına taşındılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Osman haber verdi; dedi ki: Bana Abdülmelik b. Ubeyd, Abdurrahman b. Sa'îd b. Yerbû'dan; o da Ömer b. Ebû Seleme'den şunu nakletti:

Ebû Seleme, *Bedir*'e ve *Uhud*'a katıldı. *Uhud*'da onu yaralayan kişi Ebû Üsâme el-Cüşemî idi. Pazusuna uzun ve enli bir mızrak[351] atmıştı. O yarayı iyileştirmek için bir ay bekledi. Görüldüğü kadarıyla o şifa buldu ve sabredemeyeceği kadar ağrılı iltihabma rağmen yara iyileşti. Bunun üzerine

[351] Bu kelime (bimi'bele), Leiden baskısında "bima'bele" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'un okuyuşunun "bimi'bele" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

Allah Resûlü (sas) onu, hicretin 15. senesinin başında Muharrem ayında *Katan*'daki Esedoğulları'na [karşı düzenlenen] bir seriyyeye gönderdi. Ebû Seleme on küsur gece ortalıkta gözükmedi. [Bu müddet geçtikten] sonra *Medine*'ye geldi. Yara onu sarstı ve [tekrar] rahatsızlandı. Sonra da Cemâziyelâhir ayından üç gece geçmişken [yani Cemâziyelâhir ayının üçüncü gününde] öldü. Âliye'deki Ümeyye b. Zeydoğulları'nın kuyusu *Yüseyre*'den [çıkarılan su ile cenazesi] yıkandı. *Kubâ*'dan taşındığı zaman burada konaklıyordu. Kuyunun iki yüksek yeri arasında [cenazesi] yıkandı. Cahiliye döneminde bu kuyunun adı *"el-Usre"*[352] idi; ama Allah Resûlü (sas) ona *"el-Yüseyre"* adını vermişti. Ebû Seleme'nin cenazesi daha sonra Ümeyye b. Zeydoğulları'nın diyarından *Medine*'ye nakledildi ve orada defnedildi.

Ömer b. Ebû Seleme dedi ki: Annem Ümmü Seleme dört ay geçinceye kadar iddet bekledi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Zi'b haber verdi. Yine bize Osman b. Ömer, Yunus b. Zeyd'den; bunların hepsi ez-Zührî'den, o da Kabîsa b. Züeyb'den haber verdi; dedi ki:

Ebû Seleme b. Abdülesed'in ölüm anı geldiğinde Peygamber (sas) ona geldi. Onunla kadınların arasını kapatan bir perde vardı. Kadınlar ağlıyorlardı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Ölü [öldükten sonra cenazesinin başına]getirilir*[353]*ve ailesinin söylediklerine 'âmin!' denir. Göz, ruh yukarıya yükseltildiği zaman onu [izlemek] için yukarıya dikilir."*

Ebû Seleme ruhunu teslim ettiği[354] zaman Peygamber (sas) iki elini açarak gözünün üzerine [sürmek suretiyle] onun gözlerini kapattı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî, Süfyân'dan; o Hâlid el-Hazzâ'dan, o Ebû Kılâbe'den, o da Kabîsa b. Züeyb'den şunu nakletti:

---

[352] Önceki baskılarda, Chester Beatty ile III. Ahmed nüshalarında ve Vâkıdî'nin Meğâzî'sinde bu kelime (el-'Usre), tahrif edilmiş haliyle yanlış olarak "el-'Abîr" diye geçmektedir. Doğrusu es-Semhûdî'den (s. 382) gelmiştir. Yâkût'a göre de bu kuyunun adı "el-'Usre - zor" ile aym anlamdaki el-Âsîr'dir.

[353] Bu fiil (yuhderu-getirilir), Leiden baskısında "yehduru-gelir" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'un okuyuşunun "yehduruhu el-melekü- melek onu getirir" şeklinde olduğu söylenir. Ben buraya Chester Beatty ile III. Ahmed nüshalarındaki imlayı (yuhderu) aldım.

[354] Bu fiil (fâdet), Leiden baskısmda "kâdet" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'un okuyuşunun "fâdet" şeklinde olduğu söylenir. Chester Beatty ile III. Ahmed nüshalarında "fâdet" imlası mevcuttur. Sözlüklerde gelen bilgilere dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

Allah Resûlü (sas), Ebû Seleme vefat ettiğinde onun gözlerini kapattı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Mücemmi el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Şihâb, Kabîsa b. Züeyb'in kendisine şunu anlattığını haber verdi:

Allah Resûlü (sas), Ebû Seleme vefat ettiğinde onun gözlerini kapattı.

Bize Ma'n b. İsa ile Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdiler; dediler ki: Bize İbn Ebû Zi'b, ona İbn Şihâb, ona da Kabîsa b. Züeyb'i dinleyen birisi şunu anlattı:

Peygamber (sas) Ebû Seleme vefat ettiğinde onun gözlerini kapattı.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, ona da Eyyûb, Ebû Kılâbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas) hasta ziyareti kabilinden Ebû Seleme b. Abdülesed'e vardı. O'nun (sas) oraya girmesiyle Ebû Seleme'nin ruh teslimi aynı ana denk geldi. Ebû Kılâbe dedi ki: O esnada kadınlar [ağıt yakarak] söylendiler. Bunun üzerine Peygamber (sas) şöyle buyurdu: *"Durun, kendinize beddua etmeyin! Sadece*[355] *hayır ile dua edin. Zira melekler ölüyü* -ya da 'ölünün ailesini' dedi- *getirirler. Getirilenler onların duasına 'âmin!' der. Onun için kendinize beddua etmeyin, hayırla dua edin."* Sonra Allah Resûlü (sas) şöyle devam etti: *"Ey Allah'ım! Onun kabrini genişlet ve aydınlat! Nurunu büyüt, günahını affet, derecesini hidayete erenlerin içinde yükselt! Ardından gelenler içinde [yâd edilmesini nasip ederek] onu baki kalanlardan eyle! Ey âlemlerin Rabbi! Bizi ve onu bağışla!"* Sonra şöyle buyurdu: *"Ruh çıktığı zaman göz onu takip eder. Onun, iki gözünü diktiğini görmediniz mi?"*

74. Erkam b. Ebü'l-Erkam ﴿أرقام بن أبي الأرقم﴾

[Erkam b. Ebü'l-Erkam] İbn Esed b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm. Annesi Ümeyye bt. el-Hâris b. Hibâle b. Umeyr b. Gubşân[356] b. Huzâ'a'dır. Dayısı Ömer b. el-Hattâb'ın *Mekke* Valisi Nâfi b. Abdülhâris el-Huzâ'î'dir. el-Erkam'ın künyesi "Ebû Abdullah" idi. Ebü'l-Erkam'ın ismi Abdümenâf idi. [Erkam'ın dedesi] Esed b. Abdullah'ın künyesi "Ebû Cündüb" idi.

[355] Buradaki "إلا -illâ" edatı İhsan Abbâs neşrinde (İhsan Abbâs, III, 241) yer almışken Atâ baskısında (Atâ, III, 183) mevcut değildir (M).

[356] Bu isim (Gubşân), Atâ baskısında (Atâ, III, 183) "Guşbân" diye geçmektedir. Atâ baskısındaki imla yanlıştır (M).

Erkam'ın Çocukları

1-Ubeydullah: Annesi ümmü veleddir.

2-Osman: Annesi ümmü veleddir.

3-Ümeyye

4-Meryem

Son ikisinin annesi, Esed b. Huzeymeoğulları'ndan Hind bt. Abdullah b. el-Hâris'dir.

5-Safiyye: Annesi ümmü veleddir.

el-Erkam'ın çocuklarının [torunlarının] sayısı yirmi küsur kişiye ulaşır. Bunların hepsi de Osman b. el-Erkam'ın çocuklarıdır. Onlardan bir kısmı [şu anda] *Şam*'dadır ve yıllardan beri orada ikamet etmektedirler.

Ubeydullah b. el-Erkam'ın çocukları ise ölmüş, onlardan hiçbiri sağ kalmamıştır.

Bize Muhammed b. İmrân b. Hind b. Abdullah b. Osman b. el-Erkam b. Ebü'l-Erkam el-Mahzûmî haber verdi; dedi ki: Babam bana Yahya b. İmrân b. Osman b. el-Erkam'ın şöyle dediğini haber verdi: Dedem Osman b. el-Erkam'ı, şöyle derken duydum:

Ben yedi yaşındayken Müslüman oldum. Babam ilk yedinci kişi olarak Müslüman oldu. Onun evi *Mekke*'de *Safa* [tepesi] üzerinde idi. O ev, Peygamber'in (sas) İslâm'ın bidayetinde içinde bulunduğu ve orada insanları İslâm'a davet ettiği evdir. Orada pek çok kişi Müslüman oldu. Bir Pazartesi gecesi Peygamber (sas) şöyle demişti: *"Ey Allah'ım! Şu iki kişiden sana en sevimli olanıyla İslâm'ı yücelt! Ömer b. el-Hattâb ile ya da Amr b. Hişâm ile!"* Ömer b. el-Hattâb ertesi gün erkenden geldi ve el-Erkam'ın evinde Müslüman oldu. Oradan çıktılar, tekbir getirip *Kâbe*'yi aleni bir şekilde tavaf ettiler. el-Erkam'm evi "Dârü'l-İslâm" (İslâm'ın Evi) diye çağrıldı. el-Erkam o evi oğluna tasadduk etti (vakfetti). el-Erkam'm evini tasadduk ettiği nüshayı okudum: "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu, el-Erkam'm *Safa*'nm kapladığı [alanın] dörtte birinin satılmamak ve miras bırakılmamak üzere Harem'deki yeriyle birlikte dokunulmaz [vakıf] olduğuna dair verdiği hükümdür. [Bu hükme] Hişâm b. el-Âs ile Hişâm b. el-Âs'ın mevlası falan şahit oldu."

Bu ev Ebû Ca'fer'in zamanına kadar içinde onun çocuklarının oturdukları, kiraya verdikleri ve onun [kira bedelini] aldıkları ayakta duran bir vakıf olmaya devam etti.

Muhammed b. İmrân dedi ki: Bana babam, Yahya b. İmrân b. Osman b. el-Erkam'ın şöyle dediğini haber verdi: Gerçekten ben, Ebû Ca'fer'in gönlüne düştüğüm günü biliyorum. O, eda ettiği bir hac esnasında *Safa* ile *Merve* arasında sa'y yapıyordu. Biz de o sırada evin damındaki kıl çadırın içinde idik. O bizim hemen altımızdan geçiyordu. Öyle ki şayet ben onun sarığını almak istesem alabilirdim. O ise vadinin içinden inip *Safa*'ya çıkarken bize bakıyordu. Muhammed b. Abdullah b. el-Hasan, *Medine*'de [idareye karşı] çıktığında Abdullah b. Osman b. el-Erkam ona tabi olanlardandı. Ancak onunla beraber isyana kalkışmadı. Bu sebepten dolayı Ebû Ca'fer ona [kancayı] taktı ve *Medine*'deki valisine onu hapsedip zincire vurmasını emretti. Sonra da *Kûfe* halkından "Şihâb b. Abdürab" adlı bir kişiyi, içinde *Medine* valisine "onun emrettiğini yapmasını istediği" bir mektupla [oraya] gönderdi. Şihâb, hapiste Abdullah b. Osman'm yamna geldi. O zaman Abdullah seksen küsur yaşında bir ihtiyardı. Zincire vurulmaktan ve hapisten iyice sıkılmıştı. Şihâb ona şöyle dedi: "Dârü'l-Erkam'ı [el-Erkam'ın evini] bana satman karşılığında içinde bulunduğun durumdan seni kurtarmamı ister misin? Müminlerin Emiri o evi istiyor. Şayet evi ona satarsan, senin hakkında onunla konuşmam sonucunda seni affetmesi kuvvetle muhtemeldir." Abdullah, "O ev sadakadır [evladiyelik vakıftır]. Ancak benim ondaki hakkım onundur. Evin mülkiyetinde kardeşlerim ve diğer bazı kişiler ortaklarımdır." dedi. Şihâb, "Sen sadece kendine bak! Hakkını bize ver, kurtul!" dedi. Bunun üzerine [Şihâb], hakkını kendisine verdiğine dair şahit getirdi ve 17.000 dinar bedel karşılığında satış sözleşmesi yaptı. Sonra Abdullah'ın kardeşlerini araştırıp buldu ve onları bol mal ile avladı. Onlar da evi ona [Ebû Ca'fer'e] sattılar. Böylece ev, Ebû Ca'fer ile onun belirleyip verdiği kişilerin oldu. Daha sonra [Abbâsi halifelerinden] Mehdi, o evi [oğulları] Musa ve Hârûn'un annesi Hayzurân'a tahsis etti. Hayzurân onu [yeniden] inşa etti ve bundan böyle orası onunla bilinir oldu. Bir müddet sonra Müminlerin Emiri Ca'fer b. Musa ona sahip oldu.

Ardından eş-Şatavî ve el-Adenî'nin[357] aileleri orada ikamet etti. Akabinde de Gassân b. Abbâd, onun tamamını ya da büyük bir kısmım Musa b. Ca'fer'in oğlundan satın aldı.

el-Erkam'ın *Medine*'de Züraykoğulları'mn arasındaki evi ise kendisine Peygamber (sas) tarafından tahsis edilmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer, ona da Sa'd b. İbrahim anlattı. Yine bana Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Ömer b. Katâde'nin şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas), Erkam b. Ebü'l-Erkam ile Ebû Talha Zeyd b. Sehl'i kardeş ilan etti. [Dediler ki:] Erkam b. Ebü'l-Erkam *Bedir*'e, *Uhud*'a, *Hendek* savaşına ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile birlikte katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer, İmrân b. Hind'den naklen [İmrân'ın] babasının şöyle dediğini haber verdi: Erkam b. Ebü'l-Erkam'ın vefatı yaklaşınca cenaze namazım Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın kıldırmasını vasiyet etti. [O sırada] Mervân b. el-Hakem, Mu'âviye'nin *Medine* valisiydi. Sa'd ise *Akîk*'teki köşkündeydi. Erkam öldü ama Sa'd ortada yoktu. Bunun üzerine Mervân, "Allah Resûlü'nün (sas) sahâbesi, kayıp bir adam yüzünden bekletilecek mi?" dedi ve onun cenaze namazını kılmak istedi. Ancak Ubeydullah b. el-Erkam, Mervân'ın bunu yapmasına engel oldu. Mahzûmoğulları da onunla beraber ayaklandı ve aralarında tartışma çıktı. Sonra Sa'd geldi ve onun cenaze namazını kıldırdı. O zaman *Medine*'ye hicretin 55. senesiydi. el-Erkam, seksen küsur yaşında vefat etti.

75. Şemmâs b. Osman ﴿شَمَّاس بن عثمان﴾

[Şemmâs b. Osman] İbn eş-Şerîd b. Hermî b. Âmir b. Mahzûm. Şemmâs'ın adı Osman idi. Ancak parlaklığından dolayı ona Şemmâs ismi verildi ve bu [lakap] asıl isminden daha fazla kullanıldı. Annesi Safiyye bt. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dır. [Rebî'a'nın] annesi,

[357] eş-Şatavî ve el-Adenî dönemin bilginlerindir. eş-Şatavî, eskiden İbn Mikrâd olarak bilinir. Fazilet ehli bir bilgindir. İbn Ebû Ömer el-Adenî'nin öğrencilerindendir. H. 330'da vefat etmiştir. (Zehebî, *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*, XIV, 262) (E).

ed-Dayriyye[358] bt. Ebû Kays b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb'tır. ed-Dayriyye, Ümmü Ebû Müleyke'dir [Ebû Müleyke'nin annesidir].

Muhammed b. İshâk, Şemmâs'ın nesebine "Süveyd" ismini ekleyerek "Süveyd b. Hermî" demektedir. Hişâm b. el-Kelbî ile Muhammed b. Ömer ise "Süveyd" ismini zikretmeden "eş-Şerîd b. Hermî" demektedir.

Şemmâs'ın Abdullah adında [bir] oğlu vardır. Abdullah'ın annesi, Ümmü Habîb bt. Sa'îd b. Yerbû b. Ankese[359] b. Âmir b. Mahzûm'dur. Ümmü Habîb ilk kadın Muhacirlerdendi. Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Şemmâs, *Habeşistan* 'a yapılan ikinci hicrete katılanlardandı. Musa b. Ukbe ile Ebû Ma'şer ise [söz konusu hicret olayında] onu zikretmediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Osman, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Şemmâs b. Osman *Medine*'ye hicret ettiği zaman Mübeşşir b. Abdülmünzir'e konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Osman, ona da Abdülmelik b. Ubeyd, Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini haber verdi:

Şemmâs b. Osman b. eş-Şerîd, *Uhud*'da öldürülünceye kadar Amr b. Avfoğulları'nın içinde, Mübeşşir b. Abdülmünzir'in yanında konuk olmaya devam etti.

Bize Muhammed b. Ömer, ona da Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris, babasının şöyle dediğini haber verdi: Allah Resûlü (sas), Şemmâs b. Osman ile Hanzale b. Ebû Âmir'i kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer, ona Ömer b. Osman, ona da Abdülmelik b. Ubeyd, Sa'îd b. el-Müseyyeb ile Abdurrahman b. Sa'îd b. Yerbû'un şöyle dediklerini haber verdi:

Şemmâs b. Osman, *Bedir*'e ve *Uhud*'a katıldı. Allah Resûlü (sas) o gün, yani *Uhud* günü kendisini (sas) [savunmak için] savaşmasını kast ederek

---

[358] Bu isim başka kaynaklarda ed-Dayziyye şeklinde de okunmuştur (E).

[359] Bu isim (Ankese), Leiden baskısında 'Ankeşe diye geçmekedir. Abduh'un okuyuşu ise peltek se harfiyle 'Ankes'dir. Ben Chester Beatty nüshasındaki imlayı aldım. İbn Hazm'ın el-Cemhere'sindeki ve İbnü'l-Esîr'in *Üsdü'l-Gâbe*'sindeki "Sa'îd b. Yerbû' b. 'Ankese" kaydı bunu teyit etmektedir.

[onun hakkında] şöyle diyordu: *"Şemmâs b. Osman'ı sadece kalkana benzer buldum [o benim için kalkan gibiydi]."* Allah Resûlü (sas) bayılıncaya kadar gözünü sağa veya sola her çevirdiğinde mutlaka o tarafta Şemmâs'm kılıcıyla savunma yaptığını gördü. Şemmâs, kendisini ona (sas) feda etti ve nihayet öldürüldü. Daha sağ iken *Medine*'ye getirildi ve Âişe'nin hücresine kondu. Ümmü Seleme'nin "Amcamın oğlu benden başkasının hücresine konmuş, öyle mi?" sözü üzerine Allah Resûlü (sas) *"Onu Ümmü Seleme'nin hücresine taşıyın!"* buyurdu. Hemen oraya taşındı ve onun yanında vefat etti. -Allah ona rahmet eylesin!- Allah Resûlü (sas), onun tekrar *Uhud*'a götürülmesini ve orada öldüğü sırada üzerinde olan elbiseleriyle birlikte defnedilmesini emretti. Bir gün bir gece sağ olarak kalmıştı. Ancak hiçbir şey tatmamıştı [yiyip içmemişti]. Allah Resûlü (sas) onun cenazesini yıkamadı ve namazını kılmadı[360]. Öldürüldüğü gün -Allah ona rahmet eylesin!- otuz dört yaşındaydı. Onun zürriyeti yoktur.

Benî Mahzûm'un Müttefiklerinden Olanlar

76. Ammâr b. Yâsir ﴿عمّار بن ياسر﴾

[Ammâr b. Yâsir] İbn Âmir b. Mâlik b. Kinâne b. Kays b. el-Husayn b. el-Vezîm b. Sa'lebe b. Avf b. Hârise b. Âmir el-Ekber b. Yâm b. Ans. Ans, Zeyd b. Mâlik b. Üded b. Zeyd b. Yeşcüb b. Arîb b. Zeyd b. Kehlân b. Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'dır. Mâlik b. Üdedoğulları Mezhic'tendir. Yâsir b. Ammâr ve iki kardeşi el-Hâris ile Mâlik, kardeşlerini istemek üzere *Yemen* 'den *Mekke*'ye geldiler. el-Hâris ile Mâlik *Yemen* 'e geri döndü. Yâsir ise *Mekke*'de ikamet etti ve Ebû Huzeyfe b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm ile hilf yaptı.[361] Ebû Huzeyfe onu "Sümeyye bt. Hubbât"[362] adlı

---

[360] Allah Resûlü (sas), onun şehit olduğunda şüphe olmadığını göstermek için cenaze namazını kılmamış olabilir (M).

[361] Hilf, karşılıklı destek, yardımlaşma ve ittifak sözüyle anlaşma yapmaktır (M).

[362] Bu isim (Hubbât-noktalı ha ile), Leiden baskısında, Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında noktalı ha ile "Hayyât - خياط " diye geçmektedir. Müellif'in kadınlara tahsis ettiği ciltte ise "Hubbât - خباط " imlası mevcuttur. Kaynaklarda bu konuda bir ittifak yoktur. Ben, bu isimi "Hayyât - خياط " diye kaydedenlere ve Müellif'in kadınlara tahsis etti ciltteki imlaya tabi oldum.

cariyesiyle[363] evlendirdi. Sümeyye, Yâsir'den [hamile kalıp] Ammâr'ı doğurunca Ebû Huzeyfe onu azat etti. Yâsir ve Ammâr, Ebû Huzeyfe ölünceye ve Allah İslâm'ı gönderinceye kadar onunla beraber kalmaya devam ettiler. Yâsir, Sümeyye, Ammâr ve kardeşi Abdullah b. Yâsir Müslüman oldular. Yâsir'in Ammâr ve Abdullah'tan daha büyük "Hureys"[364] adında başka bir oğlu da vardı. Onu Cahiliye döneminde ed-Dîloğulları öldürmüştü.

Yâsir'den sonra Sümeyye ile el-Ezrak evlendi. el-Ezrak, el-Hâris b. Kelede es-Sekafî'nin Rum asıllı olan bir kölesiydi ve *Taif* gününde *Taif* halkının köleleriyle[365] birlikte Peygamber'in (sas) huzuruna çıkanlardandı. Onların içinde Ebû Bekre de vardı. Allah Resûlü (sas) onları azat etti. Sümeyye, el-Ezrak'tan [hamile kalıp] Seleme b. el-Ezrak'ı doğurdu. Bu kişi Ammâr'ın anne bir kardeşidir. Sonra el-Ezrak'm oğullarından Seleme'nin oğlu, Ömer ve Ukbe, "el-Ezrak b. Amr b. el-Hâris b. Ebû Şemir'in Gassân kabilesinden olduğunu ve Ümeyyeoğulları'nın müttefiki olduğunu" iddia ettiler. Bunlar *Mekke*'de [şan ve şöhret kazanıp] eşraftan oldular. el-Ezrak ve oğlu, Ümeyyeoğulları'na mensup kadınlarla evlendiler ve bunların o kadınlardan çocukları oldu. Ammâr "Ebü'l-Yakzân" künyesiyle çağrılıyordu.

el-Ezrak'm oğulları, ilk başta kendilerinin Tağliboğulları'ndan, sonra da İkeboğulları'ndan olduklarını iddia ediyorlardı. Bunun doğru izahı şudur: Cübeyr b. Mut'im onlardan bir kadınla evlendi ki o el-Ezrak'm kızıydı. Bu kadın ondan bir kız çocuk doğurdu ve bununla Sa'îd b. el-Âs evlendi. Bunların da Abdullah b. Sa'îd adlı çocukları oldu. el-Ahtal, uzun bir şiirinde Abdullah b. Sa'îd'i övmektedir. O şiirinde şöyle der:

O, Nevfel ve İkeboğulları'nı toplar nesebinde
Muradına ermiştir, mensup olan her iki kabileye de!

---

[363] Burada "bir cariye" diye tercüme ettiğimiz "emeten- أمة " kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde mevcut iken (III, 246) Atâ baskısında (Atâ, III, 186) sehven yazılmamıştır (M).

[364] Bu isim (Hureys - حريث), İhsan Abbâs neşrinde " حريث" diye doğru yazılmış (III, 247) iken Atâ baskısında ya harfinin atlanmasıyla " حرث" (Hurs) şeklinde (Atâ, III, 187) yanlış yazılmıştır (M).

[365] Bu kelimenin ilk harfi burada ötre ile harekelenmiştir. Bu takdirde 'ubeyd - عبيد diye okunması gerekir ki "küçük köle" anlamına gelir. Oysa Atâ baskısında hareke yoktur ve bu takdirde 'abîd - عبيد diye okunur ve "köleler" anlamına gelir. Tercih ettiğimiz bu ikinci okuyuşun manası bağlama daha uygundur (M).

Daha sonra Huzâ'a kabilesi onların akıllarını çeldi ve onları *Yemen* 'e davet etti. Bu daveti onlara cazip gösterip şöyle dediler: "Siz soyunuzun Gassân kabilesinden olduğunu iddia etmedikçe 'Rum' soyunun zikrinden sıyrılıp kurtulamayacaksınız." Bunun üzerine onlar da bundan böyle Gassân kabilesine intisap ettiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr b. Yâsir şöyle dedi: "Allah Resûlü (sas) el-Erkam'ın evinde iken Suheyb b. Sinân ile o evin kapısında karşılaştım. "Ne yapmak istiyorsun?" dedim. O da bana, "Sen ne yapmak istiyorsun?" dedi. Ben "Muhammed'in (sas) huzuruna girip onun sözünü dinlemek istiyorum." deyince o, "Ben de öyle yapmak istiyorum." dedi. Ammâr devamla dedi ki: "Bunun üzerine onun (sas) huzuruna girdik. Bize İslâm'ı anlattı ve biz de Müslüman olduk. Sonra o gün bu minval üzere akşamlayıncaya kadar bekledik ve gizlice [oradan] çıktık." Ammâr ve Suheyb'in Müslüman oluşu, otuz küsur kişiden sonra idi.[366]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mu'âviye b. Abdurrahman b. Ebû Müzerrid, ona da Yezîd b. Rûmân, Urve b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr b. Yâsir, *Mekke*'de dininden dönmesi için kendisine işkence yapılan ezilenlerdendi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ezilenler *Mekke*'de aşireti olmayan kimselerdi. Bunların izzet ve kuvvetleri yoktu. Kureyş dinlerinden dönmeleri için onlara gün ortasında kızgın taşlar üzerinde işkence ediyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Osman b. Muhammed, ona da Abdülhakîm b. Suheyb, Ömer b. el-Hakem'in şöyle dediğini anlattı:

Ammâr b. Yâsir'e, ne dediğini bilemeyinceye kadar işkence ediliyordu. Suheyb'e ne dediğini bilemeyinceye kadar işkence ediliyordu. Ebû Fükeyhe'ye ne dediğini bilemeyinceye kadar işkence ediliyordu. Bilâl, Âmir b. Füheyre ve bir grup Müslüman [da aynı durumdaydı]. Şu ayet onlar

[366] Aynı rivayet, daha önce Suheyb b. Sinan anlatılırken de nakledilmişti (M).

hakkında inmişti: *"**Zulme mâruz kaldıktan sonra Allah uğrunda hicret edenleri, [elbette dünyada güzel bir yere yerleştiririz.]**"*[367]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Osman b. Muhammed, ona da el-Hâris b. el-Fadl, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'nin şöyle dediğini anlattı:

Ammâr b. Yâsir'i bir iç donu içinde çıplak olarak gören birisi bana haber verdi; dedi ki: Onun sırtına baktım, çok yara vardı. Ona, "Nedir bu?" dedim. "Bu Kureyş'in *Mekke*'nin kızgın taşlarında yaptıkları işkencedendir." diye cevap verdi.

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne,[368] ona da Ebû Belc, Amr b. Meymûn'un şöyle dediğini haber verdi:

Müşrikler Ammâr b. Yâsir'i ateşle yaktılar. Amr b. Meymûn devamla dedi ki: Allah Resûlü (sas) ona uğruyor, eliyle onun başını sıvazlıyor ve şöyle diyordu: *"İbrahim'e olduğun gibi Ammâr'a da '**Ey ateş! soğuk ve selametli ol!**'[369] [Ey Ammâr!] Seni azgın bir topluluk öldürecek."*

Bize Müslim b. İbrahim ile Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdiler; dediler ki: Bize el-Kâsım b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Mürre el-*Cemelî*, ona da Sâlim b. Ebü'l-Ca'd, Osman b. Affân'ın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) benim elimden tutmuştu, beraberce *el-Bathâ'*da[370] dolaşıyorduk. Nihayet Ammâr'ın, babasının ve annesinin yanına vardık. Onlar işkence görüyorlardı. [Ammâr'ın babası] Yasîr, "İşte zaman böyle" deyince Peygamber ona şöyle dedi: *"Sabret! Ey Allah'ım, Yasîr ailesini bağışla! Zaten bağışlamışsındır."*

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm ed-Destevâî haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'z-Zübeyr şunu haber verdi:

Peygamber (sas), işkence görürlerken Ammâr ailesine uğradı ve onlara şöyle dedi: *"Ammâr ailesi! Müjdeler olsun size! Size vaad edilen yer cennettir."*

---

[367] Nahl 16/41.

[368] Bu isim, Atâ baskısında 'Uvâne diye (Atâ, III, 188) geçmektedir. Doğrusu Avâne'dir (M).

[369] Enbiyâ 21/69.

[370] Selin artıklarını bırakarak kumsala çevirdiği her vadiye bu isim verilir. Ayrıca *Mekke* vadisinin el-Cehûn ile Mescid-i Harâm arasında kalan bölümüne verilen özel isimdir ki "*Mekke* Bathâsı" diye de ifade edilmektedir. Burada kast edilen özel isim olan ikinci manadır (M).

Bize el-Fadl b. Anbese haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, Ebû Bişr'den; o da Yûsuf el-Mekkî'den şunu nakletti:

Peygamber (sas), Ammâr'a, onun babasına ve annesine onlar *el-Bathâ*'da işkence görürlerken uğradı ve şöyle buyurdu: *"Ey Ammâr ailesi! Müjdeler olsun size! Size vaad edilen yer cennettir."*

Bize İsmail b. İbrahim, İbn Avn'dan; o da Muhammed'den şunu nakletti: Peygamber Ammâr ile karşılaştı. O ağlıyordu. Peygamber onun gözlerini silerek şöyle buyurdu: *"Kâfirler seni yakalayıp suyun içine batırdılar.* [371]*Sen de şöyle şöyle dedin. Şayet onlar bunu tekrar yaparlarsa sen de aynı şeyleri onlara söyle."*

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr, ona da Abdülkerîm, Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir'in şöyle dediğini haber verdi:

Müşrikler Ammâr b. Yâsir'i yakaladılar. Peygamber (sas) hakkında kötü şeyler, onların putları hakkında iyi şeyler söyleyinceye kadar onu bırakmadılar. Ammâr b. Yâsir, Peygamber'e gelince O (sas), *"Ardında ne bıraktın?"* dedi. Ammâr b. Yâsir, "Şer [bıraktım], ey Allah'ın Resûlü! Vallahi senin hakkında kötü şeyler, onların ilahları hakkında iyi şeyler söyleyinceye kadar [işkenceden] bırakılmadım." dedi. Resûlullah (sas), *"Kalbini nasıl buluyorsun?"* diye sordu. Ammâr, "İmanla tatmin olmuş bir halde buluyorum." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Şayet sana aynı şeyleri yaparlarsa, o söylediklerini yine söyle!"*

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr, ona da Abdülkerîm, Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir'in, *"Kalbi iman ile mutmain olduğu halde [inkâra] zorlanan müstesna..."*[372]mealindeki Allah'ın kelamı hakkında şöyle dediğini haber verdi:

Bu kişi Ammâr b. Yâsir'dir. O, ***"Ancak göğsünü küfre açan kimse..."***[373] mealindeki Allah'ın kelamı hakkında da şöyle dedi: Bu kişi, Abdullah b. Ebû Serh'dir.

[371] Leiden baskısında bu kelime (feğattûke-فغطوك), "feğatavke" diye geçmektedir Dipnotunda Abduh'un okuyuşunun "feğattûke" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[372] Nahl 16/106.

[373] Nahl 16/106.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, İsrâil'den; o Câbir'den, o da el-Hakem'den şunu nakletti:

"Kalbi iman ile mutmain olduğu halde [inkâra] zorlanan müstesna..."[374] ayeti Ammâr b. Yâsir hakkında nâzil oldu.

Bize Haccâc b. Muhammed haber verdi; dedi ki: İbn Cüreyc dedi ki: Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'i duydum, şöyle diyordu:

Allah için işkence görürken Ammâr b. Yâsir hakkında ***"Müminler [sadece "İman ettik" demeleri sebebiyle kendi hallerine bırakılıvereceklerini], imtihana tâbi tutulmayacaklarını mı zannettiler?"***[375] mealindeki ayet nâzil oldu.

Bize Muhammed b. Künâse, ona el-Kelbî, ona da Ebû Sâlih, ***"[Şimdi iyi düşünün: Böyle olanın durumu mu iyi], yoksa gece saatlerinde, âhiretten endişe edip Rabbinin rahmetini umarak gâh secdede, gâh kıyamda ibadet edenin durumu mu iyi?"***[376] mealindeki ayet hakkında İbn Abbâs'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Bu ayet, Ammâr b. Yâsir hakkında nâzil oldu."

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî ile el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize el-Mes'ûdî, el-Kâsım b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini haber verdi:

İçinde namaz kılınan ilk mescidi inşa eden kişi Ammâr b. Yâsir'dir.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Evinde, içinde namaz kılınan bir mescit edinen ilk kişi Ammâr b. Yâsir'dir.

[Dediler ki:] Ammâr b. Yâsir, İkinci *Habeşistan* hicretine katılmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Osman, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr b. Yâsir, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiği zaman Mübeşşir b. Abdülmünzir'e konuk oldu.

Bize Muhammed b. Ömer, Abdullah b. Ca'fer'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas), Ammâr b. Yâsir ile Huzeyfe b. el-Yemân'ı kardeş ilan etti. Abdullah b. Ca'fer dedi ki: Huzeyfe her ne kadar *Bedir*'e katılmamış ise de onun Müslüman oluşu daha önce idi.

[374] Nahl 16/106.
[375] Ankebût 29/2.
[376] Zümer 41/9.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ona da ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr b. Yâsir'in evinin yerini, Allah Resûlü (sas) tahsis ve tayin etti.

[Dediler ki:] Ammâr b. Yâsir, *Bedir*'e, *Uhud*'a, *Hendek* savaşına ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı.

Bize Vehb b. Cerîr b. Hâzim ile Musa b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: el-Hasan'ı duydum, şöyle dedi: Ammâr b. Yâsir şöyle dedi:

Allah Resûlü (sas) ile beraber insanlara ve cinlere karşı savaştım. Ona "O da ne? İnsanlarla savaştığını anladık da cinlerle nasıl savaştın?" denilince o şunları söyledi: Allah Resûlü (sas) ile beraber bir menzilde konakladık. Su getirmek için kırbamı ve kovamı aldım. Allah Resûlü (sas) bana *"Ama seni sudan menetmek üzere biri gelecek."* dedi. Kuyunun başına vardığımda bir de ne göreyim, siyah bir adam! Sanki o güçlü ve tecrübeli bir savaşçı gibiydi. "Vallahi bu kuyudan bu gün tek bir kova su bile alamayacaksın." dedi. Bunun üzerine kapıştık. Derken onu yere yıktım. Sonra bir taş alıp onun burnunu[377] ve yüzünü yaraladım, kırbamı doldurup suyu Allah Resûlü'ne (sas) getirdim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), *"Suyun başında yanına biri geldi mi?"* buyurdu. "Siyahî bir köle" dedim. Allah Resûlü (sas), *"Ne yaptın ona?"* deyince durumu ona anlattım. Bu kez *"Biliyor musun, kimdi o?"* diye sordu. "Hayır" dedim. *"O şeytandı. Seni sudan menetmek üzere geldi"* dedi.

Bize Abdullah b. Nümeyr, ona da el-Eclah, Abdullah b. Ebü'l-Hüzeyl'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) mescidini inşa ettiği zaman insanlar [yapı malzemelerini] taşıyorlardı. Allah Resûlü (sas) ve Ammâr da [yapı malzemesi] taşıyordu. Derken Ammâr kaside söylemeye başladı ve şöyle dedi:

Biz Müslümanlar mescitler inşa ederiz.

[377] Buradaki "onun burnu" anlamındaki "enfehu - أنفه " kelimesi, İhsan Abbâs baskısında (İhsan Abbâs, III, 251) doğru olarak yer almışken Atâ baskısında (Atâ, III, 190) sonundaki "hu - ه " zamiri olmaksızın "enf- أنف" diye yanlış yazılmıştır.

Allah Resûlü (sas) de *"Mescitler."* deyip duruyordu. Bundan [kısa] bir müddet önce Ammâr hastalanmış, bazı kimseler "Ammâr bugün kesinlikle ölür." demişlerdi. Allah Resûlü (sas) onları duymuştu. Kerpicini silkeledi ve şöyle dedi: *"Vah sana (ويحك)! -'Yazıklar olsun sana (ويلك)!' demedi.- Ey Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir grup öldürecek."*

İshâk b. el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Avf el-A'râbî, ona el-Hasan, ona da annesi, Ümmü Selmâ'nın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'nü (sas) şöyle derken duydum: *"Ammâr'ı azgın bir grup öldürecek."* Avf dedi ki: Şunu da söylediğini zannediyorum: *"Onu öldüren kişi Cehennemliktir."*

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn, ona el-Hasan, ona da annesi, Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) *Hendek* günü onlara katıldı. Hatta göğsü toza belendi. O (sas) şöyle diyordu:

Ey Allah'ım! Ahiret hayatıdır, gerçekten [asıl] hayat!
Ensâr ve Muhaciri affet!

[O sırada] Ammâr geldi. Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *"Ey Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir grup öldürecek."*

Bize Süleyman Ebû Dâvûd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bana Eyyûb ile Hâlid el-Hazzâ, onlara el-Hasan, ona annesi, ona da Ümmü Seleme'nin haber verdiğine göre Peygamber (sas) Ammâr'a şöyle dedi:

Seni azgın bir grup öldürecek.

Bize Süleyman Ebû Dâvûd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bana Amr b. Dînâr haber verdi; dedi ki: Ebû Hişâm'ı duydum, Ebû Sa'îd el-Hudrî'den naklen şunu anlatıyordu:

Allah Resûlü (sas) Ammâr hakkında şöyle dedi: *"Seni azgın bir grup öldürecek."*

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb haber verdi; dedi ki: Bize Dâvûd, ona da Ebû Nadre, Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas) mescidin inşasına giriştiği zaman kerpiçleri teker teker taşımaya başladık.[378] Ammâr ise kerpiçleri ikişer ikişer taşıyordu. [Oraya] geldim, arkadaşlarım bana şunu anlattı: Peygamber (sas), onun başındaki toprağı silkeliyor ve şöyle diyordu: *"Vah sana, Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir grup öldürecek."*

Bize İshâk b. Ebû İsrâîl haber verdi; dedi ki: Bize en-Nadr b. Şümeyl haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, ona Ebû Mesleme, ona da Ebû Nadre, Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bana, benden daha faziletli olan Ebû Katâde anlattı ve şöyle dedi:

Peygamber (sas) Ammâr'ın başındaki toprağı silerek ona şöyle dedi: *"Vah, yazık sana Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir grup öldürecek."*

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr, ona el-A'meş, ona da Abdurrahman b. Ziyâd, Abdullah b. el-Hâris'in şöyle dediğini haber verdi:

Mu'âviye'nin *Sıffîn* dönüşünde onunla Amr b. el-Âs'ın arasında yürüyordum. -Abdullah devamla dedi ki:- Abdullah b. Amr, [babası Amr'a] "Babacığım, sen Allah Resûlü'nün Ammâr'a *'Vah sana, ey Sümeyye'nin oğlu! Seni azgın bir grup öldürecek.'* dediğini duydun, değil mi?" diye sordu. -Abdullah devamla yine dedi ki:- Bunun üzerine Amr, Mu'âviye'ye "Şunun ne dediğini duymuyor musun?" diye sordu. -Abdullah devamla yine dedi ki:- Mu'âviye de "Bize öyle çirkin bir şey getirip [söyleyip] duruyorsun ki, onunla idrarının içinde kayıp düşüyorsun. Onu biz mi öldürdük? [Ali ve Irak halkını kast ederek] onu [buraya] getirenler öldürdü." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn, ona el-Avvâm b. Havşeb haber verdi; dedi ki: Bana Esved b. Mes'ûd, Hanzale b. Huveylid el-Anezî'nin şöyle dediğini anlattı:

Biz Mu'âviye'nin yanındayken birden bire iki adam Ammâr'ın başı konusunda münakaşa ederek çıkageldi. Onlardan her biri: "Onu ben öldürdüm" diyordu. Bunun üzerine Abdullah b. Amr şöyle dedi: "Bu [öldürme işini] sizden biriniz arkadaşına gönül rahatlığıyla versin. Zira ben Allah Resûlü'nün (sas) *'Onu azgın bir grup öldürecek.'* dediğini duydum."

[378] Burada "ce'alnâ- جعلنا " fiili, İhsan Abbâs neşrinde "ce'alna" şeklinde (İhsan Abbâs, III, 252) yazılmışken Atâ baskısında (Atâ, III, 191) lam harfinin üzerine fetha konarak "ce'alena" diye yazılmıştır. Birinci imlanın manası bağlama daha uygundur. Çünkü ikinci imlaya göre "teker teker taşımamızı emretti" manası çıkmaktadır. Bu ise bir Nebevî emir olacağı için herhalde Ammâr'ın da ona uyması gerekirdi (M).

Mu'âviye ise "Ey Amr![379] Saçmalıkların bize yetmedi mi? Öyleyse bizim yanımızda ne işin var?" dedi. Abdullah ona şu cevabı verdi: "Babam beni Allah Resûlü'ne (sas) şikâyet etmişti. O da bana *'Hayatta olduğu müddetçe babana itaat et, ona isyan etme!'* demişti. Ben sizinle beraberim ama savaşmıyorum."

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı.[380] Dedi ki: Bana Ca'fer b. Muhammed anlattı; dedi ki: Ensâr'dan bir adamı duydum. [Şöyle diyordu:] Babam, Ömer b. el-Hattâb'ın mevlası Hüney'in şöyle dediğini anlatıyordu:

Başlangıçta ben, Ali'ye karşı Mu'âviye ile beraberdim. Mu'âviye'nin taraftarları şöyle diyorlardı: "Hayır, vallahi biz Ammâr'ı asla öldürmeyiz. Şayet onu öldürürsek onların dediği gibi oluruz." *Sıffîn* günü maktullere bakarak gittim. Bir de ne göreyim, Ammâr b. Yâsir öldürülmüş! Hemen Amr b. el-Âs'a geldim. O divanında oturuyordu. Dedim ki: 'Ey Ebû Abdullah!' O da bana: 'Ne istiyorsun?' dedi. 'Bak, seninle konuşacağım.' dedim. 'Gel bana!' dedi. Bunun üzerine ben şöyle dedim: 'Ammâr b. Yâsir! Onun hakkında ne duydun?' O da: 'Allah Resûlü (sas) onu azgın bir grubun öldüreceğini söyledi.' dedi. 'İşte o vallahi öldürülmüş.' dedim. 'Bu doğru değil!' dedi. 'İki gözümle gördüm, o öldürülmüş.' dedim. Hadi gidelim, onu bana göster!' dedi. Onu götürdüm ve Ammâr'ın cesedini gösterdim. Cesedi gördüğü anda rengi attı. Sonra yana döndü ve şöyle dedi: 'Onu sadece [bu savaşa] çıkaran kişi öldürdü.'

Vekî b. el-Cerrâh ile Muhammed b. Abdullah el-Esedî, onlara Süfyân, ona da Kays el-Evdî, Hüzeyl'in[381] şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber'e (sas) biri geldi ve Ammâr'ın üzerine bir duvarın yıkıldığı, bu sebeple onun öldüğü söylendi. Allah Resûlü (sas) buyurdu ki: *"Ammâr ölmedi."*

---

[379] Burada hadisi nakleden Abdullah b. Amr olduğu halde Muaviye onun babası olan Amr'a hitap etmektedir. Burada ya yanlışlık var, ya da yukarıdaki rivayette olduğu gibi babası yanında ise onun yerine babasına hitap etmiş olabilir (M).

[380] Atâ baskısında (Atâ, III, 192) bu rivayetin senedinde bir ravi (Süleyman b. Bilâl) atlanmıştır. Başka bir ifadeyle senette "Dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı." İbaresi mevcut değildir (M).

[381] Bu isim (keskin ze harfiyle yazılan Hüzeyl - هزيل), Leiden ve onu takip eden baskılarda yanlış olarak peltek zal harfiyle " هذيل " şeklinde yazılmıştır. Doğru imla, Chester Beatty ile III. Ahmed nüshasında, Üsdü'l-gâbe ve Tehzîbu'l-Kemâl'de mevcuttur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nafî, ona da babası, İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

Yemâme günü Ammâr b. Yâsir'i bir kayanın üzerinde gördüm. Yüksek sesle şöyle haykırıyordu: "Ey Müslümanlar topluluğu! Cennet'ten mi kaçıyorsunuz? Ben Ammâr b. Yâsir'im, bana gelin!" Ben onun kulağına baktım, en şiddetli şekilde çarpışırken kulağı kesilmiş, sallanıp[382] duruyordu.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, ona da Kays b. Müslim, Târık b. Şihâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

Temîmoğulları'ndan bir adam, Ammâr'a "Ey kulağı kesik!" dedi. Bunun üzerine Ammâr da ona şöyle dedi: "İki kulağımdan en hayırlısıyla beni kötüledin." Şu'be dedi ki: "Onun o kulağı Allah Resûlu (sas) ile beraber [savaşırken] kesilmişti."

Bize Süleyman Ebû Dâvûd et-Tayâlisî ile Yahya b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be, ona da Kays b. Müslim, Târık b. Şihâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

Basra halkı *Mâh*'a[383] karşı savaştı. Onların başlarında Utârid et-Temîmî ailesinden birisi vardı. Bu kişiye *Kûfe* halkı yardım etti ki bunların başında da Ammâr b. Yâsir vardı. Utârid ailesinden olan kişi Ammâr b. Yâsir'e, "Ey kulağı kesik! Ganimetlerimizde bize ortak olmak mı istiyorsun?" dedi. Ammâr b. Yâsir cevaben şöyle dedi: "İki kulağımın en hayırlısıyla beni kötüledin." Şu'be dedi ki: "Kulağının Peygamber (sas) ile beraber [savaşırken] kesildiğini kast ediyordu. [Târık] dedi ki: Bu durum Ömer'e yazıldı. Bunun üzerine Ömer şu cevabı yazdı: "Ganimet sadece savaşta hazır bulunanlar içindir."

İbn Sa'd dedi ki: Şu'be şöyle dedi: " Ammâr'ın kulağının *Yemâme*'de kesilip kesilmediğini bilmiyoruz."

---

[382] Bu fiil (tezebzebe - تذبذب), Leiden baskısında "tüzebzibu" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'un okuyuşunun "tezebzebe" olduğu beliritilmektedir. En-Nihâye'deki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. Chester Beatty ve III. Ahmed nüshasında bu fiil harekesizdir. Rivayet için bkz. ez-Zehbî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, c. I, s. 422.

[383] Şehre bağlı kent anlamında kullanılan bir isimlendirmedir. Nihâvend, Hemedân ve Kum'a Mâhü'l-Basra denir (Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, V, 48) (E).

Buradaki "el-mâhu - ألماه " kelimesi, Atâ baskısında (Atâ, III, 193) "el-mâu - ألماء " diye geçmektedir (M).

Bize Vekî b. el-Cerrâh, ona Süfyân, ona da Ebû İshâk, Hârise b. Mudarrib'in şöyle dediğini haber verdi: Ömer b. el-Hattâb'ın mektubu bize okundu. [Onda şöyle yazıyordu]:

"Sadede gelince ben size Ammâr b. Yâsir'i vali, İbn Mes'ûd'u da öğretmen ve yardımcı olarak gönderdim. İbn Mes'ûd'u Beytülmalinizin [hazinenizin] başına tayin ettim. Bu iki kişi, Muhammed'in *Bedir*'e katılan asil sahâbîlerindendir. Onlara kulak verin, itaat edin ve tabi olun! İbn Ümmü Abd'i[384] [göndermekle hizmet konusunda] sizi, kendime tercih ettim. Osman b. Huneyf'i, *Sevâd*[385] bölgesine gönderdim. Onlara her gün [azık olarak] bir koyun tahsis ettim. Koyunun yarısını ve iç organlarını Ammâr'a vermenizi, geri kalan yarısını da bu üç kişi arasında paylaştırmanızı emrediyorum."

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, Ebû Sinân'dan; o da Abdullah b. Ebü'l-Hüzeyl'den şunu nakletti: Ömer, Ammâr'a yarısını ve iç organlarını, Abdullah'a dörtte birini, Osman'a dörtte birini olmak üzere Ammâr, İbn Mes'ûd ve Osman b. Huneyf'e azık olarak her gün bir koyun verdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ile Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân, Muğîre'den; o da İbrahim'den şunu nakletti:

Ammâr, her Cuma günü minberde Yasin suresini okurdu.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona da Ebû Sinân, Abdullah b. Ebü'l- Hüzeyl'in şöyle dediğini haber verdi. Yine bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona da el-Eclah, İbn Ebü'l-Hüzeyl'in şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr'ın bir dirhem karşılığında [bir miktar] kuru yonca satın aldığını gördüm. [Satıcıdan] fazladan bir ip istedi; ama o kaçındı. İpi [onun elinden almak için] çekti ve sonunda [ipi] ikiye bölerek anlaştılar. Sonra [Yoncayı iple bağlayıp] sırtında taşıdı. O, bu sırada *Kûfe* valisiydi.

[384] Abdullah b. Mes'ûd'u kastediyor (E).

[385] Ömer döneminde fethedilen *Irak*'ın geniş arazileri ve köyleri için kullanılan bir tabirdir. Buralara Sevâd denmesinin sebebi, ekininin, hurmalarının ve ağaçlarının bol olmasından dolayıdır (Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 272) (E).

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Gassân b. Mudar haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Yezîd, ona da Ebû Nadre,[386] Mutarrif'in şöyle dediğini haber verdi:

Kûfe'de bir adamın yanına vardım. Bir de ne göreyim! Onun yanında oturan ve terzi olan bir adam! Ya sincap ya da tilki kürklerini dikiyor. Mutarrif devamla dedi ki: "Ali'nin ne yaptığını görmedin mi? O şöyle şöyle yaptı." dedim. Bunun üzerine o adam şöyle dedi: "Ey Fâsık, Dikkat et! Senin müminlerin emiri hakkında konuştuğunu görüyorum." Arkadaşım "Dur, ey Ebü'l-Yakzân! Bu benim misafirimdir." dedi. Sonra onun Ammâr olduğunu öğrendim.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim, ona Sa'îd b. Ebû Mesleme, ona da Ebû Nadre,[387] Mutarrif'in şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr b. Yâsir'i tilki derilerinden elbise keserken gördüm.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb, ona da Dâvud, Âmir'in şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr'a bir mesele soruldu. "Bu henüz oldu mu?" dedi. "Hayır" dediler. O da, "Bu oluncaya kadar bizi [rahat] bırakın. Olduğu zaman onun ağırlığını sizin için yükleniriz." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ile Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân, ona el-A'meş, ona da İbrahim et-Teymî, el-Hâris b. Süveyd'in şöyle dediğini haber verdi:

Bir adam, Ammâr'ı Ömer'e şikâyet etti. Bu durum Ammâr'a ulaşınca ellerini kaldırıp şöyle dedi: Ey Allah'ım! Şayet o benim hakkımda yalan beyanda bulunmuşsa dünyada onun [rızkını] genişlet ve onun zürriyetini çoğalt!

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Abdullah haber verdi; dedi ki: Bize Dâvûd, Âmir'in şöyle dediğini haber verdi:

---

[386] Bu baskıda harekesiz yazılmış olan bu ismin (Nadre- نضرة) ilk harfi, Atâ baskısında (Atâ, III, 193) ötre ile harekelenmiştir. Dolayısıyla isim "Nudre" diye okunur. Ancak kaynaklarda Nadre imlası yaygındır (M).

[387] Bu künye "Ebû Nasre [ابو نصرة]" şeklinde yazılmıştır. Doğrusu Atâ neşrinde yazıldığı gibi "Ebû Nadre [ابو نضرة]" olmalıdır (III, 194) (E).

Ömer, Ammâr'a, "Seni azletmemizden rahatsız oldun mu?" dedi. O da cevaben şöyle dedi: "Sen şayet bunu söylüyorsan [bil ki] beni vali olarak tayin ettiğin zaman da, azlettiğin zaman da rahatsız oldum."

Bize Affân b. Müslim ile Müslim b. İbrahim haber verdiler; dediler ki: Bize el-Esved b. Şeybân haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Nevfel b. Ebû Akreb haber verdi; dedi ki:

Ammâr b. Yâsir, insanların en uzun süre sessiz kalan ve en az konuşanlarından biriydi. O şöyle diyordu: "Fitneden Allah'a sığınırım, fitneden Allah'a sığınırım." Ebû Nevfel devamla dedi ki: Sonra ona büyük bir fitne musallat oldu.

Bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Mürre haber verdi; dedi ki: Abdullah b. Seleme'yi şöyle derken duydum:

Ammâr b. Yâsir'i *Sıffîn* günü elinde kargı olan esmer bir ihtiyar olarak gördüm. O kargı [titrer gibi] sallanıyordu. Yanında sancak olduğu halde Ammâr, Amr b. el-Âs'a baktı ve şöyle dedi: "Bu, Allah Resûlü (sas) ile beraber üç defa savaştığım bir sancaktır. Bu dördüncüsüdür. Allah'a yemin ederim ki, şayet onlar bizi [kılıçlarıyla] vurup *Hecer* şehrinin hurmalıklarına kadar kovalasalar dahi yine bizim işimizin hak, onların ise batıl [yolda] olduğunu bilirim."

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bana Amr b. Mürre haber verdi; dedi ki: Abdullah b. Seleme'nin şöyle dediğini duydum:

Ammâr b. Yâsir'i *Sıffîn* günü elinde harbe olan uzun ve esmer bir ihtiyar olarak gördüm. Eli titriyor ve şöyle diyordu: "Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, şayet onlar bizi [kılıçlarıyla] vurup *Hecer* şehrinin hurmalıklarına kadar kovalasalar dahi yine bizim işimizin hak, onların ise batıl [yolda] olduğunu bilirim." Onun elinde sancak vardı ve şöyle dedi: "İşte bu sancak! Bununla Allah Resûlü'nün önünde iki defa savaştım. Bu üçüncüsüdür."[388]

---

[388] Burada "lessâlise - للثالثة" kelimesinin başındaki lam harfi, İhsan Abbâs neşrinde " لثالثة" imlasıyla yer almışken (III, 257) Atâ baskısında (Atâ, III, 194) yazılmadan " الثالثة" diye yanlış olarak kaydedilmiştir (M).

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Kays el-Hadramî, Seleme b. Küheyl'in şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr b. Yâsir *Sıffîn* günü şöyle dedi: "Cennet [kılıç] parıltılarının altındadır. Susuz kimse suyun başına varır. Suyun başına varılmıştır. Bugün dostlara,[389] Muhammed ve onun tâbîlerine kavuşacağım. Allah'a yemin ederim ki, şayet onlar bizi [kılıçlarıyla] vurup *Hecer* şehrinin hurmalıklarına kadar kovalasalar dahi yine bizim işimizin hak, onların ise batıl [yolda] olduğunu bilirim." Vallahi bu sancakla Allah Resûlü (sas) ile beraber üç defa savaştım. Bu seferki onların en iyisi ve takvaya en uygun olanı[390] değildir.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona da Habîb b. Ebû Sâbit, Ebü'l-Bahterî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr b. Yâsir *Sıffîn* günü şöyle dedi: "Bana bir içimlik süt getirin. Zira Allah Resûlü (sas) bana *'Senin dünyada içeceğin en son içecek, süttür.'* dedi." Bunun üzerine ona süt getirildi. O da hemen sütü içti. Sonra ileriye atıldı ve öldürüldü.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona da Habîb b. Ebû Sâbit, Ebü'l-Bahterî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr'a o gün biraz süt getirildi. O da güldü ve şöyle dedi: "Allah Resûlü (sas) bana *'Senin içeceğin en son içecek, süttür. [Bu sütü içip] ardından öleceksin.'* dedi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yak'ûb b. Abdullah el-Kummî, ona Ca'fer b. el-Muğîre, ona Sa'îd b. Abdurrahman b. Ebzâ, ona da babasının anlattığına göre:

Ammâr b. Yâsir Fırat'ın kıyısı boyunca *Sıffîn*'e giderken şöyle dedi: "Ey Allah'ım! Şu bir gerçek ki, şayet kendimi şu dağdan atarak yuvarlanıp düşmemin seni razı edeceğini bilsem bunu yaparım. Şayet büyük bir ateş

[389] Bu ibare (ez-zam'ânu kad yeridu'l-mâe el-mâu mevrûdun, el-yevme elkâ el-ehıbbete), Leiden baskısında "ez-zam'ânu kad yeridu'l-mâe'l-me'mûre ve za'l- yevme elkâ el-ehıbbete - Susuz kimse emredilmiş suyun başına varır. Bugün dostlara kavuşacağım..." diye geçmektedir. Ben buraya Chester Beatty ve III. Ahmed nüshalarındaki rivayeti aldım.

[390] Bu kelime (etkâhünne - أتقاهن), Leiden baskısında "enkâhünne - أنقاهن - onların en temizi" diye geçmektedir. Ben buraya III. Ahmed nüshasındaki rivayeti aldım. Chester Beatty nüshasında ise "bieberrihim ve lâ etkâhüm" imlası mevcuttur.

yakıp kendimi onun içine atmamın seni razı edeceğini bilsem bunu yaparım. Ey Allah'ım! Şayet kendimi suya atıp boğmamın seni razı edeceğini bilsem bunu yaparım. Sadece senin rızana nail olmak maksadıyla savaşıyorum. Beni hüsrana uğratmayacağını umuyor ve rızanı talep ediyorum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Seleme b. Küheyl'i duyan birisi anlattı. Bu kişi, Ebû Sadık'tan naklen Rebî'a b. Nâcid'in şöyle dediğini haber veriyor:

Sıffîn'de iken Ammâr b. Yâsir'in şöyle dediğini duydum: "Cennet [kılıç] parıltılarının altındadır. Susuz kimse suyun başına varır. Suyun başına varılmıştır. Bugün dostlara, Muhammed ve onun tabilerine kavuşacağım. Bu sancağın sahibi olarak Allah Resûlü (sas) ile birlikte üç defa savaştım. Bu da onlar gibi bir dördüncüsüdür."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hâşim b. Âsım, el-Münzir b. Cehm'in şöyle dediğini haber verdi: Ebû Mervân el-Eslemî bana şunu anlattı: İnsanlarla beraber *Sıffîn* savaşına katıldım. Biz dururken birdenbire Ammâr b. Yâsir ortaya çıktı. Güneş neredeyse batıyordu. O, şöyle diyordu: "Kim Allah'a gider? Susuz kimse suya varır, Cennet mızrakların uçlarının altındadır.[391] Bugün dostlara kavuşacağım. Bugün Muhammed ve onun tabilerine kavuşacağım."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ebû Ubeyde, ona da babası, Ümmü'l-Hakem bt. Ammâr b. Yâsir'in mevlası Lü'lüe'nin şöyle dediğini anlattı:

Ammâr'ın öldürüldüğü gün geldiğinde sancağı Hâşim b. Utbe taşıyordu. İkindi vakti oluncaya kadar Ali'nin taraftarları öldürülmüştü. Sonra Ammâr, onu öne çıkaracak şekilde Hâşim'in arkasından yaklaştı. Güneş batmaya meyletmişti. Ammâr'ın yanında bir miktar sulandırılmış süt[392] vardı. Neredeyse güneş batmak üzereydi. Ammâr güneş batıp da sulu sütü içtiğinde şöyle dedi: Allah Resûlü'nü (sas) şöyle derken duydum: *"Senin dünyadaki son azığın biraz sulandırılmış süttür."* Sonra [düşmana] yaklaştı ve öldürülünceye kadar savaştı. O gün o, doksan dört yaşındaydı.

---

[391] Bu sözüyle Ammâr, Hz. Peygamber'in (sas) "Cennet kılıçların gölgelerinin altındadır" sözüne telmih yapmaktadır (M).

[392] İbnü'l-Esîr'in *en-Nihâye*'sinde buradaki "dayh - ضيح" kelimesi şöyle açıklanmaktadır: Dayh, ısıtılıp katılaşan süte bir miktar su ilave edilerek karıştırılmasıyla elde edilir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. [393] el-Hâris b. el-Fudayl, ona da babası, Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'in şöyle dediğini haber verdi:

Huzeyme b. Sâbit *Cemel* vakasına katıldı. Ama o kılıcı kınından çıkarmadı. *Sıffîn* savaşına da katıldı ve şöyle dedi: "Ammâr öldürülüp de onu kimin öldürdüğünü görmedikçe asla [savaş meydanına] varmam. Çünkü ben Allah Resûlü'nün *'Onu azgın bir grup öldürecek'* dediğini duydum." Umâre devamla dedi ki: Ammâr b. Yâsir öldürüldüğü zaman Huzeyme şöyle dedi: "Sapık yol bana ayan beyan belli oldu." [Sonra düşmana] yaklaştı ve öldürülünceye kadar savaştı. Ammâr b. Yâsir'i öldüren kişi Ebû Gâdiye el-Müzenî idi. Ammâr'ı mızrakla yaraladı, Ammâr yere düştü. O gün o, kubbesiz bir hevdec üzerinde savaşıyordu. O gün o, doksan dört yaşında iken öldürüldü.

Ammâr yere düşünce başka bir adam onun üzerine atladı ve başını[394] kesti. Bu iki adam onu öldürme konusunda tartışmaya başladılar. Onlardan her biri "Onu ben öldürdüm." diyordu. Bunun üzerine Amr b. el-Âs şöyle dedi: "Vallahi şu iki kişi sadece Cehennem'de [olmak] için çekişiyorlar." Mu'âviye Amr'ın bu sözünü duydu. O iki adam oradan uzaklaşınca Mu'âviye, Amr b. el-Âs'a, "Senin yaptığın gibisini görmedim. Bir kısım insanlar bizim için canlarını feda ediyorlar, sen ise onlara 'Siz Cehennem'de olmak için çekişiyorsunuz.' diyorsun." dedi. Amr da ona cevap olarak şöyle dedi: "Vallahi, bu böyledir. Vallahi, sen de bunu kesinlikle biliyorsun. Ben bundan yirmi sene önce ölmüş olmayı çok arzu ederdim."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer, İbn Ebû Avn'ın[395] şöyle dediğini haber verdi:

---

[393] Bu isim (Abdullah b. el-Hâris), Leiden ve onu takip eden baskılarda yanlış olarak 'Abdulhâris b. el-Fudayl diye geçmektedir. Doğrusunu (Abdullah b. el-Hâris), Müellif "*Medine* Halkının Altıncı Tabakası" bölümünde bu şahsın biyografisinde zikretmiştir. İbn Sa'd'dan nakil yapan el-Mizzî'de (XXI, 225) doğru imla mevcuttur.

[394] Bu kelime (re'sehu - رأسه) İhsan Abbâs neşrinde (III, 259) doğru yazılmış iken Atâ baskısında (Atâ, III, 196) "رسه" şeklinde yanlış yazılmıştır (M).

[395] Bu isim, Leiden ve onu takip eden baskılarda yanlış olarak "İbn Avn" diye geçmektedir. Doğrusu (İbn Ebû Avn), Chester Beatty ile III. Ahmed nüshasında ve İbn Sa'd'dan nakil yapan el-Mizzî'nin eserinde mevcuttur.

Allah rahmet eylesin, Ammâr doksan bir yaşında iken öldürüldü. Doğumu Allah Resûlü'nden (sas) daha önceydi. [Öldürmek üzere] ona üç kişi yöneldi: Ukbe b. Âmir el-Cühenî, Amr b. el-Hâris el-Havlânî ve Şerîk b. Seleme el-Murâdî. Hepsi birden onun üzerine vardılar. Ammâr ise şöyle diyordu: "Allah'a yemin ederim ki, şayet siz bizi [kılıçlarınızla] vurup *Hecer* şehrinin hurmalıklarına kadar kovalasanız dahi yine bizim hak, sizin ise batıl [yolda] olduğunuzu bilirim." Bunun üzerine hemen hepsi birden hamle yapıp onu öldürdüler.

Bazı insanlar şunu iddia etti: Ukbe b. Âmir, Ammâr'ı öldüren kişidir. Bu kişi daha önce Osman b. Affân emrettiğinde Ammâr'a vuran kişidir.[396] Onu öldüren kişinin Ömer b. el-Hâris el-Havlânî olduğu da söylenmektedir.

Bize Affân b. Müslim, Müslim b. İbrahim ve Musa b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Rebî'a b. Külsûm b. Cebr haber verdi; dedi ki: Bana babam şunları anlattı:

Ben *Vâsıtu'l-Kasab*'ta Abdüla'lâ b. Abdullah b. Âmir'in yanındaydım. Ona şöyle dedim: "İzin var mı? Bu [gelen] Ebû Gâdiye el-Cühenî'dir. Abdüla'lâ "Onu içeri alın!" dedi. Bunun üzerine o, üzerinde kısa elbiseler olduğu halde onun huzuruna girdi. Bir de ne görelim! Uzun boylu, cins bir adam! Sanki O, bu milletten değildi. Bu adam oturduğu zaman şöyle dedi: "Allah Resûlü'ne (sas) biat ettim." Ben de, "Sağ elinle mi?" dedim. "Evet!" dedi ve devam etti: "Allah Resûlü (sas) *Akabe* gününde bize hitap etti ve şöyle buyurdu: *'Ey insanlar! Dikkat edin! Bu beldenizde, bu ayınızda, bu gününüzün mukaddes olması gibi Rabbinize kavuşuncaya kadar kanlarınız ve mallarınız dokunulmazdır. Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?'* Biz de: 'Evet' dedik. *'Ey Allah'ım şahit ol!'* dedikten sonra şöyle devam etti: *'Dikkat edin! Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirlere dönmeyin!'"* Biz aramızda Ammâr b. Yâsir'i merhametli biri sayardık. *Kubâ* mescidindeyken bir de ne göreyim! Ammâr şöyle diyordu: 'Dikkat edin! İşte ahmak ihtiyar,

[396] Bazı kaynaklarda Ammâr ile Abbâs b. Utbe b. Ebû Leheb arasında bir anlaşmazlık çıkması üzerine Hz. Osman'ın Ammâr'a vurmasından bahsedilmektedir. Hatta bu rivayetlerde onun karnının yarılıp bağırsaklarının dışarı çıktığı gibi bir mübalağa da vardır. Burada bu olay kastedilmiş olabilir. Ancak bu rivayetler senet ve metin yönünden sahih kabul edilmemiştir. (el-İşbîlî, Muhammed b. Abdullah Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Avâsım mine'l-Kavâsım*, I, 78.) (M)

şu Osman'dır.' Döndüm, ona karşı kendime yardımcılar bulsaydım onu öldürünceye kadar çiğneyecektim. Ben de, "Ey Allah'ım! Şayet sen dilersen, bana Ammâr için bir fırsat verirsin.' dedim." *Sıffîn* gününde Ammâr bölüğün önünde yaya olarak yol alıyordu. İki [düşman] safının ortasına geldiğinde bir adam [onun bedeninde zırhın arasında] bir delik gördü. Onu mızrakla dizinden yaraladı. Bunun üzerine Ammâr'ın ayağı sürçtü ve miğferi düştü. Ben de ona vurdum. Bir de ne göreyim, Ammâr'ın kafası!" [Külsûm] dedi ki: Bana göre sapıklığı bu adamdan daha açık olan birini görmedim. O, Peygamber'den (sas) [Ammâr hakkında] duyduğunu duydu, sonra da Ammâr'ı öldürdü. Ebû Gâdiye su istedi. Ona cam bir bardakta su getirildi. Onunla su içmekten kaçındı. Bunun üzerine Bir maşrapayla ona su getirildi, o da içti. Bu davranış üzerine emirin başucunda duran bir adam Nebâtça [Nebât diliyle][397] şöyle dedi: "Nasıl bir el ki takva maksadıyla cam bardaktan su içmekten geri durdu; ama Ammâr'ı öldürmekten rahatsız olmadı."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hafs ile Külsûm b. Cebr, Ebû Gâdiye'nin şöyle dediğini haber verdiler:

Ammâr b. Yâsir'in *Medine*'de Osman hakkında ileri geri konuşup ona sövdüğünü duydum. Onu ölümle tehdit ettim ve dedim ki: "Allah bana seni [öldürmem] için bir imkân verirse bunu mutlaka yapacağım." *Sıffîn* gününde Ammâr insanlara hamle yapıyordu. "Bu Ammâr'dır." denildi. [Zırhından] iki ciğeriyle iki baldırının arasında bir delik gördüm. Onun üzerine hamle yaptım ve dizinden yaraladım. Yere düşünce de onu öldürdüm. "Sen Ammâr b. Yâsir'i öldürdün." denildi. Bu durum Amr b. el-Âs'a duyuruldu. Amr, "Allah Resûlü'nün (sas) *'Onu öldüren ve elbiseleriyle silahını gasp eden kişi Cehennem'dedir.'* dediğini duydum." dedi. Amr'a, "İşte sen de onunla savaşıyorsun." denilince şöyle cevap verdi: " O, sadece 'Onu öldüren ve elbiseleriyle silahını gasp eden kişi' buyurdu, [onunla savaşan demedi]."

Bize Muhammed b. Ömer ve başkaları haber verdi ve dediler ki:

[397] İngilizce bir çeviride bu kelimeye (البطية), "mızrak" manası verilmiş ve çeviri "elinde mızrak olan bir adam" diye yapılmıştır. Ancak kaynaklarda bu kelimenin böyle bir anlamına rastlayamadık (M).

Sıffîn'de savaş kızışıp insanlar neredeyse tamamen yok olmaya yüz tutunca Mu'âviye şöyle dedi: "Bugün -Ammâr b. Yâsir'i kastederek- kölenin hafifliği ve cehaleti imdatlarına yetişmezse Arapların mahvolduğu bir gündür. Muhammed b. Ömer dedi ki: Şiddetli savaş üç gün üç gece devam etti. Gecelerin sonuncusu ok vızıltılarının duyulduğu geceydi. Üçüncü gün olduğunda yanında sancak bulunan Ammâr, Hâşim b. Utbe b. Ebû Vakkâs'a, "Annem babam sana feda olsun, [sancağı] sen taşı!" dedi. Hâşim cevaben şöyle dedi: "Ey Ammâr! Allah sana merhamet etsin! Sen savaşın aklını çelerek doğru düşünmekten saptırdığı bir adamsın. Ben ise sancakla beraber maksadıma ulaşmayı umarak çok sürünürüm. Şayet bir cahillik edecek olursam helak olmaktan emin olmam." [Bu sözlerine rağmen] Ammâr, sancağı taşımayı kabul edinceye kadar onun yakasını bırakmadı. Akabinde Ammâr birliğiyle hücuma geçti. [Mu'âviye'nin safında ise] Zü'l-Kelâ, onun üzerine birliğiyle saldırıya geçti. [Bu iki bölükteki askerler kıyasıya] çarpıştılar. [Sonunda Ammâr ve Zü'l-Kelâ'ın her] ikisi de öldürüldü ve her iki bölüğün de kökü kazındı. Huvey es-Seksekî ile Ebü'l-Gâdiye el-Müzenî Ammâr'a[398] saldırdı ve onu öldürdüler. Ebü'l-Gâdiye'ye "Onu nasıl öldürdün?" diye soruldu. O da şunları söyledi: "O, bölüğü içinde yavaş yavaş bize yaklaşınca, biz de ona ağır ağır yaklaştık. Ammâr, 'Er meydanına çıkan var mı?' diye seslendi. Sekseklerden bir adam ona karşı er meydanına çıktı. Kılıçlarıyla çarpıştılar. Ammâr, Seksekî'yi öldürdü. Sonra tekrar 'Kim er meydanına çıkar?' diye seslendi. Bu sefer de Himyer'den bir adam onun karşısına çıktı. Yine kılıçlarıyla çarpıştılar ve Ammâr, Himyerli'yi de öldürdü. Ama Himyerli onu çok uğraştırmıştı. Ammâr, tekrar 'Kim er meydanına çıkar?' diye bağırdı. Bu sefer de ben onun karşısına çıktım. Her ikimiz de birbirimize birer darbe indirdik. Eli zayıflamıştı. Ona bir darbe daha indirdim, yere düştü. Ardından ölünceye kadar kılıcımla ona vurdum. İnsanlar 'Ebü'l-Yakzân'ı öldürdün! Allah da seni öldürsün!' dediler. Ben de 'Sen kendine bak! Vallahi senin kim olduğun umurumda değil!' dedim. Vallahi o gün onun kim olduğunu bilmiyordum." Muhammed b. el-Münteşir, 'Ey Ebü'l-Gâdiye! Kıyamet günü hasmın mâzunder'dir, yani büyüktür.' deyince o da güldü. Ebü'l-Gâdiye iri, büyük ve esmer bir ihtiyardı. Ali, Ammâr

[398] Burada bir önceki cümle Atâ baskısında (Atâ, III, 198) sehven iki defa tekrar edilmiştir (M).

öldürüldüğü zaman şöyle dedi: "Kendisine İbn Yâsir'in öldürülmesi ağır gelmeyen ve bu onun için acılı bir musibet olmayan Müslüman bir kişi reşit [akıllı ve doğru yolda] değildir. Müslüman olduğu gün Allah Ammâr'a rahmet eylesin![399] Öldürüldüğü gün Allah Ammâr'a rahmet eylesin! Canlı olarak diriltildiği gün Allah Ammâr'a rahmet eylesin! Gerçekten Ammâr'ı şöyle görmüştüm: Allah Resûlü'nün sahâbelerinden dört kişi anılsa, o mutlaka dördüncüsüydü. Beş kişi anılsa, o mutlaka beşincisiydi. Allah Resûlü'nün (sas) ashâbının ileri gelenlerinden biri ya da ikisi, Cennet'in birçok yerde [pek çok amelinde ve cihadında] Ammâr'a vacip olduğundan şüphe etmez. Cennet Ammâr'a mübarek olsun! Kesinlikle denilmiştir ki Ammâr hakla beraberdir, Hak da onunla beraberdir. Hak nereye giderse Ammâr da onunla beraber oraya gider. Ammâr'ın katili Cehennemliktir."

Bize Vekî b. el-Cerrâh, ona İsmail b. Ebû Hâlid, Yâhya b. Abbâs'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr, 'Beni elbiselerimle defnedin, zira ben mücahidim.' dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk, ona Ebû İshâk eş-Şeybânî, ona da Müsnî el-Abdî, Ammâr'ı gören hocalarının şöyle dediklerini haber verdi:

"Benim bedenimdeki kanı yıkamayın! Üzerime toprak dökmeyin! Zira ben mücahidim."

Bize Abdullah b. Nümeyr, Eş'as b. Sevvâr'dan; o da Ebû İshâk'tan şunu nakletti:

Ali, Ammâr b. Yâsir'in ve Hâşim b. Utbe'nin -Allah onlardan razı olsun- cenaze namazlarını kıldırdı. Ammâr'm naaşım hemen kendi yanına, Hâşim'inkini de onun önüne koydurdu. Her ikisine de aynı olmak üzere beş veya altı ya da yedi defa tekbir aldı. Bu konudaki şüphe Eş'as adlı raviden kaynaklanmaktadır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize el-Hasan b. Umâre, Ebû İshâk'tan; o da Âsım b. Damre'den şunu nakletti:

---

[399] Burada "yevme kutile ve rahimellahu Ammâren yevme yub'asu hayyen lekad raeytu Ammâren" ifadeleri İhsan Abbâs neşrinde (III, 262) yer almışken Atâ baskısında (Atâ, III, 198) sehven atlanmıştır. Dolayısıyla metin eksiktir. Çeviri için esas aldığımız bu baskının naşiri Ali Muhammed Ömer, böyle büyük bir eksikliğe dikkat çekmemiştir. Ali'nin bu sözünde *"Doğduğu gün de, vefat ettiği gün de, diriltilip kabirden kalkacağı gün de selâm olsun ona."* (Meryem 19/15) meâlindeki ayete telmih vardır. (Benzer bir ayet için bkz. Meryem 19/33) (M).

Ali, Ammâr'ın cenazesini yıkamadan cenaze namazını kıldırdı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Siyâh, Habîb b. Ebû Sâbit'in şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr, öldürüldüğü gün aklı başındaydı.

Bize Ubeydullah b. Musa ile el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize Sa'îd b. Evs el-Absî, Bilâl b. Yahya el-Absî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Huzeyfe'nin ölüm anı yaklaşınca -ki o, Osman'ın öldürülmesinden sonra kırk gün daha yaşamıştı- Ona, "Ey Ebû Abdullah! -Osman kastedilerek- Bu adam öldürüldü. Görüşün nedir?" denildi. O: "Madem ısrar ediyorsunuz, öyleyse beni oturtun." dedi. Bunun üzerine onu bir adamın göğsüne yasladılar. Sonra o şöyle dedi: Allah Resûlü'nü (sas) şöyle derken duydum: *"Ebü'l-Yakzân fıtrat [İslâm dini] üzerinedir. Ebü'l-Yakzân fıtrat üzerinedir. Fıtrat onu ölünceye ya da ihtiyarlık onu unutkan yapıncaya kadar asla terk etmeyecektir."*

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Abbâs, Ebû İshâk'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr öldürüldüğü zaman Huzeyme b. Sâbit, onun çadırına girdi. Silahını onun üzerine attı. Suyu damla damla, azar azar onun üzerine döktü, o da yıkandı. Sonra öldürülünceye kadar savaştı. Allah ona rahmet eylesin!

Bize Mu'âz b. Mu'âz haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn, el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi: Amr b. el-Âs dedi ki:

Ben kesinlikle ümit ediyorum ki, Allah Resûlü (sas) öldüğü gün, bir adamı sevdiği halde ölmüş ise Allah o adamı Cehennem'e koymayacaktır. el-Hasan devamla dedi ki: [Etrafındakiler] dediler ki: "Onun seni sevdiği kanaatindeyiz. Hatta seni vali tayin etmişti." Bunun üzerine Amr şöyle dedi: "Allah bilir, beni sevdi mi yoksa kalbimi İslâma ısındırmaya mı çalıştı? Ama biz onun bir adamı sevdiğini biliyorduk." "Kimdir o adam?" dediler. O da cevaben, "Ammâr b. Yâsir." dedi. "O, *Sıffîn* günü öldürdüğünüz kişidir." dediler. Amr, "Evet, vallahi onu öldürdük." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn ile Musa b. İsmail haber verdiler; dediler ki: Bize Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Bize el-Hasan haber verdi; dedi ki:

Amr b. el-Âs'a "Allah Resûlü (sas) seni sevmiş ve vali tayin etmişti." denildi. O da şöyle dedi: "Evet, vallahi o bunu yaptı. Ancak bu sevgi midir,

yoksa beni İslâm'a ısındırmak için kalbimi kazanmak mıdır, bilmiyorum. Ama Allah Resûlü'nün (sas) şu iki kişiyi sevdiği halde öldüğüne tanıklık edebilirim: Abdullah b. Mes'ûd ve Ammâr b. Yâsir." "Vallahi o sizin *Sıffîn* günü öldürdüğünüz kişidir." dediler." Amr buna cevaben, "Doğru söylediniz, vallahi biz onu öldürdük."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize el-Avvâm b. Havşeb, ona da Amr b. Mürre, Ebû Vâil'in şöyle dediğini haber verdi:

Amr b. Şürahbîl Ebû Meysere -ki bu Abdullah'ın en faziletli arkadaşlarından biriydi.- rüyada şunu gördüğünü anlattı: Rüyamda gördüm ki sanki ben Cennet'e dâhil edilmişim. Bir de ne göreyim! Dikilmiş kubbeler. "Bunlar kimin içindir?" dedim. Dediler ki: Zü'l-Kelâ ile Havşeb'indir. Bu ikisi Mu'âviye ile beraber öldürülmüştü. Amr devamla dedi ki: Dedim ki: "Ammâr ve arkadaşları nerede?" "Senin önünde!" dediler. Bunun üzerine: "Bunlar birbirlerini öldürmüştü." dedim. Denildi ki: "Onlar Allah'a kavuştular ve onu geniş mağfiret sahibi olarak buldular." "Nehir ahalisi[400] ne yaptı?" dedim. "Şiddetli azapla karşılaştılar." denildi.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona da el-A'meş, Ebü'd-Duhâ'nın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Meysere, rüyada içinde dikilmiş kubbeler bulunan yeşil bir bahçe görmüş. O kubbelerin içinde Ammâr varmış. [Yine başka] dikilmiş kubbeler görmüş. Bunların içinde de Zü'l-Kelâ varmış. Ebû Meysere dedi ki: "Bu nasıl olur? Bunlar birbirleriyle savaşmışlardı." Bunun üzerine bana şu cevap verildi: "Onlar geniş mağfiret sahibi bir Rabbi buldular."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr, babasından naklen Ümmü'l-Hakem bt. Ammâr'ın mevlası Lü'lüe'nin Ammâr'ı kendilerine tavsif sadedinde şöyle dediğini haber verdi:

Ammâr, esmer, uzun, titrek, ela gözlü, iki omuzunun arası geniş bir adamdı. İhtiyarlığı onu değiştirmemişti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ammâr'ın öldürülmesi konusunda ittifak edilen husus şudur: O, -Allah ona rahmet eylesin!- *Sıffîn*'de Ali b. Ebû Tâlib ile beraber iken hicretin 37. senesinin Safer ayında öldürüldü. O

---

[400] Bunlar *Nehrevân*'da Hz. Ali ile savaşan Hâricîlerdir (M).

sırada doksan üç yaşındaydı. Orada, *Sıffîn*'de defnedildi. Allah ona rahmet eylesin ve ondan razı olsun!

77. Mu'attib b. Avf مُعتِّب بن عوف

[Mu'attib b. Avf] İbn Âmir b. el-Fadl b. Afîf. Bu zat, Huzâ'a kabilesinden olan ve Ayhâme b. Küleyb b. Hubşiyye b. Selûl b. Ka'b b. Amr b. Âmir diye çağrılan kişidir. Muhammed b. İshâk kitabında onun nesebini bu şekilde tespit etmiştir. Bu kişiye Mu'attib b. el-Hamrâ da denirdi. Künyesi Ebû Avf'tır. Mahzûmoğulları'nın müttefikidir. Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre II. *Habeşistan* hicretine katılalardandır. Musa b. Ukbe ile Ebû Ma'şer, onu *Habeşistan* toprağına hicret edenler arasında zikretmedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Osman, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Mu'attib b. Avf *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiği zaman Mübeşşir b. Abdülmünzir'e konuk oldu.

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas) Mu'attib b. el-Hamrâ ile Sa'lebe b. Hâtıb'ı kardeş ilan etti. Mu'attib, *Bedir*, *Uhud*, *Hendek* savaşı ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katılmıştır. 78 yaşında iken hicretin 57. senesinde ölmüştür.

[Buraya kadar, Benî Mahzûm ve anlaşmalılarından hakkında bilgi verilenler] beş kişidir.

Benî Adî b. Ka'b b. Lüey'den Olanlar

78. Ömer b. el-Hattâb ﴿عمر بن الخطّاب﴾

[Ömer b. el-Hattâb] -Allah ondan razı olsun ve onu razı etsin- İbn Nüfeyl b. Abdüluzzâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh[401] b. Adî b. Ka'b. Künyesi Ebû Hafs'tır. Annesi Hanteme bt. Hâşim b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

Ömer'in Çocukları:

1-Abdullah

2-Abdurrahman

3-Hafsa

Bu üçünün annesi Zeyneb bt. Maz'ûn b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah'tır.

4-Zeydü'l-Ekber: Bunun zürriyeti yoktur.

5-Rukıyye

Son ikisinin annesi Ümmü Külsûm bt. Ali b. Ebû Tâlib b. Abdülmuttalib b. Hâşim'dir. Ümmü Külsûm'ün annesi, Allah Resûlü'nün (sas) kızı Fâtıma'dır.

6-Zeydü'l-Asgar

7-Ubeydullah: *Sıffîn* savaşında Mu'âviye'nin safında iken öldürüldü.

Son ikisinin annesi, Huzâ'a kabilesinden Ümmü Külsûm bt. Cervel b. Mâlik b. el-Müseyyeb b. Rebî'a b. Asram b. Dabîs b. Harâm b. Hubşiyye b. Selûl b. Ka'b b. Amr'dır. İslâm dini Ömer ile Ümmü Külsûm bt. Cervel'in arasını ayırdı.

---

[401] Bu isim (Rezâh-رزاح), Leiden baskısında Rizâh diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun Rezâh olduğu belirtilmektedir. Birkaç değişik kaynaktaki kayıtlara dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

8-Âsım: Bunun annesi Cemîle bt. Sâbit b. Ebü'l-Aklah'tır.[402] Ebü'l-Aklah'ın ismi Kays b. İsme b. Mâlik b. Eme b. Dubey'a b. Zeyd'dir. Evs kabilesinden ve Ensâr'dandır.

9-Abdurrahman el-Evsat: Bu Ebü'l-Mücebber'dir. Annesi ümmü veled olan Lüheyye'dir.

10-Abdurrahman el-Asgar: Bunun annesi de ümmü veleddir.

11-Fâtıma: Bunun annesi Ümmü Hakîm bt. el-Hâris b. Hişâm b. el-Muğîre b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm'dur.

12-Zeyneb: Bu Ömer'in en küçük çocuğudur. Annesi ümmü veled olan Fükeyhe'dir.

13-İyâd b. Ömer: Bunun annesi Âtike bt. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'dir.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl, ona da Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'in şöyle dediğini haber verdi:

Peygamber (sas) ismi Âsiye olan Ümmü Âsım b. Ömer'in adını değiştirdi ve dedi ki: *"Hayır, sen Cemîle'sin."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: *Mekke*'nin durumunu bilen Ebû Bekir b. Muhammed b. Ebû Mürre el-Mekkî'ye Ömer b. el-Hattâb'ın Cahiliye döneminde *Mekke*'deki evini sordum. Bunun üzerine o şöyle dedi: "O, günümüzde 'Ömer'in dağı' denilen dağın dibinde ikamet ediyordu. Bu dağın Cahiliye dönemindeki ismi el-Âkir idi. Daha sonra Ömer'e nispet edildi. Adî b. Ka'boğulları'nın evleri oradaydı.

Bize Yezîd b. Hârûn, Affân b. Müslim ve Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. Hâzim, Süleyman b. Yesâr'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb, *'Dacnân'*[403] denilen yere uğradı ve şöyle dedi: "Kendimi bu mekânda el-Hattâb için [onun sürülerini] otlatırken hayal ettim. Vallahi sertlik, katılık bilmedim. Sonra Muhammed (sas) ümmetinin [hilafet] işine düçar oldum." Sonra temsil getirerek şöyle dedi:

[402] Bu isim (el-Eklah-الأقلح), Atâ baskısında (Atâ, III, 201) "el-Eflah- الأفلح"diye geçmektedir. Kaynaklarda her iki imla da mevcuttur. Dolayısıyla her ikisi de doğrudur (M).

[403] *Tihâme*'de bir dağdır. Ya da *Mekke*'ye 25 mil uzaklıka olan bir dağdır (M).

Gördüğün şeyler içerisinde onun güler yüzlülüğünden başka hiçbir şey yoktur.

İlah baki kalır, mal ve evlat fani olur.

Sonra devesine "havbi" [deh deh!] dedi.

Bize Sa'îd b. Âmir ile Abdülvehhâb b. Atâ haber verdiler; dediler ki: Bize Muhammed b. Amr, ona da Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb ile beraber *Mekke*'den dönerken yola koyulduk. *'Dacnân'* denilen mekânın kısımlarına geldiğimizde insanlar durdu. Muhammed şöyle diyordu: "Burası ağaçları çok ve sık olan bir mekândır." [Muhammed konuşmasına devam ederek] dedi ki: Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Kendimi bu mekânda Hattâb'ın develeri içinde hayal ettim. O, çok sert ve katı idi. Develerin üzerinde bazen odun toplar, bazen de sopayla ağaçların yapraklarını dallarından düşürürdüm. Sonra bugün öyle bir hale geldim ki, insanlar etrafımda dolaşıyor ve [bulunduğum makam itibariyle] benim üzerimde kimse yok." Sonra o, şu beyitle misal getirdi:[404]

Gördüğün şeyler içerisinde onun güler yüzlülüğünden başka hiçbir şey yoktur.

İlah baki kalır, mal ve evlat fani olur.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Hârice b. Abdullah, Nafi'den; o da İbn Ömer'den naklen Peygamber'in (sas) şöyle dediğini haber verdi:

"Ey Allah'ım! İslâm dinini şu iki kişiden sana en sevimli olanıyla yücelt: Ömer b. el-Hattâb ya da Ebû Cehil b. Hişâm[405] *ile."* İbn Ömer dedi ki: Allah katında Ömer b. el-Hattâb daha sevimliydi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. el-Hâris haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Harmele, Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini haber verdi:

---

[404] Bu fiil (temessele- تمثل), Leiden baskısında "messele-مثل" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "temessele" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ baskısında "messele" imlası mevcuttur.

[405] Bu isim (Hişâm), Atâ baskısında (Atâ, III, 202) yanlış olarak "Hâşim" (هاشم) diye yazılmıştır (M).

Allah Resûlü (sas) Ömer b. el-Hattâb'ı ya da Ebû Cehil b. Hişâm'ı gördüğünde şöyle diyordu: *"Ey Allah'ım! Dinini bu ikisinden sana en sevimli olanla güçlü kıl!"* Allah dinini Ömer b. el-Hattâb ile güçlü kıldı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Eş'as b. Sevvâr, el-Hasan'dan naklen Peygamber'in (sas) şöyle buyurduğunu haber verdi:

"Ey Allah'ım! Dini Ömer b. el-Hattâb ile yücelt!"

▪ Ömer'in -Allah ona rahmet eylesin- Müslüman Oluşu

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize el-Kâsım b. Osman el-Basrî, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer kılıcını kuşanarak çıktı. Zühreoğulları'ndan bir adam onunla karşılaştı ve ona: "Ey Ömer! [Nereye gitmeyi] düşünüyorsun?" dedi. Ömer, "Muhammed'i öldürmek istiyorum." dedi. Adam, "Muhammed'i öldürdüğün takdirde Hâşimoğulları'ndan ve Zühreoğulları'ndan nasıl güven içinde olacaksın?" diye sordu. Ömer, "Senin sapıttığını ve üzerinde olduğun dinini terk ettiğini görüyorum." dedi. Adam, "Ey Ömer! Sana hayret verici bir şey göstermeyeyim mi? Enişten ve kız kardeşin sapıttılar ve senin dinini terk ettiler." [Enes devamla] dedi ki: Ömer öfkeyle tutuşup yürüdü. Nihayet onlara geldi. Onların yanında Muhacirlerden Habbâb denilen bir adam vardı. Habbâb, Ömer'in tıkırtısını duyunca evde saklandı. Ömer onların yanına vardı ve "Sizden duyduğum şu fısıltı nedir?" dedi. [Bu üç kişi, Ömer geldiğinde] "Tâ Hâ" sûresini okuyorlardı. Eniştesiyle kız kardeşi, "O duyduğun ses aramızda konuştuğumuz sözden başka bir şey değildi." dedi. Ömer, "Galiba siz dinden çıkmışsınız." deyince eniştesi, "Söyler misin bana ey Ömer, ya hak senin dininden başka bir dinde ise?" dedi. Bunun üzerine Ömer eniştesinin üzerine atıldı ve [onu ayaklarının altına alıp] feci şekilde tekmeledi. Kız kardeşi gelip onu eşinden uzaklaştırmak isteyince eliyle onun yüzüne bir şamar indirdi ve yüzünü kanattı. Bunun üzerine kız kardeşi öfkeyle şöyle dedi: "Ey Ömer! Ya hak senin dininden başka bir dinde ise? Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed'in onun elçisi olduğuna şehadet ederim!"[406] Ömer [onları kendince yola getirmekten]

[406] Bu iki fiil (eşhedu-şehadet ederim), Leiden baskısında "işhed-şehadet getir" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "eşhedu" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

ümit kesince "Yanınızda olan şu Kitab'ı bana verin, onu okuyayım." dedi. Ömer kitapları okuyordu. [Kitap okumayı biliyordu.] Kız kardeşi ona, "Sen pissin, ona sadece temiz olanlar dokunabilir. Kalk guslet veya abdest al" dedi. Bunun üzerine Ömer kalkıp abdest aldı ve sonra Kitab'ı [Kur'ân metninin yazılı olduğu sayfayı] aldı ve "Tâ Hâ" sûresini ***"Muhakkak ki gerçek İlah benim. Benden başka ilah yoktur. O halde sen de yalnız Bana ibadet et! Beni anmak için namazı hakkıyla eda et!"***[407] ayetine kadar okudu.

Akabinde Ömer, "Beni Muhammed'e götürün!" dedi. Habbâb, Ömer'in sözünü duyunca evde [gizlendiği yerden] çıktı ve şöyle dedi: "Müjdeler olsun ey Ömer! Gerçekten ben Allah Resûlü'nün (sas) Perşembe gecesi senin için yaptığı şu duaya mazhar olduğunu ümit ediyorum: *"Ey Allah'ım! "Ey Allah'ım! İslâm dinini Ömer b. el-Hattâb ya da Amr b. Hişâm ile yücelt."* Allah Resûlü (sas) o sırada *Safa* dağının eteğindeki evdeydi. Ömer oraya gitti ve nihayet eve vardı. Evin kapısında Hamza, Talha ve Allah Resûlü'nün sahâbelerinden bir kısım insanlar vardı. Hamza oradaki topluluğun Ömer'den korkusunu görünce şöyle dedi: "Evet, bu Ömer'dir. Şayet Allah, Ömer için hayır murad etmişse o Müslüman olur ve Peygambere (sas) tabi olur. Şayet Allah bundan başka bir şey murad etmişse onu öldürmek bizim için kolay olur." Peygamber içeride kendisine vahiy gelmesi üzerine çıktı ve Ömer'in yanına geldi. Onun yakasından ve kılıcının bağlarından tuttu ve şöyle buyurdu: *"Ey Ömer! Allah'ın Velîd b. Muğîre'nin başına getirdiği rezillik ve şiddetli azabı sana indirmeden, [içinde bulunduğun duruma] bir son vermez misin? Ey Allah'ım! Bu Ömer b. el-Hattâb'tır. Ey Allah'ım, dini Ömer b. el-Hattâb ile yücelt!"* Bunun üzerine Ömer, "Ben senin Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet ederim." diyerek Müslüman oldu ve "Çık,[408] ey Allah'ın Resûlü!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe, Dâvûd b. el-Husayn'ın şöyle dediğini anlattı. Yine bana Ma'mer, ez-Zühri'den nakletti. Dâvûd ve ez-Zühri şöyle dedi:

Ömer b. el-Hattâb Allah Resûlü'nün (sas) Dâru'l-Erkam'a girmesinden sonra Müslüman oldu. Kendisinden önce erkek-kadın [toplam] kırk ya da

[407] Ta Hâ 20/14.
[408] Hz. Ömer bu sözüyle "Dışarı çık, artık gizlenmemize gerek yok." demek istiyor (M).

kırk küsur kişi Müslüman olmuştu. Bir önceki gün Allah Resûlü (sas), *"Ey Allah'ım! İslâm dinini şu iki kişiden sana en sevimli olanıyla güçlü kıl: Ömer b. el-Hattâb ya da Amr b.*[409]*Hişâm."* buyurmuştu. Ömer Müslüman olduğu zaman Cibrîl indi ve şöyle dedi: "Ey Muhammed! Sema ehli Ömer'in Müslüman olmasıyla sevindi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ona da ez-Zührî, Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer kırk erkek ve on kadından sonra Müslüman oldu. Ömer Müslüman olur olmaz İslâm dini *Mekke*'de [açıkça ilan edilip] yaygınlaştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ali b. Muhammed, ona Ubeydullah b. Selmân el-Eğar, ona da babası, Suheyb b. Sinân'ın şöyle dediğini anlattı:

Ömer Müslüman olduğu zaman İslâm dini açığa vuruldu ve alenen davet başladı. Halkalar halinde *Kâbe*'nin etrafında oturduk, *Kâbe*'yi tavaf ettik, bize sert davranan bazı kişilerden intikam aldık ve onların bazı yaptıklarına karşılık verdik.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah babasının şöyle dediğini anlattı:

Ona Ömer'in [nasıl Müslüman olduğunu analatan] hadisini zikrettim. Bunun üzerine o şöyle dedi: Bana Abdullah b. Sa'lebe b. Su'ayr haber verdi; dedi ki: Ömer kırkbeş erkek ve onbir kadından sonra Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd b. Eslem, ona da babası, [Üsâme'nin] dedesinin şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb'ı şöyle derken duydum: "Ben en büyük son Ficâr savaşından dört sene önce doğdum." Ömer nübüvvetin altıncı yılında Zilhicce ayında yirmi altı yaşındayken Müslüman oldu. Abdullah b. Ömer şöyle diyordu: "Ömer, ben altı yaşındayken Müslüman oldu."

Bize Abdullah b. Nümeyr ile Ubeyd'in iki oğlu Ya'lâ ve Muhammed haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays b. Ebû Hâzim'in şöyle dediğini haber verdi: Abdullah b. Mes'ûd'u şöyle derken duydum:

Ömer'in Müslüman olmasından itibaren izzetli ve güçlü olduk.

---

[409] Burada Arapça metinde " بن " kelimesi sehven yazılmamıştır (M).

Muhammed b. Ubeyd hadisinde dedi ki: "Ömer Müslüman oluncaya kadar *Kâbe*'de namaz kılamadığımızı görmüştüm. Ömer Müslüman olduğu zaman onlarla savaştı. Nihayet onlar da namaz kılmamıza karışmadılar."

Bize Ubeyd'in iki oğlu Ya'lâ ve Muhammed ile Ubeydullah b. Musa, el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Mis'ar, el-Kâsım b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini haber verdi: Abdullah b. Mes'ûd şunları söyledi:

"Ömer'in Müslüman olması fetih, hicreti zafer ve hilafeti rahmet oldu. Ömer Müslüman oluncaya kadar *Kâbe*'de namaz kılamadığımızı görmüştüm. Ömer Müslüman olduğu zaman onlarla savaştı. Sonunda bizi bıraktılar, biz de namaz kıldık."

Bize Yak'ûb b. İbrahim b. Sa'd, ona da babası, Sâlih b. Keysân'ın şöyle dediğini haber verdi: İbn Şihâb dedi ki:

Ömer'e ilk defa Fârûk diyen kimselerin Ehl-i Kitap olduğu bilgisi bize ulaştı. Müslümanlar bu lakabı onların sözünden almışlardı. Bu konuda Allah Resûlü'nün (sas) bir şey söylediği bilgisi bize ulaşmadı. Yine İbn Ömer'in bunu sadece Ömer için söylediği bilgisi de bize ulaşmadı. O, bu lakabı Ömer hakkındaki doğru menkıbelerde ve ona yaptığı övgülerde zikrediyordu. Abdullah b. Ömer'in şöyle dediği bize ulaştı: Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Ey Allah'ım! Dinini Ömer b. el-Hattâb ile güçlü kıl!"*

Bize Ahmed b. Muhammed el-Ezrakî el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Hasan, Eyyûb b. Musa'nın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Allah, hakkı Ömer'in diline ve kalbine koydu. O, Fârûk'tur. Allah onunla hak ile batılın arasını ayırdı."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hazre Yak'ûb b. Mücâhid, ona da Muhammed b. İbrahim, Ebû Amr Zekvân'ın şöyle dediğini haber verdi:

Âişe'ye, "Ömer'e Fârûk adını kim verdi?" dedim. O da cevaben, "Peygamber (sas)." dedi.

▪ Ömer b. el-Hattâb'ın -Allah ona rahmet eylesin- Hicreti ve Kardeşleştirilmesi

Bize Muhammed b. Abdullah b. Müslim, ona ez-Zührî, ona da Sâlim, babasının şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Ebû Âtike İle Abdullah b. Nâfi, Nafi'den naklen İbn Ömer'in şöyle dediğini anlattılar:

Allah Resûlü (sas) insanların *Medine*'ye gitmesine izin verdiğinde Müslümanlar gruplar halinde çıkmaya başladılar. İnsanlar birbirleriyle arkadaş oluyor, sonra gidiyorlardı. Ömer ve Abdullah dediler ki: Nâfi'e, "Yaya mı, süvari olarak mı gidiyorlardı?" dedik. O da: "Her iki şekilde de gidiyorlardı. Gücü olanlar süvari olarak ve bineklere sırayla binmek suretiyle [yardımlaşarak] gidiyorlardı. Binek bulamayanlar ise yürüyorlardı." dedi.

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: Ben, Ayyâş b. Ebû Rebî'a ve Hişâm b. el-Âs b. Vâil, [hicret için] Gıfâroğulları'nın *Medine*'deki mevkilerinden[410] biri olan *"Tenâdüb"*[411] adlı mekânda buluşmak üzere sözleştik. Biz gizli olarak çıkacaktık. Dedik ki, hangimiz randevudan geriye kalırsa [o kalsın], o mevkiye gelmiş olan yürüyüp gitsin. Ben ve Ayyâş b. Ebû Rebî'a çıktık. Hişâm b. el-Âs ise engellendi ve işkenceye maruz kalanlar arasında o da işkenceye maruz kaldı. Ben ve Ayyâş, *el-Akîk*'e[412] geldiğimizde *el-Asbe*'ye[413] saptık. Nihayet *Kubâ*'ya geldik ve Rufâ'a b. Abdülmünzir'e konuk olduk. Ayyâş b. Ebû Rebî'a'ya anne bir iki kardeşi, [aynı zamanda] Hişâm b. el-Muğîre'nin iki oğlu olan Ebû Cehil ile el-Hâris geldi. Bunların üçünün annesi Temîmoğulları'ndan Muharribe'nin kızı Esmâ idi. O sırada Peygamber (sas) *Mekke*'deydi, henüz çıkmamıştı. Ebû Cehil ile Hâris hızlı

---

[410] Bu kelime (edâtü-أضاة), Leiden baskısında "edâetü-أضاءة" diye geçmektedir. Yakut da aynı kaydı nakletmiştir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "edâtü" olduğu belirtilmektedir. Bu okuyuş, III. Ahmed nüshasındaki rivayete uygundur. Bekrî'deki şu bilgiye dayanarak Abduh'un okuyuşunu ve III. Ahmed nüshasındaki rivayeti tercih ettim: "Edâtü Benî Ğifâr: İlk harfinin fethasıyla okunan edâtü kelimesi, *Medine*'de bir mevki olan 'el-idâü' kelimesinin çoğuludur. Semhûdî'ye göre ise o su kuyusudur."

[411] *Serif*'in üzerinde Benî Gıfâr'a ait bir mevkidir. *Serif*, *Mekke*'ye altı mil uzaklıkta *Mekke* ile *Medine* arasında bir mevkidir (M).

[412] Su kuyuları ve hurmalıkların olduğu *Medine* civarında bir mevkidir (M).

[413] *Kubâ*'da bir mevkidir (M).

yürüdüler ve bizimle beraber *Kubâ*'da konakladılar. Bunlar Ayyâş'a şöyle dediler: "Senin annen seni görünceye kadar kendisini hiçbir gölgenin gölgelemeyeceğine ve başına asla yağ değmeyeceğine dair adakta bulundu." Ömer dedi ki: Bunun üzerine ben Ayyâş'a şöyle dedim: "Vallahi bunlar sadece seni dininden döndürecekler [Başka maksatları yoktur]. Dinini [korumak için bundan] sakın!" Cevaben Ayyâş dedi ki: "Benim *Mekke*'de biraz malım var. Belki onu alırım da bizim için bir güç kaynağı olur ve bir de annemin yeminini yerine getirmesini sağlarım."[414] Ardından onlarla beraber yola çıktı. *"Dacnân"* denilen yere geldiklerinde Ayyâş bineğinden indi, onlar da onunla beraber inip onu iple bağladılar. Nihayet onunla beraber *Mekke*'ye girdiler ve şöyle dediler: "Ey *Mekke* halkı! Beyinsizlerinize işte böyle davranın!" Sonra onu hapsettiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas) Ebû Bekir Sıddîk ile Ömer b. el-Hattâb'ı kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, ona Âsım b. Ömer b. Katâde [haber verdi]. Muhammed b. Ömer[415] dedi ki:

Yine bize Abdullah b. Ca'fer, Sa'd b. İbrahim'den nakletti. O ikisi [Âsım ile Sa'd] şöyle dedi:

Allah Resûlü (sas) Ömer b. el-Hattâb ile Uveym b. Sâ'ide'yi kardeş ilan etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer, Abdülvâhid b. Ebû Avn'ın şöyle dediğini anlattı:

Allah Resûlü (sas), Ömer b. el-Hattâb ile İtbân b. Mâlik'i kardeş ilan etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ömer ile Mu'âz b. Afrâ'yı kardeş ilan ettiği de söylenmektedir.

---

[414] Bu fiil (eberru), Leiden baskısında "übirru" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "eberru" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İbn Sa'd'dan nakil yapan İbn Şebbe(s. 663) de bu imlayı tercih etmiştir. İhsan ve Atâ baskılarında ise "übirru" imlası mevcuttur.

[415] Atâ baskısında (Atâ, III, 206) bu ismin (Ömer-عمر) hemen ardına öteki cümlenin başında yer alan vav harfi getirilmiş ve vavdan sonra iki nokta konmuştur. Bu imla (:عمرو) Ömer isminin yanlış olarak Amr diye okunmasına sebep olmaktadır (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah, ona da ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb'ın *Medine*'deki evi, Allah Resûlü (sas) tarafından tahsis edilmişti.

[Dediler ki:] Ömer b. el-Hattâb *Bedir, Uhud, Hendek* savaşı ve bütün seferlere Allah Resûlü (sas) ile beraber katıldı. Bir kısmında komutan olduğu birçok serriyeye çıktı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd b. Eslem, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) Ömer b. el-Hattâb'ı otuz adamla *Türebe'*deki[416] *Uczu Hevâzin*'e,[417] hicretin 7. senesinde Şaban ayında seriyye maksadıyla gönderdi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Avf, ona Meymûn Ebû Abdullah, ona da Abdullah b. Büreyde, babası Büreyde el-Eslemî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü (sas) *Hayber* halkının görüş mesafesine girdiğinde sancağı Ömer b. el-Hattâb'a verdi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona Âsım b. Ubeydullah, ona da Sâlim, İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer Umre için Peygamber'den izin istedi. Bunun üzerine o şöyle buyurdu: "Ey kardeşim! Güzel duanda bize de yer ver, bizi unutma!"

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî ile Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be, Âsım b. Ubeydullah'ın şöyle dediğini haber verdi: Sâlim b. Abdullah'tan duydum. Babası, Ömer'den şunu nakletmiş:

Kendisi Peygamber'den umre için izin istemiş. Peygamber de (sas) ona izin vermiş ve şöyle buyurmuş: *"Ey kardeşim! Duanda bizi unutma!"* Süleyman, Şu'be'nin şöyle dediğini söyledi: Sonra Âsım ile *Medine*'de karşılaştım. Ona bunu anlatınca şöyle dedi: "[Peygamber] şöyle buyurmuştu: *'Ey kardeşim! Duanda bize de yer ver.'*" Ebü'l-Velîd dedi ki: Bu İbn Ömer'den [aldığım ya da işiterek kaydettiğim] yazıda böyledir.

---

[416] Türebe, el-Ablâ civarında San'a ve Necrân yolunda *Mekke*'ye dört gecelik mesafede bir mevkidir (M).

[417] "Havâzin'in Gerisi" anlamındaki bu tabir, şu Havâzin kabilelerine verilen isimdir: Sakîf, Benî Sa'd b. Ebû Bekir, Benî Cüşem, Benî Nasr b. Mu'âviye (M).

Bize Sa'îd b. Muhammed es-Sakafî, ona da el-Muğîre b. Ziyâd el-Mevsılî, el-Velîd b. Ebû Hişâm'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ömer Peygamber'den (sas) umre için izin istedi ve "Yürümek istiyorum." dedi. O da ona izin verdi. Ömer dönüp gidince Peygamber (sas) onu çağırdı ve şöyle buyurdu: *"Ey kardeşim! Duanda bizim için de bir şeyler ilave et, bizi unutma!"*

Bize Abdullah b. Nümeyr, ona el-A'meş, ona Ebû İshâk, ona Ebû Ubeyde anlattı; dedi ki:

Abdullah şöyle dedi: İnsanların en ferasetlisi üç kişidir: Ömer hakkında [onu halife tayin ederken gösterdiği basiret sebebiyle] Ebû Bekir, [babasına] ***"Onu ücretli (çoban) olarak tut!"***[418] dediğinde Musa'nın [müstakbel] eşi, ve Yusuf'un arkadaşı.[419]

▪ Ömer'in -Allah ona rahmet eylesin- Halife Tayin Edilmesi

Bize Sa'îd b. Âmir haber verdi; dedi ki: Bize Sâlih b. Rüstem, ona da İbn Ebû Müleyke, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Babam ağırlaştığı zaman falan filan kişiler onun huzuruna girdiler ve şöyle dediler: "Ey Allah Resûlü'nün halifesi! Hattâb'ın oğlunu bize halife tayin ettin, yarın Rabbine kavuştuğun zaman ne diyeceksin?" O da cevaben şöyle dedi: "Beni oturur vaziyete getirin. Allah ile mi beni korkutuyorsunuz? 'Onların içinde en hayırlı olanı, onlara halife tayin ettim.' diyeceğim."

Bize ed-Dahhâk b. Mahled Ebû Âsım en-Nebîl haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ebû Ziyâd, ona da Yusuf b. Mâhek, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

---

[418] Bu cümle, Kasas 28/26. ayette geçmektedir (M).

[419] Bu kelime (sahibu), Leiden baskısında ve III. Ahmed nüshasında "sahibetü" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "eberru" olduğu belirtilmektedir. İbn Asâkir'in Tarih'indeki (Ömer'in Tercemesi, s. 218.) şu ifadelere dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim: "İnsanların en ferasetlisi üç kişidir: Yusuf konusunda gösterdiği ferasetle eşine 'Ona iyi bak!' diyen Aziz; (su başında) Musa'ya gelip de (onun hayvanlarına su içirmesinden sonra) babası (Şuayb'a döndüğünde), 'Babacığım, onu ücretli (çoban) olarak tut!' diyen kadın; Ömer'i kendinden sonraki halife olarak tayin eden Ebû Bekir Sıddîk."

Ebû Bekir'in vefatı yaklaştığında Ömer'i halife tayin etti. Ali ve Talha onun huzuruna girdi ve "Kimi halife tayin ettin?"dediler. O da "Ömer'i." dedi. Onlar, "Rabbine ne diyeceksin?" deyince şöyle cevap verdi:

"Beni Allah ile mi korkutuyorsunuz? Allah'ı ve Ömer'i kesinlikle ben sizden daha iyi biliyorum. 'Senin ehlinden [sana yakın olan kulların arasından] en hayırlısını onlara halife tayin ettim.' diyeceğim."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî, ona da Muhammed b. Hamza b. Amr, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ebû Bekir Sıddîk hicretin 13. Senesinde Cemâziyelâhir ayının sekizinci gecesine tekabül eden Salı gecesinin akşam vaktinde vefat etti. Ebû Bekir'in vefat ettiği gecenin sabahı olan Salı gününde Ömer -Allah ona rahmet eylesin- hilafet görevini üstlendi.

Bize Esbât b. Muhammed, ona da Eş'as, el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi: Zannedersem Ömer'in irat ettiği ilk hutbe şöyleydi:

O, Allah'a hamd ve senadan sonra şöyle dedi: "Sadede gelince, ben sizinle sınandım, siz de benimle imtihana tabi tutuldunuz. Üzerinize [Peygamber ve Ebû Bekir'i kast ederek] iki arkadaşımdan sonra halef oldum. Her kim huzurumuzda olursa, onunla bizzat karşı karşıya muamelede bulunuruz. Bizden uzak olanları ise kudret ve emanet sahibi kişilerin yönetimine tevdi ederiz. Kim iyi davranırsa biz ona daha iyi davranırız. Kim de kötülük yaparsa onu cezalandırırız. Allah bizi ve sizi affetsin!"

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be, ona da Câmi b. Şeddâd, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini duydum: "Üç söz var ki, onları söylediğimde siz de âmin deyin: Ey Allah'ım! Ben güçsüzüm, beni kuvvetlendir; Ey Allah'ım! Ben sertim, beni yumuşak huylu yap; Ey Allah'ım! Ben cimriyim, beni cömert yap."

Bize Affân b. Müslim ile Vehb b. Cerîr haber verdiler; dediler ki: Bize Cerîr b. Hâzim şöyle dedi: Humeyd b. Hilâl'in şöyle dediğini duydum:

Ebû Bekir Sıddîk'in ölümüne şahit olan birisi bize şunu haber verdi: Ömer onun defin işini bitirince onun kabrinin toprağını elinden silkeledi. Sonra olduğu yerde ayağa kalkıp şöyle konuşmaya başladı: "Allah sizi benimle, beni de sizinle imtihana tabi tuttu. İki arkadaşımdan sonra beni

sizin içinizde bıraktı. Vallahi sizin işinizden bir şey bana gelir de birinin onu üzerine alması gerekirse ve o benden uzak değilse [o şahsı] ehliyet ve emanet yönüne bakarak vali tayin ederim. Şayet onlar iyi davranırsa ben de onlara iyi davranırım. Şayet kötü davranırlarsa ben de onları cezalandırırım." Adam dedi ki: "Vallahi o, bu dünyadan göçünceye kadar bunun üzerine bir şey ilave etmedi."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Yahyâ b. Sa'îd, el-Kâsım b. Muhammed'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Benden sonra bu [hilafet] işini alan kişi bilsin ki, yakın ve uzak olan kişiler ondan [bir şeyler] isteyecektir. Ben nefsimi savunmak için insanlarla [bu konuda] gerçekten çok mücadele ediyorum. Şayet bilsem ki insanlardan birisi [hilafet konusunda] benden daha güçlüdür, öne atılıp[420] boynumu vurdurmam bana bu işi üstlenmekten daha sevimli olur."

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî, ona da Eyyûb, İbn Avn ve Hişâm haber verdi. Bunların sözleri birbirine eklenmiştir. Onlara da Muhammed b. Sîrîn, el-Ahnef'in şöyle dediğini haber verdi:

Biz Ömer'in kapısında oturuyorduk. Oradan bir cariye geçti. Dediler ki: "Bu, Müminlerin Emiri'nin cariyesidir." Bunun üzerine cariye [döndü] ve dedi ki: "Müminlerin Emiri'nin hiçbir cariyesi yoktur, zaten bu ona helal olmaz. O [cariye], Allah'ın malındandır." Biz de, "Allah'ın malından ona ne helal olur?" dedik. Sadece cariyenin [yerine] ulaşıncaya kadar bir zaman geçmişti ki, [Ömer'in] elçisi geldi ve bizi çağırdı. Ona [Ömer'e] vardığımızda bize "Ne dediniz?" diye sordu. Biz de, "Kötü bir şey söylemedik. Bir cariye geçti, dedik ki: 'Bu Müminlerin Emiri'nin cariyesidir.' O cariye de: 'Müminlerin Emiri'nin hiçbir cariyesi yoktur, zaten bu ona helal olmaz. O [cariye], Allah'ın malındandır.' dedi. Bunu üzerine biz de 'Ona Allah'ın malından ne helal olur?' dedik." Bunun üzerine Ömer şöyle

[420] Bu ibare (leküntü en ukaddeme fetudrebe 'unukî), Leiden baskısında "en" edatı olmadan "leküntü ukaddemü fetudrebü 'unukî" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "leküntü en ukaddeme fetudrebe 'unukî" olduğu belirtilmektedir. İbn Sa'd'dan nakil yapan İbn Asâkir'in *Tarihu Dımaşk*'indeki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

dedi: "Allah'ın malından [hazineden] kendime helal saydığım şeyleri ben size söyleyeyim: 'Birini kışın, birini de yazın sıcağında giyeceğim iki hulle; [üzerine binerek] hac ve umre görevini eda edeceğim bir binek hayvanı; Kureyş'ten ne zengin ne de fakir, orta halli bir adamın zaruri gıdası kadar benim ve ailemin gıda ihtiyacı.' Sonra ben Müslümanlardan birisiyim. Onlara [hayırdan veya şerden, ya da zenginlikten veya fakirlikten] isabet eden şey bana da isabet eder.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Kabîsa b. Ukbe haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân, ona da Ebû İshâk, Hârise b. Mudarrib'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Ben kendimi Allah'ın malından [hazineden] istifade konusunda yetim malından yararlanma konumuna koydum. Şayet ihtiyacım olmazsa ondan uzak dururum. İhtiyacım olursa meşru daire içinde yerim [istifade ederim]." Vekî rivayetinde şöyle dedi: "Şayet zengin olursam [daha önce harcadıklarımı geri] öderim."

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Zekeriya b. Ebû Zâide, ona Ebû İshâk, ona da Hârise b. Mudarrib, Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

Ben istifade etmem açısından Allah'ın malını yetim malı konumuna koydum. Şayet ihtiyacım olmazsa ondan uzak dururum. İhtiyacım olursa meşru daire içinde yerim [istifade ederim].

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Zâide b. Kudâme, ona da el-A'meş, Ebû Vâil'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer şöyle dedi: "Ben istifade etmem açısından Allah'ın malını yetim malı konumuna koydum. İhtiyacı olmayan [veli], yetim malına tenezzül etmesin. Muhtaç olan ise meşrû sûrette, ihtiyaç ve emeğine uygun olarak yararlansın."[421]

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den; o da Urve'den naklen Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Bu maldan [hazineden] bana sadece [hilafetten önce] kendi öz malımdan yediğim kadarı helal olur."

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Selâm b. Miskîn haber verdi; dedi ki: Bize İmrân şunu nakletti:

[421] Hz. Ömer'in bu sözünde Nisâ 4/6. ayetten iktibas vardır (M).

Ömer b. el-Hattâb ihtiyacı olduğu zaman hazine görevlisine gelir ve ondan borç isterdi. Bazen darlığa düşer, hazine görevlisi gelip [borcunu ödemesi konusunda] onu sıkıştırırdı. Ömer de ona çareler sunardı. Atıyyesini aldığı zaman, o da borcunu öderdi.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir haber verdi; dedi ki: Bize İsa b. Hafs haber verdi; dedi ki: Bana Selemeoğulları'ndan bir adam, el-Berâ b. Ma'rûr'un bir oğlunun şöyle dediğini anlattı:

Ömer üzerinde bir rahatsızlık varken bir gün [evinden] çıkıp minbere kadar geldi. Ona bal tarif [tavsiye] edildi. Hazinede küçük bir tulum [bal] vardı. Bunun üzerine o şöyle dedi: "O bal konusunda bana izin verirseniz onu alırım, aksi takdirde o bana haramdır." Onlar da o konuda ona izin verdiler.

Bize Enes b. İyâd Ebû Damre el-Leysî, ona Hişâm b. Urve, ona da babası, Âsım b. Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer [yanına çağırtmak için], bana Yerfâ'yı[422] gönderdi. O, fecir ya da öğlen vaktinde namazgâhında iken ona vardım. Ömer şöyle dedi: "Vallahi bu [hazineden aldığım] malın, hilafet görevini hakkıyla yerine getirmedikçe bana helal olduğunu düşünmüyorum. O görevi yerine getirdiğim zaman o maldan kendimi asla mahrum etmiyorum. Böylece[423] emanetim geri döndü. Ben sana Allah'ın malından bir ay infakta bulunmuştum. Onu sana artıracak değilim. Ancak *el-Gâbe*'deki[424] malımın meyvesiyle sana yardımcı olurum. Onun meyvesini topla ve sat. Sonra senin aşiretinin tüccarlarından bir adam gelsin. Onun yanında dur, şayet bir şey satın alırsa ona ortak ol. Sonra onu sat ve ailene harca!"

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den; o da el-Hasan'dan şunu nakletti:

[422] Bu isim (Yerfâ-يرفا), Leiden baskısında "Yerfeü-يرفأ" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "Yerfeü" olduğu belirtilmektedir. Sözlüklerde her iki imla da mevcuttur. III. Ahmed nüshasındaki rivayet Leiden baskısıyla uyuşmaktadır.

[423] Buradaki "fe'âde- فعاد " kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde " فعاد " şeklinde doğru olarak yazılmış iken (İhsan Abbâs, III, 277) Atâ baskısında (Atâ, III, 210) başında "ف " harfi olmaksızın " عاد " diye yanlış yazılmıştır (M).

[424] *Medine* yakınında ve *Şam*'a istikametinde *Medine* halkının arazilerinin bulunduğu bir mevkidir (M).

Ömer b. el-Hattâb zayıflıktan sallanan genç bir kız gördü. Bunun üzerine, "Bu genç kız kimdir?" dedi. Abdullah, "Bu senin kızlarından biridir." dedi. Ömer:, "Hangi kızım?" diye sordu. Abdullah, "Benim kızımdır." dedi. Ömer, "Onu gördüğüm hale ne getirdi?" diye sordu. Abdullah, "Senin işin. Ona infakta bulunmadın." dedi. Ömer, "Vallahi çocuğundan dolayı senin gafletine bakıp da onun atiyyesini arttıramam!" dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn ile Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Mus'ab b. Sa'd'ın şöyle dediğini haber verdi:

Hafsa bt. Ömer babasına şöyle dedi: -[Ravilerden] Yezîd [Hafsa'nın babasına hitap ederken] 'Ey Müminlerin Emiri; Üsâme ise 'Ey babacığım!' dediğini söyledi. - "Allah sana bolca rızık verdi, toprak fethetmeyi nasip etti ve malı çoğalttı. Keşke şimdiki yemeğinden daha yumuşak [leziz] yemek yesen; şimdiki elbisenden daha yumuşak[425] elbise giysen!" Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Sana kendi [hayatından] delil getireceğim. Allah Resûlü'nün (sas) nasıl sıkıntılı bir hayat yaşadığını hatırlamıyor musun?" Ömer o cümleyi o kadar tekrarladı ki, nihayet onu ağlattı. Sonra şöyle dedi: "Ben sana, 'Vallahi şayet gücüm yetse o ikisinin sıkıntılı hayatına mutlaka ortak olurum. Bana düşen, onlarla beraber onların ahiretteki müreffeh hayatlarına kavuşmaktır.' demiştim." Yezîd b. Hârûn dedi ki: O iki kişiden, Allah Resûlü'nü ve Ebû Bekir'i kastetmektedir.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Akîl, el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb nefsine karşı katı davramyor ve [onu nimetlerden] mahrum bırakıyordu. Allah ona zenginlik ihsan etti. Bunun üzerine Müslümanlar geldiler ve Hafsa'nın huzuruna girdiler. Ona şöyle dediler: "Ömer nefsine karşı katı davranıyor ve [onu nimetlerden] mahrum bırakıyor. Halbûki Allah onun rızkını genişletti. Bu feyden dilediği kadar çokça alsın! Bu konuda Müslüman toplumun rızası ve helalliği vardır." Sanki Hafsa da onların bu isteklerine meyletti. Onlar yanından ayrılınca Ömer ona geldi. Hafsa insanların kendisine söylediklerini ona anlattı. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Ey Ömer'in kızı Hafsa! Kavmine samimiyet gösterdin, babana

[425] Burada "daha yumuşak" anlamındaki "elyenü-ألين " kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde mevcut iken (İhsan Abbâs, III, 277) Atâ baskısında (Atâ, III, 210) sehven yazılmamıştır (M).

ihanet ettin. Ailemin benim nefsim ve malım üzerinde hakkı vardır. Dinim ve emanetim [hilafet görevim] konusunda ise asla!"

Bize Ârîm b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, ona da Gâlib, yani el-Kattân, el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi:

İnsanlar Hafsa'ya babasının geçim standardını biraz yükseltmesini, ona söylemesini istediler. Bunun üzerine o da babasına şöyle dedi: "Ey babacığım! -Ya da ey Müminlerin Emiri!- Senin kavmin bana geçim standardım yükseltmeni söylediler." Ömer cevaben şöyle dedi: "Babana ihanet ettin, kavmine samimi davrandın."

Bize Yahya b. Hammâd ile el-Fadl b. Anbese haber verdiler; dediler ki: Bize Ebû Avâne, el-A'meş'den; o da İbrahim'den şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb, halife iken ticaret yapıyordu. Yahya rivayetinde şöyle dedi: *Şam*'a gidecek bir kervan hazırladı. Abdurrahman b. Avf'a [birini] gönderdi. -el-Fadl, " Peygamber'in arkadaşlarından bir adama [birisini] gönderdi." dedi.- Yahya ve el-Fadl'm her ikisi de dediler ki: Ömer [adam gönderdiği o kişiden] 4.000 dirhem borç istiyordu. [Kendisinden borç istenen şahıs], Ömer'in gönderdiği elçiye, "Ona söyle hazineden alsın, sonra aldığını geri ödesin!" dedi. Elçi gelip de onun söylediğini Ömer'e haber verince bu ona ağır geldi. Akabinde Ömer onunla karşılaştı ve şöyle dedi: "Borcu hazineden alsın!" diyen sen misin? Şayet [atıyye zamanı] gelmeden önce ölürsem, "Onu müminlerin emiri almıştı, onun için bırakın!" dersiniz ve ben de böylece kıyamet gününde bununla hesaba çekilirim. Hayır, ama ben o borcu senin gibi[426] dünya malına hırslı ve cimri olan birisinden almak istedim ki, şayet ölürsem o borcu alır. (Yahya 'mirasımdan', el-Fadl 'malımdan' [alır] dedi.)

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: İsmail b. Ebû Hâlid dedi ki: Bana Sa'îd b. Ebû Bürde, Yesâr b. Nümeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer bana, "Bu haccımızda ne kadar harcadık?" diye sordu. Ben de "On beş dinar." dedim.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, ona Süfyân, ona da Yahya b. Sa'îd, hocalarından birinin şöyle dediğini haber verdi:

---

[426] Burada "senin gibi" diye tercüme ettiğimiz "mislike- مثلك " kelimesi İhsan Abbâs neşrinde (İhsan Abbâs, III, 278) mevcut iken Atâ baskısında (Atâ, III, 211) sehven yazılmamıştır (M).

Ömer b. el-Hattâb *Mekke*'ye doğru yola çıktı. [*Medine*'ye] dönünceye kadar hiçbir çadır kurmadı. Deriden yapılmış sergi ile gölgeleniyordu.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Sa'îd'den naklen Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'nın şöyle dediğini söyledi. Yine bize el-Fadl b. Dükeyn ve Abdülvehhâb b. Atâ haber verdiler; dediler ki: Bize Abdullah el-Umerî, Abdurrahman b. el-Kâsım'dan naklen Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'nın şöyle dediğini haber verdi:

Medine ile *Mekke* arasındaki hac yolculuğunda Ömer b. el-Hattâb ile arkadaşlık ettim. Sonra döndük. [Bu yolculuk esnasında] o hiçbir çadır kurmadı ve gölgelenecek hiçbir binası da yoktu. Sadece ağacın üzerine deriden yapılmış bir sergiyi[427] ya da elbiseyi atıp onun altında gölgeleniyordu.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bana Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: el-Hasan'ı şöyle konuşurken duydum:

Ebû Musa *Basra* halkından oluşan bir heyet ile Ömer'in huzuruna geldi. [Ebû Musa] dedi ki: "Biz her gün onun huzuruna giriyorduk. Onun üç tane ekmeği vardı. Bazen onları zeytinyağıyla katık yapılmış; bazen yağla, bazen de sütle katık yapılmış bulurduk. Bazen de kurutulmuş etlerin öğütülüp ekmeklere konduğunu görürdük. Bazen de taze et ile katık yapılmış görürdük. Bu nadir idi. Bir gün bize şöyle dedi: "Ey insanlar! Vallahi benim yemeğimi hoş karşılamadığınızı ve bu konuda mazeretimi kabul etmediğinizi biliyorum. Vallahi, ben istesem içinizde en leziz yemeği yiyen ve hayatı en müreffeh[428] olan birisi olurdum. Vallahi, develerin göğüs[429] ve

[427] Burada, "deriden yapılmış bir sergi" diye tercüme ettiğimiz "net'an- نطعا " kelimesi, İhsan Abbâs (İhsan Abbâs, III, 279) neşrinde doğru yazılmışken Atâ baskısında (Atâ, III, 211) "ned'an- نضعا " şeklinde yanlış yazılmıştır (M).

[428] Bu kelime (erfeğuküm-ارفغكم), Leiden baskısında "erf'uküm- ارفعكم" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "erfeğuküm" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. Refğü'l-'ayş, hayatın bolluk, bereket ve refah içinde geçmesidir. Önceki baskılarda (İhsan-Atâ) "erfe'uküm" imlası mevcuttur.

[429] "Göğüs etleri" diye tercüme ettiğimiz "el-kerâkir" kelimesi, "el-kirkire" kelimesinin çoğuludur ki deve çöktüğü zaman yere değen döşüdür ve devenin en lezzetli yeridir (M).

hörgüç etlerini,[430] ateşte kızartılmış eti, Sınâb'ı[431] ve Salâik'i[432] bilmiyor değilim. Ancak Azîz ve Celil olan Allah'ın, yaptıkları bir iş sebebiyle bir toplumu ayıplama sadedinde [buyurduğu] *'**Güzelliklerinizi dünya hayatında giderdiniz ve o hayatla faydalandınız.**'*[433]sözünü duydum." Ebû Musa bizimle konuştu ve dedi ki: "Müminlerin Emiri ile konuşsanız da hazineden bize erzak tayin etse!" Vallahi o bu sözü o kadar tekrarlayıp durdu ki, sonunda Ömer ile konuştuk. Bize şöyle dedi: "Ey valiler topluluğu! Benim kendi nefsim için razı olduğuma siz razı olmuyor musunuz?" Biz de, "Ey Müminlerin Emiri! *Medine* geçimin zor olduğu bir yerdir. Senin yemeğinin akşamları ikram edildiğini ve yenildiğini görmüyoruz. Biz ise yiyecekleri bol olan bir yerdeyiz. Bizim valimiz akşam yemeği ikram eder ve onun yemeği yenir." Bunun üzerine Ömer yerde bir şeyler çizdi, sonra kafasını kaldırıp dedi ki: "Evet, ben size hazineden her gün iki koyun ve iki cerîb[434] tayin ediyorum. Sabah olduğu zaman koyunlardan birini cerîblerden birinin üzerine koy! Sen ve arkadaşların yesin! Sonra meşrubatını iste ve iç! Sağındakine ve onun yanındakine de içir! Sonra kalk ve işine bak! Akşam olduğu zaman kalan koyunu kalan cerîbin üzerine koy, sen ve arkadaşların yesin! Sonra meşrubatını iste ve iç! Dikkat edin! İnsanları evlerinde doyurun ve ailelerine yemek yedirin![435] Şüphesiz insanlara tabaklarla yemek ikram etmeniz[436] onların ahlaklarını güzelleştirmez; aç olanlarını

[430] Bu iki kelimeyle bu etlerin yemek için hazırlanmalarını ve ne kadar lezzetli olduklarını bildiğini kast etmektedir (M).

[431] Sınâb, hardal ile zeytinyağı ya da üzüm pekmezi karışımından yapılan sıvı katıktır.

[432] Salâik, "salîka" kelimesinin çoğuludur ki kaynaklarda iki farklı anlamından söz edilmektedir: 1-Lavaş ekmek. 2-Ateşte kızartılmış kuzu veya oğlak.

[433] Ahkâf 46/20.

[434] Cerîb yiyecek ölçmek için kullamlan bir kabın ölçüsü veya arazi için alan ölçüsü birimidir. Ekin manasına da gelmektedir. Buradaki anlamı bu ölçek dolusu hububat ya da undur. Yiyecek için olan bir cerîb, dört kafîzdir. Bir kafîz ise günümüde *Mısır*'da 16 kilogramlık bir ölçektir (M).

[435] Bu fiil (et'imû- اطعموا) Atâ baskısmda (Atâ, III, 212) mevcut değildir (M).

[436] Bu mastar (tecfîneküm), Leiden baskısında "tahfîneküm- تحفينكم " diye geçmektedir. Dipnotunda bütün nüshalarda aynı imlanın mevcut olduğu belirtilmektedir. O takdirde bu mastar, "hafene" kökünden gelen ve mübalağa ifade eden tef'îl babının mastarı olur ki burada "az vermek" manasında kullanılmıştır.

doyurmaz. Vallahi bununla beraber, her gün iki koyun ve iki cerîb alınan bir beldenin mutlaka hızla yıkıma sürükleneceğini tahmin ediyorum."

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî, Yunus'dan; o da Humeyd b. Hilâl'den şunu nakletti:

Hafs b. Ebü'l-Âs, Ömer'in yemeğinde hazır bulunuyor ama yemiyordu. Bunun üzerine Ömer ona şöyle dedi: Seni bizim yemeğimizden men eden şey nedir?" O da şöyle dedi: "Gerçekten senin yemeğin katıksız ve lezzetsizdir. Ben kendim için hazırlanmış leziz yemeğe gidiyorum. Ondan nasibimi alacağım." Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Bir koyunun kesilip yüzülmesini; un getirilip bir hamur teknesine elenmesini [ve yoğrulmasını], sonra lavaş ekmek pişirilmesini; bir tas üzüm pekmezi getirilip yarısından kesilmiş bir kırbaya dökülmesini; sonra da üzerine su ilave edilerek geyik kanı gibi olmasını emretmekten aciz olduğumu mu düşünüyorsun?" Hafs, "Gerçekten ben senin güzel yaşamayı bildiğini görüyorum." dedi. Ömer, "Evet, nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki şayet iyiliklerim eksilmeseydi[437] sizin müreffeh hayatınıza ortak olurdum [ben de sizin gibi müreffeh bir hayat sürerdim]." dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, ona Sa'îd el-Cerîrî, ona da Ebû Nadre, er-Rebî b. Ziyâd el-Hârisî'nin Ömer b. el-Hattâb'a gittiğini; onun vaziyetine ve tutumuna hayret edip Ömer'e onun yediği lezzetsiz, basit yemekten şikâyet ederek şöyle dediğini haber verdi:

"Ey Müminlerin Emiri! Lezzetli yemeğe, güzel bineğe, yumuşak elbiseye, insanların en layık olanı sensin." Bunun üzerine Ömer yanındaki ağaç dalını kaldırıp onun kafasına vurdu ve şöyle dedi: "Vallahi senin bununla Allah [rızasını] amaçlamadığını, sadece bana yaklaşmak istediğini düşünüyorum. Sende hayır olduğunu tahmin ediyordum. Yazıklar olsun sana! Benimle onların misalinin ne olduğunu biliyor musun?" er-Rebî, "Senin ve onların misali nedir?" diye sordu. Ömer, "Şöyledir: Bir grup insan sefere çıkmış ve nafakalarını içlerinden bir adama teslim edip 'Bunları bize infak et!' demişler. Şimdi o adama [kendisine emanet edilen o] nafakalardan bir

[437] Bu fiil (tentekısa-تنتقص), Leiden baskısında "tentekıda-تنتقض" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "tentekısa" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ baskılarında "tentekıda" imlası mevcuttur.

şeyi kendisi için tahsis etmesi helal olur mu?" dedi. er-Rebî ,"Hayır, Müminlerin Emiri." dedi. Ömer, "İşte benim ve onların misali de böyledir." dedi.

Sonra Ömer şöyle dedi: "Ben valilerimi sizi dövsünler, haysiyetlerinizi rencide etsinler ve mallarınızı alsınlar diye idarenize tayin etmedim. Ancak ben onları Rabbinizin Kitabını ve Peygamber'inizin sünnetini size öğretsinler diye tayin ettim. Her kime valisi bir haksızlık ederse benim buna asla iznim [ve rızam] yoktur. Böyle bir şahıs, muhakeme için bana gelsin ki, onun hakkını o validen alayım." Bunun üzerine Amr b. el-Âs şöyle dedi: Ey Müminlerin Emiri! Bir yönetici, idaresi altındakilerden bir adamı terbiye etse ondan [terbiye edilenin] hakkını almayı mı düşünüyorsun? Ömer, "Allah Resûlü'nün (sas), bizzat kendisi için kısas uyguladığını gördüğüm halde [ondan onun hakkını almak için] niçin ona kısas tatbik etmeyecekmişim?"

Ömer ordu komutanlarına şunları yazdı: "Müslümanları dövüp zillete düşürmeyin! Onların önlerine engeller çıkarıp isyana mecbur etmeyin! Onları ailelerinden ayırıp hudut boylarında tutarak fitneye düşürmeyin! Susuz yerlerde [veya sık ormanlık arazide] konaklatıp helak etmeyin!

[Dediler ki:] Allah Resûlü (sas) vefat edip de Ebû Bekir Sıddîk halife olunca ona, "Allah Resûlü'nün (sas) halifesi" deniyordu. Ebû Bekir -Allah ona rahmet eylesin!- vefat edip de Ömer b. el-Hattâb halife olunca ona, "Allah Resûlü'nün (sas) halifesinin halifesi" denildi. Müslümanlar dediler ki: Ömer'den sonra gelecek kişiye, "Allah Resûlü'nün (sas) halifesinin halifesinin halifesi" denir ve bu [isimlendirme] böyle uzayıp gider. Öyleyse ondan sonraki halifelerin de onunla çağrılabileceği bir isim üzerinde anlaşın!" Bunun üzerine Allah Resûlü'nün (sas) bazı sahâbeleri "Biz mümin kimseleriz, Ömer de bizim Emir'imiz." dediler. Böylece ondan sonra Ömer "Müminlerin Emiri" diye çağrıldı. O, kendisine bu ismin verildiği ilk şahıstır. O, hicrî 16. senenin Rebîülevvel ayında, Peygamber'in *Mekke*'den *Medine*'ye hicretini esas alarak tarih kaydı düşen ilk kişidir. O, Kur'ân'ı sayfalarda toplayan ilk kişidir.[438] O, Ramazan ayını ihya etme geleneğini ih-

[438] Ebû Bekir döneminde onu Kur'ân'ı cem etmeye teşvik etmesi ve bu konuda ısrar etmesinden bahsetmektedir (E).

das eden, insanları bunun için [cemaat halinde mescitte] toplayan ve [bu uygulamayı *Medine* dışındaki diğer] beldelere de yazıp bildiren ilk şahıstır. Bu icraat, hicretin 14. senesindeki Ramazan ayında yapılmıştı. *Medine*'de biri erkeklere diğeri kadınlara namaz kıldırmak üzere Kur'ân okuyuşu güzel iki imam tayin etti.

O, içki içenlere seksen değnek had cezası veren ilk kişidir. Haksız yere insanlardan şüphelenenlere ve onları suçlayanlara sert davrandı. İçki dükkânı olarak kullanılan Ruveyşid es-Sakafî'nin evini yaktı. İçkici olan Rebî'a b. Ümeyye b. Halef'i *Hayber*'e sürdü. Rebî'a oradan Rum diyarına geçti ve orada irtidat etti. Yine Ömer, insanları korumak amacıyla geceleri *Medine*'de dolaşan ve asa taşıyıp insanları onunla terbiye eden ilk kişidir. Ondan sonra "Ömer'in asası, sizin kılıcınızdan daha korkunçtur." sözü meşhur olmuştur. O, birçok fethi gerçekleştiren ilk kişidir. Bu fetihler haraç ve feye tabi olan arazi ve yerleşim birimleridir. O, *Irak*'ın tümünü, *Sevâd, Cibâl, Azerbaycan, Basra* [bölgesinin] yerleşim birimlerini ve arazisini, Ahvâz ve Fâris [bölgelerinin] yerleşim birimlerini, *Ecnâdeyn* hariç *Şam* [bölgesinin] yerleşim birimlerini fethetti. *Ecnâdeyn* ise Ebû Bekir Sıddîk'in -Allah ona rahmet eylesin!- hilafetinde fethedilmişti.

Yine Ömer *el-Cezîre, Musul, İskenderiyye* ve *Mısır*'ın yerleşim birimlerini fethetti. Allah ona rahmet eylesin! O, süvarileri *Rey*'e ayak basmışken öldürüldü. Onlar oranın tümünü fethetmişlerdi. O, *Sevâd* ve *Cebel* arazisinin ölçümünü yapan ilk kişidir. Bu iki araziye haraç vergisini; fethettiği beldelerdeki zımmî halkın bütün fertlerine cizye vergisini koydu. Cizye olarak zengini 48 dirhem, orta halliyi 24 dirhem, fakiri de 12 dirhem vergiyle mükellef kıldı ve şöyle dedi: "Onlardan hiçbirinin bir ay içinde bir dirheme ihtiyacı olmaz." Ömer zamanında -Allah ona rahmet eylesin!- *Sevâd* ve *Cebel*'in haraç miktarı 120.000.000 vâfa ulaştı. Vâf, "bir dirhem iki buçuk danik"[439] değerindeki bir para birimidir. O, *Kûfe, Basra, el-Cezîre, Şam, Mısır* ve *Musul* gibi bazı şehirleri kurup Arapları oralara yerleştiren ilk kişidir: *Kûfe* ve *Basra*'nın şehir planını kabilelere göre çizdi. Yine o, şehirlere yargıç tayin eden ve divanları oluşturan ilk kişidir. İnsanları kabilelerine göre tas-

[439] Bir danik, dirhemin altıda biridir (M).

nif edip [o divanlara] yazdı ve onlara fey gelirlerinden atıyye [yıllık maaş] takdir ederek paylarını dağıttı. *Bedir* savaşına katılanları diğer insanlardan üstün tutarak onlara daha fazla atıyye takdir etti. [Atıyye miktarını], değerlerine ve İslâm'daki kıdemlerine göre Müslümanlara takdir etti. O, *Mısır*'dan sahile kadar denizden gemilerle yiyecek taşıyan ilk şahıstır. Sonra o [gıda yükünü] *el-Câr*'dan[440] *Medine*'ye taşıdı.

Ömer (r), bir valisini bir şehre gönderdiği zaman malını kaydederdi. Valiyi azlettiği zaman da onlardan başka birisini görevlendirerek malını onunla bölüşürdü.[441] Sa'd b. Ebû Vakkâs ile Ebû Hüreyre bu hususta görevlendirdiği kişilerdendir. Onları, kendisinden çekindiklerini, siyasi yetenek ve basiretlerini bildiği için Allah Resûlü'nün (sas) sahâbelerinden Amr b. el-Âs, Mu'âviye b. Ebû Süfyân ve el-Muğîre b. Şu'be gibi şahısları vali olarak tayin eder; onlardan daha üstün olan Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ve benzerlerini tayin etmezdi. Ona "Allah Resûlü'nün (sas) sahâbelerinden ileri gelenleri neden vali olarak tayin etmiyorsun?" denilince şunu söyledi: "Onları siyasetin pisliğine bulaştırmayı hoş karşılamıyorum."

Ömer, Rakîk evi [Fakir evi] -ki bazıları buna "Dakîk [Un] evi dedileredindi. Sonra o eve un, kavut, kuru hurma[442], kuru üzüm ve yolda mola verenlerle kendisine konuk olanlara yardım malzemesi olacak diğer ihtiyaç maddelerini koydu. Ömer, *Mekke* ile *Medine* arasındaki yolların güzergâhına mola verenlerin ihtiyaçlarını giderecek ve onları bir su [kaynağından] diğerine taşıyacak şeyler koydu. Allah Resûlü'nün (sas) mescidini yıktırdı ve ona ilaveler yaptı. Abbâs b. Abdülmuttalib'in evini, yaptığı ilavelere dâhil etti. *Medine*'de nüfus artınca [böylece] o mescidi genişletip yeniden inşa etti. Yahudileri *Hicaz*'dan çıkarıp Arap yarımadasından *Şam*'a sürdü. [Hıristiyan olan] Necrân halkını [yurtlarından] çıkardı ve *Kûfe* tarafına iskân etti. Hicrî 16. yılın Safer ayında *el-Câbiye* denen yere çıkıp gitti. Orada

[440] Kızıldeniz kıyısında bir şehirdir (M).
[441] Elde ettiği fazla malın yarısını hazineye alırdı (E).
[442] Bu kelime (et-temru) Leiden baskısında "es-semeru-الثمر" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "et-temru" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

yirmi gece ikamet etti. Bu ikameti sırasında namazı kısaltıyordu. *Beytülmakdis*'in fethine şahit oldu ve *el-Câbiye*'de ganimetleri taksim etti. Akabinde hicrî 17. senenin Cemâziyelevvel ayında *Şam*'a doğru yola çıktı. *Serğ* denilen yere gelince *Şam*'da taun [Veba] hastalığının yayıldığı haberi kendisine ulaştı. Bunun üzerine *Serğ*'den geri döndü. Ebû Ubeyde onunla konuştu ve "Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" dedi. O da "Evet, [Allah'ın kaderinden yine] Allah'ın kaderine kaçıyorum." dedi.

Hicretin 18. yılında ortaya çıkan *Amavâs* [beldesinin] vebası onun hilafetindeydi. Bu sene aynı zamanda "Felaket yılının"[443] başlangıcıydı ki, o zaman dokuz ay boyunca insanlar kuraklık, kıtlık ve açlık musibetlerine maruz kalmışlardı. Ömer halife olduğu ilk sene -ki bu sene hicretin 13. yılına tekabül etmektedir,- insanlara hac yaptırmak için Abdurrahman b. Avf'ı görevlendirdi. O da o sene insanlara hac yaptırdı. Sonra Ömer b. el-Hattâb hilafeti boyunca her yıl insanlarla birlikte hac farizasını eda etti. Böylece o, halife olarak onlarla birlikte 13 sene hac yapmış oldu. Hicrî 23. senesinde insanlarla birlikte eda ettiği son haccına Peygamber'in (sas) hanımları da katılmıştı. Ömer hilafeti süresince üç defa umre yaptı. Bunlardan birincisi, hicrî 17. senenin Receb ayında; ikincisi, hicrî 21. senenin Receb ayında; üçüncüsü hicrî 22. senenin Receb ayında idi. O, daha önce *Kâbe*'ye bitişik olan makamı [makam-ı İbrahim'i] bugünkü yerine alarak geriye çekti.

Bize Muhammed b. Abdullah haber verdi; dedi ki: Bana el-Eş'as, el-Hasan'dan naklen şunu anlattı:

Ömer b. el-Hattâb şu şehirlerin planlamasını yaptı: *Medine, Basra, Kûfe, Bahreyn, Mısır, Şam* ve *el-Cezîre.*

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Yunus'dan; o da el-Hasan'dan şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Yöneticilerinin yerine bir başka yönetici [tayin edip] değiştirmek suretiyle bir topluluğu ıslah etmem, kolay bir iştir."[444]

---

[443] Hicretin 18. yılı, helak anlamına gelen "Remâde" yılı olarak adlandırılmış ve bu isimle meşhur olmuştur (M).

[444] Yöneticiyi değiştirmek, halkı ıslah edecekse bunu yapmanın kolay bir yol olduğunu ifade ediyor (E).

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, ona da Ali b. Zeyd, Abdullah b. İbrahim'in şöyle dediğini haber verdi:

Allah Resûlü'nün (sas) mescidinin zeminine ilk defa çakıl taşı döktüren Ömer b. el-Hattâb'tır. [Bu işlemden önce] insanlar başlarını rükûdan kaldırdıkları zaman [ellerine yapışan topraktan kurtulmak için] ellerini silkeliyorlardı. Ömer'in emri üzerine *Akîk* vadisinden çakıl taşı getirildi ve mescidin zeminine [dökülüp] yayıldı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Eyyûb, Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb şunları söyledi: "Hâlid b. el-Velîd ile Şeybânoğulları'ndan el-Müsennâ'yı[445] [ordu komutanlığından] mutlaka azledeceğim ki bu iki şahıs, 'Allah'ın, zaferi sadece kendilerine değil de [diğer] kullarına da nasip ettiğini' bilsinler."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Kesîr Ebû Muhammed, Abdurrahman b. Aclân'dan şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb, kendi aralarında fısıldaşan bir topluluğun yanından geçti. Onlardan biri [diğerine] "Eseyte"[446] dedi. Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Bozuk şive, kötü ok atmaktan daha berbat bir şeydir."

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Cerîr b. Hâzim, ona Ya'lâ b. Hakîm, ona da Nafi, Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

"Allah, Müslümanların deniz yolculuğundan dolayı asla beni sorguya çekmeyecektir."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd, Zeyd b. Eslem'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb, deniz yolculuğunu sormak amacıyla Amr b. el-Âs'a [bir mektup] yazdı. Amr da ona cevap yazdı, şöyle diyordu: "Tahtanın üstünde kurtçuklar. Şayet tahta kırılırsa kurtçuklar helak oluverir." [Zeyd] dedi ki: Bunun üzerine Ömer, onları denizde taşımayı hoş karşılamadı.

[445] Bazı kaynaklarda bu şahsın "el-Müsennâ b. el-Hârise" olduğu belirtilmektedir (M).

[446] Galiba bu kelime " سوء " kökünden gelen ve normal çekimi " أسوت " (Esevte) olması gereken "kötü yaptın" anlamındaki bir lafızdır. Ömer vav harfi yerine ya harfini getirerek kelimenin fasih yapısını değiştiren, böylece bozuk şive kullanan şahsı kınamaktadır (M).

[Ravilerden] Hişâm ise, "Sa'îd b. Ebû Hilâl şunu söyledi: Bunun üzerine Ömer deniz seyahatinden geri durdu." dedi.

Bize Amr Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Dâvûd b. Ebü'l-Furât haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Büreyde el-Eslemî haber verdi; dedi ki:

Bir gece Ömer, insanları korumak ve asayişi kontrol etmek amacıyla dolaşırken birde ne görsün, kadının biri şöyle diyor:

Bir yol yok mu şaraba? Onu içiversem!
Ya da bir yol yok mu Nasr b. Haccâc'a [gidiversem?]

Sabah olduğu zaman Ömer o adamı [Nasr b. Haccâc'ı] soruşturdu. Bir de ne görsün, o kişi Süleymoğulları'ndan imiş. Ona haber gönderip çağırttı. Bir de baktı ki o, insanların saçı en güzel, yüzü en parlak olanıymış. Ömer, ona saçını kökten kazıtmasını emretti. O da öyle yaptı. Bu sefer alın ortaya çıktı ve güzelliği arttı. Bunun üzerine Ömer kafasına sarık bağlamasını emretti, o bunu da yaptı. Yine güzelliği artınca Ömer şöyle dedi: "Hayır, nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim olduğum yerde sen olmayacaksın." Akabinde adama durumunu düzeltecek [gerekli] şeylerin [verilmesini] emretti ve onu *Basra*'ya gönderdi.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Dâvud b. Ebü'l- Furât haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Büreyde el-Eslemî haber verdi; dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb bir gece asayişi kontrol amacıyla dolaşmaya çıktı. Bir de ne görsün, kadınlar kendi aralarında konuşuyorlar ve şöyle diyorlar: "*Medine* halkı içinde en parlak yüzlü olan adam kimdir?" Onlardan bir kadın buna şöyle cevap verdi: "Ebû Zi'b. " Sabah olduğu zaman Ömer o adamı soruşturdu. Bir de ne görsün, Süleymoğulları'ndan birisiymiş. Ömer ona baktığı zaman, bir de ne görsün, o insanların en güzeli! Bunun üzerine Ömer ona iki veya üç defa "Vallahi sen o kadınların kurdusun."[447]dedi ve devam etti: "Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim olduğum yerde sen olmayacaksın." Ebû Zi'b dedi ki: "Şayet sen beni mutlaka göndereceksen, -Nasr b. Haccâc es-Sülemî'yi kastederek- amcamın oğlunu gönderdiğin yere gönder." Ona halini ıslah edecek şeylerin [verilmesini] emretti ve onu *Basra*'ya gönderdi.

[447] Ebû Zi'b, "Kurt babası" anlamına geldiği için Ömer adamın ismine gönderme yapıyor (E).

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî, İbn Avn'dan; o da Muhammed'den şunu nakletti:

Büreyd, Ömer'in huzuruna geldi. Ok dağarcığını yere saçtı. Bir sayfa ortaya çıkınca onu aldı ve okudu. Bir de ne görsün, o sayfada şunlar yazılıydı:

"Dikkat! Ebû Hafs'a [Ömer'e] bir elçi ulaştır!
Sana canım ve ailem feda olsun!
Allah sana hidayet etsin! Genç kadınlarımızı koru!
Muhasara [savaş] zamanında sizinle beraber olmaktan alıkonulduk.
Genç kadınlar iple bağlanmış olarak bulundular.[448]
Tüccarlara[449]*gidip gelirken Sel mevkisinin arkasında,*
Sa'd b. Bekiroğulları'ndan kadınlar,
Ve Eslem ya da Cüheyne veya Gıfâr kabilesinden kadınlar,
Süleymoğulları'ndan Ca'de onları iple bağlıyor...
Alçak bir edepsizlik uğruna bunu tekrar tekrar yapıyor...

Bunun üzerine Ömer, "Süleym[450] kabilesinden olan Ca'de'yi bana çağırın!" dedi. Onu çağırıp getirdiler ve iple bağlı olduğu halde ona yüz sopa vuruldu. Ömer onun, başında kocası olmayan kadınların yanına varmasını yasakladı.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Âsım b. el-Abbâs el-Esedî haber verdi; dedi ki: Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini duydum:

Ömer b. el-Hattâb gecenin ciğerinde yani ortasında namaz kılmayı severdi.

[448] Birçok hadis kaynağında bazı küçük değişikliklerle yer alan bu şiiri, savaşta olan Ebü'l-Minhâl Bukayle'nin kadınlara sarkıntılık eden Ca'de adındaki şahsı Ömer'e şikâyet için yazdığı belirtilmektedir. "Develeri yere yıkmak için onları iple bağlamak" anlamındaki "عقل" kökünden gelen "معلقات" (mu'allakât) kelimesinin hakikat anlamında olduğunu söyleyenler olduğu gibi bunun "cima-kadınlarla cinsel temas" manasından kinaye olduğunu düşünenler de mevcuttur. Nitekim "genç kadınlar" diye mecaz anlamıyla tercümesini uygun gördüğümüz "قلائص " ve "قلص " kelimelerinin hakiki anlamı genç develerdir (M).

[449] Bu kelime (et-ticâr), Leiden baskısında "el-bihâr-البحار" diye geçmektedir. Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "et-ticâr" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. Ticâr, tacir (ticaret yapan, tüccar) kelimesinin çoğuludur.

[450] Bu isim (Süleym-سليم) İbn Abbâs neşrinde (İbn Abbâs, III, 286) doğru yazılmışken Atâ baskısında peltek se harfiyle "ثليم" diye yanlış yazılmıştır (M).

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl, Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb'a namazda unutkanlık arız olmuştu. Bir adam namazda onun arkasında durup, ona telkinde bulunurdu. Ona secde etmesini ya da ayağa kalkmasını işaret ettiğinde, o da onu yapardı.

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid, Yahya b. Sa'îd'den; o da Sâlim b. Abdullah'tan şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb devenin sırtında oluşan yağıra [yaraya] elini koyuyor ve şöyle diyordu: "Gerçekten ben, sende olandan sorguya çekilmekten korkuyorum."

Bize Hâlid b. Mahled[451] el-Becelî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer, ez-Zührî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb yaralandığı sene içerisinde şöyle demişti: "Ey insanlar! Ben size bir şeyler söylüyorum. Kim bunları hafızasında tutarsa bineğinin varacağı yere kadar onları [diğer insanlara] söylesin. Kim de bunları hafızasında tutmazsa [bilsin ki] ben, bana söylemediğim bir şeyi isnat eden kişiyi Allah'a havale ediyorum."

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona da Ma'mer, ez-Zührî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb hadisleri yazdırmak istedi. Bunun için bir ay istihare yaptı. Sonra kararı kesinleşmiş olarak şöyle dedi: "Bir kitap yazıp ona yönelen ve böylece Allah'ın kitabını terk eden topluluğu hatırladım."

Bize Muhammed b. Mus'ab el-Karkasânî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Meryem, Râşid b. Sa'd'dan şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb'a bir mal getirildi. O da malı insanlar arasında taksim etmeye başladı. Onun etrafında izdiham oluşturdular. Sa'd b. Ebû Vakkâs insanları yararak sonunda Ömer'e ulaştı. Bunun üzerine Ömer, asasını onun üzerine kaldırdı ve şöyle dedi: "Sen Allah'ın yeryüzündeki sultanına korkusuzca geldin. Allah'ın sultanının senden asla korkmayacağını sana öğretmek istedim."

[451] Bu isim (Mahled-مخلد), Atâ baskısında (Atâ, III, 217) yanlış olarak "Muhalled" diye geçmektedir (M).

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Amr, Abdülkerîm'den; o da İkrime'den şunu nakletti:

Haccâm [kan alan] bir kişi Ömer b. el-Hattâb'a bir şeyler anlatıyordu. O heybetli bir adamdı. Ömer hafifçe öksürünce haccâm abdestini bozdu. Akabinde Ömer ona kırk dirhem verilmesini emretti. Haccam Sa'îd b. el-Heylem adlı kişiydi.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bize babam, Yahya b. Sa'îd'den; o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den naklen şunu anlattı:

Ömer b. el-Hattâb hilafeti sırasında şöyle dedi: "Benden sonra bu işi kim üzerine alacaksa bilsin ki, yakın ve uzak [akrabalar] ondan bir şeyler isteyeceklerdir. Allah'a yemin ederim ki, kendimi savunma konusunda insanlara karşı büyük bir savaş veriyorum."

Bize Mutarrif b. Abdullah haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Ebû Hâzim, ona da Ma'mer b. Muhammed, babası Muhammed b. Zeyd'in şöyle dediğini haber verdi:

Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ile Sa'd bir araya geldiler. Ömer'e karşı en cüretkâr olanları Abdurrahman b. Avf idi. Diğerleri ona dediler ki: "Ey Abdurrahman! Keşke halk için müminlerin emiri ile konuşsan! Ona 'Kişi bir ihtiyacı için geliyor ama senin heybetin onun ihtiyacını söylemesine engel oluyor. Sonunda ihtiyacını görmeden geri dönüyor.' desen!" Abdurrahman, Ömer'in huzuruna girdi ve onunla şu şekilde konuştu: "Ey Müminlerin Emiri! İnsanlara yumuşak davran! Çünkü sana bir kişi geliyor, senin heybetin onun ihtiyacını söylemesini engelliyor. O da sonunda seninle konuşmadan dönüyor." Ömer cevaben şöyle dedi: "Ey Abdurrahman! Allah aşkına, Ali, Osman, Talha, Zübeyr ve Sa'd sana bunu yapmanı söylediler, değil mi?" Abdurrahman, "Aman Allah'ım, evet!" dedi. Ömer, "Ey Abdurrahman! Vallahi insanlara yumuşak davranıyorum. Nihayet yumuşak davranma konusunda [aşırı gitmekten] Allah'tan korkuyorum. Sonra onlara sert davranıyorum. Bu sefer de sertlik konusunda [aşırı gitmekten] Allah'tan korkuyorum. Çıkış yolu nerede?" dedi. Bunun üzerine Abdurrahman ağlayarak kalktı. Şöyle diyerek eliyle onun ridasını çekiştiriyordu: "Senden sonra vay onların haline! Senden sonra vay onların haline!"

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona Âsım b. Küleyb, ona da babası, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb her namaz kıldırdığında insanların [şikâyetlerini ve ihtiyaçlarını dinlemek] için otururdu. Kimin bir ihtiyacı varsa, onun ihtiyacına bakardı. [Bir defasında] biraz namaz kıldırdı, ama hiç oturmadı. Kapıya varıp, "Ey Yerfâ!" diye seslendim. Yerfâ dışarı çıkınca dedim ki: "Müminlerin Emiri'nin bir hastalığı mı var? "Hayır." dedi. Ben bu vaziyette iken ansızın Osman geldi. Yerfâ içeri girdi, sonra tekrar bizim yanımıza çıktı ve "Kalk [da gel], ey Affân'ın oğlu! Kalk [da gel], ey Abbâs'ın oğlu!" dedi. Ömer'in huzuruna girdik, onun önünde kümeler halinde hububat vardı. Her kümenin üstünde bir destek vardı. Ömer şöyle dedi: "Ben baktım, *Medine*'de aşireti, sizin aşiretlerinizden daha çok olan bir kişi bulamadım. Bu malı alın ve insanlar arasında taksim edin. Şayet mal artar da fazlası kalırsa onu bana iade edin." Bu söz üzerine Osman hemen [hızla kalkıp gitti, adeta] uçtu. Ben ise dizlerimin üzerine çöküp kaldım ve "Şayet noksan olursa sen bize tekrar [yeni mal] verecek misin?" dedim. Ömer: "Şinşinetün min ahşen -Süfyân der ki: "Bunun manası şudur: ' [Al sana] dağdan bir taş!' -Muhammed (sas) ve ashâbı [kıtlık zamanında] yeni doğmuş kuzu ya da oğlak derisi yerken bu Allah katında caiz olur mu?" dedi. Ben de: "Evet, caiz olur. Ona fetih nasip olsaydı senin yaptığını yapmazdı." dedim. Ömer, "Peki, ne yapardı?" diye sordu. "O zaman kendisi yer ve bize de yedirirdi." dedim. İbn Abbâs dedi ki: Onun, şöyle diyerek kaburgaları kalkıp ininceye kadar hıçkırdığını gördüm: "Ondan [fetihlerde elde edilen maldan], ne lehimde ne de aleyhimde [ne az ne de çok] olmadan tam ihtiyaca cevap verecek şekilde çıkıp [kurtulmayı] çok arzu ederdim."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd, Sa'îd b. el-Müseyyeb'in şöyle dediğini haber verdi:

Bir deve elde edilmişti. -ki Yahya bunun fey'den olduğunu iddia etmektedir.- Ömer onu kesti ve bir kısmım Peygamber'in (sas) eşlerine gönderdi. Geri kalanım yemek yaptı ve bazı Müslümanları bu yemeğe davet etti. O gün davetliler arasında el-Abbâs b. Abdülmuttalib de vardı ve şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! Keşke her gün bize böyle yemek hazırlasan da senin yanında yeyip sohbet etsek!" Bunun üzerine Ömer şunları söyledi: "Bunun gibi bir ziyafeti bir daha vermeyeceğim. Durum şu ki, benim iki

arkadaşım gelip geçti. -Peygamber ve Ebû Bekir'i kast ediyor.- Onlar bazı işler yaptılar ve bir yol tuttular. Şayet ben onların yaptıklarından farklı bir şey yaparsam onların yolundan başka bir yol tutmuş olurum."

Bize Abdullah b. Müslim b. Ka'neb el-Hârisî haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den; o da babasından şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb [bir gün] minbere çıkıp oturdu. İnsanlar peş peşe gelip onun başına üşüştü. Hatta onu *Âliye* halkı bile işitip geldi. Ömer onlara, eksik hiçbir kişi kalmaksızın [İslâm dininin emir ve yasaklarını] öğretti. Sonra ailesine geldi ve şöyle dedi: "Yasakladığım şeyleri duydunuz. Sizden birinin yasakladığım şeylerden birini yaptığını asla görmeyeyim. Yoksa ona cezanın iki katını veririm." Ya da buna benzer şeyler söyledi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer, ona ez-Zührî, ona da Sâlim b. Abdullah, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ömer insanlara bir şeyi yasaklamak istediğinde önce ailesine varır ve şöyle derdi: "Hiçbirinizin yasakladığım bir şeyin içine düştüğünü asla bilmeyeyim. Aksi takdirde onun cezasını kat kat artırırım."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, ona da İsmail b. Ebû Hakîm, Urve'nin şöyle dediğini haber verdi:

Birbirinden davacı iki hasım Ömer'e geldiği zaman diz üstü çöker ve şöyle derdi: "Ey Allah'ım! Bu iki şahsa karşı bana yardım et! Çünkü bunların her ikisi de beni dinimden [mahrum etmek] istiyorlar."

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî ve Hevze b. Halîfe haber verdiler; dediler ki: Bize İbn Avn, ona da Muhammed b. Sîrîn, Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Bende şu huyumdan başka Cahiliye âdeti kalmadı: Kiminle evlendiğime ve kimleri evlendirdiğime hiç aldırış etmem."

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize el-Kâsım b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bana Mu'âviye b. Kurre, el-Hakem b. Ebü'l-Âs es-Sakafî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb ile birlikte oturuyordum. Bir adam geldi ve ona selam verdi. Ömer ona dedi ki, "Senin Necrânlılarla bir akrabalığın var mı?" Adam, "Hayır, yok." dedi. Ömer, "Evet, var." dedi. Adam, "Hayır, yok." dedi. Ömer, "Evet, vallahi var. Allah şahittir ki, her Müslüman adam, konuşmasından dolayı bunun Necrânlılarla bir akrabalığının olduğunu bilir."

Bunun üzerine [oradaki] topluluktan bir adam, "Evet, Ey Müminlerin Emiri! Onun şu şu cihetle Necrânlılarla bir akrabalığı var." deyince Ömer de şöyle dedi: "Bırak, biz eserlerin [delillerin] ardından gideriz."

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona da Ebû Nehîk, Ziyâd b. Hudeyr'in şöyle dediğini haber verdi:

İnsanlar arasında en çok oruç tutan ve misvak kullanan kişinin Ömer olduğunu gördüm.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid, Kays b. Ebû Hâzim'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Hilafetin ağır yüküyle beraber gücüm yetseydi ezan okurdum."

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar b. Kidâm, ona da Habîb b. Ebû Sâbit, Yahya b. Ebû Ca'de'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Şayet Allah yolunda yürümem veya Allah için alnımı toprağa koymam ya da en güzel meyvelerin toplanması gibi en güzel sözleri devşiren kimselerle oturup sohbet etmem olmasaydı [ölmeyi ve böylece] Allah'a kavuşmuş olmayı arzu ederdim."

Bize Muhammed b. Ömer el-Eslemî haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Süleyman b. Ebû Hasme, babasından naklen eş-Şifâ bt. Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

O, vasat bir hızla yürüyen ve yavaş konuşan gençleri gördüğünde, "Bunlar da nedir?" demiş. Kendisine "Zahitler." diye cevap vermişler. Bunun üzerine o da şöyle demiş: "Vallahi Ömer, konuştuğu zaman [muhatabına sözünü] duyururdu; yürüdüğü zaman hızlı yürürdü; dövdüğü zaman acıtırdı. İşte gerçek zahit odur."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer, ona da Ümmü Bekir bt. el-Misver, babası el-Misver b. Mahreme'nin şöyle dediğini haber verdi:

Biz kendisinden takva öğrenmek maksadıyla devamlı olarak Ömer b. el-Hattâb'ın yanında bulunurduk.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, ona da Yahya, yani İbn Sa'îd, Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Muhakeme için iki hasım bana geldiğinde onların hangisinin haklı olacağına aldırış etmem."[452]

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid el-Hazzâ, ona Ebû Kılâbe, ona da Enes b. Mâlik, Peygamber'in (sas) şöyle buyurduğunu haber verdi:

"Allah'ın emri konusunda ümmetimin en titiz olanı Ömer'dir."

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Kays el-Esedî, el-Alâ b. Ebû Âişe'den şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb bir berber çağırdı. Berber onu usturayla tıraş etti. Yani bedenini tıraş etti. Bunun üzerine insanlar başlarını kaldırıp gözlerini ona dikince o, şöyle dedi: "Ey insanlar! Şüphesiz ki bu [iş] sünnet değildir. Ancak nûre[453] Allah'ın nimetlerindendir, ama ben ondan hoşlanmıyorum."

Bize Haccâc b. Muhammed haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl er-Râsibî, Katâde'nin şöyle dediğini haber verdi:

[Üç] halife, Ebû Bekir, Ömer ve Osman nûre kullanmazlardı.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-İclî haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe, Ömer b. Abdülazîz'in şöyle dediğinin kendisine ulaştığını haber verdi:

Peygamber'i rüyamda gördüm. Sağında Ebû Bekir, solunda Ömer vardı. Bana şöyle dedi: "Ey Ömer! Şayet insanların idaresinden bir şey üstlenirsen bu ikisinin yolunu tut!"

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medînî, ona da ez-Zührî, Sâlim'in şöyle dediğini haber verdi:

Kendileri söylemedikçe ya da yapmadıkça Ömer b. el-Hattâb ile Abdullah b. Ömer'in iyilikleri bilinmezdi. ez-Zührî, "Ey Ebû Bekir! Bu sözünle ne kast ediyorsun?" deyince o, şöyle dedi: "Onlar [İslâm'ın emir ve yasaklarına uyma konusunda] ne gevşek davranan ne de kendilerini zühd ve takvadan dolayı zayıf düşmüş gösteren kimselerdi."

---

[452] Haklı-haksızın kim olduğuna bakmadan isabetli karar vermeye gayret ettiğini ve adaletten ayrılmadığını ifade ediyor (E).

[453] Nûre, bir çeşit taşın yüksek ateşte ısıtılmasından sonra geriye kalan bir maddedir ki, onunla bedendeki istenmeyen tüyler alınır (M).

Bize Ma'n b. İsa ile Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdiler; dediler ki: Bize Mâlik, ona da İbn Şihâb, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd'un şöyle dediğini haber verdi:

İyilik, Ömer ve oğlunda onlar söylemedikçe ya da yapmadıkça bilinmezdi.

Bize Ma'n b. İsa ile Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdiler; dediler ki: Bize Mâlik b. Enes, ona da Katan b. Vehb b. Uveymir b. el-Ecda haber verdi. Ma'n dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb, *Mekke*'nin bir yolunda yürüyordu. Abdullah b. Mesleme ise şöyle dedi: Katan b. Vehb, amcasından naklen [şunu anlattı]: Amcası, Ömer b. el-Hattâb ile birlikte bir seferde imiş. *er-Ravhâ*[454] denilen yere yaklaştıklarında -Ma'n ve Abdullah'ın her ikisi de rivayetlerine şöyle devam ettiler:- Ömer bir çobanın sesini duydu. Ona yönelip yaklaşınca, "Ey koyun çobanı!" diye bağırdı. Çoban cevap verdi: "Ey koyun çobanı! [Ne var?]" Ömer, "Ben bir yerden geçtim. Orası senin bu yerinden daha bereketlidir. Her çoban güttüklerinden sorumludur." dedi. Sonra Ömer, bineklerin başlarını [başka yöne doğru] çevirdi.

Bize Abdülhamîd b. Abdurrahman el-Hımmânî, ona en-Nu'mân b. Sâbit, ona da Musa b. Talha, İbnü'l-Havtekiyye'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ömer'e bir şey sorulması üzerine şöyle dedi: "Hadise [bir şey] ilave etmeyi ya da ondan [bir şeyi] eksiltmeyi çirkin görmemiş olsaydım size hadis rivayet ederdim."

Bize Ma'n b. İsa ile Ravh b. Ubâde haber verdiler; dediler ki: Bize Mâlik b. Enes, ona da İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi:

Bir gün Ömer b. el-Hattâb'ı duydum ve onunla beraber çıktım. Nihayet o bir duvardan [aşıp evin bahçesine] girdi. Aramızda bir duvar vardı, o bahçenin ortasındaki boşluktaydı. Onun şöyle dediğini duydum: "Ömer b. el-Hattâb, Müminlerin Emiri, bıreh bıreh! Vallahi Hattâb'ın sevimli oğlu! Ya Allah'tan korkarsın, ya da Allah mutlaka sana azap verecektir."[455]

---

[454] *Medine* ile *Mekke* arasında, *Medine*'ye 36 mil uzaklıkta bir mevkidir (M).

[455] Burada kastedilen mana, Hz. Ömer'in "Bugün Allah için ne yaptın?" sözünde olduğu gibi kendisini hesaba çekmesi; aşere-i mübeşşereden olmasına rağmen hiçbir zaman Allah'ın azabından emin olmamasıdır (M).

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana babam, ona Yahya b. Sa'îd, ona da Sa'îd b. el-Müseyyeb, Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini anlattı:

"Devlet başkanları ve rehberleri doğru yolda oldukları müddetçe insanlar da doğru yolda olmaya devam ederler."

Bize Abdullah b. İdrîs, ona da Hişâm b. Hassân, el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Halife, Allah'a [karşı olan görevlerini] ifa ettiği sürece tebaa da Halife'ye [karşı olan görevlerini] ifa eder. İmam başıboş kaldığı zaman onlar da başıboş kalırlar."

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bana babam, ona da Âsım b. Muhammed, Zeyd b. Eslem'in şöyle dediğini anlattı:

Babam Eslem, bana Abdullah b. Ömer'in [kendisine] şöyle dediğini anlattı: "Ey Eslem! Bana Ömer'i anlat!" Babam, [sözüne devam ederek] dedi ki: Ona Ömer'in bazı özelliklerini anlattım. Bunun üzerine Abdullah şöyle dedi: "Allah Resûlü'nün (sas) vefatından sonra şimdiye kadar Ömer'den daha ciddi ve daha cömert birini asla görmedim."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Mindel b. Ali, Âsım'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ebû Osman en-Nehdî'yi şunları söylerken duydum: "Şayet asamın konuşmasını istese, onu konuşturmaya kadir olan Allah'a yemin ederim ki, eğer Ömer b. el-Hattâb terazi olsaydı onda kıl kadar haksızlık [haktan sapma] olmazdı."

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Umeyr el-Hâris b. Umeyr, bir adamdan şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb [bir gün] minbere çıktı ve insanları topladı. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle dedi: "Ey insanlar! Kendime ve insanların yiyeceklerinden bende olana baktım. Ancak benim Mahzûmoğulları kabilesine mensup teyzelerim var. Onlara tatlı su temin etmiştim. Onlar da birkaç avuç kuru üzümü benim için avuçlamış[456] [ve bana göndermişler]." Adam dedi ki: Sonra Ömer minberden inince ona "Ey Müminlerin

[456] Bu fiil (feyukabbidne-avuçlarının içine alırlar - فيقبضن), Leiden baskısında da böyledir. Ancak dipnotunda Abduh'un "feyakbidne" diye okuduğu belirtilmektedir.

Emiri! Neden buna ihtiyaç duydun?" denildi. O da şöyle cevap verdi: "Nefsimde [beni gurura sevk eden] bir şeyler hissettim de onu ezip zelil etmek istedim."

Bize Ali b. Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Süfyân, yani İbn Uyeyne, Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini söyledi:

"Bana insanların en sevimlisi, ayıplarımı ortaya çıkarıp önüme koyandır."

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Hamîd, Enes b. Mâlik'ten şunu nakletti:

el-Hürmüzân, Ömer b. el-Hattâb'ı Allah Resûlü'nün (sas) mescidinde uzanmış yatıyorken gördü ve şöyle dedi: "Vallahi bu kutlu kraldır."[457]

Bize Hâlid b. Mahled[458] el-Becelî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Zeyd b. Eslem, babasının şöyle dediğini haber verdi:

"Ömer b. el-Hattâb'ı [bir eliyle] atın bir kulağından, diğer eliyle de öbür kulağından tutup sonra atın sırtına atlarken gördüm."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Ebû Süleyman, Atâ'nın şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb, valilerine [hac] mevsiminde kendisine gelmelerini emrederdi. [Bir defasında] onlar toplandığında şöyle dedi: "Ey insanlar! Ben valilerimi size asla sırtlarınızı dövsünler, mallarınızı gasp etsinler diye göndermedim. Onları sadece aranızı [âdil hükümle] ayırmaları ve fey gelirlerini paylaştırmaları için gönderdim. Kendisine bundan başka bir muamele yapılan ayağa kalksın ve [şikâyetini söylesin]!" Bu söz üzerine yalnız tek bir adam ayağa kalktı ve "Ey Müminlerin Emiri! Senin falan valin bana yüz kırbaç vurdu." dedi. Ömer, [o valiye döndü ve] "Neden onu dövdün? Onun için sana kısas cezasını uygulayacağım." deyince Amr b. el-Âs ayağa kalktı ve şunu söyledi: "Ey Müminlerin Emiri! Şayet bunu yaparsan, [aynı şikâyetler] çokça sana gelir ve bu uygulama senden sonrakilerin uyacağı bir adet haline dönüşür." [Amr'ın bu itirazı üzerine Ömer ile aralarında şu

[457] Bu kelime (el-melikü), Leiden baskısında da böyledir. Ancak dipnotunda Abduh'un "el-mülkü" diye okuduğu belirtilmektedir.

[458] Bu isim (Mahled-مخلد), Atâ baskısında (Atâ, III, 222) yanlış olarak "Muhalled" diye geçmektedir (M).

diyalog gerçekleşti:] Ömer, "Allah Resûlü'nün (sas) kendi nefsine bile kısas uyguladığını gördüğüm halde ben kısas yapmayacağım, öyle mi?" dedi. Amr, "Öyleyse bizi bırak da onu razı edelim." dedi. Ömer, "Buyurun, onu razı edin!" dedi. Bunun üzerine her bir kırbaca iki dinar hesabıyla 200 dinar ödemek karşılığında o adamı, kısastan vazgeçirdiler.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize el-Cerîrî, ona da Ebû Nadre, Ebû Üseyd'in kölesi Ebû Sa'îd'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb, yatsıdan sonra mescidi kontrol eder ve namaz kılmakla meşgul adam dışında gördüğü herkesi dışarı çıkarırdı. [Bir seferinde mescitte] içlerinde Übey b. Ka'b'ın da bulunduğu, Allah Resûlü'nün (sas) ashâbından bir gruba rastladı. Übey'e "Kim bunlar?" diye sordu. O da "Ey Müminlerin Emiri! Senin halkından bir grup." dedi. Ömer, "Namazdan sonra niçin kaldınız?" diye sorunca Übey, "Allah'ı zikretmek maksadıyla oturduk." dedi. Ömer onlarla beraber oturdu ve sonra en yakınındakine "Haydi başla!" dedi. Akabinde dua etmek üzere onları tek tek çağırdı ve okuttu. Nihayet sıra bana geldi. Ben onun hemen yanı başındaydım. "Getirin!" diye seslenince dilim tutuldu ve beni korkudan dolayı bir titreme aldı. Sonunda Ömer bunun eserini bende gördü ve şöyle dedi: "Keşke '*Allahümme'ğfir lenâ, Allahümme'rhemnâ* (Ey Allah'ım, bizi affet! Ey Allah'ım, bize merhamet et!)' desen!" Sonra Ömer dua etmeye başladı. Onu öyle bir ağlama tuttu ki, o toplulukta ondan fazla gözyaşı döken, ondan daha şiddetli ağlayan yoktu. Akabinde "Yeter, şimdi artık dağılın!" dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Ferec b. Fedâle, ona da Muhammed b. el-Velîd ez-Zebîdî, ez-Zührî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb bağdaş kurup oturur, sırt üstü yatıp uzanır ve bir ayağını diğerinin üzerine atardı.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Ferec b. Fedâle, ona da Muhammed b. el-Velîd, ez-Zührî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Birinizin mescitte oturması uzun sürerse yan yatmasında hiç bir mahzur yoktur. Çünkü oturmasının kendisini usandırmamasını, en fazla hak eden kişi odur."

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, ona da Eyyûb ve Hişâm, Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediğini haber verdiler:

Ömer, Kur'ân'ın tümünü ezberlemeden öldürüldü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Âiz b. Yahya, Ebü'l-Huveyris'ten; o da Cübeyr b. el-Huveyris b. Nukeyd'den şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb divanların oluşturulması konusunda Müslümanlarla istişare etti. Ali b. Ebû Tâlib, "Her sene sende toplanan malı dağıtıyorsun ve ondan hiçbir şeyi saklamıyorsun." dedi. Osman b. Affân, "İnsanlara bolca yetecek çok mal görüyorum. Şayet insanların sayımı yapılmazsa -ki o takdirde malı alanla almayanı birbirinden ayırt edemezsin,- işin dağılmasından endişe ediyorum." dedi. el-Velîd b. Hişâm b. el-Muğîre, "Ey Müminlerin Emiri! Ben *Şam* bölgesine vardım. Oranın idarecilerinin divan oluşturduklarını ve asker topladıklarım gördüm. Sen de divanı oluştur ve asker topla!" dedi. Ömer onun sözünü tuttu ve Akîl b. Ebû Tâlib'i, Mahreme b. Nevfel'i ve Cübeyr b. Mut'im'i çağırdı. Bunlar Kureyş'in içinde nesep ilmini bilen kişilerdi. Onlara, "İnsanları derecelerine göre yazın." dedi. Onlar da yazdılar ve [listeye] Hâşimoğullarıyla başladılar. Onların arkasından hilafet sırasına göre Ebû Bekir ve aşiretini, akabinde Ömer ve aşiretini yazdılar. Ömer bu listeye bakınca şöyle dedi: "Vallahi böyle olmasını çok arzu ederdim. Ancak Peygamber'e (sas) akrabalığı esas alarak başlayın. Önce en yakın akrabayı, ardından da onu takip eden en yakın akrabayı yazın. Sonunda böylece Ömer'i, Allah'ın koyduğu sıraya koyarsınız."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd b. Eslem, ona da babası [Zeyd], [Üsâme'nin] dedesinin [Eslem'in] şöyle dediğini anlattı:

[Divanların yazıldığı] defter kendisine arz edildiği zaman -ki onda Teymoğulları, Hâşimoğulları'mn akabinde; Adîoğulları, Teymoğulları'nın akabinde yazılmıştı- Ömer b. el-Hattâb'ı gördüm ve onu şunları söylerken duydum: "Ömer'i [sıradaki] yerine koyun! Allah Resûlü'nün (sas) en yakın akrabasıyla başlayın ve ardından onu takip eden en yakın akrabayı yazın!" Bunun üzerine Adîoğulları Ömer'e gelip şöyle dediler: "Sen Allah Resûlü'nün (sas) halifesi ya da Ebû Bekir'in halifesisin. Ebû Bekir de Allah Resûlü'nün (sas) halifesidir. Durum böyle! Keşke kendini şu insanların koyduğu [sıradaki] yere koysan!" [Cevap olarak] Ömer de dedi ki: "Bıreh Bıreh, Adîoğulları! Sizin için iyiliklerimi ziyan etmem maksadıyla benim sırtımdan nemalanmak istiyorsunuz. Hayır, vallahi sizinle defter kapansa

bile -bununla 'şayet insanların en sonunda yazılsanız bile' demek istiyor- [ihsan almak için] çağrıdaki sıranız gelinceye kadar [geriye atılacaksınız]. Benim, bir yol tutan iki arkadaşım vardır. Şayet ben onlara muhalefet edersem, bana da muhalefet edilir. Vallahi dünyada fazileti ve yaptıklarımıza karşılık ahirette Allah'ın sevabından umduğumuz şeyleri sadece Muhammed'in (sas) vasıtasıyla elde ettik. O bizim şerefimizdir. Onun aşireti Arapların en şereflisidir. Fazilet sırası, sonra ona en yakın olan akrabası ve ardından onu takip edendir. Şüphesiz Araplar Allah Resûlü (sas) ile şeref kazandılar. Şayet bazımız onun nesebi ile çok babalar vasıtasıyla buluşsa, onun nesebiyle bizim aramızda az bir kuşak kalsa ve [bu nesep birliği] Âdem'e kadar ayrılmadan devam etse bile vallahi, buna rağmen şayet Arap olmayanlar salih amelle [Allah'ın huzuruna] gelseler ve biz de amelsiz gelsek onlar kıyamet gününde Muhammed'e (sas) bizden daha yakın olurlar. Adam akrabalığa bakmaz ve Allah katında olan şey için çalışır. Çünkü ameli, kendisini eksik bırakan kişiyi nesebi [Cennet yolunda] koşturmaz.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd b. Eslem, ona Yahya b. Abdullah b. Mâlik, ona da babası, [Yahya'nın] dedesinden naklen anlattı. Muhammed b. Ömer dedi ki: Yine bize Süleyman b. Dâvûd b. el-Husayn, ona babası, ona da İkrime, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini haber verdi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Yine bize Abdullah b. Ca'fer, Osman b. Muhammed el-Ahnesî'nin şöyle dediğini haber verdi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Yine bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini haber verdi. Yine bana Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den; o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den naklen anlattı.[459] Bunların sözleri birbirine karıştı. Dediler ki:

Hicrî 20. senesinin Muharrem ayında Ömer b. el-Hattâb divanın oluşturulmasına karar verdiğinde atıyye çağrı sırasına Hâşimoğullarıyla başladı. Sonra Allah Resûlü'ne (sas) en yakın olanı, ardından onu takip edeni sıraladı. İnsanlar Allah Resûlü'ne (sas) akrabalık yönüyle eşit olduklarında İslâm'da kıdemli olanları öne geçirdi. Nihayet sıra Ensâra kadar geldi. "Kiminle başlayacağız?" dediler. Bunun üzerine Ömer, "Sa'd b. Mu'âz el-Eşhelî'nin aşiretiyle başlayın, sonra Sa'd b. Mu'âz'a en yakın olanı, ardından ona yakın olanı yazın." dedi.

[459] Bu son senet (Ve yine bana Muhammed b. Abdullah, ez-Zührî'den; o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den...) Atâ baskısında (Atâ, III, 225) mevcut değildir. Bu baskının naşiri Ali Muhammed Ömer, böyle büyük bir eksikliğe dikkat çekmemiştir (M).

Ömer divana kaydettiği kişilere maaş tayin etti. İslâm'da kıdemli olanların ve seferlere katılanların paylarını artırdı. Hâlbuki Ebû Bekir Sıddîk taksimatta insanları eşitlemişti. Ömer'e bu husus sorulunca şöyle dedi: "Allah Resûlü'ne (sas) karşı savaşanları, onunla beraber savaşanlarla bir tutmam." Ömer [maaş tespitine] Muhacir ve Ensâr'dan *Bedir* savaşına katılanlardan başladı. Onlardan her birine her sene için 5.000 dirhem takdir etti. Onların müttefikleri ve mevlaları da bu hususta onlarla eşit idi. *Habeşistan* 'a hicret edenlerden Müslümanlığı *Bedir*'e katılanlar gibi olanlardan ve *Uhud* savaşma katılanlardan her bir kişi için 4.000 dirhem takdir etti. *Bedir* savaşına katılanların çocuklarına 2.000'er dirhem takdir etti. Ancak Hasan ve Hüseyn'i, Allah Resûlü'ne (sas) olan yakın akrabalıklarından dolayı babalarının payına yükseltti ve böylece onların her birine 5.000 dirhem takdir etti. Abbâs b. Abdülmuttalib için de Allah Resûlü'ne (sas) yakın akraba olduğu için 5.000 dirhem takdir etti.

Bazıları "Onun Abbâs'a 7.000 dirhem takdir ettiğini" rivayet etti. Başka birileri de " Peygamber'in eşleri dışında hiç kimseyi *Bedir*'e katılanlardan üstün tutmadı." dediler. O, Ezvâc-ı Tâhirât'tan her biri için 12.000 dirhem takdir etti. Cüveyriye bt. el-Hâris ile Safiyye bt. Huyey de [kendilerine söz konusu meblağ takdir edilen Ezvâc-ı Tâhirât] arasındadır. Bu üzerinde ittifak edilen görüştür.

Ömer, fetihten önce[460] hicret eden her bir adam için 3.000 dirhem takdir etti. Fetihte Müslüman olan her bir adam için 2.000 dirhem takdir etti. Muhacir ve Ensâr'ın oğullarından önemli olaylara şahit olan gençlere fetihte Müslüman olanların payı kadar pay takdir etti. Ömer b. Ebû Seleme'ye 4.000 dirhem takdir etti. Bunun üzerine Muhammed b. Abdullah b. Cahş, "Ömer'i niye bizden üstün tuttun? Hâlbuki bizim babalarımız hicret etmiş ve şehit olmuşlardı." deyince Ömer şöyle cevap verdi: "Onu Peygamber'in (sas) yanındaki makamından dolayı üstün tutuyorum. Kendisinin razı edilmesini isteyen kişi, Ümmü Seleme gibi bir anne getirsin, ben de onu razı edeyim!" Üsâme b. Zeyd'e 4.000 dirhem takdir etti. Abdullah b. Ömer, "Bana 3.000 dirhem; Üsâme'ye 4.000 dirhem takdir ettin. Hâlbuki

[460] *Mekke* fethi kastedilmektedir (E).

ben Üsâme'nin katılmadığı savaşlara katıldım." deyince Ömer şöyle dedi: "Ona fazla verdim. Çünkü Allah Resûlü (sas) onu senden, onun babasını da senin babandan daha çok seviyordu."

Sonra Ömer makamlarını, Kur'ân okuyuşlarını[461] ve cihatlarını esas alarak diğer insanların paylarını takdir etti. Akabinde geriye kalan insanları tek bir sınıf[462] altında topladı. *Medine*'ye gelen Müslümanları onlara ekledi. Bunlardan her bir adam için yirmi beş dinar takdir etti. Azat edilmiş kölelere de onlarla beraber pay takdir etti. *Yemen* halkından, *Şam*'daki Kays kabilesinden ve Irak halkından her bir adam için 2.000 dirhemden başlayan ve 1.000, 900, 500, 300 gibi meblağlara inen paylar takdir etti. Hiçbir kimseye 300 dirhemden az bir meblağı vermedi ve şöyle dedi: "Şayet mal artarsa her bir adam için 4.000 dirhem takdir ederim: 1.000 dirhem seferi için, 1.000 dirhem silahı için, 1.000 dirhem [sefere çıkarken geride kalan] ailesine bırakması için, 1.000 dirhem atı ve katırı için."

Hicret eden kadınlara da pay takdir etti. Safiyye bt. Abdülmuttalib'e 6.000 dirhem, Esmâ bt. Umeys'e 1.000 dirhem, Ümmü Külsûm bt. Ukbe'ye 1.000 dirhem, Abdullah b. Mes'ûd'un annesine 1.000 dirhem takdir etti. Onun Muhacir kadınların her biri için 3.000 dirhem takdir ettiği de rivayet edilmiştir. Ömer'in emri üzerine *el-Avâli* halkının aileleri [tespit edilip] yazıldı. Onlara zaruri gıda maddeleri gönderiyordu. Daha sonra Osman, onların zaruri gıda maddelerini ve giyeceklerini arttırdı. Ömer her yeni doğan bebek için 100 dirhem takdir ediyordu. Çocuk on yaş civarına gelince bu miktarı 200 dirheme çıkarıyor, ergenliğe girince daha da arttırıyordu. Kendisine [anne-babası bilinmeyen] buluntu çocuk getirildiğinde, ona 100 dirhem takdir ediyordu. Ayrıca velisinin her ay alacağı, onun durumunu iyileştirecek bir yiyecek de takdir ediyordu. Sonra onu bir

---

[461] Burada "Kur'ân okuyuşları" diye çevirdiğimiz "kırâetihim li'l-Kur'ân" terkibi, "Kur'ân'dan ezberledikleri miktar" diye de anlaşılabilir. Zira ilk dönemde "kıraat" fiili, "hıfz" anlamında da kullanılıyordu (M).

[462] Bu kelime (beyyânen), Leiden baskısında ve III. Ahmed nüshasında "bâben" diye geçmektedir. Ancak Leiden baskısının dipnotunda Abduh'un okuyuşunun "beyyânen" olduğu belirtilmektedir. İbnü'l-Esîr'in naklettiği rivayete dayanarak ben de Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

seneden diğer seneye devrediyordu. Onlara hayır tavsiye ediyor, emzirme giderlerini ve nafakalarını Beytü'l-mal'dan karşılıyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hizâm b. Hişâm el-Ka'bî, babasının şöyle dediğini anlattı: Ömer b. el-Hattâb'ı şu vaziyette gördüm:

Huzâ'a kabilesinin divanını taşır ve hatta *Kudeyd*'e[463] inerdi. Kendisine *Kudeyd*'de gelirlerdi.[464] İster bekâr, ister dul olsun, hiçbir kadın onun gözünden kaçmazdı. Paylarını onların bizzat kendi ellerine verirdi. Sonra gider, *Usfân*'a[465] varırdı. Orada da aynı şeyleri yapardı. Ölünceye kadar bu işi böyle devam ettirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, Muhammed b. Zeyd'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer zamanında Himyer'in divanı son şeklini almıştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ömer el-Umerî, Cehm b. Ebû Cehm'in şöyle dediğini anlattı:

Hâlid b. Urfuta el-Uzrî, Ömer'in huzuruna geldi. Ömer ona ardında [bıraktıklarını] sorunca Hâlid şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! Arkamda 'Allah'tan kendi ömürlerinden alıp senin ömrüne katmasını isteyen' kimseler bıraktım. *Kâdisiyye*'ye ayak basıp da atıyyesi 2.000 dirhem veya 1.500 dirhem olmayan hiçbir kimse yoktur. Erkek olsun kız olsun, her yeni doğan çocuğa 100 dirhem ve her ay iki cerîb[466] [gıda] verilir. Bizim ergenliğe erişen her erkek çocuğumuza 500 veya 600 dirhem verilir. Düşünsenize, içinde yemek yiyenlerin ve yemeyenlerin bulunduğu bir ev halkına böyle bir meblağ girdiği zaman onların hali ne olur? Böyle birisi, kesinlikle gerekli yere de, gereksiz yere de harcama yapar." [Hâlid'in bu sözleri üzerine] Ömer dedi ki: "Allah, kendisinden yardım istenendir. O, kendilerine verdiğim haklarından başka bir şey değildir. Ben de haklarını onlara

[463] *Mekke* yakınında bir mevkidir (M).

[464] Burada "Kendisine *Kudeyd*'de gelirlerdi" diye çevirdiğimiz "fete'tihi bikudeyd" ifadesi *Fütûhu'l-büldân*'ın dışındaki diğer kaynaklarda "fene'tihi bikudeyd- Kendisine Kudeyd'de gelirdik" diye geçmektedir. *Fütûhu'l-büldân*'da ise "fete'tihi'n-nisâu bikudeyd-Kadınlar ona Kudeyd'de gelirlerdi" ibaresi mevcuttur ki bu, kanaatimizce bağlama en uygun olan ifadedir (M).

[465] *Cuhfe* ile *Mekke* arasında *Mekke*'ye yaya yürüyüşüyle iki günlük mesafede bulunan bir mevkidir. *Cuhfe* ise *Mekke-Medine* yolu üzerinde *Mekke*'ye yaya yürüyüşüyle dört günlük mesafede yer alan büyük bir beldedir (M).

[466] Cerîb, yiyecek ve araziden malum miktardır.

veriyorum. O malları onlara tevdi etmek, yanımda tutmaktan daha fazla beni mutlu ediyor. Bu konuda beni övme! Çünkü şayet onlar [babam] Hattâb'ın malı olsaydı onları size vermezdim. Ancak ben onların [dağıtılmasında] bir fazilet olduğunu ve onları bundan men etmemem gerektiğini düşündüm. Şayet bu Arapçıklardan birine atıyyesi verildiğinde onunla bir koyun ve keçi sürüsü satın alıp köylerine koysa, sonra ikinci defa atıyyesi verildiğinde onunla da büyükbaş hayvan alıp ilk sürüye katsa bile [yine de bu işi yaparım]. Yazıklara olsun sana, ey Hâlid b. Urfuta! Sizin hakkınızda benim şöyle bir korkum var: Benden sonra başınıza öyle idareciler gelir ki, onların zamanında atıyye, mal sayılmaz. Onlardan ya da onların çocuklarından her biri, [ellerindeki] o maldan kendilerine ait olduğuna inandıkları bir şeyle beraber hayatta kalırsa, ona güvenirler. Sen benim yanımda otururken sana yaptığım bu tavsiyem, düşman hücumuna maruz olmasından korkulan Müslümanların en uzak sınır boylarında bulunan kimseye yaptığım tavsiyem gibidir. Bu, onların işlerinden Allah'ın bana güç verip muvaffak kıldığı bir şeydir. Nitekim Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *Tebaasına kin güttüğü halde ölen kişi, Cennetin kokusunu alamaz."*

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr es-Sümey'î, el-Hasan'ın şöyle dediğini anlattı:

Ömer, Huzeyfe'ye şöyle bir mektup gönderdi: "İnsanlara maaşlarını ve rızıklarını ver!" Huzeyfe bu mektuba şöyle cevap verdi: "Biz bu dediğini yaptık ama yine de [elimizde] çok mal kaldı." Ömer tekrar şöyle bir mektup daha gönderdi: "O mal, Allah'ın onlara ikram ettiği ganimettir. O, ne Ömer'e, ne de yakınlarına aittir. Onu onlara paylaştır!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ca'fer ez-Zührî ile Abdülmelik b. Süleyman, onlara da İsmail b. Muhammed b. Sa'd, es-Sâib b. Yezîd'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb'ı duydum, şöyle diyordu: "Zatından başka ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki -bu sözü üç defa tekrarladı- bu malda, kendisine verilen ya da verilmeyen bir hakkı bulunmayan hiçbir insan yoktur. Sahip olunmuş bir köleden o hakka daha fazla layık olan hiçbir kimse yoktur. Bu konuda ben de onlardan birisi gibiyim. Ancak biz, Allah'ın Kitabı [ile olan alakamıza] göre derecelere, Allah Resûlü (sas) [ile olan alakamıza] göre paya sahibiz. [Örneğin], Adam ve Müslümanlığında düçar olduğu

musibet, adam ve İslâm'daki kıdemi, adam ve Müslümanlık sürecindeki zenginliği, adam ve ihtiyacı. Vallahi şayet hayatta kalırsam *San'a* dağındaki çobana bile, o yerindeyken o maldan payı kendisine mutlaka gelecektir." İsmail b. Muhammed dedi ki: Bunu babama anlattım, o da bu rivayeti bildi. [Yani kendisinden daha önce ulaşmış bir haber olarak tasdik etti.]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî, ona da Muhammed b. el-Münkedir, Mâlik b. Evs b. el-Hadesân'ın şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb'ı duydum, şöyle diyordu: "Yeryüzünde insanlara köle olmayan hiçbir Müslüman yoktur ki bu fey'den kendisine verilen veya verilmeyen bir hakkı bulunmasın. Şayet ben yaşarsam *Yemen*'deki çobana dahi hakkı, yüzü kızarmadan önce -bununla hakkını talep ederken yüzünün kızarmasını kastediyor- mutlaka gelecektir."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr, Ebû Seleme'den; o da Ebû Hüreyre'den şunu nakletti:

Ebû Hüreyre *Bahreyn*'den Ömer'in huzuruna gelmiş ve şöyle demiş: Ömer ile yatsının son namazında karşılaştım. Ona selam verdim, o da bana insanların durumunu sordu ve sonra[467] bana şöyle dedi: "Ne getirdin?" Ben de "500.000 dirhem getirdim." dedim. "Sen ne söylediğinin farkında mısın?" diye sordu. "500.000 dirhem getirdim." dedim. "Ne diyorsun?" diye tekrar sordu. "Yüz bin, yüz bin, yüz bin, yüz bin, yüz bin." dedim. Sonunda böyle tek tek beş defa [yüz bini] sayınca bana şöyle dedi: "Sen kesinlikle uykulusun. Ailene dön ve uyu! Yarın sabah bana gel!" Ebû Hüreyre devam ederek dedi ki: Ertesi sabah ona vardım. Yine bana "Ne getirdin?" dedi. Ben de "500.000 dirhem getirdim." dedim. O, "Bu helal mal mıdır?" deyince "Evet, ben sadece bunun böyle olduğunu biliyorum." dedim. Bunun üzerine Ömer, insanlara şöyle dedi: "Durum şu ki, bize çok mal geldi. İsterseniz onu size tek tek sayayım, isterseniz ölçek ile miktarını tayin edeyim." Bu sözün akabinde bir adam ona, "Ey Müminlerin Emiri! Ben şu Arap olmayan yabancıların divan oluşturduklarını ve ona göre insanlara

[467] Buradaki "ثم قال لي ماذا جئت به قلت جئت بخمسمائة ألف درهم" ibaresi, İhsan Abbâs neşrinde (İhsan Abbâs, III, 300) yer almış iken Atâ baskısında (Atâ, III, 228) mevcut değildir. Bu baskının naşiri Ali Muhammed Ömer, böyle büyük bir eksikliğe dikkat çekmemiştir (M).

hisselerini verdiklerini gördüm." dedi. [Ebû Hüreyre] dedi ki: "Ömer, divanı oluşturdu. İlk Muhacirlere 5.000'er dirhem, Ensâra 4.000'er, Peygamber'in (sas) eşlerine 12.000'er dirhem takdir etti."

Yezîd dedi ki: Muhammed b. Amr dedi ki: Bana Yezîd b. Husayfe, ona da Abdullah b. Râfi, Berze bt. Râfi'in şöyle dediğini anlattı:

Atıyyenin dağıtımına başlandığında Ömer, Zeyneb bt. Cahş'ın payını gönderdi. Hisseyi getiren kişi onun huzuruna girince şöyle dedi: "Allah Ömer'i affetsin! Benim diğer kız kardeşlerim bundan pay almaya benden daha fazla layıktırlar. Bunun üzerine "Bunun hepsi senindir." dediler. O da *"Fesübhanallah!"* dedi. Bir elbiseyi [perde yapıp] ondan gizlendi. [Önce onlara], "Dökün [paraların hepsini] ve üzerlerine bir giysi atın!" dedikten sonra bana, "Elini sok, ondan bir avuç al, -akrabalarından ve onların yetimlerinden [bazı kimseleri kast ederek]- falanın oğullarına, filanın oğullarına götür!" dedi. Berze bt. Râfi, giysinin altında az bir bakiye kalıncaya kadar parayı dağıtınca Zeyneb'e şöyle dedi: "Ey Müminlerin Annesi, Allah seni affetsin! Vallahi bunda kesinlikle bizim hakkımız vardı." Zeyneb de "Giysinin altındaki sizindir." diye cevap verdi. Berze devam ederek dedi ki: "Giysiyi kaldırdık, seksen beş dirhemin kaldığını gördük. Sonra Zeyneb ellerini semaya kaldırdı ve 'Ey Alllah'ım! Bu senemden sonra beni bir daha Ömer'in atıyyesine eriştirme!' dedi. Akabinde öldü."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Akîl Yahya b. el-Mütevekkil haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi, babasından naklen İbn Ömer'in şöyle dediğini anlattı:

Birbirleriyle arkadaş olan bir tüccar topluluğu [*Medine*'ye] geldi ve namazgâhta konakladılar. Bunun üzerine Ömer, Abdurrahman b. Avf'a, "Var mısın, gece onları hırsızlığa karşı koruyalım!" dedi. [O da bu teklifi kabul etti]. Onları korumak ve Allah'ın kendilerine farz kıldığı namazı kılmak üzere [orada] gecelediler. Derken Ömer, bir bebeğin ağlamasını duydu, o tarafa yöneldi ve onun annesine,[468] "Allah'tan kork ve bebeğine iyi davran!" dedi, sonra yerine döndü. Tekrar bebeğin ağlamasını duydu, annesine gitti, aynı şeyleri söyledi ve sonra yerine döndü. Gecenin sonu olunca

[468] Buradaki " لأمه " kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde (İhsan Abbâs, III, 301) doğru yazılmış iken Atâ baskısında (Atâ, III, 228) " لأمة " diye yanlış yazılmıştır (M).

yine onun ağlamasını duydu, annesine vardı ve şöyle dedi: "Yazıklar olsun sana! Gerçekten ben senin kötü bir anne olduğunu düşünüyorum. Ne oluyor ki, geceden beri oğlun [bir türlü] sakinleşmiyor? Kadın [dayanamadı ve] dedi ki: "Ey Allah'ın kulu! Geceden beri canımı sıkıp bezdirdin beni. Ben [hile ile] onu sütten kesmek istiyorum, o ise buna yanaşmıyor." Ömer "Niçin?" diye sorunca kadın, "Çünkü Ömer, sadece sütten kesilen bebeklere [maaş] takdir ediyor." dedi. Ömer, "Bebek kaç aylık?" diye sordu. Kadın, "Şu kadar aylık." dedi. Ömer, "Yazıklar olsun sana! Onu sütten kesme konusunda acele etme!" dedi. Akabinde Ömer, sabah namazını kıldırdı. Ağlamasının kıraatine galebe çalmasından dolayı insanlar onun ne okuduğunu net olarak algılayamadı. Namazdan selam verdiğinde şöyle dedi: "Ömer'in vay haline! Müslümanların kaç çocuğunu öldürdü?" Sonra bir tellala emretti, o da şu ilanı duyurdu: "Dikkat edin! Bebeklerinizi sütten kesme[469] konusunda acele etmeyin! Çünkü biz İslâm'da [Müslüman ailede] doğan her çocuğa mutlaka [beytülmalden atıyye] takdir ediyoruz." Bunun yanı sıra Ömer taşradaki merkezlere de şunu yazıp gönderdi: "Biz İslâm'da [Müslüman ailede] doğan her çocuğa mutlaka [beytülmalden atıyye] takdir ediyoruz."

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona da Ca'fer b. Muhammed, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ömer, atıyyesine dağıtımında kimden başlanacağı konusunda istişare etti. [İstişarede hazır olanlar], "Kendinden başla!" dediler. [Ca'fer'in babası Muhammed] dedi ki: O, kendi aşiretinden önce Allah Resûlü'nün (sas) akrabalarından başladı.

Bize Abdullah b. Nümeyr, ona Hişâm b. Sa'd, ona da Zeyd b. Eslem, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb'ı duydum, şöyle diyordu: "Vallahi gelecek yıla kadar yaşarsam [gelir dağılımında] insanların en sonunu, mutlaka en

[469] Buradaki "an- عن" harf-i ceri Leiden baskısında mevcuttur. Ancak Dipnotunda doğrusunun "ala-علي" olduğu belirtilmektedir. III. Ahmed nüshasındaki rivayete ve İbn Sa'd'dan nakil yapan İbn Asâkir'in Tarihu Dımaşk'ında (s. 304) yer alan rivayete dayanarak Sachau'ın okuyuşunu tercih ettim.

baştakilere kavuşturacağım. Onları [gelir dağılımında] mutlaka tek bir adam yapacağım."[470]

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes, ona da Zeyd b. Eslem, babasının Ömer b. el-Hattâb'ı şunu söylerken duyduğunu haber verdi:

"Seneye kadar sağ kalırsam insanların [gelir düzeyi] en düşük olanlarını, mutlaka [gelir düzeyi] en yüksek olanlara kavuşturacağım."

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl, ona Ebû İshâk, ona da Hârise b. Mudarrib, Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

"Şayet mal çoğalıncaya kadar yaşarsam Müslüman bir erkeğin atıyyesini mutlaka 3.000 dirhem yapacağım: 1.000 dirhem atı ve silahı için, 1.000 dirhem kendi nafakası için, 1.000 dirhem de ailesinin nafakası için."

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Eşheb haber verdi; dedi ki: Bize el-Hasan, Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Ben bu işten nasibimi [ve üzerime düşen görevi] kesinlikle biliyorum: Himyer tepelerindeki çobana, hiç alın teri dökmeden payı mutlaka gelecektir."

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Amr'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb, [ganimet mallarını] *Mekke*'de bir defasında onar onar dağıttı. [Bu arada] bir adama atıyyesini verdi. "Ey Müminlerin Emiri! O köledir." denilince önce, [verdiği atıyyeyi geri almak için] "Onu geri çağırın, geri çağırın!" dedi. Sonra da "Onu bırakın!" dedi.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Hârûn el-Berberî, ona da Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr, Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

"Ben [günün birinde] sâ [denilen ölçekle] malı onlara dağıtmayı umuyorum."

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes, Yahya b. Sa'îd'den şunu nakletti:

---

[470] Ömer'in bu sözü gerçekten çok ilginç ve dikkat çekicidir. Buradan hareketle onun zihninde "gelir dağılımındaki eşitsizliğin en aza indirildiği bir toplum oluşturma" fikrinin olduğu söylenebilir. Ne acıdır ki, Sosyalizm ve Komünizm gibi, bu rüyayı gerçekleştirmek amacıyla icat edilen ideolojilerin kötü deneyimlerine şahit olan insanlık, bu konuda hâlâ daha bir arpa boyu yol katetmiş değildir. Günümüzde ister zengin, ister fakir olsun tüm ülkelerde gelir dağılımındaki adaletsizlik artarak devam etmektedir (M).

Ömer b. el-Hattâb, bir yılda [yolculuğa çıkması gerekli olup da bineği olmayanlara binek olarak] 40.000 deve [ile insan] gönderiyordu. Bir adamı bir deveye bindirip *Şam*'a; iki adamı bir deveye bindirip Irak'a gönderiyordu.[471] [Bir defasında] ona Irak halkından bir adam geldi ve "Beni ve Sühaym'ı [Irak'a gitmemiz için] bir deveye bindir!" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Allah aşkına Sühaym, 'zık'[472] değil midir?" deyince o da "Evet." dedi.[473]

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve, ona da babası, Âişe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb bize kelle ve sakatatlardan bile payımıza düşenleri gönderiyordu.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Hârûn el-Berberî, ona da Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr, Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Mal arttığı müddetçe ben de onlara [dağıttığım payı] mutlaka artıracağım. Onlara [bu malları] tek tek saydıkça sayacağım. Şayet bu [şekildeki sayım ve dağıtım] beni yorarsa ölçek ile ölçeceğim. Şayet bu da beni yorarsa hesapsız ve ölçüsüz bir şekilde gelişi güzel dağıtacağım."

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl, el-Hasan'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb, Ebû Musa'ya şöyle [bir mektup] yazdı: Sadede gelince, seneden öyle bir gün biliyorum ki, o günde beytülmalde alıp götürülecek bir dirhem dahi kalmaz. Böylece Allah benim her hak sahibine hakkını ödediğimi bilir. el-Hasan dedi ki: Allah kendisini iki arkadaşına kavuşturuncaya kadar o, malın saf ve berrak olanını aldı, bulanık olanını bıraktı.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. el-Muğîre haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd b. Hilâl, Züheyr b. Hayyân'ın şöyle dediğini haber

[471] *Irak* yolculuğunun kolay, *Şam* yolculuğunun ise meşakkatli olmasından dolayı böyle bir tercih yapmış olabilir (M).

[472] Zık, su içmek ve benzeri maksatlar için deriden yapılmış kaptır (M).

[473] Ömer, Irak'a gidenlerden iki kişiyi bir deveye bindirdiği için bu adam tevriye ve hile yoluyla "Sühaym" adlı bir arkadaşının olduğunu vehmettirmek suretiyle tek başına bir deveye binip gitmek istiyor. Ancak Ömer gibi basiretli bir yöneticinin gözünden bu hile kaçmıyor. Sorduğu soruyla Ömer, adamın oyununu bozuyor (M).

verdi: -Züheyr, İbn Abbâs ile görüşüyor ve ondan [hadis ve diğer anlattıklarını] dinliyordu- İbn Abbâs şöyle dedi:

Ömer b. el-Hattâb beni çağırdı, ben de ona vardım. Bir de ne göreyim, önünde bir sergi,[474] serginin üzerinde dağınık halde saçılmış külçe altın! [Züheyr] dedi ki, İbn Abbâs şöyle der: "Söyle bakalım Züheyr, 'hasa'[475] [külçe halinde] nedir, bilir misin?" Züheyr dedi ki: "Hayır!" dedim. İbn Abbâs, "Sikke halinde basılmamış altın demektir." dedi. [İbn Abbâs sözüne şöyle devam etti]: Ömer bana "Gel de bunu aşiretinin fertleri arasında paylaştır! Allah daha iyi bilir ya, bu malı Peygamber'inden (sas) ve Ebû Bekir'den savuşturdu. Bu mal bana verildi. Hayır için mi, şer için mi bana verildi?" dedi. İbn Abbâs sözüne devam etti: Ayırıp dağıtmak üzere altınların üzerine eğildim. Sonra bir ağlama sesi duydum. Bir de ne göreyim, Ömer'in sesi! O ağlıyor ve ağlamasının arasında şöyle diyordu: "Hayır, nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki Allah, Peygamber'inden (sas) ve Ebû Bekir'den o malı onlar hakkında şer murad ederek alıkoymadı; Ömer'e de hakkında hayır murad ederek o malı ona vermedi."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Hişâm b. Hassân'dan; o da Muhammed b. Sîrîn'den şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb'ın eşi tarafından bir akrabası ona geldi ve beytülmalden kendisine [bir miktar mal verilmesini] ima etti. Ömer onu hiddetle kovdu ve şöyle dedi: "Sen benim hain bir kral olarak Allah'a kavuşmamı istiyorsun." Daha sonraki bir zamanda ona kendi malından 10.000 dirhem verdi.

Bize Hâlid b. Mahled[476] haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer, ona da Sa'îd b. Zeyd, Sâlim Ebû Abdullah'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb, içlerinden hiçbirini eksik bırakmaksızın tüm insanlara [ganimet mallarından pay] takdir etmişti. Nihayet geriye aşiretleri ve mevlaları olmayan bir grup kalmıştı. Onlara da 250 dirhem ile 300 dirhem arası bir pay takdir etmişti.

---

[474] Bu kelime (nita'un-نطع), Leiden baskısında "nut'un" diye geçmektedir. Ancak dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "nat'un" olduğu belirtilmektedir. Ben III. Ahmed nüshasındaki okuyuşu tercih ettim. En-Nat'u ve en-nita'u deriden mamül sergi anlamındadır.

[475] İbnü'l-Esîr'e göre "el-hasâ- الحثا", "saman kırıntısı" anlamındadır.

[476] Bu isim (Mahled), Atâ baskısında (Atâ, III, 230) yanlış olarak "Muhalled" diye geçmektedir (M).

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. el-Mübârek, Yunus'dan; o ez-Zührî'den, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb, Kureyş'ten, Araplardan ve mevaliden *Bedir* savaşına katılan Muhacirlere 5.000'er dirhem; Ensâr ve onların mevalisine de 4000 dirhem takdir etti.

Bize el-Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshâk, Mus'ab b. Sa'd'dan şunu nakletti:

Ömer, [halka dağıtılmak üzere] atıyye takdir eden ilk kişidir. *Bedir* savaşına katılanlara, Muhacirlere ve Ensâra 6.000'er dirhem takdir etti. Peygamber'in (sas) hanımlarının da atıyye miktarlarını belirledi. Âişe'yi diğerlerinden ayrı tutarak ona 12.000 dirhem verdi. Cüveyriye ve Safiyye dışındaki eşlerine 10.000'er dirhem; Cüveyriye ve Safiyye'ye 6.000'er dirhem; ilk kadın Muhacirler olan Esmâ bt. Umeys, Esmâ bt. Ebû Bekir ve Abdullah b. Mes'ûd'un annesi Ümmü Abd'a 1.000'er dirhem takdir etti.

Bize el-Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshâk haber verdi; dedi ki: Hârise b. Mudarrib'den rivayet edildiğine göre o, Ömer'in şöyle dediğini nakletti:

"Şayet yaşarsam Müslümanlara verilen atıyyeyi, mutlaka 3.000 dirhem yapacağım."

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona da el-Esved b. Kays, hocalarından birinden naklen Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Şayet yaşarsam [gelir düzeyi bakımından] insanların en aşağı mertebesinde olanların atıyyesini mutlaka 2.000 dirhem yapacağım."

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Hârûn el-Berberî, ona da Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr haber verdi; dedi ki: Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi:

"Vallahi, mal arttığı sürece insanlara [dağıttığım payları] mutlaka arttıracağım. [Malları] onlara tek tek sayacağım. Şayet malın çokluğu beni yorarsa, hesapsız onlara avuç avuç dağıtacağım. O, onların malıdır; onu alacaklar."

Bize İshâk b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr, Ebû İshâk'tan; o da Hârise b. Mudarrib'den şunu nakletti:

Ömer, bir cerîb yemek [un getirilmesini] emretti. Önce hamur yoğruldu, sonra ekmek pişirildi, ardından tirit yapıldı. Sonra bu tirite otuz adam

davet etti. Onlar da onu yediler. Daha sonra yatsı vaktinde de aynı şeyi yaptı ve şöyle dedi: "Bir adama ayda iki cerîb [miktarı un] yeter." Bunun üzerine kadın, erkek ve kölenin her birine ikişer cerîb [un] olmak üzere insanlara her ay iki cerîb [unu] rızık olarak verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Âsım b. Abdullah b. Es'ad el-Cühenî, İmrân b. Süveyd'den; o da İbnü'l-Müseyyeb'den naklen Ömer'in şöyle dediğini anlattı:

"Benim herhangi bir valim birine zulmeder ve yaptığı bu zulüm bana ulaşır da ben o zulmü değiştirmezsem [kaldırmazsam] o zaman ben de ona zulmetmiş olurum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer, ona da ez-Zührî, Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini haber verdi:

"Kendisinden daha güçlü [ehliyetli] birini bulduğum halde bir adamı vali tayin etmekten,[477] gerçekten çok rahatsız oluyorum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Âsım b. Ömer, ona Muhammed b. Amr, ona Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb, ona da babası, Ömer'in şöyle dediğini anlattı:

"Şayet *Fırat* kıyısında bir deve, boşu boşuna telef olup ölürse, Allah'ın beni bundan sorumlu tutacağından[478] korkarım."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İkrime b. Abdullah b. Ferrûh, ona da Ebû Vecze, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb, *Nakî*[479] denilen mevkiyi Müslümanların atlarına [sadece onların otlaması için] tahsis etti. *Rebeze*[480] ve *Şeref*[481] denilen

[477] Burada "vali tayin etmek" diye çevirdiğimiz "أستعمل" kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde yer aldığı halde (İhsan Abbâs, III, 305) Atâ baskısında (Atâ, III, 232) sehven yazılmamıştır (M).

[478] Bu kelime (yes'elenî-يسألني), Leiden baskısında "leyes'elenî" diye geçmektedir. Ancak Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "yes'elenî" olduğu belirtilmektedir. Ben, III. Ahmed nüshasındaki rivayete ve İbn Asâkir'in *Tarih*'indeki (s. 304) kayda dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[479] *Nakî* (النقيع), *Medine*'ye yirmi fersah uzaklıkta suyun toplandığı bir yerdir. (Bk. Yakut b. Abdullah el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, el-Mektebetü'ş-Şâmile el-İsdar es-Sânî 2.11, V, 301) (M).

[480] Rebeze (الربذة), *Medine* civarında Hicaz yolu üzerinde, *Medine*'ye üç günlük mesafede bir köydür. (Mu'cemü'l-büldân, III, 24) (M).

[481] Şeref (الشرف)diye de anılan bu mevki, *Mekke*'ye 7-12 mil uzaklıkta olan bir yerdir. (*Mu'cemü'l-büldân*, III, 212, 336) (M).

mevkileri de zekâttan gelen develere tahsis etti. O, her sene Allah yolunda [kullanılmak üzere] 30.000 deveye [yük] yüklüyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. Firâs, Yezîd b. Şerîk el-Fezârî'nin şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb'ın O, her sene Allah yolunda 30.000 deve ile 300 atı [yükleriyle beraber] hazırladığı zamanı hatırlamaktayım. Atlar Nakî denilen mevkide otluyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah ez-Zührî, ona da ez-Zührî, es-Sâib b. Yezîd'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb'ın -Allah ona rahmet eylesin!- yanında uylukları dağlanarak nişan konulmuş ve Allah yoluna vakfedilmiş atlar gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İkrime b. Abdullah b. Ferrûh, es-Sâib b. Yezîd'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle bir âdetini gördüm: O, Allah yolunda [kullanılmak üzere tahsis ettiği] develere lazım olan eğer, semer [palan] gibi gereçleri de hazırlardı. Yük devesine adamı bindirdiği zaman gereçleri de beraberinde verirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Abdullah el-Müzenî, babasından; o da [Kesîr'in] dedesinden şunu nakletti:

Yolculuk yapan kimseler, Ömer b. el-Hattâb'dan *Mekke* ile *Medine* arasına [konaklama hanları] inşa etmek için izin istediler. O da onlara izin verdi ve şöyle dedi: "Yolcu, suyu ve gölgeyi en fazla hak edendir."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kays b. Rebî, Âsım el-Ahvel'den; o Ebû Osman en-Nehdî'den, o da Ömer b. el-Hattâb'dan şunu nakletti: Ömer, evli adam[482] yerine bekârı, piyade yerine süvariyi savaşa göndermeyi tercih ederdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Sebre, Hârice b. Abdullah b. Ka'b'dan; o babasından, o da Ömer b. el-Hattâb'dan şunu nakletti:

Ömer, savaşanların bir kısmını alıkoyup diğer kısmını gönderiyor, ertesi seferde ilkinde alıkoyduklarını gönderip diğerlerini alıkoyuyor,

[482] "Helal eş" diye çevirdiğimiz "el-halîletü-الحليلة" kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde doğru imla ile (İhsan Abbâs, III, 306) yazıldığı halde Atâ baskısında (Atâ, III, 232) "el-celîletü- الجليلة" şeklinde yanlış yazılmıştır (M).

[böylece sıralı bir askerlik sistemini uyguluyordu]. Ayrıca o, [savaşanların] ailelerinin sınır boylarına taşınmalarını yasaklıyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kays b. Rebî, Atâ b. es-Sâib'den; o Zâzân'dan,[483] o da Selmân'dan şunu nakletti:

Ömer, Selmân'a şöyle dedi: "Ben kral mıyım, halife mi?" Selmân da ona şunu söyledi: "Şayet sen Müslümanların toprağından [vatanından] bir dirhem, ya da ondan daha az veya daha çok bir meblağı toplayıp da onu hakkı olmayan bir yere sarf edersen o zaman halife değil kralsın." Bunun üzerine Ömer gözyaşı döktü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. el-Hâris, ona babası, ona da Süfyân b. Ebü'l-Avcâ anlattı; dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi: "Vallahi ben halife miyim, yoksa kral mıyım, bilmiyorum. Şayet ben kral isem bu büyük bir iştir." [Orada bulunanlardan] biri şöyle dedi: "Ey Müminlerin Emiri! Bu ikisinin arasında fark var." Ömer, "Nedir o?" diye sordu. Adam, "Halife sadece [alınması] hak olanı alır ve onu sadece hak olan yere sarf eder. Allah'a hamd olsun ki, sen böylesin. Kral ise insanlara baskı ve zulüm yapar, bundan alır, şuna verir." Bu söz üzerine Ömer sustu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. İbrahim b. Ukbe, Muhammed b. Ukbe b.[484] Sâlim'den; o da İbn Ömer'den şunu nakletti:

Ömer, valilerine emretti, onlar da mallarını yazdılar. Sa'd b. Ebû Vakkâs [bu şekilde malını kayda geçiren] valilerdendir. Sonra Ömer, onların mallarını tam ortadan ikiye böldü, bir yarısını kendisi aldı, diğer yarısını onlara verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Süfyân b. Uyeyne, Mutarrif'ten; o da eş-Şa'bî'den şunu nakletti:

Ömer, bir vali tayin ettiği zaman onun malını yazardı.

[483] Bu isim (Zâzân-زاذان), Leiden baskısında "Zâdân-زادان" diye geçmektedir. Ancak dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "Zâzân" olduğu belirtilmektedir. Ben III. Ahmed nüshasındaki rivayete ve el-Mizzî'deki (c. XX, s. 87) kayda dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[484] "Oğlu" anlamındaki bu kelime (بن), Atâ baskısında (Atâ, III, 233) "an-عن" diye geçmektedir. Bu durumda rivayetin senedi şu şekilde olur: "İsmail b. İbrahim b. Ukbe, Muhammed b. Ukbe'den; o Sâlim'den; o da İbn Ömer'den şunu nakletti..." (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mus'ab b. ez-Zübeyr'in mevlası Osman b. Abdullah b. Ziyâd, ona da Eyyûb b. Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ömer, bir müddet beytülmaldan hiçbir şey yemeden bekledi. Sonunda bu yüzden yokluk ve sıkıntıya girdi. Allah Resûlü'nün (sas) sahâbelerine [haber] gönderdi, [onları çağırtıp] onlarla istişare etti ve dedi ki: "Ben bu hilafet işiyle meşgul oluyorum. Bunun karşılığında [beytülmaldan ne almam] benim için uygun olur?" Osman b. Affân "Ye ve yedir!" dedi. Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl de aynı şeyi söyledi. Ömer, Ali'ye, "Bu hususta sen ne dersin?" deyince o da "Sabah ve akşam [yemeklerini beytülmaldan karşıla!]" dedi. Ömer bunu kabul etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer, Abdülvâhid b. Ebû Avn'dan; o Muhammed b. el-Münkedir'den, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şunu nakletti:

Ömer, Peygamber'in (sas) sahâbeleri ile istişare etti ve şöyle dedi: "Vallahi bu [hilafet görevinden] dolayı, size güvercinin halkası gibi sarıldım.[485] Bu maldan ne [kadar almam] benim için uygun olur?" Bunun üzerine Ali, "Sabah ve akşam [yemeklerini beytülmaldan karşıla!]" dedi. O da "Doğru söyledin." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi, ona da babası, İbn Ömer'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer kendisinin ve ailesinin zaruri gıda ihtiyacını [beytülmaldan] karşılardı. Yazın hulle[486] giyerdi. Bazen izar yırtılır ve nihayet onu yamardı. Vakti gelmeden onu [yeni bir izar ile] değiştirmezdi. Malın arttığı hiçbir sene olmamıştır ki, -gördüğüm kadarıyla- o yıldaki giysisi geçen yılkinden

---

[485] "Sarıldım" diye çevirdiğimiz "leetuvekanneküm-لأطوقنكم " kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde doğru yazıldığı halde (İhsan Abbâs, III, 307) Atâ baskısında şeddeli nunun tekrarıyla (Atâ, III, 233) " لأطوقننكم " şeklinde yanlış yazılmıştır. Arapça'da "تَقَلَّدَهَا طَوْقَ الحَمَامَة " bir deyim vardır. Bu deyimle "güvercinin başındaki fitrî halkasının güvercinden ayrılmaması gibi kişinin kötü bir huya yapışıp ondan ayrılmadığı kast edilmektedir. (Bk. Ebü'l-Fadl, en-Nisâburî, *Mecma'u'l-e-Emsâl,* Tahkik: Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, el-Mektebetü'ş-Şâmile el-İsdar es-Sânî 2.11, II, 145.) Galiba burada da aynı maksat söz konusudur. Bu sözüyle Ömer, "bütün zamanını hilafet görevini yerine getirmek için harcadığını" ifade etmektedir (M).

[486] Hulle kelimesi ile elbise kast edilince şu anlamlar için kullanılmaktadır: 1-Kalın olsun ince olsun, yeni ve güzel elbise. 2-Astarı olan elbise. 3-Tek bir cinsten dikilmiş iki elbise. 4-Gömlek, izar ve ridadan oluşan üç elbise. (el-*Mu'cemü'l-vasît,* I, 194) (M).

daha düşük seviyede olmasın! Bu konuda Hafsa onunla konuşunca şöyle dedi: "Ben Müslümanların malından giyiniyorum. Bu bana yetiyor."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb kendisi ve ailesi için her gün iki dirhem harcıyordu. O, haccında 180 dirhem harcadı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ömer b. Sâlih, ona da et-Tev'eme'nin[487] mevlası Sâlih, İbnü'z-Zübeyr'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer 180 dirhem harcadı ve şöyle dedi: "Bu malda gerçekten israf ettik."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ali b. Muhammed, babasından; o da İbn Ömer'den şunu nakletti:

Ömer, haccında on altı dinar harcadı ve akabinde şöyle dedi: "Ey Abdullah b. Ömer! Bu malda israf ettik." Dedi ki: Bu masraf, bir dinarın 12 dirheme bozdurulmasına göre [192 dirheme tekabül eder ki bu da] birincisine [180 dirheme] yakın bir meblağdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah, ona ez-Zührî, ona da Urve, Âişe'nin şöyle dediğini anlattı:

"Ömer hilafeti üstlendiğinde kendisi ve ailesi Beytü'l-mal'dan yedi. Kazancım ise kendi malından sağladı."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Süleyman, ona da Abdullah b. Vâkıd, İbn Ömer'in şöyle dediğini anlattı:

Ebû Musa el-Eş'arî, Ömer'in hanımı Âtike bt. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'e bir zirâ[488] bir karış uzunluğunda elbiselik kadife kumaş hediye etti. Ömer, Âtike'nin yanına gelip de o hediyeyi görünce, "Nereden [geldi] bu sana?" dedi. O da "Onu bana Ebû Musa el-Eş'arî hediye etti." dedi. Bunun üzerine Ömer onu alıp kadının başına vurup durdu. Sonunda kadının başı

---

[487] Bu isim (et-Tev'eme-التوأمة), Leiden baskısında "et-Teveme-التومة" diye geçmektedir. Ancak Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "et-Tev'eme" olduğu belirtilmektedir. Ben III. Ahmed nüshasındaki rivayete ve el-Mizzî'deki (XIII, 99) kayda dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim.

[488] İnsanlarda kolun "dirsekten parmaklara kadar olan kısmını" ifade eden bu kelimenin uzunluk ölçü birimi olarak kullanılan birçok farklı değerdeki çeşitleri vardır. Haşimilerin kullandığı en meşhuruna göre bir zirâ, yaklaşık 64 santimetredir (*el-Mu'cemü'l-vasît*, I, 311) (M).

döndü.[489] Sonra Ömer, "Acele edin, Ebû Musa el-Eş'arî'yi hemen bana getirin!" dedi. İbn Ömer dedi ki, O, süratle Ömer'in huzuruna getirildi. "Ey Müminlerin Emiri! Benim hakkımda [hüküm vermekte] acele etme!" diyordu. Ömer ona, "Seni benim hanımlarıma hediye vermeye sevk eden şey nedir?" dedi. Sonra o elbiselik kadife kumaşı alıp onun başına çaldı ve şöyle dedi: "Al şunu! Bizim ona ihtiyacımız yok!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ömer ile Abdullah b. Zeyd, onlara da Zeyd b. Eslem, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ömer bana "Kapıda dur ve hiç kimseden asla bir şey alma!" dedi. Eslem devamla dedi ki: O, bir gün benim üzerimde yeni bir elbise gördü ve hemen, "Nereden [geldi] bu sana?" dedi. Ben de, "Bunu bana Ubeydullah b. Ömer giydirdi." dedim. Bunun üzerine "[sana bunu veren] Ubeydullah ise onu giy! Ama ondan başkasından ise hiçbir şey alma!" dedi. Yine Eslem rivayetine devam ederek dedi ki: Ben kapıda dururken ez-Zübeyr geldi ve içeri girmek için benden [yol vermemi] istedi. Ben "Müminlerin Emiri bir müddet meşguldür." dedim. Hemen elini kaldırdı ve kulaklarımın arkasına beni bağırtan bir darbe indirdi. Akabinde Ömer'in huzuruna girdim. "Ne oldu sana?" dedi. "Zübeyr vurdu bana." dedim ve onun çıkardığı olayı anlattım. Ömer, "Zübeyr! Vallahi görüyorum!" demeye başladı ve bana "Onu içeri al!" dedi. Onu Ömer'in huzuruna aldım. Ömer ona şöyle dedi: "Bu delikanlıya neden vurdun?" Zübeyr, "Bizi senin huzuruna girmekten menedeceğini iddia etti." dedi. Ömer, "Seni benim kapımdan kesin bir şekilde geri çevirdi mi?" diye sordu. Zübeyr, "Hayır!" dedi. Ömer, "Sana o, 'Biraz sabret, çünkü Müminlerin Emiri meşguldür.' dedi. Sen ise beni mazur görmedin. Durum şu ki, vallahi yırtıcı hayvan, [hemcinsleri olan] yırtıcılar için kan akıtır; onlar ise onu yerler."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ömer, ona da Zeyd b. Eslem, babasının şöyle dediğini anlattı:

Bilâl, Ömer'in huzuruna girmek için izin istemek üzere geldi. Ona Ömer'in uyuduğunu söyleyince o da bana "Ey Eslem! Ömer'i nasıl

[489] "Re'suha" izafetiyle birlikte "başı döndü" diye çevirdiğimiz "neğada-نغض" fiili, İhsan Abbâs neşrinde doğru yazıldığı halde (İhsan Abbâs, III, 308) Atâ baskısında (Atâ, III, 234) "neğasa-نغص" şeklinde yanlış yazılmıştır (M).

buluyorsunuz?" diye sordu. Ben "İnsanların en hayırlısı! Ama kızdığı zaman [onun öfkesi] çok büyüktür." dedim. Bunun üzerine Bilâl şöyle dedi: "Kızdığı zaman ben onun yanında olsam, öfkesi dininceye kadar ona Kur'ân okurdum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Avn b. Mâliküddâr, ona da babası [Avn], Abdullah'ın dedesinin [Mâliküddâr] şöyle dediğini anlattı:

Ömer bir gün bana bağırdı ve sopayla vurdu. Bunun üzerine ben de ona "Sana Allah'ı hatırlatırım." deyince sopayı attı ve "Bana büyük bir Zatı hatırlattın." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi, ona da babası, İbn Ömer'in şöyle dediğini anlattı:

"Ömer kızdığı zaman, yanında Allah anılır veya Allah ile korkutulur ya da bir insan onun yanında Kur'ân'dan bir ayet okursa, o zaman onun yapmak istediği şeyden vazgeçmediğini asla görmedim."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hizâm b. Hişâm, babasının şöyle dediğini anlattı:

İnsanlar hicretin 18. senesinde hacdan döndüklerinde başlarına şiddetli bir kıtlık belası geldi. Beldelere kuraklık hâkim oldu, hayvanlar telef oldu, insanlar aç kaldı ve öldü. Sonunda insanların kanatlı karınca yedikleri, içindekileri çıkarmak maksadıyla Arap tavşanlarının ve farelerin yuvalarını kazdıkları görülüyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, ona Abdülmecîd b. Süheyl, ona da Avf[490] b. el-Hâris, babasının şöyle dediğini anlattı:

[Kıtlığın yaşandığı] o seneye "Kül Senesi" adı verildi. Çünkü toprak tamamen simsiyah kesilivermişti. Bu nedenle küle benzetildi ve bu hal dokuz ay sürdü.

[490] Buradaki "an-عن" harf-i cerri, Atâ baskısında (Atâ, III, 235) oğlu anlamındaki "بن" şeklinde yazılmıştır. Bu imlaya göre senet şöyledir: "Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre, ona Abdulmecid b. Süheyl b. Avf b. el-Hâris, babasının şöyle dediğini anlattı..." (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ömer,[491] Nâfi'den; o da İbn Ömer'den şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb, Kül [Helak] senesinde Amr b. el-Âs'a şu mektubu yazdı: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın kulu, Müminlerin Emiri Ömer'den isyankârın oğlu isyankâra! Selam olsun sana! Sadede gelince, sen ve senin tarafındakiler yaşarken benim ve benim tarafımdakilerin mahvolduğunu görmüyor musun? İmdat! -Üç defa [tekrarlanmış].-" İbn Ömer [rivayetine devam ederek] dedi ki: Amr b. el-Âs ona şu cevabı yazdı: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Amr b. el-Âs'dan Allah'ın kulu,[492] Müminlerin Emiri Ömer'e. Selam olsun sana! Zatından başka hiçbir ilah olmayan Allah'a seninle beraber hamd ediyorum. Sadede gelince, sana yardım gelecektir. Bekle, bekle! Başı senin yanında, sonu benim yanımda olan bir kervanı mutlaka sana göndereceğim." İbn Ömer yine [rivayetine devam ederek] dedi ki: İlk yiyecek geldiği zaman Ömer b. el-Hattâb, ez-Zübeyr b. el-Avvâm ile konuştu ve ona şöyle dedi: "Kervanı karşılayıp onu kırsal kesimdeki halka yönlendirsen ve onların arasında paylaştırsan, vallahi belki de Allah Resûlü (sas) ile sohbetinden sonra bundan daha faziletli bir şeyi elde etmemiş olursun." Zübeyr bundan kaçındı ve mazeretine delil getirdi. Bu sırada Peygamber'in (sas) sahâbelerinden biri geldi. Ömer hemen "Ama bu kaçınmaz!" dedi ve onunla konuştu. O da öyle yaptı [yani bu işten kaçınmadı]. Çıktı [bu arada] Ömer ona dedi ki: "Yiyecekten karşılaştığın şeyi kırsal kesimdeki halka yönlendir! Kaplara gelince onları da giyecekleri dış giysiler yap! Develeri ise etlerini yemeleri, iç yağlarını götürmeleri gayesiyle onlar için kes! 'Develeri bolluk-bereket oluncaya kadar bekletelim!' demelerini bekleme! Una gelince onu da yemek yapar ve Allah'ın onlar için musibetten kurtuluş emri gelinceye dek ihtiyaç anma kadar biriktirirler." Ömer yemek yapıyor ve onun tellalı şöyle nida ediyordu: Kim yemeğe gelmek ve yemek istiyorsa bunu yapsın [gelip

[491] Bazı kaynaklarda "Ubeydullah b. Ömer" adıyla geçen bu ravinin "Ubeydullah b. Hafs b. Asım b. Ömer b. el-Hattâb" olduğu belirtilmektedir (M).

[492] Burada "Allah'ın kulu" ile "zatından başka hiçbir ilah olmayan" ifadeleri arasında yer alan şu kelimeler, "عمرأمير المؤمنين من عمرو بن العاص سلام عليك فاني احمد اليك الله" İhsan Abbâs neşrinde mevcut iken (İhsan Abbâs, III, 310) Atâ baskısında (Atâ, III, 236) mevcut değildir. Bu baskının naşiri, Ali Muhammed Ömer, böyle büyük bir eksikliğe dikkat çekmemiştir (M).

yemek yesin]! Kim de kendisine ve ailesine yetecek kadar almak istiyorsa gelsin, alsın!

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Yahya anlattı; dedi ki: Bana Musa b. Talha anlattı; dedi ki:

Ömer, Amr b. el-Âs'a "Develerle bize yiyecek gönder, deniz yoluyla da gönder!" diye yazdı. Develerle *Şam* [bölgesinin] girişinde karşılaşıldı.[493] Onun elçileri develeri sağa-sola çeviriyor, kesimlik olanları boğazlıyor, unu yiyecek olarak dağıtıyor ve halka aba giydiriyorlardı. Ömer, Amr b. el-Âs'ın deniz yoluyla gönderdiği yiyeceği almak üzere [kıyıda *Medine*'ye bir günlük mesafede yer alan] *Câr* şehrine bir adam gönderdi. Böylece o, yiyecek olarak dağıtılmak üzere *Tihâme* halkına taşındı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hizâm b. Hişâm, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ömer'in elçilerinin, *Mekke* ile *Medine* arasında *Câr* şehrinden gelmiş olan yiyeceği [halka] yedirdiklerini gördüm. Yezîd b. Ebû Süfyân, Ömer'e *Şam*'dan yiyecek göndermişti. (İbn Sa'd dedi ki: "Bu yanlıştır. Yezîd b. Ebû Süfyân, o zaman ölmüştü. Ömer [Yezîd'e değil] sadece Mu'âviye'ye mektup göndermişti.") Bunun üzerine Mu'âviye, gıda yardımını *Şam* [bölgesinin] girişinde karşılayacak ve Ömer'in elçilerinin yaptığı şeyleri yapacak kişileri kervana gönderdi. Onlar insanlara yiyecek olarak un veriyorlar, kesimlik develeri onlar için kesiyorlar ve onlara aba giydiriyorlardı. Sa'd b. Ebû Vakkâs da kervana bunun bir benzerini, yani onu Irak [bölgesinin] girişinde karşılayacak şahıslar gönderdi. Bunlar da kesimlik develeri kesiyorlar, insanlara yiyecek olarak un veriyorlar ve onlara aba giydiriyorlardı. Allah bu musibeti Müslümanlardan kaldırıncaya kadar bu iş böyle devam etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Avn el-Mâlikî, ona da babası, [Abdullah'ın] dedesinin şöyle dediğini anlattı:

---

[493] Bu ibare (felukiyetu'l-ibilu), Leidien baskısında "felekîtu'l-ibile" diye geçmektedir. Ancak Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "felukiyetu'l-ibilu" olduğu belirtilmektedir. Ben III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ baskılarında "felekîtu'l-ibile" imlası mevcuttur.

Ömer,[494] Amr b. el-Âs'a kendisine yiyecek göndermesini emreden bir mektup yazdı. Bunun üzerine Amr da hem karadan, hem denizden [yiyecek] gönderdi. Ömer, Mu'âviye'ye şöyle yazdı: "Bu mektubum sana ulaşınca, bize yanımızdakileri tatmin edecek kadar yiyecek gönder! Çünkü Allah'ın merhamet ettikleri hariç, onlar mahvoldu. Abdullah'ın dedesi [rivayetine devam ederek] dedi ki: Sonra Ömer, Sa'd'a kendisine yardım göndermesini [emreden bir mektup] gönderdi, o da ona [istediği yardımı] gönderdi. Ömer, insanlara sabah erkenden tencerelerde[495] pişirilmiş tirit ile zeytinyağının katık yapıldığı ekmek yediriyordu. Ara sıra bazı günler kesimlik deve kesiyor ve etlerini tirite katıyordu. Kendisi de halkın yediği gibi onlarla beraber yiyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Zeyd b. Eslem, ona da babası, [Abdullah'ın] dedesinin [Eslem'in] şöyle dediğini anlattı:

Ömer bütün zamanlarda oruç tutardı. [Kıtlığın yaşandığı sene olan] Kül veya Helak zamanında akşamladığı zaman kendisine, doğranıp zeytinyağına bandırılmış bir ekmek getirilirdi. Nihayet günlerden bir gün kesimlik bir deveyi kestiler; Ömer de onu insanlara yedirdi. Onun için devenin güzel yerinden et kestiler. Kesilen et ona getirildiğinde bir de ne görsün, hörgüçten ve karaciğerden [kesilip doğranmış] et parçaları! Bunun üzerine Ömer, "Nereden bu?" dedi. Biri, "Ey Müminlerin Emiri! Bugün kestiğimiz kesimlik deveden." dedi. [O zaman] Ömer, "Breh, Breh! O devenin güzel yerini kendim yiyip de kemiklerini insanlara yedirdiğim takdirde ne kötü bir yönetici olurum ben! Bu tası kaldır ve bize başka yemek getir!" dedi. Eslem [rivayetine devam ederek] dedi ki: Bunun üzerine ona ekmekle zeytinyağı getirildi. Eliyle ekmeği bölüp yağa bandırdı ve akabinde şöyle dedi: "Ey Yerfâ! Bu tası yüklen ve *Semğ*'deki[496] ev halkına götür! Üç günden beri onlara bir şey vermedim. Onların aç kaldıklarını zannediyorum. Tası onların önüne koy!"

[494] Buradaki "Ömer-عمر" kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde yer almış iken (İhsan Abbâs, III, 311) Atâ baskısında (Atâ, III, 236) sehven yazılmamıştır (M).

[495] Leiden baskısında "kad üfîre mine'l-fevri fi'l-kudûri" ibaresi mevcuttur. Dipnotunda "mine'l-fevri" ibaresinin metnin aslından olup olmadığının bilinmediği belirtilmektedir. Ben bu ibarenin "üfîre" fiilinin açıklaması olduğunu düşündüğm için metne almadım.

[496] "Semğ -ثمغ" Ömer'in vakfettiği malının bulunduğu yerdir (*Mu'cemü'l-büldân*, I, 455) (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi, ona da babası, İbn Ömer'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb, [kıtlığın olduğu] Kül [Helak] zamanında daha önce yapmadığı bir iş icat etti. İnsanlara yatsı namazını kıldırıyor, sonra çıkıyor, nihayet[497] evine varıyordu. Gecenin sonuna kadar namaz kılmaya devam ediyordu.[498] Daha sonra da şehrin yollarına çıkıp dolaşıyordu. Bir gece fecir vakti onu duydum, şöyle diyordu: "Ey Allah'ım! Muhammed'in ümmetini benim ellerimde helak eyleme!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî anlattı; dedi ki: es-Sâib b. Yezîd'i duydum, şöyle diyordu:

Ömer b. el-Hattâb, Kül [Helak] senesinde [bir gün] bir binek hayvanına bindi. Hayvan arpa dışkıladı. Ömer onu görünce şöyle dedi: "Müslümanlar zayıflıktan ölüyor, bu hayvan ise arpa yiyor, öyle mi? Hayır, vallahi insanlar hayat buluncaya kadar ona binmeyeceğim."

Bize Muhammed b. Ömer ile İsmail b. Ebû Üveys haber verdiler; dediler ki: Bize Süleyman b. Bilâl, ona da Yahya b. Sa'îd, Muhammed b. Yahya b. Habbân'ın[499] şöyle dediğini haber verdi. Yine bize Süleyman b. Harb, ona da Hammâd b. Zeyd, ona da Yahya b. Sa'îd b.[500] Muhammed b. Yahya b. Habbân'ın şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb'a, Kül [Helak] senesinde [bir gün] yağa doğranmış[501] bir ekmek getirildi. O da bedevî bir adamı çağırdı ve onunla beraber yemeye başladı. Bedevi tabağın kenarındaki etin [erimiş] yağını lokmasıyla sıyırmaya çalıştı. Ömer, "Sanki sen etin yağına muhtaç kalmışsın!" dedi.

[497] "Nihayet" diye çevirdiğimiz "hattâ-حتى" kelimesi, İhsan Abbâs neşrinde yanlış olarak "metâ-متى" şeklinde yer almaktadır (İhsan Abbâs, III, 312) (M).

[498] Atâ baskısında (Atâ, III, 237) "ثم يخرج حتى يدخل بيته فلا يزال يصلي حتى يكون آخر الليل" ifadesi, sehven peş peşe iki defa yazılmıştır (M).

[499] Burada baştaki harfin fetha olarak harekelenmesiyle açıkça "Habbân" olduğu vurgulanan bu isim, kaynaklarda "Hibbân- مُحَمَّد بْن يَحْيَى بْن حِبَّانَ" diye geçmektedir (M).

[500] "Oğlu" anlamındaki bu kelime (بن), Atâ baskısında (Atâ, III, 237) "an-عن" diye geçmektedir. Bu durumda rivayetin senedi şu şekilde olur: "Ve yine bize Süleyman b. Harb, ona Hammâd b. Zeyd, ona da Yahya b. Sa'îd, Muhammed b. Yahya b. Habbân'ın şöyle dediğini haber verdi ..." Birinci senedin delaletiyle Atâ baskısındaki imlanın doğru olduğu anlaşılmaktadır (M).

[501] Bu kelime (meftûtin), Leiden baskısında "mektûtin" diye geçmektedir. Ancak Dipnotunda Abduh'a göre doğrusunun "meftûtin" olduğu belirtilmektedir. Ben III. Ahmed nüshasındaki rivayete dayanarak Abduh'un okuyuşunu tercih ettim. İhsan ve Atâ baskılarında "mektûtin" imlası mevcuttur.

Bedevi, "Evet, falan zamandan bugüne kadar ne eritilmiş sadeyağ, ne de zeytinyağı yedim; ne de onu yiyen birini gördüm." dedi. Bunun üzerine Ömer, insanlar önceki [müreffeh] hayatlarını yaşamaya başlayıncaya kadar et ve eritilmiş sadeyağ yemeyeceğine dair yemin etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer, ona da İbn Tavûs, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb, insanların hali düzelinceye kadar ne eritilmiş sadeyağ, ne de et yedi.

Bize Abdullah b. Nümeyr, ona Ubeydullah, ona da Sâbit el-Bünânî, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb'ın karın guruldadı. Kül [Helak] senesinde kendisine eritilmiş sadeyağı haram kılmış, zeytinyağı yiyordu. Parmağıyla karnına vurdu ve şöyle dedi: "Gurulda guruldadığın kadar! Gerçek şu ki, insanların hali düzelinceye kadar yanımızda bundan başkası yok!"

Bize Sa'd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân, ona Abdülmelik b. Umeyr, ona da Abdurrahman b. Ebû Bekre,[502] babasının şöyle dediğini haber verdi:

Ömer b. el-Hattâb'ı duydum, şöyle diyordu: "Ey Karın! Eritilmiş yağ ûkıyye[503] ile satıldığı müddetçe zeytinyağına talim edeceksin!"

Bize Yezîd b. Hârûn, ona Muhammed b. Mutarrif, ona da Zeyd b. Eslem, babasının şöyle dediğini haber verdi:

Kıtlık senesi geldi ve eritilmiş sadeyağ o yıl pahalandı. Halbûki [o zamana kadar] Ömer o yağı yiyordu. Yağ piyasada azalınca, "İnsanlar onu yemeye başlayıncaya kadar ben de onu yemeyeceğim." dedi ve zeytinyağı yemeye başladı. [Zeytinyağım yediği zamanlarda bana] şöyle diyordu: "Ey Eslem! Benim için yağın kötü tadını ateşle kır!" Ben zeytinyağını onun için

[502] Bu isim (Abdurrahman b. Ebû Bekre), Leiden ve İhsan baskılarında yanlış olarak "Abdurrahman b. Ebû Bekir" diye geçmektedir. Doğru imla, III. Ahmed nüshasıyla el-Mizzî'nin Tehzîbu'l-Kemâl'inde mevcuttur. [Bu baskının naşiri Ali Muhammed Ömer'in yukarıdaki dipnotta yer alan ifadesinden Atâ baskısında doğru imlanın (Ebû Bekre) mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Oysa Atâ baskısında da (Atâ, III, 238) yanlış imla (Ebû Bekir) mevcuttur (M)].

[503] Ûkıyye, 12 dirhemdir. 1 dirhem yaklaşık 3.2 gram olduğuna göre 1 ukıyye, yaklaşık 38.4 gramdır. Ömer burada eritilmiş sadeyağın, piyasada çok az bulunduğu için neredeyse altın gibi gram gram satıldığını kast etmektedir.

ateşte kaynatıyordum. O da yiyor ve akabinde karnı guruldayınca şöyle diyordu: "Gurulda! Hayır, vallahi insanlar yemeye başlayıncaya kadar sen onu yemeyeceksin."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Abdurrahman b. Üseyd b. Abdurrahman b. Zeyd b. Ömer b. el-Hattâb, Zeyd b. Eslem'den; o da babasından şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb, Kül [Helak] senesinde, insanlar tekrar yemeye başlayıncaya kadar kendisine eti haram kılmıştı. Ubeydullah b. Ömer'in küçük bir koyunu vardı. [Bu küçük koyun kesildi ve pişirilmek üzere] tandıra kondu. Arkadaşlarından bir grubun içinde iken koyun etinin kokusu kendisine ulaşınca Ömer, "Ailemden birinin bana karşı çıkmaya cüret edeceğini sanmıyorum, git de bir bak!" dedi. [Araştırdım ve o kokunun kaynağı olan] koyunu tandırda buldum. Ubeydullah, "Beni ele verme, gizle ki Allah da seni gizlesin [kusurunu örtsün]!" dedi. Ubeydullah, beni gönderdiği zaman babasına asla yalan söylemeyeceğimi anladı ve koyunu tandırdan çıkardı. Sonra geldi, onu Ömer'in önüne koydu ve [bu işin] onun bilgisi dâhilinde olduğunu söyleyip özür beyan ederek, "Bu küçük koyun oğlumundu. Onu satın aldım. Canım çok et çekti." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd anlattı; dedi ki: Bana ez-Zübeyr'in kölesi Nâfi anlattı; dedi ki:

Ebû Hüreyre'yi duydum, şöyle diyordu: Hanteme'nin oğluna Allah rahmet eylesin! Kül [Helak] senesinde onu görmüştüm. Sırtında iki tane gıda saklama kabı, elinde içinde zeytinyağı olan küçük bir deri tulum taşıyordu. Onunla Eslem, bunları sırayla taşıyorlardı. Ömer beni gördüğünde, "Ey Ebû Hüreyre! Nereden [geliyorsun]?" dedi. Ben de "Yakından." dedim. Onu arkasından takip etmeye başladım. Onu bir bineğe bindirdik ve sonunda *Sırâr*'a[504] geldik. Bir de ne görelim, savaşçılardan oluşan yaklaşık yirmi hanelik ayrılmış bir grup! Ömer "Neden geldiniz?" dedi. Onlar da cevaben "Sıkıntı ve yokluktan dolayı!" dediler. Bize kızartılmış ölü derisi çıkardılar, onu yiyorlardı. Ufaltılmış çürümüş kemikler çıkardılar. Onu da kuru kuru yiyorlardı. Ömer'i gördüm, ridasını çıkarıp attı ve akabinde izar

[504] Sırâr, "suyun ulaşmadığı yüksek yer" ya da Irak yolunda *Medine*'ye üç mil uzaklıktaki bir mevkidir. (*Mu'cemü'l-büldân*, III, 398) (M).

giydi [peştamal bağladı]. Onlar doyuncaya kadar onlara yemek yapmaya devam etti. Eslem'i *Medine*'ye gönderdi. O da yük develeri getirdi. Ömer onları o develere bindirip sahraya indirdi. Sonra da onlara [elbise dağıtıp] giydirdi. Allah bu kıtlık musibetini kaldırıncaya kadar onlara ve diğer insanlara gidip geliyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hizâm b. Hişâm, babasının şöyle dediğini anlattı:

Kül [Helak] senesinde [bir gün] Ömer b. el-Hattâb'ı gördüm, bir kadının yanından geçiyordu. Kadın kendisi için Asîde[505] pişiriyordu. Ömer, "Asîde, böyle pişirilmez." dedi. Sonra kepçeyi aldı ve "İşte böyle!" diyerek ona [nasıl pişirileceğini] gösterdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Yak'ûb, ona da halası, Hişâm b. Hâlid'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb'ı duydum, [kadınlara hitaben] şöyle diyordu: "Sizden biriniz su ısınmadıkça asla unu suya çalmasın. Sonra unu azar azar döker ve bir taraftan da kepçeyle karıştırırsınız. Çünkü böyle yapılması unun topak topak olmaması için en iyi ve en uygun yoldur."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd, İyâd b. Halîfe'nin şöyle dediğini haber verdi:

Kül [Helak] senesinde [bir gün] Ömer b. el-Hattâb'ı gördüm, kendisi beyaz tenli olduğu halde [o gün] rengi siyahtı. "Bu nedendir?" diyorduk. Biri şöyle diyordu: "Ömer Arap olan bir adamdı. Eritilmiş sadeyağ ve süt yiyordu. İnsanlar kıtlığa maruz kalınca, onların hali düzelinceye kadar bunları kendine haram kıldı.[506] Bu yüzden rengi değişti ve daha çok[507] acıktı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd b. Eslem, ona da babası, dedesinin [Eslem'in] şöyle dediğini anlattı:

---

[505] Asîde (عصيدة), unun eritilmiş sadeyağ ile karıştırılmasıyla pişirilen bir yemektir (M).
[506] Burada "bunları kendine haram kıldı" diye çevirdiğimiz "harremahâ-حرمها " kelimesi, diğer kaynaklarda "harremehümâ- حرمهما " diye geçmektedir. Zamirden önce iki isim (sadeyağ ve süt) geçtiği için diğer kaynaklardaki imla (حرمهما) daha doğrudur (M).
[507] Bu kelime (feeksere), Atâ baskısında (Atâ, III, 239) başında fe harfi olmadan "eksere" diye geçmektedir. Atâ baskısındaki imla bağlama daha uygun olduğu için çeviri ona göre yapılmıştır (M).

Biz şöyle diyorduk: "Kül [Helak] senesinde şayet Allah kıtlığı kaldırmasaydı Müslümanların durumuna üzülmesinden dolayı Ömer'in öleceğini sanmıştık."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi, ona da babası, Safiyye bt. Ebû Ubeyd'in şöyle dediğini anlattı:

Ömer'in hanımlarından biri bana şunu söyledi: "İnsanların hali düzelinceye kadar, Kül [Helak] zamanında Ömer, üzüntüsünden dolayı hiçbir eşine yaklaşmadı."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yezîd b. Firâs ed-Dîlî, babasının şöyle dediğini anlattı:

Ömer b. el-Hattâb, her gün sofrasına Amr b. el-Âs'ın *Mısır*'dan gönderdiği kesimlik develerden yirmi tanesini kesiyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana el-Cehhâf b. Abdurrahman anlattı. O, İsa b. Abdullah b. Mâliküddâr'dan o, babasından o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, Amr b. el-Âs'a karadan ve denizden (*Medîne*'ye) yiyecek göndermesi için mektup yazdığında, Amr b. el-Âs da ona deniz yoluyla (gıda maddesi olarak) yirmi gemi yükü un ve iç yağı gönderdiği gibi, karadan da un yüklü 1.000 deve gönderdi. Mu'âviye de un yüklü 3.000 deve ile 3.000 aba (dış elbise olarak giyecek maddesi) gönderdi. Amr b. el-Âs, ayrıca 5.000 elbise gönderirken, *Kûfe* valisi, un yüklü 2.000 deve gönderdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana el-Cehhâf b. Abdurrahman anlattı. O da İsa b. Ma'mer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer kıtlık yılında çocuklarından birinin elinde küçük bir karpuz görünce, "Aferin sana aferin, Emîrü'l-müminînin oğlu! Ümmet-i Muhammed, açlıktan zayıf düşerken, sen meyve mi yiyorsun?" dedi. Bunun üzerine çocuk ağlayarak dışarı kaçtı. Ömer, bunun iç yüzünü sorup, çocuğun onu bir avuç hurma karşılığında satın aldığını anlayınca, çocuğu susturdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. el-Hicâzî anlattı. O gençliğinde Ömer b. el-Hattâb'ın dönemine yetişmiş Cüheyne kabilesinden olan yaşlı bir kadından şöyle dediğini rivayet etti:

Babamın konuşurken, şunları söylediğini işittim: "Ben, Ömer'in, kıtlık döneminde halka ziyafet verirken şöyle dediğini işittim: 'Biz yedirebilecek ne bulursak (halka) yediririz. Bir şey bulamadığımız zaman ise, Allah

yağmur gönderinceye kadar, azığım bulabilmiş olan her bir hane halkına azığı olmayan bir hane halkını misafir ederiz.'"

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer haber verdi. O, Nâfi'den o, da İbn Ömer'den, Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti:

"İnsanlara yetecek kadar bir mal bulamadığım zaman, Allah yağmur gönderinceye kadar, onları yarı tok olacak şekilde azığı olan her bir hane halkına (misafir etmek suretiyle) taksim ederim. Zira yarı açlıkla insanlar helak olmazlar."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O, Ümmü Bekir bt. Misver b. Mahreme'den o da, babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Allah, kıtlık yılındaki kuraklığı üzerimizden kaldırdıktan sonra, Ömer b. Hattâb şöyle dedi: "Eğer Allah bu felaketi üzerimizden kaldırmasaydı, her bir hanede, o hanenin efradı kadar insanı daha bir araya getirirdim."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd anlattı. O, Yezîd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Kıtlık yılı baş gösterince, Araplar her taraftan *Medine*'ye akın etmeye başladılar. Bunun üzerine Ömer, bazı kişileri görevlendirerek onlara yiyecek ve erzak dağıtmalarını emretti. Bunlardan en-Nemr'in kız kardeşinin oğlu Yezîd, Misver b. Mahreme, Abdurrahman b. Abdülkârî, Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd, akşam olunca, Ömer'in yanında toplanarak o gün yerine getirdikleri her çeşit görevi kendisine bildiriyorlardı. Bunların her biri ise, *Medine*'nin farklı bir semtinde görevli bulunmaktaydı. Araplar, o zaman *es-Seniyye* dağlarının başından [Re'sü's-seniyye] *Râtic* [508]mevkiine kadar, oradan Benî Hârise, Abdüleşhel yurduna, oradan *el-Bakî* mevkiine ve Benî Kurayza yurduna kadar yerleşmiş bulunmaktaydı. Bunlardan Benî Seleme yurdunda bulunanlardan bir kesim ise, *Medine*'nin etrafına dağılmış durumdaydı. Bir gece, insanların Ömer'in yanında akşam yemeğini yedikleri bir esnada, kendisinin; "Yanımızda akşamlayanların bir sayımını yapın!" dediğini işittim. Görevliler de onları baş taraftan sona kadar sayınca, yemeğe katılanların sayısının 7.000 kişi olduklarını öğrendiler. Bu sefer Ömer,

---

[508] *Râtic, Medine* civarındaki Yahûdîlere ait kalelerden birinin adı olup, bu kalenin bulunduğu mevki de bu şekilde adlandırılmıştır. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Büldan*, c.III, s. 12. (M).

"Buraya gelemeyen fakir, çocuk ve hastaları sayın!" diye emretti. Sayım sonucunda bunların sayısının ise; 40.000 olduğunu gördüler. Biz birkaç gün daha bekledikten sonra buraya gelenlerin sayısı artmaya başladı. Bunun üzerine yeniden onların sayılmasını emredip sayım yapılınca, Ömer'in yanında akşam yemeği yiyenlerin sayısının 10.000, diğerlerinin sayısının ise 50.000 kişi olduklarını tespit ettiler. Allah yağmur gönderinceye kadar bu durumda kaldılar. Yağmur yağınca Ömer'in bu kişileri, kendi bölgelerine dışarıdan gelen insanları, tekrar bâdiyeye göndermek üzere onlara azık ve binek sağlamakla görevlendirdiğini, kendisinin de aynı şekilde onları yerlerine gönderdiğini gördüm. [Eslem dedi ki:] Çevreden *Medine*'ye gelenler arasında birçok ölüm olayları yaşandığını, hatta bunların üçte ikisinin vefat edip geriye kalan üçte birinin ancak hayatta kalabildiğini gördüm. Ömer'in kazanlarını işçiler sahurdan itibaren ocağa koyarak sabaha kadar *"el-Kerkûr"* denilen bir çeşit pancar yemeği yaparak bunu hastalara yedirirler ve bulamaç yaparlardı. Ömer ayrıca zeytinyağının büyük kazanlarda ateşe konulup kaynatılmasını emrederdi. Acılığının ve sıcaklığının gitmesinden sonra içine ekmek doğranarak ona katık yapılırdı. Zeytinyağını ısıtmak, Araplar arasında adet idi. Ömer kıtlık döneminde Allah'ın halka bolluk verdiği zamanın başlangıcına kadar ne bir oğlunun ve ne de bir hanımının evinde hiçbir şey tatmamış, hep halkla beraber yemek yemişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Osman b. Abdullah b. Ziyâd anlattı. O, İmrân b. Beşîr'den o da, Nasroğulları'ndan olan Mâlik b. Evs b. Hadesân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Kıtlık dönemi baş gösterince, benim kendi kavmimden 100 hane halkı *Medine*'ye gelerek *"el-Cebbâne"*[509] mevkiine yerleşmişlerdi. Ömer, yanına gelenlere yemek yedirir; gelemeyenlerin evine ise un, hurma ve katık olabilecek gıda maddeleri gönderirdi. Kavmime ay be ay, durumlarını düzeltecek şeyler gönderirdi. Onların hastalarına bakmayı, ölenlerine kefen sağlamayı üstlenirdi. Halkın (kıtlıktan dolayı) ham hububat yemeye başlamasından sonra aralarında ölüm olaylarının meydana geldiğini gördüm. Ömer bizzat gelerek ölenlerin [cenaze] namazlarını kılardı. Onun bir arada

[509] *Cebâne*, Resulullah'ın (sas) Mescidi'nin kuzey tarafında yer alan boş düzlük arazidir. Bkz. Nurüddîn Ebü'l-Hasan es-Semhûdî, *el-Vefâü'l-Vefâ' bi Ahbâri-Dâri'l-Mustafa*, c. IV, s. 47. (M).

on kişinin [cenaze] namazını kıldığını gördüm." Hayat normale dönünce, Ömer, dışarıdan gelen insanlara, "Gelmiş olduğunuz sahraya artık geri dönerek şehirden çıkın!" derdi. Ömer, güçsüzlere memleketlerine varıncaya kadar binek temin ederdi.

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak ile el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize Zekeriyyâ b. Ebû Zâide, eş-Şa'bî'den, o da Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ben Ömer b. Hattâb'ın kendi dudaklarını emdiğini görünce; 'Neyin var?' dedim. O da, 'Kavrulmuş çekirge arzuluyorum.' dedi."

Bize Muhammed b. Ubeydullah haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ömer'e *er-Rebeze*'nin çekirgeleri hatırlatılınca, o da; 'Onlardan bir iki kap dolusu bulunup da ondan birlikte yemeyi arzularım.' dedi."

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. İshâk, Ebû eş-Şa'sâ'dan, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ömer'in minberde, 'Keşke yanımızda bir iki hurma selesi çekirge olsaydı da, ondan birlikte yararlansaydık!' dediğini duydum."

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes, İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha'dan, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

"Ben Ömer b. el-Hattâb'ın Emîrü'l-müminîn olduğu sırada kendisine bir sâ hurma verildiğini, kendisinin de onları kapçıklarıyla beraber yediğini gördüm."

Bize Affân b. Müslim ile Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdiler; dediler ki: Bize Hemmâm haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha haber verdi; dedi ki:

"Enes bana Ömer'in, bir sâ hurmayı kapçıklarıyla beraber yediğini gördüğünü söyledi."

Bize Ma'n b. İsa, Mâlik b. Enes'ten o, Zeyd b. Eslem'den o, babasından o da Ömer'den yukarıdaki rivayetin aynısını nakletmiştir.

Bize el- Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O da Âsım b. Ubeydullah b. Âsım'dan şunu rivayet etti:

Ömer'in (kıtlık yıllarındaki yokluktan dolayı) elini ayakkabısına sürdüğünü ve "Bu Ömer ailesinin mendilidir." dediğini anlattı.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Muhammed haber verdi. O Muhammed b. Yusuf'tan, o da es-Sâib b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ara sıra Ömer b. el-Hattâb'ın yanında yemek yediğimde o da ekmek ve et yediğinde elini ayağına sürerek, 'Bu Ömer ve ailesinin mendilidir.' derdi."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme ile Vüheyb b. Hâlid haber verdiler; dediler ki: Bize, Humeyd haber verdi. O da Enes'ten şöyle dediğini rivayet etti:

"Ömer'in en sevdiği yemek çorbaydı. En sevdiği içecek ise, üzüm şırası idi."

Bize Affân b. Müslim ile Müslim b. İbrahim haber verdiler; dediler ki: Bize Ca'fer b. Süleyman haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Dînâr haber verdi. O da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Ömer şehit edilinceye kadar, hep tereyağı, iç yağı veya süzülmüş zeytinyağı kullanırdı."

Bize Saîd b. Muhammed es-Sakafî, el-Ahvas b. Hakîm'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

"Ömer'e tereyağı ile etin bir arada olduğu bir yemek getirildi. Ancak onu yemekten kaçınarak; (et ile tereyağını kast ederek) 'Bunların her biri, ayrı birer katıktır.' dedi."

Bize el-Velîd b. Eğarr el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. Süleyman haber verdi. O da, Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, kızı Hafsa'nın evine geldiğinde, Hafsa kendisine üzerine biraz zeytinyağı dökerek bir miktar soğuk et suyu ile ekmek getirip ikram etti. Ömer, (et suyu ile zeytinyağını kast ederek) "Bunlar, aynı kapta bulunan iki katıktır. Allah'a kavuşuncaya kadar iki katığı bir arada yemeyeceğime karar verdim." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm el-Hasan'dan şunu nakletti:

Ömer, susamış olduğu halde bir adamın evine gelerek su istedi; adam da bal şerbeti ikram edince, "Bu nedir?" dedi. Adam onun bal şerbeti olduğunu söyleyince Ömer, "Yemin ederim ki, Kıyamet gününde hesap vermek durumunda kalacağım bir sorun içinde olmak istemem!" dedi.

Bize Ebû Muâviye ed-Darîr ile Abdullah b. Nümeyr haber verdiler; dediler ki: Bize el-Ameş, Şakîk'ten, o da Yesâr b. Nümeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Her seferinde Ömer'e rağmen onun ununu elerdim. (Ömer, unun elenmesine razı olmazdı.)"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer b. Râşid anlattı. O, ez-Zührî'den o, es-Sâib b. Yezîd'den o da, babasından şöyle dediğini rivayet etti:

"Ben, kıtlık döneminde, Ömer b. el-Hattâb'm geceleyin Resûlullah'ın (sas) mescidinde namaz kılıp ardından, 'Allah'ım, bizleri, senelerce kıtlıkla baş başa bırakarak helâk etme, üzerimizden bu belayı kaldır!' diye dua ederken hep bu sözü tekrarladığını gördüm."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr haber verdi. O Ebû Âsım el-Gatafânî'den, o da Yesâr b. Nümeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben her zaman Ömer'e rağmen ununu elerdim. (o, unu elememi tasvip etmezdi.)

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yezîd b. Firâs ed-Dîlî, es-Sâib b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kıtlık yılında, Ömer b. el-Hattâb'ın sırtında, on altı yamalı bir izar gördüm. Abası da beş karıştan ibaret olup şöyle dua ederdi: "Allah'ım Ümmet-i Muhammed'i, benim iki ayağım üzerinden (ben görevdeyken) helâk etme!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd haber verdi. O da Abdullah b. Saîde'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ben, Ömer b. el-Hattâb'ın akşam namazını kıldıktan sonra halka seslenerek, 'Ey İnsanlar! Rabbinizden bağışlama dileyerek ona tövbe edin. Onun kereminden yardım dileyin. Ondan azap yağmuru değil, rahmet yağmuru isteyin!' dediğini gördüm. Allah bu sıkıntıyı ortadan kaldırmcaya kadar Ömer, hep böyle devam etti."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Yezîd haber verdi; dedi ki:

Kuraklık yılında, Ömer b. el-Hattâb, boynunda bir kırbaç bulunduğu halde, *Kâbe*'yi tavaf ederken yanında hazır bulunanlardan birisi, onun şöyle söylediğini anlattı: "Ey İnsanlar, Bu kuraklığı üzerinizden kaldırmcaya kadar Allah'a dua edin!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana es-Sevrî anlattı. O el-Mutarrif'ten, o da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, yağmur duası için minbere çıkarak, "Rabbinize dua edin! Zira O, çok bağışlayıcıdır."[510] ayetini okudu, ardından da; "Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra da O'na tövbe edin!"[511] dedi. Bunun ardından da yağmur yağdı. Kendisine; "Ey Emîrü'l-Müminîn! Seni şimdiye kadar yağmur duasına çıkmaktan engelleyen şey nedir?" diye sorulduğunda, "Ben, [birbiri ardı sıra doğuş ve batışlarıyla] damlaların indiği semanın yıldızlarıyla yağmuru talep etmiştim."[512] dedi.

Bize Muhammed b. Ömer anlattı. Bana Abdullah b. Ömer b. Hafs anlattı. O Ebû Vecze es-Sa'dî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer'in bizimle beraber namazgâha çıkıp yağmur duasında bulunduğunu ve duasının çoğunun istiğfardan ibaret olduğunu gördüm. Kendi kendime, "Herhalde başka bir dua eklemeyecek" dedim. Daha

[510] Nûh 71/10.

[511] Hûd 11/3.

[512] Mecâdîh (مجاديح), Micdah (مجدح)'ın çoğulu olup, Süreyya etrafındaki yıldızlar kümesine verilen addır. Daha önce Araplar, havanın yağmurlu veya sıcak geçeceğini bu burçlarda yer alan yıldızların doğuş ve batışına bakarak tahminde bulunuyorlardı. Görünürde Hz. Ömer'in de yıldız burçları arasında yağmurun alameti olan bir yıldızın doğmasını beklediği ve ilgili yıldızın doğduğunu anlayınca da yağmur duasına çıktığı anlaşılmaktadır. Birçok kaynakta, Hz. Ömer için böyle bir inanış uygun görülmeyerek onun, *"Semanın yıldızlarıyla yağmuru talep ettim."* şeklindeki sözü, *"İstiğfar etmeyi, burçlara bakmaya tercih ettim."* şeklinde yorumlanmıştır. (Bkz. İbnü'l-Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. II, s. 422.) Ancak aşağıda, İbn Ebu Avn'dan yapılan rivayet, Hz. Ömer'in ilgili yıldızı beklediğini açıkça göstermektedir.

Şu bir gerçektir ki, yağmur alametlerinin ortaya çıkması, onun yağacağının kesin delili olmadığından Hz. Ömer'in bahse konu yıldızın doğmasını bekleyerek yağmur duasına çıkmış olmasından, o anı da ayrıca bir dua ve istiğfar vakti olarak değerlendiği anlaşılmaktadır. Aslında böyle bir anda dua etmek, neticeyi sebepten değil, müsebbibü'l-esbap olan yüce Allah'tan beklemenin ifadesidir. Kanaatimizce Hz. Ömer bu davranışıyla, bir nevi esbabperestlik olan belirtilere güvenme ve onlardan medet umma tabusunu yıkmıştır. Zaten eski Araplar gibi, adı geçen yıldızın doğmasıyla yağmurun yağmasına kesin inanmış olsaydı, o sırada yağmur duasına çıkması da düşünülemezdi. Zaten bı durum Hz. Ömer'in "O günde (el-Avvâ' yıldızının doğacağı günde) Allah'ın bize bir hayır ihsan edeceğini temenni ederim" şeklindeki sözünden de anlaşılmaktadır. Görüldüğü gibi Hz. Ömer bu sözüyle, el-Avvâ' yıldızının doğuşunu yağmur alameti olarak kabul etmekle beraber, umudunu bu yıldıza değil, Allah Teâlâ'nın ihsanına bağlamıştır. (M).

sonra namazı müteakip; "Allahümme eskına" (Allah'ım bize su ver!) şeklinde dua etti.

Bize Muhammed b. Ömer anlattı. Bana Abdülmelik b. Vehb anlattı. O, Süleyman b. Abdullah b. Uveymir el-Eslemî'den o, Abdullah b. Neyyâr el-Eslemî'den o da, babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, yağmur duasına çıkmak üzere halkı bir araya toplayınca valilerine de, falan falan günlerde yağmur duasına çıkmalarını, Rablerine yalvararak ve niyazda bulunarak, O'nun bu kuraklığı üzerlerinden kaldırması talebinde bulunmalarını bildiren bir mektup yazdı. O gün bu maksatla, üzerinde Resûlullah'ın (sas) hırkası olduğu halde namazgâha vardı. Burada halka hitap ederek Allah'a yakarışta bulundu. Halk da ısrarla bu şekilde dua etmeye devam etti. Onun duasının çoğunu istiğfar oluşturuyordu. Dağılmaya yakın, ellerini uzatarak yukarı kaldırdı ve abasını ters giyerek sağ tarafı, sol tarafa, sol tarafı sağ tarafa çevirerek aynı duada ısrar etti. Ömer, sakalları ıslanıncaya kadar uzun, uzun ağladı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hâlid b. İlyâs anlattı. O, Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan, o da babasından rivayet etti ki:

Ömer'in kuraklık yılında, hutbeden önce iki rekât namaz kılar ve hutbede, başta beş, sonda yedi tekbir getirirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da İbn Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Abbâs b. Abdülmuttalib'e, "Ey Fadl'ın babası! Kaç yıldızımız kaldı?" dedi. O da, "el-Avvâ' [513]kaldı." dedi. Ömer, "Peki onun doğmasına kaç gün kaldı?" diye sordu. Abbas, "Sekiz gün kaldı" dedi. Ömer, o günde Allah'ın bize bir hayır ihsan edeceğini umarım." dedi. Ömer Abbas'a, "Yarın sabah inşallah gelirsin." dedi. (Ertesi gün) Ömer, uzun, uzun dua ederek Abbâs'ın elinden tutup kaldırdı ve "Allah'ım! Biz, Peygamber'in olan Muhammed'in (sas) amcasını şefaatçi kılarak üzerimizden bu kuraklığı kaldırmanı ve bize yağmur göndermeni niyaz ediyoruz." dedi. Sonunda Allah onlara bir yağmur verdi ve günlerce yağmaya devam etti.

[513] el-Avvâ' (العواء), başak burcunda yer alan yıldızlardan biri olup, ilkbaharda soğuk havanın alametidir. Bkz. el-Halil b. Ahmed, *el-Ayn*, c.II, s. 271. (M).

Yağmur yağarak hayat canlanınca, Ömer Arapları *Medine*'den çıkartarak, "Artık memleketlerinize gidin!" dedi."

Bize b. Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd anlattı. O, Meymûn b. Meysere'den o da, es-Sâib b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kuraklık yılında, bir gün Ömer'in sabahleyin tevazu ve niyaz içinde, üzerinde dizlerine bile ulaşamayacak derecede (kısa) bir aba olduğu halde, Allah'tan mağfiret dileyip sesini yükselterek ağlarken yanaklarının üzerine gözyaşları dökülüyordu. Sağ tarafında Abbâs b. Abdülmuttalib bulunduğu halde, Rabbine yakarıyordu. Kendisi dua ediyor, halk da onunla birlikte dua ediyordu. Daha sonra Abbâs'ın elini tutarak; "Allah'ım! Biz, Sen'in Resûlünün amcasını, Sen'in katında şefaatçi yaparak dua ediyoruz." diyordu. Abbâs, hep yan tarafında uzun süre ayakta durmakta ve sürekli ağlayarak gözlerinden yaşlar akmaktaydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Muhammed b. Ömer b. Hâtıb, Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer'in Abbâs'ın, elinden tutup ayağa kaldırdığı halde; "Allah'ım! Biz Resûlünün amcası ile katında şefaat diliyoruz." dediğini gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Nâfi b. Sâbit anlattı. O, Ebü'l-Esved'den, o da Süleyman b. Yesâr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, kuraklık yılında halka hitap ederek; "Ey insanlar! Kendi içinizde ve halktan gizli kalan durumlarınızda, Allah'a karşı gelmekten ve emirlerini yerine getirmeyi ihmal etmekten sakının! Ben sizinle imtihan edildim, siz de benimle imtihan olundunuz. Bilemiyorum, Allah'ın dargınlığı sizden dolayı, bana mıdır? Yoksa benden dolayı, size midir? Yoksa genelimize midir? Haydi, gelin, hep birlikte Allah'a dua edelim ki, O da kalplerimizi düzeltsin; bize merhamet eylesin ve üzerimizden bu kuraklığı kaldırsın" dedi. [Râvî] dedi ki: Ömer de halk da uzun uzadıya ağladılar. Bunun ardından yağmur yağmaya başladı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd anlattı. O Yezîd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Ömer'in, "Ey insanlar! Ben Allah'ın hoşnutsuzluğunun hepimizi kuşatmış olmasından korkarım. O halde, gelin yaptığınız hatalardan

sıyrılarak Rabbinize dönün! Ona tövbe ederek hep hayırlı şeyler ortaya koyun!" dediğini duydum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd anlattı. O Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Biz kuraklık yılında hiçbir bulut görmemiştik. Ömer'in halkla beraber yağmur duasına çıkmasından birkaç gün sonra, bir parça bulut görmeye başladık. Bunun üzerine Ömer, açıktan tekbir getirmeye başladı. Her giriş ve çıkışta tekbir getirmeye devam etti. Halk da aym şekilde tekbir getiriyordu. Sonunda, deniz tarafından ortaya çıkan siyah bir bulut belirdi. Sonra bu bulut, kuzeye doğru yayılınca, Allah'ın izniyle yağmur yağdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Muhammed b. Ömer anlattı. O, Ebû Vecze es-Sadî'den o da, babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Araplar, Ömer'in yağmur duasına çıktığı günü öğrenmiş olduklarından, geride kalan bazıları hariç, herkes açlıktan kurumuş yuvasından çıkan kargalar gibi (yağmur duasına) çıkıp bağrışarak Allah'a yakarıyorlardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Saîd b. Atâ b. Ebû Mervân, Babasından o, da dedesinden rivayet ederek onun şöyle söylediğini anlattı:

Ben, kuraklık yılında yağmurun yağmasından sonra, Ömer'in, (dışarıdan gelen) Arapları *Medine* dışına çıkartarak, onlara; "Çıkın, çıkın, artık memleketlerinize kavuşun!" dediğini duydum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hâlid b. İlyâs anlattı. O da Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan şunu rivayet etti:

Ömer' kuraklık yılında zekâtı erteleyerek o yıl memurları tahsilâta göndermedi. Ertesi yıl, Allah yağmurlar verip kuraklığı ortadan kaldırınca, memurlarını bâdiyeye göndererek onlardan iki mislini (iki yılın zekâtını) almalarını, bir mislini onlar arasında taksim edip bir mislini de (beytülmale teslim etmek üzere) kendisine getirmelerini emretti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Talha b. Muhammed anlattı. O Havşeb b. Bişr el-Fezârî'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Kuraklık yılının mallarımızı azalttığı sene, zekât malı olarak hatırda tutulamayacak miktarda birçok şeyler kaldığını gördüm. Ömer o yılda zekât memurlarını göndermedi. Ertesi yıl, iki yılın zekâtlarını bir arada

almalarını, bu zekâtı ikiye bölüp yarısını oradaki fakirlere taksim etmelerini, kalan yarısını ise, beytülmale konulmak üzere kendisine getirmelerini emretti. Zekât memuru, Benî Fezâre kabilesinin tümünde, ancak altmış pay bulabildi. Bu altmış paydan otuzu taksim edildi. Kalan otuz pay da kendisine getirildi. Ömer, zekât memurlarını gönderir ve onlara fakir insanlar nerede olurlarsa olsunlar, onlara gidip zekât malından vermelerini emrederdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Süfyân b. Uyeyne anlattı. O İbn Ebû Necîh'ten, o da Kerdem'den rivayet ederek;

Ömer'in kuraklık yılında, sadaka memurlarını göndererek onların her birisine; "Yılın kendilerine sadece bir koyun ve bir deve bıraktığı kimselere zekât malından ver. İki koyun ve iki devesi olana ise bir şey verme!" dediğini anlattı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana el-Hakem b. es-Salt anlattı; dedi ki: Ben Yezîd b. Şerîk el-Fezârî'den şöyle dediğini duydum:

Ben, Ömer döneminde hayvan otlatıyordum, birilerine; "(Zekât toplamak üzere) Size kim gönderildi?" diye sordum. O da; "Bize, her yıl Mesleme b. Muhalled gönderilir, o da zenginlerimizden sadaka (zekât) alarak, fakirlerimize dağıtırdı." dedi.

Kabîsa b. Ukbe, bize haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. Yine bize Ubeydullah, b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. Yine bize Yahya b. Abbâd ile Ârim b. el-Fadl haber verdiler. Yine bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne haber verdi. Bütün raviler, Âsım b. Ebü'n-Nücûd'dan, o da Zir b. Hubeyş'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer b. Hattâb'ın *Medine* halkının arasına cildinin rengi solmuş, uzun boylu, sallana sallana yürüyen, saçları dökük, boynuna bir *Katar* abası dolamış bir şekilde çıktığını, halkın arasında yalın ayak yürümesine rağmen bir bineğe binmiş gibi, halktan yüksek bir şekilde yürürken, onun şöyle söylemekte olduğunu gördüm: "Ey Allah'ın kulları! Hicret edin ama hicret etmiş gibi gözükmeyin! Tavşandan da sakının! Sizden biriniz ona bir sopa fırlatarak veya ona bir taş atarak onu öldürüp de, onun etinin yenilebileceğini iddia etmesin! Onu, sizin için sivri uçlu bir kamış, mızrak veya bir ok, temiz hale getirsin! (Böyle bir yöntemle avlamak, onu helâl hale getirir.)"

Yahya b. Abbâd, dedi ki: Hammâd b. Zeyd şöyle dedi: Ömer'in; "Hicret edin de hicret etmiş gibi gözükmeyin." sözü, Âsım'a sorulduğunda; "Gerçek muhacirler olun da, muhacir değilken kendinizi muhacirlere benzetmeyin (yapmacık muhacir olmayın!) anlamındadır." dedi."

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Bu hadis bizce bilinen bir hadis değildir. Zira Ömer, esmerdi, ancak o (yukarıda adı geçen ravî), onu kıtlık senesinde gördüğünden, o senede Ömer'in rengi, sadece zeytinyağını hep katık olarak kullandığından dolayı değişmişti."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Yezîd el-Hüzelî anlattı. O da İyâd b. Halîfe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer'i kıtlık yılında gördüğümde, daha önce rengi açık iken esmerleşmişti. Bunun nedeni birilerine sorulduğunda; "O, bir Arap erkeği olup tereyağı yer ve süt içerdi. Ancak halk kıtlıkla karşı karşıya gelince, yıl boyunca onları [tereyağı ile sütü] kendisine yasakladı. Bu nedenle çoğu kez aç kaldığından rengi değişti" diye karşılık verilirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. İmrân b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekir haber verdi. O Âsım b. Ubeydullah'tan, o Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan rivayet ederek onun şöyle dediğini haber verdi:

"Ben Ömer'i; açık tenli pembe yüzlü, uzun boylu, dökük saçlı olarak gördüm."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şuayb b. Talha, babasından, o da el-Kasım b. Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, İbn Ömer'in Ömer'i tarif ederken şöyle dediğini duydum: "O, teni kırmızıya çalan, uzun boylu, dökük beyaz saçlı bir adamdı."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. İmrân, Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekir, Âsım b. Ubeydullah'tan, o da Sâlim b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini duydum: "Bizim esmerliğimiz, dayılarım ile Abdullah b. Ömer'in annesi olan Zeyneb bt. Maz'ûn b. Habîb b. Vehb b. Cumah tarafından gelmektedir." İbn Ömer dedi ki: "Dayı da, insanın, kendisine en çok çektiği yakınıdır. Benim nikâha ilgi duymam, dayılarımdan gelmektedir. Allah rahmet eylesin, babamda o iki özellik

(esmerlik ile kadınlara ilgi duyma) yoktu. O, beyaz tenli olup, şehvetten ziyade çocuk sahibi olmak maksadıyla kadınlarla evlenirdi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hizâm b. Hişâm haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer'i kimlerle beraber gördüysem, muhakkak hepsinden daha uzun boylu olduğunu görürdüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verdi. O, Amr b. Dînâr'dan o da, Ubeyd b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, boy bakımından insanların en uzun boylusu idi.

Bize Ebû Huzeyfe Musa b. Mes'ûd haber verdi; dedi ki: Bize İkrime b. Ammâr haber verdi. O, İyâs b. Seleme b. el-Ekva'dan o da, babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer yumuşak huylu bir adamdı.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl haber verdi dedi ki:

Ben, Ebû Teyyâh'tan, onun el-Hasan'ın meclisinde oturmaktayken şöyle dediğini duydum: Adamın birisi, bir çobana rastlayıp, Ömer'i kast ederek ona; "Sen şu yumuşak-sert adamın Müslüman olduğunu duydun mu?" dedi. Çoban da, "Şu *el-Ukâz* panayırında güreş tutan adam mı?" diye sordu. O da, "Evet!" deyince çoban, "Allah'a yemin ederim ki, o onları ya bol bir hayır veya bol bir şer ile kuşatır." dedi.

Bize Ebû Dâvûd et-Tayâlisî haber verdi. O, Şube'den o, Simâk b. Harb'den o da, Bişr b. Kuheyf'ten şöyle dediğini rivayet etti. Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ebû Dâvûd'un dışında, Mesleme b. Kuheyf de dedi ki:

Ben, Ömer'i iri yarı bir kişi olarak görmüştüm.

Bize Süleyman Ebû Dâvûd et-Tayâlisî haber verdi. O Şube'den, o da Simâk b. Harb'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Hilâl haber verdi; dedi ki:

Ben, Ömer'i, Beni Sedûs'tan birisiymiş gibi cüsseli bir adam olarak gördüm.

Bize Osman b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Simâk'tan, o da –sanırım, kendi kabilesinden Hilâl b. Abdullah denilen- birisinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer çabuktu, yani yürümesinde çabuk idi. Kendisi, "Beni Sedûs" adamlarından birisiymiş gibi esmer bir adamdı. Aynı zamanda ayaklarında bir rahatlık vardı (rahat yürürdü.)

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-İclî, haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verdi. O Osman b. Ebû Süleyman'dan, o da Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im'den şöyle dediğini rivayet etti:

(Belirli bir süre sonra) Ömer'in saçları döküldü. Saç dökülmesi, gittikçe de artış gösterdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O Zeyd b. Eslem'den, o Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o da Eslem'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Ömer'i kızdığı zaman, (ravi kendi bıyıklarına işaret ederek) bunları tutar, biraz ağzına doğru çekerek, "Öf!" derdi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi dedi ki: bize, Mâlik b. Enes, Zeyd b. Eslem'den, o da Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb'a badiyeden (çölden) bir adam gelerek; "Ya Emîrü'l-müminîn, biz, Cahiliyye döneminde memleketimiz üzerinde savaştık, İslâm döneminde ise, onun üzerinde Müslüman olduk. Sonra da memleketimiz bize karşı korunmaktadır" deyince, Ömer, "Öf" diyerek bıyıklarını büktü.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd, haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. Yine bize Abdullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâil haber verdi. Her ikisi beraber Ebû İshâk'tan, o da Ebû Ubeyde'den -Ubeydullah hadisinde "Abdullah'tan" dedi- şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, bir seferinde bir ata bindiğinde dizlerinin üstü açılmıştı da, Necrân halkı, onun baldırında siyah bir ben görmüşlerdi. Bunun üzerine, "Bizi yurdumuzdan çıkaracak kişi olarak, kendi kitabımızda vasfını bulduğumuz adam, işte budur!" dediler.

Bize Yahya b. Sa'îd el-Ümevî haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş haber verdi. O, Adî b. Sâbit el-Ensârî'den o da, Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Biz toplantı yerimizde oturmaktayken, bir adamın atını mahmuzlayarak neredeyse bizi çiğneyecek şekilde süratlice üzerimize geldi. Bundan dolayı endişelenerek ayağa kalktık. Yaklaşınca, bir de baktık ki, bu gelen

kişi Ömer b. el-Hattâb'mış. [Râvî dedi ki:] Bunun üzerine biz, "Ey Emî-rü'l-Müminîn! Arkanızda kim vardı?" dedik. O da, "Niye tuhaf karşıladınız? Kendimi zinde hissederek bir at alıp dörtnala koşturdum." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn ile Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdiler; dediler ki: Bize Humeyd et-Tavîl haber verdi. O, Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, saçlarına kına yakardı.

Bize Abdullah b. en-Nümeyr haber verdi. O, Ubeydullah b. Ömer'in söylediğini rivayet etti. Yine bize Hâlid b. Mahled el-Becelî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer haber verdi. [Son ravilerin] hepsi Humeyd et-Tavîlden, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, başına kına yakararak saçlarını düzeltirdi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O, Sâbit'ten o da, Enes'ten;

"Ömer, kına yakardı" dediğini rivayet etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Ebû Bekir haber verdi; dedi ki:

Ömer sakallarını sarıya boyar, başına da kına yakardı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O da İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Enes b. Mâlik dedi ki: "Ben Ömer b. el-Hattâb'ın, Emîrü'l-müminîn iken, *el-Cemre*'de şeytan taşladığı sırada elbisesinin iki omuzu arasında, üst üste gelmiş bir şekilde, üç yamayla yamalamış olduğunu gördüm."

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer haber verdi. O İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha'dan, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer b. Hattâb'ın, vali (Halife) iken, *Cemretü'l-Akabe*'de şeytan taşladığı sırada sırtındaki izarın bir deri parçasıyla yamalanmış olduğunu gördüm.

Bize Şebâbe b. Sevvâr haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre haber verdi. O Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

"Ömer b. Hattâb'ın elbisesinin iki omuzu arasında üç yama vardı" dediğini haber verdi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Muğîre; Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb'ın gömleğinin iki omuzunun arasında dört yamanın bulunduğunu gördüm.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Biz, Ömer b. el-Hattâb'ın yanındayken, üzerinde dört yerden yamalanmış bir gömlek bulunmaktaydı. O, bu sırada ***"vefâkiheten ve ebben"***[514] (وَفَاكِهَةً وَأَبًّا) ***"Sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için ondan (yerden) daneler, üzümler, yoncalar, zeytinler, hurmalar, birbirine karışmış bahçeler, meyveler ve otlaklar bitirdik"*** ayetini okudu, daha sonra "ebben" (أَبًّا) kelimesinin ne demek olduğunu sordu. Sonra, "[Bilmiyorum demek], bir yapmacıktır. Sen "ebben (أَبًّا)'in " ne demek olduğunu nasıl anlayamazsın?" dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî haber verdi. O, Sa'îd el-Cerîrî'den o da, Ebû Osman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Bana, *Cemre*'de şeytan taşlarken Ömer'i gören birisi, onun sırtında bir deri parçasıyla yamalı Katarî bir izarın bulunduğunu haber verdi.

Bize Esbât b. Muhammed haber verdi. O Hâlid b. Ebû Kerîme'den, o da Ebû Mihsan et-Tâî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Emîrü'l-müminîn iken namaz kıldığı sırada, sırtındaki izarında bulunan bazı yamaların, deri parçasından ibaret olduğu görülmüştür."

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi. O da Ebû Osman en-Nehdî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer b. el-Hattâb'm izarınm deri parçasıyla yamalanmış olduğunu gördüm.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi. O da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

[514] Abese 80/31.

Ben, Ömer b. Hattâb'ın gömleğinin omuzlardan aşağısının, birkaç parçayla yamalanmış olduğunu gördüm.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Mehdî b. Meymûn haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd el-Cerîrî haber verdi. O, Ebû Osman en-Nehdî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer b. el-Hattâb'ın, *Kâbe*'yi tavaf ederken sırtındaki izarmın üzerinde, on iki adet yamanın bulunduğunu, bunlardan bir tanesinin ise, kırmızı renkli bir deri parçasından ibaret olduğunu gördüm.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne haber verdi. O, Ebû Bişr'den o, Atâ'dan o da, Ubeyd b. Umeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer'i şeytan taşlarken üzerindeki izarmın kalçası hizasındaki yerden yamalı olduğunu gördüm.

Bize Ömer b. Hafs haber verdi. O Mâlik b. Dînâr'dan, o da el-Hasan'dan şunu rivayet etti:

"Ömer b. el-Hattâb Emîrü'l-müminîn iken, izarında bazıları deri parçasından olan on iki yama vardı."

Bize Vekî b. el- Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş haber verdi. O, İbrahim et-Teymî'den o da, Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer b. el-Hattâb'm yaralandığı gün, üzerinde sarı bir izarın bulunduğunu gördüm.

Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O, İsmail b. Ebû Hâlid'ten o da, Ebü'l-Eşheb'den şunu rivayet etti:

Nebi (sas), Ömer'in üzerinde bir gömlek görüp, *"Gömleğin yeni midir, yoksa giyilmiş midir?"* diye sorduğunda, Ömer; "Hayır o, giyilmiştir" dedi. Bunun üzerine, Resûlullah (sas), kendisine; *"Yenisini giy ve hamd ederek yaşa! Şehit olarak da vefat et! Allah sana dünya ve ahiret hayatının göz aydınlığını versin!"* buyurdu.

Bize Abdullah b. İdrîs haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Eşheb haber verdi. O Müzeyne kabilesinden bir adamdan şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), Ömer'in üzerinde bir elbise görüp, *"Bu elbisen yeni midir, yoksa yıkanmış mıdır?"* diye sordu. Ömer'in de; "Ya Resûlullah o, yıkanmıştır." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Ya Ömer! Yenisini giy,*

hamd ederek yaşa, şehit olarak vefat et, Allah dünya ve ahirette sana göz aydınlığı versin!" buyurdu.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O Ebû Sa'd el-Bakkâl Sa'îd b. el-Merzübân'dan, o da Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, yün dokumalı siyah bir cübbe içinde, bize imamlık yaptı.

Bize Muhammed b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş haber verdi. O, İbrahim et-Temîmî'den o da, Amr b. el-Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer hançerlendiği zaman, üzerindeki sarı bir sargıyı yarasının üzerine koymuş olarak; (وَكَانَ أَمْرُ اللهِ قَدَرًا مَقْدُورًا) *"Allah'ın emri, takdir edilmiş bir **kader oldu.**"*[515] diyordu.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Selâm b. Miskîn haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Ebû Cemîle el-Ensârî haber verdi; dedi ki:

Ömer, bir Cuma vakti gecikmiş olarak hutbeye çıktıktan sonra, halktan özür dileyerek dedi ki: "Bundan başka bir gömleğim bulunmadığı için bu gömleğim(in kurumasını beklemem), beni geciktirdi." Kendisine sünbülânî[516] bir gömlek diktirilmiş olup kol ağzı, el bileklerini geçmemekteydi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O da Büdeyl b. Meysere'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, bir gün üzerinde sünbülânî bir gömlek olduğu halde Cuma hutbesine çıkarken, "Bu gömleğim beni [zamanında Cuma namazına gelmekten] engelledi." diyerek halktan özür diliyordu. Gömleğinin kol ağzını çekip tekrar bıraktığında, parmak uçlarına kadar geliyordu.

Bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân el-Nehdî, haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Ziyâd el-Hilâlî haber verdi. O el-Esved b. Kays'tan, o da Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana, şöyle şöyle tarif edilen bir köyün dihkânı[517] olan Yennâk b. Selmân haber verdi; dedi ki:

[515] Ahzâb 33/38.

[516] Sünbülânî, uzun ve geniş elbise anlamına gelmektedir. (M).

[517] Dihkan; Farsça kökenli Arapçalaşmış bir kelimedir. Sasanilerde köy ağası. Dihkanlar, İslâm hâkimiyeti döneminde de kırsal bölgelerde eskiden nahiye müdürleri, günümüzde de muhtarlar gibi devletle ahali arasındaki ilişkilerde görev üstlenen, devlet başkanları tarafından atanan memurlar olarak görev icra ederlerdi. Nitekim Ömer (r.a) de en-Numan b. Adiyy'i Basra arazilerinden olan Meysan bölgesine Dihkan olarak atadıktan sonra, bir ara kendisinin, kadın

Ömer bana uğrayarak gömleğini uzatıp; "Bunu çövenle [518]yıkatır mısın?" dedi. Ben de iki çeşit Katar kumaşına yönelerek onlardan birer gömleklik iki parça kesip diktirdikten sonra getirerek, kendisine; "Bunu giyin! Zira bu daha güzel ve daha yumuşaktır." dedim. O da, "Bu senin kendi malından mıdır?" diye sorunca; ben de, "Evet! Kendi malımdandır." dedim. "Buna zimmetten herhangi bir şey karışmış mıdır?" diye sorunca "Dikiminden başka bir şey karışmamıştır." dedim. Bunu üzerine, "Al bunu benden uzaklaştır ve kendi gömleğimi getir!" dedi." [Râvî dedi ki:] "O, böylece çövenden yemyeşil hale gelen kendi gömleğini giydi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd anlattı. O, babasından o da, dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer Halifeyken, üzerinde, üst üste gelmiş dört yamalı bir izar vardı ki, ondan başka da bir izarının bulunduğunu bilmiyorum.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İsmail, yani Hâtem b. İsmail haber verdi. O, Ubeydullah b. Velîd'den o, el-Avvâm b. Cüveyriye'den o da, Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer'in sırtında, üzerinde on dört yamanın bulunduğu bir izarın bulunduğunu, bunlardan bazılarının da deri parçasından ibaret olduğunu, sırtında ne bir gömleği, ne de kaba dokunmuş bir abası olmaksızın, beraberinde bir kırbaç olduğu halde *Medine* çarşısında yürümekte olduğunu gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hizâm b. Hişâm haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer göbeğinin üstüne gelecek kadar bir izara bürünürdü.

Bize Süleyman b. Dâvûd Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bana Âmir b. Ubeyde el-Bâhilî haber verdi; dedi ki:

---

ve içkiyi konu alan bir şiir dizerek okuduğunu duyması üzerine onu bu görevden azletmiştir. Bkz. Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, et-Tab'atü's-Saniye. *Mısır*: [Şeriketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Babî], 1955, II, 266. (M).

[518] Eskiden kendisinden soda elde edilerek çamaşır yıkamada temizlik malzemesi olarak kullanılan geniş yapraklı bir bitki adıdır. Bkz. Muhammed Revvas el-Kal'acî, *Mu'cemü Lüğati'l-Fukahâ*, c. I, s. 70. (M).

Enes'e ipek giyimini sordum. O da; "Allah Teâlâ keşke onu yaratmasaydı. Ömer ve oğlu dışında, Resûlullah'ın arkadaşlarından onu giymeyen kalmamıştı" dedi.

Bize Ma'n b. İsa ile Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdiler; dediler ki: Bize Süleyman b. Bilâl haber verdi. O, Ca'fer b. Muhammed'den o da, babasından şunu nakletti:

Ömer b. el-Hattâb, yüzüğünü sol elinin parmağına takardı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Amr b. Abdullah haber verdi. O, Muhâcir Ebü'l-Hasan'dan o, Amr b. el-Meymûn'dan o da, Ömer b. el-Hattâb'dan onun yaptığı duasında;

"Allah'ım! Beni iyi kimselerle beraber vefat ettir! Beni, şerir kimselerin arasında bırakma! Beni Cehennem azabından koru ve hayırlı kimselerin topluluğuna eriştir!" dediğini rivayet etti.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi. O Hişâm b. Sa'd'dan, o da Zeyd b. Eslem'den, o babasından, o da Peygamber'in eşi Hafsa'dan babasının şöyle dediğini duyduğunu rivayet etti:

"Allah'ım! Bana senin yolunda öldürülmeyi ve Peygamber'inin memleketinde vefat etmeyi nasip eyle!" Hafsa dedi ki: "Bu nerede olabilir?" dedim. Ömer de, "Allah nerede dilerse orada olur." dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O da Zeyd b. Eslem'den Ömer b. el-Hattâb'ın dua ederken şöyle dediğini rivayet etti:

"Allah'ım! Yolunda şehit olmayı ve Peygamber'inin (sas) memleketinde vefat etmeyi nasip eyle!"

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr haber verdi. O Abdülmelik b. Umeyr'den, o Ebû Bürde'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Avf b. Mâlik, bir rüya görür ve der ki; "Halkın bir araya toplandığı bir sırada, bir de baktım ki, insanlardan üç zirâ' kadar daha uzun bir adam göründü. Bu adamın kim olduğunu sordum. Birisi onun Ömer b. el-Hattâb olduğunu söyledi. 'Bu adam insanlardan nasıl bu kadar yüksek gözükebilir?' dedim, Adam; 'Onda üç özellik vardır: O, Allah hakkında, kınayıcıların kınamasından korkmaz. Bir şehidin ardından, şehit olmayı arzulayan bir şehit (olacak) ve bir Halifenin ardından tayin edilmiş bir halife olacak.'

dedi." Bunun üzerine Avf, Ebû Bekir'e gelerek bu durumu kendisine anlatınca, Ebû Bekir de, Ömer'i çağırtarak onu müjdeleyerek Avf'a, "Haydi rüyanı anlat!" der. Avf rüyasını anlatırken sıra "O, halifenin ardından tayin edilmiş bir halife olacak." kısmına gelince, Ömer onu azarlayarak susturur. Daha sonra Ömer *Şam*'a vali olarak gittiğinde Cuma hutbesini irat ettiği sırada Avf kendisine gözükünce onu yanına çağırır. O da onun yanına minbere çıkınca, "Haydi rüyanı anlat!" der. O da rüyasını orada anlatınca, Ömer dedi ki: "Allah konusunda kınayıcıların kınamasından korkmayacağım konusunda; Allah'tan, öyleleri arasında olmayı temenni ederim; ama 'O, bir halifeden sonra tayin edilmiş bir halifedir.' meselesine gelince, Ben şu anda [vali olarak] görevlendirilmiş bulunmaktayım Allah'ın, uhdeme vermiş olduğu yöneticilik konusunda, bana yardımcı olmasını dilerim.[519] 'Şehitten sonra, şehit olmayı isteyen bir şehit olacak' konusuna gelince de, Ben, Cezîretü'l-Arab'ın iki dağı arasında bulunup, çevremdeki insanlarla savaşacak değilim (o halde nerede şehit olacağım?)." Ömer ardından, "Yazıklar olsun bana, yazıklar olsun! Allah diledikten sonra, nerede olursa onu bana nasip edebilir." dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O Abdullah b. Dînâr'dan, o da Ömer b. el-Hattâb'ın mevlası Sa'd el-Cârî'den şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Ali b. Ebû Tâlib'in kızı ve kendisinin eşi olan Ümmü Külsûm'un ağladığını görünce, yanına çağırarak ona; "Niçin ağlıyorsun?" dedi. O da, "(Ka'bü'l-Ahbar'ı kast ederek) Ya Emîrü'l-Müminîn, şu Yahudi,[520] senin Cehennem kapılarından bir kapının üzerinde bulunacağını söylemektedir." dedi. Ömer de, "Maşallah! Dilerim ki, Rabb'im beni mut-

[519] Ömer [r.a] bu ifadesiyle, Avf'ın kendisiyle ilgili olarak rüyasında görmüş olduğu, "O, bir halife'den sonra tayin edilecek bir halifedir" kısmını, kendisinin Hz. Ebû Bekir'in valisi olarak *Şam*'a gönderilmiş olmasıyla yorumlamış olduğu anlaşılmaktadır. Zira kendisi vali olarak o anda Hz. Ebû Bekir'in *Şam*'daki bir halifesiydi. (M).

[520] Ümm-ü Külsum [r.a.ha] bu ifadesiyle, Kâ'b'ın İslâm'dan önceki dinî durumunu kast etmiş veya Kâ'b'ın Müslüman olduğundan haberi olmamış olabilir. Çünkü Kâ'b, Hz. Ömer döneminde Müslüman olmuştur. Başka bir rivayete göre de, Kâ'b Hz. Peygamber döneminde Müslüman olduğu halde Ömer [r.a] döneminde hicret etmiştir. Bkz. Muhammed b. Mükrim b. Ali Ebü'l-Fadl Cemalü'd-Din İbn Manzûr, *Muhtasar-ü Tarih-i Dimaşk,* et-Tab'atü'l-Ûlâ. Thk: Ruhiyyetü'n-Nehhas, Dimaşk: [Darü'l-Fikr Li't-Tiba'ah], c. XXI: 183, 1984. (M).

lu bir kişi olarak yaratmıştır." dedikten sonra, Ka'b'ı yanına çağırttı. Ka'b, Ömer'in yanına geldiğinde; "Ya Emîrü'l-Müminîn! Benim hakkımda acele etme, Nefisimin kudret elinde olduğu Allah'a yemin ederim ki, sen Zilhicce ayı çıkmadan, Cennete gireceksin" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Bu ne demektir? Bir seferinde Cehennemde, bir seferinde de Cennette oluyorum?" dedi. Ka'b, "Ya Emîrü'l-Müminîn! Nefsimin kudret elinde olduğu Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın Kitab'ında[521] senin Cehennem kapılarının birinde durarak insanları oraya düşmekten engellediğini gördük. Sen öldükten sonra ise, onlar kıyamet gününe kadar hep Cehenneme atılacaklardır." dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Sâbit el-Bünânî'den, o Enes b. Mâlik'ten, o da Ebû Musa el-Eş'arî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben rüyada, kendimi birçok caddenin başında gördüm. Bunlardan bir tanesi hariç, diğerleri gözümün önünden kayboldu gitti. Daha sonra o tek yolu takip ederek dağın tepesine kadar çıktım. Bir de baktım ki, Resûlullah o dağın tepesinde durmakta, yanında da Ebû Bekir bulunduğu halde, Ömer'e işaret ederek onun gelmesini istemektedir. Uyandığımda, kendi kendime, "***İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn***! Vallahi Emîrü'l-Müminîn vefat etmiştir" dedim. [Enes] dedi ki: Kendisine; "Bu rüyanı Ömer'e yazmayacak mısın?" diye sordum, o da; "Onun ölüm haberini kendisine duyuracak değilim" dedi.

Bana Hişâm b. Abdülmelik Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber vedi, dedi ki: Bize Ebû Avâne haber verdi. Yine bize Abdurrahman b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Amr haber verdi. Hepsi Abdülmelik b. Umeyr'den, o Rib'î b. Hirâş'tan, o da Huzeyfe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, *Arafat*'ta Ömer b. el-Hattâb'ın yanında vakfe yapmaktayken, benim bineğim onun bineğinin hemen yanı başında, dizlerim de onun

[521] Kâ'bü'l-Ahbar, Müslüman olmadan önce ehl-i kitap olarak Yahudi olduğundan, burada ifade ettiği "Allah'ın kitabı" tabiriyle Tevrat'ı kast etmiştir. Böylece Kâ'b, Hz. Peygamberle birlikte ashâbının vasıflarının da Tevrat ve İncil'de geçtiğini bildiren ayetlerden birisi olan Fetih Suresinin 29. ayetini, somut bir delil ile ispatlamış oldu. Geniş bilgi için bkz. Abdü's-Selâm b. Muhsin Al-ü İsa, *Dirasetü'n-Nakdiyyeh fi Şahsiyeti Ömer b. el-Hattab ve Siyasetihi'l-İdariyyeh,* et-Tab'atül-Ûlâ. el-Medinetü'l-Münevvre [İmadetü bahsi'l-ilmî bi'l-Cami'ati'l-İslamiyye], c. II: 1130, 2002. (M).

dizlerine değmekteydi. Biz, bu arada *Arafat*'tan inmek için güneşin batmasını bekliyorduk. Bu sırada Ömer insanların tekbir ve dualarını işitip, bu davranışlarından hoşlanınca bana; "Ya Huzeyfe! Bu durumun insanlar için ne kadar devam edeceğini düşünüyorsun?" dedi. Ben de, "Fitnenin üzerinde kapalı bir kapı vardır. Bu kapı kırıldığında veya açıldığında fitne o kapıdan dışarı çıkacaktır." dedim. Bunun üzerine irkilerek, "O kapı nedir, kapının kırılması veya açılması ne demektir?" dedi. Ben de, "Adamın biri öldürülecek veya vefat edecektir." dedim. Sonra, "Ya Huzeyfe, benden sonra kavminin kimi yönetime getireceğini tahmin ediyorsun?" dedi. Ben de, "İnsanların, işlerini Osman b. Affân'a havale edeceklerini tahmin ediyorum." dedim."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Mücemmi el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana İbn Şihâb, Muhammed b. Cübeyr'in kendisine, Cübeyr b. Mut'im'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb aramızda *Arafat* dağında vakfe yapmaktayken birilerinin; "Ya Halife! Ya Halife!" diye bağırdığını duydu. Onu başka bir adam da duyunca kızarak kendisine, "Ne oluyor sana? Allah senin damağını (çeneni) söksün!" dedi. Bu sırada adama yönelip ona bağırarak, "Ona öyle sövme (beddua etme)!" dedim. Cübeyr b. Mut'im dedi ki: "Ertesi gün Ömer ile beraber *Cemre*'de şeytan taşlarken, sıçrayan bazı çakıllar Ömer'in başına isabet ederek onun kafasını yarıp kanamasına neden oldu. Bu sırada dağda bir adamın, "*Kâbe*'nin Rabbine yemin olsun ki! Ömer'in bu yıldan başka, artık bu yerde asla durmayacağı bana anlatıldı." dediğini duydum. Cübeyr b. Mut'im, "Ben, dikkatle bakınca bu adamın, dün yüksek sesle bizi çağıran adam olduğunu anladım. Bu da benim zoruma gitti." dedi.

İbn Şihâb dedi ki: Bana İbrahim b. Abdurrahman b. Ebû Rebî'a, annesi olan Ümmü Külsûm bt. Ebû Bekir'in Âişe'den bahsederken onun, şöyle dediğini haber verdi:

Ömer, Müminlerin anneleriyle son haccını ifa ederken *Arafat*'tan indiğimizde, ben *el-Muhassab* [522]denilen yere uğradığım. Bu sırada bineğinin sırtında olan bir adamın, "Emîrü'l-Müminîn Ömer, işte buradaydı. Nere-

[522] El-Muhassab, *Mekke*'ye yakın Resulullah'ın (sas) konakladığı ve şeytan taşlamak üzere çakıl topladığı yerin adıdır. Ancak Resulullah (sas) buradan çakıl toplamayı sünnet kılmamıştır.

deydi?" diye sorduğunu, bir başka adamın ise; "Emîrü'l-Müminîn Ömer işte buradaydı!" diyerek devesini ıhlayarak yüksek sesle şu şiirini dile getirdiğini duydum:

İmam olarak sana selâm olsun!

Sen, parçalanmış olan şu yeryüzünde Allah'ın kudret eli olarak ne mübareksin!

Kim, koşarak veya bir deve kuşunun iki kanadı arasına binerek...

Senin dün öne sürdüğün şeylere ulaşmak isterse, o, geride bırakılmış olur.

Sen, birçok işleri gerçekleştirdiğin gibi...

Meydana gelecek belâları da henüz patlamadan, onları tomurcuklarında bırakıverdin.

Bunları söyleyen bu binekli adam, yerinden hiç hareket etmedi ve onun kim olduğu da anlaşılamadı. Biz bu kişiden bahsederken, onun cinlerden birisi olabileceğini söylerdik. [Râvî] dedi ki: "Ömer bu haccından döndükten sonra hançerlenerek öldürüldü."

Bize Muhammed b. Ömer anlattı; dedi ki: Bana Ma'mer ve Muhammed b. Ubeydullah anlattılar. Onlar ez-Zührîden, o Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im'den, o da babasından bu hadisin benzerini anlattı; dedi ki:

Arafat'ta, "Ya Halife! Allah müstahakını versin! Emîrü'l-Müminîn bu yıldan sonra, burada asla bulunamayacaktır." diyen ve Cemre'de, "Emîrü'l-Müminîn'in bu yıl öldürüleceği bana anlatıldı." diyen kişi, Lihb kabilesinin el-Ezd kolundan olan kâhin bir adamdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd anlattı. O da Musa b. Ukbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Âişe, "İmam olarak sana selâm olsun!" beytiyle başlayan beyitlerinin sahibi kimdir?" diye sorduğunda, onun Müzerrid b. Dırâr olduğunu söylediler. Âişe dedi ki: "Ben, daha sonra Müzerrid'e uğrayarak durumu kendisine sorunca, o yıl Hac mevsiminde orada bulunmadığına dair Allah'a yemin etti."

Dileyen buradan, dileyen başka yerden de çakıl toplayabilir. Bkz. el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Lüğa*, c. IV, s. 153. (M).

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd b. Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şunu rivayet etti:

Ömer, Mina'dan indiğinde, devesini *el-Ebtah'*[523]da ıhlayarak orada Bathâ'nın toprağından bir küme yaptı. Daha sonra, elbisesinin bir tarafını o kümenin üzerine örterek sırtüstü uzanıp kafasını bu kümenin üzerine koydu ve ellerini semaya kaldırarak şöyle dua etti: "Allah'ım! Yaşım ilerledi, gücüm zayıfladı, tebaam da bir çok yerlere yayıldı. (Adaletten) bir şey kaybetmeden ve onda ifrata da kaçmadan beni katına al!"

Daha sonra *Medine*'ye gelince de halka hitap ederek, "Ey İnsanlar! Sizlere bazı şeyler farz, bazı şeyler de sünnet kılındı ve siz açık hükümler üzerine bırakıldınız." Sonra sağ elini, sol eline çarparak, "Ancak sağdan, soldan insanlar tarafından saptırılmanızdan korkulur. Sakın ha! Recm ayetinden dolayı ve 'Biz Allah'ın Kitabı'nda iki çeşit had uygulamakla emrolunmadık.' diyerek helâk olmayasınız. Ben Resûlullah'ın recmettiğini gördüğüm gibi, kendisinden sonra biz de recmettik. Allah'a yemin ederim ki, insanlar 'Ömer Allah'ın kitabında yenilik çıkarıyor.' demeselerdi, ben recm ayetini Mushaf'a yazdırırdım. Çünkü biz, "Yaşlı erkek ve yaşlı kadın zina ettiklerinde, onları muhakkak recmediniz!" اذا زنيا فارجموهما البتة والشيخة الشيخ ayetini [524]Resulullah (sas) döneminde okurduk." dedi. [Sa'îd dedi ki:] Bunun ardından Zilhicce ayı sona erince, Ömer hançerlendi.

---

[523] el-Ebtah, dere sularının ince kum ve toprağı yığdğı, içinde taş ve çakılın bulunmadığı düz araziye, geniş vadiye verilen addır. Bu nedenle *Mekke*'nin yakınında bulunan bu geniş vadiye de bu isim verilmiştir. Bkz. el-Kazvinî, *Makâyisü'l-Luğa*, c. I, s. 260. (M).

[524] Hz. Ömer'in bu sözlerinden, "اذا زنيا فارجموهما البتة والشيخة الشيخ" (Yaşlı erkek ve yaşlı kadın zina ettiklerinde, onları muhakkak recmediniz!) şeklindeki ifadeyi ayet olarak kabul ettiği ve bunu, Hz. Peygamber zamanında diğer arkadaşlarıyla beraber ayet olarak okuduklarını söylediği anlaşılmaktadır. Bazı âlimler Hz. Ömer'in dile getirdiği bu ifadeyi nasih-mensuh konusunda mütalaa ederek onu hükmü sabit, lafzı mensuh ayetler kapsamına alırken, bazıları da onu Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'den duyduğu bir hadis olarak mütalaa etmişlerdir. Onun konuyla ilgili sözleri arasında geçen "Biz bunu Hz. Peygamber döneminde de okurduk." deyişini de Kur'ân okuması olarak değil, sünnet okuması olarak değerlendirmişlerdir. Bu grup, Hz. Ömer'in "Şayet halk, 'Ömer Kur'ân'a ilave yaptı' demesinden korkmasaydım, bunu mushafa yazardım." sözünü delil olarak getirererk sahâbe kamuoyunda bu ifadenin Kur'ân ayeti olarak yazılı olmadığını belirtmişlerdir. Birinci grup ise aynı sözü, bunun sahâbe kamuoyunca lafzı mensuh hükmü sabit bir ayet olarak bilinmesine delil getirmişlerdir. Böylece, lafzı mensuh bir ayetin tekrar mushafa yazılmasının bir ziyadelik olacağını kabul etmişlerdir. Her iki durum da, Hz. Ömer'in "Recim ayeti olarak" dile getirdiği ifadenin,

Bize Amr b. el-Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Eşheb haber verdi; dedi ki: Ben el-Hasan'ın şöyle dediğini duydum:

Ömer b. el-Hattâb, "Allah'ım! Yaşım ilerledi, kemiklerim inceldi, raiyetimin [halkımın] dağılmasından endişe etmeye başladım. Henüz daha aciz duruma düşmeden ve kınanmadan beni Kendi katına al!" dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Yusuf b. Sa'd b. Affân haber verdi. O Osman b. Ebü'l-Âs'tan, o da Ömer b. el-Hattâb'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Allah'ım! Yaşım ilerledi, kemiklerim inceldi ve tebaamın dağılmasından endişe ediyorum. Henüz aciz duruma düşmeden ve kınanmadan beni Kendi katına al!"

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk el-Medenî haber verdi. O Hişâm b. Sa'd'dan, o da Sa'îd b. Ebû Hilâl'den, Ömer b. el-Hattâb'ın Cuma hutbesinde Allah'a hamd ve O'na layıkı veçhiyle sena ettikten sonra şöyle dediğinin kendisine ulaştığını rivayet etti:

"Ey insanlar! Bir rüya gördüm, ecelimin yaklaşmasından başka bir şeye yorumlayamıyorum. Gördüm ki, kırmızı bir horoz beni iki sefer gagaladı. Ben bu rüyamı Esmâ bt. Umeys'e anlattım. O da bir yabancının veya Acemlerden (Arap olmayanlardan) birisinin beni öldüreceğini anlattı."

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O Eyyûb'dan, o da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer dedi ki: "Ben rüyada bir horozun beni iki sefer gagaladığını gördüm. Kendi kendime dedim ki: 'Herhalde Allah bana şehadet mertebesine nasip edecek. Bir yabancı veya Acemlerden biri beni öldürücek.'"

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya haber verdi. Yine bize Amr b. Heysem Ebû Katan haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Ebû Abdullah ed-Destevâî, haber verdi. Yine bize Şebâbe b. Sevvâr el-Fezârî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be b. el-Haccâc haber verdi. [Son ravilerin]

Hz. Ebu Bekir döneminde tek mushafta bir araya getirilen Kur'ân ayetleri arasında mevcut olmadığını göstermektedir. Bkz. en-Nahhas, *en-Nasihu ve'l-Mensuh*, c. I, s. 61; ez-Zerkeşî, *el-Bürhan fi Ulûmi'l-Kur'ân*, c. II, s. 35.

Bu durum itibariyle Hz. Ömer, Hz. Ebu Bekir döneminde Zeyd b. Sabit başkanlığında oluşturulan Kur'ân ayetlerini bir araya getirmekle görevli komisyona bu ifadeyi Kur'ân ayeti olarak takdim ettiğinde, bunun ayet olarak yanında yazılı bulunduğu sahâbeden iki kişiyi şahit getiremediğinden, komisyon bu ifadenin ayet olarak yazılmasını uygun görmemiştir. (M).

hepsi Katâde'den, o da Sâlim b. Ebü'l-Ca'd'dan, o da Ma'dân b. Ebû Talha el-Ya'merîden'den şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, Cuma günü halka hitap ederek Allah'ın Peygamberini ve Ebû Bekir'i andıktan sonra dedi ki: "Rüyada bir horozun beni gagaladığını gördüm. Ben de bunu ecelimin yaklaştığından başka bir şeye yorumlayamıyorum. Bazı insanlar bana, 'Kendinden sonra birini halife bırak.' diye nasihat etmektedirler. Allah ise, dinini ve hilafetini zayi edecek değildir. Peygamber'ini (sas) Kur'ân ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, şayet başıma erken bir şey gelirse hilafet, Resûlullah'ın vefat edinceye kadar hep kendilerinden razı olduğu şu altı kişinin şurasıyla belirlenmelidir. Biliyorum ki, benden sonra, kendilerini bu elimle İslâm'a zorladığım yolunda eleştiride bulunacak kişilerin olacağını biliyorum. Eğer böyle yaparlarsa onlar, Allah'ın düşmanı olan kâfir ve sapıtmış kişilerdir. Sonra, kendimden sonra, bana göre kelâleden[525] daha önemli bir şey bırakmadım. Kelâle konusu kadar, Resûlullah'a (sas), çok müracaat ettiğim başka bir konu olmadı. Kendisiyle arkadaşlık yaptığım günden itibaren, kelâle konusu kadar, üzerinde önemle durduğu başka bir konu görmedim. O kadar ki, parmağını karnıma dürterek dedi ki: *"Ya Ömer! Senin için Nisâ suresinin sonundaki ayet yeterlidir."* [Ömer dedi ki:] Eğer yaşarsam, kelâle hakkında, Kur'ân'ı okumuş veya okumamış olan kişilerin verdiği hükmü verirdim." Ömer daha sonra, şöyle dua etti: "Allah'ım! Şehirlerin valileri hakkında Seni şahit gösteriyorum ki, ben onları sadece insanlara dinlerini ve Peygamberlerinin sünnetini öğretmek, aralarında adaleti tesis etmek, ganimetlerini paylaştırmak ve kendileri için problem oluşturan şeyleri bana iletmek üzere tayin ettim. Ey insanlar! Siz de, ancak habis (pis, nahoş) bildiğim iki şecereden (bitkiden) yemektesiniz! Bunlardan birisi soğan, diğeri ise sarımsaktır. Ben Resûlullah'ı (sas) Mescit'te herhangi bir adamdan bunların kokusunu duyduğunda, onun elinden tutar ve Mescit'ten çıkartarak *el-Bakî*'e

[525] Vefat ettiğinde baba ve evlat gibi birinci derecede mirasını bırakacağı kimsesi olmayıp, diğer yakınlarının kendisine varis olduğu kimsedir. "Tekellülü'n-Neseb" tabiri bu kelimeden gelmektedir ki, ebeveyn ve evlat gibi nesebinin iki tarafı da kör olan kimse anlamındadır. Bkz. Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe. Ed-Dineverî, *Garîbü'l-Hadîs*, et-Tab'atü'l-Ûlâ. thk. Abdullah el-Cevrî, Bağdad: [Matbaatü'l-Ânî], 1397, I, 226 (M).

gönderdiğini görürdüm. Kim bunları yemek isterse, onları pişirmek suretiyle kokularım muhakkak öldürmelidir!"

Bize Yezîd b. Hârûn, Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be b. el-Haccâc haber verdi. O da Ebû Hamza'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Benî Temîm kabilesinden kendisine Cüveyriye b. Kudâme denilen bir adamdan şöyle dediğini duydum: "Ömer'in vefat ettiği yılda ben de haccetmiştim. *Medine*'ye döndüğünde halka hitap ederek; 'Rüyamda bir horozun beni gagaladığını gördüm.' demişti. Bu Cuma'dan diğer Cuma'ya kadar yaşayamadan hançerlendi. [Râvî] dedi ki: Nebi'nin (sas) arkadaşları yanına geldiler. Ardından *Medine* halkı, *Şam* halkı, daha sonra da *Irak* halkı yanına girdi. Ömer'in yanına en son biz girdik. [Râvî] dedi ki: Yanına gelen her kişi ağlayarak onu övmeye başladı. Ben de yanına girenler arasındaydım. O sırada yarasını bir sargıyla bağlamıştı.

[Râvî] dedi ki: "Biz bu durumda onun vasiyetini sorduk." [Râvî] dedi ki: Bizden başka da vasiyetini soran olmamıştı. O da dedi ki: "Size Allah'ın Kitabı'nı tavsiye ediyorum. Ona bağlı kaldığınız sürece yolunuzu şaşırmazsınız. Size Muhacirleri de tavsiye ediyorum. Zira insanlar, onlara çok veya az değer verebilirler; Ensârı da size tavsiye ediyorum. Zira onlar, İslâm'ın (kendisine sığınmış olduğu) yurdudurlar. Size A'râbîleri[526] de tavsiye ediyorum. Zira onlar, sizin aslınız ve ana maddenizdir." [Şu'be dedi ki:] Bu hadisi bana başka bir zaman anlattığında, ona şunları da ekledi: "Onlar sizin aslınız, maddeniz, kardeşleriniz ve düşmanlarınızın düşmanıdırlar. Size ehl-i zimmeti de tavsiye ediyorum. Zira onlar, Peygamberinizin korumasında olan kimselerdir. Size ailelerinizin rızkını [helâl yoldan temin etmenizi] de tavsiye ederim. Haydi, şimdi kalkabilirsiniz." dedi.

Bize Muhammed b. el-Fudayl b. Gazvân ed-Dabî haber verdi; dedi ki: Bize Husayn b. Abdurrahman haber verdi. O da Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Ömer'in, Huzeyfe ile Osman b. Huneyf'in karşısında durduğu bir sırada yanlarına gittiğimde, onlara şöyle söylemekteydi: "Siz yere, onun kaldıramayacağını yüklemiş olmaktan korkuyorsunuz." dedi. Osman da

[526] "Bedevîler" anlamındadır (E).

dedi ki: "İstersem, tarlama tohumunun iki mislini ekebilirim" dedi. Huzeyfe de, "Tarlam, kendisine yüklediğim şeyi, büyük ve fazla gelecek olsa da kuşatır." dedi. Ömer de şöyle demeye başladı: "Siz ellerinizdekine bakın. Tarlanın kaldıramayacağı bir şey olmasın!" dedikten sonra, şöyle devam etti: "Allah'a yemin ederim ki, eğer O, beni sağ bırakırsa, *Irak*'ın dul kadınlarını hiçbir kimseye muhtaç bırakmayacağım." Ancak aradan dört gece geçmeden yaralandı.

Ömer, her mescide girdiğinde, safların arasına girerek, "Saflarınızı düzgün tutun!" derdi. Eğer halk saflarını düzgün tutmuşsa öne çıkarak, tekbir getirirdi. İşte son defa da öne çıkıp tekbir getirdiği sırada hançerlendi. [Râvî] dedi ki: "Ben, kendisinin, o anda; 'Köpek beni öldürdü' veya 'Köpek beni yedi' şeklinde, ikisinden birisini dediğini duydum. Ancak bunlardan hangisini söylediğini iyi hatırlıyamıyorum."

Ömer'i yaralayan İranlı kâfir, elindeki iki ağızlı bıçakla, sağa, sola koşarak karşısına çıkan herkesi yaraladı. Bu sırada on üç kişiyi yaralamış; bunlardan dokuz kişi vefat etmişti. Sonunda, Müslümanlardan birisi, burnusunu[527] üzerine atarak onu yakaladığında, kaçamayacağını anlayınca intihar etti. [Râvî] dedi ki: O sırada benimle (Ömer'i kastederek) onun arasında, İbn Abbâs'tan başka bir kimse bulunmamaktaydı. İbn Abbâs, Abdurrahmam b. Avf'n elinden tutarak onu öne geçirdi. Böylece onlar, o gün kısa bir sabah namazı kıldılar.

[Râvî] dedi ki: Mescidin diğer taraflarında bulunan kimseler, neler olduğunu bilemediklerinden, Ömer'in sesinin kesildiğini anlayınca, "Sübhanallah, sübhanallah" dediler. [Râvî] dedi ki: Cemaat Mescit'ten dağıldıktan sonra, Ömer'in yanına gelen ilk kişi, İbn Abbâs oldu. Ömer kendisine, "Beni öldürmek isteyenin kim olduğunu araştır!" dedi. O da bir süre dolaşıp geldikten sonra, "O, Muğîre b. Şu'be'nin kölesiymiş. O marangoz olanmış." dedi. Ömer, "Allah onu kahretsin, neden böyle yaptı? Yemin olsun ki, ben kendisine iyilik yapılmasını emretmiştim." dedi. Daha sonra, "Ölümümü, bir Müslümanın eliyle kılmayan Allah'a hamd olsun" dedi. Ardında, İbn Abbâs'a, "Sen ve Baban, bu İranlı kâfirlerin daha çok sayıda *Medine*'ye

[527] Burnus, "bornoz, cübbe" anlamındadır (E).

yerleşmelerini arzuluyordunuz." dedi. İbn Abbâs da, "Nasıl isterseniz öyle yaparız." dedi. Ömer, "Söyleyeceklerinizi söyledikten, namazlarınızı kıldıktan ve haccınızı yaptıktan sonra mı?" diye karşılık verdi. Millet kendisine, "Bu [yaranın] sana bir zararı yoktur." dedi. Daha sonra, biraz nebiz (üzüm suyu) istedi. İçince, nebiz yarasından çıktı. Böylece vefat edeceğini anlayınca, "Ya Abdullah b. Ömer! Üzerimde ne kadar borç olduğuna bir bak!" dedi. O da hesaplayınca, borcunun 86.000 dirhem olduğunu öğrendi. İbn Ömer'e dedi ki: "Ömer ailesinin mal varlığından bu miktar ödenebiliyorsa, ödeyin. Eğer yeterli gelmezse, Benî İbn Adî b. Ka'b'dan[528] isteyin. Eğer onların malları da yeterli gelmezse, Kureyş'e müracaat edin. Başka kimselerden de istemeyin!" dedi. Daha sonra, "Ya Abdullah! Müminlerin annesi Âişe'ye git! Kendisine, "Ömer sana selâm söylüyor, 'Emîrü'l-Müminîn' deme! Çünkü bu gün artık onların emiri değilim. Arkadaşının yanma defnedilmesine müsaade etmenizi istiyor.' de!" dedi. O da Âişe'ye geldiğinde, onun oturmuş, ağlamakta olduğunu gördü. Kendisine selâm verdi ve "Ömer b. el-Hattâb, arkadaşının yanına defnedilmesi için sizden izin istiyor" dedi. Âişe de, "Allah'a yemin olsun ki, orayı kendim için arzulamıştım. Ancak artık Ömer'i kendime tercih ediyorum." dedi. (Abdullah b. Ömer) döndüğünde, "Bu gelen Abdullah b. Ömer'dir." dediler. Bunun üzerine Ömer, "Beni kaldırın!" dedi. Adamın biri, onu kendisine dayandırdıktan sonra, "Ne haber?" dedi. Abdullah b. Ömer, "Âişe, sana izin verdi." dedi. Ömer, "Benim için defnedilecek yer olarak orasından daha önemli bir şey yoktur." dedi. Sonra, "Ya Abdullah b. Ömer! Öldüğüm zaman beni divanımın üzerine kaldır, Aişe'nin kapısında dur ve 'Ömer izin istiyor' de. Eğer izin verirse, beni oraya koy! Yok, eğer izin vermezse, beni Müslümanların kabristamna defnet!" dedi. (Ömer) vefat edince, Müslümanların başına, musibetlerin en büyüğü gelmiş gibi oldu. [Râvî] dedi ki: Âişe izin verdi, o da oraya gömüldü. Allah, Ona rahmet eylesin! Böylece Allah Teâlâ, onu, [vefatında da] Nebî'si (sas) ile Ebû Bekir'e arkadaş yaparak şereflendirdi.

Vefat etmeden kendisine, yerine birisini halife tayin etmesini söylediklerinde, "Resûlullah'ın vefat edinceye kadar kendilerinden razı olduğu şu insanlardan başkasını, kendimden sonra bu işe ehil görmüyorum." diyerek

[528] Kendi kabilesini kastediyor (E).

Ali, Osman, Talha, Zübeyir, Abdurrahman ve Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın adlarım saydı ve dedi ki: "Eğer Sa'd'a isabet ederse, ne âlâ! Değilse, hangisi seçilirse, o bu ödevden dolayı yardım istesin! Çünkü ben Sa'd'ı, acziyetinden veya hıyanetinden dolayı azletmemiştim."

[Râvî] dedi ki: "(Ömer, oğlu) Abdullah'ı da bu heyette sadece kendisine danışılmak üzere görevlendirdi. Konuyla ilgili onun başka bir görevi yoktu." [Râvî] dedi ki: Bu heyet bir araya gelince Abdurrahman, "Durumunuzu üç kişiye havale edin." dedi. Bunun üzerine Zübeyr, tercihini Ali'den; Talha, Osman'dan; Sa'd ise, Abdurrahman'dan yana kullandı. Bu üç kişi de durum kendilerine havale edilince, bir araya gelerek istişarede bulundular. Abdurrahman dedi ki: "Hanginiz durumdan uzak kalır da beni bu işe daha elverişli sayabilir? [her ikiniz de bu işe benden daha elverişlisiniz] Müslümanlar için daha hayırlı ve daha üstün olma yönünden sizi ihmal etmemek, (Allah için) üzerimdeki bir hakkınızdır. Bu durum karşısında Ali ile Osman sustular, Abdurrahman ise, "Siz işi bana havale ediyorsunuz ama ben kendim bu işten çekiliyorum. Yemin ederim ki, ben Müslümanlar için daha üstün ve daha hayırlı olma yönünden sizi ihmal edecek değilim." deyince onlar, "Evet doğrudur!" dediler. Bunun üzerine Abdurrahman, Ali ile baş başa görüşerek, "Senin, Resûlullah'a (sas) akraba olman ve ilk Müslüman olman noktalarında bir farklılığın vardır. Halife olduğun takdirde, adil davranacağından, Osman halife olduğu takdirde ise senin onu dinleyeceğinden eminim." dedi. Ali, "Evet!" dedi. Bu sefer Osman ile de baş başa görüşerek ona da aynı şeyleri söyledi. Osman da "Evet" dedi. [Râvî] dedi ki: Abdurrahman Osman'a, "Elini uzat!" dedi. Osman da elini uzatıp, Ali'nin ona biat etmesi üzerine, bütün halk da ona biat etti."

Ömer vefat etmeden önce dedi ki: "Ben kendimden sonraki halifeye de, "Allah'tan sakınmasını ve ilk muhacirlerin hakkını korumasını, onların saygınlığını tanımasını tavsiye ederim. Zira onlar, İslâm'ın savunmacıları, düşmanlarının korkulu rüyası ve İslâm malının tahsildarıdırlar. Onlardan, ihtiyaç fazlası, gönül rızalarıyla alınmalıdır. Ona (sonraki halifeye) Ensârı da tavsiye ediyorum. Zira onlar, Allah Teâlâ'nın haklarında, "*Onlar, İslâm'a*

yurt hazırlayan ve önceden iman edenlerdir."[529] buyurduğu kimselerdir. Halife onların hayırseverlerinden bağışlarını kabul etmeli, yanlışlık yapanların hatalarını da bağışlamalıdır. Yine ben ona Bedevilere de iyi davranmalarını tavsiye ederim. Zira onlar, Arapların aslı ve İslâm'ın ana maddesidir. Onların zenginlerinden zekât alınmalı ve fakirlerine dağıtılmalıdır. Yine ona Allah'ın ve Peygamber'inin zimmetinde olanlara karşı ahdini yerine getirmesini, onları, güçlerini aşan şeylerle yükümlü tutmamasını ve düşmanlarına karşı onları savunmasını da tavsiye ederim."

Bize, Mi'âviye b. Amr el-Ezdî, Hasan b. Musa el-Eşyeb ve Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdiler; dediler ki: Bize Züheyr b. Mu'âviye Ebû Hayseme haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshâk haber verdi. O da Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer hançerlendiği sırada ben de orada hazır bulunmaktaydım. Kendisi safları düzenlemeye çalıştığı sırada, Ebû Lü'lü'e ona yaklaşarak kendisiyle beraber, on iki kişiyi daha yaraladı. Böylece on üç kişiyi hançerlemiş oldu. Ben, bu sırada Ömer'in ellerini uzatarak, "Köpeğe yetişin! Beni öldürdü!" dediğini gördüm. [Râvî] dedi ki: "İnsanlar o sırada dalgalandılar. Arkadan bir adam gelerek onu yakaladı. O yaralanan insanlardan, altı veya yedi kişi vefat etti." [Râvî] dedi ki: "Ömer, Mescit'ten alınarak evine taşındı. Hekim gelerek ona, "Hangi içecekten hoşlanırsın?" dedi. O da, "Nebizden" dedi. İstediği nebiz getirilip içince, o nebiz yaralarının birisinden çıktı. Oradakiler, "Bu kan irinidir." dediler. [Râvî] dedi ki: Daha sonra biraz süt isteyip onu içtiğinde, o da aynı yaradan çıkınca hekim ona, "Ne vasiyet edeceksen et! Geceleyeceğini sanmıyorum!" dedi. [Râvî] dedi ki: Daha sonra Ka'b gelerek şöyle dedi: "Ben senin ancak, şehit olarak vefat edeceğini söylememiş miydim? Sen de, 'Ben Cezîretü'l-Arab'tayken nasıl şehit olabilirim?' demiştin." dedi. [Râvî] dedi ki: Bu sırada adamın biri, "Ey Allah'ın kulları! Haydi namaza! Güneş doğmak üzeredir." dedi. [Râvî] dedi ki: Oradakilerden her biri, birbirlerini öne sürerken sonuçta Abdurrahman b. Avf'ı öne çıkardılar. O da namazda surelerin en kısaları olan "ve'l-'Asr" ile "İnnâ a'taynake'l-Kevser" surelerini okudu." [Râvî] dedi ki: Ömer, "Ya

[529] Haşr 59/9.

Abdullah! Dün dedenin (mirastaki) durumunu yazdığım kürek kemiğini getir!" dedi.

Sonra, "Allah bu durumu tamamlamak istedikten sonra onu tamamlar." deyince, Abdullah b. Ömer, "Ya Emîrü'l-Müminîn! Senin yerine onun gereğini yerine getireceğimizden emin olabilirsin." dedi. O da, "Hayır!" dedi ve kemiği alarak ondaki yazıyı kendi eliyle sildi. [Râvî] dedi ki: Osman, Ali, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Abdurrahman b. Avf, Talha b. Ubeydullah ile Zübeyr b. el-Avvâm'dan oluşan altı kişilik grubu çağırdı. [Râvî] dedi ki: Ömer ilk olarak, Osman'ı yanına çağırarak ona, "Ya Osman! Eğer arkadaşların senin yaşını itiraf ederlerse (dikkate alırlarsa), Allah'tan sakın! Benî Ebû Mu'ayt[530] kabilesini, halkın boynuna bindirme!" dedi. Sonra Ali'yi çağırarak, ona da tavsiyelerde bulundu. Daha sonra da Süheyb'e, halka namaz kıldırmasını emretti.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl b. Yunus haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'in hançerlendiği gün Mescit'teydim. Kendisinin heybetinden başka, ilk safta bulunmamı engelleyen bir şey yoktu. Bu nedenle bir arkadaki safta bulunuyordum. Kendisi oldukça heybetli bir adamdı. Namaz kıldıracağı zaman ilk safı bizzat kontrol ederek, öne çıkan veya geride kalan birileri olduğu zaman, onu kırbaçla döverek safa çekerdi. İşte beni ilk safta durmaktan engelleyen de buydu. Ömer, [o saat] namaza yöneldi. Muğîre b. Şu'be'nin kölesi olan Ebû Lü'lü'e de, ona doğru ilerledi ve çok geçmeden ona yaklaşarak üç yerinden hançerledi. Ben o sırada, Ömer'in elini uzatarak, "İşte şu gördüğünüz köpek, beni öldürdü." dediğini gördüm. Bunun üzerine halk onu yakalamak üzere hareketlendi. Bu sırada o, on üç kişiyi yaraladı. Adamın birisi onu arkadan kucaklayarak yakaladı. Ömer yerinden alındı. Halk dalgalanmaya devam ederken, adamın birisi, "Ey Allah'ın kulları, Haydi, namaza! güneş doğmak üzeredir." dedi. Onlar, Abdurrahman b. Avf'ı öne sürünce, o da namazda Nasr ve Kevser surelerini[531] okuyarak kısa bir namaz kıldırdı. Daha sonra Ömer evine taşındıktan sonra, halk onun huzuruna girdi. Bu esnada "Ya Abdullah b. Abbâs! Kalk halka bildir

[530] Hz. Osman'ın kabilesini kastediyor (E).
[531] Metinde sureler bugün bilinen isimleriyle değil, ilk ayetleri yazılmak suretiyle zikredilmiştir (E).

ve de ki: Emîrü'l-Müminîn diyor ki: 'Bu olay, sizden bazılarının kurduğu bir komplo sonucu mu meydana geldi?'" Onlar da, "Maazallah, [böyle bir şeyden Allah'a sığınırız] bundan ne bir bilgimiz, ne de haberimiz vardır!" dediler. Ömer, "Bir hekim çağırın!" dedi. Hekim çağrıldı. Hekim Ömer'e, "İçeceklerden en çok hoşuna giden nedir?" dedi. O da, "Nebizdir." dedi. Kendisine nebiz içirilince, olduğu gibi yaralarının birinden çıktı. Bazıları bu yaradan çıkanın, irin olduğunu söyledi. "Ona süt içirin!" dediler. Kendisine süt içirilip de yine aynı yaradan bu sefer de süt çıkınca, Hekim, "Geceye kadar sağ kalacağını düşünmüyorum. Ne yapmak istiyorsan yap!" dedi. Bunu üzerine "Ya Abdullah b. Ömer! O kürek kemiğini getir, Allah onda yazılanları, sürdürmek istediği takdirde, onu devam ettirir." dedi. Abdullah, "Biz onu senin yerine sileriz" dedi. O da, "Hayır! Allah'a yemin ederim ki, benden başkası onu kimse silmeyecektir." dedi. Böylece Ömer, o kemik parçası üzerinde yazılı bulunan dedenin miras payı ile ilgili yazıyı kendi eliyle silmiş oldu. Daha sonra, "Bana Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ve Sa'd'ı çağırın!" dedi. O zaman, Ali ve Osman'dan başka kimseyle konuşmadı. Ali'ye, "Ya Ali! Bu toplum, herhalde senin Resûlullah'a (sas) olan yakınlığını, onun damadı olduğunu, Allah Teâlâ'nın sana vermiş olduğu fıkıh ve diğer ilimleri bilmekte ve takdir etmektedir. Eğer bu işi (halifeliği) üstlenirsen, o konudaki Allah'ın emir ve uyarılarını yerine getirmemekten sakın!" dedi. Sonra, Osman'ı yanına çağırarak, "Ya Osman! Herhalde bu toplum senin Peygamber'in (sas) damadı olduğunu, yaş ve şerefini biliyor. Eğer bu işi (halifeliği) üstlenirsen, Allah'tan sakın! Benî Ebû Mu'ayt'ı halkın boynuna yükleme!" dedi.

Sonra, "Bana Süheyb'i çağırın!" dedi. Çağırılınca, kendisine üç defa, "Halka namaz kıldır! Şu heyet de bir evde bir araya gelsin. Eğer bir kişi üzerinde ittifak ederler de birileri de, bunlara muhalefet ederse, onun başını vurun!" dedi. Onlar Ömer'in yanından çıktıklarında, Ömer, "Onun yetkisini el-Eclah'a[532] (kel kafalıya) verselerdi, onları yola sokardı." dedi. Abdullah b. Ömer dedi ki: "Ya Emîrü'l-Müminîn! Seni (onu tayin etmekten) engelleyen nedir?" dedi. O da, "Bu işin yükümlülüğünden sağ iken hoşlanmadığım gibi, öldükten sonra da onu yüklenmekten hoşlanmam."

[532] Hz. Ali'yi kastediyor (E).

dedi. Daha sonra, yanına Ka'b girdi ve "Hak, Rabbindendir, sakın kuşku içinde kalanlardan olma!"[533] ayetini okuduktan sonra dedi ki: "Ben sana şehit olacağını bildirmiştim. Sen de, 'Ben *Cezîretü'l-Arab*'tayken nasıl şehit olabilirim?' demiştin."

Bize Abdullah b. Bekir es-Sehmî haber verdi; dedi ki: Bize Hâtem b. Ebû Sağîre haber verdi. O da Simâk'tan şunu rivayet etti:

Ömer vefat edeceği sırada, "Eğer yerime halife tayin etsem de bir sünnettir (Ebû Bekir'in sünnetidir), etmesem de bir sünnettir (Resûlullah'ın (sas)sünnetidir). Resûlullah (sas) vefat ettiğinde kimseyi halife bırakmadı; ancak Ebû Bekir vefat edince halife bıraktı." dedi. Bunun üzerine Ali, "Vallahi ben, Onun böyle demekle Resûlullah'ın (sas) sünnetinden sapmayacağını anladım" dedi. Bu konuşma, Ömer'in; halife seçme işini Ali b. Ebû Tâlib, Osman b. Affân, Zübeyr, Talha, Abdurrahman b. Avf ile Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan oluşan şura heyetine bırakması sürecinde gerçekleşti. Ömer Ensâr'a, "Onları üç gün bir eve sokun! Eğer işi düzeltirlerse, ne âlâ! Değilse, onların yanına girerek boyunlarını vurun!" dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne haber verdi. O Hüseyn b. İmrân'dan, o bir şeyhten, o da Abdurrahman b. Ebzâ'dan, o da Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Bu iş (hilafet), kendilerinden bir kişi kalıncaya kadar *Bedir* ehlinde olmalıdır. Ondan sonra kendilerinden bir kişi kalıncaya kadar *Uhud* ehlinde olmalıdır. Bunlardan başka, şunlarda, şunlarda olmalıdır... Bunda; *Mekke*'nin fethedildiği günde serbest bırakılanlara,[534] onların çocuklarına ve (*Mekke*) fethi gününde Müslüman olanlara bir pay yoktur!" dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Ali b. Zeyd b. Cüd'ân'dan, o da Ebû Râfi'den şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, -yanında İbn Ömer ve Sa'îd b. Zeyd olduğu halde- İbn Abbâs'a dayanmış olarak şöyle dedi: "Biliniz ki, ben kelâle hakkında bir şey söylemediğim gibi, kendimden sonra bir kimseyi de halife

[533] Bakara 2/147.

[534] Hz. Peygamber'in *Mekke* fethi gününde Mekkelilere "Entümü't-tulekâ" [Serbestsiniz! Gidebilirsiniz!" dediği olaya atıf yapıyor. Zaman zaman Tulekâ'dan olduğu gerekçesiyle muhalifleri tarafından Mu'âviye'ye eleştiriler yapılmıştır (E).

olarak bırakmadım. Arapların (savaş) esirlerinden kim vefatıma erişirse, onlar Allah'ın malından hürdürler." Sa'îd b. Zeyd b. Amr dedi ki: "Keşke Müslümanlardan birisini işaret etseydin! Halk sana güvenirdi." Ömer, "Arkadaşlarımda kötü bir hırs gördüm. Ben de bu işi, Resûlullah'ın hayatta olduğu sürece hep kendilerinden razı olduğu şu altı kişiye havale ettim." dedi. Sonra, sözlerine devamla şöyle dedi: "Şayet şu iki kişi hayatta olsaydı, bu işi onlardan birisine havale eder ve ona güvenirdim: Bunlardan birisi, Ebû Huzeyfe'nin mevlası Sâlim, diğeri is Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'tır."

Bize Vekî b. Cerrâh haber verdi. O el-A'meş'ten, o da İbrahim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, "Kimi halife bırakayım? Şayet Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh olsaydı, iyi olurdu." deyince, adamın biri, "Abdullah b. Ömer'i neden halife bırakmıyorsunuz?" dedi. Bunun üzerine Ömer; "Allah müstahakkını versin! Allah'a yemin ederim ki, sen bununla Allah rızasını kastetmedin. Karısını güzel bir şekilde boşayamayan [535]birisini mi halife bıraksaydım?" dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Eyyûb haber verdi. O, Abdullah b. Ebû Müleyke'den şunu rivayet etti:

Abdullah b. Ömer, Ömer b. el-Hattâb'a, "Keşke birisini yerine halife bıraksaydın!" deyince, Ömer, "Kimi (bıraksaydım)?" dedi. Abdullah, "(Kimi bırakacağın konusunda) içtihat edersin, çünkü sen, artık onların yöneticisi değilsin. (Bu konuda) içtihat etmelisin. Sen bir tarlanın bekçisini yanına çağırdığında onun, dönünceye kadar kendi yerine birisini vekil bırakarak gelmesini istemez misin? Veya sana ait bir sürünün çobanını yanına çağırdığında, dönünceye kadar onun, kendi yerine birisini vekil bırakarak gelmesini istemez misin?" deyince, Ömer de "Evet" dedi. Hammâd dedi ki: Eyyûb ile konuşan bir adamdan, Ömer'in şöyle söylediğini duydum: "Eğer ben kendi yerime birisini halife tayin edersem, kuşkusuz, benden

---

[535] Abdullah b. Ömer'in oldukça ehl-i takva bir kişiliğe sahip olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Ancak Hz. Ömer, onun hakkında bu tabiri kullanmakla, kendisine göre onun, bir aile reisi olarak gereği gibi evini yönetemediğini dile getirmek istemiştir. Böylece Hz. Ömer, bir kişinin takva sahibi olmasıyla yöneticiliğe elverişli olmasının birbirinden farklı şeyler olduğuna işaret ederek, oğlu Abdullah'ın yöneticilik yeteneğininin yetersiz olduğunu dile getirmekle, işin ehline verilmesinin gerektiğine vurgu yapmıştır. (M).

daha hayırlı olan bir kişi de[536] kendi yerine halife tayin etmiştir. Eğer bunu yapmazsam, kuşkusuz benden daha hayırlı birisi de,[537] bunu yapmamıştır. [Adam] "Ömer böyle üstü kapalı konuşunca, onun, kendi yerine birilerini halife bırakmak istemediğini kesin olarak anladım" dedi.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Hârûn el-Berberî haber verdi. O da Abdullah b. Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Halktan birileri Ömer b. el-Hattâb'a, "Birisini üzerimize yetkili kılmayacak mısın? Birisini bize emir tayin etmeyecek misin?" deyince Ömer, "Benim için açık olarak ortaya çıkmış hangi şeye (ölçüye) göre yetkilendireyim?" diye cevap verdi.

Bize Şihâb b. Abbâd el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Humeyd anlattı. O da İbn Ebû Hâlid'den şöyle dediğini rivayet etti: Bize Cübeyr b. Muhammed b. Mut'im haber verdi; dedi ki:

Ömer'in, Ali'ye şöyle dediği haber verildi: "Eğer Müslümanların işi senin uhdene verilirse, Benî Abdülmuttalib'i halkın boynuna yükleme!" Osman'a da, "Eğer Müslümanların işi senin uhdene verilirse, Benî Ebû Mu'ayt'ı halkın boynuna yükleme!" dedi.

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o da Sâlih b. Keysân'dan rivayet etti; dedi ki: İbn Şihâb dedi ki: Bana Sâlim b. Abdullah, Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini haber verdi:

Abdurrahman b. Avf, Osman, Ali, Zübeyr ve Sa'd gelmeden az önce Ömer'in yanına bir grup insan girdiğinde, onlara dikkatli dikkatli bakarak, "Size bakıyorum da, sizden başka halk arasında, halkın yönetim durumuyla ilgili olarak herhangi bir ihtilaf çıkaracak birilerini göremedim. Eğer bir ayrılık çıkacak olursa, o da sizin aranızdan çıkar. Durum Abdurrahman, Osman, Ali, Zübeyr, Talha ve Sa'd olmak üzere altı kişiye havale edilecektir." dedi. Talha *es-Serât*'taki malı arasında bulunduğundan henüz orada hazır değildi. Sonra şunları söyledi: "Siz üç kişi: Abdurrahman, Osman ve

[536] Hz. Ömer burada, "Eğer ben yerime birisini halife tayin edecek olursam, Hz. Ebu Bekir'in beni halife tayin ettiği gibi yapmış olurum." demek istemiştir. (M).

[537] Hz. Ömer burada da, "Eğer kendi yerime birisini tayin etmezsem, Hz. Peygamber'in yaptığı gibi yapmış olurum." demek istemiştir. Hz. Ömer'in, ısrarlara rağmen sonuçta yerine birisini halife tayin etme yerine meseleyi, halkın şurasına bırakması, onun bu noktada Hz. Peygamber'in (sas) uygulamasını tercih ettiğini ortaya koymaktadır. (M).

Ali! Kavminiz, işi (hilâfeti) aranızdan birisine tevdi edecektir. Ya Abdurrahman! Eğer iş sana tevdi edilirse, akrabalarını halkın boynuna yükleme! Ya Osman! Halkın yönetiminde bulunursan, Benî Ebû Mu'ayt'ı halkın boynuna yükleme! Ya Ali! Eğer sen yönetimde bulunursan, Benî Hâşim'i halkın boynuna yükleme!" Sonra dedi ki: "Haydi, şimdi kalkın istişare ile aranızdan birisini yönetici tayin edin!" dedi. Onlar da istişare etmek üzere kalktılar.

Osman beni işin içine sokmak üzere bir veya iki defa çağırdı. Yemin ederim ki, ben onların işiyle ilgili olarak babamın ne dediklerini bilmek istemezdim. Yine yemin ederim ki, o dudaklarını her kıpırdattığında hep hakkı söylerdi. Osman onların arasına girmemi ısrarla isteyince, ben kendilerine, "Siz düşünmez misiniz? Emîrü'l-Müminîn henüz hayattayken, nasıl Halife seçersiniz?" dedim. Bunu söylemekle Ömer'i sanki mezardan kaldırmış gibi oldum. Ömer dedi ki: "Bu işi erteleyin! Üç gün süreyle Süheyb size namaz kıldırsın. Sonra bir araya gelerek istişare edin. Kim Müslümanların istişaresi olmadan size emir olmak isterse, onun boynunu vurun!"

İbn Şihâb dedi ki: Sâlim şöyle söyledi: "Ben, Abdullah b. Ömer'e, 'Ali'den önce mi Abdurrahman'ı çağırdı?' dedim; o da, 'Evet, vallahi!' dedi."

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O da Ebû Ma'şer'den rivayet etti; dedi ki: Bize yaşlılarımız anlattı; dediler ki:

Ömer şöyle dedi: "Bu iş ancak içinde cebrin bulunmadığı bir sertlikle, içinde gevşekliğin bulunmadığı yumuşaklıkla düzelebilir."

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o da İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, buluğ çağma varmış esir kölelerin *Medine*'ye girmelerine izin vermiyordu. Muğîre b. Şu'be, Kufe valisi bulunduğu sırada, yanında; elinden insanlara faydalı birçok işlerin geldiği bir gencin bulunduğunu, bunun demircilik, marangozluk ve nakış işlerinden anlayan sanatkâr bir gencin olduğunu bildirerek onun *Medine*'ye girmesine izin verilmesini Ömer'den istedi. Ömer de, ona mektup yazarak *Medine*'ye girmesine izin vererek onu göndermesini istedi. Muğîre b. Şu'be, bu sanatkâr gencin yapmış olduğu işlerden elde ettiği gelire karşılık kendisine ayda 100 dirhem vermesini

kararlaştırmıştı.[538] O da Ömer'e gelerek bu miktarın çokluğundan şikâyetçi oldu. Ömer, elinden ne gibi işlerin geldiğini sordu. O da onları anlatınca, Ömer; "Tüm bu işlerine karşılık bu kadar bedel çok değildir." deyince, bu kişi kızarak çekti gitti. Daha sonra, aynı kişi, Ömer'in önünden geçerken, Ömer onu çağırarak, "Sen bana, 'İstersen sana güzel bir yel değirmeni yaparım.' dememiş miydin?" dedi. Köle de Ömer'e kızgın ve asık bir suratla bakarak, Ömer'in yanında bir grup insan olduğu halde ona, "Sana herkesin kendisinden bahsedeceği bir değirmen yapacağım." dedi. Köle gittikten sonra Ömer, yanındaki topluluğa dönerek, "Köle, biraz önce galiba beni tehdit etti." dedi. Birkaç gece geçtikten sonra, Ebû Lü'lü'e adındaki bu köle kabzası ortasında olan iki başlı bir hançer kuşanarak sabahın karanlığında, Mescid'in bir köşesine saklandı. Ömer sabah namazını kılmak üzere halkın saflarını düzgün tutmaları konusunda uyardığı bir ana kadar saklandığı köşede bekledi. Ömer, her zaman bu uyarıyı yapardı. Tam bu sırada Ömer'e yaklaşarak üzerine sıçradı. Biri göbeğinin altından olmak üzere üç yerinden yaraladı. Göbeğinin altına sapladığı hançer onun midesini parçaladığından bu yara vefatına neden oldu. Sonra Mescit'teki halkın üzerine de yürüyerek Ömer'e yakın durumda olanlardan, on bir kişiyi daha yaraladıktan sonra intihar etti. Ömer yaralarının kanaması ve halkın başına toplanması esnasında, "Abdurrahman, halkın namazını kıldırsın." dedi. Kanamanın artması üzerine, Ömer baygınlık geçirdi.

İbn Abbâs dedi ki: Bir grupla insanla birlikte Ömer'i evine kadar taşıdık. Sonra Abdurrahman halka namaz kıldırdı. Halk Abdurrahman'ın sesini beğenmedi. İbn Abbâs dedi ki: İlk baygınlık geçirdiği sırada sürekli Ömer'in yanı başındaydım. Daha sonra sabah olup hava aydınlanınca ayıldı ve "Halk namazlarını kıldılar mı?" diye sordu. Biz de, "Evet!" dedik. "Namazını terk edenin, İslâmiyeti de yoktur." dedi. Daha sonra abdest suyu isteyip abdest alarak namazını kıldı. Sonra da "Ya İbn Abbâs! Git sor bakalım, beni kim öldürmek istedi?" dedi.

[538] Ebû Lü'lü'e, Muğîre b. Şu'be'nin mükâteb (belirlenen zamanda belirli bir bedel ödeme karşılığında özgürlüğüne kavuşturulmak üzere sahibiyle anlaşma yapmış) bir köleydi. Ondan istenen bedel, azat olması için konulmuş miktardı (E).

İbn Abbâs dedi ki: Kapıyı açıp çıkmak istediğimde kapı önünde duran ve Ömer'in durumundan önce haberleri olmayıp, sonradan duyup gelmiş bulunan bir topluluk gördüm. Onlara dönerek, "Emîrü'l-Müminîn'i kim öldürmek istedi?" diye sordum. Onlar da, "Onu, Muğîre b. Şu'benin kölesi olan Allah'ın düşmanı Ebû Lü'lü'e öldürmek istedi." dediler. İçeri girdiğimde Ömer bana bakarak soruşturmamı istediği durumun haberini benden bekliyordu. Kendisine dedim ki, "Emîrü'l-Müminîn, kendisini kimin öldürmek istediğini soruşturmam için beni göndermişti. Ben de halka sordum. Onlar da, onu Muğîre b. Şu'be'nin kölesi olan Allah'ın düşmanı Ebû Lü'lü'e'nin hançerlediğini, kendisiyle beraber bir grup Müslümanı daha yaraladığını bildirdiler." Bunun üzerine Ömer, "Katilimi, tek bir sefer bile olsa secdeye varmış, kendi huzurunda benimle tartışacak bir Müslüman kılmayan Allah'a hamd olsun! Araplar beni öldürecek değildi." dedi.

Sâlim dedi ki: Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini duydum: Ömer, "Bu yarama bakacak bir hekim bana gönderin!" dedi. Onlar da Araplardan olan bir hekim çağırttılar. Gelip ona nebiz içirince, göbeğinin altında olan yarasından çıkan nebiz kana beziyordu. [Abdullah b. Ömer dedi ki:] Ben, Ensâr'dan olan başka bir hekim çağırdım. Onun ardından bir de Benî Mu'âviye'den olan birisini çağırdım. Gelen hekim, ona süt içirince, beyaza çalan bir pıhtı halinde çıktı. [İbn Ömer dedi ki:] Hekim, bunu görünce, "Ya Emîrü'l-Müminîn! Görevlendirme yap!" dedi. Ömer de, "Benî Mu'âviyeli beni doğruladı! Eğer başka türlü söyleseydin, seni yalanlayacaktım." dedi. [İbn Ömer dedi ki:] Halk bunu duyunca onun için ağlamaya başladı. O da, "Benim için ağlamayın. Ağlayan dışarı çıksın! Siz, Allah Resûlünün (sas); *'Ailesinin ölüye ağlaması, ona eziyet verir.'* dediğini duymadınız mı?" dedi."

Bu nedenle Abdullah b. Ömer çocuklarından birisi veya başka biri vefat ettiğinde, üzerine ağlanmasına razı olmazdı. Yine bu nedenle Peygamber'in eşi Âişe, ailesinden ölen bir kimse üzerine ağıt yakılmasını kaldırırdı. Kendisine Ömer'in sözü hatırlatıldığında, "Allah kendisine de oğluna da rahmet eylesin, ikisi de yalan söylememişlerdir. Lâkin Ömer bundan endişe duymuştur. Durum şudur ki: Resûlullah (sas) ölülerinin üzerine

ağıt yakan bir topluluğa uğradığında, *"Bunlar ağıt yakıyor, onların arkadaşı da eziyet görüyor."* dedi ve onu günah kabul etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Umâre anlattı. O da Ebü'l-Huveyris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Muğîre b. Şu'be'nin kölesi geldiğinde, ona her gün dört dirhem olmak üzere aylık 120 dirhem bedel vermesini kararlaştırmıştı. [Râvî] dedi ki: O sinsi birisiydi. Küçük yaştaki kölelerin başlarını sıvazlayıp, onlar için ağlayarak, "Araplar, benim ciğerimi yedi." derdi. Ömer *Mekke*'den geldiğinde, Ebû Lü'lü'e onunla görüşmek istedi. Ömer'i sabahleyin çarşıda Abdullah b. Zübeyr'in koluna yaslanmış olarak gördüğünde, "Ya Emîrü'l-Müminîn! Efendim bana kaldıramayacağım kadar bir bedel yüklemiştir." dedi. Ömer de kendisine, "Seni ne kadarla yükümlü tutmuştur?" dedi. Ebû Lü'lü'e, "Günde dört dirhemle." dedi. Ömer, "Sen ne iş yaparsın?" dedi. O da, "Değirmen yaparım." deyip yaptığı diğer işleri söylemedi. Ömer, "Kaç günde bir değirmen yapıyor ve onu kaça satıyorsun?" dedi. O da, kaç günde bir değirmen yaptığını ve onu kaça sattığını bildirince Ömer, bu bedelin normal olduğunu söyleyerek, "Git efendine istediğini ver!" dedi. Dönüp gideceği sırada Ömer ona, "Bize de bir değirmen yapmaz mısın?" dedi. O da, "Evet, sana bütün şehir halkının kendisinden söz edeceği bir değirmen yapacağım." dedi. Yamnda Ali de bulunduğu o anda, onun bu söylediğinden endişe ederek Ali'ye hitaben, "Bunun ne demek istediğini düşünüyorsun?" dedi. O da, "Ya Emîrü'l-Müminîn! Seni tehdit etti." dedi. Ömer, "Allah bize kâfidir. Onun, bu ifadesiyle, kapalı bir şeyler söylemek istediğini ben de anlamıştım." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Lü'lü'e, *Nihâvend* kölelerinden[539] birisiydi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. İsmail b. Muhammed b. Sa'd anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer yaralanınca, Ebû Lü'lü'e kaçmaya çalıştı. Ömer de, "Köpek! Köpek!" diyerek bağırdı. O birkaç kişiyi daha yaraladı. Ebû Lü'lü'e'yi, Kureyş'ten Abdullah b. Avf ez-Zührî, Hâşim b. Utbe b. Ebû Vakkâs ile Benî

[539] Nihâvend savaşında ele geçirilen savaş esirlerinden biri olduğunu ifade ediyor (E).

Sehm'den bir kişi tuttuğu sırada, Abdullah b. Avf üzerindeki gömleğini çıkartıp onun üzerine atarak onun yakaladı. Ebû Lü'lü'e yakalanıp kurtulamayacağını anlayınca, (aynı) hançerle intihar etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Lü'lü'e, ölünceye kadar hep kendisini hançerlemeye devam etti. Abdullah b. Avf ez-Zührî ise onun kafasını çentikledi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. İbrahim b. Ukbe haber verdi. O Muhammed b. Ukbe'den, o Sâlim b. Abdullah'tan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, "Ebû Lü'lü'e bana üçüncü darbeyi vuruncaya kadar bir köpeğin beni, ısırdığını zannetmiştim" demişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O, Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, hançerlendiği zaman, *Bedir* ashâbı, Muhacirler ve Ensâr olmak üzere tüm halkın etrafında toplandığı bir sırada, İbn Abbâs'a dedi ki: "Onların yanına çık da, kendinizden olan heyete sorarak ve onlarla istişare ederek kimin beni vurduğunu öğren!" dedi. [Râvî] dedi ki: İbn Abbâs çıkıp, durumu dışarıda toplanmış olan halka sordu. Onlar da, "Hayır vallahi, değil onu vurmak, ömürlerimizin onun ömrüne eklenmesini isterdik." dediler.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş haber verdi. O İbrahim et-Teymî'den, o da Amr b. el-Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'in yaralandığı gün, üzerinde sarı bir izarın bulunduğunu gördüm. Ondan hep çekindiğim için birinci safı terk ederdim. Bu nedenle aynı gün, yine ikinci safta bulunmaktaydım. [Râvî] dedi ki: Ömer, "Allah'ın kulları! Saflara dikkat edin, düzgün tutun!" dedi ve tekbir getirdi. Katil ona bir veya iki hançer saplayınca, üzerindeki o sarı izarı göğsüne kadar kaldırıp o yaraları göstermek üzere işaret etti ve ***"Allah'ın emri, takdir edilmiş bir kader oldu."***[540] dedi. Daha sonra katil, halkın üzerine yürüyerek

[540] Ahzâb 33/38.

onlardan bazılarını öldürdü ve ondan fazla kişiyi de yaraladı. Halk da onun üzerine üşüşünce, hançerine yaslanarak intihar etti.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş haber verdi. O İbrahim et-Teymî'den, o da Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, o şekilde hançerlenip de oradan ayrıldığı zaman, ***"Allah'ın emri, takdir edilmiş bir kader oldu."***[541] diyordu. İnsanlar, Muğîre b. Şu'be'nin kölesi olan katili yakalamak istediklerinde o, elinde iki ağızlı bir hançerle, kendisine yaklaşan herkesi yaraladı. Yaraladığı on üç kişiden dördü kurtuldu, dokuzu vefat etti veya dokuz kişi kurtularak dördü vefat etti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar haber verdi. O Muhâcir'den, o da Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, vurulduğu yılda, sabahleyin namaz kıldırırken namazda, el-Beled ve et-Tîn surelerini[542] okudu.

Bize Yahya b. Hammâd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne haber verdi. O Rakabe b. Maskale'den, o Ebû Sahre'den, o da Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer b. el-Hattâb'm hançerlendiği zaman, ***"Allah'ın emri takdir edilmiş bir kader oldu."***[543] dediğini işittim.

Bize e-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize el-Umerî haber verdi. O Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o da Ömer'den onun ordu komutanlarına mektup yazarak şu talimatı verdiğini nakletti:

"Başından ustra geçmiş (traş edilebilecek çağa gelmiş) hiçbir gayr-ı müslim yabancıyı bize göndermeyin!" Ebû Lü'lü'e'nin kendisini hançerlendiğinde, bunun kim olduğunu sorup, onun Muğîre b. Şu'benin kölesi olduğunu kendisine söylediklerinde, "Ben size 'gayr-i müslim hiçbir yabancıyı bize göndermeyin!' dememiş miydim? Siz böylece beni mağlup ettiniz." dedi.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshâk haber verdi. O da Amr b. Meymûn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

[541] Ahzâb 33/38.
[542] Metinde sureler bugün bilinen isimleriyle değil, ilk ayetleri yazılmak suretiyle zikredilmiştir (E).
[543] Ahzâb 33/38.

Ben, hançerlendiği zaman Ömer'i de, onu hançerleyeni de, hançerlediği diğer on üç veya on dokuz kişiyi de gördüm. O sırada bize Abdurrahman b. Avf, Asr ve Nasr sureleri[544] gibi en kısa surelerle sabah namazını kıldırdı.

Bize Ya'lâ b. Ubeyd haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd haber verdi. O da Sa'îd b. el-Müsyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'i yaralayan kişi aynı zamanda on iki kişiyi de yaraladı. Bunlardan Ömer ile beraber, altı kişi daha vefat etti. Diğer altısı ise kurtuldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Ömer b. Âtike'den, o babasından, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer yaralanıp da yerinden taşındığı sırada bayıldı. Ayılınca biz de onun elinden tutarak yürüttük. [İbn Ömer dedi ki:] Ömer elimden tutarak beni arkasına oturttu. Kendisi de bana yaslanarak oturdu. Yarasından kan akıyordu. Ben orta parmağımı oraya koyarak kanı durdurmaya çalışıyordum, fakat parmağım yara açığını kapatamıyordu. Abdest alıp sabah namazını kıldı. Namazın birinci rekâtında Asr suresini, ikinci rekâtında ise, Kâfirun suresini[545] okudu.

Bize Vehb b. Cerîr ile Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki: Ben Ya'la b. Hakîm'in, Nâfi'den şunu söylediğini naklettiğini işittim:

Abdurrahman, Ömer'in kendisiyle şehit edildiği bıçağı [hançeri] gördü ve dedi ki: "Ben o bıçağı Hürmüzân ile Cüfeyne'nin yanında gördüğümde, 'Bununla ne yapıyorsunuz?' dedim. Onlar da, 'Biz ete dokunmadığımız için bununla et doğruyoruz.' dediler." Ubeydullah, "Sen mi bunu onların yanında gördün?" dedi. O da, "Evet!" dedi. Ubeydullah, kılıcını kuşanarak onların yanına gidip, her ikisini de öldürdükten sonra geri geldi. Osman, onu çağırıp o da yanma gelince, "Bunlar bizim korumamız altındayken onları neden öldürdün?" dedi. Ubeydullah, Osman'ı yere yıktı. Oradaki topluluk, kendisini güçlükle elinden aldı. [Râvî] dedi ki: O, Osman'ın

[544] Metinde sureler bugün bilinen isimleriyle değil, ilk ayetleri yazılmak suretiyle zikredilmiştir (E).
[545] Metinde sureler bugün bilinen isimleriyle değil, ilk ayetleri yazılmak suretiyle zikredilmiştir (E).

yanına giderken kılıcını kuşanmışken, Abdurrahman'ın ricası üzerine kılıcını indirdi.[546]

Bize Ahmed b. Muhammed b. Velîd el-Ezrakî el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bize Müslim b. Hâlid haber verdi; dedi ki: Bana Ubeydullah b. Ömer anlattı. O da Nâfi b. Eslem'den şunu rivayet etti:

Ömer yaralandığı sırada, "Beni kim vurdu?" diye sordu. "Ebû Lü'lü'e! denilen ve adı Feyrûz olan Muğîre b. Şu'be'nin kölesi seni vurdu." dediler. Bunun üzerine, "Ben, yabancı, gayr-i Müslim köleleri bize göndermenizi yasaklamamış mıydım? Ama siz beni dinlemediniz." dedi.

Bize Vekî b. Cerrâh haber verdi. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Misver b. Mahreme'den şunu rivayet etti:

İbn Abbâs, Ömer'in yaralanmasından sonra yanına girerek, "Namaz!" dedi. O da, "Evet, namazı terk edenin İslâm'dan nasibi yoktur." diyerek yarasından kan aktığı halde namaz kıldı.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O Eyyûb b. Ebû Müleyke'den, o da el-Misver b. Mahreme'den şunu rivayet etti:

Ömer yaralandığı sırada bayılınca, "Eğer o hayatta ise, onu, namaz kadar hiçbir şeyle korkutamazsınız"[547] denildi. Birisi, "Ya Emîrü'l-Müminîn! Namaz! Namaz kılınmıştır!" dedi. Kendine geldi ve "Ya Allah! Namazı terk edenin İslâm'dan hiç bir nasibi yoktur." diyerek yarasından kan aktığı halde namazını kılmaya devam etti.

Bize Abdülmelik b. Ömer ile Ebû Âmir el-Akadî haber verdiler; dediler ki: Bize Abdullah b. Ca'fer haber verdi. O Ümmü Bekir bt. Misver'den, o da babası Misver b. Mahreme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, yaralandığı zaman, ben ve İbn Abbâs yanına girdiğimizde namaz için kamet getirildiği halde, "Namaz, ey Emîrü'l-Müminîn!" denildi. [Râvî] dedi ki: Ömer başını kaldırarak, "Evet namaz! Namazı terk edenin İslâm'dan hiçbir payı yoktur." dedi. [Râvî] dedi ki: Yarasından kan aktığı halde namazını kıldı. Bir hekim çağırılıp kendisine nebiz içirince, yarasından kana benzer bir şey çıktı. Daha sonra, ona süt içirip beyaz çıkınca,

[546] Bu rivayette geçen Abdurrahman, Abdurrahman b. Avf; Ubeydullah, Hz. Ömer'in oğludur. Osman ise halife Hz. Osman b. Affan'dır (E).

[547] Namaz için duyduğu hassasiyet sebebiyle kendine geleceği ifade edilmek isteniyor (E).

"Ey Emîrü'l-Müminîn! Vasiyetini yap!" dedi. İşte Ömer bundan sonra şûra heyetini çağırdı.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî, haber verdi; dedi ki: Bize Mis'ar haber verdi. O da Simâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben İbn Abbâs'tan, şöyle dediğini duydum: Ömer yaralandığı zaman yanına girdiğimde kendisini övdüm. O da "Beni ne ile övüyorsun? Yöneticilikle mi, başka bir şeyle mi?" diye sordu. Ben de, "Herşeyle!" dedim. O da, "Keşke, ne bir sevap, ne de bir günah olmaksızın ben bu işin içinden başa baş çıkabilseydim!" dedi.

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî ile Ubeydullah b. Musa haber verdiler. O Mis'ar'dan, o da Simâk el-Hanefî'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbâs'ın şöyle dediğini duydum:

Ben, Ömer'e; "Allah seninle şehirleri şehir yaptı, seninle fetihleri müyesser kıldı ve şöyle yaptı, böyle yaptı." dediğimde o, "Ben bu işten bir sevap veya günah olmadan keşke kurtulabilseydim!" dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb vefat edeceği sırada, "Siz yöneticilik konusunda bana gıpta ediyorsunuz ama lehime ve aleyhime bir şey olmaksızın, ben bu işten başa baş çıkmaya razıyım!" dedi. Mâlik dedi ki: Süleyman b. Yesâr, Velîd b. Abdülmelik'e bunu söyleyince o da kendisine, "Sen yalan söyledin!" dedi. Süleyman da, "Veya (doğru söylediğim halde) yalanlandım" dedi.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi. O Süleyman b. Bilâl'den, o da Muhammed b. Ebû Atîk ile Musa b. Ukbe'den rivayet etti; dediler ki: İbn Şihâb dedi ki: Bize Süleyman b. Yesâr haber verdi. O da, yaralandığı gece Ömer'in durumundan bahseden Misver b. Mahreme'nin hadisinden rivayet etti:

Kendisiyle İbn Abbâs, birlikte Ömer'in yanına gittiler. Sabah olunca "Namaz!" diyerek onu korkuttular. O da "Evet! Namazı terk edenin İslâm'dan hiçbir nasibi yoktur." diyerek yarasından kan aktığı halde namazını kılmaya devam etti.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi. O İsrâîl b. Yunus'tan, o Kesîr en-Nevvâ'dan, o İbn Abbâs'ın mevlası Ebû Ubeyd'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Biz, Ali ile beraber bir yerde bulunmaktayken, Ömer ile ilgili bir bağırtı sesi duyduk. O ayağa kalkınca, ben de onunla beraber kalktım. Birlikte kendisinin (Ömer'in) bulunduğu eve geldik. Ali, "Bu ses neydi?" dedi. Bir kadın dedi ki: "Hekim, ona (Ömer'e) önce nebiz verip, onun yarasından çıktığını, ardından içirdiği sütün de çıktığını görünce, kendisine; 'Akşama kadar kalabileceğini düşünmüyorum. Ne yapmak istiyorsan, şimdi yap!' dedi. Bunun üzerine, Ümmü Külsûm da, "Eyvah Ömer!" dedi. Orada yanında bulunan kadınlar da kendisiyle beraber ağlamaya başladılar. Böylece ev adeta kadınların ağlamasıyla çınladı. Bunu üzerine Ömer dedi ki: 'Yemin olsun ki, yeryüzündeki her şey benim olsaydı, şu meydana gelen durumun korkusundan, hepsini feda ederdim.'"

İbn Abbâs dedi ki: "Eğer sen, bizim bildiğimiz Allah'ın Kitabı'yla amel eden ve eşit paylaştıran Emîrü'l-Müminîn, Emînü'l-müminîn (Müminlerin güvendiği) ve Seyyidü'l-müminîn (Müminlerin efendisi) isen; ben senin, Allah'ın, ***"Sizden her biriniz, Cehenneme sadece uğrayıp geçecektir."***[548] ayetinde belirtilen miktar kadarını ancak onu görebileceğini umuyorum" dedim. Bu sözüm onun hoşuna gittiği için doğrularak oturdu ve "Ey İbn Abbâs! Sen benim için bu dediklerine tanıklık edecek misin?" dedi. Ben de biraz susunca, omuzuma vurarak bana tanıklık yap!" dedi. Ben de, "Evet! Tanıklık yapacağım." dedim.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi dedi ki: Bize Avn haber verdi. O da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer yaralanıp da, halk yanına geldiğinde, Ömer adamlardan birisine "Yarama bak!" dedi. O da elini sokup bakınca, "Ne gördün?" dedi. Adam, "Ana damarından ihtiyacını karşılayacak kadarının kaldığını gördüm." dedi. Ömer, "Sen onların en doğrusu ve en hayırlısısın." dedi. [Râvî] dedi ki: Adamın biri, "Ben ateşin ebediyyen cildine dokunmayacağına inanıyorum." dedi. Ömer onun yüzüne uzun süre bakakaldı. O derece ki, biz de ağıt yakmak veya oturup kalmak arasında kaldık. Sonra adama, "Senin bu konuyla ilgili bilgin yetersizdir. Eğer yeryüzündekilerin hepsi benim olsaydı, ahiretin dehşetinden dolayı, onların hepsini fidye verirdim." dedi.

---

[548] Meryem 19/71.

Bize Hevze b. Halîfe haber verdi; dedi ki: Bize Avf haber verdi. O da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbâs dedi ki:

Ömer'in yaralandığı günün sabahında kendisini taşıyanlardan birisi idim. Kendisini evine kadar götürüp bırakmıştık. [İbn Abbâs] dedi ki: Ömer, bir müddet bayılıp, ardından ayılınca, "Beni kim yaraladı?" dedi. Ben de, "Muğîre b. Şu'be'nin kölesi Ebû Lü'lü'e!" dedim. Ömer dedi ki: "Ben Gayr-ı Müslim kölelerin *Medine*'ye girmelerini istemezdim; ama aklıma galip geldiğim şeyde siz bana galebe çaldınız. Sana söyleyeceğim iki şeye dikkat et! Biri, kendimden sonra halife bırakmadığım, diğeri de kelâle[549] hakkında herhangi bir hüküm vermediğimdir." Avf dedi ki: Muhammed'den başkası Ömer'in, "Ben, dede ve kardeşler hakkında herhangi bir hüküm vermedim." dediğini söyledi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vehb haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Tâvûs, haber verdi. O babasından, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti:

Yaralandığı sırada Ömer'in yanına gelerek kendisine şöyle dedi: "Ya Emîrü'l-Müminîn! Seni, Ebû Lü'lü'e denilen kişi yaraladı." O da dedi ki: "Size söylediğimin dışında üç şeyde hüküm vermediğime dair sizi şahit tutuyorum. Köleye karşı bir köle ve bir cariyenin oğluna karşılık iki köle olmasına hüküm verdim."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne haber verdi; dedi ki: Bize Dâvûd b. Abdurrahman el-Evdî haber verdi. O, Hümeyd b. Abdurrahman el-Himyerî'den rivayet etti; dedi ki: İbn Abbâs *Basra*'da bize haber verdi; dedi ki:

Hançerlendiği zaman Ömer'in yanına ilk gelen kişi, bendim. Geldiğimde şöyle dedi: "Ben halkın bana ulaşamayacaklarından endişe ediyorum. Benden duyacağın üç şeye dikkat et! Ben kelâle hakkında bir hüküm vermedim. Halka bir halife bırakmadım ve bana ait bütün köleler şu andan itibaren azatlıdır." Halk kendisine, "Bir halife tayin et!" dediğinde ise "Ben, bu konuda ne yapacak olursam, benden daha hayırlı olanlar, onu yapmışlardır. Ben, halkın durumunu halka bırakırsam, Allah'ın peygamberi (sas)'nin yaptığı gibi yapmış olurum. Eğer halife bırakacak olursam, benden daha hayırlı olan Ebû Bekir'in yaptığı gibi yapmış olurum." dedi. Ben

[549] Kelâle; Miras bırakacak babası veya evladı olmadan vefat eden kişi demektir (M).

de, "Ben seni cennetle müjdeliyorum. Zira sen, Allah'ın Resûlü ile arkadaşlık yaptın. Onunla uzun süre sohbet ettin ve müminlerin işini üstlenip emaneti yerine getirerek onu güçlendirdin." dedim. Bunun üzerine dedi ki: "Senin beni cennetle müjdelemenle ilgili olarak; kendisinden başka hiçbir ilahın olmadığı Allah'a yemin ederim ki, dünya ve içindeki her şeyin benim olup da, önümdeki (hesap) korkusuna karşı, haberi duymadan önce hepsini feda etmeyi arzulardım. Müminlerin emirliğiyle ilgili sözüne gelince de, bunun da ne lehimde, ne de aleyhimde olmadan başa baş olmasını isterim. Resûlullah ile olan sohbetime (arkadaşlığıma) gelince, işte ona bir diyeceğim yoktur." dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O Eyyûb'dan, o Muhammed'den, o da Ebû Sa'îd el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer hançerlediğinde, kendisini (evine) taşıyıp da, yarasının acısını bize şikâyet ettiği on dokuz kişinin dokuzuncusuydum.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Yusuf b. Sa'd haber verdi. O Abdullah b. Cüneyn'den, o da Şeddâd b. Evs'den, o da Ka'b'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Beni İsrâîl'den bir kral vardı ki, biz onu hatırladığımız zaman Ömer aklımıza gelir; Ömer'i hatırladığımız zaman ise o, aklımıza gelirdi. Onun yanında ise, kendisine vahiy gelen bir peygamber vardı. Allah, Nebi'sine, ona şöyle söylemesini vahyetti: "Üç güne kadar, vefat edeceğin için ahdini yerine getir ve vasiyetini de bana yaz." Sonra üçüncü gün gelince, duvar ile divan arasına düştüğünde, Rabbine iltica ederek şöyle dedi: "Ya Rabbi! Eğer sen hüküm vermede adil olduğumu biliyorsan ve işlerde çelişki meydana geldiği zaman, eğer senin arzuna uymuş isem, şöyle olmuş veya böyle olmuş isem, çocuğum büyüyünceye kadar ve ümmetim eğitilinceye kadar, ömrümü uzat." dedi. Allah Peygamberine, "O hükümdar, şöyle, şöyle dedi. Söyledikleri doğru olduğundan, ben de kendisinin ömrünü on beş yıl daha uzattım" diye vahyetti. Bu zaman zarfında, onun çocuğu da büyüdü, ümmeti de eğitildi. Eğer Ömer de Rabbinden ömrünün uzatılmasını isteseydi, Allah onun da duasını kabul ederek ömrünü uzatırdı. Bu haber Ömer'e ulaşınca, "Allah'ım! Aciz duruma düşmeden ve kınanmadan beni katına al!" dedi.

Bize Muhammed b. Ubeyd ile el-Fadl b. Dükeyn haberek verdiler; dediler ki: Bize Hârûn b. Ebû İbrahim haber verdi. O Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den şunu rivayet etti:

Yaralandığı zaman halk Ömer b. el-Hattâb'a, "Ya Emîrü'l-Müminîn! Bir şeyler içseniz!" dediklerinde, "Bana bir miktar nebiz getirin." dedi. Nebiz onun en sevdiği içecek idi. [Râvî] dedi ki: "İçince, içtiği nebiz, irin ile beraber yarasından dışarı çıktı. Yarasından çıkan bu şeyin nebiz mi, yoksa kan mı olduğu tam netleşmedi. Bu sefer, "Biraz süt içseniz!" dediler, kendisine süt getirilip onu da içtiğinde, süt de yarasından çıktı. Yarasından beyaz bir şeylerin çıktığını görünce, kendisi ağladı, etrafındaki arkadaşlarını da ağlattı ve dedi ki: "Ben öyle bir andayım ki, şayet güneşin üzerine doğduğu herşey benim olsaydı, sorumluluktan ötürü karşılaşacağım durumun dehşetinden, hepsini feda etmeye razı olacaktım. Etrafındakiler, "Seni ağlatan sadece bu mudur?" dediler. O da, "Bundan başka beni ağlatan bir şey yoktur." dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs, "Ya Emîrü'l-mü'minîn! Senin İslâmiyetin, hep bir galibiyet demektir. Senin imamlığın hep fetih demektir. Yemin ederim ki, emirliğin yeryüzünü adaletle doldurmuştur. Tartışan iki kişi yoktur ki, sonuçta senin sözüne gelmiş olmasın!" dedi. [Râvî] dedi ki: Ömer, "Beni oturtun!" dedi. Oturunca, İbn Abbâs'a, "Bu söylediklerini bana bir daha tekrarla!" dedi. İbn Abbâs da, o dediklerini tekrar söyleyince Ömer, "Sen Allah'ın huzuruna geldiğin günde, bu dediklerin hakkında bana şahitlik edecek misin?" dedi. İbn Abbâs da, "Evet!" dedi. Bunun üzerine Ömer çok sevindi ve (İbn Abbas'ın) bu söyledikleri, son derece onun hoşuna gitti.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O Yahya b. Sa'îd'den, o da el-Kasım b. Muhammed'den şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb'ın yaralandığı gün, halk yanına gelip onu övdükleri ve onunla vedalaştıklarında, "Siz beni emirlikle mi tezkiye ediyorsunuz? Ben Resûlullah ile arkadaşlık yaptım. Allah onu katına aldığı ana kadar benden hep memnun idi. Sonra Ebû Bekir ile arkadaşlık yaptım. O da vefat edinceye kadar hep kendisini dinliyor ve ona itaat ediyordum. Kendim için korkmaya başladığım tek şey, şu sizin emirlik dediğiniz şeydir." dediğini haber verdi.

Bize Yahya b. Huleyf b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi. O da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer yaralandığı gün, halk yanına gelmeye başlayınca, "Keşke yeryüzündeki her şey benim olsaydı da, onların hepsini, hesap endişesi karşısında feda edebilseydim!" dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi. O da eş-Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb yaralandığı sırada süt isteyip içtiğinde, sütün yarasından çıkması üzerine, "Allahü Ekber!" dedi. Yamnda oturanlar kendisini övmeye başlayınca, dedi ki: "Ömrünün kendisini yoldan çıkardığı kişi, kesinlikle aldanmıştır. Keşke ben dünyaya geldiğim şekilde oradan çıkabilseydim. Vallahi yeryüzündeki herşey benim olsaydı, farkına varılan şeyin dehşetinden, onların hepsini feda ederdim."

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o da İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Sa'îd b. el-Müseyyeb, Abdurrahman b. Ebû Bekir es-Sıddîk'in, Ömer öldürüldüğünde şöyle dediğini haber verdi:

"Ben, daha önce Ömer'ın katili Ebû Lü'lü'e'ye, yanında Cüfeyne ve Hürmüzân da varken uğramıştım. Onlar, sırdaş olarak birbirleriyle gizli konuşuyorlardı. Ben beklenmedik bir şekilde karşılarına çıkınca, hareketlenmeye başladılar. Bu arada, kabzası ortasında olan iki başlı bir hançerin aralarından düştüğünü görmüştüm. Ömer'in öldürüldüğü hançere bakın bakalım, dediğim hançer değil midir?" Oradakiler, o hançere baktıklarında, aynen kendisinin bahsettiği hançer olduğunu gördüler. Ubeydullah b. Ömer, bunları Abdurrahman b. Ebû Bekir'den duyunca, yanında kılıcı bulunduğu halde, gidip Hürmüzânı çağırdı, dışarı çıkınca, kendisine; "Benimle gel de, şu atıma birlikte bir bakalım." dedi. Önünde yürüyünceye kadar bekledi, sonra kılıcını çekerek başınm üstüne kaldırdı. Kılıcın hararetini görünce, "La ilâhe illallah" dedi. Ubeydullah dedi ki: "*Hîre* hıristiyanlarmdan olup, aralarındaki süt akrabalığı bağı sebebiyle, Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın *Medine*'ye getirdiği Cüfeyne'yi de çağırdım. O, aynı zamanda *Medine*'de okuma yazma da öğretiyordu. Kılıcı üzerine kaldırınca iki gözünün ortasına haç işareti yaptı." Daha sonra Ubeydullah, Ebû Lü'lü'e'nin İslâm'a girmiş küçük bir kızını da (intikam duygusuyla) öldürdü. Ubeydullah *Medine*'deki

bütün esirleri öldürmek istiyordu. Sonra, ilk muhacirler toplanıp kendisini tehdit ederek onu bu işten alıkoymak istediler. O da, "Allah'a yemin ederim ki, onları da diğerlerini de öldüreceğim" dedi. Hatta (ileri giderek) bazı Muhacirleri de hedef aldı. Bu sırada Amr b. el-Âs, Ubeydullah'ın kılıcını kendisine teslim edinceye kadar yanından ayrılmadı. Kılıcını Amr b. el-Âs'a verince, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Ubeydullah'a yanına gelerek onunla kapıştı. İkisi, etraftakiler tarafından aralanıncaya kadar birbirlerinin perçeminden tutmaya devam ettiler. Sonra, Osman da henüz kendisine biat edilmeden önceki bir gecede Ubeydullah'a gelerek onunla yaptığı tartışmadan sonra kavgaya tutuştu. Onlar da birbirlerinin perçeminden tuttular. Ubeydullah; Cüfeyne, Hürmüzân ve Ebû Lü'lü'e'nin küçük kızını öldürdüğü gün, yeryüzü insanlara kapkara kesilen kasavetli bir gün oldu. (İnsanlar, o gün çok sıkıntılı bir gün yaşadılar). Ardından, kendisiyle Osman, halk tarafından aralandılar.[550] Osman halife seçilince, Muhacir ve Ensârı çağırarak onlara, "Dinde büyük gedik açan şu adamın (Ubeydullah'ın) öldürülmesine bana yol verin!" dedi. Muhacirlerin tamamı, Ubeydullah'ın (kısasen) öldürülmesi konusunda, Osman'dan yana çıktılar. Halkın büyük bir çoğunluğu ise, Ubeydullah ile beraber olarak, Cüfeyne ve Hürmüzân'a lânet okuyarak, "Siz, Ömer'in oğlunu da mı arkasından göndermek istiyorsunuz?" dediler. Böylece bu kargaşa ve ihtilafa birçok kişi katıldı. Sonunda Amr b. el-Âs, Osman'a gelerek ona, "Ya Emîrü'l-Müminîn! Bu durum, sen henüz göreve gelmeden önce vuku bulmuştu, onlardan vazgeç!" dedi. Amr'ın bu konuşması üzerine halk dağıldı ve öldürülen iki adam ile kızın diyeti ödendi.

Muammed b. Şihâb dedi ki: Bize Hamza b. Abdullah haber verdi; dedi ki: Bize Hamza b. Abdullah, Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini söyledi:

Allah, Hafsa'ya rahmet eylesin! O, onları öldürmek üzere Ubeydullah'ı teşvik edenlerdendi.[551]

---

[550] Osman'a karşı onu koruduklarını ifade ediyor (E).

[551] Hz. Hafsa'nın, Ümmü'l-Mü'minin olmasıyla bearaber, babası Hz. Ömer gibi bir şahsiyete yönelik düzenlenen böylesi alçakça bir saldırı karşısında yüreği yanmış bir kız evladı olarak üzüntüye boğulmuş olması, elbette bir beşer olmanın muktazasıdır.

Hz. Ömer'in, tıraş olma çağına gelmiş hiçbir acem çocuğunun *Medine*'ye sokulmaması yönünde yapmış olduğu sıkı uyarılar, İran fethinin, acemler üzerinde bir intikam duygusu

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Ya'kûb anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

"Osman ile Ubeydullah, o derece biribirlerinin perçeminden tuttular ki, ben Ubeydullah'ın saçlarını Osman'ın elinde gördüm." [Râvî] dedi ki: "O gün yeryüzü, insanlara karanlık geldi."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Ya'kûb anlattı. O Ebû Vecze'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

O gün Ubeydullah ile Osman'ın birbirlerinin perçeminden tutarak kapıştığını gördüm. Osman ona, şöyle söylüyordu: "Allah seni kahretsin! Sen, namaz kılan bir adamı, Allah'ın Resûlü'nun korumasında olan diğer bir adamı ve küçük bir kız çocuğunu öldürdün. Seni bu halinle bırakmak nasıl hak olabilir?" [Râvî] dedi ki: Osman halife olduğunda Ubeydullah'ı

---

bıraktığının, dolaysıyla o sırada özellikle *Medine*'de kalacak olan gayr-ı Müslim kölelerin sürekli potansiyel tehlike oluşturacağının ifadesiydi. Netice de Hz. Ömere yönelik suikastın mecusî bir İranlı köle tarafından gerçekleştirimiş olması, ne yazık ki, Hz. Ömer'i bu endişesinde haklı çıkarmıştır.

Gerek Hz. Ömer'in, "Ben gayr-ı müslim kölelerin *Medine*'ye girmelerini istemezdim; ama aklıma galip geldiğim şeyde, siz bana galebe çaldınız!" şeklindeki serzenişi, gerekse de Abdurrahman b. Ebu Bekiri'in, Hz. Ömer'in kendisiyle şehit edildiği kabzası ortasında iki uçlu hançeri, cani Ebu Lü'lüe ile birlikte kalan Cüfeyne ve Hürmüzan'ın elinde gördüğünü söylemesi, Hz. Ömer ailesinde, *Medine*'deki tüm gayr-ı müslim acemlerin bu suikastte parmaklarının olduğu yönünde güçlü bir kanaat oluşturmuştur. et-Taberî ve İbnü'l- Esîr'in eserlerinde yer verdikleri Ubeydullah'ın, "Allah'a yemin ederim ki, babamın öldürülmesinde iştiraki olan kaç kişi varsa, hepsini öldüreceğim" şeklindeki meydan okuması, bu güçlü kanaatin tezahürüdür. Bkz. et-Taberî, *Tarihu't-Taberî*, c. IV, s. 293; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarîh*, c. II, s. 247.

Bu itibarla bu meşum suikaste adı karışanlara karşı Hz. Hafsa'nın, kardeşi Ubeydullah'ı teşvik etmesinde, bu önemli faktörlerin etkili olduğu göz ardı edilemez. Ancak Kur'ân, genel anlamda emareler ne kadar güçlü olsa da, hükümün ikamesi için tek kişinin şehadetini yeterli görmemekle birlikte, suçun şahsiliğini esas almaktadır. Başta Sa'd b. Vakkas, Hz. Ali ve Hz. Osman olmak üzere Mühacirîn'in çoğunun Ubeydullah'a karşı sert tepkileri ve onun öldürdüğü kişiler karşılığında kısas edilmesi gerektiği yönünde görüş beyan etmeleri, bu delillerin yetersiz olduğu içtihatlarından kaynaklandığı gibi, Abdullah b. Ömer'in, kendi ablası Hz. Hafsa'dan bu şekil yakınması da aynı noktadan kaynaklanmaktaydı. Oysa, Ensarın büyük ekseriyeti ise, bahsi geçen emareleri suça iştirak nev'inden yeterli delil olarak gördüklerinden, içtihatları, Ubeydullah'ın kısas edilmemesi yönünde idi. Nitekim fukaha da bilahere bu konuda ihtilafa düşmüşlerdir. Bkz. ed-Diyarbekrî, *Tarihu'l-Hamîs, fi Ahval-i Enfesi'n-Nefîs*, c. II, s. 273.

Söz konusu rivayeti, ez-Zehebî de, *Tarîhu'l-İslâm* (bkz. c. III, s 297) ve *Siyer-ü A'lâmi'n-Nübelâ* (bkz. c. II, s. 447) isimli eserlerinde zikretmiştir. (M).

nasıl bıraktığına hayret ettim. Ancak daha sonra, Amr b. el-Âs'ın, yanına gelerek onu bu görüşünden vazgeçirdiğini anladım.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Utbe b. Cebîre anlattı. O Âsım b. Ömer b. Katâde'den, o da Mahmûd b. Lebîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ubeydullah o gün, adeta savaşan yırtıcı bir hayvan gibiydi. O gün, Arap olmayan herkesi, kılıcına hedef tutuyordu. Sonuçta hapsedilerek durdurulabildi. Osman halife seçildiği takdirde, görmüş olduğum o yaptıklarından dolayı onu öldüreceğine kesin olarak inanmıştım. Kendisiyle Sa'd, Resûlullah'ın ashâbı arasında Ubeydullah'a karşı en fazla tepkili olanlardandı.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi. O İbn Avn'dan, o Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

Ömer, Hafsa'ya vasiyette bulundu; kendisi (Hafsa) vefat edince, yükümlülüğün Ömer'in ailesinden büyük olanlara geçmesini istedi.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya haber verdi. O da Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, malının dörtte birinin [hayır işlerinde harcanmasını] vasiyet etti.

Bize Ahmed b. Muhammed b. el-Velîd el-Ezrakî haber verdi; dedi ki: Bize Müslim b. Hâlid haber verdi. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından:

Ömer b. el-Hattâb'ın vasiyetinde şahit tutmadığını rivayet etti.

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî, Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, İshâk b. Yusuf el-Ezrak ve Abdülvehhâb b. Atâ el-İclî haber verdiler. Onlar İbn Avn'dan, o Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hayber'den *(ganimetlerinden)* Ömer'e pay olarak bir arazî parçası düştü. O da Nebi'ye (sas) gelip, onunla ilgili ne yapması gerektiğini sorarak, "*Hayber*'den bana öyle bir arazi payı düştü ki, bana göre kimseye böyle nefis bir mal düşmemiştir. Bununla ilgili ne yapmamı istersiniz?" dedi. Resûlullah, *"İstersen aslını kendine bırakır, geliriyle tasaddukta bulunursun."* buyurdu. [Râvî] dedi ki: Ömer onun gelirini tasadduk ederek dedi ki: "Onun aslı ne satılır, ne hibe edilir ve ne de miras bırakılır. Onun geliriyle, fakirlere, yakınlara, kölelere, Allah yolunda çalışanlara, yolda kalmışlara ve misafirlere tasadduk edilir. Ona bakanların da, dine uygun bir şekilde ondan yemesinde, kazanç sağlamadan dostuna yedirmesinde hiçbir sakınca

yoktur." İbn Avn dedi ki: Ben bunu Muhammed b. Sîrîn'e anlattığımda dedi ki: Ömer, "köklü bir şekilde mal edinmeden." dedi. İsmail dedi ki: İbn Avn şöyle dedi: "Başka bir adam da bana, bir deri parçası veya kırmızı bir kâğıt parçası üzerindeki, "köklü bir şekilde mal edinmeden" ibaresini okuduğunu anlattı."

Bize Mutarrif b. Abdullah el-Yesârî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

İslâm'da, geliri ilk defa tasadduk edilen vakıf, Ömer'in gelirini tasadduk ettiği "*Semğ*"[552] adı verilen arazinin vakfıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize ed-Dahhâk b. Osman haber verdi. O da Osman b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb beytülmalden, 80.000 dirhem ödünç almıştı. Bunun üzerine, Abdullah b. Ömer'i çağırarak ona şöyle dedi: "Bunlar için Ömer'in mallarından gereği kadar sat. Yeterli gelirse ne âlâ! Değilse, İbn Adî kabilesinden iste. Yine yeterli gelmezse, Kureyş'ten iste. Yine de yeterli gelmezse, onları da aşma! [onlardan sonra, artık başkasından borç talebinde bulunma!] Abdurrahman b. Avf dedi ki: "Onları beytülmalden borç alıp, sonradan öderseniz olmaz mı?" deyince Ömer, "Benden sonra senin gibi kimselerin taziyeme gelip de, 'Biz payımızı Ömer'e bırakmıştık.' diyerek beni lekelemesinden, ardımdan bunun dedikodusunun yapılmasından ve içinden çıkılmaz bir duruma düşmekten Allah'a sığınırım." dedi. Sonra Abdullah b. Ömer'e, "Bu borcu ödemeyi sen üstlen." dedi. O da onu üstlendi. Ömer defnedilir defnedilmez İbn Ömer, şura ehlini ve Ensâr'dan bazılarını tanık gösterdi. Ömer'in defnedilmesinin üzerinden bir Cuma geçtikten sonra İbn Ömer, ödünç alınan o malı alarak Osman'a getirdi ve bu malı teslim etmekle sorumluluktan kurtulduğuna dair şahitleri hazır bulundurdu."

---

[552] Fîrûzâbâdî'nin *el-Meğânimü'l-mutâbe fi me'âlimi Tâbe* adlı kitabında (s. 80), "Semğ; Ömer b. el-Hattâb'a ait *Hayber*'de bulunan bir arazinin adıdır." dedikten sonra, Buhârî'den şöyle bir nakil yapmıştır: "Ömer "Semğ" denilen hurma bahçesinin ürününü tasadduk ettikten sonra; "Ya Resulûllah! Elime bir mal geçti, o da benim yanımda çok nefistir. Ben onu tasadduk etmek istedim." dedi. Bunun üzerine Resûlullah, "Satılmayacak, hibe edilmeyecek ve miras bırakılmayacak şekilde ürünü infak edilmek üzere onun aslını tasadduk et!" buyurdu. Ömer de onu bu şekilde tasadduk etti." (M).

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir anlattı; dedi ki: Bana Yahya b. Ebû Râşid en-Nasrî şunu rivayet etti:

Ömer vefat etmeden oğluna, "Yavrucuğum! Vefat edeceğim sırada, iki dizini belime dayayarak beni üzerine doğru yatır! Sağ elini, alnımın üzerine, sol elini de çenemin altına koy! Ruhumu teslim ettiğimde ise, gözlerimi kapat. Kefenimde iktisatlı davranın. Zira benim için Allah katında bir hayır varsa, bana onun yerine daha hayırlısını verir. Eğer yoksa üzerimdeki o kefeni de çabucak soyar. Kabrimde de iktisatlı davranın, zira benim için Allah katında bir hayır varsa, O, kabrimi gözümün görebileceği mesafeden, daha fazla da genişletir. Eğer böyle değilse, kabrimi, kaburgalarımı birbirine geçirecek şekilde daraltır. Kabre götürülürken bana tek bir kadın bile refakat etmesin. Bende olmayan bir şeyle beni tezkiye etmeyin. Zira Allah bende olan her şeyi daha iyi bilendir. Benim naşımı çıkardığınız zaman, yürüyüşünüzde biraz çabuk olun. Zira benim için Allah katında, yaptığım bir hayır varsa, beni ondan daha da hayırlısına erken kavuşturmuş olursunuz. Eğer böyle değilse, taşıdığınız bir şerri, daha erken bir şekilde, boynunuzdan atmış olursunuz." dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Ahvas haber verdi. O Leys'ten, o da *Medine* halkından olan bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, oğlu Abdullah'a vasiyette bulunarak "Yavrucuğum! İman hasletleri üzere ol!" deyince o da, "Bunlar nelerdir babacığım?" diye sordu. O da, "Sıcak yaz aylarında oruç tutmak, düşmanlara karşı kılıçla çıkmak, günahlara karşı sabırlı olmak, kış günlerinde bütün adabıyla abdest almak, havanın sisli olduğu günlerde vakti girince namazı erken kılmak, kafa karıştırıcı kokuşmuş cıvık çamurdan sakınmaktır." dedi. İbn Ömer, "Kafa karıştırıcı kokuşmuş cıvık çamur ne demektir?" diye sorunca Ömer, "O, şaraptır." dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme b. Ali b. Zeyd haber verdi. O da Ebû Râfi'den şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb; Sa'îd b. Zeyd, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abbâs'a, "Biliniz ki, ben kimseyi ardımdan halife bırakmamış bulunmaktayım. Allah malından (ganimet olarak) alınan Arap savaş esirlerinden de

vefatımı idrak etmiş olan bir kimse varsa, o da (Allah yolunda), hürdür." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ömer anlattı. O Hafs'tan, o Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, emirliğe ait kölelerden iki secdeye varmış herkesin azad edilmesini ve kendisinden sonraki yöneticinin dilediği takdirde onları iki yıl daha istihdam edebileceğini[553] vasiyet etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Rebî'a b. Osman şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, valilerinin bir yıl yerlerinde bırakılmalarını vasiyet etti. Osman da, o vasiyete uyarak onları bir yıllığına görevlerinde bıraktı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da İsmail b. Muhammed b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti. Yine bana Ebû Bekir b. İsmail b. Muhammed b. Sa'd anlattı. O babasından, o da Âmir b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, "Eğer siz Sa'd'ı yönetici yaparsanız, ona bu yol açıktır. Değilse, yönetici olarak seçilecek kişi, onunla istişare etsin! Zira ben onu, bir kızgınlıktan ötürü azletmedim"

Bize Vehb b. Cerîr haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Âsım b. Ubeydullah'tan o da Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, başı Abullah b. Ömer'in kucağında iken ona, "Benim yanağımı yere bırak!" dedi. Abdullah, "Başının yerde olmasıyla kucağımda olması arasında senin için ne fark eder?" diye sordu. Ömer, "Sen başımı yere bırak!" diyerek bunu üç kere tekrarladıktan sonra, sözlerine şöyle devam etti: "Vay anama, vay halime! Eğer bağışlanmazsam halim nice olur?" dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn, Vehb b. Cerîr ve Kesîr b. Hişâm haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be haber verdi. O Âsım b. Ubeydullah b. el-Âsım'dan, o da Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb'ın yerden bir saman çöpü alarak, "Keşke bu saman çöpü olsaydım, keşke yaratılmamış olsaydım, keşke annem beni

[553] Ömer (r.a), kendisinden sonra yerine seçilecek olan yöneticinin, söz konusu olan bu köleleri, en çok iki yıl daha istihdam edebileceğini, bu süreden sonra onların serbest bırakılmalarını tavsiye etmiştir (M).

doğurmamış olsaydı, keşke bir hiç olsaydım, keşke unutulup gitmiş olsaydım!" dediğini gördüm.[554]

Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. Yine bize Süleyman b. Harb ile Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. [Son ravilerin] hepsi Yahya b. Sa'îd'den, o Abdurrahman b. Ebân b. Osman'dan, o babasından, o da Osman b. Affân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Aranızda Ömer ile en son beraber olan benim. Ömer'in yanına geldiğimde başı, oğlu Abdullah b. Ömer'in kucağında iken oğluna, "Başımı yere bırak!" dedi. O da, "Senin başını dizimin üzerine koymamla yere koymam bir olur mu?" dedi. Ömer, "Anasız kalasıca! Sana 'Yanağımı yere koy!' diyorum" diye iki veya üç kere tekrarladı. Sonra ayaklarını birleştirerek şöyle dediğini işittim: "Eğer bağışlanmazsam, eyvah bana ve eyvah anneme! Eyvah bana ve eyvah anneme" diye, diye ruhunu teslim etti.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O İsâm b. Ubeydullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Ebân b. Osman anlattı. O da Osman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ruhunu teslim edinceye kadar Ömer'in son sözü; "Eğer bağışlanmazsam, eyvah bana ve eyvah anneme! Eyvah bana ve eyvah anneme, eyvah bana ve eyvah anneme!" demek oldu.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl haber verdi. O Yahya b. Sa'îd ile Ubeydullah b. Ömer'den, o da Âsım b. el-Âsım b. Ubeydullah'tan, o da Sâlim b. Abdullah'tan Ömer b. el-Hattâb'ın şöyle dediğini rivayet etti:

"Keşke bir hiç olsaydım! Keşke unutulup gitmiş olsaydım!" [Sâlim] dedi ki: Sonra elbisesinin üzerinden saman veya çöp gibi bir şey alarak, "Keşke bunun gibi olsaydım!" dedi.

Bize Ebû Bekir b. Muhammed b. Ebû Mürre el-Mekkî haber verdi; dedi ki: Bana Nâfi b. Ömer anlattı; dedi ki: Bana İbn Ebû Müleyke şunu anlattı:

---

[554] Hz. Ömer'in kâmil manada yaşadığı sorumluluk duygusunu dile getirdiği ve içinde beş kere "keşke" tabirini kullandığı *"Keşke ben bu saman çöpü olsaydım, keşke yaratılmamış olsaydım, keşke annem beni doğurmasaydı, keşke bir hiç olsaydım ve keşke unutulup gitmiş olsaydım!"* şeklindeki sözünü içeren rivayet; başta el-Kândehlevî'nin *Hayatü's-Sahabe*'si, ez-Zehebî'nin *Siyer-ü A'lâmin-Nübelâ*'sı ve el-Cezerî'nin *el-Kâmil fi't-Tarih*'i olmak üzere diğer tabakat, siyer ve tarih kitaplarında da yer almaktadır. (M).

Osman b. Affân, Ömer b. el-Hattâb'ın başını kucağına aldı. Ömer, "Başımı toprağın üzerine geri bırak! Eğer Allah beni bağışlamayacak olursa, vay başıma gelenlere, vay annemin başına gelenlere!" dedi.

Bana Ârim b. el-Fadl, haber verdi; dedi ki: Bana Hammâd b. Zeyd haber verdi. O Eyyûb'dan, o da İbn Ebû Müleyke'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer hançerlendiği zaman, Ka'b gelip kapıda ağlamaya başladı ve dedi ki: "Vallahi, eğer Emîrü'l-Müminîn, ecelinin erteleneceğine dair yemin etse, Allah onun ecelini erteler." İbn Abbâs yanına gelerek, "Ya Emîrü'l-Müminîn! Ka'b şöyle, şöyle demektedir." dedi. O da, "O halde vallahi, ben de istemeyeceğim." dedikten sonra şöyle devam etti: "Eğer bağışlanmayacak olursam, vay halime ve vay annemin haline!"

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hureyz b. Osman haber verdi; dedi ki: Bize Habîb b. Ubeyd er-Rehabî, el-Mikdam b. Ma'dîkerib'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer yaralandığı zaman, Hafsa yanına girip (hasret çekerek), "Ey Allah Resûlü'nün arkadaşı! Ey Resûlullah'ın hısmı! Ey Emîrü'l-Müminîn!" dedi. Bunun üzerine, Ömer, İbn Ömer'e [oğluna] "Beni biraz oturt, ben duyduklarıma fazla tahammül edemiyorum." dedi, Abdullah da onu göğsüne dayandırarak oturtunca, (Ömer) dedi ki: "Ben senin üzerindeki hakkımla, buradan ayrıldıktan sonra, ölümüm üzerine, özelliklerimi söyleyerek ağlamaktan seni sakındırıyorum. Ama gözlerine hâkim olamam. Ölü için, kendisinde bulunmayan bir takım şeylerin sayılıp dökülerek ağlanması, söz konusu olamaz. Sadece meleklerin yazacakları güzel şeyler hariç!" dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit haber verdi. O da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb yaralandığı zaman Hafsa onun üzerine yüksek sesle ağladı. Bunun üzerine Ömer, "Ya Hafsa! Sen Resûlullah'ın (sas), *'Üzerine yüksek sesle ağlanılan kişiye azap edilir.'* dediğini duymadın mı?" dedi. Râvî dedi ki: Suheyb de yüksek sesle ağlayınca Ömer, "Ya Suheyb! Sen üzerine yüksek sesle ağlanılan kişiye azap edileceğini bilmiyor musun?" dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân haber verdi. O da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak

haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi. O da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer yaralandığında bulunduğu yerden taşınarak evine götürüldü. Suheyb, "Eyvah kardeşim!" dedi. Bunun üzerine Ömer, "Kendine gel ya Suheyb! Sen üzerine yüksek sesle ağlanılanın azap edileceğini bilmiyor musun?" dedi.

Bize Müslim b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Ukayl haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sîrîn haber verdi; dedi ki:

Ömer'e yaralandığı zaman içecek bir şey getirilip onu içtiğinde, içtiği şey yarasından çıktı. Bunun üzerine Suheyb; "Eyvah Ömer, eyvah kadeşim! Senden sonra kimimiz var?" diye bağırdı. Bunun üzerine Ömer, "Sakin ol kardeşim! Sen, üzerine yüksek sesle ağlanılanın, azap edileceğini duymadın mı?" dedi.

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr haber verdi. O Abdülmelik b. Umeyr'den, o Ebû Bürde'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

"Ömer yaralandığında, Suheyb sesini yükselterek ağladı. Ömer, "Benim üzerime mi?" diye sordu. O da, "Evet!" dedi. Ömer, "Sen Resûlullah'ın, *'Üzerine yüksek sesle ağlanılan kişiye azap edilir.'* dediğini bilmiyor musun?" dedi.

Abdülmelik dedi ki: Bana Musa b. Talha anlattı. O da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

"(İnkârcıları kastederek) dirilerinin ağlamasından ötürü, ölülerine azap edilenler, işte şunlardır!" dedi.

Bize Abullah b. Mesleme b. Ka'neb ile Hişâm b. Abdülmelik et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize el-Leys b. Sa'd haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

Ömer, ailesini kendisi üzerine ağlamaktan nehyetti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi. O Hâlid b. Rebâh'tan, o da el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, içinde üç yara aldığı elbisesiyle namaz kıldı.

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi. O da babasından şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb Âişe'ye haber göndererek, "Arka daşımın yanına defnedilmem konusunda bana izin ver!" dedi. Âişe de, "Eyvallah" dedi. Râvî dedi ki: Daha önce, sahâbeden kim (bu konuda) ona haber gönderdiyse, o, "Asla hiç kimseye müsaade etmem!" demişti.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes şunu haber verdi:

Ömer hayattayken Âişe'den izin istedi. Âişe ona evinde defnedilmesi için izin verdi. Ömer vefat edeceği sırada, "Vefat ettiğimde yine izin isteyin. İzin verdiyse ne âlâ, değilse, vazgeçin! Zira ben, yetkimden dolayı onun izin vermiş olmasından endişe ederim." dedi. Vefat edince Âişe (evine defnedilmesine yine) izin verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Nâfi b. Ebû Nu'aym anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bana Abdullah b. Ömer anlattı. O Sâlim b. Ebü'n-Nadr'dan, o Sa'îd b. Mercâne'den, o da İbn Ömer'den Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti:

"Oğlum! Ümmü'l-Müminîne git. Kendisinden iki arkadaşımın yanına defnedilmeme müsaade etmesini talep ettiğimi söyle ve gel durumu bana bildir!" [Râvî] dedi ki: Âişe, "Evet, sana izin verdim." diye kendisine haber gönderdi. [Râvî] dedi ki: Ömer adam göndererek Resûlullah'ın evinde kendisine bir kabir kazıldı. Sonra İbn Ömer'i çağırarak, "Oğlum! Ben, Âişe'ye haber göndererek iki arkadaşımın yanına defnedilmeme ilişkin kendisinden izin istedim; o da izin verdi. Ama ben, henüz hayattayken yetkili konumda olmamdan dolayı izin vermiş olmasından endişe ediyorum. Öldüğüm zaman, beni yıka, kefenle ve Âişe'nin kapısına götürüp orada durdurarak, 'İşte bu Ömer'dir! Senden izin istiyor" de! Eğer izin verirse, beni oraya; değilse, *el-Bakî*'a defnet!' dedi. İbn Ömer dedi ki: Babam vefat ettiğinde, Onu Âişe'nin kapısına kadar götürüp izin istedim. O da "Selâmetle girin!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Zeyd anlattı. O da el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, Âişe'ye haber göndererek kendisinin Resûlullah (sas) ve Ebû Bekir'in yanına defnedilmek üzere izin isteyip, Âişe de kendisine izin verince Ömer, "Ev dardır" diyerek bir sopa istedi. Kendisine getirilince, onun uzunluğunu ölçü kabul ederek; "Bunun uzunluğunda bir kabir kazın!" dedi.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bana Babam anlattı. O, Yahya b. Sa'îd, Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm ve başkalarından onlar, Amre bt. Abdurrahman el-Ensârîyye'den o da, Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Evimdeyken Ömer defnedilinceye kadar, geceleyin başörtümü çıkarır ve gece kıyafetimi giyerdim. Ömer defnedildikten sonra, kabirlerle evim arasına bir duvar çekilinceye kadar sürekli günlük elbiselerim içinde kalırdım. Bu duvar örüldükten sonra geceleyin gece kıyafetimi giymeye başladım." Râvîler dediler ki: Âişe; Resûlullah'ın (sas), Ebû Bekir'in ve Ömer'in kabirleri olmak üzere bu üç kabrin kendi evinin sofasında olduğunu bize tarif etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Musa anlattı. O, İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha'dan o da, Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer vefat etmeden kısa bir süre önce Ebû Talha el-Ensârî'ye haber göndererek, "Ya Ebû Talha! Kendi kavmin olan Ensâr'dan elli kişilik bir grup içinde, şu şura heyetinde bulunan kişilerle beraber bulun! Sanırım birisinin evinde toplanacaklar. Arkadaşlarınla beraber bunların kapısında durup, hiç kimsenin içeriye girmesine müsaade etme! Üçüncü güne kadar aralarından birini seçinceye kadar onlardan ayrılma. Allah için sen benim adıma onların başındaki vekilimsin." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mâlik b. Ebü'r-Ricâl anlattı; dedi ki: Bana İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha anlattı; dedi ki:

Ebû Talha arkadaşlarıyla beraber, Ömer'in defnedildiği saatte hazır bulundular. Ancak şura heyeti, kendi aralarından birisini seçmek üzere durumu, İbn Avf'a havale edince Talha ve arkadaşları bu sefer kendisi Osman'ı seçinceye kadar İbn Avf'ın kapısında beklediler.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya haber verdi; dedi ki: Bize Katâde şunu haber verdi:

Ömer, Çarşamba günü yaralandı, Perşembe günü de vefat etti. Allah ona rahmet eylesin!

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. İsmail b. Sa'd anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, Hicrî 23. yılın Zilhicce ayının bitimine dört gün kala Çarşamba günü yaralandı. Hicrî 24. yılın Muharrem ayının ilk günü olan Pazar günü de defnedildi. Böylece Ömer'in halifeliği, hicretten yirmi iki yıl, dokuz ay ve on üç gün sonra, Ebû Bekir es-Sıddîk'in vefatından sonra on yıl, beş ay, yirmi bir gece sürmüş oldu. Osman b. Affân'a, aynı yılın Muharrem ayının üçü olan Pazartesi günü biat edildi. Râvî dedi ki: "Ben bunu Osman b. Muhammed el-Ahnesî'ye anlattığımda bana, "Senin bunu kesinlikle karıştırdığını düşünüyorum." dedi ve şöyle devam etti: "Ömer, Zilhicce'nin bitimine dört gece kala vefat etti. Zilhicce'nin bitimine bir gece kala Pazartesi günü de Osman'a biat edildi. Böylece o, Hicrî 24 yılının Muharrem ayını, kendi hilafeti ile karşılamış oldu."

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bana Ebû İshâk anlattı. O Âmir b. Sa'd'dan, o da Cerîr'den[555] Muâviye'nin şöyle dediğini duyduğunu rivayet etti:

Ömer, 63 yaşındayken vefat etti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk b. Abdullah haber verdi. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, 63 yaşındayken vefat etti.

Muhammed b. Ömer; "Bu hadis, *Medine*'de bizim tarafımızdan bilinmemektedir." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd haber verdi. O Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, 60 yaşındayken vefat etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "İşte bu, bize göre bu konuda söylenenlerin en sağlamıdır. Ancak bundan başka rivayetler de vardır."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ömer el-Ömerî anlattı. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

Ömer, 59 yaşındayken vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer de haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah haber verdi. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[555] Cebir ismi Leiden, İhsân ve Atâ neşirlerinde Hureyz şeklinde yanlış yazılmıştır. Doğrusu III. Ahmed nüshası, el-Mizzî'den (XIV, 23) tespit edilmiştir. Kastedilen kişi, Cerîr b. Abdullah el-Becelî'dir.

Ömer 55 yaşındayken vefat etti.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bana Hüşeym tarafından haber verildi. O Ali b. Zeyd'den, o Sâlim'den, o da Abdullah'tan bunun benzerini rivayet etti.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik haber verdi. O Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, şehit olarak yıkandı; kefenlendi ve üzerine namaz kılındı.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'in naşı yıkandı, kefenlendi ve üzerine güzel kokular saçıldı.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Müslim haber verdi. O Abdullah b. Dînâr'dan, o Nâfi'den o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb şehit olarak yıkandı; kefenlendi ve üzerine namaz kılındı.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Abdullah haber verdi. O, babasından o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

Ömer şehit olarak yıkandı; kefenlendi; üzerine güzel kokular saçıldı ve cenaze namazı kılındı.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî ile Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be b. el-Haccâc haber verdi; dedi ki: Ben, Fudayl'ın, Abdullah b. Ma'kıl'dan şunu anlattığını duydum:

Ömer b. el-Hattâb, kendisini misk ile yıkamamalarını veya miski, kendisine yaklaştırmamalarını vasiyet etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Nâfi anlattı. O babasından, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, üç kere su ve sidr[556] ile yıkandı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler. Onlar Süfyân'dan o, Âsım İbn Ubeydullah'tan o, Sâlim'den o da, İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

Ömer üç kat elbiseyle kefenlendi.

[556] Arabistan kirazı, hünnap (E).

Vekî, onun iki kat Sehûlî[557] (beyaz *Yemen* kumaşı) elbiseyle kefenlendiğini söyledi. Muhammed b. Abdullah ise iki kat Suhârî[558] ile beraber, giymekte olduğu bir gömlekle de kefenlendi, dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Beşîr anlattı. O Katâde'den, o el-Hasan'dan, o da Ömer'den:

Onun bir gömlek ve bir hulle ile kefenlendiğini rivayet etti.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs haber verdi. O el-Haccâc'dan, o Fudayl'dan, o da Abdullah b. Ma'kıl'dan Ömer'in şöyle dediğini rivayet etti:

"Benim üzerime serpeceğiniz kokulara misk katmayın!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kays b. er-Rebî anlattı. O, Muhammed b. Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan o da, el-Fudayl b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, cenazesi götürülürken ateş yakılmamasını, kadınların gelmemesini ve kefenine misk sürülmemesini vasiyet etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bana İbn İkrime b. Hâlid'den duyan birisi onun şöyle dediğini anlattı:

Ömer'in cenazesi, üzerine namaz kılınmak üzere [musallaya] konulduğunda, Ali ile Osman el ele tutuşmuş olarak geliverdiler. Abdurrahman b. Avf, -onların, duymadıklarını düşünerek- "Ya Benî Abdümenâf! Yaklaştınız!" dedi. Oysa onlar bu sözü duydular. Her biri, "Kalk ya Ebû Yahya! Onun (Ömer'in) cenaze namazım kıldır!" dedi, böylece onun cenaze namazını, Suheyb kıldırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Talha b. Muhammed b. Sa'îd b. el-Müseyyeb anlattı. O babasından, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer vefat ettiğinde Müslümanlar baktılar ki, vakit namazlarını Ömer'in emriyle Suheyb kıldırıyor. Halk da Suheyb'i Ömer'in namazını kıldırmak üzere öne çıkardı; o da cenaze namazını kıldırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Ya'kûb anlattı. O da Ebü'l-Huveyris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

---

[557] Sehûl, kabile adı ve aynı zamanda Yemen'de -beyaz pamuk üretilen- bir yerin adıdır.
[558] *Yemen*'deki bir köy adına nisbet edilen kumaş.

Ömer vasiyeti kapsamında, "Ben vefat ettiğimde, cenaze namazımı Suheyb kıldırsın." diye üç sefer tekrarladı. Sonra, "Bir araya gelerek aramızdan birisini halife seçin." dedi. Ömer vefat edip üzerine namaz kılınmak üzere cenazesi [musallaya] konulunca, karşıdan gelmekte olan Ali ile Osman'dan birisi, namaz kıldırmaya yöneldi. Abdurrahman b. Avf, bunun emirliğe karşı bir hırs olduğunu söyleyerek, "İkinizin dışında, bir kişinin bu iş için görevlendirildiğini siz de biliyorsunuz!" diyerek Ya Suheyb! Çık, namazı sen kıldır!" dedi. Bunun üzerine Suheyb de öne çıkarak Ömer'in cenaze namazını kıldırdı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah el-Ömerî haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'in üzerine Resûlullah'ın (sas) Mescidi'nde, namaz kılındı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Sa'îd b. Mansûr haber verdiler; dediler ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'in üzerine Mescit'te namaz kılındı.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs haber verdi. O da Sâlih b. Ebû Hassân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. el-Hüseyn, Sa'îd b. el-Müseyyeb'e, "Ömer'in cenaze namazım kim kıldırdı?" diye sordu, o da, "Suheyb." dedi. "Kaç tekbirle?" diye sordu; "Dört tekbirle." diye cevap verdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs haber verdi. O Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr'dan, o da babasından şunu rivayet etti:

Suheyb, Ömer'in cenaze namazında dört tekbir getirdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. İlyâs haber verdi. O da el-Esved'in mevlası olan Sâlih b. Yezîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Sa'îd b. Müseyyeb'in yanındayken Ali b. el-Hüseyn ona uğrayarak, "Ömer'in cenaze namazı nerede kılındı?" dedi. O da, "Resûlullah'm kabri ile minberi arasındaki bir yerde." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer b. Râşid anlattı. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bana Kesîr b. Zeyd anlattı. O da el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan şöyle dediklerini rivayet etti:

Ömer, Ebû Bekir'in, Suheyb de Ömer'in cenaze namazım kıldırdı..

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdulla h b. el-Hâris anlattı. O Ebü'l-Huveyris'ten, o da Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'in kabrine; Osman b. Affân, Sa'd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Suheyb b. Sinân ve Abdullah b. Ömer indiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Hâlid b. Ebû Bekir haber verdi; dedi ki:

Ömer Resûlullah'ın evine defnedildi. Defnedildiği sırada Ebû Bekir'in başı, Resûlullah'ın omuzları hizasına getirilmişken, Ömer'in başı da, Resûlullah'ın (sas) böğrünün hizasına getirildi.

Bize Süveyd b. Sa'îd haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Müshir haber verdi. O da Hişâm b. Urve'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Velîd b. Abdülmelik zamanında, onların (Resûlullah'ın (sas), Ebû Bekir'in ve Ömer'in kabirlerinin yanı başındaki) duvar, yıkılınca, onu yeniden örmeye başladıklarında bir ayak gördüler ve ondan ürktüler. Bu ayağın Resûlullah'ın (sas) ayağı olduğunu zannettiler. Bunu bilecek kimseyi bulamadılar. Sonunda Urve onlara, "Hayır! Yemin ederim ki bu ayak, Resûllah'ın (sas) ayağı olmamakla beraber, Ömer'den başkasınınki de değildir." dedi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân haber verdi. O Kays b. Müslim'den, o da Târık b. Şihâb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti:

Ümmü Eymen, Ömer'in yaralandığı gün, "İşte bu gün İslâm zayıfladı." dedi. [Râvî] dedi ki: Târık b. Şihâb, "Ömer'in görüşü, bir adamın kesin bilgisi gibiydi." dedi.

Bize İshâk b. Süleyman er-Râzî haber verdi; dedi ki: Ben Halef b. Halîfe'den bize anlatırken dinledim. O, babasından o, Şehr b. Havşeb'den o da, Abdurrahman b. Ganem'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'in vefat ettiği gün [Abdurrahman] dedi ki: "Bugün İslâm, geri gider hale geldi. Çölde yaşayıp da düşmanın kendisini aradığı bir adam yoktur ki, yanına birileri geldiğinde ona, 'Elinden geldiğince, İslâm'dan uzaklaşmaya ve ondan kaçınmaya çalış!' demiş olmasın."

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî haber verdi; dedi ki: Bize Sâlim el-Murâdî haber verdi; dedi ki: Bize arkadaşlarımızdan biri haber verdi; dedi ki:

Abdullah b. Selâm Ömer'in üzerine henüz namaz kılınmış olduğu halde gelip, "Yemin olsun ki, siz onun üzerine namaz kılmada önüme geçmiş olsanız da, onu övmede beni geçemezsiniz!" dedi ve Ömer'in cenazesinin üzerinde bulunduğu teskerenin[559] yamnda durarak, "Sen ne iyi bir Müslümandın ya Ömer! Hakta oldukça cömert, batılda oldukça cimriydin. Allah'ın rızası konusunda sen memnun olur, O'nun gazabı konusunda da, öfkelenirdin. Bakışların iffetli, özün temizdi. Hiçbir zaman meddah olmadığın gibi, asla gıybetçi de olmadın!" dedikten sonra oturdu.

Bize Süfyân b. Uyeyne anlattı, dedi ki: Ca'fer b. Muhammed'i, kendi babasından haber verirken dinledim. Umarım [inşallah] o da Câbir'den rivayet ederek dedi ki:

Ömer kefenlenmişken Ali'nin, onun cenazesinin yanına gelerek, güzel bazı şeyler söyledikten sonra, "Allah, yeryüzü sayfasına, aranızda şu kefenlemiş olan bu zattan, bana daha sevimli birisini bırakmadı." dediğini duydum.

Bize Muhammed b. Sa'd anlattı; dedi ki: Bize arkadaşlarımızdan biri haber verdi. O Süfyân b. Uyeyne'den bu hadisini duyduğunu rivayet etti. O Ca'fer b. Muhammed'den, o babasından, o da Câbir b. Abdullah'tan rivayet ederek – şüpheye düşmeden- şöyle söylediğini rivayet etti:

Ali, Ömer'in yanına gelince, "Allah sana rahmet eylesin. Allah, yeryüzü sayfasına, aranızda şu kefenlenmiş olan zattan bana daha sevimli birisini bırakmadı." dedi.

Bize Enes b. İyâd el-Leysî haber verdi. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Ömer'in yıkanıp kefenlenmesinden ve teskere üzerine konulmasından sonra Ali, cenazesinin yanı başında durup onu överek şöyle dedi: "Yemin

[559] Metinde geçen "Serîr" (السرير) kavramı; Arapça'da genellikle hükümdarların oturduğu taht anlamına geldiği gibi, kanepe, masa, ölünün yıkanıp kefenlendikten sonra üzerinde namaz kılınmak üzere ahşaptan yapılmış bir araç anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca bazı Arapça sözlüklerde bu kavram "Na'ş" (نعش) olarak da adlandırılmaktadır. Böyle olunca "ölü teskeresi" veya "tabut" anlamlarına da gelmektedir. Bkz. el-Feyruzabadî, *Kamusü'l-Muhît*, c.I, s. 406. Böyle olunca, "serîr" kavramı için, günümüzde özellikle Ülkemizde cenazeyi taşımada kullanılan tabuttan ziyade, birçok Arap ülkelerinde aynı amaçla hâlâ kullanılmakta olan "ölü teskeresi" anlamına geldiği ağırlık kazandığından bu tabir, tarafımızdan tercih edilmiştir. (M).

olsun ki, Allah yeryüzü sayfasına, libasla kefenlenmiş olan şu zattan bana daha sevimli bir adam bırakmamıştır."

Bize Ubeyd'in iki oğlu olan Ya'lâ ile Muhammed haber verdiler; dediler ki: Bize Haccâc b. Dînâr el-Vâsıtî haber verdi. O da Ebû Ca'fer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer kefenlenmiş olduğu halde Ali, onun cenazesinin yanına gelip, "Allah'ın, yeryüzü sayfasına bırakmış olduğu insanlar arasında, kefenlenmiş olan bu zattan bana daha sevimli gelen bir insan bulunmamaktadır." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Fudayl b. Merzûk haber verdi. O Ca'fer b. Muhammed'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer kefenlenmiş olduğu halde Ali ona bakarak; "Allah şu yeryüzü gibi sayfasında, kefenlenmiş olan bu kişiden bana daha sevimli birisini yaratmadı." dedi.

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bişr Verkâ b. Ömer haber verdi. O Amr b. Dînâr'dan, o Ebû Ca'fer'den o da Ali'den bunun benzerini rivayet etmiştir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdülvâhid b. Eymen haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Ca'fer şunu haber verdi:

Ömer vefat edip kefenlendikten sonra Ali gelerek şöyle dedi: "Allah sana rahmet eylesin! Allah'a yemin ederim ki, Allah yeryüzü sayfasına, senin sayfandan bana daha sevimli gelen bir adam bırakmamıştır."

Bize Hâlid b. Mahled haber verdi; dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı; dedi ki: Bana Ca'fer b. Muhammed anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer, yıkanıp kefenlenmiş olarak teskere üzerine konulduğu zaman Ali, başucunda durarak, "Allah yeryüzü sayfasına, bu kefenlenmiş olan zattan bana daha sevimli gelen birisini bırakmamıştır." dedi.

Bize Sa'îd b. Mansûr haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Ebû Ya'kûb el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bana Avn b. Ebû Cuhayfe anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, kefenlenmiş olduğu halde Ömer'in yanındayken Ali, kefeni yüzünün üzerinden kaldırarak; "Ey Ebû Hafs! Allah sana rahmet eylesin.

Nebî'den (sas) sonra, Allah yeryüzü sayfasına, bana göre senden daha sevimli birisini bırakmamıştır." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Bessâm es-Sayrafî haber vedi; dedi ki: Zeyd b. Ali'nin şöyle dediğini duydum:

Ali, Ömer'i kastederek, "Allah kendisinin yeryüzü sayfasına, bu kefenlenmiş olan zattan başka, bana daha sevimli gelen birisini bırakmamıştır." dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O Eyyûb, Amr b. Dînâr ve Ebû Cehdam'dan şöyle dediklerini rivayet etti:

Ömer vefat ettiğinde, Ali yanına gelerek, "Allah sana rahmet eylesin, Allah, yeryüzü sayfasına bu kefenlenmiş olan adamdan bana daha sevimli olan hiç bir kimse bırakmamıştır." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kays b. er-Rebî anlattı. O, Kays b. Müslim'den o da, İbn el-Hanefiyye'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer kefenlenmiş olduğu halde, babam yanına geldiğinde, "Allah yeryüzü sayfasına, bana bu kefenlenmiş olan insandan daha sevimli olan birisini bırakmamıştır." dedi.

Bize el-Fadl b. Anbese el-Hazzâz el-Vâsıtî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be anlattı. O, el-Hakem'den o da Zeyd b. Vehb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Biz, İbn Mes'ûd'un yanına gitmiştik. Ömer'den bahsederken öyle bir ağladı ki, çakıl taşları bile onun gözyaşlarıyla ıslandı ve dedi ki: "Ömer, İslâm'ın sağlam bir kalesi idi. İnsanlar oraya girdiklerinde, çıkmak istemezlerdi, Ömer vefat edince de, o kale delindi ve insanlar da İslâm'dan çıkmaya başladılar."

Bize İshâk b. Yusuf el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmelik (yani İbn Ebû Süleyman) haber verdi. O Vâsıl el-Ahdeb'den, o da Zeyd b. Vehb'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben İbn Mes'ûd'a gelerek, kendisinden Allah'ın Kitabı'ndan bir ayet okumasını rica ettim. O da bana şöyle şöyle okumamı söyledi. "Ömer, sizin okutturduğunuzun hilafına, bana böyle, böyle okumamı söyledi." dedim. [Zeyd] dedi ki: "[Ömer'den böyle bahsedince]İbn Mes'ûd öyle bir ağladı ki, gözyaşları çakıl taşlarının arasına kadar indi ve dedi ki: "Sen Ömer'in sana okuttuğu gibi oku! Yemin ederim ki, onun okuyuşu

es-Seylehan[560] yolundan daha açıktır. Ömer, İslâm için sağlam bir kale gibiydi. [O, hayattayken] oraya girmiş olan İslâm, bir daha oradan çıkmazdı. Ancak Ömer şehit edilince kale delindi. İslâm da oradan çıkıp, bir daha da oraya girmedi."

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O Abdullah b. el-Muhtâr'dan, o Âsım b. Behdele'den, o da Ebû Vâil'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Mes'ûd yanımıza gelerek, Ömer için uzun uzadıya ağladı. Onun hiçbir zaman bu kadar çok ağladığını ve üzgün olduğunu görmemiştim. Sonra dedi ki: "Eğer Ömer'in bir köpeği sevdiğini görsem, ben de onu severdim. Yemin ederim ki, koca dikenli ağaçlar bile Ömer'i kaybetmenin acısını duymuşlardır."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Beredân b. Ebü'n-Nadr anlattı. O da Seleme b. Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb vefat ettiğinde, Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ağladı. Kendisine, "Niçin bu kadar ağlıyorsun?" denildiği zaman, "Hak ehli, haktan uzak kalmayıversin, bugün İslâm'ın durumu zayıflamıştır." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Zeyd'in evladından Abdülmelik b. Zeyd anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Bir gün, Sa'îd b. Zeyd, hüngür, hüngür ağlayınca, adamın birisi ona, "Ya Ebû A'ver! Neden bu kadar ağlıyorsun?" diye sordu. O da, "Ben İslâm'a ağlıyorum. Ömer'in ölümü, İslâm'da kıyamete kadar kapanmayacak büyük bir gedik açmıştır." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. İbrahim el-Mürrî anlattı. O İsa b. Ebû Atâ'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, bir gün Ömer'den bahsederken dedi ki: "Ömer ölürse, İslâm da zayıflar. Ben Ömer'den sonra, güneşin üzerine doğduğu veya battığı hiçbir şeyin benim olmasını istemediğim gibi, kendisinden sonra hayatta kalmayı da hiç istemem." dedi. Birisi, "Niçin?" deyince;

[560] Burası *Bağdad*'a yakın bir yer olup, *Kisra*'nın cephanelikleri burada bulunduğundan buraya bu isim verilmiştir.

"Sağ kalırsanız, dediklerimi göreceksiniz! Kendisinden sonra halife olacak kişi, eğer Ömer'in onlardan istediğini istese, ona itaat etmeyecek ve ona tahammül etmeyecekler; eğer bunda gevşeklik yaparsa, onu öldürecekler." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İsmail b. İbrahim b. Ukbe anlattı. O Ziyâd b. Ebû Beşîr'den, o da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer'in ölümünden dolayı kendilerinde bir acı hissetmeyen bir hane halkı varsa o halk, kötü bir hane halkıdır.

Bize İshâk b. Süleyman er-Râzî haber verdi. O, Ebû Sinân'dan o da, Amr b. Mürre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Huzeyfe dedi ki: "Belaları, size yaklaştırıp da, sadece birkaç fersah kadar ötede bırakan şey, Allah'ın, hakkında karar verdiği bir kişinin (Ömer'i kastederek) ölümünden başka bir şey değildir."

Bize İshâk b. Süleyman er-Râzî haber verdi. O, Ca'fer b. Süleyman'dan o, da Ebü't-Teyyâh'dan o, Zehdem el-Cermî'den o da, Huzeyfe'den, Ömer'in vefat ettiği gün şöyle dediğini rivayet etti: "Bugün Müslümanlar, İslâm'ın sınırlarını artık terk etmişler demektir. [Râvî] dedi ki: Zehdem, "İslâm bölgesinden göç eden edene olacaktır." dedi. Huzeyfe şöyle devam etti: "Şu toplum, aralarında sarp, engebeli bir bölge olacak şekilde, hakkı terk edecek; o derece ki, insanlar, dinlerine dönmek isteseler bile, ona dönemeyeceklerdir."

Bize el-Fadl b. Dükeyn ile Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân haber verdi. O, Mansûr'dan o, Rib'î b. Hirâş'tan, o da Huzeyfe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer döneminde İslâm'ın durumu, karşıdan geldikçe sürekli yaklaşan bir adamın durumu gibiyken, onun vefatından sonra ise, sırtını dönmüş gittikçe sürekli uzaklaşan bir adamın durumuna benzedi.

Bize Yahya b. Abbâd haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik (yani İbn Miğvel) haber verdi; dedi ki: Ben, Mansûr b. Mu'temir'den, onun, Rib'î b. Hirâş'tan veya Ebû Vâil'den rivayet ederek onun şöyle dediğini duydum:

Huzeyfe dedi ki: "Ömer'in döneminde, İslâm'ın durumu, karşıdan geldikçe sürekli yaklaşan bir adamın durumu gibiyken, Onun vefatından

sonra ise, sırtım dönmüş gittikçe sürekli uzaklaşan bir adamın durumuna benzedi."

Bize Ârim b. el-Fadl, haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Zeyd haber verdi. O Ebü't-Teyyâh'tan, o da Abdullah b. Ebü'l-Hüzeyl'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb öldürüldüğü zaman Huzeyfe dedi ki: "Bu gün insanlar, İslâm çevresini terk etmiş demektir. Yemin ederim ki, bu toplum o kadar maksattan sapacaktır ki, esas hedef ile kendileri aralarında sarp, engebeli bir alan oluşacak. Neticede o hedefi ne görebilecekler, ne de ona yol bulabilecekler." [Râvî] dedi ki: Abdullah b. Ebü'l-Hüzeyl, "Diyardan göç eden edene olacaktır." dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî, Abdullah b. el-Bekir es-Sehmî ve Abdülvehhâb b. Atâ el-İclî haber verdiler; dediler ki: Bize Humeyd et-Tavîl haber verdi; dedi ki: Enes b. Mâlik dedi ki:

Ömer b. el-Hattâb yaralandığı zaman, Ebû Talha dedi ki: "Gerek şehirde, gerek çölde hiçbir Arap evi yoktur ki, Ömer'in ölümüyle oraya bir noksanlık girmiş olmasın!"

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Şurâ üyeleri bir araya gelip de Ebû Talha onların ne yaptıklarını görünce, "Ben sizin hilafeti savunmanızın, onda rekabet etmenizden daha korkutucu olacağından endişe ediyorum. Yemin ederim ki, hiçbir ev yoktur ki, Ömer'in vefatıyla ondan dünya ve din işlerinden bir şey eksilmiş olmasın!" dedi. Yezîd, "Bildiğim kadarıyla böyle söyledi" dedi.

Bize Muhammed b. Ubeyd et-Tanâfisî ile Kabîsa b. Ukbe haber verdiler; dediler ki: Bize Hârûn el-Berberî, Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Ben geceleyin, kendisini insî olarak görmediğim birisinin, Ömer'in vefatı üzerine şöyle dediğini duydum:

Allah, Emîrü'l-Müminîn'in mükâfatını versin,
O, Allah'ın parçalanmış yeryüzündeki mübarek kudret elidir.
Kim yürüyerek veya devekuşunun kanatlarına binerek,
Dün ileri sürdüğün şeylere ulaşmak isterse, elbette o, geride bırakılmış olacaktır.

Birçok önemli şeyleri yerine getirdin, sonra da patlak vermeden bazı felâketleri,
Henüz patlamamış olan tomurcuklarında bıraktın.

Bize Affân b. Müslim ile Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. Eyyûb, İbn Ebû Müleyke ile Yezîd b. Hâzim'den, onlar da Süleyman b. Yesâr'dan cinlerin Ömer'in üzerine şöyle ağıt yaktıklarını söyledi:

Ey Emir! Sana selâm olsun! Yırtılmış yeryüzü üzerindeki Allah'ın kudret eli ne mübarektir!

Sen, birçok felâketleri de henüz patlamamış olan tomurcuklarında bırakıverdin.

Eyyûb, "Beyitte geçen بوائق (bevâik) kelimesi, برائج (beraic) şeklindedir." derken, Yezîd ise, Süleyman'dan yaptığı rivayete göre بوائق في اكمامها لم تفتق (bevaika fi ekmamiha lem tüfettak) şeklinde olacağını söylemiştir.

Kim koşar veya bir deve kuşunun kanatlarına binerek senin öne çıkardığın şeylere ulaşmak isterse, o, geride bırakılmış demektir.

Medine'de öldürülüp de, o sebeple yeryüzünün karanlıklar içinde sarsıldığı kişiden (Ömer'den) sonra, deve dikeni mi daha sürükleyici olacak?

Affân hadisinde dedi ki: "Âsım el-Esedî de şöyle demiştir: Benim en fazla korktuğum şey, onun vefatının sarıgözlü, yere bakan bir kaplanın iki pençesi arasında olmasıydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı. O Yahya b. Sa'îd'den, o da Amre bt. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer vefat ettiğinde, üzerine ağlanılmıştır.

Bize el-Mu'allâ b. Esed haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid haber verdi. O da Musa b. Sâlim'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Ubeydullah b. el-Abbâs anlattı; dedi ki:

Abbâs, Ömer'in sıkı bir dostuydu. Ömer yaralanıp vefat edince, Ömer'i rüyada görmeye dair Allah'a dua etti. Bir yıl sonra onu rüyada terini siler bir durumda gördü ve kendisine, "Ne yaptın?" dedi. O da, "Bu benim boş zamanımdır. Eğer son derece merhamet ve şefkat sahibi olarak Allah'a, kavuşmamış olsaydım, evim başıma yıkılırdı." dedi.

Bize Affân b. Müslim ile Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Cehdam haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ubeydullah b. Abbâs; Abbâs'ın şöyle dediğini anlattı:

Ömer benim sıkı bir dostum idi. Vefat ettiğinde onu rüyada bana göstermesi için bir yıl boyunca, Allah'a dua ederek bekledim. Diğer yılın başında, kendisini alın terini siler bir vaziyette gördüm. Kendisine; "Ya Emîrü'l-Müminîn! Rabbin sana nasıl muamele etti?" dedim. "Bu benim boş zamanlarımdır. Eğer son derece şefkatli ve merhametli olarak Rabbime kavuşmamış olsaydım, evim başıma yıkılırdı." dedi.

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Şihâb haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd haber verdi. O Muhammed b. Umâre'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer'i bana göstermesi için bir yıl boyunca Allah'a dua ettim. Onu rüyada gördüğümde, şöyle diyordu: "Eğer O'na, Rahîm bir Rab olarak kavuşmamış olsaydım, evim başıma yıkılırdı."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O Katâde'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Bir yıl boyunca Ömer'i bana göstermesi için Allah'a dua ettim. Bir yıl sonra kendisini rüyada görünce, "Ne ile karşılaştın?" dedim. "Sonsuz şefkat ve merhamet sahibi olarak Allah'a kavuştum. Eğer O'nun sonsuz rahmeti olmasaydı, tahtım başıma yıkılırdı." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O ez-Zührî'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Bir yıl boyunca Ömer'i bana rüyada göstermesi için Allah'a dua ettim. Bir yıl sonra kendisini rüyada, alın terini silerken gördüm. "Ben, şu anda, hamamdan veya benzeri bir yerden çıktım." diyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ömer b. Hafs anlattı. O da Ebû Bekir b. Ömer b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Sâlim b. Abdullah'ın şöyle dediğini duydum: Ensâr'dan bir adamın şöyle dediğini duydum:

Ömer'i bana rüyada göstermesi için on yıl Allah'a dua ettim. Kendisini, rüyada alın terini silmekte olduğunu görünce; "Ya Emîrü'l-Müminîn ne yaptın?" diye sordum. "Şu anda işi gücü bıraktım. Eğer Rabbimin rahmeti olmasaydı, helâk olurdum." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O ez-Zührî'den, o İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'tan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Hacdan dönmekteyken, (develerin) sulama yerinde bir müddet uyumuştum. [Babam] uyanınca, "Vallahi biraz önce, Ömer'i rüyada gördüm. Yürüyerek bize doğru geliyordu. Yanı başımda uyumakta olan Ümmü Külsûm bt. Ukbe'ye ayağıyla vurarak onu uyandırdıktan sonra dönüp gitti. Halk da onun ardına düştü. Ben de onların arasına katılmak üzere elbiselerimi istedim ve giyinerek peşine düştüm. Kendisine ilk ulaşan ben oldum. Kendisine yetişince, hasret çekerek dedim ki: "Vallahi ya Emîrü'l-Müminîn, gidişin insanlara çok ağır geldi. Hiçbir kimse yoktur ki, sana ulaşma hasretini çekmiş olmasın! Ben de hasretle sana ulaştım." dedim. Ömer de dedi ki: "Ben acele ettiğimi zannetmiyorum." [Abdurrahman devam ederek] Abdurrahman'ın nefsi, yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki o [rüyada gördüklerim], onun [Ömer'in] amelidir."

79. Zeyd b. el-Hattâb ﴿زيد بن الخطّاب﴾

[Zeyd b. el-Hattâb] b. Nüfeyl b. Abdüluzzâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Ka'b b. Lüey. Ebû Abdurrahman künyesiyle anılırdı. Annesi ise, Benî Esed kabilesinden Esmâ bt. Vehb b. Habîb b. el-Hâris b. Abs b. Ku'ayn'dır. Zeyd kardeşi Ömer b. el-Hattâb'dan daha büyük olup, ondan önce Müslüman olmuştu. Zeyd'in Aburrahman adında bir oğlu olup annesi, Ümmü Lübâbe bt. Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir b. Rifâ'a b. Zübeyr b. Zeyd b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tır. Ayrıca Esmâ bt. Zeyd adındaki kızının annesi ise, Cemîle bt. Ebû Âmir b. Sayfî'dir. Zeyd (emsalinden) açık bir şekilde uzun boylu olup, esmer tenliydi.

Resûlullah (sas), Zeyd b. el-Hattâb ile Ma'n b. Adî b. el-Aclân'ı kardeş ilan etmiş idi. Her ikisi de, *Yemâme*'de şehit düştüler. Zeyd; *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer bütün savaşlarda Resûlullah (sas) ile beraber bulunmuş olup, Resûlullah'tan (sas) bazı hadisler rivayet etmiştir.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. el-Âsım b. Ubeydullah haber verdi. O Abdurrahman b. Zeyd b. el-Hattâb'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Vedâ haccında, *"Köleleriniz, köleleriniz konusunda çok dikkatli olunuz! Yediklerinizden onlara yedirin; giydiklerinizden onlara*

giydiriniz. Eğer onlar bir hata işleyip de, siz de onları bağışlamayacaksanız onları satın, fakat onlara eziyet etmeyin!" buyurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Zeyd b. el-Hattâb'ın çocuklarından olan Heccaf b. Abdurrahman, babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Zeyd b. el-Hattâb, *Yemâme* savaşında, Müslümanların sancağını taşımaktayken, Müslümanlar arasında bir ara öyle bir açılma meydana geldi ki, (genellikle) askerlere korku duygusu baskın geldi.[561] Bu sırada Zeyd b. e-l-Hattâb, "Kaçmak, erkeklere yaraşmaz, er kişi de savaş meydanından kaçmaz" dedikten sonra, en yüksek sesle, "Allah'ım! Arkadaşlarımın kaçışlarından dolayı senden özür diler, Müseylime ile Muhakkim b. et-Tufeyl'in yaptığından da Sana sığınırım!" diye bağırdı. Daha sonra bayrağı sıkı bir şekilde tutarak düşman saflarının içlerine doğru ilerledi ve şehit olup elindeki bayrak yere düşünceye kadar kılcıyla çarpışmaya devam etti. Bayrağı Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim eline aldı. Müslümanlar, "Ya Sâlim! Senin bulunduğun taraftan düşmanın üzerimize gelmesinden endişe ediyoruz." dediler. O da, "Benim bulunduğum yönden saldırıya uğrarsanız, ne kötü bir hamil-i Kur'ân olmuş olurum!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Abdullah el-Müzenî anlattı. O, babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ömer b. el-Hattâb'ın, (daha sonra Müslüman olan) Ebû Meryem el-Hanefî'ye şöyle dediğini işittim: "Zeyd b. el-Hattâb'ı sen mi öldürdün?" O da, "Allah, benim vasıtamla ona ikramda bulundu. Beni de onun eliyle inletmedi." dedi. Bunun üzerine Ömer, "O gün Müslümanların, sizden kaç kişiyi öldürüldüğünü gördün?" diye sordu. O da, "1400'den biraz fazla." dedi. Bunun üzerine Ömer, "Ne kötü ölülerdir!" dedi. Ebû Meryem; "Beni sağ bırakıp da, Peygamberi'ne (sas) ve Müslümanlar için razı olduğu dine dönmeme fırsat veren Allah'a hamd olsun!" dedi. Ömer, onun bu sözlerinden son derece memnun oldu. Daha sonra Ebû Meryem, *Basra*'ya kadı olarak tayin edildi.

[561] *et-Tabakât* metininde geçen bu ibare, "وَلَقَدِ انْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ حَتَّى غَلَبَتْ حَنِيفَةُ عَلَى الرِّحَالِ" şeklinde geçerken, aynı ibare *Hayatü's-Sahâbe'de*, "وقد انكشف المسلمون حتى ظهرت خيفة على الرجال" şeklinde kayıtlıdır .et-Tabakat'taki bu ibarede yer alan yukarıdaki altı çizili kelimelerde, imla hatası yapıldığı kanatine varılarak, tercümede, *Hayatü's-Sahabeki* ibare, tarafımızdan esas alınmıştır (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O İbn Ebû Avn'dan şöyle dediğini rivayet etti. Yine bana Abdülazîz b. Ya'kûb el-Mâcişûn anlattı. İkisi dediler ki:

Ömer b. el-Hattâb, Mütemmim b. Nüveyre'ye, "Kardeşin için ne kadar da çok üzülmüştün!" dedi. O da gözlerine işaret ederek, " O üzüntüden, bu gözümü kaybetmiştim. Sağlam kalan diğer gözümle o kadar çok ağladım ki, sonuçta giden gözüm de akıttığı yaşlarla ona yardım etti." dedi. Ömer, "Bu üzüntü, hiçbir kimsenin ölüsüne üzülemeyeceği kadar büyük bir acıymış." dedi. Sonra Ömer dedi ki: "Allah Zeyd b. el-Hattâb'a rahmet eylesin! Sanırım eğer şiir yazabilseydim, senin kardeşine ağladığın şekilde, ben de onun üzerine ağlardım." Mütemmim, "Ya Emîrü'l-Mümінîn! Eğer benim kardeşim de, senin kareşin gibi (Müslüman olarak) *Yemâme*'de ölmüş olsaydı, üzerine hiç ağlamayacaktım." diyerek Ömer'e bakıp, çok üzüldüğü kardeşinden dolayı taziyede bulundu. Ömer şöyle diyordu: "Saba rüzgârı esmekte ve Zeyd b. el-Hatab'ın kokusunu getirmektedir." İbn Ca'fer dedi ki: "Ben, İbn Ebû Avn'a, "Ömer şiir söylemez miydi?" diye sordum. O, "Hayır, tek bir beyit dahi söylemedi" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki:

Zeyd b. el-Hattâb, Ebû Bekir döneminde *Yemâme*'de, H. 12. yılda, Müseylime ile yapılan savaşta şehit edildi.

Bize Hâlid b. Mahled el-Becelî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Amr el-Ömerî haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, *Uhud* gününde kardeşi Zeyd'e, "Bu zırhımı mutlaka giymelisin. Ben buna dair yemin ettim." dedi. Zırhı giydikten sonra tekrar çıkardı. Ömer kendisine, "Ne oldu sana?" dedi. Zeyd, "Kendin için istediğin şeyi, ben de kendim için istiyorum." dedi.

80. Sa'îd b. Zeyd ﴿سعيد بن زيد﴾

[Sa'îd b. Zeyd] b. Amr b. Nüfeyl b. Abdüluzzâ b. Riyâh b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Ka'b b. Lüey. Ebü'l-A'ver künyesiyle bilinirdi. Onun annesi Huzâ'a kabilesinden, Fâtıma bt. Ba'ce b. Ümeyye b. Huveylid b. Hâlid el-Mu'ammer b. Hayyân b. Ganm b. Müleyh'tir. Babası Zeyd b. Amr b. Nüfeyl bir din arayışı içindeyken *Şam*'a giderek Yahudî ve Hıristiyanlardan din ve ilim

hakkında bilgi istedi; ancak onların dinini beğenmedi. Hıristiyanlardan birisi kendisine, "Sen İbrahim'in dinini arıyorsun." dedi. Zeyd, "İbrahim'in dini nedir?" diye sordu. O da, "O, hanif olup, sadece tek ve ortağı olmayan Allah'a ibadet eder, Allah'tan başkasına tapanlara muhalefet eder, putlara adanan kurbanların etinden yemezdi." dedi. Bunun üzerine Zeyd b. Amr, "İşte bu, benim bildiğim ve üzerinde olduğum dindir. Kendi elimle yonttuğum taş ve ağaçlara gelince bunlar, hiçbir şey değildirler." dedi. Böylece Zeyd, İbrahim dini üzereyken *Mekke*'ye döndü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ali b. İsa el-Hakemî anlattı. O babasından, o da Âmir b. Rebî'a'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, din arayışı içinde olmakla beraber Yahudilik ve Hıristiyanlıktan, putlara ve taşlara tapmaktan nefret ederdi. Toplumuna olan muhalefetini, onların ve babalarının dininden ayrı bulunduğunu açıkça ilan ederek onların kestiklerinden yemezdi. Bana, "Ya Âmir! Ben kavmime muhalefet ederek İbrahim'in dinine uydum. Onun ve İsmail'in, İsmail'den sonra gelenlerin ibadet ettikleri Allah'a ibadet ediyorum. Onlar bu Kıble'ye doğru namaz kılarlardı. Ben İsmail'in evladından gönderilecek bir peygamber bekliyorum; ancak ona yetişeceğimi sanmıyorum. Ben ona inanıyor, onu tasdik ediyor ve onun peygamber olduğuna tanıklık ediyorum. Eğer zamanın (ömrün) uzar da ona yetişirsen, benden kendisine selam söyle!" dedi. Âmir dedi ki: Resûlullah (sas), peygamberliğini ilan edince, kendisine gelerek Müslüman oldum. Zeyd b. Amr'ın söylediklerini ve selamını kendisine ilettim. Resûlullah da onun selamını alıp ona rahmet dileyerek, "Ben onu (rüyada), Cennette elbiselerini çekmiş bir şekilde, yürürken gördüm." buyurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Musa b. Meysere'den, o İbn Ebû Müleyke'den, o da Huceyr b. Ebû İhâb'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Büvâne putunun yanında bulunmaktayken, Zeyd b. Amr'ın, *Şam*'dan döndüğünde, onun güneşin zevalini beklediğini, zevalden sonra ise, *Kâbe*'ye dönerek bir rek'at ile iki secde yaptığını gördüm. O, daha sonra şöyle dedi: "Burası, İbrahim ve İsmail'in kıblesidir. Ben, ne bir taşa tapar, ne ona ibadet eder ve ne de ona kurban keserim. Fal oklarıyla da kısmet aramam. Ölünceye kadar da buraya dönerek namaz kılacağım." Kendisi,

haccederek *Arafat*'ta vakfede bulundu. Yine; "Ey ortağı ve benzeri olmayan Allah'ım! Senin davetine icabet ettim, emrine amadeyim." (لبيك شريك لك ولا لك ند لا) diyerek telbiye getirdi ve "Senin kulun olarak ve sana ibadet ederek davetine icabet ediyorum." (لبيك متعبدا لك مرقوقا) diyerek *Arafat*'tan yaya olarak indi.

Bize Züheyr b. Mu'âviye haber verdi. Hepsi dediler ki: Bize Musa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bana Sâlim b. Abdullah, Abdullah b. Ömer Resûlullah'tan bahsederken şunu anlattığını duyduğunu haber verdi:

Resûlullah'a (sas) henüz vahiy gelmeden önce, Zeyd b. Amr ile *Beldah*[562] denilen mevkiin aşağısında karşılaştı. Resûlullah (sas), kendisine, üzerinde et bulunan bir sofra takdim ettiğinde, Zeyd bu etlerden yemeyi reddederek, "Dikili taşlarınıza kestiğiniz kurbanlardan ve üzerinde Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanların etinden yemem." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Ben Sâlim Ebü'n-Nadr'ı konuşurken dinledim; ancak, bunu da sadece Muhammed b. Abdullah b. Cahş'dan öğrendim; diyordu ki:

Zeyd b. Amr, Kureyş'i kurbanlarından ötürü ayıplayarak şöyle diyordu: "Koyunları Allah yarattı, göklerden yağmur yağdırarak onunla o hayvanlar için bitkileri O yeşertti. Sonra da siz, bunları inkâr ederek onları, Allah'tan başkasını yüceltmek üzere onlar adına kesiyorsunuz! Doğrusu ben, üzerinde Allah'ın adının anılmadığı bir hayvanın etinden yemem!"

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi. O Hişâm b. Urve'den, o babasından, o da Esmâ bt. Ebû Bekir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in, ayakta sırtını *Kâbe*'ye dayamış olarak şunları söylerken gördüm: "Ey Kureyş topluluğu! Bugün kendimden başka İbrahim'in dini üzere olan bir başkasını göremiyorum." Zeyd b. Amr; kız çocuklarını diri diri yere gömmek isteyen bu çocukların babalarına, "Bırak onu öldürme! Ben senin yerine onun nafakasını üstlenirim." der ve çocuğun elinden tutarak evine görürdü. Çocuk büyüdüğünde, babasına,

[562] Beldah, Batı yönünden *Mekke*'ye bakan, *Mekke*'ye giderken et-Ten'îm yolu üzerinde Benu Firare diyarında bulunan bir vadi adıdır. Bkz. es-Sebtî, *Meşâriku'l-Envâr,* s. I, s. 116; el-Bekrî, *Mu'cemü Mâ üstü'cime Min Eesmâi'l-Bilâdi ve'l-Mevâdi',* c. I, s. 2723. (M).

"İstersen, kızını sana vereyim; istersen senin yerine onun nafakasını ben üstleneyim." derdi.

Bize Ebû Üsâme haber verdi. O, Mücalid'den, o da Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in durumu, Resûlullah'a (sas) sorulduğunda, *"O, tek başına bir ümmet olarak haşrolacaktır."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Şeybe anlattı. O Hârice b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti: Sa'îd b. el-Müseyyeb'in Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den bahsederken şöyle dediğini işittim:

Henüz Resûlullah'a vahiy inmeden beş yıl önce, Kureyş'in *Kâbe*'yi yeniden inşa ettikleri sırada vefat etti. Hastalandığında o, "Ben İbrahim'in (a) dini üzereyim." derdi. İslâm döneminde onun oğlu olan Sa'îd b. Zeyd Ebü'l-A'ver Müslüman olarak Resûlullah'a ittiba etti. Ömer b. el-Hattâb ile Sa'îd b. Zeyd Resûlullah'a gelerek ona Zeyd b. Amr'ın durumunu sordular. O da, "Allah Zeyd'e mağfiret eylesin, ona rahmet eylesin. O, İbrahim'in (a) dini üzere vefat etti." buyurdu. Bu durumdan sonra Müslmanlar, onu andıklarında, hep kendisine rahmet ve mağfiret dilediler. Sa'îd b. el-Müseyyeb de, "Allah ona rahmet ve mağfiret eylesin!" demeye başladı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Zekeriyyâ b. Yahya es-Sa'îdî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Zeyd vefat ettiğinde Hira Dağının kıyısına defnedildi.

Sa'îd b. Zeyd'in Çocukları:

1. Abdurrahman el-Ekber: Soyu devam etmemiştir. Annesi, Remle olup, Ümmü Cemîl bt. el-Hattâb b. Nüfeyl'dir.

2. Zeyd: Soyu devam etmemiştir.

3. Abdullah el-Ekber: Soyu devam etmemiştir.

4. Âtike.

Buraya kadar olanların annesi, Celîse bt. Süveyd b. Sâmit'tir.

5. Abdurrahman el-Asğar: Soyu devam etmemiştir.

6. Ömer el-Asğar: Soyu devam etmemiştir.

7. Ümmü Musa,

8. Ümmü'l-Hasan.

Bunların annesi, Gassân kabilesinden Ümâme bt. ed-Düceyc'dir.

9. Muhammed,

10. İbrahim el-Asğar,

11. Abdullah el-Asğar,

12. Ümmü Habîb el-Kübrâ,

13. Ümmü'l-Hasan es-Suğrâ,

14. Ümmü Zeyd el-Kübrâ,

15. Ümmü Seleme,

16. Ümmü Habîb es-Suğrâ,

17. Ümmü Sa'îd el-Kübrâ: Babasından önce vefat etmiştir.

18. Ümmü Zeyd.

Bunların anneleri, Hazme bt. Kays b. Hâlid b. Vehb b. Sa'lebe b. Vâsile b. Amr b. Şeybân b. Muhârib b. Fihr'dir.

19. Amr el-Asğar,

20. el-Esved.

Bunların anneleri ise, Benî Sa'leb[563] kabilesinden bir kadın olan Ümmü'l-Esved'dir.

21. Amr el-Ekber,

22. Talha: Babasından önce vefat etmiştir. Soyu devam etmemiştir.

23. Zücle (Bayan ismi): Bunların anneleri, Kelb kabilesinden, Dubh[564] bt. el-Asbağ b. Şu'ayb b. Rebî b. Mes'ûd b. Masâd b. Hısn b. Ka'b b. Uleym'dir.

24. İbrahim el-Ekber,

25. Hafsa.

[563] Atâ neşrinde "Benî Tağlib" şeklinde geçmektedir (E).

[564] Çeviriye esas aldığımız neşirde isim Dubh (ضبخ) şeklinde kaydedilmiştir. Atâ neşrinde ise Dumh (ضمخ) şeklindedir (E).

Anneleri, Benî Tağlib kabilesinden İbnetü Kurbe'dir (Kurbe'nin kızıdır).

26. Hâlid,

27. Ümmü Hâlid: Babasından önce vefat etmiştir.

28. Ümmü'n-Nu'mân

Anneleri, ümmü veled olan Ümmü Hâlid'dir.

29. Ümmü Zeyd es-Suğrâ:

Annesi, Ümmü Beşîr bt. Ebû Mes'ûd el-Ensârî'dir. Ümmü Zeyd es-Suğrâ, el-Muhtâr b. Ebû Ubeyd'in eşi olup annesi, Tay kabilesindendir.

30. Âişe,

31. Zeyneb,

32. Ümmü Abd el-Havlâ,[565]

33. Ümmü Sâlih:

Bunların anneleri ümmü veleddir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Yezîd[566] b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, henüz Resûlullah (sas) *Dârü'l-Erkam*'a girip davete başlamadan önce Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Umâre haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Sa'îd b. Zeyd *Medine*'ye hicret ettiğinde, Lübâbe'nin kardeşi olan Rifâ'a b. Abdülmünzir'in yanında konakladı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Sa'îd b. Zeyd'in evladından olan Abdülmelik b. Zeyd babasından rivayet ederek bana anlattı; dedi ki:

Resûlullah (sas) Sa'îd b. Zeyd ile Râfi b. Mâlik ez-Züraki'yi birbirleriyle kardeş ilan etti.

---

[565] el-Havlâ "şaşı" anlamındadır (E).

[566] Bu isim çeviriye esas alınan neşirde Zeyd şeklinde yazılmışsa da kitabın başka yerlerinde Yezîd şeklinde geçmektedir. Ayrıca Atâ neşrinde de Yezîd şeklinde yazılmıştır (E).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Misver b. Rifâ'a'dan, o da -Ensâr'dan Benî Hârise'den olan- Abdullah b. Miknef'ten[567] rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ben bu hadisin bazı kısımlarını, İbn Ebû Sebre'nin dışındaki kimselerden de duydum; dediler ki:

Resûlullah Kureyş'in *Şam*'dan gelmekte olan kervanını gözetlemek istediğinde, Talha b. Ubeydullah ile Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i, kendisi *Medine*'den çıkmadan on gün önce, kervanla ilgili olarak bilgi edinmek üzere gönderdi. Onlar da, *Medine*'den çıkarak *el-Havrâ*[568] denilen yere geldiler. Kervan buradan geçinceye kadar sürekli burada kalmaya devam ettiler. Talha ile Sa'îd b. Zeyd henüz dönmeden kervanla ilgili haber, Resûlullah'a ulaştı. Bunun üzerine Resûlullah (sas), arkadaşlarına talimat vererek onlarla beraber kervanı takip etti. Kervan da takip edildiğini bildiğinin endişesiyle yolunu bırakarak, sahil boyunca gece gündüz yoluna devam etti. Bu arada Talha b. Ubeydullah ile Sa'îd b. Zeyd'in, Resûlullah'ın (*Bedir*'e) çıkışından haberleri olmadığı için durumu Resûlullah'a bildirmek üzere *Medine*'ye döndüler. Onlar, ancak Resûlullah'ın Kureyş ordusuyla *Bedir*'de karşılaştığı gün *Medine*'ye ulaşabildiler. *Medine*'de durumu anlayınca, kestirmeden Resûlullah'ın (sas) yanına gitmek üzere *Medine*'den ayrıldılar. Onlar, Resûlullah *Bedir*'den dönmekteyken, *Türban* denilen yerde kendisiyle karşılaştılar. Burası, *Mihacce* yolu üzerinde, *Melel* ile *Seyyâle* arasında bulunan bir yer idi. Böylece Talha ile Sa'îd, *Bedir* savaşına katılamadılar. Bununla beraber savaşa katılmışlar gibi Resûlullah (sas), onların ganimetten olan paylarını ayırdı. Bundan sonra Sa'îd, Resûlullah ile beraber *Uhud, Hendek* ve diğer tüm savaşlara katıldı.

Bize Yahya b. Sa'îd el-Ümevî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeyde b. Mu'attib haber verdi. O Sâlim b. Ebû el-Ca'd'dan, o da Sa'îd b. Amr b. Nüfeyl'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[567] Leiden neşrinde "Abdullah b. Miknef'ten, o da Hârise el-Ensârî'den" şeklinde olup bu yanlıştır. III. Ahmed nüshasında "Ensâr'ın Hârise'sinden Abdullah b. Miknef'ten" şeklindedir. Doğrusu el-Mizzî'den (I, 488) tespit edilmiş olup kendisi el-Vâkıdî'den nakletmektedir.

[568] el-Havrâ', Burası Medineye yakın, "Yenbu'" karşısında daha önce Mısır gemilerinin yanaştığı bir liman iken günümüzde, oaranın hacılarının kullandıkları bir yer haline gelmiştir. Bkz. ez-Zübeydî, *Tacü'l-Arûs*, c.XX, s. 104. (M).

Resûlullah, *"Ey Hira yerinde dur! Zira senin üzerinde bir Nebî, bir sıddîk, bir de şehit vardır."* buyurdu. [Râvî] dedi ki: [Sa'îd]; Resûlullah, Ebû Bekir, Ömer, Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf ve Sa'd b. Mâlik olmak üzere dokuz kişiyi ismen zikretti. Sonra kendisini kastederek, "İsteseydim onuncu kişiyi de zikredebilirdim." dedi.

Bize el-Haccâc b. el-Minhâl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O el-Kelbî'den, o da Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah, *"Kureyş'ten on kişi cennetliktir. Bunlar da, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Mâlik, Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'tır."* buyurdu.

Bize Enes b. İyâd el-Leysî haber verdi. O da Yahya b. Sa'îd'den rivayet etti; dedi ki: Bana Nâfi haber verdi. O Abdullah b. Ömer'den şunu rivayet etti:

Abdullah b. Ömer, bir cuma günü kuşluk vaktinin çıkmasından sonra kendisine, Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in [ölmek üzere olduğu veya öldüğü] haberi gelince Cuma namazını bırakarak onun yanına gitti.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: (İbn Ömer'i kast ederek) bize Ubeydullah haber verdi. O da Ebû Abdülcebbâr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Âişe bt. Sa'd b. Mâlik'in şöyle dediğini duydum:

Babam Sa'd b. Mâlik, Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in cenazesini *el-Atîk*'te yıkadı, sonra yaya olarak onu taşıdılar. Sa'd evinin hizasına varınca, beraberindekilerle birlikte eve girip guslettikten sonra çıkarak beraberindekilere, "Sa'îd'i yıkadığımdan dolayı değil, sıcaklıktan ötürü yıkandım." dedi.

Bize Enes b. İyâd Ebû Damre el-Leysî haber verdi. O Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den şunu rivayet etti:

İbn Ömer, Sa'îd b. Zeyd'in cenazesine koku sürdü ve cenazesini taşıdı. Sonra mescide girerek abdest almadan namaz kıldı.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi. O Ubeydullah b. Ömer'den, o Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

İbn Ömer, Sa'îd b. Zeyd'in cenazesine koku sürdü. Kendisine, "Size misk getirelim mi?" denildiğinde, "Olur; Miskten daha iyi bir koku mu olur?" dedi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile Ma'n b. İsa haber verdiler; dediler ki: Bize Abdullah b. Ömer el-Ömerî haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

Kendisi, Cuma günü Cuma namazına hazırlanmaktayken, Sa'îd b. Zeyd b. Amr'ın [ölmek üzere olduğu veya öldüğü] haberi gelince Cuma'yı terk ederek onun yanına gitti.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Sa'îd haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şunu rivayet etti:

Cuma günü kuşluk vaktinden sonra Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in [ölmek üzere olduğu veya öldüğü] haberi gelince Cuma'yı terk ederek *el-Akîk*'e onun yanına gitti.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer haber verdi. O da Nâfi'den şunu rivayet etti:

Sa'îd b. Zeyd el-Akîk'te vefat etti. *Medine*'ye taşınarak oraya defnedildi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O İbn Uyeyne'den, o İbn Ebû Necîh'ten, o da İsmail b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Ömer, Sa'îd b. Zeyd vefat etmekteyken, yanına gelmesi için çağırıldı. O sırada İbn Ömer Cuma namazı için hazırlık yapmaktaydı. Bunun üzerine Cuma'yı terk ederek yanına geldi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Zeyd'in evladından olan Abdülmelik b. Zeyd anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'îd b. Zeyd, *el-Akîk*'de vefat ettiğinde, insanların omuzları üzerinde *Medine*'ye kadar taşınarak oraya defnedildi. Onun kabrine de Sa'd ile İbn Ömer indiler. Hicretin 50. veya 51. yılında vefat etmişti. Vefat ettiğinde 79 yaşındaydı. Kendisi uzun boylu, esmer tenli uzun saçlı bir adamdı."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muttalib b. Abdümenâfoğulları'ndan olan Hâkim b. Muhammed haber verdi. O da babasından:

Sa'îd b. Zeyd b. Nüfeyl'in yüzüğünde Allah'ın Kitabı'ndan bir ayetin yazılı olduğunu gördüğünü rivayet etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bizim yanımızda, Sa'îd b. Zeyd'in *el-Akîk*'de vefat ederek, insanların omuzunda *Medine*'ye kadar getirilip buraya defnedildiği rivayeti sahih olup, bu konuda ilim ehliyle şehir ahalisi arasında bir ihtilaf yoktur. Onun cenaze törenine Sa'd b. Ebû Vakkâs, İbn

Ömer, Resûlullah'ın arkadaşları, kendi kavmi ve ailesi katıldılar. Çocukları da bunu böyle biliyorlar ve rivayet ediyorlar. Kûfeliler ise, onun Mu'âviye b. Ebû Süfyân döneminde kendilerinin yanında *Kûfe*'de vefat ettiğini, -o sırada Muâviye'nin *Kûfe* valisi olan- Muğîre b. Şu'be'nin cenaze namazını kıldırdığını rivayet etmişlerdir.

81. Amr b. Sürâka ﴿عمرو بن سُراقة﴾

[Amr b. Sürâka] b. Mu'temir b. Enes b. Edâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Ka'b b. Lüey. Annesi, Âmine bt. Abdullah b. Umeyr b. Üheyb b. Huzâfe b. Cumah'tır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Umâre haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Sürâka b. Mu'temir'in çocukları Amr ve Abdullah, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiklerinde, Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir'in kardeşi Rüfâ'a b. Abdülmünzir'e konuk oldular.

[Dediler ki:] Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Amr b. Sürâka, *Bedir* savaşına katılmıştır. Bunların hepsi bu konuda ittifak etmişlerdir. Bunlar arasında sadece Muhammed b. İshâk, onun kardeşi olan Abdullah b. Sürâka'nın da bu savaşa katıldığını söylemiştir. Ancak kendisinden başka bunu söyleyen olmamıştır. Bize göre bu rivayet sahih değildir. Amr b. Sürâka, Resûlullah ile beraber, *Uhud* ve *Hendek* ile beraber, diğer tüm savaşlara da katılmıştır. Osman b. Affân'ın hilafeti döneminde vefat etti. Muhammed b. İshâk dedi ki: "Abdullah b. Sürâka arkasında çocuk bırakmadan vefat etti."

BENÎ ADÎ B. KA'B'IN ANLAŞMALILARI VE MEVLALARI OLANLAR

82. Âmir b. Rebî'a b. Mâlik ﴿عامر بن ربيعة بن مالك﴾

[Âmir b. Rebî'a] b. Mâlik b. Âmir b. Rebî'a b. Huceyr b. Selâmân b. Mâlik b. Rebî'a b. Rüfeyde b. Anz b. Vâil b. Kâsıt b. Hinb b. Efsâ b. Du'mâ

b. Cüdeyle b. Esed b. Rebî'a b. Nizâr b. Ma'ad b. Adnân. O, el-Hattâb b. Nüfeyl'in müttefiklerinden idi. el-Hattâb, Âmir b. Rebî'a kendisiyle antlaşma yapınca, onu evlat edindi ve onu kendisine nispet ettirdi. Böylece Kur'ân'ın, "Onları, babalarının adıyla çağırın!"[569] ayeti nazil oluncaya kadar kendisine Âmir b. el-Hattâb denilirdi. Bu ayetin inmesinden sonra ise, Âmir kendi nesebine nispet edilerek, bu sefer Âmir b. Rebî'a olarak anılmaya başlandı. Onun Vâil'den olduğuna dair nesebi sahihtir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Âmir b. Rebî'a, Resûlullah'ın Erkam b. Ebû Erkam'ın evine girip orada davete başlamasından evvel İslâm'a girenlerdendir.

[Dediler ki:] Âmir b. Rebî'a, beraberinde eşi Leylâ bt. Ebû Hasme el-Adeviyye bulunduğu halde, *Habeşistan* topraklarına düzenlenen her iki hicrete de katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer b. Hafs haber verdi. O, Âsım b. Ubeydullah'tan, o, Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Seleme b. Abdülesed hariç, benden önce hicret amacıyla *Medine*'ye gelen olmamıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. O ez-Zührî'den, o Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

(Kendi eşini kastederek) Leylâ bt. Ebû Hasme'den önce, mahfel içinde *Medine*'ye gelen bir kadın yoktur.

[Dediler ki:] Resûlullah (sas) Âmir b. Rebî'a ile Yezîd b. el-Münzir b. Serh el-Ensârî arasında kardeşlik ilan etti. Âmir b. Rebî'a, Ebû Abdullah künyesiyle anılırdı. Resûlullah (sas) ile beraber; *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm savaşlara katıldı. Ebû Bekir ve Ömer'den rivayette bulundu.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî ile Hâlid b. Mahled el-Becelî haber verdiler; dediler ki: Bize Süleyman b. Bilâl haber verdi. O da Yahya b. Sa'îd'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Âmir b. Rebî'a (Âmir Bedir ehlindendir) haber verdi; dedi ki:

---

[569] Ahzâb 33/5.

Âmir b. Rebî'a, gece namazına kalkardı. Osman'a yönelik eleştirilerin patlak verdiği bir zamanda gece namaz kıldıktan sonra uyumaya başladı. Uykuda kendisine gelinerek; "Kalk da, Allah'ın, salih kullarını kendisinden koruduğu fitneden seni de koruması için O'na dua et!" denildi. O da kalkarak namaz kıldı. Daha sonra rahatsızlıktan şikâyetçi olup, ardından bir yere çıkamadan cenazesi evden çıkartıldı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Âmir b. Rebî'a'nm vefatı, Osman'ın şehadetinden bir kaç gün sonrasına tevafuk etti. O, rahatsızlığı günlerinde hep evinde kalırdı. Halk onun durumundan, ancak cenazesinin çıkarılmasıyla haberdar olabildi.

83. Âkil b. Ebü'l-Bükeyr ﴾عاقل بن أبي البُكير﴿

[Âkil b. Ebü'l-Bükeyr] b. Abdüyâlîl b. Nâşib b. Gıyere b. Sa'd b. Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne. Âkil'in adı daha önce Gâfil iken Müslüman olduktan sonra, Resûlullah (sas) onun adım Âkil olarak değiştirdi. Ebü'l-Bükeyr b. Abdüyâlîl, Cahiliye döneminde Ömer b. el-Hattâb'm dedesi Nüfeyl b. Abdüluzzâ'yla iitifak kurdu. Bundan dolayı kendisi ve çocukları Nüfeyloğulları'nın müttefiki idiler.

Ebû Ma'şer ile Muhammed b. Ömer, ona "İbn Ebü'l-Bükeyr" derken, Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Hişâm b. Muhammed el-Kelbî ona "İbnü'l-Bükeyr" derler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

"Bükeyr b. Abdüyâlîl'in çocukları olan; Âkil, Âmir, İyâs ve Hâlid hep beraber, Dârü'l-Erkam'da Müslüman oldular ve Resûlullah'a ilk biat eden de, onlar oldu."

Bize yine Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülcebbâr b. Umâre haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın şöyle dediğini anlattı:

Ebû Bükeyr'in çocukları olan; Âkil, Âmir, Hâlid ve İyâs, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret etmek için çıktılar. Kendilerinden erkek, kadın hiçbir

kimse kalmayacak şekilde, *Mekke*'deki evlerinin kapısını kilitleyerek hep birlikte hareket ettiler. Rifâ'a b. Abdülmünzir'in evinde konakladılar.

[Dediler ki:] Resûlullah (sas), Âkil b. Ebü'l-Bükeyr ile Mübeşşir b. Abdülmünzir'i kardeş ilan etti. Her ikisi de *Bedir*'de şehit oldular. Başka bir görüşe göre Resûlullah, Âkil b. Ebü'l-Bükeyr ile Mücezzir b. Ziyâd'ı kardeş ilan etti. Âkil b. Ebü'l-Bükeyr otuz dört yaşındayken *Bedir*'de şehit oldu. Onu, Mâlik b. Züheyr el-Cüşemî veya Ebû Üsâme öldürmüştü.

84. Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr ﴿خالد بن أبي البُكير﴾

[Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr] b. Abdüyâlîl b. Nâşib b. Gıyere b. Sa'd b. Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne.

Resûlullah (sas) Hâlid b. Ebü'l-Bükeyr ile Zeyd b. ed-Desinne'yi kardeş ilan etti. Hâlid, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarında bulundu. Hicrî 4. yılının Safer ayında, *er-Recî* olayında şehit edildi. O da şehit edildiğinde, otuz dört yaşında idi. Hassân b. Sâbit onun hakkında şöyle demiştir:

Keşke ben, İbn Târık ve Zeyd'i orada görseydim.
Temenniler, ne bana ne de Mersed'e bir fayda sağlar.
Ben Hubeyb ve Âsım'a olan sevgimi savundum.
Eğer Hâlid'e yetişebilseydim, ona olan sevgim kendisine şifa olurdu.

85. İyâs b. Ebü'l-Bükeyr ﴿إياس بن أبي البُكير﴾

[İyâs b. Ebü'l-Bükeyr] b. Abdüyâlîl b. Nâşib b. Gıyere b. Sa'd b. Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne.

Resûlullah (sas) İyâs b. Ebü'l-Bükeyr ile el-Hâris b. Hazeme'yi kardeş ilan etti. İyâs b. Ebü'l-Bükeyr, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm savaşlara katıldı.

86. Âmir b. Ebü'l-Bükeyr ﴿عامر بن أبي البُكير﴾

[Âmir b. Ebü'l-Bükeyr] b. Abdüyâlîl b. Nâşib b. Gıyere b. Sa'd b. Leys b. Bekir b. Abdümenât b. Kinâne.

Resûlullah (sas), Âmir b. Ebü'l-Bükeyr ile Sâbit b. Kays b. Şemmâs'ı kardeş ilan etti. Âmir b. Ebü'l-Bükeyr, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm savaşlara katıldı.

87. Vâkıd b. Abdullah ﴿ واقد بن عبد الله ﴾

[Vâkıd b. Abdullah] b. Abdümenât b. Arîn[570] b. Sa'lebe b. Yerbû b. Hanzale b. Mâlik b. Zeydümenât b. Temîm. el-Hattâb b. Nüfeyl'in müttefiki idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Vâkıd b. Abdullah et-Temîmî, Resûlullah (sas) *Dârü'l-Erkam*'a girmeden ve henüz orada davete başlamadan önce Müslüman oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Umâre haber verdi. O Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Vâkıd b. et-Temîmî, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiğinde, Rifâ'a b. Abdülmünzir'in yanında konakladı.

[Dediler ki:] Resûlullah (sas), Vâkıd b. Abdullah et-Temîmî ile Bişr b. el-Berâ b. el-Ma'rûr'u kardeş ilan etti.

Vâkıd b. Abdullah, Abdullah b. Cahş ile birlikte *Nahle* seriyyesine katılmıştır. O gün Amr b. el-Hadramî öldürülmüş; Yahudiler de, "Abdullah b. el-Hadramî'yi Vâkıd b. Abdullah öldürdü. Amr [ile] "savaş uzadı"; el-Hadramî [ile] "savaş geldi, çattı" ve Vâkıd [ile] "savaş [ateşi] tutuştu." demişlerdi.[571]

Muhammed b. Ömer dedi ki: [İsimlerin anlamından hareketle] bununla fala baktılar; fakat Allah'tan herşey Yahudilerin aleyhine oldu. Vâkıd, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların

[570] Bu isim İbn Hişâm tarafından *es-Sîre*'de (II, 684) böyle tespit edilmiştir. Halîfe b. Hayyât *et-Tabakât*'ta (s. 23) ve İbn Düreyd *el-İştikâk*'ta (s. 221, 226) aynı şekilde tepit etmişlerdir. Ancak Leiden neşrinde ve III. Ahmed nüshasında isim "Azîz" şeklinde yazılmıştır.

[571] İsimlerin köklerinden savaşla ilgili çeşitli anlamlar çıkarmışlardı (E).

tamamına katıldı. Ömer b. el-Hattâb döneminde vefat ettiğinde, arkasında çocuk bırakmamıştı.

88. Havlî b. Ebû Havlî ﴿خولّى بن أبي خولى﴾

Havlî'nin adı, Amr b. Züheyr b. Hayseme b. Ebû Humrân'dır. Onun da adı, el-Hâris b. Mu'âviye b. el-Hâris b. Mâlik b. Avf b. Sa'd b. Avf b. Harîm b. Cu'fî b. Sa'd el-Aşîre b. Mâlik b. Üded b. Mezhic'dir. Adî b. Ka'b kabilesinden Ömer el-Hattâb'ın babası el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdüluzzâ'nın müttefiki idi. Havlî b. Ebû Havlî'in *Bedir* savaşında bulunduğuna ilişkin [yararlandığımız âlimlerin] tümü ittifak etmişlerdir. Ebû Ma'şer ile Muhammed b. Ömer, *Medine* ve başka yerlerden olan kendi adamlarından rivayet ederek, "Havlî ile beraber bir oğlu da *Bedir* savaşına katıldı." demişler; ancak onun adını bize bildirmemişlerdir. Muhammed b. İshâk ise; "Havlî ile beraber, kardeşi Mâlik b. Ebû Havlî de o savaşa katılmıştır." demiştir. Musa b. Ukbe'ye gelince o da; Havlî b. Ebû Havlî ile beraber onun kardeşi olan Hilâl b. Ebû Havlî, onların iki müttefiki olarak *Bedir* savaşına katılmışlardır. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî ise, Kitabü'n-Neseb adlı eserinde, Havlî b. Ebû Havlî'nin *Bedir* savaşma katıldığım zikrettiğimiz nesebi belirtmiştir. [Hişâm] dedi ki: Kendisiyle beraber Ebû Havlî'nin oğulları olan Hilâl ve Abdullah adlı iki kardeşi de savaşa katıldılar. Havlî b. Ebû Havlî, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm savaşlara katılmış ve Ömer b. el-Hattâb döneminde vefat etmiştir. Muhammed b. İshâk, kendi rivayetine göre "*Bedir*'e katılan kardeşi, Mâlik b. Havlî, Osman b. Affân'ın döneminde vefat etmiştir." diye zikretmiştir.

89. Mihca b. Sâlih ﴿مِهجَع بن صالح﴾

Ömer b. el-Hattâb'ın Mevlasıdır. Rivayete göre *Yemen* halkından olup, bir olayda esir düşmüş ve Ömer b. el-Hattâb tarafından hürriyetine kavuşturulmuştur. İlk muhacirlerdendi. *Bedir* günü iki saf arasında şehit edilmiş olup, geride kalan çocuğu yoktur.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ile el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler. Onlar el-Mes'ûdî'den, o da el-Kasım b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Bedir gününde, Müslümanlardan ilk şehit olan kişi, Ömer b. el-Hattâb'ın mevlâsı Mihca'dır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Habîbe haber verdi. O da Dâvûd b. el-Husayn'dan rivayet etti. Yine Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah haber verdi. O da ez-Zührî'den rivayet etti. İkisi dediler ki:

Bedir günü Müslümanlardan ilk şehit edilen kişi, Ömer b. el-Hattâb'ın mevlâsı Mihca'dır. Onu Âmir b. el-Hadramî öldürmüştür.

Benî Sehm b. Amr b. Husayn b. Ka'b b. Lüey'den Olanlar

90. Huneys b. Huzâfe ﴿خُنَيْس بن حُذافة﴾

[Huneys b. Huzâfe] b. Kays b. Adî b. Sa'd b. Sehm. Annesi, Da'îfe bt. Hizyem b. Sa'îd b. Riâb b. Sehm'dir. Huneys *Ebû Huzâfe* künyesiyle anılırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Huneys b. Huzâfe, Resûlullah (sas) *Dârü'l-Erkam*'a girmeden Müslüman olmuştur.

[Dediler ki:] Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî'nin rivayetinde, Huneys b. Huzâfe, *Habeş* topraklarına yapılan ikinci hicrete katılmıştır. Musa b. Ukbe ile Ebû Ma'şer ise, bu durumu zikretmediler.

Huneys b. Huzâfe, Resûlullah'tan (sas) önce, Hafsa bt. Ömer el-Hattâb'ın kocasıydı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Umâre haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Huneys b. Huzâfe, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiğinde, Rifâ'a b. Abdülmünzir'in evinde konakladı.

[Dediler ki:] Resûlullah (sas), Huneys b. Huzâfe ile Ebû Abs b. Cebr'i kardeş ilan etti. Huneys, *Bedir* savaşına katılmış olup, Resûlullah'ın *Medine*'ye hicretinden 25 ay sonra vefat etmiştir. Resûlullah onu, el-Bakî'de

Osman b. Maz'ûn'un yanına defnetmiştir. Huneys'in soyu devam etmemiştir.

[Benî Sehm'den zikredilen] bir kişidir.

Benî Cumah b. Amr b. Husays b. Ka'b b. Lüey'den Olanlar

91. Osman b. Maz'ûn ﴿عثمان بن مظعون﴾

[Osman b. Maz'ûn] b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah. Ebü's-Sâib künyesiyle anılırdı. Annesi ise, Suhayle bt. el-Anbes b. Vehbân b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah'tır. Osman'ın, Abdurrahman ve es-Sâib adında iki oğlu olup, bunların annesi, Havle bt. Hakîm b. Ümeyye b. Hârise b. el-Evkas b. es-Sülemiyye'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn, Ubeyde b. el-Hâris b. el-Muttalib, Abdurrahman b. Avf, Ebû Seleme b. Abdülesed ve Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh birlikte çıkıp Resûlullah'a (sas) vardılar. Resûlullah onlara İslâm'a girmeyi teklif etti ve İslâm'ın ilkeleri hakkında onları bilgilendirdi. Onların hepsi aynı anda İslâm'ı kabul ettiler. Bu hadise, Resûlullah'ın *Dârü'l-Erkam*'a girip orada davete başlamasından biraz öncesine rastlamaktaydı.

[Dediler ki:] Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Osman b. Maz'ûn, *Habeş* topraklarına düzenlenen her iki hicrete de katıldı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Ömer b. Sa'îd haber verdi. O da Abdurrahman b. Sâbit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn'un, Cahiliye döneminde de şarabı yasaklayarak, şöyle dediğini iddia ettiler: "Ben aklımı başımdan götüren ve benden daha aşağı olanları bana güldüren ve kerimemi istemediğim kimselere nikâhlamaya beni mecbur eden şeyleri içmem!" Mâide suresindeki içkiyle ilgili ayet inince, adamın biri kendisine uğrayarak, "Şarap haram kılındı." dedi

ve ilgili ayeti okudu. Bunun üzerine; "Allah onu kahretsin! Benim onun hakkındaki görüşüm hep aynıydı." dedi.

Bize Muhammed b. Yezîd el-Vâsıtî ile Ya'lâ b. Ubeyd et-Tanâfisî haber verdiler; dediler ki: Bize el-İfrîkî haber verdi. O da Sa'd b. Mes'ûd ile Umâre b. Gurâb el-Yahsabî'den şunu rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn Nebî (sas)'ye gelerek, "Ya Resûlullah! Ben hanımımın, (Muhammed b. Yezîd'e göre) çıplaklık halimi, (Ya'lâ b. Ubeyd'e göre ise) avretimi görmesini istemiyorum." dedi. Resûlullah, *"Niçin?"* diye sordu. O da, "Ben bu durumdan utanıyor ve ondan hoşlanmıyorum." dedi. Resûlullah; *"Allah onu sana libas, seni de ona libas kılmıştır. Libassız halimi ancak ailem görebilir."* buyurdu. Muhammed b. Yezîd'in hadisinde ise, "Ancak ailem benim avretimi görebilir ve sadece ben onlara karşı böyleyimdir." buyurdu. Osman b. Maz'ûn "Ya Resûlullah! Siz de böyle mi yaparsınız?" diye sordu; Resûlullah, *"Evet!"* dedi. O da "Öyleyse, sizden sonra.." dedi. Dönüp gittikten sonra, Resûlullah, *"Osman çok utangaç ve çok içine kapanıktır."* buyurdu.

Bize Muhammed b. İsmail b. Füdeyk haber verdi. O İbn Ebû Zi'b'den, o da İbn Şihâb'dan şunu rivayet etti:

Osman hadım olup dolaşmak istediğinde, Resûlullah ona, *"Bende senin için bir örneklik yok mudur? Oysa ben hanımlarımla bir araya gelir, et yer, oruç tutar ve iftar ederim. Ümmetimin korunması, oruç tutmasıdır. Ümmetimden hiç biri için hadım etmek veya hadım olmak yoktur."* dedi.

Bize Süleyman b. Dâvûd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd haber verdi. O ez-Zührî'den, o Sa'îd b. el-Müseyyeb'den, o da Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah, Osman'ın kendisini tamamen ibadete vermesine müsaade etmedi. Eğer müsaade etseydi, hadım olacaktı.

el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. Yine bize el-Hasan b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshâk haber verdi. O da Ebû Bürde'den şunu rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn'un hanımı Resûlullah'ın (sas) hanımlarının yanına geldiğinde, onun durumunu iyi görememeleri üzerine; "Neyin var senin? Kureyş arasında kocandan daha zengin birisi yoktur!" dediler. O da, "Onun malından bize ne? O, geceleri hep ibadet eder, gündüzleri hep

oruçla geçirir." dedi. Resûlullah (sas) eve geldiğinde, hanımları, bu kadının durumunu kendisine anlattılar. Resûlullah bir gün Osman ile karşılaşınca, *"Ya Osman! Bende, senin için bir örneklik yok mudur?"* buyurdu. O da, "Anam babam sana feda olsun ya Resûlullah! Nasıl olmaz?" dedi. Resûlullah, *"Sen geceleri hep ibadetle, gündüzleri de hep oruçla mı geçiriyorsun?"* diye sordu. O da, "Öyle yapıyorum." dedi. Resûlullah (sas), *"Öyle yapma! Gözlerinin senin üzerinde bir hakkı vardır. Vücudunun senin üzerinde bir hakkı vardır. Ailenin de senin üzerimde bir hakkı vardır. Hem namaz kıl, hem uyu; hem oruç tut, hem de iftar et!"* buyurdu. Daha sonra, onun hanımı bu sefer yeni gelinmiş gibi güzel elbiseler giyinmiş, kokular sürünmüş olarak Resûlullah'ın (sas) hanımlarının yanına geldiğinde, kendisine, "Oh, ne güzel!" dediklerinde Osman'ın hanımı, "Biz de artık diğer insanlar gibiyiz." dedi.

Bana Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bana Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bana, Mu'âviye b. Ayyâş el-Cermî haber verdi. O da Ebû Kılâbe'den şunu rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn'un, bir ev edinip ona kapanarak orada hep ibadet ettiğinin haberi, Resûlullah'a ulaşınca, Resûlullah'ın (sas) onun bulunduğu eve gelerek ve kapısının her iki yan tarafını tutarak, *"Ya Osman! Ben ruhbanlık için gönderilmedim. Allah katında en hayırlı din, hoşgörülü din olan Hanifliktir."* buyurdu ve bunu iki veya üç kere tekrarladı.

Bana İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bana Abdülmelik b. Kudâme anlattı. O babasından rivayet etti. Ayrıca Ömer b. Hüseyn'den, o Âişe bt. Kudâme b. Maz'ûn'dan, o da babasından, kardeşi Osman b. Maz'ûn'un Resûlullah'a (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Savaşlarda bekârlık bana ağır geliyor. Bana izin verin, hadım olayım." Resûlullah, *"Hayır, ya Maz'ûn'un oğlu! Sen oruç tutmalısın, zira oruç, 'mecfer'dir (koruyucudur.)"* buyurdu. İsmail b. Abdullah, "mücfir"; kelime anlamı itibariyle; "kişinin hanımına yaklaşmaya kalkıştığında, bundan kesilen kişi anlamına gelir." demiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Muhammed ez-Zaferî haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca Bana, Muhammed b. Kudâme b. Musa anlattı. O babasından, o da Âişe bt. Kudâme'den rivayet etti: [Son iki ravi] dedi ki:

Maz'ûn'un çocukları olan Osman, Kudâme ve Abdullah ile Sâib b. Osman b. Maz'ûn ve Ma'mer b. el-Hâris, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiklerinde, Abdullah b. Seleme el-Aclânî'nin yanında konakladılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mücemmi b. Ya'kûb anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Onlar, o sırada Hizâm b. Vedî'a'nın evinde konakladılar. [Muhammed b. Ömer dedi ki:] Maz'ûn ailesi, erkeği ve kadınıyla hicrete çıkan en geniş ailedir. Onlardan arkada kimse kalmayacak şekilde evlerinin kapısını kilitleyerek hicrete katıldılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. O ez-Zührî'den, o da Hârice b. Zeyd b. Sâbit'ten, o da Ümmü'l-Alâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah ile beraber *Medine*'ye geldiklerinde, Ensâr, Resûlullah (sas) ve arkadaşlarını misafir etmede birbirlerine karşı cimri davrandılar. (Misafir etme konusunda birbirleriyle yarışarak birbirlerine karşı hoşgörülü davranmadılar.) Sonunda aralarında kur'a çekildi. Kur'a sonucunda Osman b. Maz'ûn bize düştü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah haber verdi. O ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdullah'tan, o da Utbe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), Osman b. Maz'ûn ve kardeşlerinin *Medine*'deki bugünkü evlerinin yerini kendisi belirledi.

[Dediler ki:] Resûlullah (sas), Osman b. Maz'ûn ile Ebü'l-Heysem b. Tayyihân'ı kardeş ilan etti. Osman b. Maz'ûn, *Bedir* savaşma katılıp hicretten 30 ay sonra Şaban ayında vefat etti.

Bize Ömer b. Sa'd Ebû Dâvûd el-Haferî, Vekî b. el-Cerrâh, Ebû Nu'aym ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler. O Süfyân b. es-Sevrî'den, o Âsım b. Ubeydullah'tan, o el-Kasım b. Muhammed'den, o da, Âişe'den'den şunu rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn vefat ettiğinde Resûlullah (sas) onu öperken gözyaşları Osman'ın yanaklarının üzerine dökülüyordu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O Hâlid b. İlyâs'tan, o da İsmail b. Amr b. Sa'îd b. el-Âs'tan, o da Abdullah b. Osman b. el-Hâris b. el-Hakem'den şunu rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn vefat ettiğinde Resûlullah (sas) dört tekbirle onun cenaze namazını kıldırdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O da Âsım b. Ubeydullah b. Ebû Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), vefat eden arkadaşlarının defnedilecekleri kabir için uygun bir yer arardı. Bir seferinde *Medine*'nin etrafını gezdikten sonra, *el-Bakî* denilen yere varınca, *"Ben, burası için emrolundum!"* buyurdu. Buraya daha önce, *Bakî'ul-Habcebe*[572] denirdi. Buradaki bitkilerin ekseriyetini "el-Garkad" denilen dikenli bir ağaç çeşidi, ayrık otu ve ılgın ağacı oluşturuyordu. Akşam olunca, burada duman gibi, sivrisinek bulunurdu. Buraya ilk defnedilen, Osman b. Maz'ûn oldu. Resûlullah (sas) onun başucuna bir taş koyarak, *"Bu bizim önde gidenimizdir."* buyurdu. Bundan sonra vefat eden olunca kendisine, "Ya Resûlullah! Bunu nereye defnedelim?" diye sorulduğunda; *"Önde gidenimiz olan Osman b. Maz'ûn'un yanına..."* buyururdu.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O Üsâme b. Zeyd'den, o da Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Osman b. Maz'ûn'un kabri yanında yüksek bir şeyin yani bayrak gibi bir şeyin de bulunduğunu gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah haber verdi. O ez-Zührî'den, o da Abdullah b. Âmir b. Rebî'a'dan şöyle dediğini rivayet etti:

el-Bakî kabristanına müslümanlardan ilk defnedilen kişi, Osman b. Maz'ûn'dur. Resûlullah (sas) onun bu gün Muhammed el-Hanefiyye'nin evine yakın *el-Kibâ* denilen yerin civarındaki bir yere defnedilmesini emretmişti.

[572] Baki' (بقيع), Arapça'da çeşitli bitkilerin bulunduğu geniş alan anlamına gelmektedir. Habcebe ise, dikenli bir bitki türüdür. Burası aslında Mescid-i Nebevî'nin doğusunda bulunan çeşitli bitkilerle dolu bir alan iken, resulullah (sas) tarafından mezarlık haline getirilmiştir. Buranın "Bakî'u'l-Habcebe" (بقيع الخبجبة) olarak isim tamlaması şeklinde isimlendirilmesinin nedeni, bu "Habcebe" denilen dikenli bitkinin çoğunlukta bulunmasından dolayıdır. Aynı yer, bazen "Baki'u'l-Garkad" gibi, başka bir bitkiye izafeten de adlandırılmaktadır. Bkz. el-Feyruzabadî, *Kamusu'l-Muhît*, c. I, s. 704. (M).

Muhammed b. Ömer, *el-Kibâ*'nın kelime manasının "Künâse" olduğunu söylemiştir.[573]

Bize Muhammed b. Ömer ile Ma'n b. İsa haber verdiler; dediler ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O Ebü'n-Nadr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn'un cenazesi geçtiği zaman Resûlullah (sas), *"Sen bu dünyadan gittin, fakat ondan (dünyadan) bir şey giyinmeden gittin!"* buyurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer anlattı. O ez-Zührî'den, o da Hârice b. Zeyd'den, o da onların kadınlarından biri olan Ümmü'l-Alâ'dan rivayet etti. Yine bize Mâlik b. İsmail Ebû Gassân haber verdi. O, İbrahim b. Sa'd'dan rivayet rivayet etti; dedi ki: Bize İbn Şihâb haber verdi. O Hârice b. Zeyd'den, o da onların kadınlarından biri olan ve Resûlullah'a biat etmiş olan Ümmü'l-Alâ'dan, Osman b. Maz'ûn'un yanlarında hastalandığını anlatarak şunu rivayet etti:

Vefat edinceye kadar Osman b. Maz'ûn'a biz baktık. Vefat edince, onu kefenledik. Bu sırada Resûlullah (sas) yanımıza geldiğinde; [vefat emiş olan Osman b. Maz'ûn'a hitaben] şöyle dedim: "Ya Ebü's-Sâib, ben seni, suçsuz, günahsız biliyorum, Şehadet ederim ki Allah seni şereflendirmiştir."[574] Resûlullah (sas), *"Allah'ın onu şereflendirdiğini nereden biliyorsun?"* dedi. Ben de ona; "Anam babam sana feda olsun ya Resûlullah! Ben değil de kim bilecek?" dedim. Resûlullah, *"O vefat etmiştir. Ben sadece kendisine hayır dilerim. Ben Resûlullah'ım, yine de Allah'ın benim hakkımda bile ne ya-*

---

[573] Bu da çerçöp, çöplük anlamına gelmektedir. Bu yere bu tabirin kullanılmasının nedeni, buranın eskiden çöplük olmasıdır. (M).

[574] Asıl metinde geçen "اذهب عنك" deyiminin farklı biçimlerde okunuş şekillerinin bulunmasına paralel olarak farklı anlam biçimleri vardır. Meselâ bu deyim, "Ezhib 'anke!" şeklinde emir kipiyle telaffuz edilirse; "Üzerindeki hakkı öde, vebal altında kalma, kınanmaktan kurtul!" anlamına gelir. [Bkz. İbn Manzûr, Lisanü'l-'Arab, XII, 221] Eğer, "Ezhebe 'anke" şeklinde telaffuz edilirse, "Senden, suçu, sıkıntıyı vs. giderdi" denilmiş olur; "Ezhebü 'anke" şeklinde olursa, "Ben, senden ayrılıyor, senden uzaklaşıyorum" demek olur. "Üzbibü 'anke" şeklinde telaffuz edilirse, "Ben seni, suçsuz, günahsız görüyorum" demek olur. Kanatimizce, metinde geçen telaffuz şeklinden çıkan anlam, konunun siyakına uymamaktadır. Ayrıca asıl metnin ilgili sayfasının 1. dip notunda da belirtildiği gibi, bu deyimin bazı nüshalarda, "Üzhibü 'anke" şeklinde özellikle harakelenerek kaydedilmiş olması, [Bkz. et-Tabakat, Nşr. Darü Sadir] Ümmül-Alâ'ın, bu deyimle, "Ben seni suçsuz, günahsız biliyorum" demek istediği kanaatini uyandırmaktadır. Resûlullah'ın da, bahse konu kadının, vefat etmiş bir kimse hakkında olumlu yönde de olsa bir ön yargı ifade eden sözününe, "Nereden biliyorsun?" şeklinde karşılık vermiş olması, bu yöndeki kanaatimizi güçlendirmektedir. Bu nedenle, tercümede son telaffuz ve anlam şeklini tercih ettik. (M).

pacağını bilemem." buyurdu. Bunun üzerine ben, "Anam babam sana feda olsun! O zaman kim bilecek? diyerek, bundan sonra kimseyi temize çıkarmayacağıma yemin ettim." Ümmü'l-Alâ daha sonra dedi ki: "Bu durum beni üzdü. Uyuduğumda, rüyada Osman b. Maz'ûn bana gösterildi. Baktım ki, Osman gözyaşları akıtarak ağlamaktadır. Daha sonra Resûlullah'a giderek durumu kendisine anlatınca, *"O, onun amelidir."* buyurdu.

Bize Yezîd b. Hârûn, Affân b. Müslim ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi. O Yusuf b. Mihrân'dan, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn vefat edince, hanımı, "Cennet sana kutlu olsun, Osman b. Maz'ûn!" deyince, Resûlullah ona kızgın bir şekilde bakarak, *"Nereden biliyorsun?"* buyurdu. O da, "Ya Resûlullah! O senin kahramanın ve arkadaşındı." dedi. Bunun üzerine Resûlullah, *"Vallahi ben Resûlullah'ım! Fakat Allah'ın benim ve onun hakkında ne muamele edeceğini bilemiyorum."* buyurdu. Resûlullah'ın Osman b. Maz'ûn gibi takvada en ileri olanları hakkında böyle buyurması, ashâbı oldukça üzdü. Yezîd'e göre Resûlullah'ın kızı Zeyneb, Affân'a göre Rukıyye, Süleyman b. Harb'e göre ise, Resûlullah'm kızlarından birisi vefat edince Resûlullah ona; *"Geçmişimizin hayırlısı olan Osman b. Maz'ûn'un kervanına katıl!"* buyurdu. Yezîd b. Hârûn hadisinde, "Bunun üzerine kadınlar ağlamaya başladılar. Ömer b. el-Hattâb da, bundan ötürü onlara kırbaçla vurmaya başladı. Resûlullah elinden tutarak, *"Kendine gel ya Ömer!"* dedikten sonra, kadınlara hitaben, "Ağlayın, fakat şeytanın feryadından sakının!" dedi. Sonra şöyle devam etti. "Ağlamak kalp ve gözlerle olursa o, Allah'tan ve rahmettendir. Eğer el ve dil ile olursa o, şeytandandır."

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi. O Hişâm b. Sa'd'dan, o da Zeyd b. Eslem'den şöyle dediğini rivayet etti: "Osman b. Maz'ûn vefat ettiğinde, cenazesi kaldırılırken, arkadan yaşlı bir kadının, "Cennet sana mübarek olsun ya Ebü's-Sâib!" dediğini Resûlullah işitince; *"Nereden biliyorsun?"* diye sordu. Kadın, "Ya Resûlullah, o Ebü's-Sâib'dir!" dedi. Resûlullah, *"Onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz."* dedikten sonra, *"Onun hakkında, 'O, Allah ve Resûlünü severdi.' demen yeterlidir."* buyurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. O ez-Zührî'den, o da Abdullah b. Abdullah b. Utbe'den şunu rivayet etti: Ömer b. el-Hattâb dedi ki:

Osman b. Maz'ûn kendi eceliyle vefat edince içime büyük bir ağırlık çöktü. "Bakın, bizden daha şiddetli bir şekilde dünyadan el etek çekmiş olan bu adam, [şehit olarak] öldürülmeden öldü." dedim. Osman benim nazarımda Resûlullah vefat edinceye kadar bu durumdaydı (düşük mertebedeydi). Resûlullah vefat edince kendi kendime, "Yazıklar olsun sana! Bizim en hayırlılarımız (böyle) vefat ediyorlar." dedim. Sonra Ebû Bekir vefat edince yine, "Yazıklar olsun sana! En hayırlılarımız (böyle) vefat ediyorlar." dedim. Böyle olunca; Osman, bundan önce benim nazarımdaki eski mertebesine yeniden yükselmiş oldu.[575]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Kudâme b. Musa, Babasından, o da Âişe bt. Sa'd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn vefat ettiğinde, defnedilirken Resûlullah Kabrinin kenarında durduğu halde, kabrin içine Abdullah b. Maz'ûn, Kudâme b. Maz'ûn, Sâib b. Osman b. Maz'ûn ve Ma'mer b. el-Hâris indiler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Kesîr b. Zeyd haber verdi. O da el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn vefat ettiğinde, *el-Bakî* kabristanına defnedildi. Daha sonra Resûlullah bir şey getirilmesini emrederek onu kabrinin başucuna dikti ve -ondan sonra vefat edenleri kastederek- "Bu da yanında defnedilmesi için kabrinin alâmeti olsun!" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Kudâme anlattı. O babasından, o da Âişe bt. Kudâme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Osman b. Maz'ûn ile kardeşleri birbirlerine çok benziyorlardı. Osman b. Maz'ûn, oldukça esmer, ne uzun, ne kısa orta boylu, geniş sakallı bir adamdı. Kudâme b. Maz'ûn da bu nitelikteydi; ancak o, biraz daha uzun boyluydu. Osman'ın künyesi ise Ebü's-Sâib idi.

[575] Hz. Ömer'in, bu ifadeleriyle, Osman b. Maz'ûn'un Allah yolunda şehit olmadan vefat etmesi üzerine, önce hayret ederek onun hakkındaki olumlu görüşünde bir değişikliğin meydana gediği, ancak Resûlullah ile Hz. Ebû Bekir'in de bu şekilde vefat etmeleri üzerine, Osman b. Maz'ûn hakkında düştüğü yanlış kanaatten vazgeçerek bir düzeltme yaptığı anlaşılmaktadır (M).

92. Abdullah b. Maz'ûn ﴿عبدالله بن مظعون﴾

[Abdullah b. Maz'ûn] b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah. Annesi, Suhayle bt. Anbes b. Vehbân b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah'tır. Abdullah b. Maz'ûn, Ebû Muhammed künyesiyle bilinirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Maz'ûn'un çocukları olan Abdullah ile Kudâme, Resûlullah (sas) *Dâ-rü'l-Erkâm*'a girip orada henüz daha davete başlamadan önce Müslüman olmuşlardı.

[Dediler ki:] Abdullah b. Maz'ûn, Müslümanların Habeş topraklarına yaptıkları ikinci hicrete katılmıştır. Resûlullah (sas), Abdullah b. Maz'ûn ile Sehl b. Abdullah'ı kardeş ilan etmiştir. Abdullah b. Maz'ûn; Resûlullah ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm savaşlara katılmıştır. Osman b. Affân döneminde, altmış yaşındayken vefat etmiştir.

93. Kudâme b. Maz'ûn ﴿قدامة بن مظعون﴾

[Kudâme b. Maz'ûn] b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah. Ebû Ömer künyesiyle bilinirdi. Annesi, Gaziyye bt. el-Huveyris b. el-Anbes b. Vehbân b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah'tır. Kudâme'nin Ömer ve Fâtıma adında iki çocuğu olup, anneleri Hind bt. el-Velîd b. Utbe b. Rebî'a b. Abdüşems b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Âişe adındaki diğer çocuğunun annesi ise, Fâtıma bt. Ebû Süfyân b. el-Hâris b. Ümeyye b. el-Fadl b. Münkiz b. Afîf b. Küleyb, b. Hubşiyye olup Huzâ'a kabilesindendir. Hafsa adındaki çocuğunun annesi, ümmü veleddir. Remle adındaki çocuğunun annesi ise Safiyye bt. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdüluzzâ b. Riyâh b. Abdullah b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Ka'b olup Ömer b. el-Hattâb'ın kız kardeşidir. Kudâme de, Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. İsmail'in rivayetine göre, ikinci Habeşistan hicretine katılmıştır. Kudâme, Resûlullah ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm savaşlara katılmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kudâme b. Musa anlattı. O babasından, o da Âişe bt. Kudâme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kudâme b. Maz'ûn H. 36 yılında seksen altı yaşındayken vefat etti. O, saç ve sakalındaki beyazlıktan ötürü herhangi bir değişiklik yapmazdı.

94. es-Sâib b. Osman ﴿السائب بن عثمان﴾

[es-Sâib b. Osman] b. Maz'ûn b. Habîb b. Vehb b. Huzâfe b. Cumah. Annesi Havle bt. Hakîm b. Ümeyye b. Hârise b. el-Evkas es-Sülemiyye'dir. Onun da Annesi, Da'îfe bt. el-Âs b. Ümeyye b. Abdüşems, b. Abdümenâf b. Kusay'dır. es-Sâib, [kaynağımız olan] bütün ravîlerin rivayetine göre, İkinci *Habeşistan* hicrete katılmıştır.

Resûlullah (sas), es-Sâib b. Osman ile Hârise b. Sürâka el-Ensârî'yi kardeş ilan etmiştir. es-Sâib b. Osman, *Bedir*'de şehit edilmiştir. Resûlullah'ın okçu arkadaşlarından birisi idi. Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ile Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre *Bedir*'de bulunmuştur. Musa b. Ukbe onun adını *Bedir*'de bulunanlar arasında zikretmemektedir. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî ise, "*Bedir*'de bulunan, Osman b. Maz'ûn'un ana-baba bir kardeşi olan es-Sâib b. Maz'ûn'dur." demiştir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bu durum bize göre bir yanılgıdır. Zira Siyer ehli ile Meğâzîden anlayanlar; es-Sâib b. Maz'ûn'un; *Bedir, Uhud* ve *Hendek* olmak üzere Resûlullah (sas) ile beraber tüm savaşlara katıldığını, onun *Yemâme* gününde de hazır bulunup o sırada kendisine isabet eden bir ok sebebiyle otuz dokuz yaşındayken vefat ettiğini tespit etmişlerdir. *Yemâme* Savaşı ise, Ebû Bekir döneminde, H. 12 yılında vuku bulmuştu.

95. Ma'mer b. el-Hâris ﴿مَعْمَر بن الحارث﴾

[Ma'mer b. el-Hâris] b. Ma'mer b. Cumah. Annesi, Kuteyle b. Maz'ûn b. Habîb b. Huzâfe b. Cumah'tır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ma'mer b. el-Hâris, Resûlullah *Dârü'l-Erkam*'a girip orada henüz davete başlamadan önce Müslüman olmuştur.

Resûlullah (sas), Ma'mer b. el-Hâris ile Mu'âz b. Afrâ'yı kardeş ilan etmiştir. Ma'mer, Resûlullah ile beraber, *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm savaşlara katılmıştır. Kendisi, Ömer b. el-Hattâb döneminde vefat etmiştir.

[Benî Cumah'tan zikredilenler] beş kişidir.

Benî Âmir b. Lüey'den Olanlar

96. Ebû Sebre b. Ebû Rühm ﴿أبو سَبْرة بن أبي رُهْم﴾

[Ebû Sebre b. Ebû Rühm] b. Abdüluzzâ b. Ebû Kays b. Vüd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Lüey. Annesi Berre bt. Abdülmuttalib b. Hâşim b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Ebû Sebre'nin, Muhammed, Abdullah ve Sa'd olmak üzere üç çocuğu olup bunların anneleri, Ümmü Külsûm bt. Süheyl b. Amr b. Abdüşems, b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Lüey'dir. Ebû Sebre, her iki Habeş hicretine de katılmıştır. İkinci hicrette hanımı Ümmü Külsûm bt. Süheyl b. Amr da bulunmaktaydı.

Bu durumu, Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer zikretmelerine karşın, Musa b. Ukbe ile Ebû Ma'şer, böyle bir şeyden bahsetmemişlerdir.

Resûlullah (sas), Ebû Sebre b. Ebû Rühm ile Seleme b. Selâme b. Vakş'ı kardeş ilan etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih haber verdi. O Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Sebre b. Ebû Rühm, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret edince, el-Münzir b. Muhammed b. Ukbe el-Cülâh'ın evine konuk oldu.

[Dediler ki:] Ebû Sebre; Resûlullah ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm savaşlara katılmıştır. Resûlullah'ın (sas) vefatından sonra, tekrar *Mekke*'ye dönerek oraya yerleşti. Müslümanlar, onun bu davranışından hoşlanmadılar. Ebû Sebre, Osman b. Affân döneminde vefat etmiştir.

97. Abdullah b. Mahreme ﴿عبدالله بن مَخْرَمَة﴾

[Abdullah b. Mahreme] b. Abdüluzzâ b. Ebû Kays b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Lüey. Ebû Muhammed künyesiyle bilinirdi.

Annesi, Behnâne bt. Safvân b. Ümeyye b. Muharris b. Huml, b. Şık b. Rakabe b. Muhdic b. Seleme b. Mâlik b. Kinâne'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Abdullah b. Ebû Ubeyde'nin, Abdullah b. Ebû Mahreme'nin evladından bir adama sorduğunu, adamın da şöyle dediğini duydum:

Abdullah, Ebû Muhammed künyesiyle bilinirdi. Onun Müsâhık adındaki çocuğunun annesi, Zeyneb bt. Sürâka b. el-Mu'temir b. Enes b. Edâ b. Riyâh b. Kurt b. Rezâh b. Adî b. Ka'b'dır. O [Ka'b] Ebû Nevfel b. Müsâhık'tır. *Medine*'de nesli devam etmektedir.

[Dediler ki:] Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Abdullah b. Mahreme, *Habeşistan* topraklarına yapılan her iki hicrete de katılmıştır. Muhammed b. İshâk ise, rivayetinde onun adını birincisinde değil de, ikincisinde zikretmiştir. Musa b. Ukbe ile Ebû Ma'şer'e gelince bunlar, onun adını ne birinci hicrette, ne de ikincisinde zikretmişlerdir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Âsım b. Ömer Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Mahreme, *Mekke*'den, *Medine*'ye hicret ettiğinde, Külsûm b. Hidm'e konuk oldu.

[Dediler ki:] Resûlullah (sas) Abdullah b. Mahreme ile Benî Beyâda kabilesinden olan Ferve b. Amr b. Vezefe'yi kardeş ilan etmiştir. Abdullah otuz yaşındayken, *Bedir*'de bulundu; ayrıca başta *Uhud* ve *Hendek* olmak üzere Resûlullah (sas) ile beraber diğer tüm savaşlara da katıldı. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde, kırk bir yaşındayken H. 12 yılında *Yemâme* savaşına katılarak orada şehit oldu.

98. Hâtıb b. Amr ﴿حاطب بن عمرو﴾

[Hâtıb b. Amr] b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Lüey. Süheyl b. Amr'ın kardeşidir. Annesi, el-Eşca kabilesinden Esmâ bt. el-Hâris b. Nevfel'dir. Hâtıb'ın, Amr b. el-Hâtıb adında bir oğlu olup annesi, Rayta bt. Alkame b. Abdullah b. Ebû Kays'dır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hâtıb, Resûlullah (sas) *Dârü'l-Erkam*'a henüz girmeden Müslüman olmuştur.

[Dediler ki:] Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Hâtıb, Habeş topraklarına yapılan her iki hicrete de katılmıştır. Ancak Musa b. Ukbe ile Ebû Ma'şer, bu durumu zikretmemişlerdir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Selît b. Müslim el-Âmirî haber verdi. O Abdurrahman b. İshâk'tan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Habeş topraklarına yapılan ilk hicrete ilk katılan kişi Hâtıb b. Amr b. Abdüşems'tir. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu rivayet, bize göre sağlamdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Umâre haber verdi. O da Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Hâtıb b. Amr, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret edince, Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir'in kardeşi olan Rifâ'a b. Abdülmünzir'in evine konuk oldu.

[Dediler ki:] Hâtıb b. Amr, [kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetine göre *Bedir*'e katılmıştır. Musa b. Ukbe kitabında, kardeşi Selît b. Amr'ın kendisiyle beraber *Bedir*'e katıldığını zikretmiştir. Kendisinden başka bunu söyleyen olmadığı için bu, bizim katımızda sabit değildir. Ancak Hâtıb, *Uhud*'a katılmıştır.

99. Abdullah b. Süheyl b. Amr ﴿عبد الله بن سهيل بن عمرو﴾

[Abdullah b. Süheyl b. Amr] b. Abdüşems b. Abdüvüd b. Nasr b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Lüey. Ebû Süheyl künyesiyle bilinirdi. Annesi, Fahite bt. Âmir b. Nevfel b. Abdümenâf b. Kusay'dır. Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre Abdullah b. Süheyl, *Habeşistan*'a yapılan ikinci hicrete katılmıştır. Musa b. Ukbe ile Ebû Ma'şer, bunu zikretmemişlerdir. Daha sonra *Mekke*'ye döndü. Babası onu yakalayıp bağladı ve dininden vazgeçmesi için ona baskı yaptı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Atâ b. Muhammed b. Amr b. Atâ anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Süheyl, babası Süheyl b. Amr ile müşriklerden *Bedir*'e giden topluluğun içinde, masrafları ve bineği kendisi tarafından karşılanmak

suretiyle yer aldı. Babası onun [eski] dinine döndüğünden kuşku duymuyordu. Müslümanlar ile müşrikler karşı karşıya gelince, Abdullah b. Süheyl, Müslümanların tarafına geçti ve savaştan önce Resûlullah'ın yanına geldi. Böylece Abdullah b. Süheyl, *Bedir*'de yirmi yedi yaşındayken Müslüman olarak bulunmuş oldu. Bu durum, babası Süheyl b. Amr'ı son derece kızdırdı. Abdullah b. Süheyl, daha sonra *Uhud* ve *Hendek* dahil olmak üzere Resûlullah (sas) ile beraber, tüm savaşlarda hazır bulundu. Ebû Bekir döneminde, H. 12 yılında *Yemâme* savaşına katılmış ve orada, otuz sekiz yaşındayken şehit olmuştur. Soyu devam etmemiştir. Ebû Bekir, hilafeti döneminde haccettiği sırada, Süheyl b. Amr *Mekke*'de yanına geldi. Ebû Bekir, Abdullah'tan ötürü ona başsağlığı diledi. Süheyl, "Ben, Resûlullah'ın, 'Bir şehit, kendi ailesinden yetmiş kişiye şefaat eder.' dediğini duydum. Oğlumun, [şefaat etme noktasında] benden önce kimseden başlamayacağını umuyorum." dedi.

100. Umeyr b. Avf ﴿عُمير بن عوف﴾

Süheyl b. Amr'ın mevlasıdır. Ebû Amr künyesiyle bilinirdi. Kendisi *Mekke* doğumludur. Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer, adını "Umeyr b. Avf" şeklinde zikrederlerken, Muhammed b. İshâk ismini, "Amr b. Avf" şeklinde vermiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Umeyr b. Avf, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ederken, Külsûm b. el-Hidm'e konuk oldu.

[Dediler ki:] "Umeyr, Resûlullah (sas) ile beraber; *Bedir, Uhud* ve *Hendek* dahil olmak üzere tüm savaşlara katılmıştır."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Selît b. Amr anlattı. O da kendi ailesinden şöyle dediklerini rivayet etti:

Umeyr b. Avf, Ömer el-Hattâb döneminde *Medine*'de vefat etmiş ve cenaze namazını Ömer kıldırmıştır."

101. Vehb b. Sa'd b. Ebû Serh ﴾وهب بن سعد بن أبي سَرْح﴿

[Vehb b. Sa'd b. Ebû Serh] b. el-Hâris b. Habîb b. Cezîme b. Mâlik b. Hisl b. Âmir b. Lüey. Abdullah b. Sa'd'ın kardeşi olup annesi, el-Eş'arîlerden Mühâne bt. Câbir'dir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Vehb b. Sa'd, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret edince, Külsûm b. el-Hidm'e konuk oldu.

[Dediler ki:] Resûlullah (sas), Vehb b. Sa'd ile Süveyd b. Amr'ı kardeş ilan etmiştir. Her ikisi de *Mu'te* savaşında şehit oldular. Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre Vehb b. Sa'd, *Bedir* savaşma katılmıştır. Ancak Muhammed b. İshâk kitabında, onu, *Bedir*'e katılanlar arasında zikretmemiştir. Vehb b. Sa'd, *Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye* ve *Hayber*'de hazır bulunmuştur. Hicrî 8. yılının Cemâziyelevvel ayında *Mu'te*'de şehit olmuştur. Öldürüldüğü sırada kırk yaşında idi.

Benî Âmir b. Lüey'in Anlaşmalılarından Yemenli Olanlar

102. Sa'd b. Havle ﴾سعد بن خَوْلَة﴿

Yemen halkından anlaşmalıları olup, Ebû Sa'îd künyesiyle bilinirdi. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer böyle demişlerdir. Ebû Ma'şer ise, adının Sa'd b. Havlî olduğunu ve onun *Yemen* halkından olup onların müttefiki olduğunu söylemiştir.

Muhammed b. Sa'd da dedi ki: "Kendisinin onların müttefiki değil, Rühm b. Abdüluzzâ el-Âmirî'nin mevlâsı olduğunu söyleyeni duydum." Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre, ikinci Habeş muhacirlerindendir. Musa b. Ukbe ile Ebû Ma'şer ise, bu durumu zikretmemişlerdir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Havle, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiği zaman, Külsûm b. el-Hidm'e konuk olmuştur.

[Dediler ki:] Sa'd b. Havle, yirmi beş yaşındayken *Bedir*'de bulunduğu gibi, *Uhud, Hendek* ve *Hudeybiye*'de de bulundu. O, Sübey'a bt. el-Hâris el-Eslemiyye'nin eşi olup, kendisinin vefatından kısa bir müddet sonra Sübey'a doğum yapınca, Resûlullah (sas) kendisine; *"İstediğinle evlenebilirsin."* demişti. Sa'd, *Mekke*'ye gitmiş ve orada vefat etmişti. Fetih yılında Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın umre yapmak üzere *el-Ci'râne*'den döndüğü sırada *Mekke*'de hastalanınca Resûlullah (sas) kendisini ziyaret etmiş *"Allah'ım! Sahabîlerime hayatlarını hicrette geçirmelerini nasip et ve onları, gerisin geri eski hallerine döndürme!"* şeklinde dua etmiştir. Ancak bu durum zavallı Sa'd'e nasip olmayıp onun, *Mekke*'de vefat etmesine Resûlullah üzülerek ağlamıştır. Çünkü Resûlullah (sas), sahabîlerinden hiçbir kimsenin, hicret ettikten sonra, bir daha *Mekke*'ye dönmesini veya haccın gereklerini yerine getireceği süreden daha uzun süre orada ikamet etmesini uygun görmüyordu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî haber verdi. O Abdurrahman b. Humeyd b. Abdurrahman'dan, o es-Sâib b. Yezîd'den, o da el-Alâ b. el-Hadramî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Nebî'den (sas) şöyle dediğini duydum: "Muhacir veda tavafından[576] sonra *Mekke*'de üç gün ikamet edebilir."

BENÎ FİHR B. MÂLİK B. EN-NADR B. KİNÂNE'DEN OLANLAR

Kureyş'in Son Batınlarındandırlar[577]

[576] Metinde geçen "es-Sader (الصدر)" kelimesi kurban "bayramının dördüncü günü" (يوم الصدر) anlamına da gelir (E).

[577] Araplar arasında bir milletin büyükten küçüğe doğru bölünerek meydana getirdiği küçük topluluklara çeşitli adlar verilmektetir. Bu toplulukların bazıları, insan vücüdünun çeşitli bölümlerinin adını almaktadır. Mesela en büyük insan topluluğuna; eş-Şa'b, sonra kabile,

103. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ﴿أبو عبيدة بن الجراح﴾

Adı Âmir b. Abdullah b. el-Cerrâh b. el-Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. el-Hâris b. Fihr'dir. Annesi ise, Ümeyme bt. el-Ganm b. Câbir b. Abdüluzzâ, b. Âmire b. Amîre'dir. Onun da annesi Da'd bt. el-Hilâl b. Üheyb b. Dabbe b. el-Hâris b. Fihr'dir. Ebû Ubeyde'nin, Yezîd ile Umeyr adındaki çocuklarının anneleri Hind bt. Câbir b. Vehb b. Dabâb b. Huceyr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir. Ebû Ubeyde'nin çocukları vefat edince nesli kesilmiş oldu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Yezîd b. Rûmân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Ubeyde, Osman b. Maz'ûn, Abdurrahman b. Avf ve arkadaşlarıyla beraber, henüz Resûlullah (sas) *Dârü'l-Erkam*'a girmeden Müslüman olmuştur.

[Dediler ki:] Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Ebû Ubeyde, ikinci *Habeşistan* hicretinde bulunmuştur. Ancak Musa b. Ukbe ile Ebû Ma'şer, bu durumu zikretmemişledir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Ubeyde, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiğinde, Külsûm b. el-Hidm'e konuk olmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

"Resûlullah (sas) Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ile Muhammed b. Mesleme'yi kardeş ilan etti. Ebû Ubeyde, *Bedir* ve *Uhud*'da hazır bulundu; *Uhud* gününde, mağlubiyet esnasında insanların kaçtığı bir zamanda o, Resûlullah'ın yanında kalarak sebat etti."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Yahya anlattı. O İsa b. Talha'dan, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben Ebû Bekir'in şöyle dediğini duydum:

---

sonra fasîle, sonra batın (karın), sonra da fahz (bacak) denilmektedir. Bkz. er-Razî, *Muhtarü's-Sihâh*, s. 165. (M).

Uhud gününde Resûlullah (sas) yüzünden yaralanıp, miğferin iki halkası yanağına batınca, Resûlullah'a doğru koştum. Doğu tarafından bir adamın kuş gibi uçarcasına geliverdiğini gördüm. Bunun üzerine, "Allah'ım! Onun gelişini taat kabul buyur!" dedim. Bir de baktım ki benimle beraber hızla koşup gelen bu kişi, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh imiş. Ebû Ubeyde dedi ki: "Ya Ebû Bekir! Ben Allah'tan, bu halkaları Resûlullah'ın yanaklarından çıkarıncaya kadar beni yalnız bırakmamanı dilerim." dedi. Ebû Bekir dedi ki: "Ben, onu kendi haline bırakınca kendisi, ön dişlerinden birisiyle Resûlullah'ın yanağındaki halkalardan birisini çıkarırken o dişi kırıldı, diğer ön dişiyle diğer halkayı çıkarınca, ikinci dişi de kırıldı. Böylece Ebû Ubeyde, halk arasında dişi kırık bir insan haline geliverdi."

[Dediler ki:] "Ebû Ubeyde, *Hendek* ve diğer tüm savaşlara Resûlullah (sas) ile beraber katıldı. O, Resûlullah'ın (sas) ulu sahabîlerinden birisi olup, Resûlullah kendisini, kırk kişilik bir topluluk arasında Zülkassa seriyyesine göndermiştir."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Dâvûd b. Kays ile Mâlik b. Enes haber verdiler; dediler ki:

Resûlullah (sas), Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı, Muhacir ve Ensâr'dan meydana gelen 300 kişilik bir askerî birliğin başında, deniz kıyısındaki *Cüheyne*'nin bir mıntıkasına *Habat* gazvesine gönderdi.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm ed-Destevâî haber verdi. O Ebü'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah bizi Ebû Ubeyde ile birlikte 300 küsür kişilik bir topluluk olarak gönderdi. Ebû Ubeyde, içinde hurma bulunan bir torbadan birer avuç dolusu hurma olmak üzere azık verdi. Onları bitirince, bize birer birer hurma verdi. Sonra biz onu [hurmayı] kaybedince, ondan mahrum kalmanın sıkıntısını çektik. Daha sonra yapraklarını dökmek üzere sopalarımızla ağaçlara sertçe vurup düşürdüğümüz yaprakları kuru kuru yutarak üzerine su içerdik. Bu nedenle biz, "Yaprak Askerleri" anlamında "Ceyşü'l-Habat" olarak adlandırıldık. Daha sonra sahile geldiğimizde, kendisine el-Anber[578] denilen kum tepeciği büyüklüğünde olan ölmüş bir deniz hayvanı gördük.

[578] İspermeçet balinası (M).

Ebû Ubeyde bize, "O, ölüdür; yemeyin!" dedi. Resûlullah'ın (sas) ordusu ise, "Allah yolundayız, zor durumdayız, buna mecburuz." dediler. Biz, yirmi veya on beş gece ondan yemeye devam ettik. Hatta ondan yolda yemek üzere bir miktar da kuruttuk. [Râvî] dedi ki: Bizden on üç kişi, o hayvanın göz yuvasına oturdu. Ebû Ubeyde, o hayvanın kaburga kemiklerinden bir tanesini askerlerin en iri devesine yükledi. Yine de o kemik, devenin karnınm altını aştı. Resûlullah'a (sas) geldiğimizde, *"Neden geciktiniz?"* diye sordu. Ebû Ubeyde de, "Biz Kureyş'in kervanlarını gözetliyorduk." dedi. Bunun üzerine, o hayvanın durumu kendisine arz edince, "O, Allah'ın size göndermiş olduğu bir rızıktı. Ondan bir miktar sizde var mı?" diye sordu. Biz de, "Evet!" dedik."

Bize Affân b. Müslim, Yezîd b. Hârûn ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Yemen halkı Resûlullah'a (sas) gelerek kendilerine Sünneti ve İslâm'ı öğretecek bir adam göndermesini istemeleri üzerine Resûlullah Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın elinden tutarak, *"Bu adam, bu ümmetin en güvenilir şahsiyetidir."* buyurdu.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be ve Vüheyb b. Hâlid haber verdiler; dediler ki: Bize Hâlid el-Hazzâ haber verdi. O Ebû Kılâbe'den, o da Enes b. Mâlik'ten, o da Nebî'den (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Her bir ümmetin, bir emini (güvenilir bir adamı) vardır. Bu ümmetin emini de, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'tır."

Bize Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî, Vehb b. Cerîr, Yahya b. Abbâd ve Affân b. Müslim haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İshâk haber verdi. O Sıla b. Züfer el-Absî'den'den, o da Huzeyfe'den şunu rivayet etti:

Necrân halkından bazı insanlar, Resûlullah'a (sas) gelerek, "Bizimle güvenilir bir adam gönder." dediler. Resûlullah da, *"Ben size emin bir kişi, tam emin bir kişi, tam emin bir kişi göndereceğim."* şeklinde üç kere tekrarladı. Bunun üzerine Resûlullah'ın (sas) ashâbı, bakışlarıyla onun bu sözüne dikkat kesildiler. Ardından, Resûlullah (sas) Ebû Ubeyde'yi gönderdi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o Sıla b. Züfer'den, o da Huzeyfe'den şöyle dediğini rivayet etti:

es-Seyyid ile el-Âkıb, Resûlullah'a (sas) gelerek, "Ey Allah'ın Resûlü! Bizimle beraber güvenilir bir kişi gönder!" dediler. Resûlullah (sas) da, *"Ben size tam güvenilir bir kişi göndereceğim."* dedi. Resûlullah'ın ashâbı, dikkat kesildiler. Ardından da Ebû Ubeyde'yi gönderdi.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı. Yine Bize Musa b. İsmail de haber verdi; dedi ki: Bize Abdülazîz b. Muhammed ed-Derâverdî haber verdi. Hepsi Süheyl b. Ebû Sâlih'ten, o babasından, o Ebû Hüreyre'den, o da Nebî'den (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, ne iyi adamdır."

Bize Ravh b. Ubâde ile Abdülvehhâb b. Atâ haber verdiler; dediler ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe haber verdi. O da Katâde'den şunu rivayet etti:

Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın yüzüğünün kaşında, "Beşte bir, Allah'a aittir." yazılıydı.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. el-Muğîre haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit haber verdi; dedi ki:

Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh *Şam* valisiyken şöyle dedi: "Ey İnsanlar! Ben Kureyş kabilesinden olan bir adamım. Sizden ister kızıl, ister siyah tenli olsun, takvada benden üstün bir kimse yoktur ki, ben onun gömleği içinde olmak istemiş olmayayım."

Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O da Ebû Necih'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, sohbetinde bulunan arkadaşlarına, "Siz de arzu ediniz, yine de arzu ediniz!" dedikten sonra, şöyle devam etti: "Ben, içinde Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh gibilerinin bulunduğu bir ev dolusu kadar adam arzularım." dedi. Süfyân dedi ki: Bunun üzerine bir adam kendisine, "Ben İslâm'ı ihmal etmedim." dedi. Ömer, "İşte benim demek istediğim de budur." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn ile Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdiler; dediler ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe haber verdi; dedi ki: Şehr b. Havşeb'in şöyle dediğini duydum: Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi:

"Eğer ben Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'a ulaşıp, onu yerime bıraksaydım da, Rabbim bana onu sorsaydı, ben de, "Ya Rabbi! Senin Peygamber'inin

(sas) onun hakkında, 'O, bu ümmetin eminidir (güvenilir kişisidir).' dediğini duydum, derdim."

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit b. el-Haccâc haber verdi; dedi ki: Ömer b. el-Hattâb şöyle dedi:

"Eğer ben Ebû Ubeyde'ye yetişseydim, onu yerime bırakırdım. Müşavere kapsamında bana nedeni sorulsaydı ben de, 'Allah'ın ve Resûlü'nün güvendiği kişiyi yerime bıraktım.' derdim."

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Ebû Abdullah haber verdi. O da Katâde'den şunu rivayet etti:

Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, "Ben, bir koç olmayı, ailemin beni keserek etimi yemelerini ve etimin suyundan da çorba yapmalarını arzulardım." dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Mâlik b. Enes'e şunu arzettik:

Ömer b. el-Hattâb, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'a dört bin dirhem ve dört yüz dinar gönderdi. [Parayı götüren] elçiye, "Ebû Ubeyde'nin onları ne yapacağına dikkat et!" dedi. Ebû Ubeyde o parayı [fukara-ı müslimîn arasında] paylaştırdı. Mu'âz'a da aynı miktarı gönderdi. [Parayı götüren] elçiye aynı şeyi söyledi. Mu'âz, hanımının, ihtiyaçlarının olduğunu söylediği kısmı hariç, o da [gönderilen parayı fukara-ı müslimîne] dağıttı. Elçi durumu Ömer'e bildirince, "İslâm'da bunu yapabilecek olanların bulunmasından dolayı Allah'a hamd olsun." dedi.

Bana Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk el-Medenî haber verdi. O Hişâm b. Sa'd'dan, o Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Bana ulaştığına göre Mu'âz b. el-Cebel, bir adamın Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın muhasarası esnasında, "Eğer Hâlid b. Velîd olsaydı, insanlar arasında karışıklık olmazdı." dediğini duydu. [Râvî] dedi ki: "Ben, bazı insanların da şöyle dediğini duyuyordum: "Mu'âz b. Cebel (bu itiraza karşılık), "Babasız kalası! (Sevk ve idarede) Acziyet, kala kala Ebû Ubeyde'ye mi kaldı? Yemin ederim ki o, yeryüzündekilerin en hayırlısıdır." dedi.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman b. Bilâl haber verdi. O Ebû Abdülazîz er-Rebezî'den, o da -Benî Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dan- Eyyûb b. Hâlid b. Safvân b. Evs el-Ensârî'den, o da Ümmü Seleme'nin mevlası Abdullah b. Râfi'den şunu rivayet etti:

Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, *Amvâs*[579] senesinde vebadan hastalanınca, yerine Mu'âz b. el-Cebel'i vekil bıraktı.

Bize, Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ebû Yahya el-Eslemî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris haber verdi. O Hâlid b. Ma'dân'dan, o da İrbâd b. es-Sâriye'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Ebû Ubeyde'nin vefatına sebep olan hastalığı esnasında yanına girdim. Vefat etmek üzere iken, "*Serğ*'den[580] dönmesinden ötürü Allah, Ömer'i mağfiret etsin." dedi ve şöyle devam etti: "Ben, Resûlullah'ın (sas), *'Vebadan, karın ağrısından, suda boğulmaktan, yangından, göçükten ötürü vefat edenler şehit olduğu gibi, doğumdan ve akciğer zarı iltihabından ölen kadınlar da şehittir.'* buyurduğunu duydum."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sevr b. Yezîd anlattı. O Hâlid b. Ma'dân'dan, o da Mâlik b. Yuhâmir'den Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı vasfederek şöyle dedi:

O, zayıf, nahif, yüzü çabuk terleyen, hafif sakallı, uzun boylu, hafif kambur, ön dişleri kırık bir adamdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi. O Ebû Ubeyde'nin kavminden olan bazı adamlardan şunu rivayet etti:

Ebû Ubeyde, kırk bir yaşındayken *Bedir*'e katıldı. H. 18. yılda Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti döneminda Amvâs vebasında vefat etti. Ebû Ubeyde, vefat ettiğinde elli sekiz yaşındaydı. Saç ve sakalını kına ve ketem[581] ile boyardı. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Ubeyde, Ömer b. el-Hattâb'dan rivayette bulundu.

104. Süheyl b. Beydâ ﴿سُهيل بن بيضاء﴾

Beydâ, Süheyl'in annesidir. Babası, Vehb b. Rebî'a b. Hilâl b. Mâlik b. Dabb b. el-Hâris b. Fihr'dir. Kendisi, Ebû Musa künyesiyle anılırdı. el-Beydâ

---

[579] Amvâs veya İmvâs *Ürdün*'de bir mıntıka adıdır ki, H. 18. yılda, Ömer döneminde Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, *Şam* Ordusu komutanı olarak bulunmaktayken, burada bir veba hastalığı baş göstermiş ve bu hastalıktan birçok insan vefat etmiştir Bkz. Muhammed b. Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve ahbârü'l-hulefâ*, II, 477 (M).

[580] Serğ (سرغ); *Medine*'ye on üç konak uzaklıkta Şam yolu üzerindeki Tebûk Vadisi'nde bulunan bir köy adıdır. Bkz. İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fi Garibi'l-Hadîs ve'l-Eser*, c. II, s. 361. (M).

[581] Çivit otu (E).

denilen annesi ise, Da'd bt. Cahdem b. Amr b. Âiş b. Zarib b. el-Hâris b. Fihr'dir. Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre o, Habeş topraklarına düzenlenen her iki hicrete de katılmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Beydâ'nın iki oğlu olan Safvân ile Süheyl, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiklerinde Külsûm b. el-Hidm'e konuk oldular.

[Dediler ki:] Süheyl otuz dört yaşındayken *Bedir*'de bulunmuştur. Aynı zamanda, Resûlullah (sas) ile beraber; *Uhud, Hendek* ve diğer tüm savaşlara katılmıştır. Yine Resûlullah, *Tebûk* seferine giderken, *"Ya Süheyl!"* deyince, kendisi de "Lebbeyk" (Buyurun, emrinizdeyim) şeklinde karşılık vermiştir. İnsanlar Resûlullah'ın (sas) sesini duyunca durup dinlediler. Resûlullah; *"Kim Allah'a şirk koşmadan Allah'ın vahdaniyetine şehadet ederse, Allah onu Cehenneme haram kılar."* buyurdu. Süheyl, Resûlullah'ın *Tebûk*'ten dönüşünden sonra, H. 9. yılda gerisinde çocuk bırakmadan vefat etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mus'ab b. Sâbit anlattı. O İsa b. Ma'mer'den, o Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o da Âişe'den şunu rivayet etti:

Süheyl vefat ettiğinde Resûlullah (sas) Mescit'te cenaze namazını kıldırmıştır.

Bize Yahya b. Abbâd ile Sa'îd b. Mansûr haber verdiler; dediler ki: Bize Füleyh b. Süleyman anlattı; dedi ki: Bize Sâlih b. Aclân haber verdi. O Abbâd b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o da Âişe'den şunu rivayet etti:

Âişe, Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın cenazesinin kendisine götürülmesini istedi. Cenaze ona götürülmek üzere mescide getirildiğinde, bu konuda insanların çok konuştuğunu öğrendi. O da bunun üzerine; "İnsanlar ne de çabuk konuşuyorlar (dedikodu ediyorlar). Vallahi, Resûlullah (sas), Süheyl b. Beydâ'nın cenaze namazını Mescit'ten başka yerde kıldırmadı." dedi.

Bize Ali b. Abdullah b. Ca'fer haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi; dedi ki: İbn Cüd'ân'ın, Enes'ten rivayet ederek şunu anlattığını duydum:

Resûlullah'ın ashâbının en yaşlısı, Ebû Bekir ile Süheyl b. Beydâ idi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Süheyl, kırk yaşındayken vefat etti."

105. *Safvân b. Beydâ* ﴿صفْوان بن بيضاء﴾

Beydâ, annesidir. Babası Vehb b. Rebî'a b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. el-Hâris b. Fihr'dir. Ebû Amr künyesiyle anılırdı. Annesi Beydâ ise Da'd bt. Cahdem b. Amr b. Âiş b. Zarb b. el-Hâris b. Fihr'dir.

[Dediler ki:] Resûlullah, Safvân b. Beydâ ile Râfi b. el-Mu'allâ'yı kardeş ilan etmiştir. Her ikisi de, *Bedir* gününde şehit edilmişlerdir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhriz b. Ca'fer anlattı. O da Ca'fer b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Safvân b. Beydâ'yı, Tu'ayme b. Adî öldürmüştür. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu, rivayetlerden biridir. Bunun dışında bize, Safvân b. Beydâ'nın *Bedir*'de öldürülmeyip, Resûlullah (sas) ile beraber tüm savaşlara katıldığı ve hicretin 38. yılı Ramazan ayında vefat ettiği ve gerisinde evlat bırakmadığı da rivayet edilmiştir.

106. *Ma'mer b. Ebû Serh* ﴿مَعْمر بن أبي سَرْح﴾

[Ma'mer b. Serh] b. Rebî'a b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. el-Hâris b. Fihr. Ebû Sa'îd künyesiyle bilinirdi. Annesi, Zeyneb bt. Rebî'a b. Vehb b. Dabbâb b. Huceyr b. Abd b. Ma'îs b. Âmir b. Lüey'dir. Ebû Ma'şer ile Muhammed b. Ömer, adını "Ma'mer b. Ebû Serh" şeklinde zikrettiler. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî ise adını "Amr b. Ebû Serh" şeklinde verdiler. Onun Abdullah adındaki çocuğunun annesi, Ümâme bt. Âmir b. Rebî'a b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. el-Hâris b. Fihr'dir. Umeyr adındaki oğlunun annesi ise, Abdullah b. el-Cerrâh'ın kızı, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın[582] kız kardeşidir. Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre, Ma'mer b. Serh, Habeş topraklarına düzenlenen ikinci hicrete de katılmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih anlattı. O Âsım[583] b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[582] Ebû Ubeyde'nin adı Âmir b. Abdullah b. el-Cerrâh'tır (E).

[583] Bu isim çeviriye esas alınan neşirde yanlışlıkla "Sâlih" şeklinde yazılmışsa da diğer yerlerde ve Atâ neşrinde (III, 318) "Âsım" şeklinde geçmektedir (E).

Ma'mer b. Serh, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiğinde, Külsûm b. el-Hidm'e konuk olmuştur.

[Dediler ki:] Ma'mer; *Bedir, Uhud* ve *Hendek* başta olmak üzere, Resûlullah (sas) ile beraber tüm savaşlara katılmıştır. *Medine*'de Osman b. Affân'ın hilafeti döneminde, H. 30. yılda vefat etmiştir.

107. İyâd b. Züheyr ﴿عِياض بن زُهير﴾

[İyâd b. Züheyr] b. Ebû Şeddâd, b. Rebî'a b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. el-Hâris b. Fihr. Ebû Sa'd künyesiyle bilinirdi. Annesi, Selmâ bt. Âmir b. Rebî'a b. Hilâl b. Mâlik b. Dabbe b. el-Hâris b. Fihr'dir. Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer'in rivayetinde geçtiği üzere, kendisi, Habeş topraklarına yapılan ikinci hicrete katılmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

İyâd b. Züheyr, *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiğinde, Külsûm b. el-Hidm'e konuk olmuştur.

[Dediler ki:] İyâd b. Züheyr; başta *Bedir, Uhud* ve *Hendek* olmak üzere, Resûlullah ile tüm savaşlara katılmıştır. Osman b. Affân'ın hilafeti döneminde, H. 30. yılda arkasında çocuk bırakmadan vefat etmiştir.

108. Amr b. Ebû Amr ﴿عمرو بن أبي عمرو﴾

[Amr b. Ebû Amr] b. Dabbe b. Mihr olup, Benî Muhârib b. Fihr'dendir. *Ebû Şeddâd* künyesiyle bilinirdi. Ebû Ma'şer ile Muhammed b. Ömer, kendi rivayetlerine göre, onu *Bedir*'e katılanlar arasında zikretmişlerdir. Musa b. Ukbe, onun adımn "Amr b. el-Hâris" olduğunu söylemiştir. Biz, buradan Ebû Amr'ın adının "el-Hâris" olduğunu çıkarıyoruz. Yine Musa b. Ukbe'nin rivayetine göre de o, *Bedir*'e katılanlar arasındadır. Ancak Muhammed b. İshâk kitabında onu *Bedir*'e katılanlar arasında zikretmemektedir. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî'den, Benî Muhârib b. Fihr'in nesebinden yazdıklarımız arasında zikredildiğini görmedik.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

"Amr b. Ebû Amr *Mekke*'den *Medine*'ye hicret ettiğinde, Külsûm b. el-Hidm'e konuk olmuştur."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Amr b. Ebû Amr, *Bedir*'e katıldığında otuz iki yaşındaydı. H. 36. yılda vefat etmiştir.

[Benî Fihr b. Mâlik'ten zikredilenler] altı kişidir.

Kureyşten, anlaşmalılarından ve mevlalarından olup *Bedir*'e katılan ilk muhacirlerin toplamı, Muhammed b. İshâk'ın çıkardığı sayıya göre seksen üç kişi; Muhammed b. Ömer'in çıkardığı sayıya göre ise, seksen beş kişidir.

Birinci Tabaka

ENSÂR'DAN BEDİR'E KATILAN SAHÂBÎLERİN TABAKALARI

Ensâr'dan olup *Bedir* savaşına katılan Sahabîler, Hârise'nin iki oğlu olan Evs ve Hazrec'in çocuklarıdır. Hârise'nin esas adı ise, el-Ankâ b. Amr Müzeykıyâ b. Âmir olup, [Mâü's-semâ] b. Hârisedir. [O, ise el-Gıtrîf] b. İmruülkays b. Sa'lebe b. Mâzin b. el-Ezd olup [onun adı Derrâ] b. el-Gavs b. Nebt b. Mâlik b. Zeyd b. Kehlân, b. Sebe (Sebe'nin adı, Âmir'dir. Onun Sebe olarak adlandırılmasının sebebi, ilk defa düşmanı esir almış olmasıdır. Yakışıklılığından dolayı kendisi Abdüşems olarak çağırılırdı.) b. Yeşcüb b. Ya'rüb (o el-Mür'if'tir) b. Yaktun'dur (o Kahtân'dır). *Yemen* kabileleri Kahtân'a dayanır. Onun nesebini İsmail b. İbrahim'e (a) dayandıranlar şeceresini şöyle vermektedir: "Kahtân b. el-Hemeysa b. Teymen b. Nebt b. İsmail b. İbrahim. Muhammed b. Hişâm el-Kelbî babasından rivayet ederek onun nesebini bu şekilde İsmail b. İbrahim'e (a) dayandırmaktadır. O babasından, ilim ve neseb ehlinin Kahtân'ı İsmail b. İbrahim'e (a) dayandırdıklarını gördüğünü anlatmaktadır. Onun nesebini başkasına dayandıranlar ise şeceresini şöyle vermektedir: Kahtân b. Fâliğ b. Âbir b. Şâlih b. Erfahşez b. Sâm b. Nuh (a). Evs ve Hazrec'in anneleri ise, Kayle bt. Kâhil b. Uzre b. Sa'd b. Zeyd b. Leys b. Sûd b. Eslem b. el-Hâf b. Kudâ'a'dır. Sa'd'ı, Hüzeym

adlı Habeşli bir köle büyüttüğünden, onun adı kendisine galebe çalmış ve "Sa'd b. Hüzeym" olarak adlandırılmıştır.

Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî dedi ki: "Babam Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî ile diğer bazı nesepçiler, Kayle'nin nesebini bu şekilde vermişlerdir."

Ensâr'dan olup, Resûlullah'ın (sas) kendilerine pay belirlediği ve kendilerini mükâfatlandırdığı Evs'ten Benî Abdüleşhel b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr'dan *Bedir*'de bulunanlar olmuştur. el-Hazrec b. Amr ise en-Nebît b. Mâlik b. Evs'tir.

BENÎ ABDÜLEŞHEL'DEN OLANLAR

109. Sa'd b. Mu'âz ﴿سعد بن معاذ﴾

[Sa'd b. Mu'âz] b. en-Nu'mân b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel. Ebû Amr künyesiyle bilinmektedir. Annesi, Kebşe bt. Râfi b. Mu'âviye b. Ubeyd b. el-Ebcer'dir. O da Hadre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec olup Resûlullah'a (sas) biat eden kadınlardandır. Sa'd'ın Amr ve Abdullah adındaki çocuklarının anneleri, Hind bt. Semmâk b. Atîk b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel olup o da Resûlullah'a biat eden kadınlardandır. Sa'd, kardeşi Evs b. Mu'âz'ın vefatından sonra onunla evlenmişti. Bu kadın, Üseyd b. Hudayr b. Semmâk'ın halasıdır. Amr b. Sa'd b. Mu'âz'ın dokuz erkek ve üç kız çocuğu olmuştur. Bunlardan Abdullah b. Amr, *Harre* savaşında öldürülmüştür. Sa'd b. Mu'âz'ın nesli, günümüze kadar devam etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe haber verdi. O da Vâkıd b. Amr b. Sa'd b. Mu'âz'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Mu'âz ile Üseyd b. el-Hudayr'ın Müslümanlıkları, Mus'ab b. Umeyr el-Abderî'nin vasıtasıyla olmuştur. Mus'ab ise, Medineli yetmiş kişilik son *Akabe* ashâbından[584] önce *Medine*'ye gelmiş, burada Resûlullah'ın (sas) emriyle insanlara Kur'ân okuyarak onları İslâm'a davet etmişti.

[584] Onların *Akabe*'de Resûlullah'a bi'at etmelerinden önce (M).

Sa'd b. Mu'âz Müslüman olunca, Abdüleşheloğulları'ndan o gün Müslüman olmayan tek bir kişi bile kalmamıştı. O gün Abdüleşhel yurdu, [İslâm tarihinde] Ensâr'dan olan halkının kadın ve erkeğiyle tümünün Müslüman olduğu ilk yurt olmuş oldu. Sa'd b. Mu'âz, Mus'ab b. Umeyr ile Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre'yi evine misafir etmiş; onlar da burada halkı İslâm'a davet ediyorlardı. Sa'd b. Mu'âz ile Es'ad b. Zürâre, teyze çocuklarıydı. Sa'd b. Mu'âz ile Üseyd b. Hudayr, Abdüleşhel kabilesinin putlarını kırıyorlardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ca'fer anlattı. O Sa'd b. İbrahim ve İbn Ebû Avn'dan şöyle dediklerini rivayet etti:

Resûlullah (sas), Sa'd b. Mu'âz ile Sa'd b. Ebû Vakkâs'ı kardeş ilan etti. Muhammed b. İshâk ise, Resûlullah'ın (sas) Sa'd b. Mu'âz ile Ubeyde b. el-Cerrâh'ı kardeş ilan ettiğini söylemiştir. Allah, hangisinin doğru olduğunu en iyi bilendir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Kudâme haber verdi. O da Ömer b. el-Husayn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Bedir gününde Evs'in sancağı Sa'd b. Mu'âz'ın elindeydi. Sa'd, *Uhud* günü Resûlullah'ın etrafından halkın dağıldığı sırada, o yanında sebat etmiş ve *Hendek* savaşında da bulunmuştur.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Müslim el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Mütevekkil şunu haber verdi:

Resûlullah (sas), Humma hastalığından bahsederken, "Kim bu hastalığa yakalanırsa o, onun cehennemdeki payıdır demektir." buyurdu. Bunun üzerine Sa'd b. Mu'âz, onu Rabbinden istedi; böylece dünyadan ayrılıncaya kadar bu hastalık onun peşini bırakmadı.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr b. Alkame haber verdi. O babasından, o dedesinden, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hendek günü, dışarı çıkıp halkın peşinden giderken arkamdan hafiften bir yürüyüş sesi duydum. Arkama baktığımda, Sa'd b. Mu'âz'ı ve beraberinde de kardeşinin oğlu el-Hâris b. Evs'in, onun kalkanını taşımakta olduğunu gördüm ve yere oturdum. [Âişe dedi ki:] Sa'd b. Mu'âz, recez ölçüsünde şu şiiri okuyarak geçti:

Biraz daha bekle, heyecan Hamel'e[585] *ulaşacaktır.*
Ecel yaklaşınca, ölüm de ne güzeldir!

[Âişe dedi ki:] Onun üzerinde, kol ve bacakları dışarı da kalacak şekilde bir zırhı vardı. Bu nedenle, ben Sa'd'ın kol ve bacaklarına bir şey olmasından korkardım. Sa'd halkın en uzun boylusu ve en iri yarısıydı. Daha sonra ayağa kalkarak kendimi, oradaki bir bahçenin içine attım. Orada, aralarında Ömer'in ve başında miğferi bulunan bir adamın da bulunduğu bir grup Müslüman bulunmaktaydı. Ömer bana; "Seni buraya getiren sebep nedir? Yemin ederim sen cesaretli bir kadınsın. Başına bir bela gelmesinden nasıl emin olabildin?" dedi. Ömer o kadar beni kınadı ki, ben o anda yerin yarılıp da içine girmemi arzuladım. Başında miğfer bulunan adamın, miğferini kaldırdığında, onun Talha b. Ubeydullah olduğunu gördüm. Talha (Ömer'e hitaben), "Kendine gel ya Ömer! Çok uzattın! Duruş da kaçış da sadece Allah'adır." dedi. Bu arada Kureyş Müşriklerinden İbnü'l-Arika adındaki bir kişi, Sa'd'a ok atarak "Tut onu ben İbn Arika'yım!" dedi. Ok onun elinin damarına isabet etti. Bunun üzerine Sa'd Allah'a dua ederek, "Allah'ım! Beni öldürmeden Kurayza'ya yetişmek üzere bana şifa ver!" dedi. Onlar, Cahiliye döneminde kendisinin dostu ve müttefiki idiler. O sırada onun yarasındaki kanama durdu ve Allah müşriklerin üzerine bir fırtına göndererek, "Allah, savaşta müminlere kâfi geldi. Allah kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir."[586] ayetini indirdi.

Sonunda Ebû Süfyân beraberindekilerle *Tihâme*'ye; Uyeyne beraberindekilerle *Necid*'e ulaştı. Benî Kurayza ise, dönerek kalelerine sığındı. Resûlullah (sas) da *Medine*'ye döndüğünde, Sa'd için bir örtü getirilmesini emretti. Örtü Mescit'te Sa'd b. Mu'âz'ın üzerine örtüldü. Daha sonra Cibrîl (a) dişleri tozlanmış bir vaziyette gelerek Resûlullah'a, "Silahını indirdin mi? Yemin ederim ki, melekler henüz silahlarını bırakmamışlardır. Benî Kurayza'nın üzerine yürü ve onlarla savaş!" dedi. Âişe dedi ki: "Resûlullah (sas) tekrar silah ve teçhizatını kuşandı ve sefere çıkmak üzere halka

[585] İbn Hişâm'ın, "es-Sîre" isimli eserinin 3. cildinin 226. sayfasında, bu kelime, جمل "*Cemel*" olarak geçmektedir ki, bu kelime bir adamın adıdır. Sa'd bu eski beyitle, savaşa bir temsil olarak getirmiştir. (M).

[586] Ahzâb 33/25.

duyuru yaptı." Âişe dedi ki: "Resûlullah (sas) kuşanarak Mescidin komşusu bulunan Benî Ganm kabilesine uğrayarak onlara,"Bu gün size kim uğradı?" diye sordu. Onlar da; "Dihye el-Kelbî bize uğradı." dediler. Dihye'nin sakal ve yüz biçimi Cibrîl'e (a) benziyordu. Âişe dedi ki: "Resûlullah Benî Kurayza'nın üzerine giderek onları yirmi beş günlük bir kuşatma altında tuttu. Kuşatma şiddetlenip onlar zor durumda kalınca kendilerine, "Kalelerinizden inerek Resûlullah'ın hakkınızda vereceği hükme razı olun!" denildi. Onlar Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir ile istişare ettiklerinde o, boğazını göstererek onlar hakkındaki hükmün idam olacağına işaret etti. Bu sefer, "Biz, Sa'd'ın vereceği karar üzerine [kaleden] ineriz." dediler. Resûlullah da, "Peki, Sa'd'ın vereceği karara razı olarak inin!" buyurdu. Onlar da Sa'd b. Mu'âz'ın vereceği karara razı olarak kalelerinden inince, Resûlullah Sa'd'ın gelmesini istedi. Bunun üzerine Sa'd, üzerinde liften yapılmış bir palanın bulunduğu bir eşeğe bindirilerek getirildi. Kavmi onun etrafını sararak, "Ya Ebû Amr! Onlar senin eski dostların ve müttefiklerin idi. Biliyorsun ki, şu anda onlar bir felâketle karşı karşıya bulunmaktadırlar." dediler. Sa'd onların yurduna varıncaya kadar onlara bir cevap vermedi. Oraya varınca kavmine yönelerek, "Artık Allah'ın hükmüyle hükmetme konusunda kınayanların kınamasına aldırmamamın zamanı geldi." dedi.

İbn Sa'd dedi ki: Sa'd b. Mu'âz, Resûlullah'a (sas) gözükünce onlara; "Kalkın efendinizi indirin!" buyurdu. Ömer, bunun üzerine, "Bizim efendimiz Allah'tır." dedi. Resûlullah'ın yeniden; "Onu indiriniz!" buyurması üzerine onu indirdirdiler. Resûlullah (sas) kendisine, "Onlar hakkındaki hükmünü ver!" buyurdu. O da, "Benim onlar hakkındaki hükmüm, savaşçıların öldürülmesi, katılmayanların esir alınması ve mallarının bölüşülmesidir." dedi. Bunun üzerine Resûlullah, "Sen, onlar hakkında, Allah ve Resûlünün hükmüne göre hüküm verdin." buyurdu. Âişe dedi ki: "Sa'd daha sonra, dua ederek, 'Allahım! Eğer Resûlü'ne, Kureyş ile yapacağı bir savaş bırakmış isen, beni o zamana kadar bırak; eğer Resûlü'n ile onlar arasındaki savaşı kesmiş isen, beni kendi katına al!' dedi."

Âişe devam ederek şöyle dedi: "[Sa'd] böyle dua edince, daha önce iyileşerek sadece bir küpe kadar kalmış olan o eski yarası, yeniden kanamaya başladı ve Resûlullah'ın (sas) kendisi için tahsis etmiş olduğu çadırına

döndü." Âişe devamla, "Resûlullah (sas), Ebû Bekir ve Ömer onun başucunda hazır bulunuyorlardı. Muhammed'in nefsinin kudret elinde olduğu Allah'a yemin ederim ki, ben kendi hücremde iken Ebû Bekir ile Ömer'in ağlamalarını birbirinden seçiyordum. Onlar gerçekten, Kur'ân'da belirtildiği gibi, "Aralarında çok merhametli idiler."[587] Râvî dedi ki: "O sırada Resûlullah ne yapıyordu?" diye sordum. Âişe dedi ki: "O, kimsenin vefatı üzerine ağlamazdı. Ancak birisinin vefatında hazır bulunduğu zaman üzüntüsünden sakalını tutardı."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) uyudu. Uyandığı sırada bir melek veya Cibrîl ona gelerek dedi ki: "Senin ümmetinden bu gece vefat edip de ehl-i semanın onun vefatıyla müjdelendiği kişi kimdir?" diye sorunca Resûlullah, "Ben Sa'd'dan başka kimsenin ağır hasta olduğunu bilmiyorum. Sa'd nasıl oldu?" dedi. "Ya Resûlullah! O vefat etti." dediler. Bunun üzerine Resûlullah onun yanına geldi. Kavmi, onu mahallelerine götürdüler. Resûlullah (sas) sabah namazını kıldırdıktan sonra, beraberindeki halkla beraber çıktı ve kalabalığı yararak ilerledi. O kadar seri yürüyorlardı ki, bazılarının terlikleri ayaklarından çıkıyor ve abaları boyunlarından düşüyordu. Adamın biri, "Ya Resûlullah! İnsanları yorgunluktan kestin!" deyince, "Ben, Hanzale'de olduğu gibi, meleklerin bizden önce ona ulaşmalarından endişe ediyorum." dedi.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Zeyd haber verdi. O Zeyd b. Eslem'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd'ın, boynunda zırhı olduğu halde, şöyle diyerek o bölgenin bazı yerlerinde dolaşıyordu:

Ecel vakti geldiği zaman, ölümün hiçbir önemi yoktur.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O İsmail'den, o Ebû İshâk'tan, o da Ebû Meysere'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Mu'âz elinin damarlarından vurulduğunda; Resûlullah gelinceye kadar yarası kanamaya devam etti. Resûlullah gelip onun kolunu

[587] Fetih 48/29.

kaldırınca, kan pazısına doğru yükseldi (yarasının kanı durdu). [Râvî] dedi ki: Sa'd, "Allah'ım! Benî Kurayza'ya yetişinceye kadar beni öldürme bana şifa ver!" dedi. [Râvî] dedi ki: Onlar, (Benî Kurayza Yahudileri) Sa'd'ın kendileri hakkında vereceği hükme razı olarak kalelerinden inince, Resûlullah, "Onlar hakkındaki hükmünü ver!" buyurdu. O da, savaşçılarının öldürülmesine ve çocuklarının da esir alınmasına hükmetti. Bunun üzerine Resûlullah kendisine; "Sen onlar hakkında Allah'ın hükmünü vermede isabet ettin." buyurdu. Daha sonra, (o zamana kadar durmuş olan) kan, vefat edinceye kadar yeniden akmaya başladı. Allah kendisinden razı olsun.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Câbir'den, o Âmir'den, o da Abdullah b. Yezîd el-Ensârî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Kurayza günü (kuşatması) olunca Resûlullah (sas), Sa'd b. Mu'âz'ı kastederek, "Kendi köleleri hakkında hüküm vermesi için efendinizi çağırın!" dedi. Sa'd gelince, Resûlullah kendisine, "Hüküm ver!" buyurdu. O da "Ben onlar hakkında Allah'ın hükmünü vermede isabet edemeyeceğimden endişe ediyorum." dedi. Resûlullah kendisine, "Sen, hükmünü ver!" buyurdu. O da bu şekilde hüküm verince Resûlullah; "Sen Allah ve Resûlü'nün hükmünü vermede isabet ettin!" buyurdu.

Bize Affân b. Müslim, Yahya b. Abbâd ve Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bana Sa'd b. İbrahim bildirdi; dedi ki: Ben, Ebû Ümâme Sehl b. Huneyf'i, Ebû Sa'îd el-Hudrî'den naklen anlatırken şöyle dediğini işittim:

Benî Kurayza, Sa'd b. Mu'âz'ın kendileri hakkında vereceği hükme razı olarak kalelerinden inince, Resûlullah, gelmesi için ona elçi gönderdi. O da bir merkep üzerinde gelip yaklaştığında, Resûlullah, "Kalkın, efendinizi veya en hayırlınızı karşılayın!" buyurdu. Daha sonra kendisine, "Ey Sa'd! Bunlar senin, kendileri hakkında vereceğin hükme razı olarak kalelerinden indiler." buyurdu. O da, "Ben onların savaşanlarının öldürülmesine ve çocuklarının esir alınmasına hükmediyorum" deyince; Resûlullah, "Onlar hakkında el-Melik'in (الملك) hükmünü verdin." buyurdu.

Affân, bu kelimenin "el-Melik" olduğunu, Yahya ve Ebü'l-Velîd ise "el-Melek" olduğunu söylediler. Ancak Affân'ın sözü daha isabetlidir.

Bize Yahya b. Abbâd ile Süleyman b. Harb anlattılar; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Muhammed b. Ziyâd'dan, o da Abdurrahman b. Amr b. Sa'd b. Mu'âz'dan şunu rivayet etti: Benî Kurayza, Resûlullah'ın (sas) kendileri hakkında vereceği hükme razı olarak indiklerinde Resûlullah (sas), Sa'd b. Mu'âz'ın gelmesini istedi. O da *Hendek* savaşında elinden aldığı bir yaradan dolayı hasta olarak bir merkep üzerinde getirtildi. Gelip Resûlullah'ın (sas) huzuruna oturdu. Resûlullah (sas) kendisine, "Bunlar hakkında ne yapmamı düşünürsün?" buyurdu. O da, "Ben, Allah'ın onlar hakkında ne yapman gerekiyorsa, onu yapmanı emrettiğini düşünüyorum." dedi. Resûlullah, "Evet, lakin sen onlar hakkındaki görüşünü bana söyle!" buyurdu. O da, "Eğer onların işiyle ilgili olarak yetkili olsaydım, savaşçılarını öldürür, çocuklarını da esir alırdım." dedi. Bunun üzerine Resûlullah, "Nefsimin yed-i kudretinde olduğu Allah'a yemin ederim ki, sen, Allah'ın bana emrettiğinin aynısını işaret ettin." buyurdu.

Bana Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bana Hişâm b. Urve haber verdi. O babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd Hendek günü, Kureyş'ten Hibbân b. Arika adındaki bir kişinin atmış olduğu bir okla elinden yaralanmış, bunun üzerine Resûlullah (sas) kendisini yakından ilgilenebilmek için bir çadır kurdurmuştu. Resûlullah (sas) Hendek'ten dönüp silahını bırakarak yıkanmak istediğinde, kendisine Cibrîl gelip başını tozdan silkeleyerek, "Ya Resûlullah! Sen silahını bırakmışsın ama, biz henüz bırakmış değiliz. Sen de onların üzerine yürü!" dedi. Resûlullah, "Nereye?" dedi. O da Benî Kurayza'yı göstererek, "İşte şuraya!" dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas) onların üzerine yürüdü.

Abdullah b. Nümeyr dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi; dedi ki: Bana babam şunu haber verdi:

Benî Kurayza, Resûlullah'ın (sas) kendileri hakkında vereceği hükme razı olarak indiklerinde Resûlullah, onlar hakkındaki kararı Sa'd b. Mu'âz'a bıraktı. O da, Resûlullah'a savaşçıların öldürülmesine, kadın ve çocuklarının esir alınmasına ve mallarının Müslümanlar tarafından bölüşülmesine hükmetti.

Abdullah b. Nümeyr dedi ki: Bize Hişâm b Urve haber verdi; dedi ki: Babam dedi ki:

Bana Sa'd'ın bu hükmüne karşı Resûlullah'ın kendisine; "Sen onlar hakkında Allah'ın hükmüyle hükmettin." dediği haberi ulaştı.

Bize Hâlid b. Mahled el-Becelî haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih et-Temmâr anlattı. O Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ben Âmir b. Sa'd'dan, babası Sa'd b. Ebû Vakkâs'tan bahsederken onun şöyle dediğini duydum:

Sa'd b. Mu'âz, Benî Kurayza hakkında, büluğ çağına varmış[588] olanların öldürülmesine, mal ve çocuklarının bölüşülmesine hüküm verince Resûlullah, "O, Allah'ın yedi kat sema üstünde verdiği hükümle hüküm verdi." buyurdu.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi. O babasından, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd elinden almış olduğu yaranın iyileşmesi için gözetim altına alınmıştı. Âişe, Sa'd'ın şöyle dediğini söyledi: "Allah'ım! Biliyorsun ki, benim için en sevimli şey, Senin yolunda Resûlünü yalanlayan ve onu memleketinden çıkaran bir topluma karşı savaşmaktır. Allah'ım! Ben, bizimle onlar arasındaki savaşı bitirdiğini zannediyorum. Eğer Kureyş ile savaşacak başka bir şey varsa, beni o zamana kadar sağ bırak. Ta ki, Senin yolunda onlarla savaşayım. Eğer bizimle onlar arasındaki savaşa son vermiş isen, ondan dolayı vefat edinceye kadar bu yaramın tekrar kanamasını sağla!" [Râvî] dedi ki: "Bunun üzerine onun yarası, aynı gece kanamaya başladı. Mescit'te, çadırda ona bakmakla görevli bulunan kişilerle beraber, Benî Gıfâr kabilesinden de bazı kişiler vardı. O gece, kendilerine doğru akmakta olan bir kandan başka onları korkutan bir şey olmadı. Bu nedenle, çadır halkına seslenerek; "Ey çadır halkı! Sizden taraf, bize doğru akan bu kan nedir?" dediler. Bir de baktılar ki, Sa'd, kanlar içinde kıvranmaktadır. Sonunda Sa'd, bu nedenle vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana, Mu'âz b. Muhammed haber verdi. O Atâ b. Ebû Müslim'den, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

[588] Burada, büluğa varmış kişilerden kinaye olarak, "جرت عليه المواسي" "Ceret 'alehi'l-mevasî" tabiri kullanılmıştır. Bu da ergenlik çağına varmış olmanın belirtisi olarak kasık arası bölgesi kıllananıp da, bu nedenle ustra vs. ile etek tıraşı olan ergen anlamına gelmektedir. Bkz. İbn Manzur, Lisanü'l-Arab, c. 6, s. 223 (M).

Sa'd b. Mu'âz, elinden yaralandığında Resûlullah (sas), yanına gelerek kendisiyle kucaklaştığında onun damarlarından akan kanlar Resûlullah'ın yüzüne ve sakalına sıçrıyordu. Ancak kimse, Resûlullah'ı (sas) o kandan korumak istemedi. Vefat edinceye kadar Resûlullah (sas) ona [ilgisini arttırarak] daha çok yakınlık gösterdi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi. O da Ensâr'dan olan bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd, Benî Kurayza hakkında hüküm verip döndüğünde, onun yarasından yeniden kan akmaya başladı. Durum Resûlullah'a (sas) bildirilince, ona gelerek başını dizinin üzerine koydu. Öyle beyaz bir örtüyle örtülmüştü ki, başının üzerine çekilse ayakları dışarıda kalacak derecede kısaydı. O, beyaz tenli iri cüsseli bir adamdı. Resûlullah (sas), şöyle duada bulundu: "Allah'ım! Sa'd gerçekten Senin yolunda cihad etti; Senin Elçini tasdik etti ve bu uğurda üzerine düşen her şeyi yerine getirdi. Onun ruhunu, en hayırlı olarak kabul ettiğin ruhlardan eyle!" Sa'd, Resûlullah'ın (sas) bu sözünü duyunca, gözlerini açarak şöyle dedi: "Allah'ın selâmı üzerine olsun ya Resûlullah! Ben senin Allah'ın Resûlü olduğuna şahitlik ederim." Sa'd'ın ailesi, Resûlullah'ın (sas) onun başını dizinin üzerine koymuş olduğunu görüp endişelendiler. Resûlullah'a (sas) Sa'd'ın ailesinin onun başını dizinin üzerine koymuş olduğunu görünce, rahatsız olacağından endişeye kapıldıkları söylendi. Bunu üzerine Resûlullah, "Ben, sizin sayınız kadar meleğin gelerek Sa'd'ın vefatına tanıklık etmeleri için, Allah'tan izin istiyorum." buyurdu. [Râvî] dedi ki: Sa'd'ın annesi, ağlayarak şöyle dedi:

Talih, metanet ve ciddiyet bakımından annene yazıklar olsun; ey Sa'd!

Annesine; "Sen Sa'd'ın üzerine şiir mi söylüyorsun?" denilince, Resûlullah, "Bırakın onu söylesin! Onun dışındaki şairler çok yalancıdır." buyurdu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Süleyman b. el-Gasîl haber verdi. O Âsım b. Amr b. Katâde'den, o da Mahmûd b. Lebîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd, *Hendek* günü eli damardan yaralandıktan bir müddet sonra, durumu ağırlaşınca; onu, yaraları tedavi eden Rüfeyde adındaki bir kadının yanına götürdüler. Resûlullah da her yanına uğradığında, "Nasıl geceledin?"

sabahlayınca da, "Nasıl sabahladın?" diye sorar, o da durumunu kendisine bildirirdi. Sonunda ağırlaşıp, yakınlarının kendisini Benî Abdüleşhel yurduna götürdüklerinde de, Resûlullah, kendisini ziyaret etmek üzere gelerek her zamanki gibi, onun durumunu sordu. Kendisine; "Onun yakınları tarafından götürüldüğü" söylendiğinde, Resûlullah (sas) onu ziyaret etmek üzere Mescit'ten çıkınca, biz de kendisiyle beraber çıktık. Resûlullah (sas), o kadar süratli yürüdü ki, o sırada ayakkabılarımız ayağımızdan, abalarımız da sırtımızdan düşüyordu. Bunun üzerine arkadaşlarından bazıları, "Ya Resûlullah, Bizi yordun!" diyerek şikâyetçi olunca, Resûlullah (sas), "Ben; Hanzale olayında olduğu gibi, meleklerin bizden önce ona ulaşarak onu yıkamalarından endişe ediyorum." buyurdu. Nihayetinde Resûlullah (sas) ona yetişerek kendisini yıkadığı sırada, annesi onun için ağlayarak şöyle diyordu:

Sa'd'ın annesine; Talih, metanet ve ciddiyet bakımından yazıklar olsun!

Resûlullah (sas) bunun üzerine, *"Sa'd'ın annesinin dışında ağıt yakan her kadın yalan söyler."* buyurdu. [Râvî] dedi ki: "Resûlullah (sas), daha sonra onun cenazesini dışarı çıkarttırdı. Onu taşıyanlar veya onlardan Allah'ın dilediği biri, "Ya Resûlullah! Şimdiye kadar, Sa'd'ın cenazesi gibi hafif hiçbir cenaze taşımadık." dediler. Resûlullah (sas); *"Şöyle, şöyle melekler inip de onu taşımada size yardım ederlerken, onun cenazesinin size hâfif gelmesini ne engelleyebilirdi?"* buyurdu. İsimlerini hafızamda tutamadığım birçok meleğin ismini saydı ve *"Onlar, sizinle cenazeyi taşıdıkları bu günden önce hiç bu kadar inmemişlerdi."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Süleyman b. Dâvûd b. el-Husayn haber verdi. O babasından, o Ebû Süfyân'dan, o da Seleme b. Eslem b. Harîş'ten[589] şöyle dediğini rivayet etti:

Biz kapıda durmaktayken, Resûlullah'ın (sas) içeri girmesinin ardından biz de girdiğimizde, üzeri örtülü olan Sa'd'dan başka evde hiçbir kimse göremedim. Resûlullah'ın (sas) ilerlediğini görünce durdum. Benden işaretle durmamı isteyince, ben de durup geri çekildim. Resûlullah (sas) bir müddet kalıp çıktıktan sonra, "Ya Resûlullah! Ben kimseyi görmedim ama siz oturmaksızın hep ayakta dolaşıyordunuz." dedim. Resûlullah (sas)

[589] Bu isim Atâ neşrinde (III, 327) Harîs şeklinde yazılmıştır (E).

da, "Ben, meleklerden oturacak bir yer bulamıyordum. Sonunda onlardan biri, kanatlarından birini toplayınca oturabildim." buyurdu. Resûlullah üç defa, "Kutlu olsun sana ya Ebû Amr, kutlu olsun sana!" buyurdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O Sa'd b. İbrahim'den, o Âmir b. Sa'd'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah, Sa'd'ın yanına geldiğinde, Sa'd'ın annesi ağlayarak şöyle diyordu:

Sa'd'ın annesine, Talih, tahammül ve ciddiyet bakımından yazıklar olsun!

Bunun üzerine Ömer, "Kendine gel ya Ümmü Sa'd! Bu şekilde Sa'd'ı anma!" dedi. Nebî (sas) de, "Kendine gel, ya Ömer! Sa'd'ın annesi hariç, diğer ağlayıcılar yalancıdırlar. O hayırlısını söyledi ve yalan söylemedi." buyurdu.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Leys b. Sa'd haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'z-Zübeyr haber verdi. O da Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti:

el-Ahzâb (*Hendek*) günü Sa'd okla vurulup, elindeki damarı kopunca Resûlullah onun yarasını dağladı. Bunun üzerine eli şişerek kanadı. Resûlullah tekrar dağlayarak tedavi etti.

Bize Affân b. Müslim ile Kesîr b. Hişâm haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Ebü'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den şunu rivayet etti:

Resûlullah, Sa'd'ın ok yarasını dağladı.

Bize Süleyman Ebû Dâvûd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi; dedi ki: Bana Semmâk anlattı, dedi ki: Abdullah b. Şeddâd'ın şöyle dediğini duydum:

Resûlullah (sas), Sa'd b. Mu'âz'ın yanına geldi. Sa'd vefat etmek üzereyken şöyle buyurdu: "Bir toplumun efendisi olarak Allah seni hayırla mükâfatlandırsın. Sen Allah'a karşı vaadini yerini getirdin. Allah da sana karşı, elbette vaadini yerine getirecektir."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi; dedi ki:

Sa'd'ın tabutu dışarı çıkarıldığında, münafıklardan bazıları, "Sa'd'ın cenazesi veya tabutu ne kadar da hafiftir!" dediler. Bunun üzerine Resûlullah

(sas), "Sa'd'ın cenazesine katılmak üzere 70.000 melek inmiş olup onlar daha önce yeryüzüne hiç böyle inmemişlerdi." buyurdu.

[Râvî] dedi ki: Resûlullah (sas) Sa'd'ın cenazesinin yıkandığı sırada dizlerini bükerek; "O anda bir melek gelerek oturacağı yer olmadığından, dizimi bükerek ona yer hazırladım." buyurdu. [Râvî] dedi ki: O sırada onun annesi de ağlayarak şöyle dedi:

Sa'd'ın annesine yazıklar olsun!
Talih, yetenek ve yükseklik,
Yücelik ve şeref,
Ve donanımlı bir atlı olarak...

Resûlullah buyurdu ki; "Sa'd'ın annesi hariç, ölü üzerine ağlayanların tümü yalan söylüyorlar."

Bize Vehb b. Cerîr haber verdi; dedi ki: Bana babam haber verdi; dedi ki: Ben el-Hasan'dan şöyle dediğini duydum:

Sa'd vefat ettiğinde, cüsseli, boylu bir adamdı. Münafıklar, onun tabutunun arkasından yürürken, "Biz bu güne kadar cenazesi bu kadar hafif bir adam görmedik." dediler. Ayrıca "Bunun sebebini biliyor musunuz? Bunun hikmeti Benî Kurayza'dadır." dediler. Bu durum Resûlullah'a (sas) anlatılınca, "Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, onun cenazesini melekler taşımaktadırlar." buyurdu.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer haber verdi. O da Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Bana, Sa'd'ın cenazesinde, daha önce hiç yeryüzüne inmemiş 70.000 meleğin hazır bulunduğu haberi ulaştı. Resûlullah (sas) buyurdu ki; "Arkadaşınız oldukça sıkıştırıldı, sonra da bu durum ondan giderildi."

Bize İsmail b. Ebû Mes'ûd haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. İdrîs haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah, "Kendisi için (vefatından ötürü) Arş'ın hareketlendiği ve Sema kapılarının kendisine açıldığı şu Allah'ın salih kulunun cenazesine, daha önce hiç yeryüzüne inmemiş olan meleklerden 70.000 kişi katılmıştır. Ancak Sa'd [Kabrinde] bir müddet oldukça sıkıştırılmakla beraber,

sonra bu durum kendisinden giderilmiştir. (Meleklerden) büyük bir katılım olmuş, sonra da onun (yani Sa'd'ın) yanından ayrılmışlardır." buyurdu.

Bize Şebâbe b. Sevvâr haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Ma'şer haber verdi. O da Sa'îd el-Makbürî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah, Sa'd b. Mu'âz'ı defnettiğinde, "Eğer kabrin sıkıştırmasından kurtulacak tek kişi olsaydı, o da Sa'd olurdu. Oysa Sa'd bile, kabirde idrar sıçrıntısından dolayı, kaburgaları birbirine karışacak şekilde sıkıştırıldı." dedi.

Bize Affân b. Müslim ile Ârim b. el-Fadl haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Meymûn Ebû Hamza haber verdi. O da İbrahim en-Neha'î'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), Sa'd'ın kabrinin üzerine bir kumaş çekti veya kendisi hazırken kabrinin üzerine bir kumaş çekildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı. O Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan, o Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman'dan, o Amre'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'ın (sas), Sa'd b. Mu'âz'ın cenazesinin önünde yürüdüğünü gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe'den, o da Abdüleşhel kabilesinin büyüklerinden şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), Sa'd b. Mu'âz'm cenazesini iki direk arasında alandan çıkarıncaya kadar taşıdı. Muhammed b. Ömer dedi ki: "ed-Dâr" otuz zirâ kadar bir mesafeye tekabül eder.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Muhammed b. Ebû Zeyd haber verdi. O Rübayh b. Abdurrahman b. Ebû Sa'îd el-Hudrî'den, o babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ben de, Sa'd için *el-Bakî* kabristanında mezar kazanlardan birisiydim. Kabri kazarken lahite kadar her bir kürek toprak attığımızda, etrafa hep misk kokusu yayılıyordu.

Rübayh dedi ki: Bana Muhammed b. el-Münkedir haber verdi. O Muhammed b. Şürahbîl b. Hasane'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd'm kabrinden her bir insan bir avuç toprak alıp götürdüklerinde, onun adeta miske dönüştüğünü gördü.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. O Muhammed b. el-Münkedir'den, o da Muhammed b. Şürahbîl b. Hasane'den şunu rivayet etti:

Adamın biri, defnedildiği sırada Sa'd'ın kabrinden bir avuç toprak aldı. Daha sonra onu açınca, miske dönüştüğünü gördü.

Söz döndü dolaştı Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin hadisine geldi; dedi ki: "Biz Sa'd'ın kabrini kazma işini bitirip, kabrin yanına kerpiç ve su koymuş olduğumuz sırada Resûlullah karşıdan çıkageldi. Onun kabrini Akîl'in bugünkü evinin civarında kazmıştık. O suyu onun kabrinin yanına koyarak üzerine namaz kıldı. O gün *el-Bakî* kabristanı insanlarla dolmuştu."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. el-Husayn b. Abdurrahman anlattı. O Dâvûd b. el-Husayn'dan, o Abdurrahman b. Câbir'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Kazıcılar, Sa'd'ın kabrini kazmayı bitirdiklerinde, dört kişi kabrin içine girdi. Bunlar, el-Hâris b. Evs, Üseyd b. el-Hudayr, Ebû Nâile Silkân b. Selâme ve Seleme b. Selâme b. Vakş idi. Resûlullah da onun ayak tarafında durmaktaydı. Kabre konulduğunda, Resûlullah'ın (sas) rengi değişti. Üç kere "sübhânallah" deyince, insanlar da onunla birlikte üç kere "sübhânallah" dediler. O kadar gür bir şekilde söylediler ki; onların sesleriyle *el-Bakî* çınladı. Sonra Resûlullah üç kere tekbir getirince, arkadaşları da üç kere tekbir getirdiler. *el-Bakî* bu sefer onların tekbirleriyle çınladı. Resûlullah'a durum sorularak, "Ya Resûlullah! Yüzünüzün renginin değiştiğini ve üç sefer tesbih getirdiğinizi gördük." dendi. Resûlullah (sas), "Arkadaşınızın üzerine kabir öyle daraldı ki, şayet bu daralmadan kurtuluş olsaydı, Sa'd ondan kurtulurdu. Ancak daha sonra Allah ondan onu giderdi (kabrini genişletti)." buyurdu. Muhammed b. Ömer dedi ki: İbrahim b. el-Husayn'dan başkaları bana şunu anlattı: Sa'd'ı, el-Hâris b. Evs b. Mu'âz veya Üseyd b. Hudayr yıkadı. Seleme b. Selâme b. Vakş ise su döktü. Resûlullah (sas) ise, o anda hazır bulundu. İlk yıkamada sadece suyla yıkandı. İkinci seferde su ve sidr ile yıkandı. Üçüncü seferde ise su ve kâfur[590] ile yıkandı. Daha sonra üç parçadan oluşan Suhârî bir kefene sarıldı ve tamamen bu kefenin

---

[590] Kâfûr, beyaz çiçek açan hoş kokulu bir bitki adı olduğu gibi, değişik kokuların karışımından ede edilen koku anlamına da gelmektedir. Yıkama esnasında cenazeyi güzel kokulandırmak amacıyla bu bitkiden de yaralanılmaktadır. Bkz. İbnü'l-Ezerî, *Tehzîbü'l-Lüğa*, c. X, 115. (M).

içine alındı. Sonra, en-Nübayt'ın yanında bulunan üzerinde ölülerin taşındığı bir tabut getirildi ve tabutun üzerine konuldu. Resûlullah'ın (sas) bu tabutun iki tutacağı arasına girerek onu evinden çıkarıncaya kadar taşıdığı görüldü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. el-Husayn ile Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdiler. O da Misver b. Rifâ'a el-Kurazî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Mu'âz'ın annesi gelerek kabre konulduğu sırada ona bakmak istediğinde insanlar onu alıkoymak istediler. Resûlullah, "Bırakın onu gelsin!" dedi. Böylece Sa'd henüz kabre konulup üzerine kerpiç örülmeden ve toprak örtülmeden önce Sa'd'a bir müddet baktı ve "Ben sevabını Allah'tan umarak seni O'na emanet ediyorum." dedi. Resûlullah (sas) annesini kabri başında teselli ederken, Müslümanlar da kabrinin üzerine toprak atarak tesviye ediyorlardı. Resûlullah (sas) biraz geri çekilerek kabri tesviye edildikten sonra, kabrin üzerine su serpti. Sonra kabre yönelerek ona dua ettikten sonra oradan ayrıldı.

Bize Hâlid b. Mahled el-Becelî ile Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys haber verdiler; dediler ki: Bize Fıtrîlerin mevlası Muhammed b. Musa b. Ebû Ubeydullah haber verdi; dedi ki: Bize, Mu'âz b. Rifâ'a b. Râfi ez-Zürakî haber verdi; dedi ki:

Sa'd b. Mu'âz, Akîl b. Ebû Tâlib'in evinin ön tarafına defnedildi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. O babasından, o dedesinden, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) ve iki arkadaşından (Ebû Bekir ve Ömer'den) sonra, Sa'd b. Mu'âz kadar vefatı, Müslümanlara acıklı gelen başka bir kişi olmamıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Utbe b. Cebîre; el-Husayn b. Abdurrahman b. Amr b. Sa'd b. Mu'âz haber verdi; dedi ki:

Sa'd b. Mu'âz, beyaz tenli, uzun boylu, yakışıklı, güzel yüzlü, iri gözlü, güzel sakallı bir adamdı. *Hendek* gününde, H. 5. yılda kendisine isabet eden bir ok yarasından ötürü, henüz otuz yedi yaşındayken vefat etti. Resûlullah (sas), onun cenaze namazını kıldırdıktan sonra, *el-Bakî* mezarlığına defnedildi.

Bize Muhammed b. el-Fudayl b. Gazvân haber verdi. O Atâ b. es-Sâib'den, o Mücâhid'ten, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd'ın Allah'a kavuşmasının sevincinden ötürü, Arş sallandı. [Râvî] dedi ki: "Bununla tahtaları çürümüş olan tabutu kastetti." [Râvî] dedi ki: Resûlullah (sas) onun kabrine girip bir müddet orada kaldıktan sonra çıktığında, kendisine, "Ya Resûlullah! Sizi orada alıkoyan neydi?" diye soruldu. "Sa'd, kabrinde oldukça sıkıştırılmış olduğundan, onun açılması için kendisine dua ettim." dedi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi. O el-A'meş'ten, o Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) "Sa'd b. Mu'âz'ın vefatından ötürü, Allah'ın Arş'ı sallandı." dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. O babasından, o dedesinden, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Biz Hac veya umreden dönerken *Zülhuleyfe*'ye uğradığımızda, Ensâr'ın erkek çocukları onları karşılamaktaydı. Bu sırada Üseyd b. el-Hudayr'a uğrayarak ona, hanımının vefat haberini ilettiler. Bunun üzerine yüzünü kapatarak ağlamaya başladı. Ben kendisine "Allah seni affetsin! Sen, Resûlullah'ın (sas) arkadaşısın. Aynı zamanda senin öncelik ve öndeliğin de vardır. Sana ne oluyor da bir kadına ağlıyorsun?" dedim. O da başını kaldırarak dedi ki: "Doğru söylüyorsun! Yemin olsun ki, ben Sa'd b. Mu'âz'ın vefatının ardından, Resûlullah (sas) onun hakkında söyleceklerini söyledikten sonra hiç bir kimsenin vefatına ağlamamam gerekirdi." dedi. Âişe dedi ki: Ben, kendisine, "Resûlullah (sas) onun hakkında ne demişti?" diye sordum." O, "Resûlullah; Sa'd b. Mu'âz'ın vefatı üzerine 'Arş sallandı.' dedi. Âişe dedi ki: "O, benimle Resûlullah arasında gider gelirdi."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi. O İshâk b. Râşid'ten, o da Ensâr'dan Esmâ bt. Yezîd b. es-Seken adlı bir kadından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah Sa'd b. Mu'âz'ın annesine, "Oğlunun, (ulaşmış olduğu mertebesinden ötürü) Allah'ın kendisi için gülmüş olması ve kendisi için Arş'ın sallandığı ilk kişi olması, senin gözyaşlarının dinmesi ve üzüntünün bitmesi için yeterli değil midir?" dedi.

Bize Yezîd b Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Süleyman et-Teymî haber verdi. O da el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), "Rahman'ın Arş'ı, sevincinden ötürü, Sa'd b. Mu'âz'ın vefatı üzerine titremiştir." buyurdu. [Râvî] dedi ki: Hadisteki "sevincinden ötürü" kısmı, el-Hasan'ın tefsiridir.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da kendisine Huzeyfe'den bahseden bir adamdan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Mu'âz vefat ettiğinde, Resûlullah (sas), "Arş, Sa'd b. Mu'âz'ın ruhu için sallandı." buyurdu.

Bize Hafs b. Ömer el-Havdî ile Benî Âmir b. Lüey'den Abdülazîz b. Abdullah el-Üveysî haber verdiler; dediler ki: Bize Yusuf b. el-Mâcişûn haber verdi. O babasından, o Âsım b. Ömer b. Katâde'den, o da ninesi olan Rumeyse'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah bana o kadar yakındı ki, isteseydim onun iki omuzu arasındaki nübüvvet mührünü öpebilirdim. Sa'd b. Mu'âz vefat ettiği gün Resûlullah (sas), "Rahman'ın Arş'ı, onun için sallanmıştır." dediğini duydum.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân haber verdi; dedi ki: Bize Yezîd b. el-Asam haber verdi; dedi ki:

Sad b. Mu'âz vefat edip onun cenazesi taşındığı zaman, Resûlullah (sas), "Arş, Sa'd b. Mu'âz'ın vefatından dolayı sallanmıştır." dedi.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da el-Berâ'dan şunu rivayet etti:

Resûlullah'a (sas) bir ipek elbise getirildi. Halk onun yumuşaklığına hayret etti. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Sa'd b. Mu'âz'ın cennetteki mendilleri bundan daha da yumuşaktır."* dedi.

Bize Abdullah b. Musa ile el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Ebû İshâk'tan, o da el-Berâ'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah'a (sas) bir ipek elbise hediye edildiğinde biz ona dokunarak yumuşaklığına hayret ettik. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Bunu beğendiniz mi?"* diye sordu. Biz de, "Evet!" dedik. Resûlullah (sas), *"Sa'd'ın Cennetteki mendilleri, bundan daha güzeldir."* dedi. Ubeydullah, "daha yumuşaktır" derken; el-Fadl ise, "veya daha yumuşaktır" dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. O da Vâkıd b. Amr b. Sa'd b. Mu'âz'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Enes b. Mâlik'in yanına geldim. (Vâkıd insanların vücutça en irisi ve en uzun boylusuydu.) Bana, "Sen kimsin?" dedi. Ben de, "Ben Vâkıd b. Amr b. Sa'd b. Mu'âz'ım." dedim. Vâkıd dedi ki: Enes b. Mâlik bana, "Sen Sa'd b. Mu'âz'a çok benziyorsun." dedi. Daha sonra ağladı da ağladı. Ardından, "Allah Sa'd'a rahmet eylesin. O, insanların vücutça en irisi ve en uzun boylusuydu." dedi ve sözlerine şunları ekledi: "Resûlullah, Ükeydir Dûme'ye bir askerî birlik gönderdi. O da Resûlullah'a (sas) altın işlemeli ipekli bir cübbe gönderdi. Resûlullah (sas) bu cübbeyi giyince,[591] insanlar ona dokunmaya ve bakmaya başladılar. Bunun üzerine Resûlullah (sas), *"Bu cübbeyi beğendiniz mi?"* diye sorunca onlar, "Ya Resûlullah! Biz bun dan önce bundan daha iyisini hiç görmedik." dediler. Bunun üzerine Resûlullah, *"Yemin olsun ki, Sa'd'ın cennetteki mendilleri, bu görmekte olduğunuzdan (ipekli cübbeden) daha da güzeldir."* dedi.

110. Kardeşi Amr b. Mu'âz ﴿عمرو بن معاذ﴾

[Amr b. Mu'âz] b. en-Nu'mân b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel. Ebû Osman künyesiyle bilinirdi. Annesi, Kebşe bt. Râfi b. Mu'âviye b. Ubeyd b. el-Ebcer'dir. O ise Hadre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Bu kadın aynı zamanda Sa'd b. Mu'âz'ın annesidir. Amr b. Mu'âz'ın vefatından sonra, nesli devam etmemiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Sa'd b. İbrahim ile İbn Ebû Avn'dan şöyle dediklerini rivayet etti. Yine bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Âsım b. Ömer b. Katâde haber verdi. Dediler ki:

Resûlullah (sas) Amr b. Mu'âz ile Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın kardeşi olan Umeyr b. Ebû Vakkâs'ı kardeş olarak ilan etmiştir. [Yine dediler ki:] Amr b. Mu'âz, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarında bulundu. *Uhud* savaşında, H. 32. ayın

[591] Saf ipek ve saf altının erkeklere haram olduğu hadisle sabittir. Ancak dokumasında ipek karışımın bulunduğu bir kumaşın kullanılmasında bir sakıncanın bulunmadığı bu hadisten de anlaşılmaktadır. (M).

başında şehit edildi. Onu Dırâr b. el-Hattâb el-Fihrî öldürmüştü. Amr b. Mu'âz, öldürüldüğü sırada otuz iki yaşındaydı. Umeyr b. Ebû Vakkâs da ondan önce *Bedir*'de öldürülmüştü.

111. Kardeşlerinin Oğlu el-Hâris b. Evs ﴿الحارث بن أوس﴾

[el-Hâris b. Evs] b. Mu'âz b. en-Nu'mân b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel. Ebü'l-Evs künyesiyle bilinirdi. Onun annesi ise, Hind bt. Simâk b. Atîk b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel'dir. Bu kadın, Üseyd b. Hudayr b. Simâk'ın halasıdır. Resûlullah'a (sas) *Akabe*'de biat edenlerdir. el-Hâris b. Evs, gerisinde evlat bırakmamıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O Sa'd b. İbrahim ile İbn Ebû Avn'dan şöyle dediklerini rivayet etti. Yine bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Âsım b. Katâde'den rivayet etti. Dediler ki:

Resûlullah (sas) el-Hâris b. Mu'âz ile Âmir b. Füheyre'yi kardeş ilan etti.

[Dediler ki:] el-Hâris b. Evs, *Bedir*'de bulundu. Ayrıca Ka'b b. el-Eşref'i öldürenler arasında bulunmuştu. Arkadaşlarından birileri aynı gece kılıcıyla Ka'b'a vururken yanlışlıkla onu da ayağından yaralamış ve arkadaşları tarafından Resûlullah'a (sas) getirilinceye kadar yarası kanamıştı. Daha sonra *Uhud* savaşında da bulunup, hicretin 32. ayı Şevvâl ayının başında şehit edildi. Şehit edildiğinde ise, yirmi sekiz yaşındaydı.

112. el-Hâris b. Enes ﴿الحارث بن أنس﴾

Enes, Ebü'l-Hayser b. Râfi b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel'dir. Annesi, Ümmü Şerîk b. Hâlid b. Huneys b. Levzân b. Abdüvüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Sa'îde olup, Hazrec kabilesindendir. el-Hâris b. Enes'in vefatından sonra geride kalan çocukları bulunmamaktaydı. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarında bulunup, *Uhud* savaşında şehit edilmiştir. Bu da H. 32. ay olarak Şevvâl ayına rastlamaktaydı.

Ebü'l-Hayser, *Mekke*'ye geldiğinde beraberinde, Benî Abdüleşhel kabilesinden aralarında İyâs b. Mu'âz'ın da bulunduğu on beş genç bulunmaktaydı. Bunlar umre yapmak istediklerini açıklayarak, Utbe b. Rebî'a'ya konuk oldular. O da onlara ikramda bulundu. Hazrec kabilesine karşı, hem kendisinden, hem de Kureyş kabilesinden ittifak kurma ricasında bulundular. O ise; "Sizin yurdunuz bizden uzaktır. Bizden yardım çağrısında bulunanlarımızın imdadına sizinkiler nasıl gelecek ve sizden yardım çağrısında bulunanlarınızın imdadına bizimkiler nasıl gelecek?" dedi. Resûlullah (sas) bunların bu girişimini duyarak yanlarına gelip onlarla oturarak sohbet ettikten sonra onlara; "Size, geliş amacınızdan daha hayırlı bir şey söyleyeyim mi?" deyince onlar, "O, nedir?" dediler. Resûlullah, "Ben Allah'ın elçisiyim. Allah beni kullarına göndererek, kendisinden başka, hiç bir şeye ibadet etmemelerini emretti. Aynı zamanda bana Kitap da indirilmiştir." deyince, henüz daha çok genç olan İyâs b. Mu'âz, "Ey kavmim! Vallahi bu, kendisi için geldiğiniz şeyden (amaçtan) daha hayırlıdır." dedi. Bu sırada Ebü'l-Hayser, *el-Bathâ*'dan bir avuç toprak alarak onun [İyâs'ın] yüzüne serperek; "Bundan bizi vazgeçiren şey nedir? O zaman, kendi kavmimize bu şekilde geldiğimiz gibi, başka hiçbir heyet, bir kavme böyle bir kötülükle gelmiş olamaz. Biz, düşmanlarımıza karşı Kureyş'ten bir müttefik aramak üzere çıkmışken, şimdi Hazrec ile beraber, Kureyş düşmanlığıyla çıkmış olacağız" dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. el-Husayn anlattı. O Abdullah b. Ebû Süfyân'dan, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben Muhammed b. Mesleme, Seleme b. Selâme b. Vakş ve Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân'dan şöyle söylediklerini duydum: "İyâs döndükten sonra fazla kalmadan vefat etti. Biz onun vefat edinceye kadar tehlîl getirdiğini (Lâ ilâhe illallah dediğini) duyduk. Onlar, İyâs'ın Resûlullah'tan (sas) duyduğu sözler üzerine, Müslüman olarak vefat ettiğini anlatıyorlardı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Ebü'l-Hayser ve arkadaşları, Resûlullah'ın (sas), Ensâr'dan kendileriyle karşılaşıp da kendilerini İslâm'a davet ettiği ilk kimseler idi. Onlarla olan bu karşılaşması ise, *"Zülmecâz"* denilen yerde gerçekleşmişti."

113. Sa'd b. Zeyd ﴿سعد بن زيد﴾

[Sa'd b. Zeyd] b. Mâlik b. Abd b. Ka'b b. Abdüleşhel. "Ebû Abdullah" künyesiyle bilinirdi. Annesi, Amre bt. Mes'ûd b. Kays b. Amr b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr olup, Hazrec kabilesindendir. O [Amre] Resûlullah'a (sas) biat eden kadınlardandı. Sad'ın günümüze kadar gelen bir nesli vardır. Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre, yetmiş kişilik Ensâr heyetiyle beraber *Akabe* biatinde bulunmuştur. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer ise onu, *Akabe* biatinde bulunanlar arasında zikretmemişlerdir. Sa'd, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Resûlullah (sas) onu, bir askerî birliğin başında, *el-Müşellel*'de bulunan "Menât" adlı puta gönderdi. O da, oraya vararak o putu yıkıp yerle bir etti. Bu olay da, Hicretin 8. yılının Ramazan ayında gerçekleşmiştir.

114. Seleme b. Selâme ﴿سَلمة بن سلامة﴾

[Seleme b. Selâme] b. Vakş b. Zu'be b. Ze'ûrâ b. Abdüleşhel. "Ebû Avf" künyesiyle bilinirdi. Annesi, Selma bt. Selâme b. Hâlid b. Adî b. Mecde'a b. Hârise olup, Evs kabilesindendir. Selma, Muhammed b. Mesleme'nin halasıdır. Seleme b. Selâme'nin çocuklarından; Avf adındaki oğlunun annesi bir ümmü veleddir. Meymûne adındaki kızının annesi, Ümmü Ali bt. Hâlid b. Zeyd b. Teym b. Ümeyye b. Beyâda olup, Evs Kabilesine mensup Râtic sakinlerinden, Ze'ûrâ b. Ceşmoğulları'nın anlaşmalıları olan el-Ce'âdire'dendir (الجعادرة).[592] Seleme b. Selâme, hem Birinci *Akabe*'de, hem de yetmiş kişiyle beraber İkinci *Akabe*'de hazır bulunmuştur. Musa b.

[592] "el-Ce'âdire", Sa'îd b. Mürre b. Mâlik b. el-Evsoğulları olup, Abdüleşhel oğulları arasında kalırlardı. Bunlar, "Beliy" kabilesinin bir batnı olup, Ümeyye b. Zeydoğullarının anlaşmalıları idiler. Bunlara "el-Ce'âdire" denilmesinin nedeni, kendilerine birileri komşu olarak geldiğinde ona; "Ca'dir haysü şi'te fe ente âminün" (جعدر حيث شئت فانت امن) yani "Sen [burada her zaman] güven içindesin, istediğin yere gidebilirsin." demektir. Bkz. Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, et-Tabatü's-Saniye, *Mısır*: [Şeriketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Babî, el-Halebî], II, 53, 1955. Ayrıca Bkz. Ebû Bekir b. Muhammed b. el-Hasan b. Düreyd el-Ezdî, *el-İştikak*, et-Tab'atü'l-Ûla, Beyrut: [Darü'l-Ciyl], 1991, I, 437 (M).

Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer, bu durum üzerinde ittifak etmişlerdir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim haber verdi. O, babasının şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Abdullah b. Ca'fer anlattı. O, Sa'd b. İbrahim ile İbn Ebû Avn'dan şöyle dediklerini rivayet etti: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O, Âsım b. Ömer b. Katâde'den rivayet etti. Bunlar dediler ki:

Resûlullah (sas) Seleme b. Selâme ile Ebû Sebre b. Ebû Rühm b. Abdüluzzâ el-Âmirî Âmir b. Lüey'i kardeş ilan etmiştir. Muhammed b. İshâk ise, "Resûlullah (sas), Seleme b. Selâme ile Zübeyr b. el-Avvâm'ı kardeş ilan etmiştir." dedi. Allah, hangisinin doğru olduğunu daha iyi bilendir.

[Dediler ki:] Seleme b. Selâme, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Kendisi yetmiş yaşında iken, Hicrî 45 yılında vefat etmiştir. Onun geride kalan çocukları, hep vefat ettiklerinden onlardan hiç kimse kalmamıştır.

115. Abbâd b. Bişr ﴿عبّاد بن بشر﴾

[Abbâd b. Bişr] b. Vakş b. Zuğbe b. Ze'ûrâ b. Abdüleşhel. Muhammed b. Ömer dedi ki: O, "Ebû Bişr" künyesiyle bilinirdi. Ancak, Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, onun "Ebü'r-Rebî'" künyesiyle anıldığını söylemiştir. Onun annesi, Fâtıma bt. Bişr b. Adî b. Übey b. Ganem b. Avf b. el-Hazrec'tir. Bunlar ise, Abdüleşheloğulları'nın anlaşmalıları idiler. Abbâd b. Bişr'in tek bir kızından başka çocuğu bulunmayıp, o da vefat edince gerisinde hiç çocuğu kalmamıştır. Abbâd, *Medine*'de, Mus'ab b. Umeyr'in vasıtasıyla Müslüman oldu. Bu da, Üseyd b. el-Hudayr ile Sa'd b. Mu'âz'ın İslâmiyetlerinden önceydi. Resûlullah (sas) Abbâd b. Bişr ile Huzeyfe b. Utbe b. Rebî'a'yı kardeş ilan etmiştir. Bu durum, Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer'in rivayetine göredir. Abbâd b. Bişr, *Bedir*'de bulunduğu gibi Kâ'b b. el-Eşref'i[593] öldürenler arasında da yer almıştır. Ayrıca; *Uhud*

[593] Kâ'b b. el-Eşref, Nadir oğulları Yahudilerinden olup, onların lideri konumundaydı. *Bedir* savaşında Resûlullah (sas)'ın galip gelmesi, onu oldukça rahatsız etmişti. Bunun üzerine, Resûlullah (sas) ile yapmış olduğu sözleşmeye ihanet ederek bir grup yandaşıyla beraber *Mekke*'ye gidip orada *Bedir*'de öldürülen Kureyşliler ile ilgili mersiyeler dizerek müşrikleri Resûlullah (sas) ile Müslümanların aleyhine kışkırtmış ve onları, ölülerinin intikamını almaya teşvik

ve *Hendek* olmak üzere Resûlullah (sas) ile beraber tüm diğer savaşlarda da bulunmuştur. Resûlullah (sas), onu Süleym ve Müzeyn eoğulları'na göndererek onların zekâtlarını kabul etmekle görevlendirmiştir. Bu nedenle kendisi onların arasında on gün kalmıştır. Daha sonra, Velîd b. 'Ukbe b. Ebû Rebi'a'nın [memurluğunun] ardından, sadakalarını [zekâtlarını] kabul etmek üzere Huzâ'a kabilesinden olan Mustalikoğulları'na [memur olarak] dönmüştür. Onlar arasında da on gün kaldıktan sonra kendilerinden memnun olarak dönmüştür. Resûlullah (sas) onu, *Huneyn* savaşında elde edilen ganimet paylarını, [mücahitler arasında] paylaştırmada da görevlenmiştir. Yine Resûlullah (sas), *Tebûk*'e geldiği günden itibaren, oradan döndüğü güne kadar geçen yirmi günlük bir süre içinde onu, kendi koruması olarak da görevlendirmiştir. *Yemâme* savaşında bulunmuştur. O gün, kendisi için adeta Allah'ın bir nimeti ve bir zenginlik idi. Kendisinde bizzat savaşa katılmaya ve orada şehit olmaya yönelik büyük bir ve istek vardı. Nitekim Hicrî 12. yılda o gün, şehit oluncaya kadar savaştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Sa'îd b. Muhammed b. Ebû Zeyd anlattı. O, Rübeyh b. Abdurrahman b. Ebû Sa'îd el-Hudrî'den, o babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Abbâd b. Bişr'in şöyle dediğini duydum: "Ya Ebû Sa'îd! Ben geçen gece rüya âleminde, semanın adeta bana açıldığını, sonra da üzerime kapandığını gördüm. İnşaallah bu, şehadetimin alametidir." O dedi ki: Ben de şöyle dedim: "Yemin olsun sen hayırlı bir rüya görmüşsün." Râvî dedi ki: *Yemâme* gününde, ben kendisine baktığımda, o Ensâr'a seslenerek, "Kılıçlarınızın kınlarını kırıp, halkın arasından ayrılarak [Ensâr olarak] hep bir araya gelin!" diyordu. Daha sonra da, "Bizi kendi halimize bırakınız, bizi kendi halimize bırakınız!" demeye başladı. Böyle deyince aralarına başka

---

etmişti. *Medine*'ye döndüğünde de Resûlullah'a karşı kin ve adavetini açıkça ortaya koymuş, bu bağlamda, şairlik yeteneğini de kullanarak Resûlullah'ı (sas) ve Müslümanları hicvettiği gibi, Müslümanların hanımları hakkında da gazeller dizmekle son derece haddini aşmıştı. Bunun üzerine Resûlullah, Evs kabilesinden olan eshabından; başta Muhammed b. Mesleme olmak üzere, el-Haris b. Evs, Ebû Naile, Ebû Abs b. Cebr ve Abbad b. Bişr'den oluşan beş kişilik bir Ensar grubuna onu öldürme iznini verdi. Onlar da Resûlullah'ın bu izni üzerine, Hicretten sonra 25. ayın başlarında, Rebîulevvel ayının on dördüncü gecesinde onu infaz ettiler. Bkz. Muhammed b. Muhammed Ebû Süveylim, *es-Sîretü'n-Nebeviyyetü Âla Dav'i'il-Kur'ân ve's-Sünneh,* et-Tab'atü's-Samine, Dımaşk: [Darü'l-Kalem], ts., II, 397 (M).

bir kimse karışmamak kaydıyla onun etrafında sadece Ensâr'dan olmak üzere 400 kişi toplandı. Onlara da; Abbâd b. Bişr, Ebû Dücâne ve el-Berâ b. Mâlik komuta ediyordu. Böylece bahçe kapısına kadar geldiklerinde, düşmanla şiddetli bir çarpışmaya giriştiler. Bu esnada Abbâd b. Bişr şehit olmuştu. Yüzünden aldığı bir darbeden dolayı onu tanıyamadım. Ancak vücudundaki bir alamet ile kendisini tanıyabildim.

116. Seleme b. Sâbit ﴿سلمة بن ثابت﴾

[Seleme b. Sâbit] b. Vakş b. Zuğbe b. Ze'ûrâ b. Abdüleşhel. Annesi, Leyla bt. el-Yemân'dır. O da [Yemân] Huseyl b. Câbir'dir. Leyla, Huzeyfe b. el-Yemân'ın kız kardeşi olup, Abdüleşheloğulları'nın anlaşmalılarındandır. Seleme b. Sâbit *Bedir* ve *Uhud* savaşlarında bulundu. *Uhud* savaşında da şehit düştü. Onu Ebû Süfyân b. Harb b. Ümeyye şehit etti. Bu da, Hicretten sonra, 32. ayın başında vuku buldu. *Uhud* savaşında, kendisiyle beraber babası Sâbit b. Vakş ile amcası Rifâ'a b. Vakş da Resûlullah (sas) ile beraber katıldıkları bu savaşta şehit düşmüşlerdir. Seleme b. Sâbit'in geride kalan herhangi bir çocuğu olmamıştır. Böylece Vakş b. Zuğbe'nin çocuklarından hiç kimse hayatta kalmadığından nesli tükenmiş oldu.

117. Râfi b. Yezîd ﴿رافع بن يزيد﴾

[Râfi b. Yezîd] b. Kürz b. Seken b. Ze'ûrâ b. Abdüleşhel. Onun annesi, Akreb bt. Mu'âz b. en-Nu'mân b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel olup, Sa'd b. Mu'âz'ın kız kardeşidir. Râfi'in, Üseyd adındaki oğlu, *el-Harre* gününde[594] öldürülmüştür. Üseyd ile diğer oğlu Abdurrahman'ın anneleri, Akreb bt. Selâme b. Vakş b. Zuğbe b. Ze'ûrâ b. Abdüleşhel olup, Seleme b.

[594] El-Harre (الحرة)'nin kelime anlamı; taşlık arazi, vokanik bölge demektir. Konuyla ilgili yer olarak ise, *Medine*'nin doğu ve batı taraflarındaki bu şekil araziden, doğu tarafında yer alan Harret-ü Vâkid' (حرة واقد) dir. Burası adını, Birinci Asırda buraya gelerek yerleşen Amelikalılardan olan Vâkım adındaki bir adamın adından almış olup Mescid-Nebevî'ye bir mil mesafededir. Ayrıca burası, "Harret-ü Zehre" olarak da bilinmektedir.

Yezid b. Muaviye, H. 63. yılmda Müslim b. Ukbe el-Mürrî komutasındaki Şam halkından oluşan büyük bir orduyu, *Medine*'ye göndererek kendisine biat etmek istemeyen Ensar ve Muhacirlerden hayatta kalanlar ile Tabiunun seçkinlerinden olan 1700 kişiyi, kadın ve çocuklar hariç halkın geri kalanlarından ise, 10 000 kişiyi kılıçtan geçirmiştir. Bu fitnenin

Selâme b. Vakş'ın kız kardeşidir. Râfi b. Yezîd ile Ze'ûrâ b. Abdüleşhel'in çocuklarından kimse hayatta kalmamıştır. Râfi b. Yezîd de *Bedir* ve *Uhud*'da bulunmuş *Uhud* savaşında şehit düşmüştür. Bu da, Hicretten sonra geçen 32. ayın başında Şevvâl ayında vuku bulmuştu. Muhammed b. İshâk, Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer, onun nesebini, anlattığımız şekilde zikretmektedirler. Ebû Ma'şer ile Muhammed b. İshâk, ona "Râfi b. Zeyd" derken, Ensâr'ın nesebini iyi bilen Abdullah b. Muhammed el-Ensârî ise, "Ze'ûrâoğulları içinde yaşayan bir kimse kalmamıştır. Ancak İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel çocukları içinde kalanlar olmuştur." diyerek onlara muhalefet edip, "O, Râfi b. Kürz b. Ze'ûrâ b. Abdüleşhel'dir." demiştir.

Benî Abdüleşhel b. Cüşem'in Müttefiklerinden Olanlar

118. Muhammed b. Mesleme b. Seleme ﴿محمد بن مَسْلَمة بن سَلَمَة﴾

[Muhammed b. Mesleme b. Seleme] b. Hâlid b. Adî b. Mecde'a b. Hârise b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr. O, en-Nebît b. Mâlik olup, Evs kabilesindendir. Annesi, Ümmü Sehm'in adı, Huleyde bt. Ebû Ubeyd b. Vehb b. Levzân b. Abdüvüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Sâ'ide b. Kâ'b olup Hazrec kabilesindendir. Muhammed b. Mesleme'nin çocuk olarak on oğlu ve altı kızı bulunmaktaydı. Kendisi, Abdurrahman adındaki büyük oğlunun adıyla künyelendiriliyordu ["Ebû Abdurrahman" künyesiyle biliniyordu].

Muhammed b. Mesleme'nin çocukları şunlardır:

1. Abdurrahman,

2. Ümmü İsa,

Ümmü'l-Hâris: Buraya kadar olan çocuklarının anneleri, Ümmü Amr bt. Selâme b. Vakş b. Zuğbe b. Ze'ûrâ b. Abdüleşhel olup, Ümmü Amr, Seleme b. Selâme'nin kız kardeşidir.

---

vukubulduğu bu yere izafeten bu olaya, "el-Harre Vakası" denilmektedir. Bkz. es-Semhûdî, *Vefaü'l-Vefâ bi Ahbar-i Dari'l-Mustafa*, c. I, s. 102. (M).

3. Abdullah,
4. Ümmü Ahmed: Bunların anneleri, Amre bt. Mes'ûd b. Evs b. Mâlik b. Sevâd b. Zafer'dir. O da Evs kabilesinden Kâ'b b. el-Hazrec'tir.
5. Sa'd,

   Ca'fer,
6. Ümmü Zeyd: Bunların anneleri, Kuteyle bt. el-Husayn b. Damdam olup, Kaysü Aylân'dan Mürre b. Avfoğullarındandır.
7. Ömer adındaki çocuğunun annesi, Zehrâ bt. Ammâr b. Ma'mer olup, Kaysü Aylân kabilesinden Mürreoğullarının Husayleoğulları kolundandandır.
8. Enes,
9. Amre: Bu iki çocuğunun anneleri, Kelb batınlarından biri olan el-Etibbâ batnındandır.
10. Kays,
11. Zeyd,
12. Muhammed: Bunların anneleri, ümmü veleddir.
13. Mahmûd: Bu oğlunun zürriyeti yoktu.
14. Hafsa: Bu ikisinin anneleri, yine bir ümmü veleddir.

Muhammed b. Mesleme, *Medine*'de Mus'ab b. Umeyr'in vasıtasıyla Müslüman olmuştur. Bu da Üseyd b. el-Hudayr ile Sa'd b. Mu'âz'ın İslâmiyetlerinden önceydi.

Resûlullah (sas), Muhammed b. Mesleme ile Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ı kardeş ilan etmiştir. Muhammed, *Bedir* ile *Uhud*'da hazır bulundu. *Uhud* savaşında, bir müddet halkın genelde Resûlullah'a (sas) sırt çevirdiği kritik bir zamanda o, hep Resûlullah'ın (sas) yanında kalarak sebat gösterenler arasında olmuştur. *Tebûk* hariç, *Hendek* ile beraber diğer tüm savaşlarda, Resûlullah (sas) ile beraber bulunmuştur. Resûlullah (sas), *Tebûk* seferine çıktığında, kendisini *Medine*'de yerine vekil olarak bırakmıştı. Muhammed b. Mesleme, Kâ'b b. el-Eşref'i öldürenler arasında yer almıştı. Resûlullah (sas), otuz kişilik atlılardan oluşan bir askerî birliğin başında onu, Bekir b. Kilâboğulları'ndan olan *"el-Kurtâ'"* halkına gönderdi. O da

onlara baskın düzenleyerek kendilerinden ganimet aldı. Bunları *Medine*'ye getirerek Resûlullah'a (sas) teslim etti.[595] Daha sonra, Resûlullah (sas) onu, on kişilik bir askerî birliğin başında *Zü'l-Kassa*'ya gönderdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mu'âz b. Muhammed haber verdi. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Kaza umresini ifa etmek üzere yola çıkınca, *Zü'l-Huleyfe*'ye vardı. Burada 100 kişilik bir atlı birliğinin başına Muhammed b. Mesleme'yi komutan tayin ederek onları öncü kuvvet olarak gönderdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. Ca'fer anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Muhammed b. Mesleme [çocuklarına hitaben]; "Yavrularım, bana Resûlullah'ın (sas) savaşlarını ve onun nerelerde bulunduğunu sorun! Zira ben *Tebûk* seferi hariç, kendisiyle beraber, tüm savaşlarda bulundum. *Tebûk* seferine de, Resûlullah'ın (sas) beni *Medine*'de kendi yerine vekil bırakmasından dolayı katılamadım. Bana yine onun seriyyelerini sorun. Zira bunlardan hiçbiri bana gizli, kapalı kalmamıştır. Bunlara ya bizzat katıldım veya ne zaman çıkıldığından bilgim oldu."

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O, Ebû Hayyan et-Teymî'den, o da İbâye b. Rifâ'a b. Râfi'den, -Muhammed b. Mesleme'nin rivayet ettiği hadisi kapsamında- şunu rivayet etti:

"Muhammed b. Mesleme, uzun boylu, iri yarı, esmer tenli bir adamdı." Muhammed b. Ömer, onun niteliklerine şunları da ekledi; dedi ki: "Muhammed b. Mesleme, orta boylu, saçları dökük, bir adamdı."

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Hassân haber verdi. O da el-Hasan'dan şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), Muhammed b. Mesleme'ye bir kılıç vererek, "Müşriklerle savaşıldığı sürece, sen de bu kılıçla onlarla savaş! Ancak Müslümanların karşı karşıya geldiklerini görürsen, onu *Uhud*'a götür ve kırılıncaya kadar onu (oradaki taşlara) çal! Daha sonra evine dön. Sana haksız

---

[595] el-Vakıdî; Muhammed b. Mesleme'nin Bekiroğulları'ndan elde ettiği ganimet mallarının yüz elli deve ve üç bin koyun olduğunu, Resûlullah (sas)'ın bunların beşte birini beytülmale ayırdıktan sonra kalanını ashâbına dağıttığını zikretmektedir. Bkz. Muhammed b. Ömer b. Vakıd el-Eslemî Ebû Abdullah el-Vakıdî, *el-Meğazî*, et-Tab'atü's-salise, Darü'l-A'lemî, c. II, s. 534, Beyrut 1989 (M).

günahkâr bir el uzanıncaya kadar veya senin hakkında [Allah tarafından] kararlaştırılmış bir ölüm gelip çatıncaya kadar orada kal!" buyurdu.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne haber verdi. O Eş'as b. Süleym'den, o Ebû Bürde'den, o da Dubay'a b. Husayn es-Sa'lebî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Biz Huzeyfe ile beraber oturmaktayken, dedi ki: "Ben, fitnenin kendisinden hiçbir şey eksiltemeyeceği bir adam biliyorum." Biz de, "O, kimdir?" dedik. Dedi ki: "O, Muhammed b. Mesleme el-Ensârî'dir." Huzeyfe vefat edip, bazı adamlardan da alabildiğine fitneler sadır olunca, ben su kuyusu bulunan bir ailenin yanına geldim. Bir anda köşede kurulmuş, rüzgârın salladığı bir çadır gözüme ilişince, "Bu çadır kime aittir?" dedim. Onlar, "Muhammed b. Mesleme'ye aittir." dediler. Yanma geldiğimde, yaşlanmış bir adam olarak ona dedim ki: "Allah sana merhamet eylesin! Ben seni, Müslümanların seçkin kişilerinden biri olarak görüyorum. Ama sen, memleketini, evini, aileni ve komşularını terk etmiş, buraya gelmişsin!" O da dedi ki: "Ben şerlerden hoşlanmadığım için [oraları] terk ettim. [onların üzerindeki fitne bulutları] tamamen açılmadan, onların [oturmakta oldukları] herhangi bir şehrin gönlümde hiçbir yeri yoktur."

Bize, Sa'îd b. Muhammed es-Sakafî haber verdi; dedi ki: Bize İsmail b. Râfi haber verdi; dedi ki: Bize Zeyd b. Eslem haber verdi. O da Muhammed b. Mesleme'den şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) bana bir kılıç vererek dedi ki: "Ya Muhammed b. Mesleme! Bu kılıçla Allah yolunda mücahede et! Müslümanlar, iki gruba ayrılınca, onu taşa çalarak kır. Senin hakkında kararlaştırılmış bir ölüm gelinceye kadar veya günahkâr haksız bir el uzanmcaya kadar, diline ve eline hâkim ol!" Ravi dedi ki: Osman öldürülüp, halkın durumuyla ile ilgili olanlar olunca,[596] [Muhammed b. Mesleme] avlusundaki bir kayanın yanına çıkarak kılıcını kırıncaya kadar, o kayaya vurmaya devam etti.

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân haber verdi; dedi ki: Bize İshâk b. Abdullah b. Ebû Ferve, bu hadisin benzerini rivayet ederek şöyle dedi:

[596] Hz. Osman'ın öldürülmesi üzerine İslâm ümmetinin bölünmesinden söz ediyor (E).

Muhammed b. Mesleme'ye, "Allah Nebîsi'nin (sas) Atlısı" denirdi. O, tahtadan yontarak yaptığı, kınına koyarak da, evinin duvarına astığı bir kılıç edinmişti. [Onunla ilgili olarak] da şöyle dedi: "Ben bu kılıcı, kendisinden (şerrinden) korkulan birilerini sakındırmak için asmış bulunmaktayım."

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Ca'fer haber verdi. O da babasından şöyle söylediğini rivayet etti:

Muhammed b. Mesleme, *Medine*'de, yetmiş yedi yaşındayken, H. 46 senesinde vefat etmiştir. Onun cenaze namazını, Mervân b. el-Hakem kıldırmıştır.

119. Seleme b. Eslem ﴿سلمة بن أسلم﴾

[Seleme b. Eslem] b. Harîş b. Adî b. Hârise. Kendisi, "Ebû Sa'îd" künyesiyle bilinirdi. Annesi, Sü'âd bt. Râfi b. Ebû Amr b. Âiz b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr olup, Hazrec kabilesindendir. Harîş b. Adî'nin çocuklarının evleri, Benî Eşhel kabilesi içinde olup, [atıyye ödemesi için] davet edilmeleri de, onlarla birlikte yapılmıştır. İslâm'ın ilk yıllarında hepsi vefat edip onlardan kalan hiç kimse olmamıştır. Seleme b. Eslem, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Hicrî 14 yılında Ömer'in hilafetinin ilk yıllarında, *Irak*'ta, "Cisrü Ebû Ubeyd es-Sekafî Olayı"nda[597] altmış üç yaşındayken öldürülmüştür.

120. Abdullah b. Sehl ﴿عبد الله بن سهل﴾

[Abdullah b. Sehl] b. Zeyd b. Âmir b. Amr b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr b. Mâlik. Evs kabilesindendir. Annesi, es-Sa'be bt. et-Teyyihân b. Mâlik olup, Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân'ın kız kardeşidir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdullah, Raf'i b. Sehl'in kardeşidir. Bu iki kardeş *Hamrâülesed* gazvesine çıkıp orada yaralandıklarında, kendilerine yardım edecek hiçbir kimse olmadığı için yekdiğerini taşımak zorunda kalmışlardır. Abdullah b. Sehl; *Bedir* savaşına katıldığı gibi *Uhud*, savaşına da kardeşi Râfi ile birlikte katılmıştır. Her ikisi de *Hendek* savaşında

[597] Köprü savaşı (E).

bulunmuştur. Abdullah, bu savaşta Benî Uveyf kabilesinden bir adamın attığı bir okla yaralanarak şehit düşmüştür. Abdullah b. Sehl'in geride kalan hiç bir çocuğu yoktu. Amr b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec'in soyu, uzun zaman önce sona erdi. Onlar, *Râtic*[598] halkından idiler. Ancak *Râtic* halkı arasında, Gassân kabilesinden Ulbe b. Cefne çocuklarından olan bir toplum vardı. Bunların anlaşmalıları ise, Ebû Sa'îd ailesi idi. Bunların neslinden gelen ve günümüzde *Medine*'nin bir nahiyesi olan *es-Safrâ*'da ikamet eden bir aile vardır. Bunlar, kendilerinin Râfi b. Sehl'in çocukları olduklarını ve amcalarının da, *Bedir*'de şehit olan Abdullah b. Sehl olduğunu iddia etmektedirler.

121. el-Hâris b. Hazeme ﴿الحارث بن خزمة﴾

[el-Hâris b. Hazeme] b. Adî b. Übey b. Ganm b. Sâlim b. Avn b. Amr b. Avf b. el-Hazrec. O, el-Kavâkıle'den olup, Abdüleşheloğulları'nın anlaşmalısıydı. el-Hâris'in evi, Abdüleşheloğulları yurdunda bulunmaktaydı. el-Hâris, "Ebû Bişr" künyesiyle bilinirdi. Resûlullah (sas), el-Hâris b. Hazeme ile İyâs b. Ebü'l-Bükeyr'i kardeş ilan etmiştir. el-Hâris, *Bedir, Uhud* ve *Hendek* olmak üzere, Resûlullah (sas) ile beraber tüm savaşlara katılmıştır. *Medine*'de altmış yedi yaşındayken, Hicrî 40 yılında vefat etmiş olup, kendisinden sonra nesli devam etmemiştir.

122. Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân ﴿أبو الهيثم بن التّيّهان﴾

[Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân]'ın esas adı, Mâlik'tir. Kendisi, Abdüleşheloğulları'nın anlaşmalısı olan Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a kabilesindendir. Bu konuda, Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer ittifak etmişlerdir. Ancak, Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, onlara muhalefet ederek Ebü'l-Heysem'in bizzat Evs kabilesinden olduğunu zikretmiş ve onu; "Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân b. Mâlik b. Amr b. Zeyd b. Amr b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr" olarak tanıtmıştır. Amr, en-Nebît b. Mâlik b. Evs'tir. Onun annesi ise, Leyla bt.

[598] *Medine* halkının taşlardan yapmış oldukları kalelerden biri olup adı hadis ve meğazî kitaplarında çokça geçmektedir. Bkz. İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*. c. II, s. 281. (M).

Atîk b. Amr b. Abdüla'lem b. Âmir b. Ze'ûrâ b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr'dır. Amr, en-Nebît b. Mâlik b. Evs'tir. Ebü'l-Heysem şöyle derdi: "Eğer benden bir tezek bile ayrılmış olsa ben yine de ona bağlanırım. Benim dirilerim de ölülerim de Abdüleşhel'e aittir." Hem Ebü' l-Heysem'e, hem de -kendisinden başka çocuğu olmayan- kızı Ümeyme'ye varis olan, ed-Dahhâk b. Halîfe el-Eşhelî'dir. ed-Dahhâk, Abdüleşheloğulları'nın büyük dedeleri itibariyle onların en yakını olarak ikisinin varisi oldu. Ebü'l-Heysem ile kardeşi Ubeyd, Amr b. Cüşem'in son çocukları olduklarından onların vefatıyla kendilerinden hayatta olan hiç kimseleri kalmamıştır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebü'l-Heysem, Cahiliye döneminde de putlardan nefret eder, her seferde onlara olan hoşnutsuzluğunu dile getirirdi. Kendisiyle birlikte Es'ad b. Zürâre de tevhid-i İlahîyi dile getirirdi. Her ikisi de *Mekke*'de Ensâr'dan ilk Müslüman olanlardan idi. Böylelikle, *Mekke*'de, Resûlullah'a (sas) inanan ilk sekiz kişilik Ensâr grubundan sayılmış oldu. Bu sekiz kişilik grup, kendi, kavimlerinden önce Müslüman olmuşlardı. Ebü'l-Heysem ayrıca, *Mekke*'de ilk defa Resûlullah (sas) ile temasa geçerek, kendi kavminden önce Müslüman oldukları ve bu şekilde *Medine*'ye dönerek İslâm'ı yaymaya çalıştıkları rivayet edilen altı kişilik Ensâr grubundan da sayılmıştır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre, Ensâr'dan olan bu altı kişinin Resûlullah (sas) ile ilk defa görüşüp de Resûlullah'ın (sas) kendilerini İslâm'a davet etmesi üzerine Müslüman oldukları rivayeti, en sağlam görüştür. Ebü'l-Heysem, *Akabe*'de Resûlullah'a (sas) biat eden yetmiş kişi arasında yer almış, ilk biatte yer alan on iki kişilik heyetin de liderlerinden idi. Bu konuda bütün raviler ittifak etmişlerdir. Resûlullah (sas), Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân ile Osman b. Maz'ûn'u kardeş ilan etmiştir. Ebü'l-Heysem, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Resûlullah (sas) onu, Abdullah b. Revâha'nın *Mu'te*'de şehit olmasından sonra, *Hayber*'e hurma ürünüyle ilgili, ölçü memuru olarak görevlendirmiş, kendisi de, Hayberlilerin hurma ağaçlarındaki ürünlerinin, miktarını tahmini olarak belirleyip onların vergisini almıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verdi. O Abdülkerim b. Ebü'l-Muhârık'tan, o da Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân, Resûlullah (sas) döneminde, ağaç üzerindeki hurmalara değer biçmekle görevlendirilmişti. Resûlullah (sas) vefat edince, Ebû Bekir kendisini aynı göreve göndermek istedi; ancak kabul etmedi. Bunun üzerine Ebû Bekir, "Ama sen bu görevi Resûlullah için yapmıştın!" dedi. Ebü'l-Heysem de, "Bu görevi yapıp döndüm, Resûlullah da benim için Allah'a duada bulundu." dedi. Ravi dedi ki: "O, böyle söyleyince, Ebû Bekir de ondan vazgeçti."

Bize Muhammed b. Ömer anlattı; dedi ki: Bize Sa'd b. Râşid haber verdi. O da Sâlih b. Keysân'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân, Ömer b. el-Hattâb döneminde vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe haber verdi: dedi ki: Ben, "Ehlü'd-Dâr"[599] yaşlılarından, yani Abdüleşheloğulları'ndan şöyle dediklerini duydum:

Ebü'l-Heysem b. et-Teyyihân, *Medine*'de, Hicretin 20. yılında vefat etmiştir. Muhammed b. Ömer dedi ki: "Bu rivayet bize göre, "Ebü'l-Heysem, Ali b. Ebû Tâlib'in yanında, *Sıffîn* savaşına katılıp, orada öldürüldü." şeklindeki rivayetten daha sağlamdır." [Râvî] dedi ki: "Ben, bizden önceki ilim ehlinden hiçbirinin böyle bildiğini ve bu şekilde ispatladığını da görmedim. Allah ise daha iyi bilendir."

123. Kardeşi Ubeyd b. et-Teyyihân ﴿عبيد بن التيهان﴾

[Ubeyd b. et-Teyyihân]'ın nesebiyle ilgili olan kıssası, Ebü'l-Heysem'in durumuyla ilgili anlattıklarımızın aynısıdır. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin naklettiğine göre onun ve Ebü'l-Heysem'in annesi, Leyla bt. Atîk b. Amr'dır. Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer de ona, "Ubeyd b. et-Teyyihân" derlerdi. Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer

[599] "Ehlü'd-Dâr" ifadesi, hane halkından olan, aynı kabile veya aşirete mensup, aralarında akrabalık bağı olan ve aynı mahallede bir arada yaşayan kişiler anlamına gelmektedir. Bkz. Ebü'l-Fadl es-Sebtî, *Meşâriku'l-Envar alâ Sihâhi'l-Âsar*, c. I, s. 263. Bunun başka bir hikâyesi yoktur. (M).

ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise ona, "Atîk b. et-Teyyihân" demişlerdir. Abdullah b. Muhammed b. Umâre, "Ben, onun adının, Dâvûd b. el-Husayn tarafından kendi el yazısıyla 'Atîk b. et-Teyyihân' olarak yazılmış olduğunu gördüm." demektedir.

Muhammed b. Ömer ile başkaları dediler ki: "Ubeyd b. et-Teyyihân, [Ensâr'dan olan] yetmiş kişiyle beraber, *Akabe* biatinde bulunmuştur. Resûlullah (sas), kendisiyle *Bedir* ehlinden olan Mes'ûd b. er-Rebî el-Kârî'yi kardeş ilan etmiştir. Ubeyd b. et-Teyyihân, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarında bulunmuş; *Uhud* savaşında, İkrime b. Ebû Cehil tarafından şehit edilmiştir. Bu da Hicretten sonra, 32. ayın başlarına rastlamaktadır.

Ubeyd b. et-Teyyihân'm Çocukları:

1. Ubeydullah: *Yemâme* savaşında şehit düşmüştür.

2. Abbâd: Bu ikisinin anneleri, es-Sa'be bt. Râfi b. Adî b. Zeyd b. Ümeyye olup, Ulbe b. Cefne el-Gassânî'nin evladındandır. Gassânîler ise, kendilerinin anlaşmalılarıdır. Bu çocuklar, kendisi hayattayken hep vefat ettiklerinden, Ubeyd b. et-Teyyihân'ın vefatından sonra neslini devam ettirecek kimsesi kalmamıştır.

Benî Hârise b. el-Hâris b. el-Hazrec b. Amr [en-Nebît] b. Malik b. el-Evs'ten Olanlar

124. Ebû Abs b. Cebr ﴾أبو عَبس بن جَبْر﴿

[Ebû Abs b. Cebr] b. Amr b. Zeyd b. Cüşem b. Hârise. Ebû Abs'ın adı, Abdurrahman'dır. Annesi, Leyla bt. Râfi b. Amr b. Adî b. Mecde'a b. Hârise'dir.

Ebû Abs'ın çocukları:

1. Muhammed,
2. Mahmûd: Bu iki çocuğunun anneleri; Ümmü İsa bt. Mesleme b. Seleme b. Hâlid b. Adî b. Mecde'a b. Hârise'dir. Kendisi, Muhammed

b. Mesleme'nin kız kardeşi olup Resûlullah'a (sas) biat eden kadınlardandır.

3. Ubeydullah: Annesi, Ümmü'l-Hâris bt. Muhammed b. Mesleme b. Seleme b. Hâlid b. Adî b. Mecde'a b. Hârise'dir.
4. Zeyd,
5. Humeyd: Bu iki çocuğunun annesi ise, bize bildirilmemiştir.

Ebû Abs'ın vefatından sonra geride; terekesi ve çocukları kalmış olup, çocukları, *Medine* ve *Bağdat*'da ikamet etmektedirler. Ebû Abs, İslâm'dan önce de, Arapça okuma yazma bilmekteydi. O sırada ise, Araplar arasında okuma yazma bilen azdı. Ebû Abs ile Ebû Bürde b. Niyâr, Müslüman olduklarında, Benî Hârise'nin putlarını kırmışlardı. Resûlullah (sas), Ebû Abs b. Cebr ile *Bedir* ehlinden olan Huneys b. Huzâfe es-Sehmî'yi kardeş ilan etmiştir. Bu zat da, Resûlullah'tan (sas) önce Hafsa bt. Ömer'in kocasıydı.

Ebû Abs, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Yine kendisi, Kâ'b b. el-Eşref'i öldürenler arasında yer almıştı. Ömer ile Osman kendisini halkın zekâtını toplamakla görevlendirmişlerdi.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi. O İbn Ebû Zi'b'den, o et-Tev'eme'nin mevlası olan Sâlih'ten, o da Bedir ehinden bir adam olan Ebû Abs el-Hârisî'den şunu rivayet etmiştir:

Osman b. Affân, Abs b. Hârise hasta yatağında baygın bir haldeyken kendisini ziyaretine geldi. Ayıldığında Osman kendisine, "Kendini nasıl görüyorsun?" diye sordu. O da, "İyi görüyorum, biz bütün işlerimizi de iyi gördük. Ama kendimizle valiler arasına giren kahrolası bazı akıldânelerden bir türlü kurtulamadık." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana, Ebû Abs b. Cebr'in evladından olan Abdülmecîd b. Ebû Abs anlattı; dedi ki:

Ebû Abs, Osman b. Affân döneminde, Hicretin 34. yılında, yetmiş yaşındayken vefat etmiştir. Osman b. Affân onun cenaze namazını kıldırmış olup, *el-Bakî* mezarlığına defnedilmiştir. Onun kabrine Ebû Bürde b. Niyâr, Katâde b. en-Nu'mân, Muhammed b. Mesleme ve Seleme b. Selâme

b. Vakş inmişlerdir. Bunların hepsi de *Bedir*'de hazır bulunmuşlardır. Ebû Abs, saç ve sakalını kına ile boyardı.

125. Mes'ûd b. Abdüsa'd ﴿مسعود بن عبد سعد﴾

[Mes'ûd b. Abdüsa'd] b. Âmir b. Adî b. Cüşem b. Mecde'a b. Hârise. Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer, Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî [nesebini] böyle zikretmişlerdir. Muhammed b. İshâk, "O, Mes'ûd b. Sa'd'dır." derken, Muhammed b. Ömer, "O, Mes'ûd b. Abdümes'ûd b. Âmir'dir." demiştir. Mes'ûd'un çocukları hep vefat etmiş olduklarından, vefatından sonra geride kalanı olmamıştır. Mes'ûd, *Bedir* ile *Uhud* savaşlarına katılmıştır.

Benî Hârise'nin Anlaşmalılarından Olanlar

126. Ebû Bürde b. Niyâr ﴿أبو بُرْدة بن نِيار﴾

[Ebû Bürde b. Niyâr] b. Amr b. Ubeyd b. Kilâb b. Dühmân b. Ganm b. Zühl b. Hümeym b. Zühl b. Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a. Ebû Bürde'nin adı Hâni olup, vefatından sonra geride kalanı olmamıştır. O da Resûlullah'ın (sas) yakın arkadaşı olan el-Berâ b. Âzib'in dayısıdır. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'e göre o, İkinci *Akabe* biatinde bulunan yetmiş kişi arasında yer almıştır.

Bize, Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmecîd b. Ebû Abs haber verdi. O, babasının söylediğini rivayet etti. Yine bize, Muhammed b. Sâlih haber verdi. O, Âsım b. Ömer b. Katâde'den, o da Mahmûd b. Lebîd'en şunu rivayet etti:

Hâriseoğulları'ndan olup da *Bedir*'de bulunanlar; Ebû Abs, Mes'ûd ve Ebû Bürde olmak üzere isimlerini verdiğimiz üç kişidir. Bu, isim ve neseplerini verdiğimiz kişilerin, *Bedir*'de bulundukları sabittir. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Bürde, *Uhud* ve *Hendek* olmak üzere, Resûlullah (sas) ile beraber tüm savaşlara katılmıştır. Fetih [*Mekke* Fethi] gününde, elinde Hâriseoğulları'nın bayrağı bulunmaktaydı. Kendisinin, Resûlullah'dan (sas) ezberleyerek rivayet ettiği hadisler vardır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Ben, İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe'den, "Ebû Bürde b. Niyâr, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde vefat etti." dediğini duydum.

Benî Zafer'den Olanlar

Zafer'in adı Kâ'b b. Amr'dır. Amr, en-Nebît b. Mâlik b. el-Evs'tir.

127. Katâde b. en-Nu'mân ﴿قَتادة بن النُّعمان﴾

[Katâde b. en-Nu'mân] b. Zeyd b. Âmir b. Sevâd b. Zafer. Annesi, Üneyse bt. Kays b. Amr b. Ubeyd b. Mâlik b. Amr b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr olup, Hazrec kabilesindendir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Katâde, Ebû Ömer künyesiyle bilinirdi."

Katâde'nin Çocukları:

1. Abdullah,
2. Ümmü Amr: Bu iki çocuğunun anneleri, Hind bt. Evs b. Hazeme b. Adî b. Übey b. Ganm b. Avf b. Amr b. Avf olup Abdüleşhel'in anlaşmalıları olan el-Kavâkıl'dandır.
3. Amr,
4. Hafsa: Bunların anneleri, el-Hansâ bt. Huneys el-Gassânî'dir. Bundan farklı olarak, annelerinin, Âişe bt. Cürey b. Amr b. Âmir b. Abdürezâh b. Zafer olduğu da söylenmektedir.

Abdullah b. Muhammed b. Umâre, "Katâde'nin vefatından sonra günümüze kadar gelen bir nesli yoktur." demiştir. Onun en son evladından [torunlarından] kalanlar; Ömer b. Katâde'nin, Âsım ve Ya'kûb adındaki iki oğlu olup, bunlardan Âsım b. Ömer, Siyer ve diğer bilim dallarında yetişmiş âlimlerden birisiydi. Ancak bunlar da vefat edince, kendilerinden kalan olmamıştır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Katâde b. en-Nu'mân, Ensâr'dan olan yetmiş kişi arasında *Akabe* biatinde bulunmuştur." Bu görüş, kendisi ile beraber, Musa b. Ukbe ve Ebû Ma'şer'in rivayetine göredir. Muhammed b.

İshâk ise onu, *Akabe*'de bulunanlar arasında zikretmemiştir. Katâde, Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarından olup, daha önce adları geçen okçulardan biriydi. Kendisi, *Bedir* ve *Uhud*'da bulundu. *Uhud*'dayken atılan bir ok, onun bir gözüne isabet ederek gözbebeğinin çıkıp yanağının üzerine akmasına neden oldu. O da, onu alıp Resûlullah'a (sas) getirerek; "Ya Resûlallah! Benim çok sevdiğim bir hanımım var. Beni bu halde görürse, benden tiksineceğinden endişe ediyorum." dedi. Resûlullah (sas) da, onun yerinden çıkan gözünü, yerine koyarak eliyle düzeltti. O göz, düzelip eski haline geldi. Katâde yaşlanınca, o göz diğerine göre daha güçlü ve daha da sağlam kaldı.

Bize Abdullah b. İdrîs haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk haber verdi. O da Âsım b. Ömer Katâde'den şunu rivayet etti:

Katâde b. en-Nu'mân'ın gözbebeği *Uhud* gününde düştü veya gözü yanağının üzerine düştü. Resûlullah (sas) da o gözü eliyle yerine koydu. Böylece, o göz en güzel ve en keskin bir göz haline geldi. Katâde, *Hendek* ve diğer savaşların tümüne Resûlullah (sas) ile beraber katılmıştır. Fetih gününde de, elinde, Zaferoğulları'nın sancağı bulunmaktaydı. Katâde, Resûlullah'tan (sas) birçok hadis rivayet etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana, Muhammed b. Sâlih haber verdi. O, Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti:

Katâde b. en-Nu'mân, Hicrî 23. yılda altmış beş yaşındayken vefat etti. Ömer b. el-Hattâb, *Medine*'de onun cenaze namazını kıldırdı. Allah ona rahmet eylesin. Kabrine de; onun anne bir kardeşi olan Ebû Sa'îd el-Hudrî ile Muhammed b. Mesleme ve el-Hâris b. Hazeme inmişlerdir.

128. Ubeyd b. Evs ﴿عبيد بن أوس﴾

[Ubeyd b. Evs] b. Mâlik b. Sevâd b. Zafer. Kendisi, "Ebü'n-Nu'mân" künyesiyle bilinirdi. Onun annesi, Lümeys bt. Kays b. el-Kureym b. Ümeyye b. Sinân b. Ka'b b. Ganm b. Selime olup, Hazrec kabilesindendir. Vefatından sonra geride kalan çocukları olmasına rağmen hep vefat edip gittiler. Ubeyd, *Bedir*'de bulunmuştur. Diyorlar ki: "Abbâs'ı, Nevfel'i ve Akîl'i esir aldıktan sonra onları bir ipe bağlayıp Resûlullah'a (sas) getirdiğinde, Resûlullah'ın (sas) kendisine; "Bunlara karşı, sana kesinlikle değerli bir melek yardım etmiştir." dediği kişi, odur. Resûlullah (sas) bu nedenle kendisini,

"Mukarrin" olarak adlandırmıştır. Selimeoğulları ise, Abbâs'ı, Ebü'l-Yeser Ka'b b. Amr'ın esir aldığını iddia etmişlerdir. Muhammed b. İshâk da böyle söylemektedir. Ubeyd'in *Bedir*'deki bu hatırası üzerinde, Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer'in ittifak etmelerine rağmen, Ebû Ma'şer bunu zikretmemektedir. Bu ise bize göre, kendisinin veya kendisinden rivayet edenlerin bir vehmidir. Çünkü Ubeyd b. Musa'nın *Bedir*'deki bu durumu, hiç kimseye gizli kalamayacak derecede meşhurdur.

129. Nasr b. el-Hâris ﴿نصر بن الحارث﴾

[Nasr b. el-Hâris] b. Abdürezâh b. Zafer. "Ebü'l-Hâris" künyesiyle bilinmektedir. Annesi, Sevde bt. Sevâd b. el-Heysem b. Zafer'dir. Nasr'ın babası Ebü'l-Hâris'in Resûlullah (sas) ile arkadaşlığı vardır. Onun vefatından sonra geride kalan çocukları, hep vefat edip gitmişlerdir. Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer, Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ve Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî, onu bu şekilde adlandırmışlardır. Onlar, onun adının ve nesebinin "Nasr b. el-Hâris" olduğu konusunda herhangi bir ihtilafa düşmemişlerdir.

Muhammed b. İshâk, kitabında onun adının, "Nümeyr b. el-Hâris" olduğunu rivayet etmişse de bu, hata olup Muhammed b. İshâk'ın ravilerinden başka, hiç kimse tarafından böyle bir iddianın ileri sürüleceğini sanmıyorum.

BENÎ ZAFER'İN ANLAŞMALILARINDAN OLANLAR

130. Abdullah b. Târık ﴿عبد الله بن طارق﴾

[Abdullah b. Târık] b. Amr b. Mâlik b. Teym b. Şu'be b. Sa'düllah b. Ferân b. Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a. Vefatından sonra geride kalanı yoktur. Muhammed b. Ömer, Abdullah ile anne bir kardeşi Mu'attib b. Ubeyd'in nesebini böyle dayandırmaktadır. Abdullah ile beraber bu kardeşi de *Bedir*'de bulunmuştur. Muhammed b. İshâk da, bunların *Bedir*'de bulunduklarını söylemişse de, onların neseplerini böyle dayandırmayarak kardeşinin adını, "Mu'attib b. Abde" olarak söylemiştir. Hişâm b.

Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî ise, "Kitâbü'n-Neseb" adlı eserinde onlardan hiç bahsetmemektedir. Abdullah, *Bedir* ve *Uhud*'da bulunmuştur. Kendisi, *er-Recî* gazvesine çıkıp, Hubeyb b. Adî ile beraber *Mekke*'ye götürülmek üzere, müşrikler tarafından Lihyânoğulları'ndan alınıp götürülmüştür. Yolda, *Merrüzzahrân* denilen yere uğradıklarında, onlara; "Yemin ederim ki, ben size refakat etmeyeceğim. (şehit edilen arkadaşlarını kast ederek) Benim, onlardan alacağım güzel bir örnek vardır." diyerek ipini çözdü. Kılıcını eline aldığında, onlar kendisinden geri çekildiler. Onları sıkıştırınca kendisinden uzaklaşarak onu öldürünceye kadar taşa tuttular. Onun kabri, *Merrüzzahrân*'dadır. *er-Recî* olayı Hicretten sonra, 36. ayın başlarında Safer ayında vuku bulmuştu.

131. Anne bir Kardeşi Mu'attib b. Ubeyd ﴿مُعتِّب بن عُبَيد﴾

[Mu'attib b. Ubeyd] b. İyâs b. Teym b. Şu'be b. Sa'düllah b. Ferân b. Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a. Muhammed b. Ömer, bu şekilde söylemiştir. Muhammed b. İshâk ise, "O, Mu'attib b. Abde'dir." demiştir. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise, "O, Mu'attib b. Ubeyd b. Sevâd b. el-Heysem b. Zafer'dir." demiştir. Annesi, Kâhiloğulları'ndandır. Onlar da Uzreoğulları'ndandır. Anne bir kardeşi Abdullah b. Târık b. Amr el-Belevî ise, Zaferoğulları'nın anlaşmalısıdır. Mu'attib'in, Zaferoğulları arasındaki nesebini bilmeyenler, Kardeşi Abdullah b. Târık'ın konumu sebebiyle onu, Belî kabilesinden saymışlardır.[600] Mu'attib b. Ubeyd'in vefatından sonra geride kalanı yoktur. Amcasının oğlu Esîr b. Urve b. Sevâd b. el-Heysem b. Zafer ona varis olmuştur. Mu'attib, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katılmış, er-Recî olayında ise, şehit düşmüştür. Bu kabileden *Bedir*'e katılanların toplamı, beş kişidir.

[600] İbn Sa'd'ın *Tabakat* adlı eserinin tercümesinde esas aldığımız Kahire baskısındaki bu bölümünde, şart cümlesinin cevabına rastlanmadığından, cümlede anlam bozukluğunun oluştuğu görülmüştür. Bu nedenle aynı eserin "Darü'ül-Kütübi'l-İlmiyye" Neşrinin 1990 tarihli Beyrut baskısına müracaat edildiğinde, aynı yerle alakalı olarak, cevap cümlesi olmak üzere [جعله] "Ca'alehu" şeklindeki fiil cümlesinin yer aldığı görülmüştür. Böylece, tercümede esas aldığımız eserin "el-Hanci" neşrinin Kahire baskısının III. cilt, 421. sayfasında yer alan bu bölümünde Temel cümle içinde yer alması gereken cevap cümlesinin eksik olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, sadece bu biyografide yer alan cümleyle alakalı olarak, eserin Beyrut baskısındaki ilgili metni tercih edilmiştir. [M].

Benî Amr b. Avf b. Mâlik b. Evs'ten, Sonra da Benî Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar

132. Mübeşşir b. Abdülmünzir ﴿مُبَشِّر بن عبد المنذر﴾

[Mübeşşir b. Abdülmünzir] b. Rifâ'a b. Zenber b. Ümeyye b. Zeyd. Onun annesi, Nüseybe bt. Zeyd b. Dubay'a b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf olup, vefatından sonra geride kalanı olmamıştır. Resûlullah (sas), Mübeşşir b. Abdülmünzir ile Âkil b. Ebü'l-Bükeyr'i kardeş ilan etmiştir. Bundan farklı olarak, "Âkil b. Ebü'l-Bükeyr ile Mücezzir b. Ziyâd'ı kardeş ilan etmiştir." diyenler de vardır. Mübeşşir, *Bedir* savaşma katılarak orada şehit düşmüştür. Onu Ebû Sevr şehit etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi, dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi. O el-Misver b. Rifâ'a'dan, o Abdullah b. Miknef'ten, o da es-Sâib b. Ebû Lübâbe'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas), Mübeşşir b. Abdülmünzir'e pay ayırdı. Onun payını Ma'n b. Adî bize getirdi.

133. Kardeşi Rifâ'a b. Abdülmünzir ﴿رفاعة بن عبد المنذر﴾

[Rifâ'a b. Abdülmünzir] b. Zenber b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf. Onun annesi, Nüseybe bt. Zeyd b. Dubay'a b. Zeyd'dir. Müleyke adındaki kızı, Amr b. Seleme b. Abdülesed el-Mahzûmî ile evlenmiştir. Onun annesi, Zabye bt. en-Nu'mân b. Âmir b. Mücemmi b. el-Attâf b. Dubay'a b. Zeyd'dir. Rifâ'a b. Abdülmünzir, Ensâr'dan yetmiş kişiyle birlikte *Akabe* biatinde bulunmuştur.

Bu, Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göredir. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katılıp, hicretten sonra, 32. ayın başlarında Şevvâl ayında, *Uhud*'da şehit düşmüştür. Şehadetinden sonra geride kalanı yoktur.

134. Kardeşleri Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir

﴿أبو لُبابة بن عبد المنذر﴾

[Lübâbe b. Abdülmünzir] b. Rifâ'a b. Zenber b. Ümeyye. Ebû Lübâbe'nin ismi, Bişr'dir. Annesi de, Nüseybe bt. Zeyd b. Dubay'a'dır. Ebû Lübâbe'nin, es-Sâib adındaki oğlunun annesi, Zeyneb bt. Hizâm b. Hâlid b. Sa'lebe b. Zeyd b. Abîd b. Ümeyye b. Zeyd'dir. Bundan başka, Lübâbe adında bir kızı vardı ki, kendisi bu kızının adıyla künyelendirilirdi. Lübâbe, Zeyd b. el-Hattâb ile evlenmiş ve ondan çocukları olmuştur. Lübâbe'nin annesi de, Nüseybe bt. Fudâle b. en-Nu'mân b. Kays b. Amr b. Ümeyye b. Zeyd'dir. Ebû Lübâbe, *Bedir* savaşına katılmak üzere çıktığında, Resûlullah (sas), *er-Ravhâ* [601]denilen yerde kendisini *Medine*'ye geri göndererek, yerine vekil tayin etmiştir. Ebû Lübâbe, Resûlullah (sas), [bu savaşta elde edilen ganimetten] kendisine pay ayırınca, savaşa katılmış sayıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi. O el-Misver b. Rifâ'a el-Ensârî'den, o Abdullah b. Miknef'ten, o da Hârisetü'l-ensâr'dan şöyle rivayet etti:

Resûlullah (sas), Ebû Lübâbe'yi yerine vekil tayin etti; kendisine ganimetten pay ve ücret ayırdı. Böylece *Bedir* savaşına katılmış gibi oldu. Ebû Lübâbe, *Uhud* savaşına katılmıştır. Resûlullah (sas), *es-Sevîk* gazvesine çıktığında da onu, *Medine*'de kendi yerine vekil bırakmıştır. *Mekke*'nin fethinde, elinde Amr b. Avfoğulları'nın sancağı bulunmaktaydı. Kendisi, Resûlullah (sas) ile geri kalan tüm savaşlara katılmıştır. Resûlullah'tan (sas) bazı hadisler rivayet etmiştir. Ebû Lübâbe, Osman'ın öldürülmesinden sonra, Ali'nin öldürülmesinden önce vefat etmiştir. Geride bıraktığı çocuklarından günümüze kadar gelenler olmuştur. Benî Kurayza muhasarası sırasında

[601] Burası, *Mekke* ile *Medine* arasında bulunan ve çeşitli görüşlere göre *Medine*'ye; 40, 36 veya 30 mil mesafede bulunan bir yer adıdır. Bkz. Ebü'l-Fadl es-Sebtî, *Meşariku'l-Envar alâ Sihâhi'l-Âsar*. c. I, s. 305, (M).

yaptığı hatadan[602] dolayı, Allah tövbesini kabul edinceye kadar, kendisini Mescid-i Nebevî'deki el-Muhallaka sütununa[603] bağlamıştır.

135. Sa'd b. Ubeyd ﴿سعد بن عبيد﴾

[Sa'd b. Ubeyd] b. en-Nu'mân b. Kays b. Amr b. Zeyd b. Ümeyye b. Zeyd. Bu zat, kendisine, "Sa'dü'l-Kâri'" denilen kişidir. "Ebû Zeyd" künyesiyle bilinir. Kûfeliler, onun Resûlullah (sas) döneminde Kur'ân'ı bir araya getiren kişilerden birisi olduğunu rivayet etmişledir. Muhammed b. İshâk ile Ebû Ma'şer de onun nesebini, "Sa'd b. Ubeyd b. en-Nu'mân b. Kays" olarak zikretmektedirler. Kendisi, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Oğlu Umeyr b. Sa'd ise, bir müddet Ömer b. el-Hattâb'ın *Şam* valiliğini yapmıştır. Sa'd b. Ubeyd, Hicrî 16 yılında altmış dört yaşındayken *Kâdisiyye* savaşında şehit düşmüş olup, geride kalan kimsesi yoktur.

Bize Haccâc b. Muhammed haber verdi. O Şu'be'den, o Kays b. Müslim'den, o da Abdurrahman b. Ebû Leyla'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Ubeyd, Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarından biriydi. Ebû Ubeyde'nin yaralandığı gün hezimete uğramıştı.[604] Kendisi "el-Kâri'" olarak

[602] Kureyzaoğulları, Resûlullah (sas) ile yaptıkları sözleşmeye rağmen *Hendek* savaşında Ona ihanet ederek müşriklerle işbirliği yapmışlardı. Ebû Lübâbe de, onların yapmış oldukları bu ihanetin cezasının kılıçtan geçirme olduğunu biliyordu. Bu nedenle onlara uğradığında elini boğazına götürüp boğazlama işareti yaparak onlara uygulanacak olan ceza şeklinin kılıçtan geçirme olacağını işaret yoluyla bildirmişti. Ancak daha sonra bu yaptığının Resûlullah (sas)'a karşı kendince bir hıyanet olduğunu kabul ederek bundan son derece pişmanlık duymuştur. Bu nedenle kendisini zincirlerle Resûlullah (sas)'m mescidindeki bir sütuna bağlayarak yemek ve içmekten uzak durmak suretiyle cezalandırmıştır. Bunun farkına varan Resûlullah (sas), bizzat gelerek onu bu sütundan çözmüştür. Bkz. Muhammed Rıda, *Muhammedün Resûlullah*, c. I: 372 (M).

[603] الاسطوانة المخلقة (el-Üstuvanetü'l-Muhallaka) ile ifade edilen bu sütun, daha önce Resûlullah (s.a.s)'ın kendisine dayanarak hutbe okuduğu ve Minberin yapılmasından sonra, Minbere çıkmak üzere Resûlullah (s.a.s)'ın kendisinden ayrıldığı sırada ineğin böğürmesi şeklinde üç sefer inleyen, Resûlullah'ın kendisine dönerek elini üzerine sürmesiyle susan ve الجذع (el-Ciz') olarak meşhur olan hurma kütüğünün yerine ikame edilen Mescid-i Nebevi'deki bir sütunun adı olup, Bu gün Üstuvanetü Aişe olarak bilinmektedir.Bu sütuna el-Huluk diye bilinen bir çeşit koku sürüldüğünden "el-Muhallaka" şeklinde nitelendirilmiştir. Bkz. Ali b. Abdillah b. Ahmed el-Hüseynî, *el-Vefâü'l-Vefâ bi-Ahbar-i Dâri'l-Mustafa*, II, 6 (M).

[604] Köprü savaşından söz ediyor (E).

adlandırılırken, Resûlullah'ın (sas) arkadaşları arasında ondan başka böyle isimlendirilen bir kimse yoktu. Ömer ona, "*Şam* hakkında ne dersin? Müslümanlar orada kanlarını akıttılar, düşmanlar da onlara karşı cesaret kazandılar. Üzerindeki kan izlerini yıkamanı umarım." dedi. O da, "Hayır! Sadece, firar ettiğim ve düşmanların bana yapmak istediklerini yaptıkları yerde..." diyerek *Kâdisiyye*'ye geldi ve orada şehit düştü.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O, Kays b. Müslim'den, o Abdurrahman b. Ebû Leyla'dan, o da Sa'd b. Ubeyd'den onlara hitap ederek şöyle dediğini rivayet etti:

"Biz yakında düşmanla karşılaşacağız ve yarın şehit olacağız. Bizim kanımızı yıkamayınız! Üzerimizdeki elbiseden başka bir şeyle de kefenlenmek de istemiyoruz."

136. Uveym b. Sâ'ide ﴿عُوَيْم بن ساعدة﴾

[Uveym b. Sa'îde] b. Âiş b. Kays b. en-Nu'mân b. Zeyd b. Ümeyye. "Ebû Abdurrahman" künyesiyle bilinmektedir. Annesi, Umeyre bt. Sâlim b. Seleme b. Ümeyye b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tır. Uveym'in Utbe ve Süveyd adındaki iki oğlu *Harre* savaşında öldürülmüşlerdir. Karaza adındaki diğer bir oğluyla birlikte bu üç çocuğunun anneleri, Ümâme bt. Bükeyr b. Sa'lebe b. Hadebe b. Âmir b. Kâ'b b. Mâlik b. Gadb b. Cüşem b. el-Hazrec'tir. Muhammed b. İshâk, tek başına şöyle demekteydi: "Uveym b. Sâ'ide b. Sal'acedir." Oysa biz onun nesebinde "Sal'ece" ismini göremedik. Uveym, Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a'dan olup, bunlar da Ümeyye b. Zeydoğulları'nın anlaşmalıları idiler. Ancak bunu, kendisinden başka zikreden olmadı. Uveym'den sonra geride kalan çocukları olup, *Medine* ve *Derbü'l-Hades* denilen yere yerleşmişlerdir. Uveym, Resûlullah (sas) ile *Mekke*'de ilk defa görüşerek Müslüman oldukları rivayet edilen Ensâr'dan sekiz kişi arasında yer almıştır. Uveym, her iki *Akabe* biatinde de bulunmuştur. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer'in rivayetine göre ise Uveym, Ensâr'dan yetmiş kişiyle beraber, [sadece] son *Akabe* biatinde bulunmuştur.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize, Muhammed b. Sâlih haber verdi. O, Âsım b. Ömer b. Katâde'den rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki:

Yine bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O, Sa'd b. İbrahim'den rivayet etti. [Son iki râvî] dediler ki:

"Resûlullah (sas), Uveym b. Sâ'ide ile Ömer b. el-Hattâb'ı kardeş ilan etmiştir." Muhammed b. İshâk'ın rivayetine göre ise, Resûlullah (sas) Uveym b. Sâ'ide ile Hâtıb b. Ebû Belte'a'yı kardeş ilan etmiştir.

Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi. O, Musa b. Ya'kûb'dan, o es-Serî b. Abdurrahman'dan, o da Abbâd b. Hamza'tan şunu rivayet etti: Kendisi, Câbir b. Abdullah'tan, babası Hamza b. Abdullah b. ez-Zübeyr'e, şunu duyurduğunu işitti. Kendisi de Resûlullah'tan (sas) şöyle dediğini işitti:

"Uveym b. Sa'îde, Allah'ın kullarından ne iyi bir kul ve ehl-i Cennetten ne iyi bir adamdır!" Musa dedi ki:"Ta, ilk günden beri takva üzerine kurulan Mescit'te, temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah temizlenenleri sever."[605] ayeti indiğinde, Resûlullah'ın (sas), "İşte, Uveym b. Sa'îde de bunlardan biridir." buyurduğu da bana ulaştı. Musa dedi ki: "Bize ulaşan bilgiye göre Uveym, suyla taharetlenen ilk kişilerdendir. Allah daha iyi bilendir."

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o İbn Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti:

Ebû Bekir ve Ömer ile -Sâ'ideoğulları'nm gölgeliğine giderlerken- karşılaşan iki salih kişi, halkın meylettikleri konuyu zikrederek "Ey Muhacirler topluluğu! Nereye gitmek istiyorsunuz?" dediklerinde, Ebû Bekir ve Ömer'in, "Ensâr'dan olan kardeşlerimizi ziyarete gidiyoruz." demeleri üzerine, "Onlara yaklaşmamak gibi bir durumunuz olamaz! Buyurun ne arzunuz varsa yerine getirin!" dediler. İbn Şihâb dedi ki: "Bana Urve b. ez-Zübeyr şunu haber verdi: Ebû Bekir ve Ömer ile karşılaşan iki kişi, Uveym b. Sâ'ide ile Ma'n b. Adî idi." Uveym b. Sâ'ide ise, Resûlullah'a (sas), "Allah Te'âlâ, "Ta, ilk günden beri takva üzerine kurulan Mescit'te, temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah temizlenenleri sever" ayetini, kimler hakkında indirdi?" diye sorulduğunda; Resûlullah'ın (sas), "Uveym b. Sâ'ide, onlardan birisi olarak ne iyi adamdır!" dediği kişidir. [Râvî] dedi ki: "Resûlullah'm (sas) o zaman Uveym'den başka, her hangi bir adamı zikrettiğine dair bize her hangi bir bilgi ulaşmamıştır." [Râvî] dedi ki: "Uveym b.

[605] Tevbe 9/108.

Sâ'ide, Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti döneminde altmış beş veya altmış altı yaşındayken vefat etmiştir."

137. Sa'lebe b. Hâtıb ﴿ثعلبة بن حاطب﴾

[Sa'lebe b. Hâtıb] b. Amr b. Ubeyd b. Ümeyye b. Zeyd. Annesi Ümâme bt. Sâmit b. Hâlid b. Atıyye b. Havt b. Habîb b. Amr b. Avf'tır.

Sa'lebe'nin Çocukları:

1. Ubeydullah,
2. Abdullah,
3. Umeyr: Bunların anneleri, Vâkıfoğulları'ndandır.
4. Rifâ'a,
5. Abdurrahman,
6. İyâd,
7. Umeyre: Bunların anneleri, Lübâbe bt. Ukbe b. Beşîr olup Gatafân kabilesindendir.

Sa'lebe'nin vefatından sonra nesli devam etmiş olup günümüzde *Medine* ve *Bağdat*'da yaşayan torunları vardır. Resûlullah (sas), Sa'lebe b. Hâtıb ile Mu'attib b. el-Hamrâ'yı kardeş ilan etmiştir. Mu'attib, Mahzûmoğulları'nın anlaşmalıları olan Huzâ'a kabilesindendi. Sa'lebe b. Hâtıb, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katılmıştır.

138. Kardeşi el-Hâris b. Hâtıb ﴿الحارث بن حاطب﴾

[el-Hâris b. Hâtıb] b. Amr b. Ubeyd b. Ümeyye b. Zeyd. Annesi, Ümâme bt. Sâmit b. Hâlid b. Atıyye'dir.

Hâris'in çocukları: Abdullah, adındaki çocuğunun annesi, Ümmü Abdullah bt. Evs b. Hârise olup, Cahcebâoğulları'ndandır. Günümüzde de nesli devam etmektedir. Kendisi, "Ebû Abdullah" künyesiyle bilinirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O, Misver b. Rifâ'a'dan, o da Abdullah b. Miknef'ten şöyle dediğini rivayet etti:

el-Hâris b. Hâtıb, *Bedir* savaşına katılmak üzere *er-Revhâ* denilen yere kadar geldiğinde, Resûlullah (sas), onu geri çevirerek görevlendirdiği bir işle ilgili olarak Amr b. Avfoğulları'na gönderdi. Ancak savaşa katılmış gibi ona ganimetten pay verdi. Muhammed b. İshâk da, onunla ilgili olarak böyle söylemiştir. Muhammed b. Ömer ise, "el-Hâris, *Uhud, Hendek, Hudeybiye* ve *Hayber*'de bulundu. *Hayber*'de, kaleden bir adamın attığı bir okla başından vurularak şehit düştü." dedi.

139. Râfi b. Ancede ﴾رافع بن عَنْجَدَة﴿

[Ancede] onun annesi olup babasının adı, Abdülhâris'tir. O, Belî kabilesinin anlaşmalısıdır. Belî ailesi ise Kudâ'a kabilesinden olup, kendisi de onlardan olduğunu iddia etmekteydi. Muhammed b. İshâk da böyle söylerken, sadece Ebû Ma'şer onun adının "Âmir b. Ancede" olduğunu söylerdi.

[Dediler ki:] "Resûlullah (sas), Râfi b. Ancede ile el-Husayn b. el-Hâris b. el-Muttalib b. Abdümenâf b. Kusay'ı kardeş ilan etmiştir. Râfi; *Bedir, Uhud* ve *Hendek* savaşlarına katılmış olup, kendisinden sonra nesli devam etmemiştir.

140. Ubeyd b. Ebû Ubeyd ﴾عُبيد بن أبي عُبيد﴿

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ben birilerinin şunu dediğini duydum: "Belî, Kudâ'a kabilesinden olup, kendisi de onlardan olduğunu iddia etmektedir." Muhammed b. İshâk da böyle söylemektedir. Kimisi de, Ubeyd ile Râfi b. Ancede'yi, Amr b. Avfoğulları'na nispet etmektedir. Ancak ben, onların doğum ve neseplerini Amr b. Avfoğulları arasında aramama rağmen bulamadım. Ubeyd; *Bedir, Uhud* ve *Hendek*'te bulunmuştur.

[Bu kabileden *Bedir*'e katılanlar] dokuz kişidir.

Benî Dubey'a b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar

141. Âsım b. Sâbit ﴿عاصم بن ثابت﴾

[Âsım b. Sâbit] b. Kays. Kays ise, Ebü'l-Aklah b. İsme b. Mâlik b. Eme b. Dubey'a'dır. Annesi, eş-Şemmûs bt. Ebû Âmir b. Sayfî b. en-Nu'mân b. Mâlik b. Eme b. Dubey'a'dır. Onun Muhammed adındaki çocuğunun annesi, Hind bt. Mâlik b. Âmir b. Huzeyfe olup, Cahcebâ b. Külfeoğulları'ndandır. Şair el-Ahvas b. Abdullah b. Muhammed b. Âsım, onun neslinden gelmektedir. Âsım, "Ebû Süleyman" künyesiyle bilinmektedir. Resûlullah (sas), Âsım b. Sâbit ile Abdullah b. Cahş'ı kardeş ilan etmiştir. Âsım, *Bedir* ve *Uhud*'da Resûlullah (sas) ile beraber bulunmuş; *Uhud*'da birçok insanın sırtını dönüp savaştan kaçtığı günde, ölünceye kadar Resûlullah'ı (sas) savunmak üzere biat etmiştir. Âsım, Resûlullah'ın (sas) arkadaşlarından olup daha önce adları geçen meşhur okçulardan biridir. *Uhud* gününde, müşriklerin sancaktarlarından olup, Talha b. Ebû Talha'nın oğulları olan el-Hâris ile Müsâfi'i öldürmüştür. Onların anneleri ise, Sülâfe bt. Sa'd b. eş-Şüheyd olup, Amr b. Avfoğulları'ndandır. Bu kadın Âsım'ın kafatasından şarap içmeye yemin etmişti. Onun kellesini getirene de yüz deve vermeyi vaat etmişti. Bunu üzerine, Hüzeyl kabilesine bağlı Lihyânoğulları'ndan bir heyet, Resûlullah'ın (sas) yanına gelerek kendisinden, onlara Kur'ân ve İslâm şeriatını öğretecek bir grup insan göndermesini istediler. Resûlullah da aralarında Âsım'ın da bulunduğu bir grup ashâbını onlarla gönderdi. Onlar, Lihyânoğulları'nın memleketlerine yaklaşınca, müşrikler onlara, "Teslim olun, maksadımız sizi öldürmek değil, sadece sizi *Mekke*'ye götürerek sizin vasıtanızla bir miktar para kazanmaktır." dediler. Âsım onlara, "Ben artık müşriklerle komşu olmamaya ant içmişim." diyerek okları tükeninceye kadar onlarla savaştı. Sonra kırılıncaya kadar mızrağıyla onlarla savaştı. Daha sonra da elinde sadece kılıcı kalınca, dedi ki: "Allahım! Senin dinini gündüzün ilk vaktine kadar korudum. Sen de benim etimi gündüzün sonuna kadar koru!" diye dua etti. Müşrikler onun arkadaşlarından

öldürülenleri soyuyorlardı. Kendisi, onlardan iki kişiyi yaralayıp bir tanesini de öldürdüğünde, şöyle demeye başladı:

Ben Süleyman'ın babasıyım ve kendi çapımda bir okçuyum,

Ben şerefimi, değerli bir kitleden miras almış birisiyim.

Mersed ve Hâlid ise, ayakta yaralandılar.

Daha sonra, onu öldürünceye kadar mızrak atmaya başladılar. Onlar onun başını koparmak istediklerinde Allah onlara bal arısıyla eşek arılarını musallat ederek onu korudu. Daha sonra Allah Teâlâ geceleyin bir sel göndererek onun cesedini alıp götürdü. Böylece ona ulaşamadılar. Âsım, kendi kendisine, ne bir müşrike dokunmayı, ne de bir müşrikin kendisine dokunmasını dilemişti. Kendisiyle arkadaşlarının öldürülmeleri, *er-Recî* olayında, Hicretin 36. ayının başında vuku bulmuştu.

142. Mu'attib b. Kuşeyr ﴿مُعَتِّب بن قُشَيْر﴾

[Mu'attib b. Kuşeyr] b. Müleyl b. Zeyd b. el-Attâf b. Dubey'a. Kendisinin vefatından sonra nesli kalmamıştır. Mu'attib, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katılmıştır. Muhammed b. İshâk da böyle söylemiştir.

143. Ebû Müleyl b. el-Ez'ar ﴿أبو مُلَيل بن الأزْعَر﴾

[Ebû Müleyl b. el-Ez'ar] b. Zeyd b. el-Attâf b. Dubey'a. Annesi, Ümmü Amr bt. el-Eşref b. Attâf b. Dubey'a olup, vefatından sonra geride kalanı yoktur. Ebû Müleyl, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katılmıştır. Muhammed b. İshâk da böyle söylemiştir.

144. Umeyr b. Ma'bed ﴿عُمَيْر بن معبَد﴾

[Umeyr b. Ma'bed] b. el-Ez'ar b. Zeyd b. el-Attâf b. Dubey'a. Vefatından sonra geride kalanı yoktur. [Kaynağımız olan âlimlerden] sadece Muhammed b. İshâk onun için "Amr b. Ma'bed" demektedir. Umeyr, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Huneyn savaşı esnasında, sabrederek sebat gösterdiklerinden ötürü Allah'ın, rızıklarını taahhüt ettiği 100 kişiden birisidir.

[Bu kabileden *Bedir*'e katılanlar,] dört kişidir.

Benî Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar

145. Üneys b. Katâde ﴿أُنَيس بن قتادة﴾

[Üneys b. Katâde] b. Rebî'a b. Hâlid b. el-Hâris b. Ubeyd. Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer, onun adını bu şekilde "Üneys" olarak telaffuz ederken, Musa b. Ukbe ona "Enes", Ebû Ma'şer ise "İlyas" demiştir. Bu zat, Hansâ bt. Hizâm el-Esediyye'nin eşidir. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı, ancak *Uhud* savaşında, hicretten sonra 32. ayın başında öldürülerek şehit edildi. Onu, Ebü'l-Hakem b. el-Ahnes b. Şerîk es-Sekafî öldürmüştü. Vefatından sonra soyundan geride kalan olmamıştır.

[Bu kabileden *Bedir*'e katılan] bir kişidir

Kudâ'a Kabilesinin Belî Batnından Benî el-Aclân b. Hârise'den Olanlar

Hepsi Zeyd Mâlik b. Avfoğulları'nın anlaşmalılarıdır.

146. Ma'n b. Adî b. el-Ced ﴿مَعن بن الجدّ﴾

[Ma'n b. Adî b. el-Ced] b. el-Aclân b. Hârise b. Dubey'a b. Harâm b. Cü'al b. Amr b. Cüşem b. Vedm b. Zübyân b. Hümeym b. Zühl b. Henî b. Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre, Ensâr'dan yetmiş kişiyle beraber *Akabe* biatine katılmıştır. Araplar arasında okuma yazma bilenlerin sayısı az iken, kendisi İslâm'dan önce de Arapça okuma yazma biliyordu. Resûlullah (sas), Ma'n b. Adî ile Zeyd b. el-Hattâb b. Nüfeyl'i kardeş ilan etmiştir. Hicretten sonra 12. yılda her ikisi de, Ebû Bekir'in hilafeti döneminde *Yemâme* savaşında şehit olarak öldürüldüler. Ma'n'm, günümüze kadar devam eden bir nesli vardır. Ma'n, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır.

Bize Yak'ûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o İbn Şihâb'dan, o Ubeydullah b. Abdullah'dan, o da İbn Abbâs'dan şunu rivayet etti:

Ma'n, Sâ'ideoğulları'nın gölgeliğine gitmekte olan Ebû Bekir ve Ömer ile karşılaştıklarında onlara, "Onlara yaklaşmamak gibi bir durumunuz olamaz! Buyurun ne arzunuz varsa yerine getirin!" diyen iki kişiden birisidir.

İbn Şihâb dedi ki: Bana Urve b. ez-Zübeyr haber verdi; dedi ki: Bize ulaşan habere göre; insanlar, Resûlullah'ın (sas) vefatına ağladıklarında Ma'n dedi ki: "Ben, kendisini hayattayken tasdik ettiğim gibi, vefat ettikten sonra da onu tasdik etmeden ölmek istemezdim." Ma'n, *Yemâme*'de Müseylimetü'l-Kezzâb ile yapılan savaşta öldürülerek şehit edilmiştir.

147. Kardeşi Âsım b. Adî ﴿عاصم بن عدى﴾

[Âsım b. Adî] b. Ced b. el-Aclân. Muhammed b. Ömer dedi ki: "O, 'Ebû Bekir' künyesiyle bilinirdi." Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise; "O, 'Ebû Abdullah' künyesiyle bilinirdi." demiştir. Vefatından sonra nesli devam etmektedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi. O, Misver b. Rifâ'a'dan, o da Abdullah b. Miknef'ten rivayet etti. Yine bize Eflah b. Sa'îd haber verdi. O, Sa'îd b. Abdurrahman'dan, o İbn Rükayş'tan, o Ebü'l-Beddâh'tan, o da Âsım b. Adî'den şunu rivayet etti:

Resûlullah (sas) *Bedir*'e çıkmak istediğinde, kendisine gelen bir duyum üzerine Âsım b. Adî'yi *Kubâ* ve *el-Âliye*[606] halkına, kendi yerine vekil tayin etti. Savaşa katılmış gibi de, ganimetten payını ayırdı. Muhammed b. İshâk da böyle söylemiştir. Muhammed b. Ömer dedi ki: Âsım b. Adî; *Bedir, Uhud* ve *Hendek* olmak üzere Resûlullah (sas) ile beraber tüm savaşlara katılmıştır. Yine Resûlullah (sas), kendisini beraberinde Mâlik b.

---

[606] *el-Âliye*, üstünden *Medine*'nin her tarafının görüldüğü, *Tihame*'ye kadar devam eden yüksekçe bir mevkidir. *Medine*'in bu bölgesine, "el-Âliye", aşağısındaki "Tihame" bölgesine de "es-Sâfile" denilmektedir. Yahudiler *Medine*'ye geldiklerinde, önce es-Sâfile bölgesinde konaklamışken, daha sonra buranın havasını sağlıksız görerek, el-Âliye bölgesindeki havası güzel, suyu bol ve tatlı olan vadilere yerleşerek buralarda evler ve kaleler inşa etmişlerdir Yahudi kabilelerinden Benî en-Nadîr *Bathan*, Benî Kurayza ise *Mehzura* vadilerine yerleştiler. Bkz. Yakut el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldan*, c. I, s. 446 ve c. IV, s. 71. (M).

ed-Duhşüm olduğu halde *Tebûk*'tan, *Kubâ* köyünde Amr b. Avf yurdunda bulunan Mescidü'd-Dırâr'ı yakmak üzere gönderdi. Âsım oldukça kısa boyluydu. Saç ve sakalına kına yakardı. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde Hicrî 45 yılında, 115 yaşındayken *Medine*'de vefat etti. Allah kendisinden razı olsun.

148. Sâbit b. Akrem ﴿ثابت بن أقرم﴾

[Sâbit b. Akrem] b. Sa'lebe b. Adî b. el-Ced b. el-Aclân. Vefatından sonra nesli devam etmemiştir. *Bedir, Uhud* ve *Hendek* olmak üzere Resûlullah (sas) ile beraber tüm savaşlarda hazır bulunmuştur. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde, Hâlid b. Velîd ile beraber dinden dönenlere karşı savaşa çıkmıştır. Muhammed b. İshâk da böyle söylemektedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Zeyd anlattı. O, İsa b. Umeyle el-Fezârî'den, o da babasından şöyle söylediğini rivayet etti:

Hâlid b. Velîd, mürtedlerin üzerine yürüdüğünde, [bölge] insanlarının durumunu kontrol eder, namaz vakitlerinde ezan sesini duyduğunda, [İslâmiyetlerinde samimi olduklarına inanarak] onlardan vazgeçerdi. [Namaz vakitlerinde] hiç bir ezan sesi duymadığında ise, [onların İslâmiyet'ten çıktıklarına kanaat getirerek] üzerlerine yürürdü. *Büzâha*[607] denilen yerde halka yaklaştığında, öncü olarak Ukkâşe b. Mihsan ile Sâbit b. Akrem'i, kendisine bilgi toplayıp getirmek üzere gönderdi. Bu ikisi de atlıydı. Ukkâşe'nin binmiş olduğu ata er-Rizâm, Sâbit'in binmiş olduğu ata da el-Muhabbir denirdi. İkisi, arkalarında bir ordunun geldiği bir öncü olarak Huveylid'in iki oğlu olan Tuleyha ve Seleme ile karşılaştılar. Tuleyha, Ukkâşe ile Seleme ise Sâbit b. Akrem ile baş başa kaldı. Çok geçmeden Seleme, Sâbit b. Akrem'i öldürdü. Tuleyha, Seleme'ye, "Adam beni öldürmek üzeredir, bana yardım et!" diye seslendi. Seleme, Ukkâşe'nin de üzerine

[607] *Büzaha (بزاخة);* Esedoğullarına ait suyun bulunduğu bir mıntıka adıdır. Hz. Peygamber'den sonra, irtidat ederek (yalandan) peygamberliğini ilan etmiş olan Tuleyha b. Huveylid el-Esedî, Esed ve Gatafan kabilelerinin yanında yer almalarıyla önemli bir güç elde etmiştir. Hz. Ebu Bekir döneminde Halid b. Velid komutasındaki İslâm ordusuyla Tuleyha güçleri arasında bu bölgede büyük bir meydan savaşı meydana gelmiş ve Tuleyha taraftarlarının hezimetiyle sonuçlanmıştır. Bkz. Yakut el-Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldan*, c. I, s. 408. (M).

bir hamle yaparak onu da öldürdü. Hâlid b. el-Velîd Müslümanlarla beraber karşıdan geldiklerinde, Akrem b. Sâbit'in öldürülmüş olarak bineklerin onun cenazesine basmakta olduğunu fark ettiler. Gördükleri manzara, Müslümanlara gayet ağır geldi. Biraz daha ilerlediklerinde, maktul olarak Ukkâşe'nin de cenazesine [farkına varmadan] bastılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülmelik b. Süleyman anlattı. O, Damre b. Sa'îd'den, o Ebû Seleme b. Abdurrahman'dan, o da Ebû Vâkıd el-Leysî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Başımızda Zeyd b. el-Hattâb bulunduğu halde, 200 atlı öncü kuvvet olarak geldiğimizde, Sâbit b. Akrem ile Ukkâşe b. Mihsan önümüzde gidiyorlardı. Onları öldürülmüş olarak gördüğümüzde çok kötü olduk. Hâlid ve Müslümanlar da arkamızdan geliyorlardı. Biz onların şehit edildikleri yerde durduk. Daha sonra Hâlid yürüyerek gelip onlara kabir kazmamızı emretti. Biz de onları üzerlerindeki kan ve elbiseleriyle gömdük. Ukkâşe'nin, almış olduğu yaraların ürpertici olduğunu gördük. Muhammed b. Ömer; "Bu, her ikisinin öldürülmesiyle ilgili duyduğumuz en sağlam rivayettir" dedi. Tuleyha el-Esedî, onları, *Büzâha* denilen yerde Hicrî 12 yılında öldürmüştü.

149. Zeyd b. Eslem ﴿زيد بن أسلم﴾

[Zeyd b. Eslem] b. Sa'lebe b. Adî b. el-Ced b. Aclân. Vefatından sonra geride kalanı yoktur. *Bedir* ve *Uhud*'da bulundu. Muhammed b. İshâk da böyle söylemiştir.

150. Abdullah b. Selime ﴿عبد الله بن سَلِمة﴾

[Abdullah b. Selime] b. Mâlik b. el-Hâris b. Adî b. el-Ced b. el-Aclân. "Ebü'l-Hâris" künyesiyle bilinirdi. Vefatından sonra geride kalan bir nesli vardır. Muhammed b. İshâk da böyle söylemiştir. Onun torunlarından olan Ebû Abdurrahman Muhammed b. Abdurrahman el-Aclânî el-Medenî'nin halkın durumuyla alakalı rivayet ettiği hadisler vardır. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî ile başkaları, onunla bir araya gelerek kendisinden hadis rivayet etmiştir. Abdullah b. Selime, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarında

bulunup, *Uhud* savaşında, Hicretten 32 ay sonra Şevvâl ayının başında şehit düşmüştür. Onu, Abdullah b. ez-Ziba'râ öldürmüştü.

151. Rib'î b. Râfi ﴾ربْعى بن رافع﴿

[Rib'î b. Râfi'] b. el-Hâris b. Zeyd b. Hârise b. el-Ced b. Aclân. Vefatından sonra geride kalanı bulunmamaktadır. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer, onun *Bedir*'de bulunduğunu söylemişlerdir. Rib'î, aynı zamanda *Uhud*'da da bulunmuştur.

[Bu kabileden *Bedir*'de bulunanların sayısı,] altı kişidir.

BENÎ MU'ÂVİYE B. MÂLİK B. AVF B. AMR B. AVF'TAN OLANLAR

152. Cebr b. Atîk ﴾جَبر بن عَتيك﴿

[Cebr b. Atîk] b. Kays b. Heyşe b. el-Hâris b. Ümeyye b. Mu'âviye. Annesi, Cemîle bt. Zeyd b. Sayfî b. Amr b. Zeyd b. Cüşem b. Hârise b. el-Hâris b. el-Evs'tir. Cebr, "Ebû Abdullah" künyesiyle bilinirdi. Cebr'in çocukları; Atîk, Abdullah ve Ümmü Sâbit olmak üzere üç kişidir. Bunların anneleri, Hadbe bt. Amr b. Mâlik b. Sebî olup Kays-ü Aylân kabilesine bağlı Sa'lebeoğulları'ndandır. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, "Günümüzde, Cebr b. Atîk'in çocuklarından başka, Mu'âviye b. Mâlikoğulları'ndan kimse kalmamıştır." demiştir.

Resûlullah (sas), Cebr b. Atîk ile Habbâb b. Eret'i kardeş ilan etmiştir. Cebr b. Atîk, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. *Mekke*'nin fethi gününde, elinde Benî Mu'âviye b. Mâlik'in sancağı bulunmaktaydı.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O, Ebü'l-Umeys'ten, o Abdullah b. Abdullah b. Cebr b. Atîk'ten, o babasından, o da dedesinden şunu rivayet etti:

Cebr hastalandığında, Resûlullah (sas), onu ziyaret etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: "Cebr b. Atîk, Yezîd b. Mu'âviye'nin hilafeti döneminde, hicretten 61 yıl sonra, 71 yaşındayken vefat etti."

153. Amcası el-Hâris b. Kays ﴿الحارث بن قيس﴾

[el-Hâris b. Kays] b. Heyşe b. el-Hâris b. Ümeyye b. Mu'âviye. Annesi, Zeyneb bt. es-Sayfî b. Amr b. Zeyd b. Cüşem b. Hârise b. el-Hâris olup Evs kabilesindendir. Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî ile Abdullah b. Umâre el-Ensârî de -kitabının başlarında adlarını verdiği kişilerden- bunu böyle zikretti. "Cebr b. Atîk ile amcası el-Hâris b. Kays her ikisi de *Bedir*'de bulundu." Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer, el-Hâris b. Kays'ı *Bedir*'de bulunanlar arasında zikretmediler. Muhammed b. İshâk ile Ebû Ma'şer, [onun nesebiyle ilgili olarak] "O, Cebr b. Atîk b. el-Hâris b. Kays b. Heyşe'dir" demişlerdir. Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise, "Bu yanlıştır." demişlerdir. Muhammed b. İshâk ile Ebû Ma'şer veya bu ikisinden Cebr b. Atîk'in nesebini rivayet edenler ise, onu amcası el-Hâris'e dayandırmaktadırlar. Amcası da kendisiyle beraber *Bedir*'de bulunmuş olup, nesebi anlattığımız şekildedir.

Benî Mu'âviye b. Mâlik'in Anlaşmalılarından Olanlar

154. Mâlik b. Nümeyle ﴿مالك بن نُمَيْلَة﴾

Nümeyle onun annesinin adıdır. Aslında o, Mâlik b. Sâbit b. Müzeyne'dir. *Bedir* ve *Uhud*'da bulundu. Hicretten sonra 32. ayın başında Şevvâl aymda *Uhud*'da şehit olarak öldürüldü.

155. Nu'mân b. İsr ﴿نعمان بن عِصْر﴾

[Nu'mân b. İsr] b. Ubeyd b. Vâile b. Hârise b. Dubey'a b. Harâm b. Cü'al b. Amr b. Cüşem b. Vedm b. Zübyân b. Hümeym b. Zühl b. Henî b. Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a. Vefatından sonra geride kalanı yoktur.

Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer, Musa b. Ukbe ve Muhammed b. Ömer, onu bu şekilde; "Nu'mân b. İsr" olarak zikrederken, Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî; "Nu'mân b. Asr" şeklinde zikretmiştir.

Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise, "O, Lakît b. İsr'dir." demiştir. Nu'mân, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Ebû Bekir es-Sıddîk'ın hilafeti döneminde, Hicrî 12 yılında *Yemâme*'de şehit edilmiştir.

Benî Haneş b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar

Bunlar, Mescit Ehli'nden, yani *Kubâ* Mescid'i Ehli'ndendirler.

156. Sehl b. Huneyf ﴿سَهْل بن حُنَيْف﴾

[Sehl b. Huneyf] b. Vâhib b. Ukeym b. Sa'lebe b. el-Hâris b. Mecde'a b. Amr b. Haneş b. Avf b. Amr b. Avf. "Ebû Sa'îd" künyesiyle bilinirdi. Ayrıca kendisine "Ebû Abdullah" da denirdi. Dedesi, Amr b. el-Hâris olup kendisine "Bahzec"[608] denirdi. Sehl'in annesi, Hind bt. Râfi b. Umeys b. Mu'âviye b. Ümeyye b. Zeyd b. Kays b. Âmire b. Mürre b. Mâlik b. el-Evs olup Ce'âdire'dendir. Anne bir kardeşleri Abdullah ve Nu'mân ise, Ebû Habîbe b. el- Ez'ar b. Zeyd b. el-Attâf b. Dubey'a'nın çocuklarıdır.

Sehl'in Çocukları:

1. Ebû Ümâme: Adı, Es'ad olup anne tarafından olan dedesinin adını almıştır.
2. Osman: Bu ikisinin anneleri, Habîbe bt. Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre b. Udes b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganem b. Mâlik b. en-Neccâr'dır.
3. Sa'd: Annesi, Ümmü Külsûm bt. Utbe b. Ebû Vakkas b. Vüheyb b. Abdümenâf b. Zühre b. Kilâb'dır.

Sehl b. Huneyf'nin günümüze kadar nesli devam etmekte olup, bunlar *Medine* ve *Bağdat*'ta ikamet etmektedirler.

[608] *Bahzec* (بحزج); yabani sığır yavrusu, sıcaksu ve kısa boylu göbekli kişi gibi birkaç anlama gelmektedir. Bkz. el-Cevherî, *es-Sihah*, I. S.299; İbnü'l-Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. II, s. 211; Ridaddin el-Hasan b. Muhammed b. el-Hasen el-Kureşî, *eş-Şevârid*, c. I, s. 83. Büyük ihtimalle, Sehl b. Huneyf bedensel olarak kısa boylu göbekli bir yapıya sahip olduğundan, kendisi hakkında böyle bir nitelendirme yapılmıştır. (M).

[Dediler ki:] Resûlullah (sas), Sehl b. Huneyf ile Ali b. Ebû Tâlib'i kardeş ilan etmiştir. Sehl, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katılmış olup *Uhud* savaşında orduda bir bozulma meydana geldiğinde sebat ederek ölünceye kadar Resûlullah'ı (sas) müdafaa edeceğine dair kendisine biat edenlerdendir. O gün oklarıyla Resûlullah'ı (sas) savunarak müşrikleri ondan püskürtüyordu. Resûlullah (sas) o gün, *"Sehl'e ok yetiştirin. Zira ok atmak, ona kolay geldi."* buyurmuştur. Sehl, ayrıca Resûlullah (sas) ile beraber *Hendek* ve diğer tüm savaşlara da katılmıştır.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Üyeyne haber verdi; dedi ki: Ben, ez-Zührî'nin şöyle dediğini işittim:

Sehl b. Huneyf ile Ebû Dücâne Simâk b. Hareşe hariç, Resûlullah (sas), Ensâr'dan hiç kimseye Benî en-Nadîr'in mallarından bir şey vermemiştir. Çünkü bunların her ikisi de fakirdi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdiler; dediler ki: Bize Yunus b. Ebû İshâk haber verdi. O da Ebû İshâk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Ömer b. el-Hattâb, [Sehl b. Huneyf'i kastederek] şöyle derdi: "Bana Sehl'i üzmeden çağırın!" derdi. Sehl b. Huneyf, Ali b. Tâlib (rh) ile beraber *Sıffîn*'de bulunmuştur.

Bize Vekî b. el-Cerrâh haber verdi. O da el-A'meş'ten şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Vâil dedi ki:

Sehl b. Huneyf *Sıffîn* günü şöyle dedi: "Ey İnsanlar! Görüşlerinizi sorgulayın! Yemin ederim ki, savaşlarda Resûlullah (sas) ile beraber iken, sadece kötü bir durumdan çıkıp, daha kolay bildiğimiz bir duruma ulaşmak için kılıçlarımızı omuzlarımızın üzerine koyardık. Özellikle de bu içinde bulunduğumuz durum, [büyük önem arz etmektedir.]"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Abdülazîz anlattı. O, Muhammed b. Ebû Ümâme b. Sehl'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Sehl b. Huneyf, Hicrî 38 yılında *Kûfe*'de vefat etti. Onun cenaze namazını, Ali b. Ebû Tâlib kıldırdı.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Ya'lâ b. Ubeyd haber verdiler; dediler ki: Bize İsmail b. Ebû Hâlid haber verdi. O, Âmir eş-Şa'bî'den, o da Abdullah b. Ma'kıl'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ali b. Ebû Tâlib ile beraber, Sehl b. Huneyf'in cenaze namazını kıldım. Ali, cenaze namazında altı tekbir getirdi.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize el-Alâ b. Sâlih haber verdi. O, el-Hakem'den, o da Haneş b. Mu'temir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Sehl b. Huneyf vefat ettiğinde, Ali b. Ebû Tâlib onun cenazesini avluya getirtti. Altı tekbir getirerek namazını kıldırdı. İnsanlardan bazıları bunu eleştirince onlara, "O, Bedrîdir, [*Bedir*'de bulunanlardandır. Bu nedenle bir tekbir daha fazla getirildi.]" denildi. *el-Cebbâne*'[609]ye varıldığında, bir grup arkadaşı arasında bulunan Karaza b. Kâb ile karşılaştık. Bu esnada, "Ya Emîrü'l-Müminîn! Onun cenaze namazına yetişemedik." dedi. O da, "Siz de kılın." dedi. Karaza, onlara [arkadaşlarına] imamlık yaparak, onlar da [ayrıca] cenaze namazını kılmış oldular.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İsrâîl haber verdi. O da el-Hakem b. Haneş el-Kinânî'den şunu rivayet etti:

Ali b. Ebû Tâlib, avluda Sehl b. Huneyf'in cenaze namazını kıldırırken, altı tekbir getirdi.

Bize Ebû Mu'âviye ed-Darîr haber verdi; dedi ki: Bize el-A'meş haber verdi. O, Yezîd b. Ziyâd el-Medenî'den, o da Abdullah b. Ma'kıl'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Ali, yöneticiliği esnasında cenaze namazlarını kıldırırken hep dörder tekbir getirirdi. Ancak Sehl b. Huneyf'in cenaze namazında beş tekbir getirdi. Daha sonra onlara [halka] dönerek; "O, Bedrîdir. [*Bedir* ashâbmdan olduğu için onun cenaze namazında beş tekbir getirdim.]" demiştir.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Cenâb el-Kelbî haber verdi; dedi ki: Ben, Umeyr b. Sa'îd'den şöyle dediğini duydum:

Ali, Sehl b. Huneyf'in cenaze namazını kıldırırken beş tekbir getirince bazıları, "Bu tekbir nedir?" dediler. O da, "Bu Sehl b. Huneyf'tir. *Bedir* ashâbındandır. *Bedir* ehlinin de diğerlerinden farklı bir fazileti vardır. Ben böyle yapmakla size onların faziletini öğretmek istedim." dedi.

[Bu kabileden *Bedir*'e katılanların sayısı] bir kişidir.

---

[609] Bkz. 2. Dip not. (M).

Benî Cahcebâ b. Külfe b. Avf b. Amr b. Avf'tan Olanlar

157. el-Münzir b. Muhammed ﴿المنذر بن محمد﴾

[el-Münzir b. Muhammed] b. Ukbe b. Uhayha b. el-Cülâh b. Harîş b. Cahcebâ. "Ebû Abde" künyesiyle bilinmektedir. Annesi, Hüzeyl kabilesinden, Ebû Kırede ailesindendir. [Râvî] dedi ki: Resûlullah (sas) kendisiyle et-Tufeyl b. el-Hâris b. el-Muttalib'i kardeş ilan etmiştir. el-Münzir, geride nesil bırakmadan *Bi'rü Ma'ûne* olayında şehit olarak öldürülmüştür. Uhayha'nın, el-Münzir'in dışında kalan çocukları vasıtasıyla nesli devam etmiştir. el-Münzir, *Bedir* ve *Uhud*'da bulunmuştur.

Benî Cahcebâ b. Külfe'nin Anlaşmalıları Olan Belî Kabilesinden Benî Uneyf b. Cüşem b. Âizullah'tan Olanlar

158. Ebû Akîl ﴿أبو عقيل﴾

Adı, Abdurrahman el-İrâşî el-Üneyfî b. Abdullah b. Sa'lebe b. Beyhân b. Âmir b. el-Hâris b. Mâlik b. Âmir b. Üneyf b. Cüşem b. Âizullah b. Temîm b. Avzü Menât b. Nâc b. Teym b. Yerâş'dır. O, İrâşe b. Âmir b. Ubeyle b. Kısmîl b. Ferân b. Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a'dır. Ebû Akîl'in adı, "Abdülüzza" iken Resûlullah (sas), onun adını, "Abdurrahman Adüvvü'l-Evsân" [Putların Düşmanı] olarak değiştirmiştir. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî, onun nesebini bu şekilde zikretmiştir. Muhammed b. İshâk ile Ebû Ma'şer de, onun nesebini Cüşem'e dayandırmakla birlikte, Belî'ye kadar diğer babalarda ihtilafa düşmüşlerdir. Ebû Akîl, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Ebû Bekir es-Sıddîk'in hilafeti döneminde, Hicrî 12 yılında *Yemâme* savaşında şehit olduktan sonra geride bir nesil bırakmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Abdullah b. Eslem el-Hemdanî haber verdi; dedi ki:

Yemâme günü çatıp halk savaş için saf tuttuğunda, insanlar arasında ilk yaralanan kişi, Ebû Akîl el-Üneyfî oldu. Atılan bir ok, onun iki omuzuyla kalbi arasına saplandı. Ok, saplandığı bölgeyi, öldürücü olmayacak şekilde yarmıştı. Ok çıkartılıp sol tarafı gücünü kaybedince, savaş hattının gerisine taşındı. Savaş kızışıp ilkin Müslümanlar hezimete uğrayarak yol eşyalarına sarıldıklarında, Ebû Akîl de yarasından dolayı bitkin haldeyken, Ma'n b. Adî'nin Ensâr'a şöyle seslendiğini duydu: "Haydi 'Allah, Allah!' diyerek düşmanınıza karşı bir hamle yapın!" Ma'n, Ensâr'a seslenirken, başını yukarı kaldırıp halkın önüne geçerek bu sefer onlara, "Ensâr olarak bizi kendi başımıza bırakın, bizi kendi başımıza bırakın!" diye seslendi. Bunu üzerine Ensâr'dan olmayanlar teker teker onların arasından ayrıldılar.

Abdullah b. Ömer dedi ki: "Bu sırada Ebû Akîl'in de ayağa kalkmaya çalıştığını görünce kendisine, "Ya Ebû Akîl! Ne yapmak istiyorsun? Sende savaşacak bir hal mi var?" dedim. O da, "Çağrırcı, bizzat beni ismimle çağırdı." dedi. Ben, "Çağrıcı, 'Ey Ensâr!' derken yaralıları kastetmedi." dedim. Ebû Akîl, "Ben Ensâr'dan olan bir adamım, emekleyerek de olsa, onun çağrısına icabet etmem gerekir." dedi. İbn Ömer dedi ki: "Ebû Akîl, kuşanarak kılıcını yalın olarak sağ eline alıp yüksek sesle, "Ey Ensâr! Haydi, *Huneyn* günündeki gibi düşman üzerine bir hamle daha!" diyerek seslenmeye başladı. Bunun üzerine [Allah cümlesine rahmet eylesin.] Ensâr'ın hepsi bir araya geldi. Onlar, âdetleri olduğu üzere Müslümanların önüne geçerek düşmanlarına yaklaştılar. Sonunda, düşmanlarını bahçede kuşattılar. Ardından biz de onların arasına karışarak düşmanlarla kılıç kılıca geldik. İbn Ömer dedi ki: "O gün Ebû Akîl'e baktığımda onun yaralı kolunun omuzundan koparak yere düşmüş olduğunu, ayrıca on dört yara almış olduğunu gördüm. Bunların hepsi de, öldürücü dereceye varmıştı. Bu sırada Allah'ın düşmanı Müseyleme de öldürülmüştü." İbn Ömer dedi ki: "Ben, Ebû Akîl yere düşmüş haldeyken üzerine eğilerek, 'Ey Ebû Akîl!' diye seslendim. O da bir aslan kükremesiyle; 'Lebbeyk! Hezimet kimdedir?' diye sordu. Ben de sesimi yükselterek, 'Müjdeler olsun. Allah'ın düşmanı öldürülmüştür.' dediğimde, [Allah Rahmet eylesin.] parmaklarını semaya kaldırıp Allah'a hamd ederek vefat etti."

İbn Ömer dedi ki: Ben [*Medine*'ye] geldiğimde olan bitenlerin hepsini Ömer'e anlattığımda şöyle dedi: "Allah Rahmet eylesin, o hep şehadeti isteyip arzulardı." [Râvî] dedi ki: "O, bildiğim kadarıyla Peygamberimizin seçkin arkadaşlarından ve ilk Müslümanlardandı."

[Bu kabileden *Bedir*'de bulunanların sayısı] iki kişidir.

Sa'lebe b. Amr b. Avfoğulları'ndan Olanlar

159. Abdullah b. Cübeyr ﴿عبد الله بن جُبير﴾

[Abdullah b. Cübeyr] b. en-Nu'mân b. Ümeyye b. Bürek. O, İmruülkays b. Sa'lebe b. Amr b. Avf'tır. Annesi, Gatafân kabilesinden Abdullahoğulları'ndandır. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre, o Ensâr'dan yetmiş kişiyle beraber *Akabe*'de bulunmuştur. Ayrıca *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına da katılmıştır. Resûlullah onu, *Uhud* gününde elli kişilik okçu birliğinin başına komutan olarak tayin etmiştir. Resûlullah'ın (sas) emretmesi üzerine okçular, *Ayneyn* vadisinin başında durdular. O da, bir kanalın kıyısındaki bir dağın adıdır. Resûlullah (sas), onlara emir vererek, *"Bu saf yerinde durarak arkamızı koruyun! Bizim burada ganimet elde ettiğimizi görürseniz, bize katılmayın. Eğer öldürüldüğümüzü bile görürseniz, bize yardım etmeye gelmeyin!"* buyurdu. Ancak müşrikler mağlup olup, Müslümanlar onları takip ederken, silahlarını rastgele bırakarak müşriklerin geride bıraktıkları birçok eşyaları toplayarak ganimetler elde ettiklerinde, bu okçulardan bazıları birbirlerine, "Burada ne boş yere duruyorsunuz? İşte Allah, düşmanları hezimete uğrattı. Haydi, siz de kardeşleriniz gibi, ganimet toplayın!" dediler. Bazıları da, "Siz, Resûlullah'ın "Arkamızı koruyun! Yerlerinizden ayrılmayın!" dediğini bilmiyor musunuz?" dedi. Diğer bazıları da, "Resûlullah (sas) bunu demek istemedi. Allah düşmanları alçalttı ve onları hezimete uğrattı." dedi. Bunun üzerine onların komutanı olan Abdullah b. Cübeyr, alamet olarak giydiği beyaz bir elbise içinde onlara hitap ederek Allah'a hamd ve senada bulundu. Sonra onlara Allah'a ve Resûlü'ne itaat etmeyi ve onun hiçbir emrine muhalefet etmemeyi tavsiye etti. Ancak bunlar dinlemeyerek yerlerini terk

edip gittiler. Abdullah b. Cübeyr'in yanında, sayıları, on kişiye bile varmayan bir grup insandan başka kimse kalmadı. Bunlar arasında; el-Hâris b. Enes b. Râfi de vardı. Hâlid b. el-Velîd, dağın tenhalığını ve Abdullah'ın arkadaşlarının azlığını görünce, beraberinde İkrime b. Ebû Cehil olduğu halde atlı birliğiyle saldırıya geçti. Okçuların bulunduğu yere gelerek kalan okçuların üzerine yüklendiler. Onlar da ok atmaya başladılar. Bu arada Abdullah, kendisi de onlara ok atarak okları bitinceye kadar karşı koymaya çalıştı. Sonra kırılıncaya kadar onlara karşı mızrağını kullandı. Daha sonra, kılıç kullanırken kılıcı ortadan kırıldı. Ancak Abdullah bu kırık kılıçla da şehit oluncaya kadar onlarla savaştı. Abdullah yere düşünce onu yerde sürükledikten sonra ona en kötü bir şekilde müsle[610] uyguladılar. Oklarım, peş peşe saplanması sonucunda karnını, göbeğinin üstünden yukarıya doğru böğrüne kadar; göbeğinin altından da en aşağı bölgeye kadar yarılmış olup iç organları dışarıya çıkmıştı. Havvât b. Cübeyr dedi ki: "Müslümanlar böyle bir dönem yaşadıklarında ben kendisine uğrayarak onu bu hâl üzere görünce, kimsenin orada gülmediği kadar güldüm, kimsenin orada uyumadığı kadar uyudum ve kimsenin orada cimrileşmediği kadar cimrileştim." Bunun üzerine kendisine, "Bu ne demektir?" denildiğinde, onu [Abdullah b. Cübeyr'i], taşırken iki kolundan tutmuştum, Ebû Hanne ise iki ayağından tutmuştu. Onun yaralarını sarığımın beziyle kapatmıştım. Bir ara onu taşırken müşriklerin bir tarafa çekildikleri bir sırada sarığımın bezinin onun yarasının üzerinden düşmesi sonucunda, iç organları dışarı çıkıverdi. Arkadaşım, arkasında düşman vardır diye korkuya kapılıp arkasına baktı. Bu nedenle onun bu durumuna çok güldüm. Öbür taraftan adamın birinin mızrağını tam boğazıma dayamak istediği bir sırada beni ani bir uykututtu, mızrak da bertaraf oldu. [Bu yorgun halimle], Abdullah için kazılmış olan kabre kadar zor gelebildim. O sırada yanımda okumun yayı da bulunmaktaydı. Ancak Abdullah için dağ eteğinde kazılmak istenen kabrin zemini sertleşti. Bunun üzerine kendisini vadiye indirdik. Okun uçlarıyla kabri kazımaya çalıştım. Bende, okun kirişi de vardı. Ben yayın

[610] Müsle, ölünün kulak ve burun gibi uzuvlarının kesilerek veya gözlerinin çıkartılarak alınmak istenen adice bir intikam şekli veya benzer şekilde insana işkence yapılarak öldürünceye kadar uygulanan bir cezalandırma biçimidir (M).

ucuyla kabri kazarken, "Hep kirişi bozmamaya çalışayım." derdim. Sonra, onu çözerek her iki tarafıyla zemin yumuşak tabakaya varıncaya kadar kazmaya devam ettim. Onu defnettikten sonra oradan ayrıldık. Müşrikler de o sırada bir tarafa çekilmişlerdi. Böylece bizlerle müşrikler birbirimizden ayrılmıştık. Abdullah b. Cübeyr'i öldüren, İkrime b. Ebû Cehil idi. Abdullah b. Cübeyr'in vefatından sonra geride kalanı yoktu.

160. Kardeşi Havvât b. Cübeyr ﴿خَوّات بن جُبير﴾

[Havvât b. Cübeyr] b. en-Nu'mân b. Ümeyye b. Bürek. O ise, İmruülkays b. Sa'lebe'dir. Annesi, Abdullah b. Gatafânoğullarmdandır.

Havvât'ın çocukları:

1. Sâlih,
2. Hubeyb: *Harre* savaşında öldürülmüştür. Sâlih ile Hubeyb'in anneleri, Fukaymoğulları'ndan olan Sa'lebeoğulları'ndandır.
3. Sâlim,
4. Ümmü Sâlim,

Ümmü'l-Kasım: Bu üçünün anneleri, Umeyre bt. Hanzala Habîb b. Ahmer b. Evs b. Hârise olup, Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a'dan olan Üneyfoğulları'ndandır. Hanzala b. Habîb, Sa'lebe b. Amr b. Avfoğulları'nın anlaşmalısıydı.

5. Abdullah: [Çocuklarının en büyüğü olması nedeniyle] Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî diğer ehl-i ilimden bazılarının rivayetlerine göre onunla künyelendirilirdi. Muhammed b. Ömer şöyle derdi: Havvât, *"Ebû Sâlih"* olarak künyelendirilirdi.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Füleyh b. Süleyman haber verdi; dedi ki: Bize Damre b. Sa'îd b. Kays b. Ebû Huzeyfe, Havvât b. Cübeyr'den rivayet ettiği hadiste şunu haber verdi:

Havvât b. Cübeyr, "Ebû Abdullah" olarak künyelendirilirdi.

[Dediler ki:] Havvât, Cahiliye döneminde Zâtü'n-Nihyeyn[611] denilen bir kadının dostuydu. Ancak Müslüman olunca, İslamiyetini güzel bir şekilde yaşayan bir insan haline geldi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülmelik b. Ebû Süleyman haber verdi. O, Havvât b. Sâlih'ten, o da babasından rivayet etti. Yine bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi. O, Misver b. Rifâ'a'dan, o da Abdullah b. Miknef'ten şunu rivayet etti:

Havvât b. Cübeyr, Resûlullah ile beraber *Bedir* savaşma çıkanlar arasındaydı. Ancak *er-Revhâ*'ya[612] varınca başına bir taş isabet ederek kafası yarıldı. Bunun üzerine Resûlullah onu *Medine*'ye gönderdiği halde ganimetteki pay ve ücretini de savaşa katılmış gibi ayırdı.

[Dediler ki:] Havvât, *Uhud* ve *Hendek* olmak üzere Resûlullah (sas) ile beraber tüm savaşlara katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi: dedi ki: Bana Sâlih b. Havvât b. Sâlih b. Havvât b. Cübeyr anlattı. O, aile efradının şöyle dediğini rivayet etti:

Havvât b. Cübeyr, Hicrî 40 yılında, yetmiş dört yaşındayken *Medine*'de vefat etti.

Kendisinden sonra devam eden bir nesli bulunmaktadır. Saç ve sakalını kına ve ketem ile boyardı, orta boylu bir adamdı.

---

[611] Nihy (نحي); Arapça'da tulum anlamına gelmektedir. "Zatü'n-Nihyeyn" (ذات النحيين) ise, "iki tulum sahibi kadın" demektir. Teymullah b. Sa'lebe kabilesinden olan bu kadının bu tabirle anılmasının nedeni, Cahiliye döneminde onun satmak üzere pazara iki tulum dolusu tereyağı getirdiği sırada, Havvat'ın yağları satın alacağı bahanesiyle kendisiyle pazarlık yaparak onu tenha bir yere çağırıp kendisiyle ilişkiye girmiş olmasıdır. Bkz. Ebü'l-Ferec el-Cevzî, *el-Muntazam fi tarihi'l-Ümem ve'l-Mülûk*, c. V, s. 170. (M).

[612] *Mekke* ile *Medine* arasında kalan ve *Medine*'ye 41 mil mesafede bulunan, Müzeyne kabilesine ait nufusu kalabalık bir köy Resulullah (sas) ve arkadaşları *Bedir*'e giderken bu köyün üzerinde bulunduğu yolu kullanmıştır. Ayrıca Resulullah (sas) bu köyde bulunan "Batnü'r-Revhâ' Vadisindeki Mescitte namaz kılarak, *"Bu vadi, Cennet vadilerinden bir vadidir. Benden önce yetmiş peygamber bu mescitte namaz kılmıştır. Musa b. İmran da, Benî İsaril'den yetmiş bin kişilik bir kafile içinde hac veya Umre yapmak üzere bu vadiden geçmiştir."* buyurmuştur. Bkz. Ebu Abdullah b. Muhammed el-Himyerî, *er-Ravdu'l-Mu'tar fi Haberi'l-Aktar*, c. I, s. 277. (M).

161. el-Hâris b. en-Nu'mân﴾الحارث بن النعمان﴿

[el-Hâris b. en-Nu'mân] b. Ümeyye b. el-Bürek. O ise İmruülkays b. Sa'lebe'dir. Cübeyr'in iki oğlu olan Havvât ile Abdullah'ın amcalarıdır. Aynı zamanda Ebû Dayyâh'ın da amcasıdır. el-Hâris'in annesi, Hind bt. Evs b. Adî b. Ümeyye b. Âmir b. Hatme olup Evs kabilesindendir. el-Hâris'in vefatından sonra nesli devam etmemiştir.

Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî; el-Hâris'in *Bedir* ve *Uhud*'a katıldığı konusunda görüş birliğine varmışlardır.

162. Ebû Dayyâh ﴾أبو ضَيّاح﴿

Adı en-Nu'mân b. Sâbit b. en-Nu'mân b. Ümeyye b. el-Bürek. O, İmruülkays b. Sa'lebe'dir. Annesi, Hind bt. Evs b. Adî b. Ümeyye b. Adî b. Âmir b. Hatme olup Evs kabilesindendir. Muhammed b. İshâk, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî şekilde ona, "Ebû Dayyâh" demişlerdir. Ebû Ma'şer ise, kendisinden yapılan rivayete göre, ona "Ebü'd-Dayyâh" derken, başkaları, onun böyle demesine şaşarlardı. Muhammed b. Ömer dedi ki: "*Bedir* ehli arasında 'Ebû Dayyâh' bulunmamaktadır."

Ebû Dayyâh; Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. *Hayber*'de şehit olarak öldürüldü. Bu olayda [Yahudîlerden] birisi, kılıçla vurmakla kafatasını çatırdatarak öldürmüştü. Bu olay hicretin 7. senesinde vuku bulmuştu. Ebû Dayyâh'ın vefatından sonra geride kalanı olmamıştır.

163. en-Nu'mân b. Ebû Hazme ﴾النعمان بن أبي خَذْمَة﴿

[en-Nu'mân b. Ebû Hazme] b. en-Nu'mân b. Ebû Huzeyfe b. el-Bürek. el-Bürek, İmruülkays b. Sa'lebe'dir. Muhammed b. Ömer ve Ebû Ma'şer, bu şekilde söylemişlerdir. Muhammed b. İshâk ise ona, "İbn Ebû Hazme" [ابن ابى خزمة] derken, Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ona, "İbn Ebû Hazme" [ابن ابى حذمة] demiştir. Ancak biz, "*Nesebü'l-Ensâr*" adlı kitaba

baktığımızda, en-Nu'mân b. Ümeyye b. el-Bürek'in, ابوحذمة veya ابوخذمة olarak kendisiyle künyelendirileceği ne bir oğlunun adına ve ne de böyle bir oğlunun doğumuna dair bir kayda rastlayamadık.

en-Nu'mân b. Ebû Hazme; Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetine göre, *Bedir*'de bulunmuştur. Aynı zamanda *Uhud*'a da katılmıştır. Vefatından sonra geride kalanı olmamıştır.

164. Ebû Hanne ﴿أبو حَنّة﴾

Adı, Mâlik b. Amr b. Sâbit b. Külfe b. Sa'lebe b. Amr b. Avf'tır. Muhammed b. Ömer, kitabında onu *Bedir*'e katılanlar arasında zikretmiştir. Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer ise, onun için "Ebû Habbe" diyerek nesebini zikretmemişlerdir. Muhammed b. Ömer, "*Bedir*'e katılanlar arasında, 'Ebû Habbe' olarak künyelendirilmiş bir kimse bulunmamaktadır." demiştir. Ancak, Mâzin b. en-Neccâroğulları'ndan olan Ebû Habbe b. Gaziyye b. Amr adında bir kişiye rastlanmaktadır ki, o da *Yemâme*'de öldürülmüş olup, *Bedir*'e katılmamıştır. Ebû Habbe b. Abduamr el-Mâzinî'ye gelince, bu da Ali b. Ebû Tâlib ile beraber *Sıffîn*'e katılıp, *Bedir*'de bulunmamıştır. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî şöyle söylemektedir: "*Bedir*'e katılan Ebû Hanne, İbn Sâbit b. en-Nu'mân b. Ümeyye b. el-Bürek'tir. O, Ebû Dayyâh'ın kardeşidir. Annesi ise, Ümmü Ebû Dayyâh'tır."

Ebu Hanne, *Uhud* savaşında şehit olmuştur. Vefatından sonra geride kalanı olmamıştır. Biz kendisini, "Nesebü'l-Ensâr" [613]isimli kitapta Amr b. Sâbit b. Külfe b. Sa'lebe çocukları arasında bulamadık.

165. Sâlim b. Umeyr ﴿سالم بن عُمير﴾

[Sâlim b. Umeyr] b. Sâbit b. Külfe b. Sa'lebe b. Amr b. Avf. Kendisinin Seleme adında bir oğlu vardı. Musa b. Ukbe, Muhammed İshâk, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre, Sâlim b. Umeyr *Bedir* savaşına katılmıştır.

[613] Eserin tam adı, *"el-İstibsâr fi Nesebi'l-Ensâr"*dır. Bu eser, İbn Kudame el-Makdisî'ye aitir. (M).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Muhammed ez-Zürakî haber verdi. O da Umâre b. Gaziyye'nin söylediğini rivayet etti. Yine bize Ebû Mus'ab b. İsmail b. Mus'ab b. İsmail b. Zeyd b. Sâbit anlattı. O da, yaşlılarından şunu rivayet etti:

Amr b. Avfoğulları'ndan olan Ebû Afek adlı ileri yaştaki birisi, Nebî (sas), *Medine*'ye geldiğinde onun yaşı yüz yirmiyi bulmuştu. [Bu durumuyla beraber] Müslüman olmayarak şiirleriyle halkı Resûlullah'a (sas) karşı kin ve düşmanlığa teşvik etmişti. Sâlim b. Umeyr, bunu öldürmeyi adamıştı. Daha sonra da onu öldürdü. Bu da Resûlullah'ın (sas) izni ile gerçekleşmişti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize de Ma'n b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Esed b. Huzeymeoğulları'ndan İbn Rükayş haber verdi; dedi ki:

Ebû Afek, Hicrî 20. ayının başlarında Şevvâl ayında öldürülmüştür.

[Dediler ki:] Sâlim b. Umeyr; *Uhud* ve *Hendek* dâhil olmak üzere Resûlullah ile beraber tüm savaşlara katılmıştır. Sâlim, fakir oldukları için kendi binekleri olmadığından *Tebûk* seferine çıkmak üzere Resûlullah'a müracaat ederek, "Bizi de bineklere bindir." diyen, Resûlullah'ın (sas), *"Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum."* dediği, Allah yolunda harcayacak bir şey bulamadıkları için üzüntülerinden gözlerinden yaşlar akarak geri dönen[614] ağlayanlardan birisidir. Bunlar yedi kişi olup Sâlim b. Umeyr de onlardandır. Yeri geldiğinde diğerlerinin isimlerini vermiştik. Sâlim b. Umeyr, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti dönemine kadar sağ kalmıştır. Vefatından sonra, nesli devam etmiştir.

166. Âsım b. Kays ﴿عاصم بن قيس﴾

[Âsım b. Kays] b. Sâbit b. Külfe b. Sa'lebe b. Amr b. Avf. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre *Bedir*'de bulunmuştur. Aynı zamanda *Uhud*'da da bulunmuştur. Vefatından sonra geride kalanı olmamıştır.

[Bu kabileden *Bedir*'e katılanların sayısı,] sekiz kişidir.

[614] Tevbe 9/92.

Benî Ganm b. es-Silm b. İmruülkays'tan Olanlar

167. Sa'd b. Hayseme ﴿سعد بن خَيْثَمَة﴾

[Sa'd b. Hayseme] b. el-Hâris b. Mâlik b. Kâ'b b. en-Nahhât b. Kâ'b b. Hârise b. Ganm b. es-Silm. "Ebû Abdullah" künyesiyle anılırdı. Annesi, Hind bt. Evs b. Adî b. Ümeyye b. Âmir b. Hatme b. Cüşem b. Mâlik olup Evs kabilesindendir. Anne bir kardeşi, Ebû Dayyâh en-Nu'mân b. Sâbit'tir. Sa'd'ın çocukları olarak, Abdullah adındaki oğlu, Resûlullah ile arkadaşlık yapmıştır. Kendisiyle beraber *Hudeybiye*'de bulunmuştur. Annesi, Cemîle bt. Ebû Âmir olup o, Abduamr b. Sayfî b. en-Nu'mân b. Mâlik b. Eme b. Dubey'a b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf olup Evs kabilesindendir. Vefatından sonra geride kalan çocukları olmasına rağmen, bunlardan en son kalanları Hicrî 200 yılında vefat edince, nesli devam etmemiştir. Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, Sa'd b. Hayseme'yi zikrettiğimiz bu nesebe dayandırırlar. Hişâm b. Muhammed b. es-Sâib el-Kelbî, onu aynen bu nesebe dayandırmakla beraber, en-Nahhât konusunda onlara muhalefet etmekte ve o, "en-Nahhât b. Kâ'b'dır." demektedir. Yalnız Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer, Ganm es-Silmoğulları'ndan *Bedir*'e katılanların kendileriyle babalarının adlarına ilave yapmamakta ve onların neseplerini daha da ileriye dayandırmamaktadırlar.

Sa'd b. Hayseme, [kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetine göre, Ensâr'dan yetmiş kişiyle beraber *Akabe*'de bulunmuştur.

Bize Muhammed Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim et-Teymî anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas) Sa'd b. Hayseme ile Ebû Seleme b. Abdülesed'i kardeş ilan etmiştir.

[Kaynağımız olan âlimlerin] hepsi dediler ki: "Sa'd b. Hayseme Ensâr'dan ileri gelen on iki kişiden birisidir." Resûlullah (sas) Müslümanları, Kureyş'in kervanını takip etmekle görevlendirdiğinde Müslümanlar acele edince, Hayseme b. el-Hâris, oğlu Sa'd'a, "İkimizden birisinin evde

kalması gerekir. [Cihada çıkma tercihini bana bırak], kendin hanımlarının yanında kalırsın." dedi. Sa'd ise buna razı olmayarak, "Mesele cennetten başka bir şey olsaydı, kesinlikle onda tercih hakkını sana verirdim. Lakin benim, bu seferki maksadım, şehit olmaktır." dedi. Ancak ikisi kur'a çekince, kur'a Sa'd'a çıktı. Böylece Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir*'e çıkıp, orada şehit düştü. Onu Amr b. Abdüvüd öldürmüştü. Ayrıca onu öldürenin, Tu'ayme b. Adî olduğunu söyleyen de vardır.

168. el-Münzir b. Kudâme ﴿المنذر بن قُدامة﴾

[el-Münzir b. Kudâme] b. el-Hâris b. Mâlik b. Kâ'b b. en-Nahhât. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre, *Bedir*'e katılmıştır. Aynı zamanda *Uhud*'da da bulunmuş olup vefatından sonra, nesli devam etmemiştir.

169. Kardeşi Mâlik b. Kudâme ﴿مالك بن قُدامة﴾

[Mâlik b. Kudâme] b. el-Hâris b. Mâlik b. Kâ'b b. en-Nahhât.

Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre Mâlik *Bedir*'e katılmıştır. Aynı zamanda *Uhud*'a da katılmış olup, vefatından sonra geride kalanı olmamıştır.

170. el-Hâris b. Arfece ﴿الحارث بن عَرْفَجة﴾

[el-Hâris b. Arfece] b. el-Hâris b. Mâlik b. Kâ'b b. en-Nahhât. Musa b. Ukbe, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre, *Bedir*'e katılmıştır. Aynı zamanda *Uhud*'da da bulunmuş olup vefatından sonra nesli devam etmemiştir.

171. Benî Ganm b. es-Silm'in Mevlası Olan Temîm ﴿تميم﴾

Temîm, ravilerin hepsinin rivayetine göre, *Bedir*'e katılmıştır. Aynı zamanda *Uhud*'da da bulunmuş olup, kendisinin vefatından sonra nesli devam etmemiştir.

[Bu kabileden *Bedir*'e katılanların sayısı,] beştir.

Evs kabilesinden *Bedir*'e katılıp da, Resûlullah'ın (sas) kendilerine ganimet payı ayırdığı kişilerin sayısı, Musa b. Ukbe ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre, altmış üçtür. Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer'e göre ise, altmış birdir. Zira Muhammed b. İshâk, Musa b. Ukbe ve Ebû Ma'şer, Cebr b. Atîk'in amcası olan el-Hâris b. Kays b. Heyşe'yi, *Bedir*'e katılan Mu'âviye b. Mâlikoğulları arasında saymamıştır. Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer de, Ganm b. es-Silmoğulları'ndan el-Hâris b. Arfece b. el-Hâris'i *Bedir*'e katılanlar arasında saymamıştır.

el-Hazrec'ten Benî en-Neccâr'dan Olanlar

O [en-Neccâr] da Teymullah b. Sa'lebe b. Amr b. el-Hazrectir.

Bize Vehb b. Cerîr b. Hazm haber verdi; dedi ki: Bana babam haber verdi; dedi ki: Ben Muhammed b. Sîrîn'in [konuşurken] şunları söylediğini duydum:

Onun adının, "Teymullah b. Sa'lebe" olmasına rağmen, "en-Neccâr" [Marangoz] olarak adlandırılmasının nedeni, [marangoz aletlerinden olan] keserle sünnet olmuş olmasıdır.

Bize Hişâm b. Muhammed haber verdi. O, babasından şunu rivayet etti:

O, [Teymullah], bir adamın sakalını keserle tıraş ettiği için ona "en-Neccâr" denilmiştir.

Benî en-Neccâr'ın Benî Mâlik b. en-Neccâr Boyuna Mensup Benî Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dan Olanlar

172. Ebû Eyyûb ﴿أبو أيّوب﴾

Adı, Hâlid b. Zeyd b. Küleyb b. Sa'lebe b. Abd b. Avf b. Ganm'dır. Annesi Zehrâ bt. Sa'd b. Kays b. Amr b. İmruülkays b. Mâlik olup, Belhâris b. el-Hazrec kabilesindendir. Ebû Eyyûb'un Abdurrahman adındaki oğlunun annesi, Ümmü Hasan bt. Zeyd b. Sâbit b. ed-Dahhâk olup Mâlik b. en-Neccâroğulları'ndandır. Bu oğlu vefat ettiğinden Ebû Eyyûb'un vefatından sonra neslinin devam ettiğini bilmemekteyiz.

Ebû Eyyûb; Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre, Ensâr'dan yetmiş kişi arasında *Akabe* biatine katılmıştır. Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre Resûlullah (sas) Ebû Eyyûb ile Mus'ab b. Umeyr'i kardeş ilan etmiştir. Resûlullah (sas), *Kubâ*'dan *Medine*'ye geldiğinde, Ebû Eyyûb'a konuk olmuştur. Ebû Eyyûb; Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Bana Şu'be'den şöyle dediği haber verildi: el-Hakem'e, "Ebû Eyyûb, Ali'nin (r) yapmış olduğu savaşlardan hangisine katıldı?" diye sordum. O da, "*Harûrâ*[615] savaşına katıldı." dedi.

Bize Ebu Mu'âviye ed-Darîr ile Abdullah b. Nümeyr haber verdiler; dediler ki:

Bize el-A'meş haber verdi. O, Ebû Zabyân'dan, o yaşlılarından, onlar da Ebû Eyyûb el-Ensârî'den, kendisinin, Mu'âviye (r) döneminde, gaza yapmak üzere sefere çıktığını rivayet ettiler. Yine Ebû Eyyûb'dan; kendisinin

---

[615] Metinde Harevrâ şeklinde harekelenmişse de yaygın kullanımı yukarıdaki gibidir (E).
Harûrâ; Irak'ın Kûfe kentine bağlı, buraya iki mil mesafede bulunan bir köy adı olup, Hz. Ali'ye karşı gelen haricîlerin bir kesimi burada yaşadıklarından bu gruba, "el-Harûriyye" denilmiştir. Ayrıca Haricîler Hz. Ali'ye karşı savaşmak üzere dört bin kişilik bir güçle buraya çıktıklarında, orada onlara önemli katılımların olması sonucunda sayıları on iki bin'e yükselmiştir. Hz. Ali ile Haricîler arasındaki savaş, burada meydana geldiği için buna, "Harûrâ Savaşı" denilmiştir. Bkz. el-Makrizî, *el-Mevaizü ve'l-İ'tibar bi Zikri'l-Hutati ve'l-Âsâr*, c. IV, s. 179. (M).

hastalanıp gittikçe ağırlaşınca şöyle dediğini rivayet ettiler: "Ölürsem, düşmanla savaşmak üzere saf olduğunuz zaman, beni de [cenazemi de] kendinizle beraber [savaş meydanına] götürün. Düşmanla savaşmak üzere karşılıklı olarak saf düzenine girdiğiniz zaman, beni ayaklarınızın altına defnedin! Size Resûlullah'tan (sas) duyduğum bir hadisi anlatacağım. Eğer ağır hasta olmasaydım, onu size anlatmayacaktım. Resûlullah'tan (sas) şöyle dediğini duydum: *"Kim Allah'a şirk koşmaksızın ölürse, [neticede] Cennete girer."*

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O Eyyûb'dan, o da Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Eyyûb, *Bedir*'e katıldıktan sonra, Müslümanların çıktığı hiçbir gazadan geri kalmamıştır. Sadece, bir yıl genç bir adamın ordu komutanı olarak tayin edildiği bir savaşta [bu komutanın isteği üzerine] savaşa katılmayarak o yıl evde kaldı. Daha sonraki yıl, hayıflanarak üç kere, "Üzerime komutan olarak tayin edilenden bana ne!" dedi. [Râvî] dedi ki: "Ebû Eyyûb hastalandığında ordunun başında Yezîd b. Mu'âviye vardı. Yanına gelip de ziyaretinde bulunduğu sırada kendisine, "Bir ihtiyacın var mı?" dedi. O da, "Evet var. İhtiyacım şudur: Ölürsem, beni yükleyerek düşman arazisine götür. İmkân nispetinde beni orada alıkoy. İmkân bulamazsan beni oraya defnederek geri dön!" dedi. Bunun üzerine Ebû Eyyûb vefat edince, Yezîd onu [bir bineğe] yükleyerek beraberinde, düşman topraklarına götürdü. Ancak onu orada fazla bekletme imkânı bulamadığından oraya defnederek geri döndü. [Râvî] dedi ki: "Ebû Eyyûb (rh) Allah Teâlâ; 'Allah yolundaki savaşa ister hafif, ister ağır olarak gidin!' [616] buyurmuştur. Ben de hem hafif, hem de ağır olarak savaşa gitmiş olmaktan başka bir şekilde kendimi görmedim." derdi.

Bize Ömer b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm haber verdi. O Âsım b. Behdele'den, o da Mekke halkından olan bir adamdan şunu rivayet etti:

Ebû Eyyûb, Yezîd'in kendisini ziyaret ettiği sırada ona şöyle dedi: "Benden halka selam söyle. Beni alıp, ellerinden geldiğince uzaklara götürsünler!" Yezîd de onun selâmını ve söylediklerini halka anlatınca, onlar

[616] Tevbe 9/41.

da onun selâm ve mesajını alarak cenazesini götürebildikleri yere kadar götürdüler.

Muhammed b. Ömer dedi ki: H. 52 yılında Ebû Eyyûb, Yezîd b. Mu'âviye'nin, babası olan Mu'âviye'nin hilafeti döneminde *Kostantiniyye*'ye [İstanbul'a] düzenlediği gaza esnasında vefat edince, Yezîd b. Mu'âviye onun cenaze namazını kıldırdı ve cenazesini, Rum topraklarındaki *Kostantiniyye* kalesinin duvarının dibine defnetti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bana gelen habere göre, Rumlar onun kabrine yemin ederek sözleşirler, onun kabrini tamir ederler, kıtlık olduğunda da onu vesile yaparak Allah'tan yağmur talebinde bulunurlardı.

173. Sâbit b. Hâlid ﴿ثابت بن خالد﴾

[Sâbit b. Hâlid] b. en-Nu'mân b. Hansâ b. Asîre b. Abd b. Avf b. Ganm. Kendisinin Dübeyye denilen bir kızı vardı. Kızının annesi İdâm bt. Ömer b. Mu'âviye olup, Mürreoğulları'ndandır. Dübeyye, Zeyd b. Sâbit'in kardeşi Yezîd b. Sâbit b. ed-Dahhâk ile evlenmiş olup ondan Umâre adını verdikleri bir çocuk dünyaya gelmiştir. Sâbit b. Hâlid'in nesli tükenmiş olup geride kalanı olmamıştır. Sâbit; *Bedir* ve *Uhud*'da bulunmuştur.

174. Umâre b. Hazm ﴿عمارة بن حَزْم﴾

[Umâre b. Hazm] b. Zeyd b. Levzân b. Amr b. Abd b. Avf b. Ganm. O, Amr b. Hazm'ın kardeşidir. İkisinin anneleri, Hâlide bt. Ebû Enes b. Sinân b. Vehb b. Levzân olup, Sâ'ideoğulları'ndandır. Umâre'nin -küçük yaşta vefat eden- Mâlik adında bir oğlu vardı. Bunun annesi, en-Nevvâr bt. Mâlik b. Sırme b. Mâlik b. Adî b. Âmir olup, Adî b. en-Neccâroğulları'ndadır. Mâlik'in anne bir kardeşleri ise; Yezîd ile Zeyd'dir. Bunlar, Sâbit b. ed-Dahhâk b. Zeyd'in çocukları olup, Mâlik b. en-Neccâroğulları'ndandır.

Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre Umâre, Ensâr'dan yetmiş kişiyle beraber *Akabe* biatinde bulunmuştur. Umâre b. Hazm, Es'ad b. Zürâre ve Avf b. Afrâ Müslüman olduklarında, Mâlik b. en-Neccâroğulları'na ait putları kırmışlardır.

Resûlullah (sas) Umâre b. Hazm ile Muhriz b. Nadle'yi kardeş ilan etmiştir. Umâre; Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. *Mekke*'nin fethi esnasında, Mâlik b. en-Neccâroğulları'nın sancağını taşımaktaydı. Hâlid b. Velîd ile beraber, dinden dönen gruplara karşı savaşa çıkmış olup, Ebû Bekir es-Sıddîk döneminde, H. 12 yılında *Yemâme*'de şehit olarak öldürülmüştür. Vefatından sonra nesli devam etmemiştir.

175. Sürâka b. Kâ'b ﴿سراقة بن كَعْب﴾

[Sürâka b. Kâ'b] b. Amr b. Abdüluzzâ b. Gaziyye b. Amr b. Abd b. Avf b. Ganm. Annesi, Umeyre bt. en-Nu'mân b. Zeyd b. Lebîd b. Hıdâş olup, Adî b. en-Neccâroğullarındandır.

Sürâka'nın Çocukları:

1. Zeyd: *Kâdisiyye*'de, Cisrü Ebû Ubeyd[617] savaşında öldürülmüştür.
2. Su'dâ: Bu Ümmü Hakîm'dir. Bu ikisinin anneleri, Ümmü Zeyd bt. Seken b. Utbe b. Amr b. Hadîc b. Âmir b. Cüşem b. b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir.
3. Nâile: Bunun annesi, ümmü veleddir.

Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, Sürâka b. Abdüluzzâ b. Gaziyye'nin nesebi hakkında böyle demişlerdir.

İbrahim b. Sa'd'ın, Muhammed b. İshâk'tan naklettiği rivayete göre ise onun nesebi, "Abdüluzzâ b. Urve" şeklinde devam etmektedir. Hârûn b. Ebû İsa'nın, Muhammed b. İshâk'tan naklettiği rivayete göre ise, Abdüluzzâ b. Azre şeklindedir. Ancak her ikisinin rivayeti de yanlış olup, nesebi, Abdüluzzâ b. Gaziyye şeklinde olmalıdır. Sürâka b. Kâ'b; Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti döneminde vefat etmiş olup, soyu devam etmemiştir.

[617] Hz. Ömer'in hilafetinin başlarında meydana gelen Köprü savaşı (E).

176. Hârise b. en-Nu'mân ﴾حارثة بن النعمان﴿

[Hârise b. en-Nu'mân] b. Nefa b. Zeyd b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm. Annesi, Ca'de bt. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm'dır.

Hârise'nin Çocukları.

1. Abdullah,
2. Abdurrahman,
3. Sevde: Bu kızı, Resûlullah'a biat eden kadınlardandır.
4. Amre: Bu da Resûlullah'a (sas) biat eden kadınlardandır.
5. Ümmü Hişâm: Bu da yine Resûlullah'a (sas) biat eden kadınlardandır. Bunların anneleri, Ümmü Hâlid bt. Hâlid b. Ya'îş b. Kays b. Amr b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır.
6. Ümmü Külsûm: Bunun annesi, Abdullah b. Gatafânoğulları'ndandır.
7. Emetüllah: Bunun annesi, Cünduoğulları'ndandır.

Hârise, "Ebû Abdullah" künyesiyle bilinirdi. Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır.

Hârise dedi ki: "Ben bir yıl içinde Cibrîl'i iki kez gördüm. Biri, *es-Savrân*[618] gününde, Resûlullah'ın (sas) Benî Kureyza'nın üzerine yürüğü sırada, bize Dihye b. Halîfe el-Kelbî'nin kılığında uğrayarak bize silah kuşanmamızı tavsiye etmişti. Bir de; *Huneyn*'den döndüğümüz sırada, cenazelerin bulunduğu yerde, Resûlullah (sas) ile konuşurken ben daha selâm vermeden Cibrîl, "Bu kimdir ya Muhammed!" dedi. Resûlullah da, *"O, Hârise b. en-Nu'mân'dır."* buyurdu. O da dedi ki: "O, [Hârise] *Huneyn* gününde sabredip sebat eden, bu nedenle de Allah'ın cennette rızıklarını tekeffül ettiği yüz kişiden biridir. Eğer selâm vermiş olsaydı, elbette biz onun selâmını alarak karşılık verecektik." dedi.

Bize Abdurrahman b. Yunus haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İsmail b. Ebû Füdeyk haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Osman anlattı. O da babasından şunu rivayet etti:

[618] Kurayzaoğulları bölgesine yakın bir yer. Hz. Peygamber, Kurayzaoğulları'nı muhasara etmeden önce askerlerin bir kısmı orada toplanmışlardı (E).

Hârise b. en-Nu'mân, gözleri görmez hale gelince, namaz kıldığı yerden odasının kapısına bir ip bağladı. Yanına da içinde hurma veya başka yiyecek maddelerinin bulunduğu bir kap koydu. Bir fakir gelip selâm verince, Hârise o hurmadan alır, ipe tutunarak odasının kapısına kadar gelir ve hurmaları gelen fakire verirdi. Aile efradı, "Biz sana yeterliyiz." dediklerinde; "Ben Resûlullah'tan (sas) şöyle buyurduğunu duydum: *"Fakire bir şeyler vermek, insanı kötü bir şekilde ölmekten korur."* derdi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Hârise b. en-Nu'mân'ın, Resûlullah'ın (sas) *Medine*'deki evine yakın bir evi vardı. Resûlullah (sas), yeni bir evlilik yaptığında [oturduğu evi onlara vererek] kendisine ait yeni bir eve taşınırdı. Öyle ki Resûlullah (sas), *"Hârise b. en-Nu'mân'ın bizim için evini değiştirmesinden dolayı utanır hale geldim."* buyurdu.

Hârise b. en-Nu'mân, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti dönemine kadar hayatta kaldı. Allah ona rahmet eylesin! Vefatından sonra nesli devam etmiştir. Torunlarından Ebü'r-Ricâl diye bilinen birisi vardı. Bunun adı, Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Hârise b. en-Nu'mân'dır. Ebü'r-Ricâl'in annesi, Amre bt. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre olup, en-Neccâroğullarındandır.

177. Süleym b. Kays ﴿سُليم بن قيس﴾

[Süleym b. Kays] b. Kahd. Kahd'ın esas adı, Hâlid b. Kays b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm'dır. Annesi, Süleym bt. Hâlid b. Tu'me b. Sühaym b. el-Esved olup, Mâlik b. en-Neccâroğulları'ndandır. Süleym; Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Osman b. Affân'ın hilafeti döneminde, gerisinde nesil bırakmadan vefat etmiştir. Ancak kardeşi Kays b. Kays b. Kahd'ın vefatından sonra geride kalanları vardı. Süleym'in geride kalanı olmadığı halde, sırf *Bedir*'de bulunmasından ötürü bazıları, soylarının ona uzandığını söylerler.

178. Süheyl b. Râfi ﴿سُهيل بن رافع﴾

[Süheyl b. Râf'] b. Ebû Amr b. Âiz b. Sa'lebe b. Ganm. O, Sehl b. Râfi'in kardeşi olup, her ikisi de Resûlullah'ın (sas) mescidinin, üzerinde inşa

edildiği ve daha önce hurmaların harmanlandığı yerin sahipleri olup Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre'nin [velayetinde olan] yetimler idiler. Abdullah b. Übey b. Selûl bu iki genci kast ederek, "Muhammed beni, Sehl ve Süheyl'in harman yerinden çıkardı!" demişti. Sehl, *Bedir*'de bulunmadı. Sehl ve Süheyl'in anneleri, Züğaybe bt. Sehl b. Sa'lebe b. el-Hâris olup, Mâlik b. en-Neccâroğulları'ndandır. Süheyl ise başta Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Süheyl, Ömer b. el-Hattâb'ın (r) hilafeti döneminde, gerisinde çocuk bırakmadan vefat etti. Âiz b. Sa'lebe b. Ganm'in tüm çocukları vefat ettiğinden onlardan hiç kimse kalmamıştır.

179. Mes'ûd b. Evs ﴿مسعود بن أوس﴾

[Mes'ûd b. Evs] b. Zeyd b. Asrem b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ganm. Annesi, Amre bt. Mes'ûd b. Kays b. Amr b. Zeydümenât olup, Mâlik b. en-Neccâroğulları'ndandır. Amre Resûlullah'a (sas) biat eden kadınlardandır.

Mes'ûd b. Zeyd'in Çocukları:

1. Sa'd,
2. Ümmü Amr: Bu ikisinin anneleri, Habîbe bt. Eslem b. Hâris b. Adî b. Mecde'a b. Hârise b. el-Hâris olup Evs kabilesindendir.

Yukarıda zikredilen nesep, Muhammed b. Ömer, Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göredir. Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer'e göre ise, nesebi şöyledir: Mes'ûd b. Evs b. Asrem b. Zeyd'dir. Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer, -Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin zikrettikleri gibi, gibi-, Zeyd'i Evs'in babası olarak zikretmemişlerdir. Mes'ûd; Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Arkasında nesil bırakmadan Ömer b. el-Hattâb döneminde vefat etmiştir.

180. Kardeşi Ebû Huzeyme b. Evs ﴿أبو خُزيمة بن أوس﴾

[Ebû Huzeyme b. Evs] b. Zeyd b. Asrem b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ganm. Annesi, Amre bt. Mes'ûd b. Kays b. Amr b. Zeyd'dir. Ebû Huzeyme;

Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Osman b. Affân'ın (r) hilafeti döneminde gerisinde çocuk bırakmadan vefat etmiştir. Asrem b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ganm'ın tüm çocukları vefat ettiğinden onlardan hiç kalan olmamıştır.

181. Râfi b. el-Hâris ﴿رافع بن الحارث﴾

[Râfi b. el-Hâris] b. Sevâd b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ganm. Muhammed b. Ömer, Râfi'in dedesinin adını bu şekilde "Sevâd" olarak zikrederken, Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî onun adını, el-Esved b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ganm olarak ifade etmiştir. Râfi'in, el-Hâris adında bir oğlu vardı. Râfi, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Osman b. Affân'ın (r) hilafeti döneminde, gerisinde nesil bırakmayarak vefat etmiştir.

182. Mu'âz b. el-Hâris ﴿مُعاذ بن الحارث﴾

[Mu'âz b. el-Hâris] b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm. Annesi, Afrâ bt. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Mu'âz nesep olarak Afrâ'ya nisbet edilir.

Mu'âz'ın Çocukları:

1. Ubeydullah: Annesi, Habîbe bt. Kays b. Zeyd b. Âmir b. Sevâd b. Zafer'dir. Zafer, Kâ'b b. el-Hazrec b. Amr'dır. Amr da en-Nebît b. Mâlik b. el-Evs'tir.
2. el-Hâris,
3. Avf,
4. Selma: Abdullah'ın annesidir.
5. Remle. Bu beşinin anneleri, Ümmü'l-Hâris bt. Sebre b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dır.
6. İbrahim,
7. Âişe: Bu ikisinin anneleri, Ümmü Abdullah bt. Nümeyr b. Amr b. Ali olup, Cüheyne kabilesindendir.

8. Sâre: Annesi, Ümmü Sâbit'tir. O da Remle bt. el-Hâris b. Sa'lebe b. el-Hâris b. Sa'lebe b. Mâlik b. en-Neccâr'dır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Mu'âz b. el-Hâris ile Râfi b. Mâlik ez-Zürakî'nin Ensâr'dan *Mekke*'de ilk Müslüman olan sekiz kişi arasında sayılanların ilkleri oldukları rivayet olunmaktadır. Yine *Mekke*'de Ensâr'dan ilk defa Resûlullah (sas) ile görüşüp Müslüman olan ilk altı kişiden oldukları ve bunlardan önce Ensâr'dan hiç kimsenin Resûlullah (sas) ile görüşmediği rivayet edilmektedir. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu altı kişinin durumuyla ilgili söylenenler, bize göre sözlerin en sağlamıdır. [Kaynağımız olan bütün âlimlerin] ittifakıyla, Mu'âz b. el-Hâris, her iki *Akabe* biatinde de bulunmuştur. Resûlullah (sas) Mu'âz b. el-Hâris b. Afrâ ile Ma'mer b. el-Hâris'i kardeş ilan etmiştir. Mu'âz b. el-Hâris, Osman b. Affân'ın (r) öldürülmesinden sonra, Ali b. Ebû Tâlib ile Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın savaşları sırasında vefat etmiş olup, bu güne kadar nesli devam etmektedir.

183. Kardeşi Mu'avviz b. el-Hâris ﴿مُعَوِّذ بن الحارث﴾

[Mu'avviz b. el-Hâris] b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm. Annesi, Afrâ bt. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dır.

Mu'avviz'in Çocukları:

er-Rübeyyi' bt. Mu'avviz,

Umeyre bt. Mu'avviz. Bu iki çocuğunun anneleri, Ümmü Yezîd bt. Kays b. Ze'ûra b. Harâm b. Cündüb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır.

Mu'avviz, Ensâr'dan yetmiş kişi arasında *Akabe* biatinde bulunmuştur. Bu durum, sadece Muhammed b. İshâk'ın rivayetine göredir. Mu'avviz, kardeşi Avf b. el-Hâris ile beraber *Bedir*'de de bulunup, Ebû Cehil'i durduruncaya kadar vuran, Ebû Cehil'in de (Allah ona lanet etsin) ikisinin üzerine hamle yaparak kendilerini öldürdüğü gençlerden biridir. Ebû Cehil, bu iki kardeşin indirdiği darbelerle yere serilmiş iken Abdullah b. Mes'ûd (rh) gelerek onun işini bitirmiştir. Mu'avviz b. el-Hâris, gerisinde nesil bırakmadan vefat etmiştir.

184. Kardeşleri Avf b. el-Hâris ﴿عوف بن الحارث﴾

[Avf b. el-Hâris] b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm. Annesi, Afrâ bt. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm'dır. Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre o, Ensâr'dan *Mekke*'de Müslüman olan ilk altı kişiden biri olup her iki *Akabe* biatinde de bulunmuştur. Muhammed b. İshâk'ın rivayetine göre ise, sadece son *Akabe* biatine katılan yetmiş kişilik Ensâr heyeti içinde yer almıştır. Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre, kendisi ve diğer iki kardeşi Mu'âz ve Mu'avviz olmak üzere üç kardeş olarak *Bedir*'e katılmışlardır. Muhammed b. İshâk ise, onlara Rifâ'a b. el-Hâris b. Rifâ'a'yı da ekleyerek onlardan *Bedir*'e katılanların sayısını dörde çıkarmaktadır. Ancak Muhammed b. Ömer, "Bu durum bizce sabit değildir." demiştir. Avf, *Bedir* gününde hazır bulunmuş, o gün kardeşi Mu'avviz ile birlikte Ebû Cehil b. Hişâm'ı belirleyip ona vurarak yaraladıktan sonra, Ebû Cehil de Avf'ı şehit etmiştir. Avf'ın vefatından sonra nesli devam etmiştir.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bana Cerîr b. Hâzim haber verdi; dedi ki:

Ben Muhammed b. Sîrîn'den, Ebû Cehil'in öldürülmesiyle ilgili olarak şöyle dediğini duydum: "Afrâ'nın iki oğlu ona öldürücü darbe indirdikten sonra, İbn Mes'ûd da onun işini bitirdi."

185. en-Nu'mân b. Amr ﴿النعمان بن عمرو﴾

[en-Nu'mân b. Amr] b. Rifâ'a b. Sevâd b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm. Annesi, Fâtıma bt. Amr b. Atıyye b. Hansâ b. Mebzûl b. Amr olup Mâzin b. en-Neccâroğulları'ndandır.

O, Nu'mân adının küçültme şekli olan Nu'aymân denilen kişidir.

Nu'mân'ın Çocukları:

1. Muhammed,
2. Âmir,
3. Sebre,

4. Lübâbe,

5. Kebşe,

6. Meryem,

7. Ümmü Habîb,

8. Emetüllah. Bunlar; farklı ümmü veledlerden dünyaya gelmişlerdir.

9. Hakîme: Bunun annesi, Sehmoğulları'ndandır.

Sadece Muhammed b. İshâk'ın rivayetine göre, Nu'mân, Ensâr'dan yetmiş kişi arasında son *Akabe* biatinde bulunmuştur. Ayrıca Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır.

Bize Muhammed b. Humeyd el-Abdî haber verdi. O, Ma'mer b. Râşid'den, o da Zeyd b. Eslem'den şöyle dediğini rivayet etti:

Nu'aymân veya Ebü'n-Nu'aymân, nebiz [619][şarap] içip de sarhoş olmasından dolayı Resûlullah'a (sas) getirildiğinde Resûlullah ona içki haddinin uygulanmasını emretti. Sonra [aynı sebepten] tekrar getirilince tekrar ceza uygulandı. Yine tekrar getirilince, tekrar ceza uygulandı. Bu durum, dört veya beş kere tekrarlandı. Adamın biri, "Allahım ona lânet et! Ne kadar çok içiyor da, ne kadar da sopa yiyor?" dedi. Bunun üzerine Resûlullah; *"Ona lânet getirme! Zira o, Allah'ı ve Resûlünü çok sever."* buyurdu.

Bize el-Mu'allâ b. el-Esed el-Ammî haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid haber verdi. O da Eyyûb b. Muhammed'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[619] Nebiz, Araplarda üzüm veya hurma suyundan elde edilen bir içecek türüdür. Ancak nebizin özel kaplarında belirli bir süre bekletilmesinden de şarap elde edilmektedir. Hz. Ömer'in hançerlendiği sırada tercihine dayalı olarak tabibin içirdiği ilk aşama halindeki üzüm veya hurma şırası şeklindeki nebizdir. Nebizle ilgili hüküm, onun sarhoş edici özellik alıp almamasına göre değişmektedir. Buna göre henüz sarhoş edici bir hale gelmemesi durumundayken içimi mübah iken, sarhoş edici aşmaya gelir gelmez mübahlığını kaybederek haram hükmünü almaktadır. Bu durum, Resulullah'ın (sas) şu hadisinden de anlaşılmaktadır: *"Sizi kabir ziyaretinden yasaklamıştım, artık ziyaret edebilirsiniz; sizi kurban etini üç günden fazla evde bekletmekten yasaklamıştım, istediğiniz kadar alıkoyabilirsiniz. Sizi yalnız bir kırba (kendi özel kırbası) hariç, nebizi diğer kaplara koyup içmekten yasaklamıştım, onu istediğiniz tüm kaplarda içebilirsiniz; ancak sarhoş edici hale gelince, onu içmeyiniz."* buyurmuştur. Yani onun helâl ve haram oluşu içine konulduğu kap çeşidine göre olmayıp, onun sarhoş edici hale gelip gelmemesine bağlıdır. Bkz. en-Nesâî, *es-Sünenü's-Suğrâ*, c. IV, s. 89; Müslim, *Sahîh-u Müslim*, c.III. s. 1584. (M).

Resûlullah (sas) şöyle buyurdu: *"Nu'aymân'a hayırdan başka bir şey söylemeyin! Zira o, Allah ve Resûlü'nü çok sever."*

Muhammed b. Ömer dedi ki: en-Nu'aymân, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti dönemine kadar hayatta kaldı. Soyu devam etmemiştir.

186. Âmir b. Muhalled ﴿عامر بن مُخَلّد﴾

[Âmir b. Muhalled] b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm. Annesi, Umâre bt. Hansâ b. Asîre b. Abd b. Avf b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Âmir, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. *Uhud* gününde, H. 32. ayın başında Şevvâl ayında şehit düştü. Vefatından sonra nesli devam etmemiştir.

187. Abdullah b. Kays ﴿عبد الله بن قيس﴾

[Abdullah b. Kays] b. Halde b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm.

Abdullah'ın Çocukları:

1. Abdurrahman,

Umeyre: Bu ikisinin anneleri, Su'âd bt. Kays b. Muhalled b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm'dır.

2. Ümmü Avn bt. Abdullah: Bunun annesinin kim olduğunu bilmemekteyiz.

Abdullah b. Kays, *Bedir* ve *Uhud*'da bulundu. Abdullah b. Muhammedb. Umare el-Ensârî, onun *Uhud* gününde şehit olarak öldürüldüğünü zikretmiştir. Muhammed b. Ömer ise, "O, *Uhud*'da şehit olmadı. Resûlullah (sas) ile beraber tüm savaşlara katılmış olup, Osman b. Affân'ın (r) hilafeti döneminde vefat etmiştir." demiştir. Soyu devam etmemiştir.

188. Amr b. Kays ﴿عمرو بن قيس﴾

[Amr b. Kays] b. Zeyd b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm. Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre *Bedir*'de bulunmuştur. Musa b. Ukbe ve Muhammed b. İshâk

ise, onun *Bedir*'de bulunduğunu zikretmemişlerdir. Ancak hepsi ittifakla; "O, *Uhud*'da şehit düşmüş ve kendisini Nevfel b. Mu'âviye ed-Deylî şehit etmiştir. Bu da H. 32. ayın başlarında Şevvâl ayında vuku bulmuş olup, vefatından sonra nesli devam etmiştir." demişlerdir.

189. Oğlu Kays b. Amr ﴿قيس بن عمرو﴾

[Kays b. Amr] b. Kays b. Zeyd b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm. Annesi, Ümmü Harâm bt. Milhân b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündüb olup, Adî b. en-Neccâroğullarındandır. Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre, *Bedir*'de bulunmuştur. Ancak Musa b. Ukbe ile Muhammed b. İshâk onu *Bedir*'de bulunanlar arasında zikretmemişlerdir. Hepsi, ittifakla dediler ki: O, *Uhud* günüde, gerisinde nesil bırakmadan şehit olarak öldürülmüştür. Ancak kardeşi Abdullah b. Amr b. Kays'ın nesli devam etmiştir. Abdullah, "Ebû Übey" olarak künyelendirilirdi. Geride kalan evladı, *Şam* [620]dolaylarında *Beytülmakdis*'te ikamet etmişlerdir.

190. Sâbit b. Amr ﴿ثابت بن عمرو﴾

[Sâbit b. Amr] b. Zeyd b. Adî b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm. Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre *Bedir*'de bulunmuştur. Ancak Muhammed b. İshâk onu *Bedir*'de bulunanlar arasında zikretmemiştir. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin ittifakıyla *Uhud*'da bulunmuş ve o gün, gerisinde nesil bırakmadan şehit olmuştur.

---

[620] *Şam* havalisi; Filistin, Ürdün, Dimaşk, Hımıs ve Kunnesrîn olmak üzere beş temel bölgeye ayrılmaktadır. *Dimaşk* ise bu beş bölgeden biridir. Bkz Yakut, *Mü'cemü'l-Büldan*, c. I, s. 103. (M).

Benî Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'ın Anlaşmalılarından Olanlar

191. Adî b. Ebü'z-Zeğbâ ﴿عديّ بن أبي الزّغباء﴾

Ebü'z-Zeğbâ'nın esas adı, Sinân b. Sübey b. Sa'lebe b. Rebi'a b. Zühre b. Büdeyl b. Sa'd b. Adî b. Nasr b. Kâhil b. Nasr b. Mâlik b. Gatafân b. Kays olup, Cüheyne kabilesindendir.

Resûlullah (sas), onu Besbes b. Amr el-Cühenî ile birlikte [Kureyş] kervanının durumunu öğrenip kendisine bildirmek üzere keşif kolu olarak göndermişti. Onlar *Bedir*'e vardıklarında, kervanın kendilerinin henüz oraya varmadan oradan geçmiş olduğunu, böylece kervanı kaçırmış olduklarını öğrendiler. Bunu üzerine dönüp durumu Resûlullah'a (sas) bildirdiler. [Râvî] dedi ki: Adî, Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Ömer b. el-Hattâb (r) döneminde, gerisinde nesil bırakmadan vefat etmiştir.

192. Vedî'a b. Amr ﴿وَدِيعة بن عمرو﴾

[Vedî'a b. Amr] b. Cürâd b. Yerbû b. Tuhayl b. Amr b. Ganm b. er-Reb'a b. Reşdân b. Kays b. Cüheyne. Muhammed b. İshâk ile Muhammed b. Ömer, onun nesebini böyle vermişlerdir. Ancak Ebû Ma'şer; "O, Rifâ'a b. Amr b. Cürâd'dır" demişlerdir. Kendisi, *Bedir* ve *Uhud*'da bulunmuştur.

193. Usayme ﴿عُصَيْمة﴾

Onların Eşca kabilesinden olan bir anlaşmalısıdır. Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer, Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî; onu *Bedir*'e katılanlar arasında zikretmişlerdir. Ancak Musa b. Ukbe onu, [*Bedir* ehli arasında] zikretmemiştir. Aynı şekilde Resûlullah (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer tüm gazvelere katılmıştır. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın (r) hilafeti döneminde vefat etti.

194. Ebü'l-Hamrâ ﴿أبو الحمراء﴾

el-Hâris b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm'ın mevlasıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ebû Ubeyde anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ben, Rübeyyi bt. Mu'avviz b. Afrâ'ın; "el-Hâris b. Rifâ'a'nın mevlası Ebü'l-Hamrâ *Bedir*'e katılmıştır" dediğini işittim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe anlattı:

O da Dâvûd b. el-Husayn'dan, benzer bir rivayet nakletti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebü'l-Hamrâ aynı şekilde *Uhud*'a da katıldı.

[Hazrec'ten *Bedir*'e katılanların sayısı] yirmi üç kişidir.

Benî Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'ın Alt Kolu Olan Benî Mu'âviye b. Amr'dan Olanlar

Bunlar, Hudeyleoğulları'dır. Hudeyle, onların annesidir.

195. Übey b. Ka'b ﴿أُبَيّ بن كعب﴾

[Übey b. Ka'b] b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Mu'âviye b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr. Künyesi *Ebü'l-Münzir*'dir. Annesi, Mâlik b. en-Neccâroğulları'ndan Suheyle bt. el-Esved b. Harâm b. Amr'dır. Übey b. Ka'b'ın, et-Tufeyl ve Muhammed isimlerinde iki oğlu vardı. Bu çocukların annesi, Devs kabilesinden Ümmü't-Tufeyl bt. et-Tufeyl b. Amr b. el-Münzir b. Sübey b. Abdünühm idi. Übey'in kızı Ümmü Amr'ın annesinin kim olduğunu bilmiyoruz. Râvilerin ittifakıyla Übey b. Ka'b, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatine katılmıştır. Cahiliye devrinde Araplar arasında okuma-yazma bilenlerin sayısı oldukça az olmakla birlikte Übey, İslâm'dan önce okuyup yazmasını bilenlerdendi. İslâmî dönemde de Allah Resûlü

(sas) için vahiy kâtipliği yapmıştır. Yüce Allah da Resûlü'ne (sas) Kur'ân'ı Übey'e okuyup öğretmesini emretmişti. Allah Resûlü (sas) onun hakkında *"Ümmetimin en iyi okuyucusu Übey'dir."* buyurmuşlardır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Yahya b. Talha, amcası İsa b. Talha'nın şöyle dediğini rivayet etti. Yine bana Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle dediğini rivayet etti. Yine bana Mahreme b. Bükeyr, o babasından, o da Yüsr b. Sa'îd'den rivayetle şöyle dedi. Bana Abdullah b. Ca'fer, o da Sa'd b. İbrahim'den rivayet etti; dediler ki:

Allah Resûlü (sas), Übey b. Ka'b ile Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i kardeş yaptı.

Übey, Allah Resûlü (sas) ile beraber *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların tümüne katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Yahya, İsa b. Talha'nın şöyle dediğini rivayet etti:

Übey ne kısa, ne de uzun boylu idi. Bu ikisinin arasında orta boylu idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Übey b. Abbâs b. Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî, babasının kendisine şöyle dediğini anlattı:

Übey b. Ka'b, saçı-sakalı beyaz bir zattı; saçını-sakalını boyamak suretiyle yaşlı görüntüsünü de değiştirmiyordu.

Bize İsmail b. Ebû İbrahim el-Esedî haber verdi. O el-Cerîrî'den, o da Ebû Nadre'den şöyle dediğini rivayet etti: Aramızda kendisine Câbir veya Cüveybir denilen bir adam dedi ki:

Halifeliği zamanında Ömer'den bir ihtiyacımın giderilmesini istemiştim. O sırada yanında beyaz saçlı ve beyaz elbiseli bir adam vardı. Bu adam dedi ki: "Şüphesiz dünyada bizi ahirete ulaştıracak armağanlar vardır. Ahirette karşılığını alacağımız ameller bu dünyada işlenmektedir." "Ey Müminlerin Emiri! Kim bu adam?" diye sordum. Ömer, "Bu zat, Müslümanların efendisi Übey b. Ka'b'tır." dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Avf haber verdi. O el-Hasan'dan, o da Utey b. Damre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Übey b. Ka'b'ı saçı-sakalı beyaz bir kişi olarak gördüm.

Bize Affân b. Müslim ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî ve Humeyd, el-Hasan'dan, o da Utey es-Sa'dî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Medine'ye geldim. Saçı-sakalı beyaz bir adamın yanına oturdum. Meğer bu zat Übey b. Ka'b imiş.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Süleyman, (rivayet zincirinde) Humeyd'e yer vermedi.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Sellâm b. Miskîn rivayet etti, dedi ki: Bize İmrân b. Abdullah rivayet etti, dedi ki:

Übey b. Ka'b, Ömer b. el-Hattâb'a şöyle dedi: "Neden bana bir devlet görevi vermiyorsun?" Ömer, "Dinî hassasiyetinin zarar görmesinden korkuyorum." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid haber verdi. Yine bize Muhammed b. Abdullah haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. [Vüheyb ve Süfyân] dediler ki: Bize Hâlid el-Hazzâ anlattı. O Ebû Kılâbe'den, o Enes b. Mâlik'ten, o da Peygamber'den (sas) şöyle dediğini rivayet etti:

"Ümmetimin en iyi okuyucusu Übey b. Ka'b'tır."

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî ve Affân b. Müslim haber verdiler; dediler ki: Bize Hemmâm b. Yahya haber verdi. O Katâde'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûl'ü (sas) Übey b. Ka'b'ı çağırdı ve ona, *"Allah Teâlâ bana, sana Kur'ân'ı okumamı emretti."* dedi. Übey, "Allah, benim ismimi mi sana verdi?" diye sordu. Allah Resûlü (sas) *"Evet, Allah Teâlâ bana senin ismini verdi."* dedi. [Râvî] dedi ki: Übey ağlamaya başladı.

Affân, Hemmâm'dan, o da Katâde'den rivayet etti; dedi ki:

Bana haber verildiğine göre Allah Resûlü, Ka'b'a Beyyine suresini okumuştu.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb haber verdi; dedi ki: Bize Eyyûb haber verdi. O Ebû Kılâbe'den, o Ebü'l-Mühelleb'den, o da Übey b. Ka'b'dan şöyle rivayet etti:

Übey Kur'ân'ı, sekiz gecede bir; Temîm ed-Dârî ise yedi gecede bir hatmediyordu.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O Eyyûb'dan, o Ebû Kılâbe'den, o Ebü'l-Mühelleb'den, o da Übey b. Ka'b'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Biz Kur'ân'ı sekiz gecede bir hatmediyorduk.

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr haber verdi. O Eyyûb'dan, o Ebû Kılâbe'den, o Ebü'l-Mühelleb'den, o da Übey b. Ka'b'dan rivayet etti; dedi ki:

Biz Kur'ân'ı sekiz gecede bir hatmediyorduk.

Bize Ârim b. el-Fadl ve Affân haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi; dedi ki: Bize Âsım b. Behdele haber verdi. O da Zir b. Hubeyş'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Übey b. Ka'b'ın huysuzluğu vardı. Kendisine, "Ey Ebü'l-Münzir! Lütfen bana yumuşak davran! Çünkü ben senden faydalanmak istiyorum." dedim.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O İbn Ebcer'den, o eş-Şa'bî'den, o da Mesrûk'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Bir konuyu Übey b. Ka'b'a soru sordum. Bana, "Ey Kardeşimin oğlu! Bu olay gerçekleşti mi?" dedi. Ben, "Hayır!" dedim. Bunun üzerine "Bu olay meydana gelinceye kadar bizi bırak! Olay meydana gelince ictihadî görüşümüzü sana bildiririz." dedi.

Bize Ravh b. Ubâde ve Hevze b. Halîfe haber verdiler; dediler ki: Bize Avf haber verdi. O da el-Hasan'ın şöyle dediğini rivayet etti: Bize Utey b. Damre haber verdi; dedi ki:

Übey b. Ka'b'a "Allah Resûlü'nün (sas) ashâbı olan size ne oluyor, böyle? Biz uzak yerlerden gelip Allah Resûlü'ne (sas) ait haberleri sizden öğrenmek istiyoruz. Fakat yanınıza geldiğimizde bize aldırış etmiyorsunuz. Sanki size gelmemiz yasakmış gibi bir durum var." dedim. Übey, "Allah'a yemin olsun ki, eğer önümüzdeki Cuma gününe kadar yaşarsam, sana pek çok hadis rivayet edeceğim. Bunu yaptıktan sonra benim yaşamamı mı istersiniz, yoksa beni öldürür müsünüz, buna da aldırmayacağım." dedi. Cuma günü olup *Medine*'ye geldiğimde, insanlarının sokaklarda telaşlı telaşlı dolaştığını gördüm. Onlara, "Bu insanların durumu ne böyle?" diye sordum. Biri, "Sen bu şehrin halkından değil misin?" diye sordu. Ben de "Hayır!" dedim. "Bugün Müslümanların efendisi Übey b. Ka'b vefat etti." dedi. Ben, "Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın bu zatı koruduğu bu günden daha iyi bir gün görmedim." dedim.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Avf, o el-Hasan'dan, o da Utey es-Sa'dî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Rüzgârlı ve garip bir günde *Medine*'ye geldim. İnsanlar sağa sola koşuşturup birbirlerine bir şeyler söylüyorlardı. "Neden insanlar böyle koşuşturup duruyorlar?" diye sordum. "Sen bu şehrin ahalisinden değil misin?" dediler. Ben "Hayır!" dedim. "Bugün Müslümanların seyyidi ve efendisi Übey b. Ka'b vefat etti." dediler.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Süleyman haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İmrân el-Cevnî, Cündeb b. Abdullah el-Becelî'den şöyle dediğini haber verdi:

İlim tahsil etmek için[621] *Medine*'ye gittim. Allah Resûlü'nün (sas) mescidine girdim. Baktım, orada insanlar çeşitli halkalar oluşturup birbirlerine hadis rivayet ediyorlardı. Halkalara devam etmeye başladım. Sanki yolculuktan gelmiş, üzerinde iki elbisesi olan ve beti-benzi sararmış bir zatın halkasına dâhil oldum. Onu şöyle derken işittim: "*Kâbe*'nin Rabbine yemin olsun ki, yöneticiler helak oldu, fakat ben onlara üzülmüyorum." Zannediyorum bu sözü defalarca söyledi. Adamın yanına gidip oturdum. Olan biten her şeyi anlattı. Sonra kalkıp gitti. O gittikten sonra "Bu zat kimdir?" diye sordum. "Bu zat Müslümanların efendisi Übey b. Ka'b'tır." dediler. Kalkıp arkasından onu takip ettim. Evine gitti. Bir de baktım ki, eski bir ev, eski bir görüntü; her şeyden elini eteğini çekmiş zahid bir adam var karşımda. Kendisine selâm verdim. O da benim selâmımı aldı. Sonra bana "Sen kimlerdensin?" diye sordu. Ben "*Irak* ahalisindenim." dedim. Übey b. Ka'b, "Çok soru soran bir halk!" dedi. Böyle söylediği zaman öfkelendim. Übey b. Ka'b'ın önünde diz çöktüm, ellerimi kaldırdım. (Râvî bunun şeklini anlattı) Yüzümü kıbleye dönüp şöyle dedim: "Allah'ım! Onları sana şikâyet ediyorum. Biz ilim tahsili için paramızı harcıyoruz, bedenlerimizi yoruyoruz, yüklerimizi taşıyıp duruyoruz. Fakat ne zaman biz onlara kavuşsak, bizi asık suratlar karşılıyor ve bize olmadık sözler söylüyorlar." Bu duam üzerine Übey ağladı ve beni razı etmeye çalıştı. Sonra, "Yazıklar olsun sana! Ben buradan gitmiyorum ki! Ben buradan gitmiyorum ki!" dedi.

[621] Hadis almak için (M).

Sonra şöyle dua etti: "Allah'ım! Ben sana söz veriyorum. Eğer beni Cuma gününe kadar yaşatırsan, hiçbir kınayıcının kınamasından korkmadan, Allah Resûlü'nden (sas) işittiklerimi söyleyeceğim." Sonra ondan ayrılıp Cuma gününü beklemeye başladım. Perşembe günü olduğu zaman bazı ihtiyaçlarımı görmek üzere çarşıya çıktım. Bir de baktım ki, sokaklar insanlara dar geliyor. Hangi sokağa girsem orada insanlarla karşılaşabilirdim. "İnsanların hali ne böyle?" diye sordum. "Galiba sen yabancısın." dediler. "Evet" dedim. "Müslümanların efendisi Übey b. Ka'b vefat etti." dediler. [Râvî] Cündeb dedi ki: Sonra *Irak*'ta Ebû Musa ile karşılaştım ve Übey'in durumunu ona anlattım. "Çok yazık! Keşke sen onun sözlerini bize ulaştırıncaya kadar yaşasaydı." dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Übey'in vefatıyla ilgili olarak takdim ettiğim rivayetler, onun Ömer b. el-Hattâb'ın halifeliği zamanında vefat ettiğine işaret etmektedir. Ben onun ailesinden ve arkadaşlarından birçok kimseyi gördüm. Onlar Übey'in hicretin 22. Senesinde *Medine*'de vefat ettiğini söylediler. Bazıları da onun Osman b. Affân'ın (r) halifeliği zamanında hicretin 30. senesinde vefat ettiğini söylediler. Bana göre bu rivayet, daha sağlamdır. Çünkü Osman b. Affân (r) ona Kur'ân'ı cemetmesini emretmişti.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O Eyyûb ve Hişâm'dan, onlar da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle rivayet ettiler:

Osman, Kur'ân'ın cem'i için Kureyş ve Ensâr'dan, içlerinde Übey b. Ka'b ve Zeyd b. Sâbit'in de olduğu on iki kişiyi görevlendirmişti.

196. Enes b. Mu'âz ﴿أنس بن معاذ﴾

[Enes b. Mu'âz] b. Enes b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Mu'âviye b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr. Annesi, Ensâr'ın Benî Sâ'ide kabîlesinden Ümmü Ünâs bt. Hâlid b. Huneys b. Levzân b. Abdüvüd'dür. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların tümüne katıldı. Osman b. Affân'ın (r) hilafeti zamanında vefat etti. Soyunu devam ettiren kimse yoktur. Bunlar, Muhammed b. Ömer'in sözüdür.

Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise şöyle dedi: Enes b. Mu'âz, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Uhud* savaşma onunla birlikte, ana-baba bir erkek kardeşi olan Ebû Muhammed de katılmıştır. İsmi Übey b. Mu'âz'dır. Her ikisi de *Bi'rü Ma'ûne* gününde hazır olup bu olayda şehid edilmişlerdir.

Benî Meğâle'den Olanlar

Bunlar, Benî Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dan olanlardır.

197. Evs b. Sâbit ﴿أوس بن ثابت﴾

[Evs b. Sâbit] b. el-Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Şâir Hassân b. Sâbit ile Ebû Şeddâd b. Evs'in kardeşidir. Evs b. Sâbit'in annesi, Benî Sâ'ide'den Suhtâ bt. Hârise b. Levzân b. Abdüvüd'dür. Sâbit b. el-Münzir, babasının ölümünden sonra onun eşi Suhtâ'yı kendisine eş olarak almıştı. Araplar bu işi yapar ve bunda bir mahzur görmezlerdi. [622] [Kaynağımız olan âlimlerin] rivayetlerinin hepsine göre Evs, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatine katılmıştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih, Âsım b. Amr b. Katâde'nin şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca bize Musa b. Muhammed b. İbrahim, babasının şöyle söylediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Evs b. Sâbit ile Osman b. Affân'ı kardeş yaptı. Muhammed b. İshâk da böyle demiştir. Muhammed b. Ömer dedi ki: Evs b. Sâbit, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlara katıldı. Osman b. Affân'ın hilafeti zamanında *Medine*'de vefat etti. Günümüzde *Beytülmakdis*'te (*Kudüs*) onun soyundan bazı kişiler yaşamlarını devam ettirmektedirler. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî dedi

---

[622] Sâbit b. el-Münzir *makt nikahı* yoluyla Evs b. Sâbit'in babası olmaktadır. Cahiliye devrinde bir kişi babası öldükten sonra üvey annesiyle evelenebilir ve buna *Dayzen* veya *makt nikahı* denirdi. Süddî'den gelen bir rivâyete göre bu uygulama sadece üvey anne hakkında değil, kardeşlerinin karısı hakkında da geçerli idi. Cenâb-ı Allah bu çirkin âdeti şu âyet-i kerime ile yasaklamıştır: *"Babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Geçmiş olanlar, artık geçmiştir. Çünkü bu bir fuhuş ve iğrenç bir şey idi. Ve o, ne kötü bir yoldu."* (Nisâ 4/22) (M).

ki: Evs b. Sâbit, *Uhud* savaşında şehid edildi. Ancak Muhammed b. Ömer bunu bilmemektedir.

198. Kardeşi Ebû Şeyh ﴿أبو شَيْخ﴾

İsmi, Übey b. Sâbit b. el-Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Annesi, Benî Sâ'ide'den Suhtâ bt. Hârise b. Levzân b. Abdüvüd'dür. Übey ve Evs, el-Hâris b. el-Hazrecoğullarından Kays b. Amr en-Neccârî ile Simâk b. Sâbit'in teyze çocuklarıdır. Ebû Şeyh, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Hicretin 36. ayı olan Safer ayı başlarında meydana gelen Bi'rü Ma'ûne olayında şehid edildi. Günümüzde onun neslinden gelen kimse bulunmamaktadır.

199. Ebû Talha ﴿أبو طلحة﴾

Zeyd b. Sehl b. el-Esved b. Harâm b. Amr b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Annesi, Ubâde bt. Mâlik b. Adî b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Ebû Talha'nın Abdullah ve Ebû Umeyr adında iki oğlu vardır. Bunların annesi, Ümmü Süleym bt. Milhân b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır.

Bize Ma'n b. İsâ haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Talha'nın çocuklarından Ebû Talha adındaki biri haber verdi; dedi ki:

Ebû Talha'nın adı Zeyd idi. O şöyle demişti:

Ben Ebû Talha'yım, adım Zeyd'dir.

Her gün silahımda bir av vardır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Râvîlerin ittifakıyla Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu ve Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlara katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer, Sa'd b. İbrahim'in şöyle dediğini anlattı. Ayrıca bana Muhammed b. Sâlih anlattı. O da Âsım b. Amr b. Katâde'den rivayet etti. [Sa'd ve Âsım] dediler ki:

Allah Resûlü (sas), Ebû Talha ile Erkam b. el-Erkam el-Mahzûmî'yi kardeş yaptı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Sâbit'ten, o Enes b. Mâlik'ten, o da Ebû Talha'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Uhud gününde başımı kaldırıp etrafa bakmaya başladım. Bir de baktım ki herkesi kalkanının arkasında bir uyuklama almış (nüâs).

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî ile Abdullah b. Bekir es-Sehmî haber verdiler; dediler ki: Bize Humeyd et-Tavîl, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini rivayet etti:

Uhud gününde ben de, insanlara uyku basmasının (nüâs) indirildiği kişiler arasında bulunuyordum. Öyle ki o zaman kılıcım defalarca elimden düşmüştü.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî ile Kabîsa b. Ukbe haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân, Abdullah b. Muhammed b. Akîl, Câbir'in veya Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), *"Orduda Ebû Talha'nın sesi, 1.000 adamdan daha hayırlıdır."* dedi.

Muhammed b. Ömer dedi: Ebû Talha (r) Allah Resûlü'nün ok atıcıları arasında yer alan ve sesi yüksek çıkan bir zattı.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme'nin İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha'dan, onun da Enes b. Mâlik'ten rivayet ettiğine göre Huneyn gününde Allah Resûlü (sas) şöyle demişti:

"Kim bir kişiyi öldürürse, öldürülenin selebi[623] *öldürene ait olacaktır."* O gün Ebû Talha yirmi kişiyi öldürmüş ve onların seleblerini almıştı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi. O Hişâm b. Hassân'dan, o Muhammed b. Sîrîn'den, o da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) odasında tıraş olmaya sağ tarafından başlardı. O tarafın tıraşı tamamlanınca onu insanlara dağıtır, herkese bir veya iki saç teli düşerdi. Bazen daha az ve daha çok olurdu. Diğer tarafa geçtiğinde "Ebû Talha nerede?" diye seslenir ve o saçları ona verirdi.

Muhammed dedi ki: Bu konuyu Ubeyde ile konuştum ve şöyle dedim: Biz de Enes'in ailesinden birkaç saç teli edinmiştik. Ubeyde dedi ki: "Benim yanımda o saçlardan bir telin bulunması, yeryüzünün tüm sarı (altın) ve beyazından (gümüş) daha değerlidir."

Bize Ravh b. Ubâde ile Abdülvehhâb b. Atâ el-İclî haber verdiler; dediler ki: Bize İbn Avn, Muhammed b. Sîrîn'in şöyle dediğini rivayet etti:

---

[623] Öldürülen bir kimsenin üzerindeki elbise, silah, para ve techizat gibi şeylere seleb denir(M).

Allah Resûlü (sas) haccettiği zaman tıraş olmuştu. Kalkıp onun saçından ilk alan kişi Ebû Talha oldu. Sonra diğer insanlar kalkıp onun saçını paylaştılar.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl, Enes b Mâlik'ten rivayetle şunu nakletti:

Peygamber (sas) Ebû Talha'nın yanına geldiğinde, onun Ebû Umeyr künyesiyle bilinen oğlunun üzüntülü olduğunu görmüştü. Peygamber (sas) onu gördüğü zaman onunla şakalaşırdı. Bu görüşünde *"Neden Ebû Umeyr'i üzüntülü görüyorum?"* diye sordu. "Ya Resûlullah! Onun kendisiyle oynadığı kuş yavrusu öldü." dediler. Peygamber ona, *"Ebâ Umeyr! mâ fe'ale'n-nuğayr?" [Ey Ebû Umeyr! Kuş yavrusu ne yaptı?]"* dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Humeyd et-Tavîl, Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Ebû Talha, Peygamber (sas) zamanında çok oruç tutar, ancak hasta olduğu veya seferde olduğu zaman oruç tutmazdı. Allah'a kavuşuncaya kadar hep böyle devam etti.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten, o da Enes b. Mâlik'ten rivayetle şunu haber verdi:

Ebû Talha, Allah Resûlü'nün vefatından sonra kırk yıl boyunca peşpeşe oruç tutmaya devam etti. Sadece Ramazan ve Kurban bayramı günleri ile hasta olduğu zaman oruç tutmazdı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit, Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Ebû Talha, *Uhud* gününde Peygamber'in önünde durup ok atmış ve ona kalkan olmuş; Allah Resûlü (sas) de onun arkasında durmuştu. Ebû Talha, iyi bir okçu idi. Kafasını kaldırdığı zaman okunun nereye isabet edeceğini görürdü. *Uhud* gününde Ebû Talha kafasım kaldırıp şöyle derdi: "Anam babam sana feda olsun ya Resûlullah! Sana ok isabet etmeyecektir. Ben sana kurban olurum." Ebû Talha kendisini Allah Resûlü'nün önüne atar ve şöyle derdi: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben bir dövüşçüyüm. İhtiyaçlarını bana söyle. Dilediğini bana emret."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme'nin, Sâbit'ten, onun da Enes'ten rivayet ettiğine göre:

Ebû Talha yüzde meydana gelen bir hastalık sebebiyle kendisi dağlama yaptı ve Enes'i de dağladı.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Avn haber verdi. O da Amr b. Sa'îd'den, Ebû Talha'nın şunu söylediğini anlattı:

Ben *Hayber* gününde Allah Resûlü'nün terkisinde idim.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Talha gençliğini ve dinçliğini kaybetmemiş esmer ve orta boylu bir adam idi. Otuz dört senesinde *Medine*'de vefat etti, Cenaze namazını Osman b. Affân (r) kıldırdı. Vefat ettiği zaman yetmiş yaşındaydı. Basralılar, onun bir deniz seferinde gemide öldüğü ve bir adaya defnedildiği kanaatindedirler.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit ve Ali b. Zeyd'in Enes b. Mâlik'ten rivayet ettiklerine göre:

Ebû Talha, "(Ey Müminler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak hep birlikte seferber olun..."[624] âyetini okur ve şöyle derdi: "Rabbim bize yaşlılarımızın ve gençlerimizin savaş için sefere çıkmamızı emrettiği kanaatindeyim. Ey oğullarım! Beni techiz edin, beni techiz edin." Oğulları da ona "Sen, Allah Resûlü (sas), Ebû Bekir ve Ömer ile birlikte savaştın. Şimdi biz senin için de savaşıyoruz." derdi. O yine "Beni techiz edin" derdi. Sonra bir gemiye binip sefere çıktı. Fakat denizde iken vefat etti. Onu defnedecek bir ada bulamadıkları için yedi gün öylece kaldı. Nihayet onu bir adaya defnettiler. Bu süre içinde onda bir değişiklik meydana gelmemişti.

Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî dedi ki: *Medine* ve *Basra*'da Ebû Talha'nın neslinden gelen kimseler vardı. Abdullah b. Muhammed b. Umâre dedi ki: Âl-i Ebû Talha, Âl-i Nübeyt b. Câbir ve Âl-i Ukbe b. Küdeym kendi aralarında miraslaşırlar, fakat Benî Meğâle ve Benî Hudeyle ile miraslaşmazlardı. [625]

[Benî Meğâle'den Bedir savaşına katılanlar, işte bu] üç kişidir.

---

[624] Tevbe 9/41.

[625] Bu üç aile (Âl-i Ebû Talha, Âl-i Nübeyt b. Câbir ve Âl-i Ukbe b. Küdeym) yurakıda baba tarafından Benî Meğâle'ye, anne tarafından Benî Hudeyle'ye mensubtur. Öyle anlaşılıyor ki, zaman içerisinde kabile genişlemiş ve akrabalık ilişkileri uzaklaşmış olduğundan, aile içinde asabe yoluyla mirasın kalanını alacak birileri bulunmadığı zaman, bu üç aile kalan mirası diğer ailelerle paylaşırlardı. Aynı kabileye mensup diğer akrabalarını ise daha uzak akraba olarak gördüklerinden birbirlerine mirasçı olmazlardı. (M).

Benî Mebzûl'den Olanlar

Mebzûl, Âmir b. Mâlik b. en-Neccâr'dır.

200. Sa'lebe b. Amr ﴿ثعلبة بن عمرو﴾

[Sa'lebe b. Amr] b. Mihsan b. Amr b. Atîk b. Amr b. Mebzûl. Mebzûl, Âmir b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Annesi, Kebşe bt. Sâbit b. el-Münzir b. Harâm b. Amr b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Bu hanım, şair Hassân b. Sâbit'in kız kardeşidir. Sa'lebe'nin Ümmü Sâbit diye bilinen bir kız çocuğu vardır. Bunun annesi, Kebşe bt. Mâlik b. Kays b. Muharris b. el-Hâris b. Sa'lebe b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. Sa'lebe, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların tamamına katıldı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: O, Osman b. Affân'ın hilafeti zamamnda *Medine*'de vefat etti. Geride onun neslinden kimse kalmamıştır. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî de şöyle dedi: Sa'lebe, Osman'ın halifeliğine yetişmedi. Çünkü Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti zamanında *Cisrü Ebû Ubeyd* [Köprü] savaşında şehid edilmişti.

201. el-Hâris b. Sımme ﴿الحارث بن السِّمَّة﴾

[el-Hâris b. Sımme] b. Amr b. Atîk b. Amr b. Mebzûl. Künyesi *Ebû Sa'd*'dır. Annesi, Kaysü Aylân kabilesinden Tümâdır bt. Amr b. Âmir b. Rebî'a b. Âmir b. Sa'sa'a'dır. el-Hâris b. Sımme'nin Sa'd isminde bir oğlu vardı. Ali b. Ebû Tâlib'in (r) safında *Sıffîn*'de savaşırken öldürülmüştür. Sa'd'ın annesi Ümmü'l-Hakem'dir. Bu hanım, Evs kabilesinden Havle bt. Ukbe b. Râfi b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel b. Cüşem'dir. Diğer oğlu Ebü'l-Cüheym b. el-Hâris, Allah Resûlü'nün (sas) ashâbındandı. Ondan hadis rivayetinde bulunmuştur. Ebü'l-Cüheym'in annesi, Uteyle bt. Ka'b b. Kays b. Ubeyd b. Zeyd b. Mu'âviye b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim b. el-Hâris et-Teymî, babasından rivayetle şunu nakletti:

Allah Resûlü (sas) el-Hâris b. Sımme ile Suheyb b. Sinân'ı kardeş yapmıştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O el-Misver b. Rifâ'a'dan, o da Abdullah b. Miknef'ten şöyle dediğini rivayet etti:

el-Hâris b. Sımme, Allah Resûlü (sas) ile birlikte sefere çıktı. *er-Ravhâ*'ya geldiklerinde (ayağı) kırıldı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) onu *Medine*'ye geri gönderdi. Savaşa katılmış gibi onun payı takdir edildi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: el-Hâris, *Uhud* savaşma katıldı. İnsanlar dağıldığında Allah Resûlü'nün (sas) yanında durdu ve ölüm üzerine ona biat etti. Osman b. Abdullah el-Muğîre el-Mahzûmî'yi öldürdü ve onun selebini aldı. Onun selebi bir mızrak, bir miğfer ve yeni bir kılıçtan ibaretti. O gün bir başkasının seleb aldığını görmedik. Bu durum Allah Resûlü'ne (sas) ulaştığı zaman şöyle dedi: *"Ona bu imkânı veren Allah'a hamdolsun." Uhud* gününde Allah Resûlü (sas) şöyle demişti: *"Amcam ne yaptı? Hamza ne yaptı?"* Bunun üzerine el-Hâris b. Sımme onu aramaya çıktı, fakat dönüşü gecikti. Daha sonra Ali b. Ebû Tâlib (r) çıktı, recez[626] şeklinde şu şiiri okudu:

Ya Rabbi! Şüphesiz el-Hâris b. Sımme,
Bizim arkadaşımızdır ve onun bizimle anlaşması vardır.
Fakat o, çöllerde yolunu şaşırdı,
Oralarda cenneti arıyordu.

Ali b. Ebû Tâlib ve el-Hâris, Hamza'yı katledilmiş olarak bulmuşlar ve bu durumu Peygamber'e haber vermişlerdi. el-Hâris, *Bi'rü Ma'ûne* hâdisesinde bulunmuş ve hicretten 36 sonra Safer ayının başlarında o gün şehid edilmişti. Günümüzde *Medine* ve *Bağdat*'ta el-Hâris b. Sımme'nin neslinden gelen bazı kişiler bulunmaktadır.

202. Sehl b. Atîk ﴿سهل بن عَطيك﴾

[Sehl b. Atîk] b. en-Nu'mân b. Amr b. Atîk b. Amr b. Mebzûl'dür. Annesi Cemîle bt. Alkame b. Amr b. Sekıf b. Mâlik b. Mebzûl'dür. Sehl'in adı el-Hâris b. Atîk, künyesi *Ebû Ahzem* olan bir erkek kardeşi vardı. Bu zat

[626] Bütün mısraları aynı kafiye ile biten veya her beyit kendi arasında kafiyeli olan şiir çeşidine recez denir (M).

Bedir savaşında bulunamamıştı. Bu zatın da annesi, künyesi Ümmü Sehl olan Cemîle bt. Alkame'dir. Sadece Ebû Ma'şer, Sehl'in Sehl b. Ubeyd olduğunu söylemiştir. Ancak bu kendisinden kaynaklanan ve ondan nakledilen söz hatalıdır. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Sehl b. Atîk, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Günümüzde onun neslinden gelen kimse yoktur. Erkek kardeşi Ebû Ahzem, *Cisrü Ebû Ubeyd* savaşında şehid edildi. Bu zat Peygamber'in (sas) ashâbındandı.

[Benî Mebzûl'den Bedir savaşına katılanlar, işte bu] üç kişidir.

BENÎ ADÎ B. EN-NECCÂR'DAN OLANLAR

203. Hârise b. Sürâka ﴿حارثة بن سُراقة﴾

Hârise b. Sürâka b. el-Hâris b. Adî b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Annesinin künyesi Ümmü Hârise, ismi er-Rübeyyi bt. en-Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Bu hanım, Peygamber'in (sas) hizmetçisi Enes b. Mâlik b. en-Nadr'm halasıdır. Allah Resûlü (sas), Hârise b. Sürâka'yı es-Sâib b. Osman b. Maz'ûn ile kardeş yapmıştı. Hâris Peygamber ile birlikte *Bedir* savaşında bulundu ve bu savaşta şehid edildi. Hibbân b. el-Arika kendisine bir ok atmış; bu ok Hârise'nin boğazına isabet edip onun ölümüne sebep olmuştu. Hârise'nin neslinden gelen kimse yoktur.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, o Sâbit el-Bünânî'den, o da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Hârise b. Sürâka savaşa gözcü olarak katılmıştı. Fakat bir ok ona isabet edip onu öldürmüştü. Annesi dedi ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Sen Hârise'nin yerini benden daha iyi biliyorsun. Eğer o cennette ise ben sabrederim. Aksi takdirde ne yapacağımı görürsün." Allah Resûlü (sas), ona *"Ey Ümmü Hârise! Tek bir cennet yok, çok cennet var. Hârise bunların en faziletlileri içindedir."* dedi. Veya şöyle dedi: *"O, Firdevs cennetinin en üstündedir."* Yezîd b. Hârûn, Resûlullah'm (sas) hangisini söylediğinde şüpheye düştü.

204. Amr b. Sa'lebe ﴿عمر بن ثعلبة﴾

[Amr b. Sa'lebe] b. Vehb b. Adî b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr. Künyesi Ebû Hakîm'dir. Annesi, Ümmü Hakîm bt. en-Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Amcası, Enes b. Mâlik'tir. Amr b. Sa'lebe, Hârise b. Sürâka'nın teyzesinin oğludur. Amr'ın Hakîm künyesini kendisinden aldığı Hakîm isminde bir oğlu ile Abdurrahman isminde başka bir oğlu vardı. Her ikisi de ölüp gittikten sonra arkalarından kimseyi bırakmadılar.

205. Muhriz b. Âmir ﴿مُحْرِز بن عامر﴾

[Muhriz b. Âmir] b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr. Annesi, Evs kabilesinden Su'dâ bt. Hayseme b. el-Hâris b. Mâlik b. Ka'b b. en-Nehhât b. Ka'b b. Mâlik b. Hârise b. Ganm b. es-Selm'dir. Bu hanım, Sa'd b. Hayseme'nin kız kardeşidir. Muhriz'in Esmâ ve Külsûm adında iki kızı vardı. Bunların annesi, Ümmü Sehl bt. Ebû Hârice Amr b. Kays b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Muhriz, *Bedir* savaşına katıldı. Allah Resûlü'nün (sas) *Uhud* savaşına çıktığı günün sabahında vefat etti. Bu yüzden sanki o *Uhud* savaşına katılmış gibi oldu. Soyu devam etmemiştir.

206. Selît b. Kays ﴿سَليط بن قيس﴾

[Selît b. Kays] b. Amr b. Ubeyd b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr. Annesi, Züğaybe bt. Zürâre b. Udes b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Bu hanım, Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre'nin kız kardeşidir. Selît'ın Sübeyte isimli bir kızı vardı. Bu kızın annesi, Sühayle bt. es-Sımme b. Amr b. Atîk b. Amr b. Mebzûl'dür. Bu hanım, el-Hâris b. es-Sımme'nin kız kardeşidir. Selît b. Kays ile Ebû Sırme Müslüman olunca Benî Adî b. en-Neccâr'ın putlarını kırmışlardı. Selît, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların tümüne katıldı. Hicrî 14. yılda *Cisrü Ebû Ubeyd* savaşında şehid oldu. Soyu devam etmemiştir.

207. Ebû Selît ﴿أبو سَليط﴾

[Ebû Selît] Üseyre b. Amr. Amr'ın künyesi, Ebû Hârice b. Kays b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Ebû Selît'ın annesi, Benî Avf b el-Hazrec'in anlaşmalılarından olan Belî'den, Âmine bt. Evs b. Ucre'dir. Ebû Selît'in Abdullah ve Fedâle isimli iki çocuğu vardı. Bunların annesi, Amre bt. Hayye b. Damre b. el-Hıyâr b. Amr b. Mebzûl'dür. Ebû Selît, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Soyu devam etmemiştir.

208. Âmir b. Ümeyye ﴿عامر بن أمية﴾

[Âmir b. Ümeyye] b. Zeyd b. el-Hashâs b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr. Hişâm b. Âmir adında bir oğlu vardır. Âmir, Allah Resûlü (sas) ile sohbette bulundu. Basra'ya yerleşti. Annesi Behrâ'dandır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı, *Uhud*'da şehid oldu. Soyu devam etmemiştir.

209. Sâbit b. Hansâ ﴿ثابت بن خَنْسَاء﴾

[Sâbit b. Hansâ] b. Amr b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr. Neslinden gelen kimse yoktur. Muhammed b. Amr el-Eslemî'nin rivayetine göre *Bedir* savaşına katılmıştır. Ancak biz, Abdullah b. Muhammed b. Umâre'den rivayetle aldığımız *Nesebü'l-Ensâr* adlı kitapta Amr b. Mâlik b. Adî'in çocuklarına rastlamadık.

210. Kays b. es-Seken ﴿قيس السَّكَن﴾

[Kays b. es-Seken] b. Kays b. Ze'ûrâ b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr. Künyesi Ebû Zeyd'dir. Allah Resûlü (sas) zamanında Kur'ân'ı hıfz edenlerden biri olarak zikredilir. Kays'ın Zeyd, İshâk ve Havle isminde çocukları vardı. Bunların annesi, Havle bt. Süfyân b. Kays b. Ze'ûrâ b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Kays, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların

tümüne katıltı. *Cisrü Ebû Ubeyd* savaşında şehid edildi. Onun neslinden gelen kimse yoktur.

211. Ebü'l-A'ver ﴿أبو الأعور﴾

Adı Ka'b b. el-Hâris b. Zâlim b. Abs b Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Annesi, Evs kabilesinden Benî Hârise b. el-Hâris'in halîfleri olan Belî'den Ümmü Niyâr bt. İyâs b. Âmir b. Sa'lebe'dir. Ebü'l-A'ver *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Onun neslinden gelen kimse yoktur. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî diyor ki: Ebü'l-A'ver'in ismi el-Hâris b. Zâlim b. Abs'tır. Kitaplarda ismi geçen Ka'b, Ebü'l-A'ver'in amcasıdır. Neseb hakkında bilgisi olmayan kişiler, böyle bir hata yapmışlardır.

212. Harâm b. Milhân ﴿حَرام بن مِلْحان﴾

Milhân'ın ismi Mâlik b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Annesi, Müleyke bt. Mâlik b. Adî b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Hicretin 36. ayı olan Safer ayı başlarında meydana gelen Bi'rü Ma'ûne olayında şehid edildi. Onun neslinden gelen kimse yoktur.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit, Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini rivayet etti:

Bazı insanlar Peygamber'e (sas) gelip şöyle dediler: "Bizimle birlikte, bize Kur'ân ve Sünnet'i öğretecek bazı kişileri gönder." Peygamber (sas) de onlarla birlikte, kendilerine kurrâ denilen ve içlerinde dayım Harâm'ın da bulunduğu Ensâr'dan yetmiş kişiyi gönderdi. Onlar, Kur'ân'ı okuyan, gece Kur'ân tedrisatında bulunan ve öğrenen kimselerdi. Bu kişiler, gündüzleri sularını getirip mescide koyarlar; odun toplayıp sonra bu odunları satar ve onun parasıyla Ehl-i Suffe ve fakirler için yiyecek satın alırlardı. Peygamber (sas) işte bunları onlara göndermişti. Onların yanına gittiler; ancak ulaşılması gereken yere varamadan bunları katlettiler. O gönderilenler dediler ki: "Allah'ım! Sen, bizim sana kavuştuğumuzu, senden razı olduğumuzu, senin de bizden razı olduğunu Peygamberimiz'e ulaştır." Bir adam Enes'in

dayısı olan Harâm'ın arkasından gelip mızrağını sapladı ve onu öldürdü. Harâm şöyle dedi: *"Kâbe*'nin Rabbi'ni kazandım." Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) kardeşlerine şöyle dedi: *"Kardeşleriniz öldürüldüler. Öldürülürken şöyle dediler: "Allah'ım! Sen, bizim sana kavuştuğumuzu, senden razı olduğumuzu, senin de bizden razı olduğunu Peygamberimiz'e ulaştır."*

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm b. Yahya haber verdi. O İshâk b. Abdullah b. Ebû Talha'dan, o da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Peygamber (sas) Ümmü Süleym'in erkek kardeşi Harâm'ı, yetmiş kişi ile birlikte Benî Âmir'e gönderdi. Gittikleri yere ulaştıklarında dayım arkadaşlarına, "Ben sizin önünüze geçeyim; Eğer bana emân verirlerse, Allah Resûlü'nün (sas) sözlerini onlara anlatırım. Eğer bana emân vermezlerse, bana yakın durup beni koruyun." dedi. Harâm öne çıktı, onlar da emân verdiler. O, Allah Resûlü'nden aldıklarını anlatırken, bir adama işaret ettiler. Bu adam çıktı. Mızrağını ona sapladı ve onu öldürdü. Harâm şöyle dedi: "Allahüekber! *Kâbe*'nin Rabbine yemin olsun ki kurtuldum!" Sonra, diğer arkadaşlarının üzerine yürüdüler. Dağa sığman topal bir adamın dışında hepsini öldürdüler.

Enes bize şunu anlattı: Cibrîl Aleyhisselâm Peygamber'e (sas) gelip şunu haber verdi: Onlar Rablerine kavuştular. Allah onlardan razı oldu, onları da razı etti. Enes dedi ki: Biz onların kavmimize ulaştırdıkları şu sözleri [Kur'ân'da] okuyorduk: *"Biz Rabbimize kavuştuk; o bizden razı oldu, biz de ondan razı olduk."* Sonra bu nesholundu. Allah Resûlü (sas) de, Ri'l, Zekvân, Benî Lihyân'a, Allah'a ve Rahman'a isyan eden bu topluluğa otuz sabah bedduada bulundu.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm haber verdi; dedi ki: Bize Âsım b. Behdele, İbn Mes'ûd'un şöyle dediğini haber verdi:

Kim şehid olan bir topluluğa şahit olmaktan dolayı sevinecekse, bu topluluğa şahit olsun.

213. Kardeşi Süleym b. Milhân ﴿سُليم بن مِلْحان﴾

Milhân'm ismi Mâlik b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Annesi, Müleyke bt. Mâlik b. Adî b.

Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Harâm ve Süleym, Ebû Talha'nın hanımı Enes b. Mâlik'in annesi Ümmü Süleym bt. Milhân ile Ubâde b. es-Sâmit'in hanımı Ümmü Harâm'ın erkek kardeşleridir. Süleym, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı, Ensâr'dan diğer kişilerle birlikte *Bi'rü Ma'ûne* olayında şehid edildi. Bu olay, hicrî 36. ayda Safer ayının başlarında meydana gelmişti. Soyu devam etmemiştir. Hâlid b. Zeyd b. Harâm'ın nesli de sona erdi, onlardan kimse kalmadı.

BENÎ ADÎ B. EN-NECCÂR'IN ANLAŞMALILARINDAN OLANLAR

214. Sevâd b. Gaziyye ﴿سَواد بن غَزِيَّة﴾

[Sevâd b. Gaziyye] b. Vehb b. Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların tümüne katıldı. Peygamber (sas) onu bir ağaç dalıyla dürttü. Sonra onu ona verdi ve "İstersen yak." dedi. Günümüzde *Şam* bölgesinde *Îliyâ*'da onun neslinden gelen bazı kimseler vardır.

Bize İsmail b. İbrahim b. Eyyûb haber verdi. O da el-Hasan'dan şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Sevâd b. Amr'ı (İsmail böyle dedi) elbisesine bürünmüş olarak görmüştü. Allah Resûlü (sas) ona *"Hut hut, Yemen safranı, Yemen safranı!"*[627] diyerek bir dal veya bir misvak ile karnına vurdu. Karnında, vurmanın izi çıktı. Sevâd, "Kısas istiyorum, ya Resûlullah!" dedi. Allah Resûlü, *"Kısas!"* diyerek karnını açtı. Ensâr dediler ki: "Ya Sevâd! Bu, Allah Resûlü'dür!" Allah Resûlü (sas), *"Hiçbir kimsenin başka bir kimse üzerinde üstünlüğü yoktur."* dedi. [Râvî] dedi ki: Peygamber (sas) karnını açınca Sevâd, açılan yeri öptü ve şöyle dedi: "Kıyamet gününde bana şefaatte bulunasın diye kısastan vazgeçiyorum."

el-Hasan dedi ki: İşte bu durumda o, imanı tam olarak idrak etmişti.

[Benî Adî b. en-Neccâr ve anlaşmalılarından haklarında bilgi verilenler] on iki kişidir.

---

[627] Şakalaşmak üzere kullandığı bir ifadedir (E).

Benî Mâzin b. en-Neccâr'dan Olanlar

215. Kays b. Ebû Sa'sa'a ﴿قيس بن أبي صَعْصعة﴾

Ebû Sa'sa'a'nın (Kays'ın babasının) ismi, Amr b. Zeyd b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin'dir. Annesi, Şeybe bt. Âsım b. Amr b. Avf b. Mebzûl b. Ömer b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. Kays'ın el-Fâkih ve Ümmü'l-Hâris adında iki çocuğu vardı. Bunların annesi, Ümâme bt. Mu'âz b. Amr b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm b. Ganm b. Ka'b b. Seleme b. el-Hazrec'tir. Günümüzde Kays'ın neslinden gelen kimse yoktur. Kays'ın hepsi de Peygamber'in (sas) ashâbından olan üç erkek kardeşi vardı. Bunlar *Bedir* savaşına katılmamışlardı. Bunlardan el-Hâris b. Ebû Sa'sa'a, *Yemâme* savaşında şehid edildi. Ebû Sa'sa'a'nın iki oğlu Ebû Kilâb ve Câbir, *Mu'te* savaşında şehid oldular. Kays ve kardeşlerinin annesi olan Ümmü Kays'ın adı Şeybe bt. Âsım b. Amr b. Avf b. Mebzûl'dür. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre Kays b. Ebû Sa'sa'a, Ensâr'dan yetmiş kişiyle birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulunmuştu. Ayrıca Kays, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına da katılmıştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ya'kûb b. Muhammed b. Ebû Sa'sa'a, Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Sa'sa'a'dan şunu rivayet etti:

Peygamber (sas) Kays b. Ebû Sa'sa'a'yı *Bedir* savaşında piyade birliğinin komutanı olarak görevlendirmişti.

216. Abdullah b. Ka'b ﴿عبد الله بن كعب﴾

[Abdullah b. Ka'b] b. Amr b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin. Künyesi Ebü'l-Hâris'tir. Annesi, er-Rebâb bt. Abdullah b. Habîb b. Zeyd b. Sa'lebe b. Zeydümenât b. Habîb b. Abdühârise b. Mâlik b. Gadb b. Cüşem b. el-Hazrec'tir. Abdullah b. Ka'b'ın el-Hâris adında bir oğlu vardı. Bunun annesi, Züğaybe bt. Evs b. Hâlid b. el-Ca'd b. Avf b. Mebzûl'dür. el-Hâris b. Abdullah'ın oğlu Abdullah Harre olayında öldürüldü. Abdullah b. Ka'b *Bedir* savaşına katıldı. *Bedir* savaşında Peygamber'in (sas) ganimetler üzerine tayin ettiği memuruydu. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Uhud, Hendek*

ve diğer savaşların tümüne katıldı. Osman b. Affân'ın halifeliği zamanında vefat etti. *Medine* ve Bağdat'ta soyundan gelen bazı kişiler yaşamaktadır. Muhammed b. Sa'd dedi ki: Ensâr'dan bazılarının şöyle dediğini işittim: Abdullah b. Ka'b'ın künyesi Ebû Yahyâ idi. O, Ebû Leylâ el-Mâzinî'nin kardeşidir.

217. Ebû Dâvud ﴿أبو داود﴾

Ebû Dâvud'un ismi Umeyr b. Âmir b. Mâlik b. Hansâ b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin'dir. Annesi, Nâile bt. Ebû Âsım b. Gaziyye b. Atıyye b. Hansâ b. Mebzûl b. Amr'dır. Ebû Dâvud'un Dâvud, Sa'd ve Hamza adındaki üç oğlunun annesi, Nâile bt. Sürâka b. Ka'b b. Abdüluzzâ b. Gaziyye b. Amr b. Abd b. Avf b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Ca'fer adındaki oğlunun annesi ise Kelb kabilesindendir. Yakın zamana kadar Ebû Dâvud'un neslinden bazı kimseler yaşıyordu, fakat günümüzde onlardan kimse yoktur. Ebû Dâvud, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katılmıştı.

218. Sürâka b. Amr ﴿سُراقة بن عمرو﴾

[Sürâka b. Amr] b. Amr b. Atıyye b. Hansâ b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin. Annesi, Uteyle bt. Ze'ûrâ b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. *Bedir, Uhud, Hendek* savaşlarına, *Hudeybiye* antlaşmasına, *Hayber*'in fethine, Kazâ Umresi seferine ve *Mu'te*'ye katıldı. *Mu'te* savaşında Ensâr'dan şehid edilenlerden biri de Sürâka idi. *Mu'te* savaşı hicretin 8. senesinde Cemâziyelevvel ayında meydana gelmişti. Sürâka'nın neslinden kimse bulunmamaktadır.

219. Kays b. Muhalled ﴿قيس بن مُخلَّد﴾

[Kays b. Muhalled] b. Sa'lebe b. Sahr b. Habîb b. el-Hâris b. Sa'lebe b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. Annesi, el-Gaytale bt. Mâlik b. Sırme b. Mâlik b. Adî b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Kays'ın Sa'lebe adında bir oğlu vardı. Bunun annesi Züğaybe bt. Evs b. Hâlid b. el-Ca'd b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. Kays, *Bedir* ve *Uhud*

savaşlarına katıldı. Hicretten sonra 32. ay olan Şevvâl ayında cereyan eden *Uhud* savaşında şehid oldu. Onun neslinden gelen kimse yoktur. Habîb b. el-Hâris b. Sa'lebe b. Mâzin'in de nesli sona ermiştir. Onlardan da kimse yoktur.

Benî Mâzin b. en-Neccâr'ın Anlaşmalılarından Olanlar

220. Usayme ﴿عُصَيْمَةُ﴾

Usayme, Benî Esed b. Huzeyme b. Müdrike'den olan bir anlaşmalılarıdır. *Bedir* savaşına katıldı. Onun neslinden gelen kimse yoktur.

[Benî Mâzin b. en-Neccâr ve anlaşmalılarından Bedir savaşına katılanlar] bu altı kişidir.

Benî Dînâr b. en-Neccâr'dan Olanlar

221. en-Nu'mân b. Abduamr ﴿النعمان بن عبد عمرو﴾

[en-Nu'mân b. Abduamr] b. Mes'ûd b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr. Annesi, es-Semîrâ bt. Kays b. Mâlik b. Kâ'b b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr'dır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Uhud* savaşında şehid edildi. Onun neslinden gelen kimse yoktur.

222. Kardeşi ed-Dahhâk b. Abduamr ﴿الضحّاك بن عبد عمرو﴾

[ed-Dahhâk b. Abduamr] b. Mes'ûd b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr. Annesi es-Semîrâ bt. Kays b. Mâlik b. Kâ'b b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr'dır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Günümüzde onun neslinden gelen kimse yoktur. en-Nu'mân ve ed-Dahhâk'ın Kutbe b. Abduamr b. Mes'ûd adında ana-baba bir erkek kardeşleri vardı. ed-Dahhâk, Peygamber'in (sas) ashâbından olup *Bi'rü Ma'ûne* olayında şehid edilmiştir.

223. Câbir b. Hâlid ﴿جابر بن خالد﴾

[Câbir b. Hâlid] b. Mes'ûd b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr. Abdurrahman b. Câbir adında bir oğlu vardı. Annesi, Umeyre bt. Süleym b. el-Hâris b. Sa'lebe b. Ka'b b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr'dır. Câbir b. Hâlid, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı ve sonra vefat etti. Neslini devam ettiren kimse yoktur.

224. Ka'b b. Zeyd ﴿كَعب بن زيد﴾

[Ka'b b. Zeyd] b. Kays b. Mâlik b. Kâ'b b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr. Annesi, Belhublâ kabilesinden Leylâ bt. Abdullah b. Sa'lebe b. Cüşem b. Mâlik b. Sâlim'dir. Ka'b'ın Abdullah ve Cemîle isminde iki çocuğu vardı. Bunların annesi, Ümmü'r-Reyyâ bt. Abduamr b. Mes'ûd b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr'dır. Bu hanım, Benî Abduamr'dan en-Nu'mân, ed-Dahhâk ve Kutbe'nin kız kardeşidir. Ka'b b. Zeyd, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Bi'rü Ma'ûne* olayında yaralandı. *Hendek* savaşında şehid edildi. Onu şehid eden Dırâr b. el-Hattâb el-Fihrî idi. *Hendek* savaşı hicretin 5. senesinin Zilkâde ayında meydana gelmişti. Günümüzde onun neslini devam ettiren kimse yoktur.

225. Süleym b. el-Hâris ﴿سُليم بن الحارث﴾

[Süleym b. el-Hâris] b. Sa'lebe b. Kâ'b b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr. Abduamr b. Mes'ûd'un en-Nu'mân, ed-Dahhâk ve Kutbe adlı çocuklarınm anne bir kardeşleridir. Bunların annesi, es-Semîrâ bt. Kays b. Mâlik b. Kâ'b b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr'dır. Süleym b. el-Hâris'in el-Hakem ve Umeyre isimli iki çocuğu vardı. Bunların annesi, Benî Süleym b. Mansûr'dan Süheyme bt. Hilâl b. Dârim'dir. Süleym b. el-Hâris, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Hicetten sonra 32. ay olan Şevvâl ayı başlarında meydana gelen *Uhud* savaşında şehid oldu. Soyu devam etmektedir.

226. Sa'îd b. Süheyl ﴿سعيد بن سُهيل﴾

[Sa'îd b. Süheyl] b. Mâlik b. Kâ'b b. Abdüleşhel b. Hârise b. Dînâr. Musa b. Ukbe, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre

el-Ensârî de [ismini] böyle verdiler. *Nesebü'l-Ensâr* adlı kitapta ismi Sa'îd b. Sehl şeklinde geçer. Muhammed b. İshâk ile Ebû Ma'şer, onun adının Sa'd b. Süheyl olduğunu söylediler. Sa'îd, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı; daha sonra vefat etti. Onun soyu devam etmemiştir. Hüzeyle isminde bir kızı vardı, fakat o da ölmüştü.

BENÎ DÎNÂR B. EN-NECCÂR'IN ANLAŞMALILARINDAN OLANLAR

227. Büceyr b. Ebû Büceyr ﴿بُجَيْرُ بن أبي بُجَيْر﴾

Büceyr b. Ebû Büceyr, Benî Dînâr'ın Belî'den olan bir anlaşmalılarıdır. Onun Cüheyne'den olduğu da söylenmiştir. Benî Dînâr b. en-Neccâr, onun kendilerinin mevlâsı olduğunu söylemektedirler. Büceyr, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Soyu devam etmemiştir. Süleym b. el-Hâris'in soyundan gelenlerin dışında Benî Neccâr'ın soyundan gelen kimse kalmamıştır.

[Benî Dînâr b. en-Neccâr ve anlaşmalılarından Bedir savaşına katılanlar, işte bu] yedi kişidir.

BENÎ EL-HÂRİS B. EL-HAZREC'İN BENÎ KA'B B. EL-HÂRİS B. EL-HAZREC KOLUNDAN OLANLAR

228. Sa'd b. er-Rebî ﴿سعد بن الرَّبيع﴾

[Sa'd b. er-Rebî] b. Amr b. Ebû Züheyr b. Mâlik b. İmruülkays b. Mâlik b. el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec. Annesi, Hüzeyle bt. İnebe b. Amr b. Hadîc b. Âmir b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Sa'd'ın Cemîle isminde Ümmü Sa'd denen bir kızı vardı. O Ümmü Hârice b. Zeyd b. Sâbit b. ed-Dahhâk'tır. Bu kızın annesi, Amre bt. Hazm b. Zeyd b. Levzân b. Amr b. Avf b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Bu hamm, Hazm'ın iki çocuğu olan Umâre ve Amr'ın kız kardeşleridir. Râvîlerin ittifakıyla Sa'd b. Rebî, İkinci *Akabe* biatinde bulundu. O, aynı zamanda

birinci *Akabe* biatindeki on iki nakibten biri idi. Sâ'd, Cahiliye döneminde okuma-yazma bilenlerdendi. O dönemde Araplar arasında okuma-yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah haber verdi. O daez-Zührî'den şöyle rivayet etti. Ayrıca bize Musa b. Muhammed b. İbrahim haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Sa'd b. er-Rebî ile Abdurrahman b. Avf'ı kardeş yaptı. Muhammed b. İshâk da böyle dedi.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bana [bu rivayeti] Humeyd et-Tavîl'in Enes b. Mâlik'ten rivayet ederek şöyle dedi:

Abdurrahman b. Avf *Medine*'ye geldiğinde Allah Resûlü (sas) kendisini Sa'd b. er-Rebî ile kardeş yapmıştı. Sa'd, Abdurrahman'ı evine götürdü. Birlikte yemek yediler. Sa'd şöyle dedi: "Benim iki hanımım var. Sen Allah yolunda benim kardeşimsin. Senin hanımın yok. İkisinden birini boşayayım, sen de onunla evlen." Abdurrahman, "Allah'a yemin olsun ki, olmaz!" dedi. Sa'd, "Bahçemi ikiye bölüp yarısını sana vereyim." dedi. Abdurrahman, "Hayır! Allah sana aileni ve malını bereketli kılsın. Bana çarşının yolunu göster." dedi. Sonra Abdurrahman çarşıya gitti; yağ ve keş peyniri alış verişi yaptı. Bir gün Peygamber (sas), *Medine* sokaklarının birisinde Abdurrahman ile karşılaşmıştı. Üzerinde zaferan renginin izi vardı. Peygamber (sas) kendisine *"Bu halin nedir?"* diye sordu. Abdurrahman, "Ey Allah'ın Resûlü! Beş dirhem ağırlığındaki altın mihr olmak üzere Ensâr'dan bir hanımla evlendim." dedi: Allah Resûlü (sas), *"Bir koyun kesmek suretiyle de olsa, halkı davet edip düğün yemeği ver."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer dedi ki: Sa'd b. er-Rebî *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Uhud* savaşında şehid oldu. Neslini devam ettiren kimse olmadı. Amr b. Ebû Züheyr b. Mâlik'in çocuklarının nesli son buldu. Onlardan kimse kalmadı. Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Uhud gününde Sa'd'ı gördüm; vücudunda on iki mızrak yarası açılmıştı."*

Bize Ma'n b. İsâ haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes, Yahyâ b. Sa'îd'den rivayetle şunu haber verdi:

Allah Resûlü (sas) *Uhud* gününde, *"Sa'd b. er-Rebî hakkındaki haberi bana kim getirecek?"* dedi. Bir adam kalkıp "Ben, ya Resûlullah!" dedi ve

ölüler arasında dolaşmaya başladı. Sa'd b. er-Rebî bu adama, "Ne bu halin?" diye seslendi. Adam, "Seninle ilgili haberi kendisine ulaştırmam için Allah Resûlü (sas) beni gönderdi." dedi. Sa'd, "Hemen git, benden ona selâm söyle! Benim mızrakla on iki yerimden vurulduğumu ve ölümümün gerçekleşmek üzere olduğunu ona haber ver. Kavmine de haber ver ki; eğer Allah Resûlü (sas) öldürülür de onlardan herhangi biri sağ kalırsa, bilsinler ki Allah indinde onların ileri sürebilecekleri hiçbir özürleri olamaz." dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Sa'd, bu yaralarından dolayı öldü. O gün Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr de şehid edilmişti. İkisi birlikte tek bir kabre defnedildiler. Mu'âviye su kanalı yaptırmak isteyince *Medine*'de şöyle bir duyuru yaptırdı: "Kimin *Uhud*'da ölüsü varsa, gitsin baksın." İnsanlar koşup ölülerinin yanına geldiklerinde onları ikişerli bir şekilde henüz yeni defnedilmiş gibi taze olduklarını gördüler. Sa'd b. er-Rebî ile Hârice b. Zeyd'in kabirleri ayrıydı. O şekilde bırakılıp üzerleri toprakla örtüldü.

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr haber verdi. O Abdullah b. Muhammed b. Akîl'den, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. er-Rebî'in hanımı iki kız çocuğuyla birlikte Allah Resûlü'ne (sas) gelip şöyle dedi: "Ya Resûlullah! Bu ikisi, Sa'd'ın çocuklarıdır. Babaları *Uhud* savaşında şehid edildi. Bunların amcası, mallarını alarak üzerine kondu, bunlara hiç mal bırakmadı. Allah'a yemin olsun ki, malları olmazsa bunlar evlenemezler." Allah Resûlü (sas), "Bu konudaki hükmü Allah verecektir." dedi. Allah ona miras âyetini indirdi. Peygamber çocukların amcasını çağırarak ona, "Sa'd'ın iki çocuğuna malının üçte ikisini ver, annelerine de sekizde birini ver, geri kalan senindir." dedi.

229. Hârice b. Zeyd ﴿خارِجة بن زيد﴾

[Hârice b. Zeyd] b. Ebû Züheyr b. Mâlik b. İmruülkays b. Mâlik b. el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec. Künyesi Ebû Zeyd'dir. Annesi, Evs kabilesinden es-Seyyide bt. Âmir b. Ubeyd b. Gayyân b. Âmir b. Hatme'dir. Hârice'nin Zeyd ve Hâbîbe isminde iki çocuğu vardı. Osman b. Affân zamanında vefat etmekle birlikte uzun süre Zeyd b. Hârice'den söz edilirdi. Hârice'nin kızı Habîbe'yi ise Ebû Bekir es-Sıddîk

nikâhlamıştı. Ebû Bekir'in kızı Ümmü Külsûm bu hanımın dandır. Zeyd ve Habîbe'nin anneleri, Hüzeyle bt. İnebe b. Amr b. Hadîc b. Âmir b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Zeyd ve Habîbe aym zamanda Sa'd b. er-Rebî'in anne-bir kardeşleridir. Hârice b. Zeyd'in nesli bir müddet devam etmiş, ancak sonraları kesilmiştir. Züheyr b. Ebû Züheyr b. Mâlik'in neslinden de kimse kalmamıştır. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr, İkinci *Akabe* biatine katılmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Yine bize Muhammed b. Abdullah haber verdi. O ez-Zührî'den, o da Urve'den şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca bize Abdullah b. Ca'fer haber verdi. O da Sa'd b. İbrahim'den rivayet etti. Dediler ki:

Allah Resûlü (sas) Hârice b. Zeyd b. Ebû Züheyr ile Ebû Bekir es-Sıddîk'i (r) kardeş yaptı. Muhammed b. İshâk da böyle dedi. Hârice b. Zeyd, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı; *Uhud* savaşında şehid oldu. Vücudunda on dolayında mızrak yarası vardı. Safvân b. Ümeyye kendisinin yanma uğradığında onu tanımış, ona işkence ve müsle yapmış ve şöyle demişti: "Bu, *Bedir* savaşında babam Ümeyye b. Halef'i öldürenlerdendir. Şimdi, Muhammed'in arkadaşlarından benzerleri öldürülünce gönlüm rahat etti. Ben de, İbn Kavkal'ı öldürdüm, [Hârice b. Zeyd'i kastederek] İbn Ebû Züheyr'i öldürdüm, Evs b. el-Erkam'ı öldürdüm."

230. Abdullah b. Revâha ﴿عبد الله بن رَوَاحَة﴾

[Abdullah b. Revâha] b. Sa'lebe b. İmruülkays b. Amr b. İmruülkays b. Mâlik b. el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec. Annesi, Kebşe bt. Vâkıd b. Amr b. el-İtnâbe b. Âmir b. Zeydümenât b. Mâlik el-Ağar'dır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Abdullah b. Müslim el-Cühenî haber verdi. O Ebû Atîk'ten, o Câbir b. Abdullah'tan, onun da Abdullah b. Revâha'dan rivayet ettiği hadiste şunu haber verdi:

Abdullah'ın künyesi *Ebû Muhammed* idi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Onun künyesinin Ebû Revâha olduğunu söyleyenleri de işittim. Belki, her iki künye ile de çağrılıyordu. Onun neslinden gelen kimse yoktur. Abdullah, en-Nu'mân b. Beşîr b. Sa'd'ın dayısıdır. Abdullah, Cahiliye döneminde

okuma-yazma bilenlerdedi. O dönemde okuma-yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı. Râvîlerin ittifakıyla Abdullah, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Yine o Ensâr'ın Birinci *Akabe* biatindeki on iki nakibinden biri idi. *Bedir, Uhud* ve *Hendek* savaşlarına, *Hudeybiye* musâlahasına, *Hayber*'in fethine ve Kaza Umresi seferine katıldı. Allah Resûlü (sas) onu *Bedir* savaşında iken el-Âliye ahâlisine Allah'ın nasib ettiği fethi haber vermek üzere göndermişti. el-Âliye, Amr b. Avf, Hatme ve Vâiloğulları'dır.

Allah Resûlü (sas) *Bedrü'l-Mev'id* savaşma çıkarken *Medine*'de onu yerine vekil bıraktı. Onu, *Hayber*'de Yahudi Üseyr b. Rizâm üzerine gönderilen otuz kişilik seriyyeye başkan tayin etti ve bu kişiyi öldürdü. Yine Allah Resûlü (sas) onu *Hayber*'e halkın işlerini düzenleyici ve bekçi olarak görevlendirdi ve *Mu'te* savaşında şehid edilinceye kadar bu görevine devam etti.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî, o eş-Şeybânî'den, o da eş-Şa'bî'den şunu rivayet etti:

Peygamber (sas) Allah Resûlü (sas) Abdullah b. Revâha'yı *Hayber*'e gelirleri tespit edip ölçmek üzere görevlendirdi. *Mu'te*'de öldürülünceye kadar bu görevine devam etti.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî haber verdi. O eş-Şeybâni'den, o da eş-Şa'bî'den şunu rivayet etti:

Peygamber (sas), gelirleri tespit edip ölçmek üzere Abdullah b. Revâha'yı *Hayber*'e gönderdi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Târık'tan, o da Sa'îd b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) deve üzerinde mescide girip, bir bastonla Hacerülesved'i istilâm etti. Devenin yularını Abdullah b. Revâha tutuyor ve şöyle diyordu:

Ey Kâfiroğulları! O'nun yolundan çekilin!

Biz Kur'ân'ın hakkaniyeti üzerine, sizinle savaştık.

Size öyle bir darbe vurduk ki, sahibinden üzüntü ve kederi giderir.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr b. Alkame el-Leysî haber verdi; dedi ki: Şeyhlerimiz bize şunu haber verdiler:

Peygamber (sas), el-Adbâ adlı devesinin üzerinde iken *Kâbe*'yi tavaf etti, yanındaki bastonla rüknü (Hacerülesved) istilâm etti. Abdullah b. Revâha da o sırada yürüyerek şu şiiri okudu:

Ey Kâfiroğulları! Onun yolundan çekilin!

Çekilin! Bütün hayır ve iyilik, Allah Resûlü ile beraberdir.

Rahmân olan Allah, Kitab'ında öyle bir darbe vurmamızı emretmiş ki,

Sahibinden üzüntü ve kederi giderir;

Ayrıca dostu dostundan ayırır.

Bize Vekî b. el-Cerrâh, Abdullah b. Nübeyr, Ubeyd'in oğulları Ya'lâ ve Muhammed haber verdiler. Onlar İsmail b. Ebû Hâlid'den, o da Kays b. Ebû Hâzim'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Abdullah b. Revâha'ya, *"İn ve kervanı bizim için sür."* dedi. Abdullah "Ya Resûlullah! (Daha önce sizi üzmüş olan) o sözümden vazgeçtim." dedi. Ömer kendisine dedi ki: "Dinle ve itaat et." Abdullah da hemen irticalen şu şiiri söyledi:

Ya Rabbi! Sen olmasaydın, doğru yolu bulamazdık,

Sadaka vermez, namaz kılmazdık.

Üzerimize sekîneyi indir;

Düşmanlarla karşılaştığımız zaman ayaklarımızı sâbit kıl.

Çünkü kâfirler bize çok saldırdılar.

Vekî dedi ki: Başkası bu şiire şunu da ilave etti:

Fitne çıkarmak istediklerinde, biz buna engel oluruz.

[Râvî] dedi ki: Allah Resûlü (sas), *"Allah'ım! Ona merhamet et."* dedi. Bunun üzerine Ömer, "[Artık Allah'ın merhameti ona] vacib oldu." Abdullah b. Nümeyr ve Muhammed b. Ubeyd hadislerinde şöyle dediler: "Allah'ım! Sen olmasaydın, biz hidayet üzere olamazdık." Muhammed b. Ömer dedi ki: Hicretin 7. senesi Zilkâde ayında eda edilen Kaza Umresi'nde Abdullah b. Revâha *Kâbe*'yi Allah Resûlü (sas) ile birlikte tavaf etti. Abdullah b. Revâha, şair bir zattı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Ömer[628] b. Ebû Zâide haber verdi. O Müdrik b. Umâre'den şöyle dediğini rivayet etti:

---

[628] Çeviriye esas aldığımız neşirde bu isim yanlış olarak "Mür" şeklinde yazılmıştır (E).

Abdullah b. Revâha dedi ki: Mescid-i Nebî'ye uğradım. Resûlullah (sas), orada oturuyordu. Etrafında da ashâbtan bazı insanlar vardı. Onlar beni görünce bana yönelerek, "Ya Abdullah b. Revâha! Ya Abdullah b. Revâha!" diye seslendiler. Allah Resûlü'nün (sas) beni çağırdığını anladım. Ben de hemen o tarafa yöneldim. Bana, *"Şuraya otur."* dedi. Onun önüne oturdum. Bana, *"Şiir söylemek istediğin zaman nasıl söylersin?"* dedi. Sanki o bundan hoşlanmıştı. "Şu şeye bakıyorum, şöyle söylüyorum." dedim. Sonra bana *"Müşriklere karşı da şiir söylemen lazım."* dedi. Ben bir şey söylemeye hazır değildim. Şöyle bir baktım ve şu şiiri söyledim:

Âbânın değerini bana haber verin;

Târîka'da olduğunuzda veya Mudar bölgesine yaklaştığınız zaman.

Allah Resûlü'nün (sas) benim söylediğim bazı şeylerden hoşlanmadığını gördüm. Zira Resûlullah'ın (sas) kavmini âbânın değeri olarak ifade etmiştim. Bunun üzerine şöyle dedim:

Ey hayırlı Hâşimoğulları! Allah sizi üstün kıldı,

Yeryüzünde, başka kimsede olmayan bir üstünlükle...

Ben ferasetimle sende hayır olduğunu gördüm.

Öyle bir feraset ki, sana bakanların zıddına olan bir feraset.

Onların bir kısmından bir şey istesen veya yardım talep etsen,

Önemli işlerinde dahi ne seni korur ve ne de yardım ederler.

Allah sana verdiği güzelliği sabit kılsın.

Musâ'da sabit kıldığı ve yardım edilenlere yardım ettiği gibi...

Sonunda gülümseyerek bana yöneldi ve *"Allah seni de sâbit kılsın."* dedi.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Yahyâ b. Abbâd haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Hişâm b. Urve'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

"Şairlere gelince, onlara da sapıklar uyarlar."[629] âyeti nâzil olduğu zaman Abdullah b. Revâha şöyle demişti: "Allah biliyor ki ben de onlardanım." Sonra Allah Teâlâ bu âyetin devamı olan şu âyeti indirdi: "Ancak iman edip salih ameller işleyenler hariç."[630]

[629] Şu'arâ 26/224.
[630] Şu'arâ 26/227.

Bize Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Ebû Bekir b. Hafs'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ebû Musabbih'in (veya İbn Musabbih'in), İbnü's-Samt'a, Ubâde b. es-Sâmit'ten rivayetle şunu söylediğini işittim:

Allah Resûlü (sas) Abdullah b. Revâha'yı hastalığı sebebiyle ziyaret etti. Yanından ayrılınca Peygamber (sas) *"Ümmetimden şehîd olanlar kimlerdir, biliyor musunuz?"* diye sordu. Sahâbîler "Müslümanın öldürülmesi şehadettir." dediler. Peygamber (sas), *"O zaman ümmetimin şehitleri az olur. Müslümanın öldürülmesi şehitliktiktir, karın ağrısından ölmek şehitliktir, suda boğularak ölmek şehitliktir, kadının çocuğunu doğururken ölmesi şehitliktir."* dedi.

Bize Muhammed b. el-Fudayl b. Gazvân ed-Dabî haber verdi. O Husayn'dan, o Âmir'den, o da en-Nu'mân b. Beşîr'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Revâha bayılmıştı. Bunun üzerine kız kardeşi ağlayarak şöyle dedi: "Vah dağ gibi adam! Vah şöyle şöyle!" Bunu müteaddit defalar söyledi. Abdullah ayılıp kendine geldiğinde ona, "Senin söylediğin hiçbir şey kalmadı ki, bana 'Sen şöylesin, böylesin.' denilmemiş olsun." dedi.

Bize Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hurre haber verdi. O da el-Hasan'ın şöyle dediğini rivayet etti:

İbn Revâha bayıldığında hanımlarından biri şöyle dedi: "Vah dağ gibi adam! Vah güçlü kişi!" Ona, "Sen onun dağısın, kuvvetli ve güçlü adamısın." denildi. Abdullah ayılıp kendine geldiğinde, "Sizin söylediğiniz hiçbir şey yoktur ki ben ondan sorguya çekilmeyeyim." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Ebû İmrân el-Cevnî şunu rivayet etti:

Abdullah b. Revâha bayılmış, Allah Resûlü (sas) de yanına gelip şöyle demişti: "Allah'ım! Eğer eceli geldiyse, ona bunu kolaylaştır; eğer eceli gelmediyse ona şifa ver." Abdullah bir rahatlama hissedince, "Ya Resûlullah! Annem, "Vah dağım! Vah dayanağım!" diyordu. Bir melek de demirden bir balyozu kaldırmış "Sen böyle misin?" diyordu. Eğer ben "Evet!" desem, o balyozla başımı ezecek."

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Deylem b. Gazvân haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit el-Bünânî haber verdi. O da Enes b. Mâlik'in şöyle dediğini rivayet etti:

Savaş için hazırlık yapılmaya başlandığı zaman Abdullah b. Revâha şöyle derdi:

Ey nefsim! Görüyorum ki sen cennetten hoşlanmıyorsun.
Allah'a yemin ederim ki, sen oraya yerleşeceksin!
İsteyerek de olsa, istemeyerek de olsa...

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih b. Dînâr haber verdi. O da Âsım Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca bana Abdülcebbâr b. Umâre anlattı. O Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şunu rivayet etti:

(Onlardan biri diğerinden daha fazla [bilgi] rivayet etti.) Ca'fer b. Ebû Tâlib Mu'te'de şehid edilince, ondan sonra bayrağı Abdullah b. Revâha aldı; şehid oldu ve (nefsi) itiraz ederek cennete girdi. Bu durum Ensâr'a ağır geldi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle buyurdu: *"Kendisine yara isabet edince korktu ve çekindi. Sonra nefsini kınadı ve kahramanca düşman üzerine saldırdı ve o gün şehid oldu. O Mu'te savaşı komutanlarından biri idi ve cennete girdi."* Bu sözler, kavminin gönüllerindeki üzüntüyü giderdi. *Mu'te* savaşı hicretin 8. senesinde Cemâziyelevvel ayında meydana gelmişti.

231. Hallâd b. Süveyd ﴿خَلاَّد بن سُويد﴾

[Hallâd b. Süveyd] b. Sa'lebe b. Amr b. Hârise b. İmruülkays b. Mâlik el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b. Annesi, Benî el-Hâris b. el-Hazrec'ten Amre bt. Sa'd b. Kays b. Amr b. İmruülkays'tır. Hallâd, ravilerin ittifakıyla İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Hallâd'ın Peygamber'in sahâbîlerinden olan es-Sâib b. Hallâd adında bir oğlu vardı. Ömer b. el-Hattâb onu *Yemen*'e [zekât tahsildarı olarak] görevlendirmişti. Diğer oğlunun adı el-Hakem b. Hallâd'dır. Bu iki çocuğun annesi, Sa'd b. Ubâde'nin kız kardeşi Leylâ bt. Ubâde b. Düleym'dir. Bu çocukların nesli sona erdiği gibi, Hârise b. İmruülkays b. Mâlik el-Ağar'ın neslinden de kimse kalmamıştır. Hallâd *Bedir, Uhud, Hendek,* Benî Kurayza savaşlarına katıldı ve Benî Kurayza savaşında şehid edildi. Benî Kurayza'dan Bünâne adında bir kadın onun üzerine bir değirmen taşı yuvarladı, taş da başını yardı. Peygamber (sas) onun için şöyle buyurdu: *"Onun için iki şehid sevabı vardır."* Allah Resûlü (sas) Hallâd'ı

öldürmesi sebebiyle bu kadını [kısas ederek] öldürdü. Bünâne, el-Hakem b. el-Kurazî'nin hanımıydı.

Allah Resûlü (sas) Benî Kurayza'yı hicretin 5. senesinde Zilkâde ayının sonları ile Zilhicce ayının başlarında olmak üzere on gün süreyle muhasara etti. Sonunda Allah Resûlü'nün (sas) hükmüne teslim oldular.

Bize Ahmed b. İbrahim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Fedâle el-Ferec b. Fedâle haber verdi. O Abdülhabîr b. İsmail b. Muhammed b. Sâbit b. Kays b. Şemmâs'tan, o babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Kendisine Hallâd denilen bir adam Kurayza savaşında öldürüldü. Birisi annesine gelip "Ey Ümmü Hallâd! Hallâd öldürüldü" dedi. Hemen o, yüzü örtülü bir şekilde çıktı: Ona, "Hallâd öldürüldü, senin ise yüzün halâ örtülü!" denildi. Ümmü Hallâd, "Eğer bana Hallâd sebebiyle bir musibet gelmişse, ben o sebeple hayâma zarar verecek bir şey yapmam." dedi. Peygamber'e Hallâd'ın öldürüldüğü haberi verilince *"Onun için iki şehid sevabı vardır."* dedi. Peygamber'e (sas), "Neden böyle ya Resûlullah!?" diye soruldu. Peygamber (sas), *"Çünkü onu Ehl-i Kitab öldürdü."* dedi.

232. Beşîr b. Sa'd ﴿بشير بن سعد﴾

[Beşîr b. Sa'd] b. Sa'lebe b. Hallâs b. Zeyd b. Mâlik el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b. Annesi, Üneyse bt. Halîfe b. Adî b. Amr b. İmruülkays b. Mâlik el-Ağar'dır. Beşîr'in en-Nu'mân isimli bir oğlu vardı. Onun ismiyle künyelenirdi. Bir de Übeyye isimli bir kızı vardı. Bu iki çocuğun annesi, Abdullah b. Revâha'nın kız kardeşi Amre bt. Revâha idi. Beşîr'in nesli devam etmiştir. Beşîr Cahiliye döneminde okuma-yazma bilenlerdendi. O dönemde okuma-yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı. Râvîlerin ittifakıyla, Beşîr, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlara katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. el-Hâris b. el-Fudayl haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Beşîr b. Sa'd'ı, hicretin 7. senesi Şaban ayında otuz kişilik bir seriyye ile *Fedek*'teki Benî Mürre üzerine gönderdi. Mürrelilerle karşılaşınca şiddetli bir savaşa tutuştular. Beşîr bu savaşta ayak topuğundan

yaralandı. "Öldü." denildi. Akşam olunca *Fedek*'e sığındı ve orada bir Yahudinin yanında günlerce kaldı. Daha sonra *Medine*'ye döndü.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Abdülazîz haber verdi. O da Beşîr b. Muhammed b. Abdullah b. Zeyd'in şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Beşîr b. Sa'd'ı 300 kişilik bir seriyye ile *Fedek* ve *Vâdilkurâ* arasındaki *Yümn* ve *Cübâr*'a gönderdi. Orada Gatafân kabilesinden bazı insanlar Uyeyne b. Hısn el-Fezârî etrafında toplanmış bulunuyorlardı. Beşîr oraya varınca onların topluluklarını dağıttı, onlara karşı zafer kazandı. Onlardan kimilerini öldürdü, kimilerini esir etti, mallarını ganimet olarak aldı. Uyeyne ve arkadaşları farklı yerlere kaçtılar. Bu seriyye, hicretin 7. senesi Şevvâl ayında meydana gelmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mu'âz b. Muhammed el-Ensârî anlattı. O da Âsım b. Amr b. Katâde'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) hicretin 7. senesi Zilkâde ayında Kaza Umresi seferine çıkınca silahlı bir birlik hazırladı ve bunun başına Beşîr b. Sa'd'ı tayin etti. Beşîr b. Sa'd, Hâlid b. el-Velîd komutasında katıldığı *Aynüttemr* savaşında şehid oldu. Bu savaş Ebû Bekir es-Sıddîk'in (r) halifeliği zamanında meydana gelmişti.

233. Kardeşi Simâk b. Sa'd ﴿سماك بن سعد﴾

[Simâk b. Sa'd] b. Sa'lebe b. Hallâs b. Zeyd b. Mâlik el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b. Annesi, Üneyse bt. Halîfe b. Adî b. Amr b. İmruülkays'tır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonra vefat etti. Nesebi devam etmemiştir.

234. Sübey b. Kays ﴿سُبَيْع بن قيس﴾

[Sübey b. Kays] b. Abese b. Ümeyye b. Mâlik b. Umâre b. Adî b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec. Annesi Hadîce bt. Amr b. Zeyd b. Abde b. Ubeyd b. Adî b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Sübey'in Abdullah adında bir oğlu vardı. Bu çocuğun annesi, Benî Cedâre'dendir. Bu çocuk da öldü. Dolayısıyla Sübey'in nesli devam etmemiştir. Sübey,

Bedir ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, onun Sübey b. Kays b. Âişe b. Ümeyye olduğunu söylüyor.

235. Kardeşi Ubâde b. Kays ﴿عُبادة بن قيس﴾

Ubâde b. Kays b. Abese b. Ümeyye b. Mâlik b. Umâre b. Adî b. Ka'b. Bu ikisi Ebü'd-Derdâ'nın amcaları olur. Ubâde'nin nesebi devam etmemiştir. *Bedir, Uhud* ve *Hendek* savaşlarına, *Hudeybiye* musâlahasına, *Hayber* fethine ve *Mu'te* savaşma katıldı. Hicretin 8. senesinin Cemâziyelevvel ayında meydana gelen *Mu'te* savaşında şehid edildi. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, onun, Sübey b. Kays'ın ana-baba bir erkek kardeşi olduğunu ve kendisine Zeyd b. Kays denildiğini, *Bedir* savaşına katılmadığını ve Peygamber'in (sas) ashâbından olduğunu söylüyor.

236. Yezîd b. el-Hâris ﴿يزيد بن الحارث﴾

[Yezîd b. el-Hâris] b. Kays b. Mâlik b. Ahmer b. Hârise b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Annesi, Kudâ'a kabilesinden Belkayn b. Cesr'den Füshum'dur. Yezîd'e, Yezîd Füshum ve Yezîd b. Füshum denilerek annesine nispet edilirdi. Yezîd'in bir oğlu vardı. Ancak günümüzde onun neslinden kimse bulunmamaktadır.

Hârise b. Sa'lebe b. Ka'b'ın çocuklarının da nesli kesilmiştir. Günümüzde onlardan kimse yaşamamaktadır. Allah Resûlü (sas), Yezîd b. el-Hâris'i, Zü'l-Yedeyn Umeyr b. Abduamr el-Huzâ'î ile kardeş yapmıştı. Her ikisi de *Bedir* savaşında şehid oldu. Yezîd b. el-Hâris'i katleden Nevfel b. Mu'âviye ed-Dîlî idi. *Bedir* savaşı, hicretin 8. senesi başlarında Ramazan ayının 17'sinde Cuma günü sabahında meydana gelmişti.

Benî Cüşem ve Zeyd'den Olanlar

Cüşem ve Zeyd, el-Hâris b. el-Hazrec'in iki oğludur. Bunlara "ikiz" denir ve divana birlikte çağrılırlardı. Yine bunlar *Sünh*'taki mescidin bakıcılarındandır. Ashâbü's-Sünh diye anılırlar.

237. Hubeyb b. Yisâf ﴿خُبَيْب بن يِسَاف﴾

[Hubeyb b. Yisâf] b. İnebe b. Amr b. Hadîc b. Âmir b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec. Annesi, Selmâ bt. Mes'ûd b. Şeybân b. Âmir b. Adî b. Ümeyye b. Beyâda'dır. Hubeyb'in Ebû Kesîr künyesiyle anılan Abdullah isminde bir oğlu vardı. Bunun annesi, Benî Avf b. el-Hazrec'in Belhublâ kolundan Cemîle bt. Abdullah b. Übey b. Selûl'dür. İkinci oğlu Abdurrahman'ın annesi bir ümmü veleddir. Kızı Üneyse'nin annesi ise Zeyneb bt. Kays b. Şemmâs b. Mâlik'tir. Bunların nesilleri bir müddet devam etmiş; ancak sonradan kesilmiştir.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Müslim b. Sa'îd es-Sakafî haber verdi; dedi ki: Bize Hubeyb b. Abdurrahman b. Hubeyb haber verdi. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü'ne (sas) geldim. O bir savaş hazırlığındaydı. Ben ve kabilemden bir adam, henüz Müslüman olmamıştık. Bize *"Siz Müslüman oldunuz mu?"* dedi. Biz "Hayır!" dedik. Sonra *"Biz müşriklere karşı müşriklerden yardım istemeyiz."* dedi. Bunun üzerine ikimiz de Müslüman olduk ve onunla birlikte savaşa katıldık. Bir adamı öldürdüm, o da bana bir darbe vurmuştu. Sonra ben onun kızıyla evlendim. Kızı bana "Sana bu gerdanlığı takan (babasının kocasındaki yara izini kastediyor) adamdan mahrum olmadım." derdi. Ben de ona, "Babanı ateşe göndermekte acele eden bir adamdan mahrum edilmedin." derdim.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O el-Fudayl b. Ebû Abdullah'tan, o Abdullah b. Dînâr'dan, o Urve'den, o da Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Bedir* savaşına çıktı. *Harretülvebre*'ye gelince cesareti ve yiğitliğiyle bilinen bir adam arkadan gelip ona yetişti. Peygamber'in (sas) ashâbı onu görünce sevindiler. Peygamber'e (sas) tam olarak yetiştiği zaman şöyle dedi: "Sana tabi olmak ve seninle beraber savaşa katılmak için geldim." Peygamber (sas) ona, *"Allah'a ve Resûlü'ne iman ettin mi?"* diye sordu. Adam, "Hayır!" Peygamber, *"Geri dön. Biz müşriklerden yardım istemiyoruz."* dedi. Âişe dedi ki: Allah Resûlü (sas) yürüyüşünü sürdürdü. Bir ağacın yanına geldiği zaman aynı adam arkasından gelip önceden söylediği sözlerin aynısını söyledi. Peygamber de önceki gibi sordu. Adam yine

"Hayır!" dedi. Bunun üzerine Peygamber (sas), *"Geri dön. Biz müşriklerden yardım istemiyoruz."* dedi. Adam geri döndü. Fakat *Beydâ* mevkiine geldiklerinde aynı adam arkadan gelip yine aynı sözleri söyledi. Peygamber (sas) de ona öncekiler gibi *"Allah'a ve Resûlü'ne iman ettin mi?"* diye sordu. Adam "Evet!" diye cevap verince, Peygamber (sas) de ona "Haydi, gel!" dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: O, Hubeyb b. Yisâf'tı. Allah Resûlü (sas) *Bedir* savaşma çıkıncaya kadar Müslüman olması gecikmişti. Resûlullah (sas) *Bedir*'e çıkınca o da arkasından gitti ve yolda Müslüman oldu. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların tümüne katıldı. Osman b. Affân'ın halifeliği zamanında vefat etti. O, Abdullah b. Amr ve Şu'be gibi bazı hadisçilerin kendisinden hadis rivayet ettiği Hubeyb b. Abdurrahman b. Hubeyb b. Yisâf'ın dedesidir. Hubeyb'in nesli sonradan kesildi. Günümüzde onlardan kimse bulunmamaktadır.

238. Süfyân b. Nesr ﴿سُفْيان بن نَسر﴾

[Süfyân b. Nesr] b. Amr b. el-Hâris b. Ka'b b. Zeyd b. el-Hâris b. el-Hazrec. Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî [ismi ve nesebi hakkında] böyle dediler. Bize Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer Süfyân b. Bişr'den rivayet olunduğuna göre adı Süfyân b. Bişr'dir. Ancak mümkündür ki, ravileri onun ismini onlardan kaydemediler. Süfyân, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Kendisinin nesli bir müddet devam etti; ancak sonradan kesildi.

239. Abdullah b. Zeyd ﴿عبد الله بن زَيد﴾

[Abdullah b. Zeyd] b. Abdürabbih b. Sa'lebe b. Zeyd b. el-Hâris b. el-Hazrec. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî dedi ki: Onun babaları arasında Sa'lebe yoktur. O, Abdullah b. Zeyd b. Abdürabbih b. Zeyd b. el-Hâris'tir. Sa'lebe b. Abdürabbih, Zeyd'in erkek kardeşi ve Abdullah'ın amcasıdır. Yanlışlıkla onu nesebine dâhil ettiler. Abdullah b. Zeyd'in Muhammed isminde bir oğlu vardı. Bu çocuğun annesi, Sa'de bt. Küleyb b. Yisâf b. Utbe b. Amr'dır. Bu hanım, Hubeyb b. Yisâf'ın erkek kardeşinin kızıdır. Abdullah'ın kızı Ümmü Humeyd ve onun annesi Yemenlidir.

Günümüzde Abdullah b. Zeyd'in nesli *Medine*'de devam etmekle birlikte sayıları azdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Zeyd haber verdi. O el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan, o da Muhammed b. Abdullah b. Zeyd'den şunu rivayet etti:

Babasının künyesi *Ebû Muhammed* idi. Ne kısa, ne uzun boylu bir adamdı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdullah b. Zeyd İslâm'dan önce okuma-yazma bilenlerdendi. O dönemde okuma-yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı. Râvîlerin ittifakıyla Abdullah, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların tümüne katıltı. *Mekke*'nin fethinde Benî el-Hâris b. el-Hazrec'in bayrağım taşıdı. Ezanın kendisine rüyada gösterildiği kişi de Abdullah b. Zeyd idi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Zekeriya b. Ebû Zâide haber verdi. O da Âmir eş-Şa'bî'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Zeyd rüyasında ezanı gördü ve Allah Resûlü'ne (sas) gelip bu durumu anlattı.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Ebân b. Yezîd el-Attâr haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Ebû Kesîr şunu haber verdi: Ebû Seleme, Muhammed b. Abdullah b. Yezîd'in kendisine şunu anlattığını söyledi:

Kurbanlıkların kesildiği yerde babası, yanında Ensâr'dan bir kişi olduğu halde, Peygamber'i (sas) gördü. Allah Resûlü (sas) kurbanlıkları taksim etti, fakat kendisine ve arkadaşına bir şey isabet etmedi. Allah Resûlü (sas) saçlarını elbisesinin içinde tıraş etti ve o saçları dağıttı. Peygamber (sas) tırnaklarını kesti; kendisine ve arkadaşına verdi. [Muhammed b. Abdullah b. Zeyd] dedi ki: O tırnak, kına ile boyanmış bir şekilde yanımızda bir kapta saklıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Kesîr b. Zeyd haber verdi. O el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan, o da Muhammed b. Abdullah b. Zeyd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Abdullah b. Zeyd, altmış dört yaşında iken hicretin 32. senesinde *Medine*'de vefat etti. Onun cenaze namazını Osman b. Affân (r) kıldırdı.

240. Kardeşi Hureys b. Zeyd ﴿حُرَيْث بن زيد﴾

[Hureys b. Zeyd] b. Abdürabbih.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şu'ayb b. Ubâde, o Beşîr b. Muhammed b. Abdullah b. Zeyd'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Hureys b. Zeyd *Bedir* savaşına katıldı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bütün arkadaşlarımızın görüşü böyledir. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer de böyle dediler. Onların hiç biri, Hureys'in *Bedir* savaşma katıldığı hususunda ihtilaf etmedi. Ayrıca o *Uhud* savaşma da katıldı. Günümüzde onun neslinden kimse bulunmamaktadır.

[Benî Cüşem ve Zeyd'den Bedir savaşına katılanlar, işte bu] dört kişidir.

Benî Cidâre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'ten Olanlar

241. Temîm b. Yi'âr ﴿تَمِيم بن يعار﴾

[Temîm b. Yi'âr] b. Kays b. Adî b. Ümeyye b. Cidâre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec. Annesi, Züğaybe bt. Râfi b. Mu'âviye b. Ubeyd b. el-Ebcer'dir. el-Ebcer de, Hudre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Bu hanım, Sa'd b. Mu'âz ve Es'ad b. Zürâre'nin teyzesidir. Temîm'in, Rib'î ve Cemîle isminde iki çocuğu vardı. Bunların annesi, şair olan Amr b. Vakşoğulları'ndandır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarında bulundu ve sonra vefat etti. Günümüzde onun soyundan gelen kimse yoktur.

242. Yezîd b. el-Müzeyn ﴿يزيد بن المُزَين﴾

[Yezîd b. el-Müzeyn] b. Kays b. Adî b. Ümeyye b. Cidâre'dir. Muhammed b. Ömer [ismini] böyle zikretti. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise şöyle dediler:

O, Zeyd b. el-Müzeyn'dir. Ebû Ma'şer ise kitabında onun adını zikretmedi. Yezîd'in Amr ve Remle isimli iki çocuğu vardı. Bunlar vefat ettikten sonra Yezîd'in soyu devam etmedi. Adî b. Ümeyye b. Cidâre'nin soyu da bir müddet sonra kesildi. Yezîd b. el-Müzeyn, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı.

243. Abdullah b. Umeyr ﴿عبد الله بن عُمير﴾

[Abdullah b. Umeyr] b. Hârise b. Sa'lebe b. Halâs b. Ümeyye b. Cidâre. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer, onu *Bedir* savaşına katılanlar arasında zikrettiler. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise ondan bahsetmedi. Soyu hakkında bilgi yoktur.

[Benî Cidâre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'ten zikredilenler] üç kişidir.

BENÎ EL-EBCER'DEN OLANLAR

el-Ebcer, Hudre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir.

244. Abdullah b. er-Rebî ﴿عبد الله بن الرَّبيع﴾

[Abdullah b. er-Rebî] b. Kays b. Âmir b. Abbâd b. el-Ebcer'dir. el-Ebcer'in ismi Hudre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Bazıları "Hudre, el-Ebcer'in annesidir." dediler. Doğrusunu Allah bilir. Abdullah b. er-Rebî'in annesi, Fâtıma bt. Amr b. Atıyye b. Hansâ b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. Abdullah'ın Abdurrahman ve Sa'd isminde iki oğlu vardı. Bunların anneleri Tay kabilesindendir. Sonradan Abdullah'ın soyu da kesildi. Aynı şekilde Abbâd b. el-Ebcer'in soyu da sona erdi. Onlardan kimse kalmadı.

[Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Abdullah b. er-Rebî Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulunmuştu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına da katıldı.

Benî el-Hâris b. el-Hazrec'in Anlaşmalılarından Olanlar

245. Abdullah b. Abs ﴿عبد الله بن عَبْس﴾

Abdullah b. Abs'ın nesli devaın etmemiştir. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer, onu *Bedir* savaşma katılanlar arasında sayarlar. Nesebi bize gelmemiştir. Onun anlaşmalı olduğunu söylediler.

246. Abdullah b. Urfuta ﴿عبد الله بن عُرْفُطة﴾

Benî el-Hâris'in anlaşmalisıdır. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer, onu *Bedir* savaşına katılanlar arasında sayarlar. Soyu devam etmemiştir. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise şöyle demiştir: Bu iki anlaşmalı aynı kişi olup adı Abdullah b. Umeyr'dir. Benî el-Hâris'in anlaşmalısıdır.

[Benî el-Hâris b. el-Hazrec'in anlaşmalılarından Bedir savaşına katılanlar, işte bu] iki kişidir. Benî el-Hâris b. el-Hazrec'ten *Bedir*'e katılanların toplamı ise dokuz kişidir.[631]

Benî Avf b. el-Hazrec'in Kollarından Belhublâ'dan Olanlar

Belhublâ, Sâlim b. Ganm b. Avf b. el-Hazrec'tir. Karnının büyük oluşu sebebiyle Belhublâ diye isimlendirilmiştir.

247. Abdullah b. Abdullah ﴿عبد الله بن عبد الله﴾

[Abdullah b. Abdullah] b. Übey b. Mâlik b. el-Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim'dir. Şişman bir adamdı. Annesi Benî Meğâle'den Havle bt. el-Münzir

[631] İbn Sa'd, Benî el-Hâris b. el-Hazrec'ten Bedir'e katılanları dokuz kişi olarak zikretmişse de -anlaşmalılarla birlikte- on kişi hakkında bilgi vermektedir (E).

b. Harâm b. Amr b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Abdullah b. Übey Cahiliye döneminin sonlarında el-Hazrec'in reisi idi. Peygamber (sas) hicret edip *Medine*'ye geldiği sırada Abdullah b. Übey'in kabilesi ona taç giydirmek için boncuktan yapılmış bir taç hazırlamışlardı. Allah Resûlü (sas) gelince, İslâm *Medine*'de hâkim oldu. İnsanlar Peygamber'e teveccüh ettiler. Abdullah b. Übey ise, Peygamber'i (sas) kıskandı; ona isyan etti, münafıklardan oldu ve şerefini düşürdü. Daha çok *İbn Selûl* diye bilinir. Selûl, Huzâ'a kabilesinden bir kadındı. Bu kadın, Übey b. Mâlik b. el-Hâris'in annesiydi. Abdullah b. Übey ise Ebû Âmir er-Râhib'in teyzesinin oğluydu. Abdullah gibi Ebû Âmir de [Cahiliye döneminde] Peygamber'i (sas) zikreden, ona inanan ve insanlara onun geleceğini vadeden biriydi. Cahiliye devrinde kendisini Allah'a adamış; Hıristiyan giysilerini giymiş ve bir müddet inziva hayatı yaşamıştı. Allah Resûlü (sas) peygamber olarak gönderilince hased ve isyan etti; küfür üzere kalmaya devam etti. *Bedir* savaşında bazı müşriklerle beraber Peygamber'e karşı savaşa katıldı. Peygamber (sas) onu *"el-Fâsık"*[632] olarak nitelendirdi.

Bize Süleyman b. Abdullah er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr haber verdi. O Ma'mer b. Râşid'den, o Urve'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), -o zaman ismi el-Hubâb olan- Abdullah b. Übey b. Selûl'a, *"Sen Abdullah'sın. el-Hubâb* [633]*, bir şeytanın ismidir."* dedi.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi. O da babasından şunu rivayet etti:

İsmi el-Hubâb olan bir adama Allah Resûlü (sas) Abdullah adını verdi ve şöyle dedi: *"el-Hubâb şeytandır."*

Bize Abdullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Üsâme b. Zeyd el-Leysî haber verdi. O da Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *"el-Hubâb şeytandır."* dedi.

---

[632] Allah Resûlü (sas), Ebû Âmir'e "rahib" denmesini yasaklayıp onun "fasık" olduğunu söylemiştir (İbn Hişâm, II, 217) (E).

[633] Hubâb; sevgi, muhabbet, aşk, sevgili anlamına gelir. Rivayetlerden açıkça anlaşılacağı üzere bir şeytan ismi olduğu için Hz. Peygamber (sas) son derece samimi bir Müslüman olan Hubâb b. Abdullah b. Übey'in bu ismi taşmasını hoş karşılamamış ve ismini Abdullah olarak değiştirmiştir (M).

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedî haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O Atâ b. es-Sâib'den, o da eş-Şa'bî'den şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), *"el-Hubâb şeytandır."* dedi.

Bize Abdullah b. Nümeyr haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm haber verdi. O Urve'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) kötü bir isim duyunca onu değiştirirdi.

[Râvîler] dediler ki: Abdullah b. Abdullah b. Übey'in Ubâde, Cüleyha, Hayseme, Havlî ve Ümâme adlarını taşıyan çocukları vardı. Fakat onların annelerinin adı bize söylenmedi.

Abdullah samimi ve güzel bir Müslüman idi. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlarının tümüne katıldı. Babasının durumu onu üzer ve onun münafıklarla birlikte olması Abdullah'a ağır gelirdi. Allah Resûlü'nün (sas) *Tebûk* seferi dönüşünde babası ölmüştü. Allah Resûlü (sas) Abdullah'ın yanına geldi ve babasının ölmüş olduğunu gördü. Üzerine cenaze namazı kıldı[634] ve kabrinin başına gidip durdu. Allah Resûlü'nün (sas) babasının kabrine kadar gelmesi Abdullah b. Abdullah'ı onurlandırmıştı. Abdullah *Yemâme* savaşında bulundu ve Ebû Bekir es-Sıddîk'in (r) halifeliği zamanında hicretin 12. senesinde *Cüvâsâ* savaşında şehid oldu. Kendisinin soyu devam etmektedir.

---

[634] Metinde صلي عليه şeklinde geçen ifadeyi "Üzerine cenaze namazı kıldı" şeklinde tercüme ettik. Bu tercüme şekli Tevbe 9/84. âyetin metniyle de uyum halindedir. Ancak aynı metin "Onun için dua etti" şeklinde de tercüme edilebilir. Bu tercüme şekli de genel olarak bilinen duruma daha uygundur. Bu bilgilere göre Abdullah b. Übey b. Selûl, Medine'de münafıkların reisi idi. Sözünü dinleyen çok kimse olduğu için Hz. Peygamber (sas) kendisini hoş tutmaya çalışırdı. Öldüğü zaman oğlu Abdullah, babasını kefenlemek için Hz. Peygamber'den gömleğini istemiş, ayrıca cenaze namazını kıldırması ricasında bulunmuştu. Hz. Peygamber gömleğini verdi, fakat namazını kıldırmak için harekete geçtiği sırada Hz. Ömer'in şiddetli itirazlarıyla karşılaştı. Ömer, münafıkların affı için dua edilemeyeceğini ileri sürüyordu. Bu esnada Ömer'i tasdik edercesine Tevbe sûresinin 84. âyeti nazil oldu: *"Ve onlardan biri ölürse asla namazını kılma ve kabrinin başına gidip durma. Çünkü onlar Allah'ı ve Resûlünü inkâr ettiler ve fasık olarak öldüler."* Buna göre Allah Resûlü (sas) Abdullah b. Übey için dua etmiş ve cenaze namazını kılmak üzere onun için hazırlanan kabrin başına gelme teşebbüsünde bulunmuş; fakat bu arada Tevbe 9/84. âyet nazil olarak Cenâb-ı Allah Hz. Peygamber'i onun için namaz kılmaktan ve kabrinin başına gelmektan menetmiştir (M).

248. Evs b. Havlî ﴿أوس بن خَوْلِيّ﴾

[Evs b. Havlî] b. Abdullah b. el-Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ. Annesi, Cemîle bt. Übey b. Mâlik b. el-Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ'dır. Bu hanım Abdullah b. Übey b. Selûl'ün kız kardeşidir. Evs b. Havlî'in Füshum adında bir kızı vardı, fakat ölmüştü. Evs'in soyu devam etmemiştir. el-Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ'nın çocuklarının soyu da sona ermiştir; sadece Abdullah b. Übey b. Selûl'ün çocuklarının soyundan *Medine*'de bir veya iki adam bulunmaktadır. Evs b. Havlî Cahiliye devrinde kâmil ve olgun insanlardan sayılıyordu. Evs, bu özelliğini İslâm'da da devam ettirdi. O Arapça yazar, ok ve mızrağı maharetle kullanırdı. Evs b. Havlî'de bu güzel hasletlerin hepsi toplanmıştı. Allah Resûlü (sas) Evs b. Havlî ile *Bedir* ehlinden Şücâ b. Vehb el-Esedî'yi kardeş yaptı. Evs, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlarının tümüne katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Âiz b. Yahya anlattı. O da Ebü'l-Huveyris'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Kaza Umresi için *Mekke*'ye girerken arkalarında güvenliği sağlamak için Allah Resûlü (sas) başlarında Evs b. Havlî olan 200 kişilik bir birlik görevlendirdi.

[Râvîler] dediler ki: Peygamber (sas) vefat edince ashâbı onu gasletmek istediler. Ensâr kapıya gelip şöyle seslendiler: "Allah Allah! Biz onun dayılarıyız. Bazılarımız onun gaslinde hazır bulunsun." Onlara, "Aranızdan bir adamı seçin." denildi. Onlar da Evs b. Havlî'yi seçtiler. Evs içeri girdi ve Allah Resûlü'nün (sas) ailesiyle birlikte, onun gaslinde, kefenlenmesinde ve defninde hazır bulundu. Evs b. Havlî, Osman b. Affân'ın (r) halifeliği zamanında *Medine*'de vefat etti.

Bize el-Hüseyn b. el-Fehm anlattı, dedi ki: Bize Yahya b. Ma'în b. Avn b. Ziyâd haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Yusuf haber verdi. O Ma'mer'den, o Eyyûb'dan, o da Muhammed b. Sîrîn'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Tâlib'e ölüm gelip çattığı zaman Allah Resûlü'nü çağırdı ve ona şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! İşte ben ölüyorum. Benî en-Neccâr'dan

olan dayılarına git. Onların evlerinde olduğun sürece seni en iyi şekilde korurlar."

249. Zeyd b. Vedî'a ﴿زيد بن وديعة﴾

[Zeyd b. Vedî'a] b. Amr b. Kays b. Cüzeyy b. Adî b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ. Annesi, Ümmü Zeyd bt. el-Hâris b. Ebü'l-Cerbâ b. Kays b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ'dır. Zeyd b. Vedî'a'nın Sa'd, Ümâme ve Ümmü Külsûm adında çocukları vardı. Bunların annesi, Zeyneb bt. Sehl b. Sa'b b. Kays b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ'dır. Sa'd b. Zeyd b. Vedî'a, Ömer b. el-Hattâb'ın halifeliği zamanında *Irak*'a gelmiş, burada *Akarkûf*'a yerleşmişti. Nesli burada devam etti. Onlara Benî Abdülvâhid b. Beşîr b. Muhammed b. Musa b. Sa'd b. Zeyd b. Vedî'a denilir. *Medine*'de onlardan kimse yoktur. Zeyd b. Vedî'a *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı.

250. Rifâ'a b. Amr ﴿رفاعة بن عمرو﴾

[Rifâ'a b. Amr] b. Zeyd b. Amr b. Sa'lebe b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ. Musa b. Ukbe ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerinde [ismi] böyledir. Muhammed b. İshâk ise şöyle dedi: "Rifâ'a'nın künyesi *Ebü'l-Velîd*'dir." Muhammed b. Ömer de şöyle dedi: "Zeyd, künyesi Ebü'l-Velîd olan Rifâ'a'nın dedesidir. Bu sebeple Rifâ'a b. Ebü'l-Velîd dedesine nisbet edilir." Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî de şöyle dedi: "O, Rifâ'a b. Ebü'l-Velîd'dir. Ebü'l-Velîd'in ismi, Amr b. Abdullah b. Mâlik b. Sa'lebe b. Cüşem b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ'dır." Annesi, Ümmü Rifâ'a bt. Kays b. Mâlik b. Sa'lebe b. Cüşem b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ'dır. Rifâ'a'nın çocukları vardı, ancak sonradan nesli kesilmiştir. Ebû Ma'şer'in rivayetine ve Muhammed b. Ömer'in kitabının bazı nüshalarında yazıldığına göre onun adı Rifâ'a b. el-Hâf b. Amr b. Zeyd'dir. Doğrusunu Allah bilir.

Râvîlerin ittifakıyla Rifâ'a, Ensâr'dan yetmiş kişiyle birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Hicretin 32. ayı olan Şevvâl ayı başlarında meydana gelen *Uhud* savaşında şehid oldu. Soyu devam etmemiştir.

251. *Ma'bed b. Abbâd* ﴿مَعْبَد بن عَبَّاد﴾

[Ma'bed b. Abbâd] b. Kuş'ur b. el-Fedem b. Sâlim b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ'dır. Künyesi Ebû Hayseme'dir. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî de böyle dediler. Ebû Ma'şer ise künyesinin Ebû Usayme olduğunu söyledi. Ma'bed *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonra vefat etti. Soyunu devam ettiren kimse yoktur.

BENÎ SÂLİM EL-HUBLÂ B. GANM'IN ANLAŞMALILARINDAN OLANLAR

252. *Ukbe b. Vehb* ﴿عُقْبة بن وهب﴾

[Ukbe b. Vehb b. Kelede] b. el-Ca'd b. Hilâl b. el-Hâris b. Amr b. Adî b. Cüşem b. Avf b. Bühse b. Abdullah b. Gatafân. Mudar kabilesinin Kaysü Aylân kolundandır. Ukbe, Ensâr'ın ilk Müslüman olanlarındandır. Râvîlerin ittifakıyla, her iki *Akabe* biatine katıldı. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Mekke*'ye gitti, ancak orada kalmayıp Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Medine*'ye hicret etti. Bu yüzden Ukbe'ye Ensârî Muhâcirî denir. Kendisinin soyu hâlâ devam etmektedir. Onlar Sa'd b. Zeyd b. Vedî'a'nın çocuklarıyla birlikte *Akarkûf*'ta bulunmaktadırlar. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Rivayete göre Ukbe b. Vehb, *Uhud* savaşı sırasında parçalanan miğferin Allah Resûlü'nün (sas) yüzüne saplanan iki halkasını çıkaran kişidir. Bu rivayetin zıddı olarak, bu iki halkayı çıkaranın Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh olduğu da söylenmiştir. Bu çıkarma işlemi sonucunda Ebû Ubeyde'nin ön dişlerinden ikisi düşmüştür. Muhammed b. Ömer dedi ki: Abdurrahman b. Ebü'z-Zinâd şöyle dedi: "O iki halkayı, ikisi birlikte yardımlaşarak çıkardılar."

253. *Âmir b. Seleme* ﴿عامر بن سَلَمة﴾

[Âmir b. Seleme] b. Âmir b. Abdullah. Benî Sâlim'in Yemenli anlaşmalılarmdandır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Soyu devam etmemiştir.

254. *Âsım b. el-Ukeyr* ﴿عاصم بن العُكَيْر﴾

[Âsım b. el-Ukeyr], Müzeyne kabilesinden olup Benî Sâlim'in anlaşmalılarındandır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Soyu devam etmemiştir.

[Belhublâ'dan ve anlaşmalılarından zikredilenler] sekiz kişidir.

KAVÂKILE'DEN OLANLAR

Bunlar Benî Ganm ve Benî Sâlim'den olanlardır. Bu iki kişi, Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec'in iki oğludur.

255. *Ubâde b. es-Sâmit* ﴿عُبادة بن الصامت﴾

[Ubâde b. es-Sâmit] b. Kays b. Asram b. Fihr b. Sa'lebe b. Ganm b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec. Künyesi Ebü'l-Velîd'dir. Annesi, Kurretü'l-Ayn bt. Ubâde b. Nadle b. Mâlik b. el-Aclân b. Zeyd b. Ganm b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec'tir. Ubâde'nin el-Velîd ve Muhammed isminde iki oğlu vardı. el-Velîd'in annesi Cemîle bt. Ebû Sa'sa'a'dır. Ebû Sa'sa'a da Amr b. Zeyd b. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. Muhammed'in annesi, Ümmü Harâm bt. Milhân b. Hâlid b. Zeyd b. Harâm b. Cündeb b. Âmir b. Ganm b. Adî b. en-Neccâr'dır. Râvîlerin ittifakıyla Ubâde, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Aynı zamanda, on iki temsilciden (nakib) biri idi. Allah Resûlü (sas) Ubâde b. es-Sâmit ile Ebû Mersed el-Ganevî'yi kardeş yapmıştı. Ubâde, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların tümüne katıldı. Ubâde, *Akabe* biat[ler]ine katıldığı için Akabî ve Nakîb, *Bedir* savaşına katıldığı için Bedrî, Ensâr'dan olduğu için de Ensârî nisbeleriyle anılır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hazre Ya'kûb b. Mücâhid haber verdi. O Ubâde b. el-Velîd b. Ubâde'den, o da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Ubâde b. es-Sâmit, uzun boylu, iri gövdeli, güzel ve yakışıklı bir adamdı. Hicretin 34. senesinde *Şam* bölgesinde *Remle* denilen yerde yetmiş iki yaşında iken vefat etti. Soyu devam etmektedir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Onun, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın halîfeliği zamanında *Şam*'da vefat ettiğini söyleyen birini işittim."

256. Kardeşi Evs b. es-Sâmit ﴿أَوْس بن الصامت﴾

[Evs b. es-Sâmit b. Kays] b. Asram b. Fihr b. Sa'lebe b. Ganm. Annesi, Kurretü'l-Ayn bt. Ubâde b. Nadle b. Mâlik b. el-Aclân'dır. Evs'in er-Rebî adında bir oğlu vardı. Bu çocuğun annesi, Havle bt. Sa'lebe b. Asram b. Fihr b. Sa'lebe b. Ganm b. Avf'tır. Yüce Allah, ***"Allah, kocası hakkında seninle tartışan (kadın)ın sözünü işitti."***[635] âyetini Havle hakkında indirmiştir. Allah Resûlü (sas), Evs b. es-Sâmit ile Mersed b. Ebû Mersed el-Ganevî'yi kardeş yapmıştı. Evs, Peygamber (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların tümüne katıldı. Peygamber'den (sas) sonra bir müddet daha yaşadı. Rivayete göre Osman b. Affân zamanını idrak etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülhamîd b. İmrân b. Ebû Enes haber verdi. O da babasının şöyle dediğini rivayet etti:

İslâm'da ilk *zıhar* yapan kişi Evs b. es-Sâmit'tir. Kendisi biraz sıkıntılı bir adamdı. Uykusu kaçardı. Bu uykusuzluk hallerinin birisinde hanımı Havle'ye kızıp "Sen bana anamın sırtı gibisin." dedi. Sonra pişman olup, "Kanaatimce sen bana haram oldun." diye ekledi. Havle, "Sen talâk ifadesini kullanmadın." dedi. Havle, Allah Resûlü'ne (sas) gelip durumu anlattı ve ona şikâyette bulundu. Bunu defalarca yaptı. Sonra "Allah'ım! Yalnızlığımın şiddetini ve ayrılığın bana verdiği meşakkati sana şikâyet ediyorum." dedi. Âişe diyor ki: Ben ve evde bulunan herkes ona acıdığımız ve merhamet ettiğimiz için ağladık. Bunun üzerine Allah Resûlü'ne vahiy nâzil oldu. Peygamber (sas) de çok sevindi ve gülümseyerek *"Allah senin hakkında şu âyeti indirdi:* ***"Allah, kocası hakkında seninle tartışan (kadın)ın sözünü işitti."***[636] dedi. Sonra *"Ona söyle bir köle azad etsin."* dedi. Havle, *"Onu bulamaz."* deyince, Peygamber (sas), *"Ona söyle, peşpeşe iki ay oruç tutsun."* dedi. Havle, "Buna da gücü yetmez." dedi. Peygamber (sas), *"Ona söyle, altmış fakiri doyursun."* dedi. Havle, "Nerede onda bu mal!" dedi. Peygamber

[635] Mücâdele 58/1.
[636] Mücâdele 58/1.

(sas), *"Öyleyse ona söyle, Ümmü'l-Münzir bt. Kays'a gitsin. Ondan yarım vesk*[637] *hurma alsın ve onu altmış fakire dağıtsın."* dedi. Havle Evs'in yanına döndü. Evs ona, "Arkanda ne var?" diye sordu. Havle, "Hayır var. Ama sen ayıplananlardansın." dedi. Sonra ona olanları anlattı. O da Ümmü'l-Münzir'e gidip hurmaları aldı ve bundan her miskine iki müd[638] verdi.

257. en-Nu'mân b. Mâlik ﴿النعمان بن مالك﴾

[en-Nu'mân b. Mâlik] b. Sa'lebe b. Da'd b. Fihr b. Sa'lebe b. Ganm b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec'tir. Sa'lebe b. Da'd'a Kavkal[639] denirdi. Kavkal, saygın biriydi. Korkarak yanına gelen birisine, "İstediğin gibi erkek keklik olarak dolaş [kavkıl]. Artık güvendesin." derdi. Sâlim ve Ganmoğulları'nın tamamına Kavâkıle [Kavkal'ın çoğulu] denirdi. Divanda da bunlar Benî Kavkal diye çağrılırdı.

en-Nu'mân, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Uhud* savaşında kendisini Safvân b. Ümeyye şehid etti. en-Nu'mân'ın soyu devam etmemiştir. Bu Muhammed b. Ömer'in sözüdür.

Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise şöyle dedi: *"Bedir*'e katılan en-Nu'mân el-A'rec b. Mâlik b. Sa'lebe b. Asram b. Fihr b. Sa'lebe b. Ganm'dır." *Uhud* savaşında şehit edildi. Annesi, anlaşmalıları olan Belî kabilesinin Benî Gudayne kolundan Amre bt. Ziyâd (ذياد) b. Amr b. Zemzeme b. Amr b. Ammâre b. Mâlik'tir. Bu hanım, el-Mücezzer b. Ziyâd'ın kız kardeşidir. Muhammed b. Ömer'in anlattığına göre Kavkal diye çağrılan kişi en-Nu'mân b. Mâlik b. Sa'lebe b. Da'd b. Fihr b. Sa'lebe b. Ganm'dır. Bu zat *Bedir* savaşına katılmadığı gibi soyu da kesilmiştir. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî *Nesebü'l-Ensâr* isimli kitabında en-Nu'mân b. Mâlik b. Sa'lebe b. Da'd ile en-Nu'mân el-A'rec b. Mâlik b. Sa'lebe b. Asram'ın nesebleri, çocukları ve onların çocukları hakkında bilgi vermiştir.

---

[637] 60 sâ'lık, yani 62400 dirhemlik (165 litre) ölçü birimine vesk denir (M).
[638] Yirmi kilelik zahire ölçüsüne müd denir (M).
[639] Kavkal, kaya kuşu veya kekliğin erkeğine denir (E).

258. *Mâlik b. ed-Duhşüm* ﴿مالك بن الدُّخْشُم﴾

[Mâlik b. ed-Duhşüm] b. Mâlik b. ed-Duhşüm b. Merdaha b. Ganm b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec. Annesi, Umeyre bt. Sa'd b. Kays b. Amr b. İmruülkays b. Mâlik b. Sa'lebe b. Ka'b el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Mâlik'in el-Fürey'a isimli bir kızı vardı. Bunun annesi Cemîle bt. Abdullah b. Übey b. Mâlik b. el-Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ b. Ganm'dır. Cemîle'nin babası Abdullah, Abdullah b. Übey b. Selûl'dür.

Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre Mâlik b. ed-Duhşüm, İkinci *Akabe* biatine katılmıştır. Ebû Ma'şer ise katılmadığını söylemektedir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe'den, o da Dâvûd b. el-Husayn'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Mâlik b. ed-Duhşüm, İkinci *Akabe* biatine katılmamıştır. [Râvîler] dediler ki: Mâlik Peygamber ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlara katıldı. Allah Resûlü (sas) onu *Tebûk*'ten Âsım b. Adî ile beraber göndermiş; onlar da Benî Amr b. Avf yurdunda *Mescid-i Dırâr*'ı yakmışlardı. Mâlik vefat ettiğinde çocuğu bulunmuyordu.

259. *Nevfel b. Abdullah* ﴿نَوْفَل بن عبد الله﴾

[Nevfel b. Abdullah] b. Nadle b. Mâlik b. el-Aclân b. Zeyd b. Ganm b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec. Mâlik b. el-Aclân, yaşadığı dönemde el-Hazrec'in başkanı idi. O, Uhayha b. el-Cülâh'ın teyzesinin oğludur. Nevfel b. Abdullah, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Hicretin 32. ayı olan Şevvâl ayında meydana gelen *Uhud* savaşında şehid oldu. Soyu devam etmemiştir.

260. *İtbân b. Mâlik* ﴿عِتْبان بن مالك﴾

[İtbân b. Mâlik] b. Amr b. el-Aclân b. Zeyd b. Ganm b. Sâlim b. Avf. Annesi Müzeyne kabilesindendir. İtbân'ın Abdurrahman adında bir oğlu vardı. Bu çocuğun annesi, Leylâ bt. Riâb b. Huneyf b. Riâb b. Ümeyye b. Zeyd b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec'tir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdullah b. Ca'fer anlattı. O da Abdülvâhid b. Ebû Avn'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) İtbân b. Mâlik ile Ömer b. el-Hattâb'ı kardeş yaptı. Muhammed b. İshâk da böyle dedi.

İtbân b. Mâlik, *Bedir, Uhud* ve *Hendek* savaşlarına katıldı. Peygamber (sas) zamanında âmâ(kör) olmuştu. Resûlullah'tan (sas) evine giderek evin uygun bir yerinde namaz kılmasını istedi. Böylece orasını namazgâh olarak kullanacaktı. Allah Resûlü (sas) onun bu isteğini yerine getirdi.

Bize Süfyân b. Uyeyne haber verdi. O ez-Zührî'den, o da -inşaallah- Mahmûd'dan şunu rivayet etti:

İtbân b. Mâlik el-Ensârî'nin görme duyusu kaybolmuştu. Bu yüzden Peygamber'den (sas) cemaate gelmeyip namazı evde kılma müsaadesi istedi. Peygamber (sas) ona, "Ezanı işitiyor musun?" diye sordu. "Evet!" diye cevap verdi. Peygamber (sas) kendisine namazı evde kılmak için ruhsat vermedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer ve Mâlik haber verdiler. Onlar ez-Zührî'den, o Mahmûd b. er-Rebî'den, o da İtbân b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Peygamber'e, "Ya Resûlullah! Gece çok karanlık oluyor. Bazen de yağmur ve rüzgâr oluyor. Evime gelsen de, orada namaz kılsan." dedim. Allah Resûlü (sas) evime geldi ve bana *"Nerede namaz kılmak istiyorsun?"* diye sordu. Evin bir köşesini ona işaret ettim. O da orada namaza durdu. Biz de arkasında iki rekât namaz kıldık. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu ev, *Medine*'de bugün de insanların içinde namaz kıldıkları bir evdir.

İtbân b. Mâlik, Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafetinin orta zamanlarında vefat etti. Günümüzde kendisinin soyundan gelen kimse yoktur. Hakezâ, Amr b. Aclân b. Zeyd'in çocuklarının nesli de sona ermiştir. Onlardan da günümüzde kimse yoktur.

261. Müleyl b. Vebere ﴿مُلَيل بن وَبَرَة﴾

[Müleyl b. Vebere] b. Hâlid b. Aclân b. Zeyd b. Ganm b. Sâlim. Müleyl'in Zeyd ve Habîbe isminde iki çocuğu vardı. Bunların annesi, Ümmü Zeyd bt. Nadle b. Mâlik b. Aclân b. Zeyd b. Ganm b. Sâlim'dir. Bu hanım,

el-Abbâs b. Ubâde b. Nadle'nin halasıdır. Müleyl, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Soyu günümüze kadar gelmemiştir.

262. İsme b. el-Husayn ﴿عِصْمَة بن الحُصين﴾

[İsme[640] b. el-Husayn] b. Vebere b. Hâlid b. Aclân b. Zeyd b. Ganm b. Sâlim. İsme'nin Afrâ ve Esmâ adında iki kızı vardı. Her ikisi de Ensâr'dan adamlarla evlenmişlerdir. Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre İsme, *Bedir* savaşına katılmıştır. Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer onu *Bedir* savaşına katılanlar arasında saymamışlardır. Ancak *Uhud* savaşına katıldığını ve daha sonra vefat ettiğini söylemektedirler. Soyu devam etmemiştir. Hakezâ, Hâlid b. Aclân b. Zeyd'in çocuklarının soyu da kesilmiştir. Onlardan kimse kalmamıştır.

263. Sâbit b. Hezzâl ﴿ثابت بن هزّال﴾

[Sâbit b. Hezzâl] b. Amr b. Karabûs b. Ganm b. Ümeyye b. Levzân b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec. Sâbit, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların tümüne katıldı. Ebû Bekir es-Sıddîk'in halifeliği zamanında hicretin 12. senesinde *Yemâme* savaşında şehid edildi. Soyu bir müddet devam etmiş, ancak sonradan kesilmiştir. Hakezâ, Levzân b. Sâlim b. Avf'ın çocuklarının soyu da sona ermiştir. Onlardan kimse kalmamıştır.

264. er-Rebî b. İyâs ﴿الربيع بن إياس﴾

[er-Rebî b. İyâs] b. Amr b. Ganm b. Ümeyye b. Levzân b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

265. Kardeşi Vezefe b. İyâs ﴿وَذَفَة بن إياس﴾

[Vezefe b. İyâs] b. Amr b. Ganm b. Ümeyye b. Levzân b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek*

[640] Bu isim Türkçede "İsmet" şeklinde kullanılmaktadır (E).

ve diğer savaşlara katıldı. Ebû Bekir es-Sıddîk'in halifeliği zamanında hicretin 12. senesinde *Yemâme* savaşında şehid edildi. Soyu devam etmemiştir. Abdullah b. Muhammed b. Umâre *Nesebü'l-Ensâr* adlı kitabında İyâs'ın oğulları er-Rebî ve Vezefe'nin adlarını zikretmemiştir. Amr b. Ganm b. Ümeyye'nin de soyu kesilmiştir.

EL-KAVÂKILE'NİN ANLAŞMALILARI OLAN BENÎ GUDAYNE'DEN OLANLAR

Beni Gudayne, Benî Amr b. Umâre'dir. Gudayne, Belî kabilesinden olan anneleridir. Bunlar annelerine nisbet edilmişlerdir.

266. el-Mücezzer b. Ziyâd ﴿المُجَذَّر بن ذِياد﴾

[el-Mücezzer b. Ziyâd] b. Amr b. Zemzeme b. Amr b. Umâre b. Mâlik b. Amr b. Besîre b. Meşnû b. el-Kuşer[641] b. Temîm b. Avizümenât b. Nâc b. Teym b. Erâşe b. Âmir b. Abîle b. Kısmîl b. Ferân b. Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a. el-Mücezzer'in ismi Abdullah'tır. Cahiliye döneminde Süveyd b. es-Sâmit'i öldürmüş ve bu olay *Bu'âs* savaşının çıkmasına sebep olmuştur. Sonra el-Mücezzer b. Ziyâd da, el-Hâris b. Süveyd b. es-Sâmit de Müslüman oldular. Allah Resûlü (sas) el-Mücezzer b. Ziyâd ile Âkıl b. Ebü'l-Bükeyr'i kardeş yaptı. el-Mücezzer b. Ziyâd, el-Hâris b. Süveyd'in babasını öldürmüştü. el-Hâris, babası karşılığında el-Mücezzer b. Ziyâd'ı öldürmek için bir gaflet anını kolluyordu. Her ikisi de *Uhud* savaşına katıldı. İnsanlar geri çekilirken el-Hâris b. Süveyd, el-Mücezzer b. Ziyâd'ın arkasından gelip suikastle onu öldürdü. Cibrîl (a), Allah Resûlü'ne (sas) el-Hâris b. Süveyd'in el-Mücezzer b. Ziyâd'i suikastle öldürdüğünü ve bu katli sebebiyle onu öldürmesi gerektiğini haber verdi. Allah Resûlü (sas) de el-Mücezzer b. Ziyâd'ı öldürmesi karşılığında [kısas olarak] el-Hâris b. Süveyd'i öldürdü. Allah Resûlü'nün emriyle Uveymir b. Sâ'ide *Kubâ* mescidinin kapısında onun boynunu vurdu. el-Mücezzer b. Ziyâd'ın soyu *Medine* ve *Bağdat*'ta devam etmektedir.

[641] Bu isim Atâ neşrinde el-Kasr (القسر) şeklinde yazılmıştır (E).

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana el-Yemân b. Ma'n haber verdi. O da Ebû Vecze'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Uhud savaşında şehid edilenlerden üç kişi aynı kabre kondu: el-Mücezzer b. Ziyâd, en-Nu'mân b. Mâlik ve Abde b. el-Hashâs.

267. Abde b. el-Hashâs﴾عَبْدة بن الحسحاس﴿

[Abde b. el-Hashâs] b. Amr b. Zemzeme b. Amr b. Umâre b. Mâlik. O, el-Mücezzer b. Ziyâd'ın amcasının oğlu ve onun anne-bir kardeşidir. Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî de böyle dediler. Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer ise onun adını Ubâde b. el-Haşhâş şeklinde verdiler. Abde, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Hicretin 32. ayı olan Şevvâl ayı başlarında meydana gelen *Uhud* savaşında şehid oldu. Soyu devam etmemiştir.

268. Behhâs b. Sa'lebe﴾بحّاث بن ثعلبة﴿

[Behhâs b. Sa'lebe] b. Hazme b. Arsam b. Amr b. Umâre b. Mâlik. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

269. Kardeşi Abdullah b. Sa'lebe﴾عبد الله بن ثعلبة﴿

[Abdullah b. Sa'lebe] b. Hazme b. Asram b. Amr b. Umâre b. Mâlik. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

270. Utbe b. Rebî'a﴾عُتبة بن ربيعة﴿

[Utbe b. Rebî'a] b. Hâlid b. Mu'âviye. Behrâ kabilesinden olup Benî Gudayne'nin anlaşmalısıdır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Şu'ayb b. Ubâde anlattı. O Beşîr b. Muhammed b. Abdullah'tan, o da babasındanda şunu rivayet etti:

Utbe b. Rebî'a, *Bedir* savaşına katıldı. Muhammed b. Ömer ve bütün arkadaşlarımız, bu anlaşmalının [*Bedir*'e] katıldığı hususunun sabit olduğunu söylemişlerdir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: O, Benî Ka'b b. Amr b. Bahnûn b. Nâm Menât b. Şebîb b. Düreym b. el-Kayn b. Ehved b. Behrâ'dan Ubeyde b. Rebî'a b. Cübeyr'dir.

Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise şöyle dedi: O, Benî Süleym b. Mansûr'un Behz kolundandır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katılmıştır.

271. Amr b. İyâs ﴿عمرو بن إياس﴾

[Amr b. İyâs] b. Zeyd b. Cüşem. Yemenli Gassân kabilesinden olup anlaşmalılarıdır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

[el-Kavâkıle ve anlaşmalılarından Bedir savaşına katılanların sayısı, işte bu] on yedi kişidir.

Benî Sâ'ide b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec'ten Olanlar

272. el-Münzir b. Amr ﴿المنذر بن عمرو﴾

[el-Münzir b. Amr] b. Huneys b. Levzân b. Abdüvüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Sâ'ide. Annesi, Hind bt. el-Münzir b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Seleme'dir. el-Münzir, Cahiliye döneminde okuma-yazma bilenlerdendi. O dönemde okuma-yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı. Sonra Müslüman oldu. Râvîlerin ittifakıyla, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. O aynı zamanda 12 temsilciden (nakip) biri idi. Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre Allah Resûlü (sas) onu Tuleyb b. Umeyr ile kardeş yapmıştı. Muhammed b. İshâk ise Allah Resûlü'nün onu Ebû Zer el-Gıfârî ile kardeş yaptığını söyler.

Muhammed b. Ömer buna şöyle itiraz ediyor: "Bu nasıl olur? Allah Resûlü (sas) ashâbını *Bedir* savaşından önce kardeş yapmıştı. O zaman Ebû Zer henüz *Medine*'ye gelmemiş; *Bedir, Uhud* ve *Hendek* savaşlarına da katılmamıştı. *Medine*'ye Allah Resûlü'nün (sas) yanına bundan sonra geldi. Miras âyetleri inince *Bedir,* kardeşlik anlaşmasını sona erdirmiş oldu."

Rivayetlerin hangisinin doğru olduğunu Allah daha iyi bilir. el-Münzir b. Amr, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Allah Resûlü (sas) onu *Bi'rü Ma'ûne* kafilesine başkan yapmıştı. Hicretin 36. ayı başlarında meydana gelen *Bi'rü Ma'ûne* olayında şehid edildi. Allah Resûlü (sas) onun hakkında şöyle buyurdu: *"el-Münzir ölümü kucakladı."* Yani bile bile ölümün üzerine yürüdü. el-Münzir'in soyu devam etmemiştir.

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o da İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik ve ilim ehlinden bazı kişiler şunu rivayet ettiler:

el-Münzir b. Amr es-Sâ'idî *Bi'rü Ma'ûne* olayında şehid edildi. Onun için denildi ki, "O ölümü kucakladı". Âmir b. et-Tufeyl, Benî Süleym'den yardım istedi. Onlar da onunla birlikte kafile üzerine hücum edip Amr b. Ümeyye ed-Damrî'nin dışında hepsini öldürdüler. Amr'ı Âmir b. et-Tufeyl yakalamıştı. Onu *Medine*'ye gönderdi. Amr, Peygamber'in huzuruna çıktığında ona, *"Sen de onlardansın."* dedi.

273. Ebû Dücâne ﴿أبو دُجانة﴾

İsmi, Simâk b. Hareşe b. Levzân b. Abdüvüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Sâ'ide'dir. Annesi, Benî Süleym b. Mansûr'un Benî Zi'b kolundan Hazme bt. Harmele'dir. Ebû Dücâne'nin Hâlid adında bir çocuğu vardı. Bu çocuğun annesi, Benî Süleym b. Mansûr'un Benî Behz kolundan Âmine bt. Amr b. el-Eceş'tir.

Allah Resûlü (sas) Ebû Dücâne'yi Utbe b. Gazvân ile kardeş yaptı. Ebû Dücâne, *Bedir* savaşına katıldı. O gün üzerinde kırmızı bir elbise vardı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Muhammed b. İbrahim haber verdi. O da babasının şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Dücâne *Bedir* savaşında üzerindeki kırmızı elbise ile bilinir. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Dücâne *Uhud* savaşına da katıldı. Allah Resûlü'nün (sas) yanında sebat edip durdu ve ölüm üzerine ona biat etti.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Sâbit haber verdi. O da Enes b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Uhud* savaşında eline bir kılıç alıp, *"Bu kılıcı kim alacak?"* diye sordu. Herkes ellerini uzatarak "Ben, ben!" dedi. Peygamber

(sas) yine *"Hakkını vermek üzere bu kılıcı kim alacak?"* dedi. İnsanlar birbirine engel olup dururken Simâk b. Hareşe Ebû Dücâne, "Hakkını vermek üzere onu ben alıyorum." dedi. Kılıcı aldı ve onunla müşrik topluluğunu yarıp ayırdı.

Bize Ma'n b. İsa haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Zeyd haber verdi. O da Zeyd b. Eslem'den şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Uhud* savaşında hakkını vermek üzere kılıcını Ebû Dücâne'ye verdiği zaman, recez türünden şu şiiri söyledi:

Ben öyle bir kimseyim ki, dostum benimle ahitleşti,
Hurma bahçesinin yanında aşağı mahallede...
Kaybolup gidenlerin sonuncusu olmayayım diye,
Allah ve Resûlü'nün kılıcıyla savaşayım diye...

Bize Abdullah b. Ca'fer er-Rakkî haber verdi; dedi ki: Bize Ebü'l-Melîh haber verdi. O da Meymûn b. Mihrân'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Ordu *Uhud*'an ayrılıp döndüğü zaman Ali, Fâtıma'ya, "Kınanmadan kılıcı tut." dedi. Allah Resûlü (sas), *"Eğer sen savaşı güzel yapıyorsan, bil ki el-Hâris b. es-Sımme ve Ebû Dücâne de onu güzel yapmıştı."* dedi. Bu sözü *Uhud* savaşında söylemişti.

Bize Ma'n b. İsâ haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Sa'd haber verdi. O da Zeyd b. Eslem'in şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Dücâne hastalandığı zaman onu ziyaret edenler, yüzünden onun sevinçli olduğunu gördüler. Kendisine, "Yüzündeki bu sevinç ifadesi ne böyle?" diye soruldu. Ebû Dücâne, "Amelimde şu iki şeyden daha sağlam bir şey yoktur: Birincisi, beni ilgilendirmeyen konularda konuşmadım; ikincisi ise kalbim Müslümanlara karşı hep güzel oldu." dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Dücâne *Yemâme* savaşına da katıldı. O, Müseylimetü'l-Kezzâb'ın öldürülmesine iştirak eden kişilerdendir. Ebû Dücâne, hicretin 12. yılında Ebû Bekir es-Sıddîk'in hilafeti döneminde bu olayda şehid edildi. *Medine* ve Bağdat'ta Ebû Dücâne'nin soyundan gelen bazı kişiler yaşamaktadır.

274. Ebû Üseyd es-Sâ'idî أبو أُسَيْد السَّاعدى

Mâlik b. Rebî'a b. el-Yedî b. Âmir b. Avf b. Hârise Ebû Amr b. el-Hazrec b. es-Sâ'ide'dir. Annesi, Amre bt. el-Hâris b. Habl b. Ümeyye b. Hârise b. Amr b. el-Hazrec b. Sâ'ide'dir. Ebû Üseyd'in, Üseyd el-Ekber ve el-Münzir adındaki iki oğlunun annesi, Selâme bt. Vehb b. Selâme b. Ümeyye b. Hârise b. Amr b. el-Hazrec b. Sâ'ide'dir. Galîz b. Ebû Üseyd'in annesi, Kays kabilesinin Fezâre kolundan Selâme b. Damdam b. Mu'âviye b. Seken'dir. Üseyd el-Asğar'm annesi, bir ümmü veleddir. Meymûne'nin annesi, Benî Sâ'ide'nin Benî Kışbe kolundan Fâtıma bt. el-Hakem'dir. Habbâne'nin annesi, Kaysü Aylân kabilesinin Benî Muhârib b. Hasefe kolundan er-Rebâb'tır. Hafsa ve Fâtıma'nın anneleri yine bir ümmü veleddir. Hamza'nın annesi, Kaysü Aylân kabilesinin Fezâre kolundan Selâme bt. Vâlân b. Mu'âviye b. Seken b. Hadîc'tir. Ebû Üseyd, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlara katıldı. *Mekke* fethinde Benî Sâ'ide'nin sancağını o taşıdı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Übey b. Abbâs b. Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî haber verdi. O da babasının şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Üseyd es-Sâ'idî'yi gözleri âmâ(kör) olduktan sonra, onu kısa boylu, saçı-sakalı beyazlamış olarak gördüm. Ancak başında saçının çoğu duruyordu.

Bize Kabîsa b. Ukbe haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O Muhammed b. Aclân'dan, o da Ebû Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Üseyd, berber kardeşim gibi bıyıklarını iyice kısaltıyordu.

Bize Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi. O İbn Ebû Zi'b'den, o da Osman b. Ubeydullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Biz sıbyan mektebinde iken, Ebû Üseyd'i, sakalını safranla sarıya boyamış olarak gördük.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Ebû Zi'b haber verdi. O da Osman b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Biz sıbyan mektebinde iken Ebû Üseyd, Ebû Hüreyre, Ebû Katâde ve İbn Ömer bize uğrarlardı. Onlardan misk kokusu gelirdi. Sakallarını da safranla sarıya boyamış olurlardı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. el-Gasîl haber verdi. O Hamza b. Ebû Üseyd ve ez-Zübeyr b. el-Münzir b. Ebû Üseyd'den:

Ebû Üseyd'in altın yüzüğünü parmağından çıkardıklarını rivayet etti.

O *Bedir* savaşına katılanlardandı. Muhammed b. Ömer dedi ki: Ebû Üseyd es-Sâ'idî, "Cemaat yılında"[642] hicretin 60. yılında 78 yaşında iken *Medine*'de vefat etti. *Medine* ve *Bağdat*'ta onun neslinden gelen bazı kişiler mevcuttur.

275. Mâlik b. Mes'ûd ﴿مالك بن مسعود﴾

[Mâlik b. Mes'ûd] b. el-Yedî b. Âmir b. Avf b. Hârise b. Amr b. el-Hazrec b. Sâ'ide. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Nesli devam etmemiştir.

276. Abdürab b. Hak ﴿عبد ربّ بن حقّ﴾

[Abdürab b. Hak] b. Evs b. Vakş b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâ'ide. Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerinde isim ve nesebi böyledir. Muhammed b. İshâk onun isminin Abdullah b. Hak olduğunu söyledi. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise onun Abdürab b. Hak b. Evs b. Âmir b. Sa'lebe b. Vakş b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâ'ide olduğunu ifade etmiştir. Abdürab b. Hak, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

Benî Sâ'ide b. Ka'b el-Hazrec'in Anlaşmalılarından Olanlar

277. Ziyâd b. Ka'b ﴿زياد بن كعب﴾

[Ziyâd b. Ka'b] b. Amr b. Adî b. Âmir b. Rifâ'a b. Küleyb b. Mevdû'a b. Adî b. Ganm b. er-Reb'a b. Reşdân b. Kays b. Cüheyne. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Nesli devam etmemiştir.

[642] Hasan'ın Mu'âviye'ye biat ettiği 41 yılında tekrar İslâm birliği sağlandığı için bu yıla "Cemaat yılı" [Birlik yılı] denir. H. 60 yılında Mu'âviye vefat etmiş ve Yezîd'e biat edilmiştir. Bu biatten sonra İslâm dünyasında peş peşe siyasî bunalımlar ortaya çıkmıştır (E).

278. Damre b. Amr ﴿ضَمْرَة بن عمرو﴾

[Damre b. Amr] b. Amr b. Ka'b b. Amr b. Adî b. Âmir b. Rifâ'a b. Küleyb b. Mevdû'a. Ziyâd'ın kardeşidir. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Hicretin 32. ayı olan Şevvâl ayı başlarında meydana gelen *Uhud* savaşında şehid edildi. Râvîler, soyunun devam ettiğini, onlardan bazılarının kendilerini Besbes b. Amr b. Sa'lebe el-Cühenî'ye nisbet ettiklerini belirtirler.

279. Besbes b. Amr ﴿بَسْبَس بن عمرو﴾

[Besbes b. Amr] b. Sa'lebe b. Hareşe b. Zeyd b. Amr b. Sa'd b. Zübyân b. Rişdân b. Kays b. el-Cüheyne. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Nesli devam etmemiştir.

280. Ka'b b. Cemmâz ﴿كعب بن جَمّاز﴾

[Ka'b b. Cemmâz] b. Mâlik b. Sa'lebe. Gassân kabilesinden olan anlaşmalılarıdır. Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî de böyle dediler. Muhammed b. İshâk ile Ebû Ma'şer onu Cüheyne'ye nisbet ettiler. Musa b. Ukbe onu sadece kendi ismi ve babasının ismiyle zikretti; nesebini Araplardan herhangi birine nisbet etmedi. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Nesli devam etmemiştir.

[Benî Sa'ide b. Ka'b b. el-Hazrec'ten Bedir savaşına katılanlar, işte bu] dokuz kişidir.

BENÎ HARÂM İBN KA'B B. GANM B. KA'B B. SELİME'DEN OLANLAR

Bunlar Benî Cüşem b. el-Hazrec'in Benî Selime b. Sa'd b. Alî b. Esed b. Sâride b. Tezîd b. Cüşem Koluna mensupturlar.

281. Abdullah b. Amr b. Harâm ﴿عبد الله بن عَمرو بن حَرَام﴾

[Abdullah b. Amr b. Harâm] b. Sa'lebe b. Harâm b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. Künyesi Ebû Câbir'dir. Annesi, er-Rebâb bt. Kays b.

el-Karîm b. Ümeyye b. Sinân b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. Bu hanımın annesi, Hind bt. Mâlik b. Âmir b. Beyâda'dır. Abdullah b. Amr'ın Câbir adındaki oğlu *Akabe* biatinde bulundu. Câbir'in annesi, Üneyse bt. Aneme b. Adî b. Sinân b. Nâbi b. Amr b. Sevâd'dır. Abdullah b. Amr, Ensâr'dan yetmiş kişi ile beraber İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Aynı zamanda on iki temsilciden (nakib) biri idi. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Hicretin 32. ayı başlarında meydana gelen *Uhud* savaşında şehid oldu.

Bize Abdülvehhâb b. Atâ el-İclî haber verdi. O İsmail b. Müslim'den, o Ebü'z-Zübeyr'den, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Uhud savaşında babam öldürüldüğü zaman yanına gittim; üstü örtülü idi. Yüzünü açıp öptüm. Peygamber (sas) beni bu şekilde gördüğü halde, beni bundan menetmedi.

Bize Affân b. Müslim, Vehb b. Cerîr, Abdülmelik b. Amr Ebû Âmir el-Akadî ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Şu'be haber verdi. O Muhammed b. el-Münkedir'den, o da Cabîr b. Abdullah'tan, şöyle dediğini rivayet etti:

Babam *Uhud*'da öldürüldüğü zaman yüzündeki örtüyü açıp ağlamaya başladım. Allah Reslü'nün (sas) ashâbı beni bundan engellemeye çalıştılar; ancak Resûlullah (sas) beni bundan menetmedi. Halam Fâtıma bt. Amr da ağlıyordu. Allah Resûlü (sas) ona, *"Onun için ağla veya ağlama! Biz onu kaldırıncaya kadar melekler onu kanatlarıyla gölgelendirmeye devam edeceklerdir."* dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Şerîk haber verdi. O el-Esved b. Kays'tan, o Nübeyh el-Anezî'den, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Babam ve dayım *Uhud* savaşında öldürülmüşlerdi. Annem onların her ikisini de alıp bir deveye yükledi. Bu şekilde *Medine*'ye doğru yola çıktığında, Allah Resûlü'nün (sas) bir münâdîsi şöyle seslendi: "Ölülerinizi öldürüldükleri yere gömün." O da geri dönüp onları savaş alanında öldürüldükleri yere defnetti.

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes şunu rivayet etti:

Abdullah b. Amr ve Amr b. el-Cemûh aynı kabre defnedildiler.

Bize el-Velîd b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize el-Evzâ'î anlattı. O ez-Zührî'den, o da Câbir b. Abdullah'tan şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Uhud* şehidlerini defnetmek üzere ortaya çıktığında şöyle dedi: *"Onları yaralarıyla birlikte gömün. Ben onlara şâhidim. Allah yolunda yaralanan her Müslüman, kıyamet gününde kanı zaferân renginde ve misk gibi kokar bir şekilde akarak haşrolunacaktır."* Câbir, "Babam siyah-beyaz çizgili tek bir elbise içinde defnedildi." dedi. Peygamber (sas), *"Buradakilerden kim Kur'ân'ı daha fazla ezbere biliyor?"* diye sordu. Kendisine şehitlerden biri gösterilince Peygamber (sas), *"Onu arkadaşından önce mezara indirin."* dedi.

[Râvîler] dediler ki: Abdullah b. Amr b. Harâm, *Uhud* savaşında Müslümanlardan ilk öldürülen kişidir. Onu, Ebü'l-A'ver es-Sülemî'nin babası Süfyân b. Abdüşems katletmişti. Allah Resûlü (sas) hezimetten önce onun cenaze namazını kıldı ve *"İkisi arasında arkadaşlık olduğu için Abdullah b. Amr ile Amr b. el-Cemûh'u aynı kabre koyun."* ve *"Dünyada iki sevgili dost olan bu iki kişiyi aynı kabre defnedin."* dedi.

[Câbir] dedi ki: Abdullah b. Amr, saçları dökülmüş, kırmızımsı, uzun sayılmayacak derecede orta boylu bir adamdı. Amr b. el-Cemûh da uzun boyuyla bilinirdi. İkisi aynı kabre defenedildiler. Kabirleri selin aktığı derenin hemen yanındaydı. Daha sonra sel onların kabrine girip toprağı üzerlerinden atmış ve onları açığa çıkarmıştı. Üzerlerinde siyah-beyaz çizgili bir elbise vardı. Abdullah'ın yüzünde bir yara vardı ve eli de bu yaranın üzerinde idi. Eli oradan kaldırılınca kan akmaya başladı. Eli yine aynı yere kondu ve kanın akması durdu. [Câbir dedi ki:] "Babamı kabrinde sanki uyuyormuş gibi gördüm. Durumunda az veya çok herhangi bir değişiklik olmamıştı." Ona, "Kefenini gördün mü?" diye soruldu. "Siyah-beyaz çizgili bir elbise içinde defnedilmişti. Yüzü de bununla örtülmüş, ayaklarına da yüzerlik otu konulmuştu. Siyah-beyaz elbiseyi eski haliyle bulduk. Yüzerlik otu da önceden konulduğu şekilde idi. İlk olarak defnedilmesi ile kabrinin sel tarafından açılması arasında kırk altı sene geçmişti." dedi. Câbir, babasının cesedini misk ile kokulama konusunda ashâbla istişarede bulundu. Fakat Allah Resûlü'nün (sas) ashâbı bundan çekindiler. Ashâb, "Yeni bir şey (bid'at) çıkarmayın." dediler. Her ikisi de bulundukları yerden alınıp

başka bir yere taşındılar. Bu taşıma işini, kanal üzerlerinden geçtiği için yapmışlardı. İkisi bir araya gömülmüş bir şekilde kabirlerinden taze olarak çıkarıldılar.

Bize Amr b. el-Heysem Ebû Katan haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm ed-Destevâî haber verdi. O Ebü'z-Zübeyr'den, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Mu'âviye su kanalıyla ilgili çalışmayı gerçekleştirdiği zaman *Uhud* savaşındaki ölülerimizin üstünün açıldığı bize haber verildi. Biz kırk sene sonra onları çıkardık; cesetleri tazeydi ve yanları iki büklümdü.

Bize Sa'îd b. Âmir haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O İbn Ebû Necîh'ten, o Atâ'dan, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Babam ve bir adam aynı kabre defnedilmişlerdi. Bu durum içime sinmediği için babamı oradan çıkardım, tek başına ayrı kabre defnettim.

Bize Musa b. İsmail haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Hilâl haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd Ebû Mesleme haber verdi. O Ebû Nadre'den, o da Câbir b. Abdullah'tan, babası kendisine şöyle dediğini rivayet etti:

"Ben yarın ilk öldürülenlerden olmak istiyorum. Abdullah'ın kızlarına (Câbir'in kız kardeşlerine) iyi davranmam ve onlara iyi bakmanı vasiyet ediyorum." Şehid edildiklerinde iki kişiyi tek bir kabre koyduk. Altı ay böyle geçti. Bu durum içime sinmediği için onu bulunduğu kabirden çıkardım. Kulak yumuşağından az bir kısım müstesna toprak ondan bir şey eksiltmemişti.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O Sa'îd b. Yezîd Ebû Mesleme'den, o Ebû Nadre'den, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Babamla beraber onun kabrine bir veya iki kişi daha defnedilmişti. Babamı o kabirden çıkarmayı kendim için bir ihtiyaç gibi düşünüyordum. Altı ay sonra onu bulunduğu yerden çıkardım ve yalnız olarak başka bir yere defnettim. Sadece yere temas eden sakalında az bir değişiklik olmuştu.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Zekeriya b. Ebû Zâide haber verdi; dedi ki: Bana Âmir eş-Şa'bî anlattı; dedi ki:

Câbir b. Abdullah'ın babası vefat ettiği zaman başkasına borcu varmış. Allah Resûlü'ne (sas) gittim ve "Babam geride bir miktar borç bıraktı.

Bizim yanımızda da onun hurmasının çıkaracağı meyveden başka bir şey bulunmuyor. Hurma ağacının iki senelik meyvesi ancak bu borcu karşılar. Alacaklılarım bana kötü muamelede bulunmamaları için benimle birlikte gel." dedim. Allah Resûlü (sas), hurma harmanlarından birinin etrafında dolaştı ve dua etti. Sonra onun üzerine oturdu ve *"Alacaklılar nerede? (Hepsi gelsin)"* dedi. Onlara alacaklarının tamamını verdi. Geride onlara verdiği kadar kalmıştı.

282. Hırâş b. es-Sımme ﴿خِراش بن الصِّمَّة﴾

[Hırâş b. es-Sımme] b. Amr b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Annesi, Tâif ehlinden Ümmü Habîb bt. Abdurrahman b. Hilâl b. Umeyr b. el-Ahtam'dır. Hırâş'a, "iki atın binicisi" denirdi. Hırâş'ın Seleme isimli çocuğunun annesi, Benî Selime'den Fükeyhe bt. Yezîd b. Kayzî b. Sahr b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd'dir. Abdurrahman ve Âişe isimli çocuklarının annesi ise bir ümmü veleddir. Hırâş'ın soyu bir müddet devam etmiş; ancak sonradan kesilmiş ve onlardan kimse kalmamıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdülazîz b. Muhammed haber verdi. O Yahya b. Üsâme'den, o Ebû Câbir'den, o da kendilerinin babasından şunu rivayet etti:

Mu'âz b. es-Sımme b. Amr b. el-Cemûh, Hırâş'ın kardeşi olup *Bedir* savaşına katılmıştır.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu konuda güvenilir bir rivayet veya üzerinde icma edilen bir haber yoktur. Yine Muhammed b. Ömer dedi ki: Hırâş b. es-Sımme Allah Resûlü'nün (sas) ashâbı arasında onların okçularından biri olarak zikredilirdi. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Uhud* savaşında on bir yara almıştı.

283. Umeyr b. Harâm ﴿عُمير بن حَرام﴾

[Umeyr b. Harâm] b. Amr b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b. Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetlerine göre *Bedir* savaşına katılmıştır. Musa b. Ukbe ve Ebû Ma'şer onu

Bedir savaşına katılanlar arasında saymamışlardır. Sonra vefat etti. Soyunu devam ettiren kimse yoktur.

284. Umeyr b. el-Humâm ﴿عُمير بن الحُمام﴾

[Umeyr b. el-Humâm] b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b. Annesi en-Nevvâr bt. Âmir b. Nâbi b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b'tır. Allah Resûlü (sas) onu Ubeyde b. el-Hâris ile kardeş yaptı. Her ikisi de *Bedir* savaşında şehid edildi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Sâbit'ten, o da İkrime'den şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Bedir* savaşının olduğu gün bir çadırın içindeydi. *"Genişliği yer ve gök arası kadar olan ve Allah'tan korkup ona karşı gelmekten sakınanlar için hazırlanmış olan Cennete hazırlık yapın."* dedi. Umeyr b. el-Humâm, "Ne hoş! Ne hoş!" dedi. Allah Resûlü (sas), *"Neden böyle 'Ne hoş! Ne hoş!' deyip duruyorsun?"* dedi. Umeyr, "Kendimin cennet ehlinden olmasını ümid ediyorum." dedi. Allah Resûlü (sas), *"Sen cennet ehlindensin."* dedi. Sonra [Umeyr] kuşağından birkaç hurma çıkarıp çiğnemeye başladı. Daha sonra, "Vallahi eğer bunları çiğneyene kadar sağ kalacaksam, bu (beni Cennet'ten alıkoyacak kadar) çok uzun bir zaman olur." dedi ve onları bir tarafa attı. Savaş meydanına atılıp öldürülünceye kadar savaştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O Âsım b. Ömer b. Katâde'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Ensâr'dan İslâm uğrunda ilk şehid edilen kişi Umeyr b. el-Humâm'dır. Onu katleden kişi Hâlid b. el-A'lem'dir.

Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî dediler ki: Umeyr b. el-Humâm'ın soyu devam etmedi.

285. Mu'âz b. Amr ﴿مُعاذ بن عمرو﴾

[Mu'âz b. Amr] b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b. Annesi, Hind bt. Amr b. Harâm b. Sa'lebe b. Harâm b. Ka'b'tır. Mu'âz'ın Abdullah ve Ümâme adlarında iki çocuğu vardı. Bunların anneleri Benî Sâ'ide'den

Sübeyte bt. Amr b. Sa'd b. Mâlik b. Hârise b. Sa'lebe b. Amr b. el-Hazrec el-Hazrec'tir.

Râvîlerin ittifakıyla Mu'âz İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına da katıldı. Sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

286. Kardeşi Mu'avviz b. Amr ﴿مُعَوِّذ بن عمرو﴾

[Mu'avviz b. Amr] b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm. Annesi, Hind bt. Amr b. Harâm b. Sa'lebe b. Harâm'dır. Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre *Bedir* savaşına katıldı. Muhammed b. İshâk ise onu *Bedir* savaşına katılanlar arasında saymadı. *Uhud* savaşına katıldı. Soyu devam etmemiştir.

287. Kardeşleri Hallâd b. Amr ﴿خلّاد بن عمرو﴾

[Hallâd b. Amr] b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm. Annesi, Hind bt. Amr b. Harâm b. Sa'lebe b. Harâm'dır. Râvîlerin ittifakıyla *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Soyu devam etmemiştir.

288. el-Hubâb b. el-Münzir ﴿الحُباب بن المنذر﴾

[el-Hubâb b. el-Münzir] b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b. Künyesi Ebû Amr'dır. Annesi, eş-Şemûs bt. Hak b. Eme b. Harâm'dır. el-Hubâb'ın Haşrem ve Ümmü Cemîle adlı iki çocuğunun annesi, Benî Ubeyd b. Seleme'den Zeyneb bt. Safî b. Sahr b. Hansâ'dır. el-Hubâb, İkinci *Akabe* biatinde seçilen on iki temsilciden biri olan ve *Bi'rü Ma'ûne* olayında şehid edilen, Allah Resûlü'nün (sas) kendisi için *"Mertçe* ölümün üzerine yürüdü." dediği el-Münzir b. Amr es-Sâ'idî'nin dayısıdır. el-Hubâb *Bedir* savaşına katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe haber verdi. O Dâvûd b. el-Husayn'dan, o İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan şunu rivayet etti:

Bedir savaşına çıkıldığı gün Allah Resûlü (sas) bir yere yerleşti. el-Hubâb b. el-Münzir, "Burası uygun bir yer değildir. Suyun orduya en yakın

olduğu yere gidelim. Orada bir havuz yaparız; kaplarımızı doldurur, suyumuzu içer, savaşmaya devam ederiz. Düşmanın oradan su içmesini de engelleriz." dedi. Bunun üzerine Cibrîl (a), Allah Resûlü'ne (sas) gelerek, "Doğru görüş, el-Hubâb b. el-Münzir'in işaret ettiği görüştür." dedi. Allah Resûlü (sas) de şöyle dedi: *"Ey el-Hubâb! Görüşünde isabet ettin."* Allah Resûlü (sas), bulunduğu yerden toparlanıp kalktı ve onun dediği şekilde hareket etti.

Bize Süleyman b. Harb haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd haber verdi. O da Yahya b. Sa'îd'den şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) *Bedir* savaşına çıkarken ashâbı ile istişare etti. el-Hubâb b. el-Münzir kalkıp şöyle dedi: "Biz harb ehliyiz. Bizim suya ulaşacak imkânımız olmalı ve düşmanı da ondan engellemeliyiz." Allah Resûlü (sas), Kurayza ve en-Nadîr savaşlarında da istişarede bulunmuş, el-Hubâb b. el-Münzir kalkıp şöyle demişti: "Köşklerin arasına yerleşip, şunların haberlerini diğerlerinden, onların haberlerini de berikilerden keseriz (birbirlerinden haber almalarını engelleriz)." Allah Resûlü (sas), onun dediği gibi yaptı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Kudâme haber verdi. O da Ömer b. el-Hüseyn'in şöyle dediğini rivayet etti:

Bedir savaşında Hazrec'in sancağını el-Hubâb b. el-Münzir taşıyordu. Muhammed b. Ömer dedi ki: "el-Hubâb 33 yaşındayken *Bedir* savaşına katılmıştır." Muhammed b. İshâk hariç [ravilerin] hepsi *Bedir* savaşına katıldığı hususunda ittifak etmişlerdir. Ancak Muhammed b. İshâk onun ismini *Bedir*'e katılanlar arasında zikretmemiştir. Bize göre bu, onun bir yanılgısıdır. Çünkü el-Hubâb b. el-Münzir'in *Bedir* savaşındaki hikâyesi meşhurdur. el-Hubâb, *Uhud* savaşına da katıldı. O gün Allah Resûlü'nün (sas) yanından ayrılmayıp onunla beraber sebat eden ve ölüm üzerine ona biat edenlerdendi. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Hendek* ve diğer bütün savaşlara da katılmıştı. Benî Sâ'ide gölgeliğinde Sa'd b. Ubâde'ye biat etmek için toplanan Ensâr'ın içinde o da vardı. Bu toplantıya Ebû Bekir, Ömer, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh ve diğerleri de gelip çeşitli konuşmalar yapınca el-Hubâb b. el-Münzir şöyle demişti: "Benim görüşüm her zaman isabetlidir. Burada da görüşümün çare olacağı kanaatindeyim: Bizden bir emîr,

sizden bir emîr olsun." Sonra Ebû Bekir'e biat edildi ve böylece ayrıldılar. el-Hubâb b. el-Münzir, Ömer b. el-Hattâb'ın halifeliği zamanında vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

289. Ukbe b. Âmir﴿عُقْبَة بن عامر﴾

[Ukbe b. Âmir b. Nâbi b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b. Annesi, Fükeyhe bt. Seken b. Zeyd b. Ümeyye b. Sinân b. Ka'b b. Adî b. Ka'b b. Selime'dir. Soyu devam etmemiştir. Ukbe, Birinci *Akabe* biatinde bulundu.[643] Ayrıca o, (bir yıl önce) *Mekke*'de Ensâr'dan Müslüman olan ilk altı kişi arasında sayılmaktadır. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre sahih rivayet budur. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlara katıldı. *Uhud* savaşında miğferindeki yeşil sarıkla meşhur olmuştu. Ebû Bekir es-Sıddîk (r) zamanında hicretin 12. senesinde meydana gelen *Yemâme* savaşında şehid oldu.

290. Sâbit b. Sa'lebe﴿ثابت بن ثَعْلَبة﴾

[Sâbit b. Sa'lebe] b. Zeyd b. el-Hâris b. Harâm b. Ka'b. Annesi, Kudâ'a kabilesinin Benî Sa'd Hüzeym boyunun Benî Uzre kolundan Ümmü Ünâs bt. Sa'd'dır. Onun için, Sâbit b. el-Cez de denilmiştir. el-Cez, Sa'lebe b. Zeyd'dir. Katı kalpli ve dayanıklı olduğu için ona bu isim verilmiştir. Sâbit'in, Abdullah, el-Hâris ve Ümmü Ünâs ismindeki çocuklarının annesi, el-Hazrec'ten Ümâme bt. Osman b. Halde b. Muhalled b. Âmir b. Zürayk'tır. Bu çocukların nesli bir müddet devam etmiş, ancak daha sonra kesilmiştir.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: "Bana yeni zamanlarda Sâbit b. Sa'lebe el-Cez neslinden gelenlerin olduğu söylendi." Râvîlerin ittifakıyla Sâbit, Ensâr'dan yetmiş kişiyle birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir,*

[643] Birinci Akabe Biati, bi'setin 12. senesinde (M. 621) Akabe mevkiinde gerçekleşmişti. Bu biate altısı bir yıl önce Müslüman olan Medineli 12 kişi katılmıştı. Bu 12 kişinin isimleri şöyledir: Es'ad b. Zürâre, Avf b. Hâris, Mu'âz b. Hâris, Râfi b. Mâlik, Zekvân b. Kays, Ubâde b. es-Sâmit, Yezîd b. Sa'lebe, Abbâs b. Ubâde, Kutbe b. Âmir, Ukbe b. Âmir, Uveym b. Sâ'ide ve Ebü'l-Heysem Mâlik b. et-Teyyihân. (M)

Uhud ve *Hendek* savaşlarına katıldı, Hayber, *Mekke* ve *Tâif*'in fetihlerinde yer aldı. *Tâif* savaşında şehid edildi.

291. Umeyr b. el-Hâris ﴿عُمير بن الحارث﴾

[Umeyr b. el-Hâris] b. Sa'lebe b. el-Hâris b. Harâm b. Ka'b.

Musa b. Ukbe'nin rivayetine göre o, Umeyr b. el-Hâris b. Libde b. Sa'lebe b. el-Hâris'tir. Annesi, Benî Selime'den Kebşe bt. Nâbi b. Zeyd b. Harâm'dır. Râvîlerin ittifakıyla İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

Benî Harâm b. Ka'b'ın Âzâdlılarından Olanlar

292. Hırâş'ın Mevlası Temîm ﴿تَميم مولى خِراش﴾

Allah Resûlü (sas), Hırâş b. es-Sımme'nin mevlâsı Temîm ile Utbe b. Gazvân'ın mevlâsı Habbâb'ı kardeş kıldı. Temîm, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

293. Habîb b. el-Esved ﴿حبيب بن الأسود﴾

Habîb b. el-Esved, Benî Harâm'ın mevlâsıdır. Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer adını "Habîb b. el-Esved" şeklinde tespit etmişlerdir. Musa b. Ukbe rivayetinde "Benî Harâm'ın mevlâsı Habîb b. Sa'd" şeklinde zikretmiştir. Habîb, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

Benî Ubeyd b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime'den Olanlar

Bunlar hep birlikte çağrılırdı.

294. Bişr b. el-Berâ ﴿بِشْر بن البَرَاء﴾

[Bişr b. el-Berâ] b. Ma'rûr b. Sahr b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd. Annesi, Benî Dühmân'ın Eşca kolundan Huleyde bt. Kays b. Sâbit b. Hâlid'dir. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerine göre İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Allah Resûlü'nün (sas) ashâbının meşhur okçularındandı. Allah Resûlü (sas) onu Benî Adî'nin anlaşmalılarından Vâkıd b. Abdullah et-Temîmî ile kardeş yapmıştı. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud* ve *Hendek* savaşlarına katıldı, *Hudeybiye* musalahasında bulundu, *Hayber*'in fethine yer aldı. *Hayber* fethinde Peygamber (sas) ile birlikte bir Yahudi kadının hediye ettiği zehirli koyundan yedi. Bişr, yediği yemekten zehirlendi ve yerinde duramaz oldu. Rengi kızardı. Ağrısı bir sene devam etti. Tek başına sağa sola dönemeyip ancak başkasının yardımıyla dönebiliyordu. Sonra bu sebeple öldü. Bir rivayete göre yerinden kalkamayıp hemen oracıkta öldü.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Amr haber verdi. O da Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Ebû Muhammed b. Ma'bed b. Ebû Katâde'den, o da ez-Zübeyr b. el-Münzir'den şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o İbn Şihâb'dan, o Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), *"Ey Benî Selime! Sizin lideriniz kimdir?"* diye sordu. "el-Ced b. Kays'tır. Ancak onda cimrilik vardır." dediler. Allah Resûlü (sas), *"Cimrilikten daha kötü hangi hastalık vardır! Hayır, sizin başkanınız Bişr b. el-Berâ b. Ma'rûr'dur."* dedi.

295. Abdullah b. el-Ced ﴿عبد الله بن الجَدّ﴾

[Abdullah b. el-Ced] b. Kays b. Sahr b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd. Annesi, Cüheyne'nin Benî er-Reb'a kolundan Hind bt. Sehl'dir. Abdullah'ın

anne-bir erkek kardeşi Mu'âz b. Cebel'dir. Abdullah, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Babası el-Ced b. Kays'ın künyesi Ebû Vehb'tir. el-Ced, Müslüman olduğunu izhar etmiş ve Allah Resûlü (sas) ile birlikte birçok savaşa katılmıştı. Ancak o bir münafıktı. Allah Resûlü (sas) *Tebûk* seferine çıktığı zaman nâzil olan "O (münafıklardan) 'Bana izin ver' diyenler vardır. Onların fitnesine aldırma. Onlar (büyük bir) fitne içine düşmüşlerdir." [644] âyeti, onun hakkında inmiştir. Abdullah b. el-Cedd'in nesli devam etmemiştir. Kardeşi Muhammed b. el-Cedd b. Kays'ın nesli ise devam etmiştir.

296. Sinân b. Sayfî ﴿سنان بن صَيفيّ﴾

[Sinân b. Sayfî] b. Sahr b. Hansâ b. Ubeyd'dir. Annesi, Benî Selime'den Nâile bt. Kays b. en-Nu'mân b. Sinân'dır. Sinân b. Sayfî'nin Mes'ûd adındaki oğlunun annesi bir ümmü veleddir. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetinde Sinân, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatine katıldı. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına da katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

297. Utbe b. Abdullah ﴿عتبة بن عبد الله﴾

[Utbe b. Abdullah] b. Sahr b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd. Annesi, Büsre bt. Zeyd b. Ümeyye b. Sinân b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

298. et-Tufeyl b. Mâlik ﴿الطّفيل بن مالك﴾

[et-Tufeyl b. Mâlik] b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd. Annesi, Benî Selime'den Esmâ bt. el-Kayn b. Ka'b b. Sevâd'dır. et-Tufeyl'in Abdullah ve er-Rebî isimli oğullarının annesi, Benî Selime'den İdâm bt. Kurt b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd'dir. et-Tufeyl, [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerine göre [İkinci] *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Soyu bir müddet devam etmiş, ancak daha sonra kesilmiştir.

---

[644] Tevbe 9/49.

299. et-Tufeyl b. en-Nu'mân ﴿الطُّفيل بن النعمان﴾

[et-Tufeyl b. en-Nu'mân] b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd. Annesi, Hansâ bt. Riâb b. en-Nu'mân b. Sinân b. Ubeyd'dir. Bu hanım, Câbir b. Abdullah b. Riâb'ın halasıdır. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde et-Tufeyl, [İkinci] *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Uhud* savaşında on üç yerinden yara almıştı. *Hendek* savaşına da katıldı ve bu savaşta şehid edildi. Onu katleden Vahşî idi. Vahşî şöyle diyordu: "Allah, Hamza b. Abdülmuttalib ile et-Tufeyl b. en-Nu'mân'a benim ellerimle ikramda bulundu; ancak beni onların eliyle zelil etmedi; yani kafir olarak öldürülmedim." et-Tufeyl b. en-Nu'mân'ın er-Rubeyyi adında bir kızı vardı. Bu kız, Ebû Yahya Abdullah b. Abdümenâf b. en-Nu'mân b. Sinân b. Ubeyd ile evlenmiş olup bu evlilikten bir çocuk dünyaya gelmişti. er-Rubeyyi'in annesi Esmâ bt. Kurt b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd'dir. et-Tufeyl'in neslinden gelen kimse yoktur.

300. Abdullah b. Abdümenâf ﴿عبد الله بن عبد مناف﴾

[Abdullah b. Abdümenâf] b. en-Nu'mân b. Sinân b. Ubeyd b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Künyesi *Ebû Yahya*'dır. Annesi, Benî Selime'den Humeyme bt. Ebû Ka'b b. el-Kayn b. Ka'b b. Sevâd'dır. Abdullah b. Abdümenâf'ın Humeyme adında bir kızı vardı. Bunun annesi, er-Rubeyyi'dir. O, er-Rubeyyi bt. et-Tufeyl b. en-Nu'mân b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd'dir. Abdullah b. Abdümenâf, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

301. Câbir b. Abdullah ﴿جابر بن عبد الله﴾

[Câbir b. Abdullah] b. Riâb b. en-Nu'mân b. Sinân b. Ubeyd. Annesi, Benî Selime'den Ümmü Câbir bt. Züheyr b. Sa'lebe b. Ubeyd'dir. Câbir, Ensâr'dan *Mekke*'de Müslüman olan ilk altı kişinin ilkidir. Câbir, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer bütün savaşlara katıldı. Allah Resûlü'nden (sas) pek çok hadis rivayet etti. Daha sonra vefat etti. Onun neslini devam ettiren kimse yoktur.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki:

Yüce Allah'ın ***"Dilediğini yok eder, dilediğini sâbit kılar."***[645] âyeti hakkında Hemmâm b. Yahya'nın şöyle dediğini haber verdi: "Allah, rızkı eksiltir ve çoğaltır; eceli de eksiltir ve uzatır." Ona, "Bunu sana kim söyledi?" diye sordum. "Onu bana Ebû Sâlih, o Câbir b. Abdullah b. Riâb el-Ensârî'den, o da Peygamber'den (sas) rivayet etti." dedi.

Bize Ârim b. el-Fadl haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O el-Kelbî'den, o İbn Sâlih'ten, o da Câbir b. Abdullah b. Riâb el-Ensârî'den şunu rivayet etti:

Peygamber (sas), *"Onlar için dünya hayatında da ahiret hayatında da müjdeler vardır."*[646] âyeti hakkında *"O (müjde), kulun gördüğü veya ona gösterilen salih rüyadır."* buyurdu.

302. Huleyd b. Kays ﴿خُلَيْد بن قيس﴾

[Huleyd b. Kays] b. en-Nu'mân b. Sinân b. Ubeyd'dir. Annesi, Benî Selime'den İdâm bt. el-Kayn b. Ka'b b. Sevâd'dır. Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer böyle dediler. Musa b. Ukbe ve Ebû Ma'şer onun adını Huleyde b. Kays şeklinde zikrettiler. Daha başkaları ise onun Hâlide b. Kays olduğunu ifade ettiler. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî dedi ki: "O, Hâlid b. Kays'tır." Anne baba-bir erkek kardeşi Hallâd da onunla birlikte *Bedir* savaşına katıldı. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer Hallâd'ı *Bedir* savaşına katılanlar arasında zikretmediler. [Hallâd ismindeki kardeşinin *Bedir*'e katıldığı rivayetinin] sağlam olduğu kanaatinde değilim. Huleyd, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Nesli devam etmemiştir.

303. Yezîd b. el-Münzir ﴿يزيد بن المنذر﴾

[Yezîd b. el-Münzir] b. Serh b. Hunâs b. Sinân b. Ubeyd. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatine katıldı. Allah Resûlü (sas) onu Benî Adî b. Ka'b'ın anlaşmalılarından Âmir b. Rebî'a ile kardeş yaptı. Yezîd b. el-Münzir, *Bedir*

[645] Ra'd 13/39.
[646] Yunus 10/64.

ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Nesli devam etmemiştir. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî yeni zamanda bazı insanların kendilerini Yezîd b. el-Münzir'e nisbet ettiklerini söylemiştir. Ancak bu nisbet yanlıştır.

304. Kardeşi Ma'kıl b. el-Münzir ﴿معْقِل بن المنذر﴾

[Ma'kıl b. el-Münzir] b. Serh b. Hunâs b. Sinân b. Ubeyd. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Nesli devam etmemiştir.

305. Abdullah b. en-Nu'mân ﴿عبد الله بن النعمان﴾

[Abdullah b. en-Nu'mân] b. Belzeme b. Hunâs b. Sinân b. Ubeyd. Muhammed b. Ömer de [dedesinin adını] Belzeme (بلذمة) olarak zikretti. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer, ise Beldeme (بلدمة) şeklinde zikrettiler. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise şöyle dedi: Büldüme (بلدمة), Ebû Katâde b. Rib'î b. Büldüme'nin amcasının oğludur. Abdullah b. en-Nu'mân, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Nesli devam etmemiştir.

306. Cebbâr b. Sahr ﴿جبّار بن صخْر﴾

[Cebbâr b. Sahr b.] Ümeyye b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Annesi, Atîke bt. Hareşe b. Amr b. Ubeyd b. Âmir b. Beyâda'dır. Künyesi Ebû Abdullah'tır. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerine göre Ensâr'dan yetmiş kişinin katıldığı İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Allah Resûlü (sas) onu el-Mikdâd b. Amr ile kardeş yaptı. Cebbâr, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlara katıldı. Allah Resûlü (sas) onu, Hayber ve diğer yerlere [Müslümanların payına düşen gelirleri] tespit etmek ve ölçüm yapmak üzere gönderdi. *Bedir* savaşına katıldığında 32 yaşındaydı. Osman'ın (r) hilafeti zamanında hicretin 30. senesinde *Medine*'de vefat etti. Onun soyu devam etmiştir.

307. ed-Dahhâk b. Hârise ﴿الضَّحَّاك بن حارثة﴾

[ed-Dahhâk b. Hârise] b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Annesi, Hind bt. Mâlik b. Âmir b. Beyâda'dır. ed-Dahhâk'ın Yezîd ismindeki oğlunun annesi, Benî Selime'den Ümâme bt. Muharris b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd'dir. Bir süreden beri el-Hâris'in nesli son bulmuştur. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerine göre ed-Dahhâk, Ensâr'dan yetmiş kişinin katıldığı İkinci *Akabe* biatinde bulunmuş ve *Bedir* savaşma da katılmıştır.

308. Sevâd b. Rezn ﴿سواد بن رَزْن﴾

[Sevâd b. Rezn] b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Annesi, Benî Selime'den Ümmü Kays bt. el-Kayn b. Ka'b b. Sevâd'dır. Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, Sevâd'ın adını ve nesebini bu şekilde verdiler. Musa b. Ukbe onu, "Esved b. Rezn b. Sa'lebe" şeklinde zikrederek Zeyd'in adını vermedi. Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer ise ismini şöyle verdiler: Sevâd b. Züravk b. Sa'lebe. Bize göre bu durum ravilerinden kaynaklanan bir yanlışlıktır. Sevâd b. Rezn'in Ümmü Abdullah bt. Sevâd ve Ümmü Rezn bt. Sevâd isimli iki kızı vardı. Bu kızların her ikisi de Peygamber'e biat eden hanımlar arasında yer almıştır. Ümmü Rezn'in annesi, Hansâ bt. Riâb b. en-Nu'mân b. Sinân b. Ubeyd'dir. Sevâd b. Rezn, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

Benî Ubeyd b. Adî'nin Anlaşmalısı ve Mevlâsı Olanlar

309. Hamza b. el-Humeyyir ﴿حمزة بن الحُمَيِّر﴾

Hamza b. el-Humeyyir, Eşca'ın Benî Dühmân kolundan olan anlaşmalısıdır. Muhammed b. Ömer böyle dedi. Yine Muhammed b. Ömer "Onun [adının] Hârice b. el-Humeyyir olduğunu da işittim." dedi. Muhammed

b. İshâk "O, Hârice b. el-Humeyyir'dir." dedi. Musa b. Ukbe, "O, Hârise b. el-Humeyr'dir." dedi. Ebû Ma'şer'den gelen rivayetler farklıdır. Ondan gelen bazı rivavayetlere göre "O, Cüzeyye b. el-Humeyyir'dir." (Bazıları, "Cüreyye b. el-Humeyyir'dir." dediler.) Ancak [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsi onun Eşca'ın Benî Dühmân kolundan, Benî Ubeyd b. Adî'nin anlaşmalısı olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Hamza, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

310. Kardeşi Abdullah b. el-Humeyyir ﴿عبد الله بن الحُمَيِّر﴾

O da yukarıda Eşca'm, Benî Dühmân kolundandır. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsi onun ismi ve durumu hakkında ittifak ettiler. Abdullah, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

311. en-Nu'mân b. Sinân ﴿النعمان بن سنان﴾

[en-Nu'mân b. Sinân], Benî Ubeyd b. Adî'nin mevlâsıdır. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsi onun *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldığı konusunda ittifak etmişlerdir. Daha sonra vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

Benî Sevâd b. Ganm b. Ka'b b. Selime'den Olanlar

312. Kutbe b. Âmir ﴿قُطْبة بن عامر﴾

[Kutbe b. Âmir] b. Hadîde b. Amr b. Sevâd. Künyesi *Ebû Zeyd*'dir. Annesi, Zeyneb bt. Amr b. Sinân b. Amr b. Mâlik b. Bühse b. Kutbe b. Avf b. Âmir b. Sa'lebe b. Mâlik b. Efsâ b. Amr b. Eslem'dir. Kutbe'nin Ümmü Cemîl isminde bir kızı vardı. Bu kız da Peygamber'e biat eden hanımlar arasında yer almaktadır. Bu kızın annesi, Ümmü Amr bt. Amr b. Huleyd b. Amr b. Sevâd b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. [Kaynağımız olan âlimlerin] ittifakıyla her iki *Akabe* biatine katıldı. *Mekke*'de Ensâr'dan ilk olarak

Müslüman olan altı kişiden biridir. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre rivayetlerin en sağlamı budur.

Aynı zamanda Kutbe, Allah Resûlü'nün (sas) ashâbı arasında zikredilen okçulardan biridir. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşların hepsine katıldı. *Mekke*'nin fethinde Benî Selime'nin sancağını o taşıyordu. *Uhud* savaşında dokuz yara almıştı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi. O İshâk b. Abdullah'tan, o da İbn Kâ'b b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Kutbe b. Âmir b. Hadîde'yi yirmi adamın başında komutan olarak *Tebâle* bölgesindeki Has'âm kabilesinin bir koluna gönderdi ve ona, oradaki kabile üzerine baskın yapmasını emretti. Seriyye o kabilenin ikamet ettiği yere vardığında onlar uyuyor ve istirahat ediyorlardı. Seriyyedekiler tekbir getirip onların üzerine saldırdı. O kabile hemen sıçrayıp savaşmaya başladı. Savaş çok kızıştı ve her iki taraftan çok yaralananlar oldu. Kutbe'nin adamları onlara galip geldiler. Öldürdüklerini öldürdüler; deve ve koyunlarını *Medine*'ye götürdüler. Bunların beşte biri [humus] çıkarıldı. Geri kalanlardan her adama düşen pay dört deve oldu. Bir deve on koyuna denk sayıldı. Bu seriyye hicretin 9. senesi Safer ayında düzenlenmişti.

Ebû Ma'şer dedi ki: Kutbe b. Âmir *Bedir* savaşında iki safın arasına bir taş atıp şöyle dedi: "Bu taş kaçıp gitmedikçe ben de kaçmayacağım." Kutbe çok yaşadı. Osman'ın (r) hilafeti zamanında vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

313. Kardeşi Yezîd b. Âmir ﴿يزيد بن عامر﴾

[Yezîd b. Âmir] b. Hadîde b. Amr b. Sevâd. Künyesi Ebü'l-Münzir'dir. Annesi, Zeyneb bt. Amr b. Sinân'dır. Bu hanım Kutbe b. Âmir'in de annesidir. Yezîd'in Abdurrahman ve el-Münzir adında iki oğlu vardı. Bunların annesi Evs kabilesinden Âişe bt. Cüzey b. Amr b. Âmir b. Abdürezâh b. Zafer'dir. [Kaynağımız olan âlimlerin] naklettikleri rivayetlerin ittifakıyla Yezîd b. Âmir, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde

bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Halen günümüzde *Medine* ve *Bağdat*'ta onun soyundan gelen bazı kişiler yaşamaktadır.

314. Süleym b. Amr ﴿سُليم بن عمرو﴾

[Süleym b. Amr] b. Hadîde b. Amr b. Sevâd. Annesi, Benî Selime'den Ümmü Süleym bt. Amr b. Abbâd b. Amr b. Sevâd'dır. [Kaynağımız olan âlimlerin] naklettikleri rivayetlerin ittifakıyla Süleym b. Amr, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Hicretin 32. ayı olan Şevvâl ayı başlarında meydana gelen *Uhud* savaşında şehid edildi. Soyu devam etmemiştir.

315. Sa'lebe b. 'Aneme ﴿ثعلبة بن عَنَمة﴾

[Sa'lebe b. 'Aneme] b. Adî b. Sinân b. Nâbi b. Amr b. Sevâd. Annesi, Benî Selime'den Cüheyre bt. el-Kayn b. Ka'b'tır. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Sa'lebe, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Müslüman olunca Sa'lebe, Mu'âz b. Cebel ve Abdullah b. Üneys, Benî Selime'nin putlarını kırdılar. *Bedir, Uhud* ve *Hendek* savaşlarına katıldı. *Hendek* savaşında şehid edildi. Onu öldüren kişi Hübeyre b. Ebû Vehb el-Mahzûmî idi.

316. Abs b. Âmir ﴿عبس بن عامر﴾

[Abs b. Âmir] b. Adî b. Sinân b. Nâbi b. Amr b. Sevâd. Annesi, Benî Selime'den Ümmü'l-Benîn bt. Züheyr b. Sa'lebe b. Ubeyd'dir. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Abs, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

317. Ebü'l-Yeser Ka'b b. Amr ﴿أبو اليَسَر كعب بن عمرو﴾

[Ebü'l-Yeser Ka'b b. Amr] b. Abbâd b. Amr b. Sevâd. Annesi, Benî Selime'den Nüseybe bt. Kays b. el-Esved b. Mürey'dir. Ebü'l-Yeser'in Umeyr, Yezîd, Lübâbe, Habîb ve Âişe adında çocukları vardır. Umeyr'in annesi,

Ümmü Amr bt. Amr b. Harâm b. Sa'lebe b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. Bu hanım Câbir b. Abdullah'ın halasıdır. Yezîd b. Ebü'l-Yeser'in annesi, Lübâbe bt. el-Hâris b. Sa'îd b. Müzeyne'dir. Habîb'in annesi bir ümmü veleddir. Âişe'nin annesi, Ümmü'r-Reyyâ bt. Abduamr b. Mes'ûd b. Abdüleşhel'dir. Râvîlerin ittifakıyla Ebü'l-Yeser, İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Uhud* savaşına katıldığında yirmi yaşındaydı. Yine Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Hendek* ve diğer savaşlara da katıldı. Kısa boylu ve şişman bir adamdı. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafeti zamanında hicretin 55. senesinde *Medine*'de vefat etti. *Medine*'de onun soyundan gelen bazı kişiler vardır.

318. Sehl b. Kays ﴿سَهْل بن قيس﴾

[Sehl b. Kays] b. Ebû Ka'b b. el-Kayn b. Ka'b b. Sevâd. Annesi, Evs kabilesinden Nâile bt. Selâme b. Vakş b. Zuğbe b. Ze'ûrâ b. Abdüleşhel'dir. Sehl, Şâir Ka'b b. Mâlik b. Ebû Ka'b b. el-Kayn'in amcasının oğludur. Sehl, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Hicretin 32. ayı olan Şevvâl ayı başlarında meydana gelen *Uhud* savaşında şehid oldu. *Uhud*'da bilinen kabrin sahibidir. Soyundan bir adam ve bir kadın kalmıştır.

Benî Sevâd b. Ganm'ın Mevâlîsinden Olanlar

319. Antere (Süleym'in Mevlası) ﴿عنترة مولى سُليم﴾

Antere, Süleym b. Amr b. Hadîde b. Amr b. Sevâd'ın mevlâsıdır. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Uhud* savaşında şehid edildi. Onu öldüren kişi Nevfel b. Mu'âviye ed-Dîlî idi. Musa b. Ukbe dedi ki: "O, Süleym b. Amr'ın mevlâsı Antere b. Amr'dır."

Benî Selime'den Olan Diğerleri

320. Ma'bed b. Kays ﴿معبد بن قيس﴾

[Ma'bed b. Kays] b. Sayfî b. Sahr b. Harâm b. Rebî'a b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. Annesi, Benî Selime'den ez-Zühre bt. Züheyr b. Harâm b. Sa'lebe b. Ubeyd'dir. Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî adını ve nesebini böyle verdiler. *Nesebü'l-Ensâr* isimli kitapta da böyle zikredilmiştir. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer onun isminin Ma'bed b. Kays b. Sahr olduğunu söylediler; "Sayfî" ismini zikretmediler. Ma'bed, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

321. Kardeşi Abdullah b. Kays ﴿عبد الله بن قيس﴾

[Abdullah b. Kays] b. Sayfî b. Sahr b. Harâm b. Rebî'a b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî onu *Bedir* savaşma katılanlar arasında zikrettiler. Musa b. Ukbe ise kitabında onu *Bedir* savaşma katılanlar arasında zikretmedi. Abdullah, *Uhud* savaşına da katılmıştı. Sonraları vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

322. Amr b. Talk ﴿عمرو بن طَلق﴾

[Amr b. Talk] b. Zeyd b. Ümeyye b. Sinân b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî onu *Bedir* savaşına katılanlar arasında zikrettiler. Musa b. Ukbe ise onu kitabında *Bedir* savaşına katılanlar arasında zikretmedi. Amr, *Uhud* savaşma da katıldı. Soyu devam etmemiştir.

323. Mu'âz b. Cebel ﴿معاذ بن جبل﴾

[Mu'âz b. Cebel] b. Amr b. Evs b. Âiz b. Adî b. Ka'b b. Amr b. Üdey b. Sa'd. Selime b. Sa'd'ın kardeşidir. Annesi, önce Cüheyne'nin Benî er-Rib'a

kolundan Hind bt. Sehl'dir. Mu'âz'ın anne-bir kardeşi *Bedir* ehlinden Abdullah b. el-Ced b. Kays'tır. Mu'âz'ın Ümmü Abdullah isminde bir kızı vardı. Aynı zamanda Peygamber'e biat eden hanım sahâbîlerin arasında olan bu kızın annesi, Benî Selime'den Ümmü Amr bt. Hâlid b. Amr b. Adî b. Sinân b. Nâbi b. Amr b. Sevâd'dır.

Bu kızdan başka Mu'âz'ın iki oğlu daha vardı. Bunlardan birinin adı Abdurrahman'dı. Ancak bize diğerinin adı ile bu çocukların annelerinin adı zikredilmemiştir. Mu'âz'ın künyesi Ebû Abdurrahman'dır. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatine katıldı. Mu'âz b. Cebel Müslüman olunca, Sa'lebe b. Ganeme ve Abdullah b. Üneys ile birlikte Benî Selime'nin putlarını kırdılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Musa b. Muhammed b. İbrahim haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti. Ayrıca bize Abdullah b. Ca'fer haber verdi. O da Sa'd b. İbrahim ve İbn Ebû Avn'ın şöyle dediğini rivayet ettiler:

Allah Resûlü (sas) Mu'âz b. Cebel'i Abdullah b. Mes'ûd ile kardeş yaptı. Bize göre bunda ihtilaf yoktur. Özellikle -başkasının zikretmediği- Muhammed b. İshâk'ın rivayetine göre Allah Resûlü (sas) onu Ca'fer b. Ebû Tâlib ile kardeş yapmıştır. Muhammed b. Ömer dedi ki: "Bu nasıl olur? Çünkü Allah Resûlü'nün Muhacir ve Ensâr arasında kardeşleştirme yapması, *Medine*'ye gelmesinden sonra, *Bedir* savaşından önce idi. *Bedir* savaşından hemen sonra miras âyetleri indi ve kardeşleştirme sona erdi. Ca'fer b. Ebû Tâlib bundan önce *Mekke*'den *Habeşistan*'a hicret etmişti. Allah Resûlü'nün (sas) ashâbını birbirleriyle kardeş yaptığı sırada o halâ *Habeşistan*'da bulunuyordu. *Medine*'ye gelişi bundan yedi sene sonradır. Bu, Muhammed b. İshâk'ın bir yanılgısıdır."

Bize Muhammed b. Ömer'in, Eyyûb b. en-Nu'mân'dan, onun babasından, onun da kendi kavminden rivayet ettiğine göre:

Mu'âz, yirmi veya yirmi bir yaşında iken *Bedir* savaşına katıldı. Ayrıca Allah Resûlü (sas) ile beraber *Uhud*, *Hendek* ve diğer savaşlara da katılmıştır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O ez-Zührî'den, o da İbn Ka'b b. Mâlik'ten şunu rivayet etti:

Alacaklıları, verdikleri borcu kendisinden ısrarlı bir şekilde isteyince Allah Resûlü (sas) alacaklılara vermek üzere onun bütün malını aldı ve kendisini de *Yemen*'e gönderdi ve *"Umulur ki Allah senin ihtiyacını giderir."* dedi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu olay, hicretin 9. senesinin Rebîülâhir ayında gerçekleşmişti.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdiler; dediler ki: : Bize Şu'be b. el-Haccâc haber verdi. O Ebû Avn Muhammed b. Abdullah'tan, o -el-Muğîre'nin kardeşinin oğlu- el-Hâris b. Amr es-Sekafî'den rivayet etti; dedi ki: Arkadaşlarımız bize Mu'âz b. Cebel'in şöyle dediğini rivayet ettiler:

Allah Resûlü (sas) beni *Yemen*'e gönderince, bana *"Sana hüküm vermen gereken bir mesele arzedilince ne ile hükmedeceksin?"* dedi. Ben "Allah'ın Kitabı'ndaki ile." dedim. Allah Resûlü (sas), *"Eğer Allah'ın Kitabı'nda yoksa (ne yapacaksın)?"* diye sordu. "Allah Resûlü'nün hüküm verdiği şeyle hüküm veririm." dedi. Resûlullah (sas), *"Resûl'ün hüküm verdiği bir şey yoksa (ne yapacaksın)?"* diye sordu. "Reyimle içtihad ederim, hüküm vermekten çekinmem." dedim. Allah Resûlü (sas) göğsüme hafifçe vurdu ve şöyle dedi: *"Allah Resûlü'nü (sas) memnun edecek şekilde, Allah Resûlü'nün elçisini muvaffak kılan Allah'a hamdolsun."*

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize İbn Uyeyne haber verdi. O İbn Ebû Necîh'in şöyle dedeğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Mu'âz'ı *Yemen*'e göndererek onlara şöyle bir mektup yazdı: *"Ben ehlimden hayırlı olan birini, onların en bilgilisini ve en dindarını size gönderdim."*

Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O da Yahya b. Sa'îd'den Mu'âz b. Cebel'in şöyle dediğini rivayet etti:

(*Yemen*'e gitmek üzere) ilk adımı attığımda Allah Resûlü (sas) bana, *"İnsanlara karşı muamelen güzel olsun."* şeklinde vasiyette bulundu.

Bize Vekî b. el-Cerrâh ve el-Fadl b. Dükeyn haber verdiler; dediler ki: Bize Sa'îd b. Ubeyd et-Tâî haber verdi. O da Büşeyr b. Yesâr'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âz b. Cebel *Yemen*'e muallim olarak gönderildiği zaman topal bir adamdı. *Yemen*'de insanlara namaz kıldırdığı zaman bir ayağını uzattı, insanlar da onunla birlikte ayaklarını uzattılar. Namazını bitirdiği zaman

onlara, *"Güzel yaptınız, fakat bundan sonra ayağınızı uzatmayınız. Çünkü ben namazda ayağımı hasta olduğum için uzattım."* dedi.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Şeybân haber verdi. O el-A'meş'ten, o da Şakîk'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Peygamber (sas) Mu'âz'ı *Yemen*'e yönetici olarak gönderdi. Allah Resûlü (sas) vefat etti; Ebû Bekir (r) halife oldu, o hâlâ oradaydı. O sene Ömer hacca gitti, Mu'âz da *Mekke*'ye gelmişti. Yanında bir arkadaşı ve hizmetçileri vardı. Ömer ona, "Ey Abdurrahman! Bu hizmetçiler kimin?" diye sordu. "Onlar benim." dedi. Ömer "Onlar nereden senin oluyor?" dedi. "Onları bana hediye ettiler" dedi. Ömer "Benim sözümü dinle ve onları Ebû Bekir'e gönder. Eğer o bunu senin için uygun görürse, onlar senindir." dedi. Mu'âz, "Bu konuda ben seni dinlemeyeceğim. Bana hediye edilen şeyi ne diye Ebû Bekir'e göndereceğim?" dedi. O gece geçip sabah olunca Mu'âz Ömer'e, "Ey İbnü'l-Hattâb! Görüşüm; senin sözünü dinlemektir. Bu gece rüyamda şunu gördüm: Sanki ben yakılıyorum (veya "ateşe atılıyorum" veyahut buna benzer başka bir söz söyledi). Sen beni yanmaktan korumaya çalışıyordun." dedi. Onları Ebû Bekir'e götürdü. Mu'âz, "Sen bunlar üzerinde daha çok hak sahibisin." dedi. Ebû Bekir, "Onlar senindir." dedi. Hizmetçilerle beraber ailesinin yamna döndüğünde onlar Mu'âz'm arkasında durup namaz kılarlardı. Namaz bitince onlara, "Siz kimin için namaz kılıyorsunuz?" diye sordu. Onlar, "Şanı yüce olan Allah için!" dediler. Mu'âz onlara, "Haydi gidin, siz O'nunsunuz." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Musa b. İmrân b. Mennâh'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde Mu'âz ordu komutanı idi.

Bize Ebü'l-Velîd et-Tayâlisî haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O da Hubeyb'in şöyle dediğini rivayet etti: Zekvân'ın şunu anlattığını duydum:

Mu'âz, Allah Resûlü (sas) ile birlikte namaz kılıyor, sonra gelip kavmine imam oluyordu.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Esedi haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân es-Sevrî haber verdi; dedi ki: Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb b. Hâlid haber verdi. O Hâlid el-Hazzâ'dan, o Ebû Kılâbe'den, o da Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), *"Ümmetimden haram ve helali en iyi bilen Mu*'âz b. Cebel'dir." dedi.

Bize el-Fadl b. Dükeyn ve Kabîsa b. Ukbe haber verdiler; dediler ki: Bize Süfyân haber verdi. O Hâlid el-Hazzâ'dan, o Ebû Nasr Humeyd b. Hilâl el-Adevî'den, o da Abdullah b. es-Sâmit'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âz, "Müslüman olduktan sonra, hiç sağ tarafıma tükürmedim." dedi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Vüheyb haber verdi. O Eyyûb'dan, o da Humeyd b. Hilâl'den şunu rivayet etti:

Mu'âz b. Cebel namazda olmadığı bir sırada sağ tarafına tükürdü. Mu'âz, "Allah Resûlü'nün (sas) sahâbîsi olduktan sonra bunu yapmadım." dedi.

Bize Musa b. Dâvûd haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Râşid haber verdi. O el-Vadîn b. Atâ'dan, o Mahfûz b. Alkame'den, o da babasından şunu rivayet etti:

Mu'âz b. Cebel çadırına girdi. Hanımının çadırdaki bir yırtıktan dışarı baktığını görünce ona vurdu.

[Râvî] dedi ki: Mu'âz yanında hanımı varken elma yiyordu. O sırada yanından bir kölesi geçti. Hanımı ısırmış olduğu elmayı ona verdi. Bunun üzerine Mu'az hanımına vurdu.

Bize Ma'n b. İsâ haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O Ebû Hâzim b. Dînâr'dan, o da Ebû İdrîs el-Havlânî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Şam mescidine girdim. Orada ön dişleri parlayan bir genç vardı. Çevresinde insanlar halka olmuştu. Bir konuda görüş ayrılığına düştükleri zaman konuyu ona sorarlar ve onun görüşünü alırlardı. Onun kim olduğunu sordum. "Bu Mu'âz b. Cebel'dir." dediler. Ertesi gün öğlen sıcağında çıktım; [Mescide gittiğimde] onun benden erken yola çıktığını ve namaz kıldığını gördüm. Namazını bitirmesi için bekledim. Sonra yüzü tarafından kendisine doğru geldim. Selâm verdim ve "Allah'a yemin olsun ki, ben seni Allah için seviyorum." dedim. O, "Allah!" dedi. Ben, "Allah!" dedim. O "Allah!" dedi. Ben, "Allah!" dedim. Sonra sert bir şekilde beni gömleğimden tuttu. Beni kendine doğru çekti ve "Sana müjdeler olsun. Allah Resûlü'nün (sas) şöyle dediğini işittim: *"Şanı Yüce Allah buyurdu ki: 'Benim rızam için*

birbirleriyle sevişenlere, benim rızam için karşılıklı oturup sohbet edenlere, benim rızam için birbirlerine hediye verenlere ve benim rızam için birbirlerini ziyaret edenlere rahmetim vacib oldu.'"

Bize İshâk b. Yûsuf el-el-Ezrak haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Ebû Süleyman haber verdi. O Ebü'z-Zübeyr'den, o da Şehr b. Havşeb'den rivayet etti; dedi ki: Bir adam bana şunu rivayet etti:

Kendisi *Hıms* mescidine girmiş. Orada insanlar cildi pürüzsüz, ön dişleri parlayan, yakışıklı bir adamın etrafında halka olmuşlar. Halka olan insanlar ondan daha yaşlı oldukları halde onun önünde oturmuşlar, onun sözünü dinliyorlardı. O genç adama, "Sen kimsin?" diye sordum; bana "Ben Mu'âz b. Cebel'im." dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İsa b. en-Nu'mân anlattı. O Mu'âz b. Rifâ'a'dan, o da Câbir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Mu'âz b. Cebel yüz ve ahlak bakımından insanların en güzeli, bir şeyden engellerken onların en müsamahakârı idi. Bir ara çok borçlanmış, alacaklıları da kendisini sıkıştırmaya başlamışlardı. Günlerce evinden çıkmayıp alacaklılarına görünmemeye çalıştı. Bunun üzerine alacaklıları Allah Resûlü'ne (sas) gidip alacaklarını istediler. Allah Resûlü (sas) birisini gönderip onu çağırttı. Mu'âz da orada iken alacaklılar, "Ya Resûlullah! Hakkımızı ondan al." dediler. Allah Resûlü (sas), *"Allah ona tasaddukta bulunanlara rahmet edecektir."* dedi. İnsanların bir kısmı Mu'âz'a tasaddukta bulundu, bir kısmı bulunmadı. Alacaklılar, "Ya Resûlullah! Bizim hakkımızı ondan al." dediler. Allah Resûlü (sas), *"Ey Mu*'âz! Onlar hakkında sabırlı ol!" dedi. Sonra Mu'âz'ın bütün malını alıp alacaklılara verdi; onlar da aralarında paylaştılar. Her birine haklarının yedide beşi kadar bir pay isabet etmişti. Alacaklılar, "Ya Resûlullah! Onu bize sat." dediler. Allah Resûlü (sas), "Onun bütün malını aldınız; Artık bundan sonra onu rahatsız etmeye hakkınız yoktur." dedi. Mu'âz, Benî Selime'ye doğru yöneldiğinde birisi ona şöyle dedi: "Ey Ebû Abdurrahman! Eğer Allah Resûlü'nden istekte bulunursan, bugün borç ödemesini bitirmiş olursun." dedi. Mu'âz, "Allah Resûlü'nden istekte bulunan bir kişi olmayacağım." dedi. Bir gün bekledi. Sonra Allah Resûlü (sas) kendisini çağırdı, onu *Yemen*'e gönderdi ve *"Umulur ki Allah senin ihtiyacını giderir ve borcunu öder."* dedi. Mu'âz *Yemen*'e gitti ve Allah Resûlü (sas) vefat edinceye kadar orada kaldı. Ömer b.

el-Hattâb'ın haccettiği sene o da hacca gelmişti. Ebû Bekir, o sene Ömer'i Hac Emiri olarak tayin etmişti. Mu'âz ile Ömer terviye günü[647] *Minâ*'da karşılaşıp kucaklaştılar. Allah Resûlü'nün (sas) vefatı dolayısıyla her ikisi de birbirlerine taziyede bulundular. Sonra bir müddet orada durup konuşmaya devam ettiler. Bir ara Ömer, Mu'âz'ın yanında birkaç hizmetçi gördü. "Ey Ebû Abdurrahman! Bunlar nedir?" diye sordu. Mu'âz, "Toplumdaki itibarım sebebiyle bunlara sahip oldum." dedi. Ömer, "Hangi itibar sebebiyle?" diye sordu. Mu'âz, "Bunlar bana hediye edildi, ikram olarak verildi." dedi. Ömer, "Bu durumu Ebû Bekir'e arzet!" dedi. Mu'âz, "Ebû Bekir'e bunlardan bahsetmeyi gerektiren bir şey yok!" diye cevap verdi. O gece Mu'âz rüyasında kendisini Cehennem'in kenarında gördü, Ömer de arkasından tutup onun Cehennem'e düşmesine mâni olmaya çalışıyordu. Mu'âz korkarak uyandı ve şöyle dedi: "Bu, Ömer'in benden yapmamı istediği şeydi." Mu'âz, Ebû Bekir'e gelip hizmetçilerin durumunu anlattı. Ebû Bekir bunda bir beis görmedi. Borcunun geri kalanını da ifa etti. Sonra şöyle dedi: Allah Resûlü'nün (sas) şöyle dediğini işittim: *"Umulur ki Allah senin ihtiyacını giderir."*

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Ubeyde haber verdi. O Eyyûb b. Hâlid'den, o da Abdullah b. Râfi'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, *Amvâs* taûnuna tutulunca, Mu'âz b. Cebel'i yerine vekil olarak tayin etti. Ebû Ubeyde'nin hastalığı şiddetlenince insanlar Mu'âz'a, "Allah'a dua et, üzerimizden bu belayı kaldırsın." dediler. Mu'âz, "Bu bir belâ değil, Peygamber'inizin (sas) daveti, sizden önceki salih insanların ölümü ve Allah'ın içinizden bazılarına mahsus kıldığı bir şehitliktir. Ey İnsanlar! Dört şey vardır ki, onlardan bir şeyin yetişip kişiyi ansızın yakalamamasına kimin gücü yetiyorsa, o şey yetişip o kişiyi yakalayamaz." dedi. İnsanlar, "Onlar nedir?" diye sordular. Mu'âz, "Öyle bir zaman gelecek ki, o zamanda bâtıl hâkim olacak. O zamanda bir kişi sabahleyin bir din üzere olacak, akşama başka bir din üzere olacak. Adam, "Allah'a yemin olsun ki, ben ne üzere olduğumu bilmiyorum." diyecek. Basiret üzere yaşamayacak ve basiret üzere ölmeyecek. Bir kişiye, -Allah'ın kızdığı yalanı söylemesi için- Allah'ın malından verilecektir. Allah'ım! Mu'âz'ın

[647] Kurban Bayramı'nda arefe gününden bir önceki gün, Zilhicce ayının 8. günü (M)

ailesine bu rahmetten yeterli nasibi ver."[648] Sonra iki oğlu taûn hastalığına yakalandı. Mu'âz onlara, "Kendinizi nasıl buluyorsunuz?" diye sordu. Onlar, "Ey babamız! "O hak, Rabbindendir. Sakın şüpheye düşenlerden olma."[649] dediler. Mu'âz da onlara, "İnşallah siz de beni sabredenlerden bulacaksınız." dedi. Sonra, iki hanımı taûn hastalığına yakalanıp onlar da vefat ettiler. Daha sonra taûn hastalığı kendisini başparmağından yakaladı. Ağzıyla ona dokunarak şöyle demeye başladı: "Allah'ım! O küçüktür. Onun hakkında bana hayır ve bereket ver. Çünkü sen küçük şeylere de hayır ve bereket verensin." Sonra bu hastalıktan dolayı öldü.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi. O Şeybân'dan, o el-A'meş'ten, o Şehr b. Havşeb'den, o el-Hâris b. Umeyre ez-Zebîdî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ölümü sırasında Mu'âz b. Cebel'in yanında oturuyordum. Bir bayılıyor, bir kendine geliyordu. Ayıldığı zaman şöyle dediğini işittim: "Boğazımı sık, canımı al. İzzetinin hakkı için ben seni seviyorum."

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Musa b. Kays el-Hadramî haber verdi. O da Seleme b. Küheyl'den şöyle dediğini rivayet etti:

Taûn Mu'âz'ı boğazından yakalayınca, " Ya Rabbi! Sen beni boğuyorsun. Fakat biliyorsun ki, ben seni seviyorum." dedi.

Bize İsmail b. Abdullah b. Ebû Üveys el-Medenî haber verdi. O İbrahim b. Ebû Habîbe'den, o da Dâvûd b. el-Husayn'dan şunu rivayet etti:

Kendisine ulaştığına göre *Amvâs* senesinde hastalık yaygınlaşınca Mu'âz'ın arkadaşları kendisine "Bu, ortaya çıkan bir belâdır." dediler. Mu'âz, "Allah'ın kendisiyle kullarına acıyıp şefkat ettiği rahmetini, Allah'ın kendilerine kızıp da onunla bir kavme verdiği azap gibi mi telakkî ediyorsunuz? O, Allah'ın size has kıldığı rahmeti ve size mahsus kıldığı şehitliktir. Allah'ım! Bu rahmeti Mu'âz'a ve ev halkına da ver. Kimin ölmeye gücü yetiyorsa, fitne gelmeden önce ölsün. Öyle bir fitne ki, kişi Müslüman olduktan sonra küfre girecek veya helal yolla olmaksızın bir kişiyi öldürecek veya isyankârlara destek verecek veya adam şöyle diyecek: "Ben öldüğüm

[648] Bu rivayette insana ulaştığı zaman mânen tehlike arzeden dört şeyden yalnız birisine yer verilmiş, diğerleri zikredilmemiştir. Bu rivayeti tam olarak başka kaynaklarda bulamadığımız için diğer üç şey hakkında bilgi sahibi değiliz. Kaldı ki bu rivayet Hadis olmayıp Muâz b. Cebel'in sözüdür (M).

[649] Bakara 2/149

zaman mı, yoksa yaşadığım zaman mı hak veya batıl üzere olduğumu bilmiyorum."

Bize Kesîr b. Hişâm haber verdi; dedi ki: Bize Ca'fer b. Bürkân haber verdi; dedi ki: Bize Hubeyb b. Ebû Merzûk haber verdi. O Atâ b. Ebû Rebâh'tan, o da Ebû Müslim el-Havlânî'den şöyle dediğini rivayet etti:

Hıms mescidine girdim. Orada Allah Resûlü'nün ashâbından otuz kişi dolayında yetişkin insan bulunuyordu. Aralarında, iki gözü sürmeli, ön dişleri parlayan, susup konuşmayan bir genç vardı. Orada bulunanlar bir konuda ihtilafa düşseler hemen ona yönelip sorularını ona soruyorlardı. Yanımda oturan birisine, "Bu kimdir?" diye sordum. "Mu'âz b. Cebel!" diye cevap verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Eyyûb b. en-Nu'mân haber verdi. O babasından, o da dedesinden şunu rivayet etti. Ayrıca bize İshâk b. Hârice b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik anlattı. O babasından, o da dedesinden rivayet etti; dediler ki:

Mu'âz b. Cebel uzun boylu, beyaz, güzel dişli, büyük gözlü, iki kaşının arası dolu, kıvırcık saçlı bir adamdı. Yirmi veya yirmibir yaşında iken *Bedir* savaşına katıldı. Allah Resûlü (sas) ile beraber *Tebûk* seferine katıldıktan sonra yirmi sekiz yaşında iken *Yemen*'e gitti. Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti zamanında otuz sekiz yaşında iken *Şam* bölgesinde, *Ürdün*'ün yakınlarında *Amvâs* taûnu sebebiyle vefat etti. Kendisinin soyundan gelen kimse yoktur.

Bize Yezîd b. Hârûn ve Affân b. Müslim haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme anlattı. O Ali b. Zeyd'den, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayet etti:

İsâ (a) otuz üç yaşında iken göğe kaldırıldı, Mu'âz (rh) da otuz üç yaşında iken vefat etti.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe haber verdi; dedi ki: Havşeb'in şöyle dediğini işittim:

Ömer b. el-Hattâb dedi ki: "Eğer Mu'âz b. Cebel yaşasaydı, onu, benden sonra halife olarak tavsiye ederdim. Rabbim onu benden sorsaydı şöyle derdim: Ya Rabbî! Peygamberinin şöyle dediğini işittim: *"Âlimler kıyamet gününde toplandıkları zaman, Mu'âz b. Cebel bir taş atımı kadar onların önünde olacak."*

[Râvî] dedi ki: Benî Selime'ye bu kabileden *Bedir*'e katılanların çokluğu sebebiyle Selimetü Bedr [*Bedir* Selime'si] denilirdi.

[Benî Selime'den, anlaşmalılarından ve mevlalarından Bedir savaşma katılanlar, işte bu] kırk üç kişidir.

BENÎ ZÜRAYK B. ÂMİR B. ZÜRAYK B. ABD B. HÂRİSE İBN MÂLİK B. GADB B. CÜŞEM B. EL-HAZREC'DEN OLANLAR

324. Kays b. Mihsan ﴿قيس بن محصن﴾

[Kays b. Mihsan] b. Hâlid b. Mahled b. Âmir b. Züreyk. Annesi, Üneyse bt. Kays b. Zeyd b. Halde b. Âmir b. Züreyk'tır. Muhammed b. İshâk, Ma'şer böyle ve Muhammed b. Ömer onu aynı şekilde Kays b. Mihsan olarak zikrettiler. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise "Kays b. Hısn" şeklinde zikretti.

Kays'ın, Ümmü Sa'd bt. Kays adında bir kızı vardı. Bu kızın annesi, Havle bt. el-Fâkih b. Kays b. b. Muhalled b. Âmir b. Züreyk'tır. Kays, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. *Medine*'de soyu devam etmektedir.

325. el-Hâris b. Kays ﴿الحارث بن قيس﴾

[el-Hâris b. Kays] b. Hâlid b. Mahled b. Âmir b. Züreyk. Künyesi Ebû Hâlid'dir. Annesi el-Kebşe bt. el-Fâkih b. Zeyd b. Halde b. Âmir b. Züreyk'tır. el-Hâris'in, Muhalled, Hâlid ve Halde isimli çocukları vardı. Bunların annesi, Üneys bt. Nesr b. el-Fâkih b. Zeyd b. Halde b. Âmir b. Züreyk'tır. el-Vâkıdî, sadece "Nesr" dedi. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde el-Hâris b. Kays, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlara katıldı. Hâlid b. el-Velîd ile birlikte *Yemâme* savaşına da katıldı. O savaşta yaralandı ve yara yeri iyileşmeye yüz tuttu. Sonra tekrar

kötüleşti ve Ömer b. el-Hattâb'ın hilafeti zamanında bu sebepten vefat etti. O, *Yemâme* savaşına katılanlardan sayılmaktadır. Nesli devam etmemiştir.

326. Cübeyr b. İyâs ﴿جبير بن إياس﴾

[Cübeyr b. İyâs] b. Hâlid b. Mahled b. Âmir b. Zürayk. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer adını "Cübeyr b. İyâs" şeklinde zikrettiler. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise onu "Cübeyr b. İlyâs" şeklinde zikretti. Cübeyr, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. Nesli devam etmemiştir.

327. Ebû Ubâde ﴿أبو عُبادة﴾

Ebû Ubâde'nin ismi, Sa'd b. Osman b. Halde b. Âmir b. Zürayk'tır. Annesi, Hind bt. el-Aclân b. Gannâm b. Âmir b. Beyâda b. Âmir b. el-Hazrec'tir. Ebû Ubâde'nin çocuklarından Ubâde'nin annesi Sünbüle bt. Mâ'ıs b. Kays b. Halde b. Âmir b. Zürayk'tır. Ferve adlı oğlunun annesi, Ümmü Hâlid b. Amr b. Vezefe b. Ubeyd b. Âmir b. Beyâda b. Âmir b. el-Hazrec'tir. Abdullah'ın annesi, Üneyse bt. Bişr b. Yezîd b. Zeyd b. en-Nu'mân b. Halde b. Âmir b. Zürayk'tır. Abdullah el-Asgar'm [Küçük] annesi, ümmü veleddir. Ukbe'nin annesi, ümmü veleddir. Meymûne'nin annesi, Cündübe bt. Mürey bin Simâk b. Atîk b. İmruülkays b. Yezîd b. Abdüleşhel b. Cüşem'dir. Ebû Ubâde, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. *Medine*'de soyu devam etmektedir.

328. Kardeşi Ukbe b. Osman ﴿عقبة بن عثمان﴾

[Ukbe b. Osman] b. Halde b. Âmir b. Zürayk. Annesi Ümmü Cemîl bt. Kutbe b. Âmir b. Halde b. Amr b. Sevâd b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Nesli devam etmemiştir.

329. Zekvân b. Abdükays ﴿ذَكْوان بن عبد قيس﴾

[Zekvân b. Abdükays] b. Halde b. Muhammed b. Âmir b. Zürayk. Künyesi *Ebû Sebu*'dur. Annesi Eşca'dandır. Denildiğine göre Ensâr'dan ilk

Müslüman olanlar Zekvân ve Es'ad b. Zürâre Ebû Ümâme'dir. Hasep ve nesepleriyle birbirlerine karşı övünen bu iki kişi *Mekke*'ye gitmişlerdi. Burada Peyamber'in (sas) nübüvvetini ilan ettiğini işittiler. Ona gelip Müslüman oldular ve *Medine*'ye döndüler. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Zekvân her iki *Akabe* biatinde bulundu. Hatta Zekvân, Allah Resûlü (sas) ile beraber *Mekke*'de kaldı ve onunla birlikte *Medine*'ye hicret edinceye kadar burada ikamete devam etti. O, Ensârî bir Muhacirdi. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Uhud*'da şehid edildi. Onu, Ebü'l-Hakem b. el-Ahnes b. Şerîk b. İlâc b. Amr b. Vehb es-Sakafî şehid etmişti. Ali b. Ebû Tâlib (r) Ebü'l-Hakem b. el-Ahnes'in üzerine yürümüş, fakat o atlı olduğundan uzaklaşmıştı. Sonra Zekvân'a saldırdı ve uyluğunun yarısına kadar bacağını kesti; atından inip kılıç darbelerini indirdi ve onu öldürdü. Bu olay, hicretin 32. ayı olan Şevvâl ayı başlarında meydana gelmişti. Zekvân'ın nesli devam etmemiştir.

330. Mes'ûd b. Halde ﴿مسعود بن خَلْدَة﴾

[Mes'ûd b. Halde] b. Âmir b. Muhalled b. Âmir b. Zürayk. Annesi, Üneyse bt. Kays b. Sa'lebe b. Âmir b. Füheyre b. Beyâda b. el-Hazrec'tir. Mes'ûd'un çocuklarından Yezîd ve Habîbe'nin anneleri, el-Fâri'a bt. el-Hubâb b. er-Rebî b. Râfi b. Mu'âviye b. Ubeyd b. el-Ebcer'dir. el-Ebcer, Hudre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. [Diğer oğlu] Âmir'in annesi, Gadb b. Cüşem b. el-Hazrec'in çocuklarından Kubeyse[650] bt. Ubeyd b. el-Mu'allâ b. Levzân b. Hârise b. Adî b. Zeyd'dir. Mes'ûd, *Bedir* savaşına katıldı. Çocukları vardı; fakat sonra soyu kesilmiş olup onlardan kimse kalmadı.

331. Abbâd b. Kays ﴿عبّاد بن قيس﴾

[Abbâd b. Kays] b. Âmir b. Hâlid b. Âmir b. Zürayk. Annesi, Havle bt. Bişr b. Sa'lebe b. Amr b. Âmir b. Zürayk'tır. Abbâd'ın Abdurrahman isimli çocuğunun annesi, Eşca'dan Ümmü Sâbit b. Ubeyd b. Vehb'tir. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Ensâr'dan yetmiş kişi ile

---

[650] Leiden, İhsân ve Atâ neşirlerinde Kuseybe şeklinde yazılmıştır (E).

birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. Nesli devam etmektedir.

332. Es'ad b. Yezîd ﴿أسعد بن يزيد﴾

[Es'ad b. Yezîd] b. el-Fâkih b. Zeyd b. Halde b. Âmir b. Zürayk. Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî adını bu şekilde zikrettiker. Muhammed b. İshâk ise "O, Sa'd b. Yezîd b. el-Fâkih'tir." dedi. Es'ad, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. Nesli devam etmemiştir.

333. el-Fâkih b. Nesr ﴿الفاكه بن نَسر﴾

[el-Fâkih b. Nesr] b. el-Fâkih b. Zeyd b. Halde b. Âmir b. Zürayk. Annesi, Ümâme bt. Hâlid b. Mahled b. Âmir b. Zürayk'tır. Sadece Muhammed b. Ömer ismini "el-Fâkih b. Nesr" olarak zikretmiştir. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise "O, el-Fâkih b. Bişr'dir." dediler. Ayrıca Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, "Ensâr'da Benî el-Hâris b. el-Hazrec'ten Süfyân b. Nesr'in dışında Nesr ismi yoktur." dedi. el-Fâkih'in Ümmü Abdullah ve Remle isimli iki kızı vardı. Bunların annesi, Ümmü'n-Nu'mân bt. en-Nu'mân b. Halde b. Amr b. Ümeyye b. Âmir b. Beyâda'dır. el-Fâkih, *Bedir* savaşına katıldı. Sonraları vefat etti. Neslinden kimse yoktur.

334. Mu'âz b. Mâ'ıs ﴿معاذ بن ماعص﴾

[Mu'âz b. Mâ'ıs] b. Kays b. Halde b. Âmir b. Zürayk. Annesi Eşca'dandır. Allah Resûlü (sas) onu Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim ile kardeş yaptı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yunus b. Muhmmed ez-Zaferî anlattı. O da Mu'âz b. Rifâ'a'dan şunu rivayet etti:

Mu'âz b. Mâ'ıs *Bedir*'de yaralandı; sonra bu yaradan dolayı *Medine*'de vefat etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre bu bilgi sahih değildir. Sahih olanı şudur: *Bedir, Uhud* ve *Bi'rü Ma'ûne* savaşlarına katıldı. Hicretin otuz

altıncı ayı olan Safer ayı başlarında meydana gelen *Bi'rü Ma'ûne* olayında şehid edildi. Neslinden kimse yoktur.

335. Kardeşi Âiz b. Mâ'ıs ﴿عائذ بن ماعص﴾

[Âiz b. Mâ'ıs b. Kays] b. Halde b. Âmir b. Zürayk. Annesi, Eşca'dandır. Allah Resûlü (sas) onu Süveybıt b. Amr el-Abderî ile kardeş yaptı. Âiz, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Bi'rü Ma'ûne olayında şehid edildi.

İbn Sa'd dedi ki: Muhammed b. Ömer dedi ki: Onun *Bi'rü Ma'ûne* olayında şehid edilmediğini söyleyen birini işittim. O gün şehid edilen kişi, onun kardeşi olan Mu'âz b. Mâ'ıs idi. Âiz b. Mâ'ıs *Bi'rü Ma'ûne* olayına katıldığı gibi Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Hendek* ve diğer savaşlara da katıldı. Hâlid b. el-Velîd ile birlikte *Yemâme* savaşma katıldı ve Ebû Bekir es-Sıddîk'in (r) hilafeti zamamnda hicretin 12. senesinde meydana gelen bu savaşta şehid oldu. Neslinden kimse yoktur.

336. Mes'ûd b. Sa'd ﴿مسعود بن سعد﴾

[Mes'ûd b. Sa'd] b. Kays b. Halde b. Âmir b. Zürayk. Mes'ûd b. Sa'd'ın Âmir, Ümmü Sâbit, Ümmü Sa'd ve Ümmü Sehl isimli çocukları vardı. Bunların annesi, Ümmü Kebşe bt. el-Fâkih b. Kays b. Muhalled b. Âmir b. Zürayk'tır. Mes'ûd, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı, *Bi'rü Ma'ûne* olayında bulundu. Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre bu olayda şehid oldu. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise onun *Hayber*'in fethi sırasında şehid edildiğini söyler. Neslinden gelen kimse yoktur. Kays b. Halde b. Âmir b. Zürayk'ın çocuklarının nesli de kesilmiştir. Onlardan bugün kimse yaşamamaktadır.

337. Rifâ'a b. Râfi ﴿رفاعة بن رافع﴾

[Rifâ'a b. Râfi] b. Mâlik b. el-Aclân b. Amr b. Âmir b. Zürayk. Annesi, Ümmü Mâlik bt. Übey b. Mâlik b. el-Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ'dır. Çocuklarından Abdurrahman'ın annesi, Ümmü Abdurrahman bt. en-Nu'mân b. Amr b. Mâlik b. Âmir b. el-Aclân b. Amr b. Âmir

b. Zürayk'tır. Oğlu Ubeyd'in annesi bir ümmü veleddir. Mu'âz'ın annesi, Ümmü Abdullah Selmâ bt. Mu'âz b. el-Hâris b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Sevâd b. Mâlik b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Ubeydullah, en-Nu'mân, Remle, Büseyne ve Ümmü Sa'd adlı çocuklarının anneleri, Ümmü Abdullah b. el-Fâkih b. Nesr b. el-Fâkih b. Zeyd b. Halde b. Âmir b. Zürayk'tır. Ümmü Sa'd es-Suğrâ'nın annesi, bir ümmü veleddir. Kelsem'in annesi, bir ümmü veleddir. Babası Râfi b. Mâlik [İkinci *Akabe* biatindeki] on iki temsilciden (nakib) birisi idi. Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Râfi'in iki oğlu Rifâ'a ve Hallâd da bu biatte bulundular. Yine Rifâ'a, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Uhud, Hendek* ve diğer savaşlara katıldı. Mu'âviye b. Ebû Süfyân'ın hilafetinin başlarında vefat etti. *Medine* ve *Bağdat*'ta onun neslinden gelen pek çok kimse vardır.

338. Hallâd b. Râfi ﴿خلّاد بن رافع﴾

[Hallâd b. Râfi] b. Mâlik b. el-Aclân b. Amr b. Âmir b. Zürayk. Annesi Ümmü Mâlik bt. Übey b. Mâlik b. el-Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ'dır. Hallâd'ın Yahya ismindeki oğlunun annesi, Ümmü Râfi bt. Osman b. Halde b. Muhalled b. Âmir b. Zürayk'tır. Hâllâd, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Önceleri onun neslinden gelenler çoktu, sonra nesilleri kesildi. Günümüzde Hallâd'ın soyundan kimse bulunmamaktadır.

339. Ubeyd b. Zeyd ﴿عبيد بن زيد﴾

[Ubeyd b. Zeyd] b. Âmir b. el-Aclân b. Amr b. Âmir b. Zürayk. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. Neslinden gelen kimse yoktur. Amr b. Âmir b. Zürayk'ın çocuklarının nesli de kesilmiş olup onlardan sadece Râfi b. Mâlik'in soyu devam etmektedir. Onlardan çok insan yaşamaktadır. en-Nu'mân b. Âmir'in çocuklarından bir veya iki kişi kalmıştır.

[Benî Zürayk b. Âmir'den Bedir savaşına katılanlar, işte bu] on altı kişidir.

Benî Beyâda b. Âmir b. Zürayk b. Abdühârise b. Mâlik İbn Gadb b. Cüşem b. el-Hazrec'ten Olanlar

340. Ziyâd b. Lebîd ﴿زياد بن لبيد﴾

[Ziyâd b. Lebîd] b. Sa'lebe b. Sinân b. Âmir b. Adî b. Ümeyye b. Beyâda. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Annesi, Evs kabilesinin Benî Amr b. Avf kolundan Amre bt. Ubeyd b. Matrûf b. el-Hâris b. Zeyd b. Ubeyd b. Zeyd'dir. Ziyâd'ın Abdullah isminde bir oğlu vardı. *Medine* ve *Bağdat*'ta Ziyâd'ın soyundan gelenler vardır. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Ziyâd, Ensâr'dan yetmiş kişiyle birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Müslüman olduğu zaman Ziyâd ve Ferve b. Amr, Benî Beyâda'nın putlarını birlikte kırdılar. Müslüman olduktan sonra *Mekke*'ye gidip Allah Resûlü (sas) hicret edinceye kadar orada ikamet etmeye devam etti ve Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Medine*'ye hicret etti. Bu sebeple Ziyâd hem Muhacirlerden, hem Ensâr'dandır. Ziyâd, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir*, *Uhud*, *Hendek* ve diğer savaşlara katıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih b. Dinâr anlattı. O da Musa b. İmrân b. Mennâh'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) vefat ettiğinde, onun *Hadramevt*'teki yöneticisi Ziyâd b. Lebîd idi. *Nüceyr*[651] ahalisi el-Eş'as b. Kays ile birlikte irtidat edince onlarla savaşmak üzere görevlendirildi. Sonuçta zafere erişti. Onlardan kimilerini öldürdü. Kimilerini de esir aldı. el-Eş'as b. Kays'ı iple bağlanmış olarak Ebû Bekir'e gönderdi.

341. Halîfe b. Adî ﴿خَليفة بن عدىّ﴾

[Halîfe b. Adî] b. Amr b. Mâlik b. Âmir b. Füheyre b. Beyâda. Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer nesebini bu şekilde verdiler. Musa b. Ukbe ile Muhammed b. İshâk, "O, Halîfe b. Adî'dir." deyip nesebini tam yazmadılar. Halîfe'nin Âmine adlı bir kızı vardı. Bu kız ile Ferve b. Amr b. Vezefe b.

[651] Nüceyr, Yemen'de Hadremevt yakınlarında bir kaledir.

Ubeyd b. Âmir b. Beyâda evlenmişti. Halîfe, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. Onun neslinden gelen kimse yoktur.

342. Ferve b. Amr ﴿فروة بن عمرو﴾

[Ferve b. Amr] b. Vezefe b. Ubeyd b. Âmir b. Beyâda. Annesi, Rahîme bt. Nâbi b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. Ferve'nin çocuklarından Abdurrahman'ın annesi, Habîbe bt. Müleyl b. Vebere b. Hâlid b. el-Aclân b. Zeyd b. Ganm b. Sâlim b. Avf'tır. Diğer çocukları Ubeyd, Kebşe ve Ümmü Şürahbîl'in anneleri bir ümmü veleddir. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Ferve b. Amr, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu.

Allah Resûlü (sas) onu, Benî Âmir b. Lüey'den Abdullah b. Mahreme b. Abdüluzzâ b. Kays ile kardeş yaptı. Ferve, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir*, *Uhud*, *Hendek* ve diğer savaşlara katıldı. Allah Resûlü (sas) onu *Hayber* fethinde ganimetler üzerine görevlendirmişti. Bazen de onu *Medine*'de ölçüm yapmak üzere görevlendirmiştir.[652] Ferve'nin nesli bir müddet devam etmiş; ancak sonradan kesilmiş, onlardan kimse kalmamıştır.

343. Hâlid b. Kays ﴿خالد بن قيس﴾

[Hâlid b. Kays] b. Mâlik b. el-Aclân b. Âmir b. Beyâda. Annesi, Selmâ bt. Hârise b. el-Hâris b. Zeydümenât b. Hubeyb b. Abdühârise b. Mâlik b. Gadb b. Cüşem b. el-Hazrec'tir. Hâlid'in Abdurrahman adında biri oğlu vardı. Bu çocuğun annesi, Ümmü'r-Rebî bt. Amr b. Vezefe b. Ubeyd b. Âmir b. Beyâda'dır. Muhammed b. İshâk ve Muhammed b. Ömer'in rivayetlerine göre Hâlid, Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulunmuştur. Musa b. Ukbe ve Ebû Ma'şer ise onu İkinci *Akabe* biatine katılanlar arasında saymadılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe anlattı. O Dâvûd b. el-Husayn'dan, Hâlid b. Kays'ın İkinci

[652] Arapça metinde bu anlamı ifade için خارص kelimesi kullanılmıştır. Hâris, ağaçtaki meyveyi tahminî olarak takdir eden kimse demektir. (E).

Akabe biatinde bulunmadığım rivayet etti. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Hâlid b. Kays, *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Onun nesli, bir müddet devam etmiş; ancak sonradan kesilmiştir.

344. Ruhayle b. Sa'lebe ﴿رُخَيلة بن ثَعلبة﴾

[Ruhayle b. Sa'lebe] b. Hâlid b. Sa'leb b. Âmir b. Beyâda. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. Sonraları vefat etti. Soyu devam etmemiştir.

[Benî Beyâda b. Âmir'den zikredilenler] beş kişidir.

Benî Hubeyb b. Abdühârise b. Mâlik b. Gadb İbn Cüşeym b. el-Hazrec'ten Olanlar

345. Râfi b. el-Mu'allâ ﴿رافع بن المعلّى﴾

[Râfi b. el-Mu'allâ] b. Levzân b. Hârise b. Zeyd b. Sa'lebe b. Adî b. Mâlik b. Zeydümenât b. Hubeyb b. Abdühârise. Annesi, İdâm bt. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır.

Allah Resûlü (sas) onu, Safvân b. Beydâ ile kardeş yaptı. İkisi de *Bedir* savaşma katıldı. Bazı rivayetlere göre burada şehid oldular. Safvân'm *Bedir*'de şehid edilmediği, Allah Resûlü'nün vefatından sonra yaşamaya devam ettiği de rivayet edilmiştir.

Bedir'de Râfi b. el-Mu'allâ'yı öldüren kişi, İkrime b. Ebû Cehil idi. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin ittifakıyla Râfi b. el-Mu'allâ *Bedir*'e katılmış ve burada şehid edilmiştir. Soyu devam etmemiştir.

346. Kardeşi Hilâl b. el-Mu'allâ ﴿هلال بن المعلّى﴾

[Hilâl b. el-Mu'allâ] b. Levzân b. Hârise b. Zeyd b. Sa'lebe b. Adî b. Mâlik b. Zeydümenât b. Hubeyb b. Abdühârise. Künyesi *Ebû Kays*'tır. Annesi, İdâm bt. Avf b. Mebzûl b. Amr b. Ganm b. Mâzin b. en-Neccâr'dır. Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer, Muhammed b. Ömer ve Abdullah b. Muhammed b.

Umâre el-Ensârî'nin ittifakıyla Hilâl b. el-Mu'allâ, *Bedir* savaşına katılmıştır. Muhammed b. İshâk ise onu *Bedir* savaşına katılanlar arasında saymadı. Muhammed b. Ömer, onun *Bedir* savaşında şehid edildiğini söyledi. Nesli devam edip gelmiştir. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî ise *Bedir*'de şehid edilenin, kardeşi Râfi b. el-Mu'allâ olduğunu, bunda şüphe olmadığını, Hilâl'in ise o gün şehid edilmediğini söylemiştir.

Hilâl, kardeşi Ubeyd b. el-Mu'allâ ile birlikte *Uhud* savaşına da katıldı. Ubeyd, *Bedir* savaşına katılmamıştır. *Medine* ve *Bağdat*'ta Hilâl'in soyunu devam ettiren bazı kişiler bulunmaktadır. Hubeyb b. Abdühâriseoğulları'nın tamamının soyu kesilmiş olup bunlardan sadece Hilâl'in soyu devam etmektedir.

Hazrec kabilesinden Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir* savaşına katılanların sayısı Muhammed b. Ömer'e göre 175, Muhammed b. İshâk'a göre 170 kişidir. Muhacirlerden, Ensâr'dan ve Allah Resûlü'nün (sas) kendilerine pay verdiği kimselerden *Bedir* savaşına katılanların tamamı Muhammed b. İshâk'a göre 83'ü Muhacirlerden, 61'i Evs kabilesinden, 170'i Hazrec kabilesinden olmak üzere göre 314 kişidir. Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer'e göre *Bedir* savaşına katılanların tamamı 313 kişidir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Onların 314 kişi olduklarını rivayet eden birini işittim. Musa b. Ukbe'ye göre *Bedir*'e katılanların sayısı 316 kişi idi.

Mİnâ'da Yapılan Akabe Bİatİ'nde Allah Resûlü'nün (sas) Ensâr Arasından Seçtİğİ On İkİ Temsİlcİ (Nakİb)

Bize Abdullah b. İdrîs el-Evdî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) kendisi ile *Akabe* mevkiinde buluşan topluluğa dedi ki: *"İçinizden bana on iki kişi çıkarın. Havârîlerin İsâ b. Meryem'e kefil oldukları gibi onlar da kavimlerine karşı bana kefil olsunlar."* On iki kişi seçtiler. Abdullah b. İdrîs'ten bir başkasının rivayet ettiği başka bir rivayete göre ise Allah Resûlü (sas), *"Sizden hiç kimse kendi içinde, 'neden başkası (temsilci olarak) alındı' şeklinde üzülmesin. Bunları ancak Cibrîl benim için seçiyor."* demiştir.

Bize Muhammed b. Humeyd el-Abdî haber verdi. O Ma'mer'den, o Eyyûb'dan, o da İkrime'den şöyle dediğini rivayet etti:

(Birinci *Akabe* biatinden) bir sene sonra Allah Resûlü (sas) ona iman etmiş olan Ensâr'dan yetmiş kişi ile buluştu. Onlardan on iki kişiyi temsilci (nakib) seçti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Hârice b. Abdullah ve İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe anlattı. Onlar Dâvûd b. el-Husayn'dan, o da Mahmûd b. Lebîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) temsilcilere, *"İsa b. Meryem'e Havârîler kefil oldukları gibi siz de kavminize karşı benim kefilimsiniz. Ben de kavmimin kefiliyim."* dedi. Onlar da "Evet." dediler.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O ez-Zührî'den, o da Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf'ten şöyle dediğini rivayette etti:

Temsilciler on iki kişi olup onların başkanları Es'ad b. Zürâre idi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Abdurrahman b. Ebü'r-Ricâl anlattı. O Rayta'dan, o Amre'den, o da Âişe'den şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) nakipler üzerine Es'ad b. Zürâre'yi başkan tayin etti.

Nakiblerin Neseb, Sıfat ve Vefatları

Bize Abdullah b. İdrîs el-Evdî haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. İshâk haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'ın şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer haber verdi. O da ez-Zührî'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da Âsım b. Ömer b. Katâde'den şöyle dediğini rivayet etti. Yine bize Muhammed b. Humeyd el-Abdî haber verdi; dedi ki: Bize Ma'mer b. Râşid haber verdi; dedi ki: Onların isimlerini bana, onları iyi bilen birisi söyledi. Ondan sonra, onları kimseye sorma gereği duymadım. O kişi, Harâm b. Osman'dır; o İbn Câbir'den, o da babası Câbir'den rivayet etti.

[Senetlerde zikrettiğim âlimlerin] hepsi, isimlerini, babalarının isimlerini ve kabilelerini bana rivayet ettiler. Ancak, nesebleri, anneleri ve çocukları hakkındaki bilgiler Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî ve Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'ye dayandırılmıştır. Râvîlerin hepsi dedi ki: Evs'ten seçilen temsilciler/nakipler üç kişi idi: Bunlardan ikisi Benî Abdüleşhel'dendi. Onlar da şunlardır:

[Benî Abdüleşhel'den İki Kişi]

347. Üseyd b. el-Hudayr ﴾أُسَيْد بن الحُضَيْر﴿

[Üseyd b. el-Hudayr] b. Simâk b. Atîk b. İmruüİkays b. Zeyd b. Abdüleşhel. Künyesi *Ebû Yahya*'dır. *Ebü'l-Hudayr* künyesiyle de anılır.

Muhammed b. Ömer'in rivayetine göre annesi, Ümmü Üseyd bt. en-Nu'mân b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel'dir. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî'nin rivayetine göre ise o, Ümmü Üseyd bt. Seken b. Kürz b. Ze'ûrâ b. Abdüleşhel'dir. Üseyd'in Yahya adında bir oğlu vardı. Bu çocuğun annesi Kinde'dendir. Üseyd, sonraları vefat etti. Onun neslinden gelen kimse yoktur.

Babası Hudayr el-Ketâib, Cahiliye devrinde önde gelen şahıslardan biri olup *Bu'âs* savaşında Evs'in reisi idi. Bu olay, Evs ve Hazrec kabileleri arasında meydana gelen savaşların sonuncusu idi. Hudayr el-Ketâib de bu savaşta öldürülmüştü. Bu olay meydana geldiği zaman Allah Resûlü (sas) *Mekke*'de olup kendisine nübüvvet gelmiş, insanları İslâm'a davet etmeye başlamıştı. Bu olaydan altı sene sonra *Medine*'ye hicret etti. Hufâf b. Nüdbe es-Sülemî, Hudayr el-Ketâib için şu şiiri söylemiştir:

Eğer heybet sahibi bir kişiyi yoldan çıkarmış olsaydı arzular;
Hudayr'ı yoldan çıkarırdı, Vâkım'ın kapılarını kapadığı gün.
Karanlık çökünceye kadar onun etrafında dolaşır,
Kendisi ise rahatlık ve güven içinde otururdu.

Vâkım, Hudayr el-Ketâib'in burcudur. Hudayr el-Ketâib Benî Abdüleşhel'dendi. Cahiliye devrinde de İslâm geldikten sonra da Üseyd b. Hudayr babasından sonra kavminin önde gelen biri oldu. Kavminin akıllılarından ve görüşüne müracaat edilen kişilerinden idi. Cahiliye devrinde okuma-yazma bilenlerdendi. Bu dönemde okuma-yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı. İyi ok ve mızrak atardı. Cahiliye devrinde bu özellikleri taşıyan kişiye el-Kâmil denirdi. Üseyd'de bu özelliklerin tamamı mevcuttu. Babası Hudayr el-Ketâib de bu özelliklere sahip bir kişi olduğundan o da bu isimle yadedilirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe haber verdi. O da Vâkıd b. Amr b. Sa'd b. Mu'âz'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Üseyd b. Hudayr ve Sa'd b. Mu'âz'ın Müslüman olmaları Mus'ab b. Umeyr el-Abderî'nin eliyle aynı günde olmuştu. Üseyd, Sa'd'dan bir saat önce Müslüman olmuştu. Mus'ab b. Umeyr, Allah Resûlü'nün İkinci *Akabe*

biatinde Ensâr'dan yetmiş kişiyle görüşmesinden önce, onun emriyle insanlara İslâm'ı anlatmak, Kur'ân'ı öğretmek ve onları dinde derin anlayış sahibi kılmak üzere *Medine*'ye gelmişti. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerine göre Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. On iki temsilciden (nakib) biriydi. Allah Resûlü (sas) onu Zeyd b. Hârise ile kardeş yapmıştı. *Bedir* savaşına katılmadı. Aynı şekilde onunla beraber Allah Resûlü'nün (sas) ashâbının büyüklerinden, nakib olanlardan ve başkalarından *Bedir* savaşına katılmayanlar oldu. Onlar Allah Resûlü'nün sıkıntılı bir durumla karşılaşacağını veya savaşa gireceğini tahmin etmemişlerdi. Allah Resûlü (sas) ve onunla birlikte çıkanlar, *Şam*'dan dönen Kureyş kervanını vuracaklardı. Bu haber önceden kervan sahiplerine ulaştı. Onlar da Allah Resûlü'nün üzerlerine saldırmak üzere *Medine*'den çıktığını *Mekke*lilere haber verdiler ve kervanı sahil yoluna sevkettiler. Böylece kervan kurtulmuş oldu. Bu arada Kureyş ordusu, kervanı korumak üzere *Mekke*'den çıktı. Kureyş ordusu ile Allah Resûlü (sas) ve beraberindekiler, yer ve zaman konusunda önceden belirlenmiş bir durum olmaksızın *Bedir*'de karşılaştılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre haber verdi. O İbn Ebû Ahmed'in mevlâsı Abdullah b. Ebû Süfyân'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Üseyd b. el-Hudayr Allah Resûlü'nü (sas) *Bedir* savaşı dönüşünde karşıladı ve şöyle dedi: "Seni zafere ulaştıran ve seni hoşnud eden Allah'a hamd olsun! Ya Resûlullah! Allah'a yemin olsun ki, benim *Bedir*'e katılmamamın sebebi, senin düşmanla karşılaşacağını düşünemeyip kervanla karşılaşacağını düşünmüş olmamdır. Eğer senin düşmanla karşılaşacağını bilseydim, savaştan geri kalmazdım." dedi. Allah Resûlü (sas), *"Doğru söyledin."* dedi.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Üseyd *Uhud* savaşına katıldı ve o gün yedi yerinden yaralandı. İnsanlar dağıldığı zaman Allah Resûlü'nün (sas) yanında kaldı. Allah Resûlü (sas) ile beraber *Hendek* ve diğer savaşlara da katıldı. O Allah Resûlü'nün (sas) ashâbının ileri gelenlerindendi.

Bize Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Üveys anlattı; dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl anlattı. Yine bize Musa b. İsmail Ebû Seleme el-Minkarî haber verdi; dedi ki:

Bize Abdülazîz b. Muhammed ed-Derâverdî haber verdi. [Son ravilerin] hepsi Süheyl b. Ebû Sâlih'ten, o babasından, o da Ebû Hüreyre'den Allah Resûlü'nün şöyle dediğini rivayet etti:

"Üseyd b. el-Hudayr ne güzel adamdır!"

Bize Yezîd b. Hârûn, Affân b. Müslim ve Süleyman b. Harb haber verdiler; dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi. O Sâbit el-Bünânî'den, o da İbn Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Üseyd b. el-Hudayr ve Abbâd b. Bişr şiddetli karanlığın olduğu bir gece Allah Resûlü'nün (sas) yanında bulunuyorlardı. Bir müddet sohbet ettikten sonra kalkıp yürümeye başladılar. Yürürken onlardan birisinin meşalesi onlara ışık veriyor; onlar da o ışığın aydınlığında yürüyorlardı. Yol ikiye ayrılınca her birinin asası kendi yolunu aydınlatmaya başladı ve her biri onun aydınlığında yürümeye devam ettiler.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi. O Süfyân b. Uyeyne'den, o Hişâm b. Urve'den, o da babasından rivayet etti. Yine bana Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb el-Hârisî ve Hâlid b. Mahled rivayet ettiler; dediler ki: Bize Süleyman b. Bilâl haber verdi. O Yahya b. Sa'îd'den, o da Büşeyr b. Yesâr'dan şunu rivayet etti:

Üseyd b. el-Hudayr kavmine imamlık yapıyordu. Bir ara rahatsızlandı ve oturarak namaz kıldı. Süleyman b. Bilâl rivayetinde dedi ki: Onlar da arkasında oturarak namaz kıldılar.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. İsmail b. Ebû Habîbe anlattı. O da arkadaşlarından rivayet etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize Muhammed b. Sâlih ve Zekeriya b. Zeyd haber verdiler. Onlar Abdullah b. Ebû Süfyân'dan, o da Mahmûd b. Lebîd'den şöyle dediğini rivayet etti:

Üseyd b. el-Hudayr, hicretin 20. senesi Şaban ayında vefat etti. Ömer b. el-Hattâb onu Benî Abdüleşhel'den alıp iki direk arasına yükleyip *Bakî* kabristanına götürdü. Cenaze namazını *Bakî*'de kıldı.

Bize Hâlid b. Mahled el-Becelî haber verdi; dedi ki: Bize Abdullah b. Ömer haber verdi. O Nâfi'den, o da İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti:

Üseyd b. el-Hudayr vefat ettiğinde geride 4.000 dirhem borç bırakmıştı. Onun malı ise her sene ancak 1.000 dirhem gelir getiriyordu. Onun malını satmak istediler. Bu haber Ömer b. el-Hattâb'a ulaşınca, alacaklılarını çağırtıp onlara, "Her sene size 1.000 dirhem almanız kâfi gelmiyor mu? Bu şekilde dört sene içinde alacağınızı tahsil etmiş olursunuz." dedi. Onlar

"Evet, ey Müminlerin Emiri!" dediler. Bu şekilde alacaklarını ertelediler ve her sene 1.000 dirhem tahsil ettiler.

Bize Ma'n b. İsâ haber verdi; dedi ki: Bize Mâlik b. Enes haber verdi. O Yezîd b. Kuseyt'ten, o da Mahmûd b. Lebîd'den şunu rivayet etti:

Üseyd b. el-Hudayr öldü ve bir miktar borç bıraktı. Ömer alacaklıları çağırıp onlardan bunu ertelemelerini istedi.

348. Ebü'l-Heysem b. et-Teyyehân ﴿أبو الهيثم بن التَّيِّهان﴾

Ebü'l-Heysem b. et-Teyyehân'nın ismi Mâlik'tir. O Belî kabilesinden olup Benî Abdüleşhel'in anlaşmalılarındandır. Annesi, Belî b. Amr b. el-Hâf b. Kudâ'a'dan Ümmü Mâlik bt. Mâlik'tir. O, Ensâr'ın on iki temsilcisinden biridir. Allah Resûlü (sas) ile birlikte her iki *Akabe* biatine, *Bedir, Uhud* ve diğer savaşlara katıldı. Onunla ilgili [bize ulaşan] bütün [bilgileri ve] durumu Benî Abdüleşhel'den *Bedir* savaşma katılanlar arasında yazdık.

BENÎ GANM B. ES-SİLM B. İMRUÜLKAYS B. MÂLİK İBN EL-EVS'TEN BİR KİŞİ

349. Sa'd b. Hayseme ﴿سعد بن خَيْثَمة﴾

[Sa'd b. Hayseme] b. el-Hâris b. Mâlik b. Ka'b b. en-Nehhât b. Ka'b b. Hârise b. Ganm b. es-Silm. Künyesi *Ebû Abdullah*'tır. Annesi, Hind bt. Evs b. Adî b. Ümeyye b. Âmir b. Hatme b. Cüşem b. Mâlik b. el-Evs'tir. Sa'd, Ensâr'ın on iki temsilcisinden biridir. İkinci *Akabe* biatinde bulundu; *Bedir* savaşma katıldı ve bu savaşta şehid edildi. Biz onun bütün durumunu Benî Ganm b. es-Silm'den *Bedir* savaşma katılanlar arasında yazdık.

el-Hazrec'ten Dokuz Kişi
Onlardan Benî en-Neccâr'dan Bir Kişi

350. Es'ad b. Zürâre ﴿أسعد بن زُرارة﴾

[Es'ad b. Zürâre] b. Udüs b. Ubeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr. Künyesi *Ebû Ümâme*'dir. Annesi, Su'âd (veya el-Fürey'a) bt. Râfi b. Mu'âviye b. Ubeyd b. el-Ebcer'dir. el-Ebcer, Hudre b. Avf b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Es'ad, Sa'd b. Mu'âz'ın teyzesinin oğludur. Es'ad'ın hepsi Peygamber'e biat etmiş olan Habîbe, Kebşe, el-Fürey'a adlarında üç kızı vardı. Bu kızların annesi, Umeyre bt. Sehl b. Sa'lebe b. el-Hâris b. Zeyd b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'dır. Es'ad'ın erkek çocuğu olmadı. Es'ad'ın soyu bu kızlarından sürmüştür. Erkek kardeşi Sa'd b. Zürâre'nin soyu ise devam etmiştir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Abdülazîz haber verdi. O da Hubeyb b. Abdurrahman b. Hubeyb b. Yesâf'ın şöyle dediğini rivayet etti:

Es'ad b. Zürâre ve Zekvân b. Abdükays, aralarında hüküm vermesi için *Mekke*'ye Utbe b. Rebî'a'ya gittiler. Ancak oraya varınca Allah Resûlü'nün durumunu işittiler ve onun yanına gittiler. Allah Resûlü (sas) de onların Müslüman olmalarını istedi ve onlara Kur'ân okudu. Neticede her ikisi de Müslüman oldular. Utbe b. Rebî'a'nın yanına uğramayıp *Medine*'ye geri döndüler. *Medine*'de ilk Müslüman olanlar bunlardır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülmelik b. Muhammed b. Abdurrahman haber verdi. O da Umâre b. Gaziyye'nin şöyle dediğini rivayet etti:

Es'ad b. Zürâre, Medinelilerden ilk Müslüman olan kişidir. Bundan sonra Es'ad'ın da aralarında bulunduğu altı kişi Peygamber ile buluştu. Bu olay, [Medinelilerden altı kişinin İslâm'ı kabul ettikleri] 1. yılda olmuştu. 2. senesinde Ensâr'dan on iki adam *Akabe*'de Peygamber ile buluştu ve ona biat ettiler. 3. yılda Ensâr'dan yetmiş kişi Resûlullah (sas) ile buluştular ve *Akabe* gecesinde ona biat ettiler. Allah Resûlü (sas) onlardan on iki temsilci seçtirdi. Es'ad b. Zürâre bu on iki temsilciden biridir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Es'ad b. Zürâre aynı zamanda Ensâr'dan Peygamber (sas) ile buluşup da Müslüman olan ilk sekiz kişi arasında kabul edilir. İlk altı kişiyle ilgili rivayet bize göre görüşlerin en sağlamıdır. Bunlar Peygamber (sas) ile ilk olarak buluşup da Müslüman olanlardır. Bunlardan önce kimse Müslüman olmamıştı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bize Ali b. Zeyd haber verdi. O da Ubâde b. el-Velîd b. Ubâde b. es-Sâmit'ten şunu rivayet etti:

Es'ad b. Zürâre (rh) *Akabe* gecesinde Allah Resûlü'nün (sas) elini tuttu ve şöyle dedi: "Ey insanlar! Muhammed'e ne üzerine biat ettiğinizi biliyor musunuz? Siz ona, Araplarla ve Arap olmayanlarla, cinlerle ve insanlarla topluca savaşmak üzere biat ediyorsunuz." Onlar, "Biz savaşanla savaşırız, sulh yapanla sulh içinde oluruz." dediler. Es'ad, "Ya Resûlullah! Bana [biat için] şart koş." dedi. Allah Resûlü (sas), *"Bana, Allah'tan başka ilâh olmadığına ve benim de Allah'ın Resûlü olduğuma şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, dinlemek ve itaat etmek, iş konusunda işin ehliyle cedelleşmemek, kendi nefsinizi ve çoluk çocuğunuzu koruduğunuz şeyden beni de korumak üzere biat ettiniz."* dedi. Onlar, "Evet!" dediler. Ensâr'dan biri kalkıp, "Evet! Bu senin hakkındır, ya Resûlullah! Fakat bize ne var?" dedi. Allah Resûlü (sas), *"Cennet ve yardım var."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Mu'âz b. Muhammed haber verdi. O Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre'nin şöyle dediğini rivayet etti: Hârice b. Zeyd b. Sâbit'in annesi Ümmü Sa'd bt. Sa'd b. er-Rebî'in şöyle dediğini işittim: Zeyd b. Sâbit'in annesi en-Nevvâr bana şunu haber verdi:

Es'ad b. Zürâre'yi Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye gelmeden önce, Sehl ve Süheyl kardeşlerin hurma kurutulan yerlerinde inşa ettikleri mescitte beş vakit namaz ve Cuma namazı kıldırdığını görmüş. Bu iki kardeş, Râfi b. Ebû Amr b. Âiz b. Sa'lebe b. Ganm b. Mâlik b. en-Neccâr'ın oğullarıdır. Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye gelince bu mescid kendisine gösterildi. O da burada namaz kıldı ve orada bugünkü mescidi (Mescid-i Nebevî) inşa etti.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Mus'ab b. Umeyr, Allah Resûlü'nün emriyle, bu mescitte beş vakit namazı ve Cuma namazlarını cemaatla kıldırıyordu. Mus'ab, Peygamber ile birlikte hicret etmek üzere *Mekke*'ye gidince,

insanlara namazı Es'ad b. Zürâre kıldırdı. Es'ad b. Zürâre, Umâre b. Hazm ve Avf b. Afrâ Müslüman olunca Benî Mâlik b. en-Neccâr'ın putlarını birlikte kırmışlardı.

Bize Ubeydullah b. Musa haber verdi; dedi ki: Bize İsrâîl haber verdi. O Mansûr'dan, o Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Es'ad b. Zürâre, boğaz iltihabı hastalığına yakalandı. Allah Resûlü (sas) kendisine gelip şöyle dedi: *"Dağlama yap. Sana karşı kendimi kınamak istemiyorum."* [653] *Senin yüzünden nefsimi kınamam."*

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Züheyr haber verdi. O Ebü'z-Zübeyr'den, o Amr b. Şu'ayb'dan, o da Peygamber'in (sas) bir sahâbîsinden şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) boğaz iltihabı hastalığı sebebiyle Es'ad b. Zürâre'nin boğazını iki defa dağladı ve şöyle dedi: *"Bundan dolayı nefsimde bir sıkıntı kalsın istemiyorum."* [654]

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Rebî'a b. Osman'da, o Ebü'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Es'ad, boğaz iltihabı hastalığına tutulmuştu. Allah Resûlü (sas) onu dağladı.

Bize el-Fadl b. Dükeyn haber verdi; dedi ki: Bize Süfyân haber verdi. O Ebü'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas), onu boğaz iltihabı hastalığı sebebiyle koldan kan alınan damardan iki defa dağladı.

Bize Ya'kûb b. İbrahim b. Sa'd ez-Zührî haber verdi. O babasından, o Sâlih b. Keysân'dan, o İbn Şihâb'dan, o da Ümâme b. Sehl b. Huneyf'ten şunu rivayet etti.

Allah Resûlü (sas) Es'ad b. Zürâre'ye hasta ziyaretine gitti. Es'ad'ın yüzünde ve vücudunda kırmızılık vardı. Es'ad'ın yanına girince, *"Allah*

---

[653] Anlaşıldığı kadarıyla Es'ad b. Zürâre'nin boğaz hastalığı oldukça tehlikeli bir safhaya gelmiştir. Tedavi yoluna gidilmemesi halinde ölüm kesin gibidir. Tedavi için ise o günün şartlarında yalnız dağlama yapılabilmektedir. Ancak boğaza yapılan dağlamanın da tehlileli olduğu biliniyor gibidir. Bununla birlikte ölümden kurtulmak için yapılması gereken tek şey dağlama yapmak olduğu için, bunun yapılmaması halinde ileride pişmanlık duyulabilirdi. Bu sebeple Allah Resûlü (sas) sonradan pişman olmamak için dağlama yapılmasını emretmiş gibidir (M).

[654] Yukarıdaki dipnotta yapılan açıklama burası için de geçerlidir (M).

Yahudilere lânet etsin. Onlar, 'Muhammed o hastalığı ondan kaldırsa ya!' derler. Hâlbuki ben, ne onun için, ne kendim için bir şeye malik değilim. Ebû Ümâme'nin durumu hakkında beni kınamayın." dedi. Sonra Es'ad'ın dağlanmasını emretti. Dağlandı. Dağlama sebebiyle boğazı sertleşti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize İbrahim b. Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre haber verdi. O da Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürâre'den şöyle dediğini rivayet etti:

Ebû Ümâme (r) üç kızını Allah Resûlü'ne vasiyet etti. Böylece onlar Allah Resûlü'nün (sas) ailesinden oldular. O kızlar Allah Resûlü ile birlikte onun hanımlarının evlerini dolaşıyorlardı. Onların adı, Kebşe, Habîbe ve el-Fâri'a idi. (Bu sonuncusu el-Fürey'a'dır.) Bunlar Es'ad'ın kızlarıydı.

Bize Abdullah b. İdrîs haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Umâre haber verdi. O - Enes b. Mâlik'in hanımı- Zeyneb bt. Nübeyt b. Câbir'den şöyle dediğini rivayet etti:

-Abdullah b. İdrîs'in "Es'ad b. Zürâre" olduğunu söylediği- Ebû Ümâme annemi ve teyzemi Allah Resûlü'ne (sas) vasiyet etti. Ebû Ümâme, Allah Resûlü'ne kendisine er-Ri'âs denilen ve içinde altın ve inci bulunan bir süs eşyası vermişti. Allah Resülü (sas) bu süs eşyalarını anneme ve teyzeme takmış. Zeyneb diyor ki: Ben ailemin yanında bu eşyaların bir kısmını gördüm.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer b. Râşid anlattı. O ez-Zührî'den, o -Es'ad b. Zürâre'nin kızının oğlu olan- Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf'ten şöyle dediğini rivayet etti:

Resûlullah (sas), -*Akabe* gecesinde temsilcilerin başı olan- Ebû Ümâme Es'ad b. Zürâre b. Udüs'ü ziyaret etti. Yüzünde ve vücudunda kırmızılık vardı. Allah Resûlü (sas) kendisine hasta ziyareti için geldi. *"Bu ne kötü bir ölüdür!"* dedi. *"Yahudiler "Muhammed bu hastalığı ondan kaldırsa ya!" diyorlar. Hâlbuki ben ne senin için, ne de kendim için bir şeye malik değilim. Ebû Ümâme hakkında beni kınamayın."* dedi. Allah Resûlü (sas) bu hastalık sebebiyle onun dağlanmasını istedi ve vücudundaki kırmızılıktan dolayı dağlandı. Boğazı halka şeklinde dağlanmıştı. [Râvî] dedi ki: Ebû Ümâme bundan sonra az bir müddet yaşadı ve bu hastalık sebebiyle de vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ebü'r-Ricâl haber verdi; dedi ki:

Es'ad b. Zürâre, hicretten sonraki 9. ay olan Şevvâl ayı başlarında vefat etti. O sırada Allah Resûlü'nün (sas) mescidi (Mescid-i Nebevî) inşa ediliyordu. Vefatı *Bedir* savaşından hemen önceydi. Benî en-Neccâr Allah Resûlü'ne gelip, "Bizim temsilcimiz vefat etti. Bize bir temsilci tayin et."dediler. Allah Resûlü (sas), *"Ben sizin nakibinizim."* dedi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O İbrahim b. Muhammed b. Abdurrahman'dan, o Yahya b. Abdullah b. Abdurrahman'dan, o kendi ailesinden rivayet etti; dediler ki:

Es'ad b. Zürâre vefat edince, Allah Resûlü (sas) cenazesinde bulundu; onu gasletti, biri hırka olmak üzere onu üç elbise ile kefenledi; üzerine cenaze namazı kıldı. Allah Resûlü'nün, cenazenin önünde yürüdüğü görüldü. Ve onu *Bakî* mezarlağına defnetti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Abdülcebbâr b. Umâre haber verdi. O da Abdullah b. Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan şöyle dediğini rivayet etti:

Bakî'a ilk defnedilen kişi Es'ad b. Zürâre'dir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu, Ensâr'ın sözüdür. Muhacirler diyorlar ki: Bakî'a ilk defnedilen kişi, Osman b. Maz'ûn'dur.

Benî el-Hâris b. el-Hazrec'ten İki Kişi

351. Sa'd b. er-Rebî ﴿سعد بن الربيع﴾

[Sa'd b. er-Rebî] b. Amr b. Ebû Züheyr b. Mâlik b. İmruülkays b. Mâlik el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec. Annesi, Hüzeyle bt. Utbe b. Amr b. Hadîc b. Âmir b. Cüşem b. el-Hâris b. el-Hazrec'tir. Sa'd da, Ensâr'ın on iki temsilcisinden biridir. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı; *Uhud*'da şehid edildi. Onun durumunu Benî el-Hâris b. el-Hazrec'ten *Bedir*'e katılanlar arasında yazdık.

352. Abdullah b. Revâha ﴿عبد الله بن رواحة﴾

[Abdullah b. Revâha] b. Sa'lebe b. İmruülkays b. Amr b. İmruülkays b. Mâlik el-Ağar b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec. Annesi

Kebşe bt. Vâkıd b. Amr b. el-İtnâbe b. Âmir b. Zeydümenât b. Mâlik el-Ağar'dır. Abdullah da, Ensâr'ın on iki temsilcisinden biridir. *Bedir, Uhud, Hendek* savaşlarına, *Hudeybiye* musalahasına, *Hayber* fethine katıldı. *Mu'te* savaşında şehid olarak öldürüldü. O gün komutanlardan biriydi. Onun durumunu Benî el-Hâris b. el-Hazrec'ten *Bedir*'e katılanlar arasında yazdık.

Benî Sâ'ide b. Ka'b b. el-Hazrec'ten İki Kişi

353. Sa'd b. Ubâde ﴿سعد بن عُبادة﴾

[Sa'd b. Ubâde][655] b. Düleym b. Hârise b. Ebû Hazîme b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâ'ide. Künyesi Ebû Sâbit'tir. Annesi, Amre'dir. Bu hanımın adı es-Sâlise bt. Mes'ûd b. Kays b. Amr b. Zeydümenât b. Adî b. Amr b. Mâlik b. en-Neccâr b. el-Hazrec'tir. Sa'd, *Bedir* ehlinden olan Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî'nin teyzesinin oğludur. Sa'd b. Ubâde'nin çocuklarından Sa'îd, Muhammed ve Abdurrahman'ın anneleri, Gaziyye bt. Sa'd b. Halîfe b. el-Eşref b. Ebû Hazîme b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâ'ide'dir. Çocuklarından Kays, Ümâme ve Sedûs'un anneleri, Fükeyhe bt. Ubeyd b. Düleym b. Hârise b. Ebû Hazîme b. Sa'lebe b. Tarîf b. el-Hazrec b. Sâ'ide'dir. Sa'd, Cahiliye devrinde okuma-yazma bilenlerdendi. O devirde okuma-yazma bilenlerin sayısı oldukça azdı. İyi ok ve mızrak atardı. Bunları güzel yapan kişiye el-Kâmil derlerdi. Cahiliye devrinde Sa'd b. Ubâde ve kendisinden önceki babalarımn hisarlarının üstünden şu çağrı yapılırdı: "Kim iç yağını ve eti severse Düleym b. Hârise'nin sarayına gelsin."

Bize Ebû Üsâme Hammâd b. Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi. O da babasının şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Ubâde'ye yetiştim. O hisarından şöyle çağrıda bulunurdu: "Kim iç yağım veya eti severse Sa'd b. Ubâde'ye gelsin." Sonra oğluna da yetiştim, o da bu şekilde davette bulunurdu. Ben genç iken, *Medine* sokaklarında yürüyordum. Abdullah b. Ömer el-Âliye'deki arazisine giderken bana uğradı ve "Ey genç! Gel, bak! Sa'd b. Ubâde'nin hisarından davette

[655] Atâ neşrinde babasının adı Ubâd şeklinde yazılmış; doğrusu Ubâde'dir (M).

bulunan birisini görüyor musun?" dedi. Ben de baktım ve "Hayır!" dedim. O da, "Doğru söyledin." dedi.

Bize Ebû Üsâme haber verdi; dedi ki: Bize Hişâm b. Urve haber verdi. O da babasından şunu rivayet etti:

Sa'd b. Ubâde şöyle dua ederdi: "Allah'ım! Bana cömertlik yapmayı ve şükretmeyi nasib et. Cömertlik bir şeyler yapmakla olur. Bir şeyler yapmak da malla olur. Allah'ım! Az mal benim için yeterli değildir. Ben de az mala uygun birisi değilim."

Muhammed b. Ömer dedi ki: Sa'd b. Ubâde, el-Münzir b. Amr ve Ebû Dücâne Müslüman olunca Benî Sâ'ide'nin putlarını kırdılar. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerine göre Sa'd b. Ubâde Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. *Bedir* savaşına çıkmak üzere hazırlandı; Ensar'ın evlerine geliyor ve onları [cihada çıkmaya] teşvik ediyordu. Ancak çıkmadan önce yılan tarafından sokuldu ve *Medine*'de kaldı.[656] Allah Resûlü (sas), *"Sa'd Bedir savaşına katılmamış olsa da, ona katılmak için hırs göstermişti."* dedi. Bazıları Resûlullah'ın (sas) ona *Bedir* ganimetlerinden pay verdiğini rivayet ettiler. Ancak bu haber üzerinde ittifak yoktur; haber sabit değildir. *Bedir* savaşma katılanların isimlerini veren meğâzî ravilerinden hiç biri bundan söz etmemiştir. Sa'd, Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Uhud, Hendek* ve diğer savaşların hepsine katıldı. Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye gelince Sa'd her gün ona bir çanak yemek gönderirdi. Çanağın içinde ya et tiridi, ya süt tiridi, ya sirke ve zeytin yağı tiridi veya tereyağ tiridi bulunurdu. Çoğunlukla et tiridi olurdu. Sa'd'ın çanağı Allah Resûlü (sas) ile birlikte eşlerinin evlerini de dolaşırdı. Sa'd'ın annesi Amre bt. Mes'ûd, Allah Resûlü'ne biat eden hanımlardan olup Allah Resûlü (sas) *Dûmetülcendel* gazvesinde iken *Medine*'de vefat etti. Bu gazve, hicretin 5. yılında Rebîülevvel ayında meydan gelmişti. Sa'd b. Ubâde de bu gazvede Allah Resûlü (sas) ile birlikteydi. Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye dönünce Sa'd'm annesinin kabri başında durup cenaze namazını kıldı.

Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî haber verdi; dedi ki: Bize Sa'îd b. Ebû Arûbe haber verdi. O Katâde'den, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şunu rivayet etti:

---

[656] Burada "Medine'de kalmıştı" diye çevirdiğimiz "أقام" kelimesi "Allah Resûlü (s) kendisine ganimetten pay ayırdı" diye açıklanmıştır. Bkz. Ali b. İbrahim el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, Beyrut 1427, II, 207 (M).

Sa'd'm annesi, Peygamber (sas) *Medine*'de olmadığı zaman vefat etti. Sa'd Resûlullah'a (sas), "Ümmü Sa'd vefat etti. Ben onun üzerine cenaze namazı kılmanızı arzu ediyorum." dedi. Allah Resûlü (sas) de vefatının üzerinden bir ay geçmişken onun üzerine cenaze namazı kıldı.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize Muhammed b. Ebû Hafsa haber verdi; dedi ki: Bize İbn Şihâb haber verdi. O Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o da İbn Abbâs'tan şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Ubâde annesinin nezredip de bu nezri yerine getiremeden ölmesi üzerine onun nezrini yerine getirip getiremeyeceği konusunda Allah Resûlü'nden (sas) fetva istedi. Allah Resûlü (sas), *"Onun yerine nezrini ifa et."* dedi.

Bize Ravh b. Ubâde haber verdi; dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verdi; dedi ki: Bana Ya'lâ İbn Abbâs'ın mevlâsı İkrime'nin şöyle dediğini işittiğini haber verdi:

İbn Abbâs bize, kendisi *Medine*'de değilken Sa'd'ın annesinin vefat ettiğini, sonra Allah Resûlü'ne gelip şöyle dediğini rivayet etti: "Ya Resûlullah! Annem vefat etti. Ben de burada değildim. Onun adına tasaddukta bulunsam, ona bir faydası var mı?" Allah Resûlü (sas), *"Evet!"* dedi. Sa'd, "Ya Resûlullah! Seni şahid gösteriyorum. İyi hurmaların yetiştiği şu bahçe onun adına sadakadır." dedi.

Bize Amr b. Âsım el-Kilâbî haber verdi; dedi ki: Bize Hemmâm haber verdi. O Katâde'den, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şunu rivayet etti:

Sa'd, Peygamber'e (sas) gelip şöyle dedi: "Ümmü Sa'd vasiyette bulunmadan vefat etti. Onun adına tasaddukta bulunsam bir faydası olur mu?" Allah Resûlü (sas), *"Evet!"* Sa'd, "Size hangi sadaka daha sevimli gelir?" (veya 'Sizin hoşunuza gider?') diye sordu. Allah Resûlü (sas), *"Su içir."* dedi.

Bize Hişâm Ebü'l-Velîd haber verdi; dedi ki: Bize Şu'be haber verdi. O Katâde'den, o da Sa'îd b. el-Müseyyeb'den şunu rivayet etti:

Sa'd'm annesi vefat ettiği zaman Peygamber'e (sas), "Hangi sadaka daha faziletlidir?" diye sordu. Allah Resûlü (sas), *"Su içir."* dedi.

Bize Amr b. Âsım haber verdi; dedi ki: Bize -yemek yedirmekle meşhur olan- Süveyd Ebû Hatim haber verdi; dedi ki:

Bir adam Hasan el-Basrî'ye, "Falan mescidde bulunan ve sadaka olduğu söylenen sudan içeyim mi?" diye sorduğunda onun şöyle dediğini duydum: "Ümmü Sa'd'ın sikayesi olan o sudan Ebû Bekir ve Ömer (r) içtiler. Sen de iç!"

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer ve Muhammed b. Abdullah haber verdiler. Onlar ez-Zührî'den, o Abdullah b. Utbe'den, o İbn Abbâs'tan, o da Ömer b. el-Hattâb'dan şunu rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) vefat ettiği zaman Ensâr, Benî Sâ'ide gölgeliğinde toplandılar. Onların arasında Sa'd b. Ubâde de vardı. Ona biat edilmesi konusunda müşavere ediyorlardı. Bu haber, Ebû Bekir ve Ömer'e (r) ulaşınca, yanlarında Muhacirlerden bazı kimseleri de alıp hemen oraya gittiler. Muhacirlerle Ensâr arasında Sa'd b. Ubâde'ye biat konusunda çok şey söylendi. Ensâr'ın hatibi kalkıp, "Benim görüşüm isabetlidir; bu görüşümün çare olacağı kanaatindeyim. Ey Kureyş topluluğu! Bizden bir emîr sizden bir emir olsun!" dedi. Söz çoğaldı, sesler yükseldi.

Ömer [hadiseyi] şöyle anlattı: Ebû Bekir'e "Elini uzat!" dedim. O da elini uzattı. Ben kendisine biat ettim, muhacirler biat etti, Ensâr da biat etti. Sa'd b. Ubâde'ye doğru yöneldik; onların aralarında üstünü örtmüş olarak duruyordu. "Onun neyi var?" dedim: "Hastadır." dediler. Onlardan biri, "Sa'd'ı öldürdünüz." dedi. Ben, "Sa'd'ı Allah öldürdü. Allah'a yemin olsun ki, bu olan-biten içinde Ebû Bekir'e biat etmekten daha doğru ve sağlam bir şey olmamıştır. Biz şundan korktuk: Eğer biz biat olmadan bu topluluktan ayrılıp gitseydik, bizden sonra onlar birisine biat edeceklerdi. Ondan sonra biz o kişiye, ya rızamız olmadan biat edecektik ya da biat etmeyip ona muhalefet edecektik. Her iki durumda da bunun neticesi fesattır." dedim.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Sâlih haber verdi. O da ez-Zübeyr b. el-Münzir b. Ebû Üseyd es-Sâ'idî'den şunu rivayet etti:

Ebû Bekir, Sa'd b. Ubâde'ye bir elçi göndererek gelip kendisine biat etmesini istedi. Çünkü insanlar ona biat etmiş, Sa'd'ın kavmi olan Ensâr da ona biat etmişti. Sa'd, "Hayır! Allah'a yemin olsun ki, okluğumdakini size atmadıkça, kavmimden ve aşiretimden bana tabi olanlarla sizinle çarpışmadıkça, sana biat etmeyeceğim." dedi. Bu haber Ebû Bekir'e ulaşınca

Beşîr b. Sa'd ona şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü'nün halifesi! O biat etmekten kaçındı, bu hususta ısrarcı oldu. Artık biat etmez. Bu durumda zorlanırsa öldürülecek. Çocukları ve aşireti onunla birlikte öldürülmeden öldürülemez. Hazrec öldürülmeden aşireti öldürülemez. Evs öldürülmeden de Hazrec öldürülemez. Onu tahrik etmeyin. Durum sizin için istikamet üzeredir. Size zarar veremez. Tek başına yaşayan terkedilmiş bir adamdır." Ebû Bekir, Beşîr'in nasihatını dinledi ve Sa'd'ı kendi haline bıraktı. Ömer halife olunca bir gün *Medine* sokaklarında onunla karşılaştı. Ömer, "Ya Sa'd! Anlat bakalım; ne var ne yok?" diye sordu. Sa'd, "Sizde ne var ne yok ey Ömer!" dedi. Ömer, "Sen hâlâ önceki görüşünde ısrar mı ediyorsun?" diye sordu. Sa'd, "Evet, ben böyleyim! Bu iş sana intikal etti! Allah'a yemin olsun! Senin arkadaşın (Peygamber), senden daha çok bize sevimlidir. Allah'a yemin olsun ki, ben komşun olmaktan hoşlanmaz hale geldim." dedi. Ömer, "Kim bir komşunun komşuluğundan hoşlanmazsa, onun yamndan taşımr gider." dedi. Sa'd, "Ben de bunu bilmiyor değilim! Senden daha hayırlı olanın komşuluğuna gideceğim." dedi. Bu konuşmadan sonra Sa'd *Medine*'de çok az kaldı ve Ömer b. el-Hattâb'm hilafetinin başlarında *Şam*'a hicret etti. Sonra *Havrân*'da vefat etti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Yahya b. Abdülazîz b. Sa'îd b. Sa'd b. Ubâde haber verdi. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Ubâde, Ömer'in hilafetinin 3. senesinin ortalarında *Şam* bölgesinde yer alan *Havrân*'da vefat etti. Muhammed b. Ömer dedi ki: O hicretin 15. senesinde vefat etmiş gibidir. Abdülazîz dedi ki: *Münebbih* kuyusu veya *Seken* kuyusunda hizmetçiler, günün ortasında şiddetli sıcakta su çekerken birisinin kuyudan şu şiiri okuyuncaya kadar, Sa'd'ın ölümü *Medine*'de bilinmedi.

Hazrec'in seyyidi Sa'd b. Ubâde'yi biz öldürdük...
Ona iki ok attık ve kalbini şaşırmadık.

Hizmetçiler dehşete kapıldı. O günü akıllarında tuttular. Sa'd'ın o gün ölmüş olduğunu öğrendiler. Sa'd, bir çukura bevletmek için oturmuş, onunla savaşılmış ve o anda ölmüştü. Onu bulduklarında derisinin rengi yeşil olmuştu.

Bize Yezîd b. Hârûn haber verdi. O da Sa'îd b. Ebû Urve'nin şöyle dediğini rivayet etti: Muhammed b. Sîrîn'in Sa'd b. Ubâde'den şöyle bahsettiğini işittim:

Sa'd ayakta bevletti, arkadaşlarının yanına döndüğü zaman, "Ayak sesleri işitiyorum" dedi ve öldü. O esnada cinlerin şöyle dediğini işittiler:

Hazrec'in seyyidi olan Sa'd b. Ubâde'yi biz öldürdük...

Ona iki ok attık ve kalbini şaşırmadık.

354. el-Münzir b. Amr ﴿المنذر بن عمرو﴾

[el-Münzir b. Amr] b. el-Huneys b. Levzân b. Abdüvüd b. Zeyd b. Sa'lebe b. el-Hazrec b. Sâ'ide. Annesi, Hind bt. el-Münzir b. el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm b. Ka'b b. Ganm b. Selime'dir. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerine göre Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. On iki temsilciden biriydi. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı, Bi'rü Ma'ûne olayında şehid edildi. Onunla ilgili bilgileri Benî Sâ'ide'den *Bedir* savaşına katılanları anlatırken yazdık.

Benî Selime b. Sa'd b. Alî b. Esed b. Sâriye b. Tezîd b. Cüşem b. el-Hazrec'ten İki Kişi

355. el-Berâ b. Ma'rûr ﴿البراء بن معْرور﴾

[el-Berâ b. Ma'rûr] b. Sahr b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Annesi, er-Rebâb bt. en-Nu'mân b. İmruülkays b. Zeyd b. Abdüleşhel b. Cüşem b. el-Evs'tir. el-Berâ'nın çocuklarından Bişr b. el-Berâ İkinci *Akabe* biatinde bulundu ve *Bedir* savaşına katıldı. Bişr'in annesi Eşca'm Benî Dühmân kolundan Huleyde bt. Kays b. Sâbit b. Hâlid'dir. Mübeşşir ve Peygamber'e (sas) biat eden hanımlardan olan Hind, Sülâfe ve er-Rebâb'ın anneleri Benî Selime'den Humeyme bt. Sayfî b. Sahr b. Hansâ b. Sinân b. Ubeyd'dir. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde el-Berâ b. Ma'rûr, İkinci *Akabe* biatine katıldı. Aynı zamanda Ensâr'ın on iki temsilcisinden biridir. el-Berâ, Allah Resûlü'nün (sas) Ensâr'dan yetmiş kişi ile buluşup kendilerinden biat aldığı ve temsilci seçtikleri *Akabe*

gecesinde temsilcilerden ilk konuşan kimsedir. el-Berâ ayağa kalktı; Allah'a hamd ve senâda bulunduktan sonra şöyle dedi: "Muhammed'i bize ikram eden ve onun vasıtasıyla bizi birbirimize sevdiren Allah'a hamdolsun. Biz icabet edenlerin ilki, istekte bulunanların sonuncusuyuz. Allah ve Resûlü'nün davetine icabet ettik; onun mesajını dinledik ve itaat ettik. Ey Evs ve Hazrec topluluğu! Allah size bu din ile ikramda bulunmuştur. Eğer dinler, itaat eder ve şükrederek yardımlaşırsanız, Allah'a ve Resûlü'ne (sas) itaat etmiş olursunuz." Sonra oturdu.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Muhammed b. Abdullah haber verdi. O ez-Zührî'den, o da İbn Ka'b b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

el-Berâ b. Ma'rûr, Allah Resûlü (sas) iki kıbleye dönmeden önce, diri ve ölü olarak her iki kıbleye dönen ilk kişidir. Peygamber (sas) *Mekke*'de iken Allah ona *Beyt-i Makdis*'e dönerek namaz kılmasını emretti. el-Berâ da Allah Resûlü'ne (sas) itaat etti. Ölüm gelip kendisine çattığı zaman ise ailesine kendisini *Mescid-i Harâm*'a çevirmelerini emretti. Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye hicret edince on altı ay boyunca *Beyt-i Makdis*'e doğru namaz kıldı, sonra kıble, *Kâbe* yönüne çevrildi.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Muhammed b. Ma'bed b. Ebû Katâde şunu rivayet etti:

el-Berâ b. Ma'rûr el-Ensârî, kıbleye ilk dönen kişi idi. Yine o, Ensâr'dan yetmiş kişiden seçilen temsilcilerden biriydi. Allah Resûlü (sas) hicret etmeden önce o *Medine*'ye geldi. Namazı kıble istikametine (*Beyt-i Makdis*) doğru kılıyordu. Ölüm kendisine gelip çatınca, malının üçte birini Allah Resûlü (sas) nereye isterse oraya harcanmak üzere vasiyet etti ve "Beni kabrimde kıble yönüne (*Kâbe*'ye) doğru çevirin." dedi. Öldükten sonra Allah Resûlü (sas) geldi ve cenaze namazını kıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Kesîr b. Zeyd anlattı. O da el-Muttalib b. Abdullah'ın şöyle dediğini rivayet etti:

el-Berâ, malının üçte birini vasiyet edip de Allah Resûlü'nün (sas) bu duruma izin verdiği ilk kişidir.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ma'mer anlattı. O ez-Zührî'den, o da İbn Ka'b b. Mâlik'ten şöyle dediğini rivayet etti:

el-Berâ b. Ma'rûr ölüm kendisine gelip çattığı zaman, kabrine *Kâbe* istikametine çevrilmiş olarak konmasını vasiyet etti. Allah Resûlü (sas) onun vefatından kısa bir müddet sonra *Medine*'ye geldi ve onun cenaze namazını kıldı.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yahya b. Abdullah b. Ebû Katâde anlattı. O annesinden, o da babasından şunu rivayet etti:

el-Berâ b. Ma'rûr'un vefatı, Allah Resûlü'nün (sas) *Medine*'ye gelişinden bir ay önce Safer ayında gerçekleşmişti.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana İshâk b. Hârice anlattı. O da, babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Kıble'nin *Beyt-i Makdis*'ten *Kâbe*'ye doğru çevrildiği gün Bişr'in annesi (el-Berâ'ın hanımı) şöyle dedi: "Ya Resûlullah! Bu, el-Berâ'nın kabridir." Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) ashâbının içinde tekbir getirdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Yahya b. Abdullah b. Ebû Katâde anlattı. O annesinden, o da babasından şunu rivayet etti:

Medine'ye geldiğinde Allah Resûlü'nün (sas) cenaze namazını kıldığı ilk kişi el-Berâ b. Ma'rûr'dur. Ashâbıyla birlikte (kabrinin başına) gidip saf tuttu ve şöyle dedi: *"Allah'ım! Onu affeyle, ona merhamet eyle. Ondan razı ol. Sen bunu yaparsın."*

Bize İsmail b. İbrahim el-Esedî haber verdi. O Eyyûb'dan, o da Muhammed b. Hilâl'den şunu rivayet etti:

el-Berâ b. Ma'rûr, Peygamber (sas) *Medine*'ye gelmeden önce vefat etti. Resûlullah (sas) geldiğinde cenaze namazını kıldı.

Bize Affân b. Müslim haber verdi; dedi ki: Bize Ebû Avâne haber verdi. O da Ebû Bişr'den şöyle dediğini rivayet etti: Medineli bir adam bana şunu anlattı:

Allah Resûlü (sas) nakiblerden birinin kabri başında cenaze namazını kıldı.

Muhammed b. Ömer dedi ki: el-Berâ b. Ma'rûr, temsilcilerden ilk vefat eden kişi idi.

356. *Abdullah b. Amr* ﴿عبد الله بن عمرو﴾

[Abdullah b. Amr] b. Harâm b. Sa'lebe b. Harâm b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Annesi er-Rebâb bt. Kays b. el-Kureym b. Ümeyye b. Sinân b. Ka'b b. Ganm b. Ka'b b. Selime'dir. O, Ebû Câbir b. Abdullah'tır. [Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatinde bulundu. O, on iki temsilciden biridir. *Bedir* ve *Uhud* savaşlarına katıldı. *Uhud*'da şehid edildi. Onunla ilgili bilgileri Benî Sâ'ide'den *Bedir* savaşına katılanları anlatırken yazdık.

el-Kavâkıle'den Bir Kişi

357. *Ubâde b. es-Sâmit* ﴿عُبادة بن الصامت﴾

[Ubâde b. es-Sâmit] b. Kays b. Asram b. Fihr b. Sa'lebe b. Ganm b. Avf b. Amr b. el-Hazrec. Annesi Kurretü'l-Ayn bt. Ubâde b. Nadle b. Mâlik b. el-Aclân b. Zeyd b. Ganm b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec'tir. Künyesi Ebü'l-Velîd'dir. Ensâr'dan yetmiş kişi ile birlikte İkinci *Akabe* biatine katıldı. On iki temsilciden biridir. Allah Resûlü (sas) ile birlikte *Bedir, Uhud, Hendek* ve diğer savaşlara katıldı. Onunla ilgili bilgileri Kavâkıle'den *Bedir* savaşına katılanları anlatırken yazdık.

Benî Züraykb. Âmir b. Abdühârise İbn Mâlik b. Gadb b. Cüşem b. el-Hazrec'ten Bir Kişi

358. *Râfi b. Mâlik* ﴿رافع بن مالك﴾

[Râfi b. Mâlik] b. el-Aclân b. Amr b. Âmir b. Zürayk. Annesi, Mâviyye bt. el-Aclân b. Zeyd b. Ganm b. Sâlim b. Avf b. Amr b. Avf b. el-Hazrec'tir. Künyesi Ebû Mâlik'tir. Râfi'in, Rifâ'a, Hallâd ve Mâlik adında üç oğlu vardı. Bunlardan Rifâ'a ve Hallâd *Bedir* savaşma katılmışlardı. Bunların annesi, Ümmü Mâlik bt. Übey b. Mâlik b. el-Hâris b. Ubeyd b. Mâlik b. Sâlim el-Hublâ'dır.

Râfi b. Mâlik, Cahiliye devrinde kâmillerden sayılırdı. O dönemde, okuma-yazma bilen ve iyi ok ve mızrak atan kişilere el-Kâmil denirdi. Râfi de bu özelliklere sahipti. O devirde okuma-yazmayı bilenlerin sayısı oldukça azdı.

Denildiğine göre Râfi b. Mâlik ve Mu'âz b. Afrâ Allah Resûlü (sas) ile *Mekke*'de görüşüp Müslüman olan ve İslâm'ı *Medine*'ye getiren iki kişidir. Bu hususta onların bir rivayeti de vardır. Râfi, Ensâr'dan *Mekke*'de Müslümanlığı ilk olarak kabul eden sekiz kişiden biri olarak gösterilir. Ensâr'dan Müslüman olan ilk kimseler oldukları rivayet edilir. O, Ensâr'dan ilk Müslüman olan ve kendilerinden önce kimsenin Müslüman olmadığı altı kişiden biri olarak da gösterilir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bize göre altı kişiyle ilgili rivayet hepsinden daha sağlamdır. Allah daha iyi bilir.

[Kaynağımız olan âlimlerin] hepsinin rivayetlerinde Râfi b. Mâlik, Ensâr'dan yetmiş kişinin katıltığı İkinci *Akabe* biatinde bulundu. Aynı zamanda o, Ensâr'ın on iki nakibinden biri idi. Râfi b. Mâlik *Bedir* savaşına katılmadı, fakat iki oğlu Rifâ'a ve Hallâd katıldı. Hicretin 32. ayı olan Şevvâl ayı başlarında meydana gelen *Uhud* savaşana katıldı ve o gün şehid edildi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana -Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in çocuklarından- Abdülmelik b. Zeyd anlattı. O da babasından şöyle dediğini rivayet etti:

Allah Resûlü (sas) Râfi b. Mâlik ez-Züraki ile Sa'îd b. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'i kardeş yaptı.

İşte bunlar, Ensâr *Akabe*'ye geldiklerinde Allah Resûlü'nün o gece onların içinden seçtiği on iki temsilcidir.

Bedir Savaşı'na Katıldıkları Rivayet Edilen -Ancak Bu Rivayetlerin Sağlam Olmadığı- Külsûm b. Hidm el-Amrî ve Diğerleri

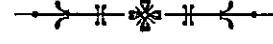

359. Külsûm b. Hidm ﴿كلثوم بن هِدْم﴾

[Külsûm b. Hidm] b. İmruülkays b. el-Hâris b. Zeyd b. Ubeyd b. Zeyd b. Mâlik b. Avf b. Amr b. Avf b. Mâlik b. el-Evs.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bize Mücemmi b. Ya'kûb haber verdi. O Sa'îd b. Abdurrahman b. Rukayş'tan, o Abdurrahman b. Yezîd b. Hârice'den, o da amcası Mücemmi b. Câriye'den rivayet etti. Yine bana, Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana Ebû Bekir b. Abdullah b. Ebû Sebre anlattı. O Benî Hamza'nın mevlâsı Osman b. Vessâb'dan, o Ebû Gatafân'dan, o da İbn Abbâs'tan rivayet etti. [Mücemmi ve İbn Abbâs] dediler ki:

Külsûm b. Hidm kavminin önde geleni, yaşlı bir adam idi. Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye gelmeden önce Müslüman olmuştu. Allah Resûlü (sas) *Medine*'ye hicret edince Benî Amr b. Avf'tan Külsûm b. el-Hidm'in evine yerleşmişti. Allah Resûlü (sas) sohbetini ise Sa'd b. Hayseme'nin evinde yapardı. Buraya Menzilü'l-Uzzâb (Bekârlar Evi) adı verilmişti. Muhammed b. Ömer dedi ki: Bu yüzden Peygamber'in (sas) Sa'd b. Hayseme'nin evine indiği de rivayet edilmiştir. Bize göre sağlam olan, Allah Resûlü'nün (sas) Külsûm b. Hidm el-Amrî'nin evine indiğidir. Ayrıca Allah Resûlü'nün ashâbından bazı kimseler Külsûm'ün evine yerleşmişti. Ebû Ubeyde b.

el-Cerrâh, el-Mikdâd b. Amr, Habbâb b. el-Eret, Beydâ'nın iki oğlu Süheyl ve Safvân, İyâd b. Züheyr, Abdullah b. Mahreme, Vehb b. S a'd b. Ebû Serh, Ma'mer b. Ebû Serh, Benî Muhârib b. Fihr'den Amr b. Ebû Amr ve Süheyl b. Amr'ın mevlâsı Umeyr b. Avf bunlardandır. Bunların hepsi *Bedir* savaşına katıldı. Külsûm b. Hidm Allah Resûlü'nün (sas) *Medine*'ye hicret etmesinden sonra fazla yaşamadı, kısa bir müddet sonra vefat etti. Onun vefatı Allah Resûlü'nün (sas) *Bedir*'e çıkmadan az bir müddet önce gerçekleşmişti. Onun Müslümanlığı konusunda gizli-kapalı hiç b ir şey yoktur. O sâlih bir kişiydi.

360. el-Hâris b. Kays ﴿الحارث بن قيس﴾

[el-Hâris b. Kays] b. Heyşe b. el-Hâris b. Ümeyye b. Mu'âviye b. Mâlik b. Avf b. Amr b.Avf b. Mâlik b. el-Evs. Annesi, Zeyneb bt. Sayfî b. Amr b. Zeyd b. Cüşem b. Hârise b. el-Hâris b. el-Evs'tir. Kardeşi Hâtıb b. Kays, kendisi sebebiyle Evs ve Hazrec arasında savaş vuku bulan kişidir. Bu sebeple sözkonusu savaş *Hâtıb* savaşı olarak isimlendirilir. Hâtıb'ın annesi de Zeyneb bt. Sayfî b. Amr'dır. Bu hanım Atîk b. Kays'm da annesidir. el-Hâris, Hâtıb ve Atîk, Kays b. Heyşe'nin oğullarıdır. Bunlar, Cebr b. Atîk b. Kays b. Heyşe'nin amcalarıdır. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, el-Hâris b. Kays'ın *Bedir* savaşma katıldığım ifade etmiştir.

Muhammed b. Ömer dedi ki: Bunu söyleyen birilerini işittim; fakat bu, sağlam değildir. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer ise onu *Bedir* savaşma katılanlar arasında zikretmediler. Onların hepsi rivayetlerinde el-Hâris'in erkek kardeşinin oğlu Cebr b. Atîk'in *Bedir* savaşına katılması hususunda şüpheye düşmemişlerdir. Ancak onlar Cebr'in nesebi hakkında hata edip, "Cebr b. Atîk b. el-Hâris b. Kays b. Heyse" şeklinde zikrederek onu amcasına nispet ettiler. Hâlbuki bu, doğru değildir. O, Cebr b. Atîk b. Kays'tır; el-Hâris b. Kays'ın erkek kardeşinin oğludur.

361. Sa'd b. Mâlik ﴿سعد بن مالك﴾

[Sa'd b. Mâlik] b. Hâlid b. Sa'lebe b. Hârise b. Amr b. el-Hazrec b. Sâ'ide b. Ka'b b. el-Hazrec. Annesi Benî Süleym'dendir. Onun Benî Selime'den

el-Cemûh b. Zeyd b. Harâm'ın çocuklarından olduğu da söylenmiştir. Sa'd b. Mâlik'in Sa'lebe adındaki oğlu *Uhud* savaşında şehid edilmiş olup soyu devam etmemiştir. Sa'd'ın diğer çocukları Sa'd, Amr ve Amre'dir. Bunların anneleri, Benî Uzre'den Hind bt. Amr'dır. Sa'd b. Sa'd'ın Sehl b. Sa'd isimli oğlu, Allah Resûlü'nün (sas) ashâbındandır. Sehl'in annesi, Übeyye bt. el-Hâris b. Abdullah b. Ka'b b. Mâlik b. Has'am'dır.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi; dedi ki: Bana, Übey b. Abbâs b. Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî anlattı. O babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Mâlik *Bedir* savaşına çıkmak üzere hazırlandı, fakat tam o sırada hastalandı ve öldü. Kabrinin yeri, Benî Kârız'ın evinin yanıdır. Allah Resûlü (sas) ona [*Bedir* ganimetlerinden] pay verdi.

Bize Muhammed b. Ömer haber verdi. O Abdülmüheymin b. Abbâs'tan, o babasından, o da dedesinden şöyle dediğini rivayet etti:

Sa'd b. Mâlik *er-Ravhâ*'da öldü. Allah Resûlü (sas) ona da ganimetten pay verdi. Muhammed b. Ömer dedi ki: Birinden, *Bedir* savaşına katılanın Sa'd b. Sa'd b. Mâlik b. Hâlid olduğunu duydum. O, Ebû Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî'dir. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî *Nesebü'l-Ensâr* isimli kitabında onların neseblerini, bizim bu kitabımızda yazdığımız gibi yazdı. Her ikisinin de *Bedir* savaşına katıldıklarını zikretmedi. Onun Sa'd b. Mâlik'i *Bedir*'e katılanlar arasında zikretmemesi, -Abbâs'ın iki oğlu Übey ve Abdülmüheymin babalarından, onun da dedelerinden rivayet ettiği gibi- savaşa çıkmadan önce hastalanıp vefat etmesinden dolayı olduğunu düşünüyorum.

Bize Yahya b. Muhammed el-Cârî haber verdi; dedi ki: Bana Abdülmüheymin b. Abbâs b. Sehl b. Sa'd es-Sâ'idî anlattı. O da babasından şunu rivayet etti:

Babası Abbâs, kendi babası Sehl b. Sa'd'ın şöyle dediğini işitmiş: Sa'd b. Sa'd b. Mâlik Allah Resûlü'ne (sas) vasiyette bulundu. Vasiyetini eşyasının arkasına yazmıştı. Allah Resûlü'ne (sas) yükünü, yük devesini, beş vesk arpayı vasiyet etti. Allah Resûlü (sas) de onu kabul etti. Sonra vasiyet edilen şeyleri, varislerine geri verdi.

Muhammed b. Sa'd dedi ki: Sa'd b. Mâlik'in *Bedir* savaşına katılıp katılmadığı hakkında nihaî olarak şunlar söylenebilir:: Sa'd b. Sa'd b. Mâlik *Bedir* savaşına çıkmak üzere hazırlandığı vakit vefat etti ve Allah Resûlü

(sas) için bu vasiyette bulundu. Abbâs'ın iki oğlu olan Übey ve Abdülmüheymin'in babaları yoluyla dedelerinden rivayet ettikleri, Allah Resûlü'nün *Bedir* savaşında ona ganimetten pay verdiği şeklindeki haber, sabit değildir. Megâzî ravilerinden kimse bunu rivayet etmemiştir. Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk ve Ebû Ma'şer, *Bedir*'e katılanlar arasında ne Sa'd b. Mâlik'ten ne de Sa'd b. Sa'd'dan söz etmişlerdir. Bize göre de sabit olan budur. Onların her ikisi de *Bedir* savaşına katılmamışlardır. Sadece, Abbâs'ın iki oğlu Übey ve Abdülmüheymin'in rivayetlerinde olduğu gibi *Bedir* savaşına çıkmak üzere hazırlık yapmış, ancak çıkamadan ölmüş olabilir. Sa'd b. Sa'd'ın soyu devam etmektedir.

362. Mâlik b. Amr en-Neccârî ﴾مالك بن عمرو النجّاري﴿

Nesebü'l-Ensâr kitabına baktık, fakat Mâlik b. Amr'ın nesebini orada bulamadık. Mâlik b. Amr b. Atîk b. Amr b. Mebzûl adında birisini tespit ettik. O [Mebzûl], Âmir b. Mâlik b. e-Neccâr'dır. *Nesebü'l-Ensâr*'da tespit ettiğimiz Mâlik b. Amr, el-Hâris b. es-Sımme b. Amr'ın amcasıdır. Bu kişinin, o olduğunu zannetmiyorum.

363. Hallâd b. Kays ﴾خلاّد بن قيس﴿

[Hallâd b. Kays] b. en-Nu'mân b. Sinân b. Ubeyd b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Annesi, Benî Selime'den İdâm bt. el-Kayn b. Ka'b b. Sevâd'dır. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, onun erkek kardeşi Hâlid b. Kays b. en-Nu'mân b. Sinân b. Ubeyd ile birlikte *Bedir* savaşına katıldığını zikretmiştir. Fakat Muhammed b. İshâk, Musa b. Ukbe, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer onu *Bedir* savaşına katılanlar arasında zikretmediler.

[İbn Sa'd] dedi ki: Abdullah b. Mahammed'in rivayetinin sağlam olduğu kanaatinde değilim. Çünkü [zikredilen] diğer Meğâzî ravileri, siyer ve meğâzî konularını daha iyi bilirler. Bu yüzden Abdullah b. Muhammed b. Umâre'nin rivayetinin sağlam olduğunu zannetmiyorum. Hallâd b. Kays'ın Müslümanlığı eskidir.

364. Abdullah b. Hayseme ﴿عبد الله بن خيثمة﴾

[Abdullah b. Hayseme] b. Kays b. Sayfî b. Sahr b. Harâm b. Rebî'a b. Adî b. Ganm b. Ka'b b. Selime. Annesi, Benî Selime'den Âişe bt. Zeyd b. Sa'lebe b. Ubeyd'dir. Abdullah b. Muhammed b. Umâre el-Ensârî, Abdullah b. Hayseme'nin amcaları - Kays b. Sayfî'nin oğulları- Ma'bed ve Abdullah ile birlikte *Bedir* savaşına katıldığını zikretmiştir. Fakat Musa b. Ukbe, Muhammed b. İshâk, Ebû Ma'şer ve Muhammed b. Ömer onu *Bedir* savaşına katılanlar arasında zikretmediler. Sonraları Abdullah b. Hayseme vefat etti. Soyu devam etmemiştir.